आर्थिक सर्वेक्षण २०८२/०८३

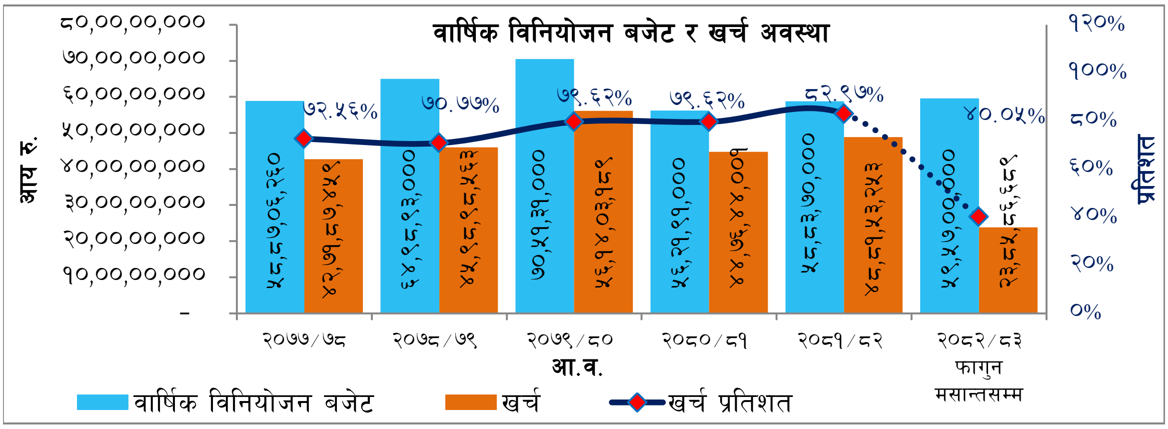

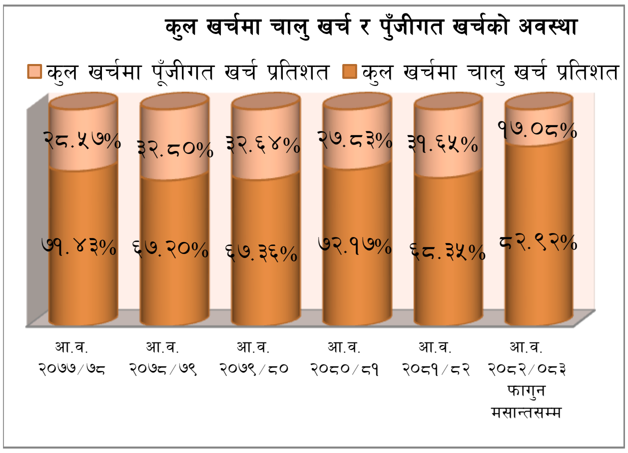

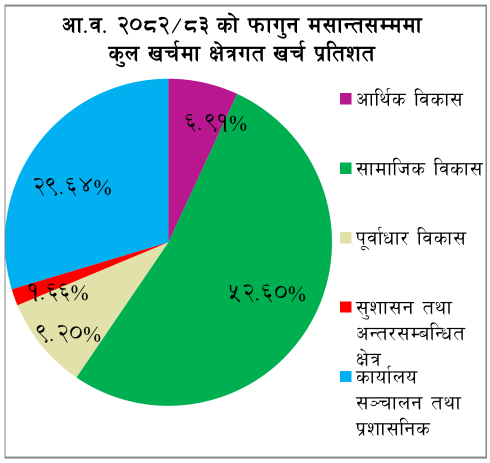

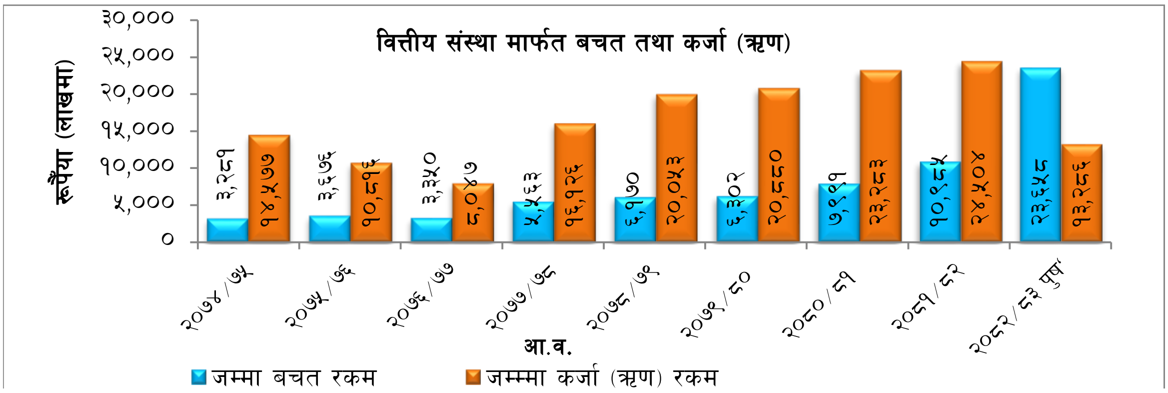

रोहिणी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
धकधई, रूपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०८२

आर्थिक सर्वेक्षण २०८२/०८३

रोहिणी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
धकधई, रूपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०८२

परामर्श संस्था :

बाणगङ्गा अनुसन्धान तथा विकास संस्था नेपाल
बाणगङ्गा नगरपालिका-१ कपिलवस्तु
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०८२

मन्तव्य

संघीय गणतन्त्रात्मक राज्यको स्थापनाँसगै स्थानीय तहको सरकार संञ्चालन योजनावद्ध, व्यवस्थित र प्रभावकारी वनाउने कुरा चुनौतीपूर्ण रहेको छ । स्थानीय तहको पुर्नसंरचना अनुसार २०७३ मा तत्कालिन साविकका ६ वटा गा.वि.स.हरू (धकधई, बगाहा, पजरकट्टी, पोखरभिण्डी, छिपागढ र बोदबार) लाई समावेश गरी जम्मा ७ वटा वडाको रोहिणी गाउँपालिका निर्माण भएको हो । रोहिणी गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेशको रुपन्देही जिल्लाको एउटा सक्रिय र सम्भावनासम्पन्न गाउँपालिका हो । हाम्रो गाउँपालिकामा ४३,३२७ जनसङख्या र ७,५२६ घरधुरी छन् र हामी सबैको साझा सपना यस गाउँपालिकालाई समृद्ध, न्यायपूर्ण र दिगो विकासको मार्गमा अग्रसर गराउनु हो । संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहका काम, कर्तव्य र अधिकारहरू स्पष्ट पारेको छ । नेपाल लगायत विश्वव्यापी आर्थिक मन्दीका कारण उत्पन्न विषम परिस्थितिलाई समेत उचित व्यवस्थापन र सहजीकरण गर्दै सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा गाउँपालिकाको योजना, नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्दै आएको छ । रोहिणी गाउँपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न पाउँदा गर्वको महसुस गरिरहेको छु । यो प्रतिवेदनले हाम्रो गाउँपालिकाको आर्थिक विकास, पूर्वाधार, सामाजिक प्रगति, र दिगो विकासका सम्भावनाहरूलाई उजागर गर्दछ । यसमा समावेश गरिएका तथ्याङ्क, विश्लेषण, र सिफारिशहरूले आगामी वर्षका लागि नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, र आर्थिक समृद्धिमा मार्गनिर्देशन गर्नेछ । रोहिणी गाउँपालिका जनसाङ्ख्यिक लाभको हिसावले अन्त्यन्त महत्वपूर्ण गाउँपालिका हो । शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सडक, वजार, व्यवस्थापन, सुरक्षाको प्रवन्धको चाप धेरै रहेको छ । हाम्रो गाउँपालिकाले विविध चुनौतीहरूको सामना गर्दै पनि आर्थिक, सामाजिक, र सांस्कृतिक प्रगतिमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्‍याउँदै आएको छ । पछिल्ला वर्षहरूमा रोहिणी गाउँपालिकाले समावेशी विकास, आधारभूत सेवा प्रवाह, पूर्वाधार निर्माण तथा रोजगारी सिर्जना लगायतका क्षेत्रमा उल्लेखनीय प्रगति हासिल गरेको छ । हाम्रो प्राथमिकतामा कृषि उत्पादकता वृद्धि, संस्थागत प्रसव सुधार, शिक्षाको गुणस्तर उकास र युवा रोजगारी सृजना रहेका छन् । यस गाउँपालिकाले आन्तरिक आय, संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सहयोगमा आधारभूत पूर्वाधार विकासमा फड्को मारेको छ । तथापि, संघ र प्रदेशको आयोजना कार्यान्वयन अवस्था पनि जटिल रहेकोले त्यसलाई सरलीकृत गरी सम्पन्न गर्ने चुनौति हाम्रो सामु रहेको छ । यद्यपी, आफ्नै साधन स्रोतले भ्याएसम्म अधिकतम काम गर्ने प्रयत्न गरिदै आएको छ । स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग गरी, संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय बढाई र नागरिकको सक्रिय सहभागितामा हामी रोहिणी गाउँपालिकालाई 'समृद्ध रोहिणी, सुखी नागरिक' को लक्ष्य तर्फ डोर्‍याउन दृढसंकल्पित छौं ।

अन्तमा, रोहिणी गाउँपालिकाले पहिलो पटक आ.व. २०७७/०७८ देखि चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्म गरेका कार्यप्रगति र उपलब्धीहरूको तथ्याङ्क, विवरण र केहि झलकहरू सहित आर्थिक सर्वेक्षण आ.व. २०८२/०८३ आम नागरिकहरू समक्ष प्रस्तुत गरेका छौं । आशा छ, उपलब्ध विवरण हेरेर/पढेर आगामी दिनमा अझ उचित सल्लाह, सुझाव सहित ***"कृषि, पूर्वाधार र औधोगिक नगरी : समावेशी, स्वच्छ र समृद्ध रोहिणी"*** भन्ने मूल नारालाई पुरा गर्न सहयोग पुर्‍याउनु हुनेछ भन्ने अपेक्षा सहित विविध तवरवाट सहयोग सल्लाह र सदभावपूर्वक सकारात्मक भूमिका पुर्‍याउने राजनैतिक दल, संघ संस्था, कर्मचारी र आम गाउँपालिकावासीहरू प्रति आभार प्रकट गर्दछु । आशा छ, यो प्रतिवेदनले गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा नयाँ आयाम थप्नेछ ।

धन्यबाद, ।

चैत्र, २०८२

विद्या प्रसाद यादव
अक्ष्यक्ष

मन्तव्य

रोहिणी गाउँपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन-२०८२/०८३ प्रकाशनमा आउँदा मलाई हार्दिक प्रसन्नता भएको छ । उपाध्यक्षको हैसियतमा मेरो विशेष चासो महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक र सीमान्तकृत वर्गको अधिकार र हितसंरक्षणमा रहेको छ । यस प्रतिवेदनले ती वर्गहरूका लागि गाउँपालिकाले गरेका प्रयासहरूको यथार्थ तस्वीर प्रस्तुत गरेको छ ।

संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अधिकारहरू सुम्पेको छ । यिनै काम कर्तव्य र अधिकारहरूलाई सफल रूपमा कार्यान्वयनको लागि विभिन्न ऐन, नियम र कार्यविधिहरू तर्जुमा गरि सोही बमोजिम आफ्ना गतिविधिहरू अगाडि बढाई रहेको छ । नेपालकै इतिहासमा प्रथम पटक संविधानमै प्रष्ट उल्लेख गरी तीन तहको सरकारको एकल र साझा अधिकारका साथ संघीय संरचना स्थापना भए पश्चात दोश्रो स्थानीय तहको निर्वाचन मार्फत आम गाउँपालिकावासीहरूको माया र विश्वास प्राप्त गरेर गाउँपालिकामा आफ्नो पदभार ग्रहण गरी ***"कृषि, पूर्वाधार र औधोगिक नगरी : समावेशी, स्वच्छ र समृद्ध रोहिणी"*** बनाउने महान अभियानमा दृढ संकल्प सहित हामीले आफ्नो कार्य प्रारम्भ गरेका थियौ । तसर्थ, यस गाउँपालिकामा आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्म सम्पादन भएका कार्यहरू, गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक, भौतिक पूर्वाधार र गाउँपालिकाको विकास निर्माणको वस्तुगत अवस्था झल्कने गरि तयार पारिएको आर्थिक सर्वेक्षण २०८२/८३ पहिलो पटक प्रकाशन गर्न पाउदा मलाई अत्यन्त खुसी लागेको छ । यस प्रतिवेदनले हाम्रो गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिति, प्रगति, र भविष्यका सम्भावनाहरूलाई स्पष्ट पार्दै आर्थिक योजनाहरूलाई थप सुदृढ पार्न मद्दत गर्नेछ ।

महिलाको आर्थिक सशक्तीकरण, स्वास्थ्य र शिक्षाका अधिकार – यी केवल नारा नभई हाम्रो कार्यसूचीको केन्द्रमा छन् । संस्थागत प्रसव दर बढाउनु, बाल विवाह रोक्नु र महिला हिंसा नियन्त्रण गर्नु हाम्रो प्राथमिकता हो । हाम्रो गाउँपालिकाले कृषि, व्यापार, साना उद्योग, र सेवाक्षेत्रमा सकारात्मक प्रगति हासिल गर्दै आएको छ, यद्यपि अझै पनि पूर्वाधार विकास, बेरोजगारी, वित्तीय पहुँच, र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता क्षेत्रमा चुनौतीहरू कायम छन् । गाउँपालिकाको सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणका लागि पछिल्ला वर्षमा समाजका सबै वर्ग र समुदायलाई समेट्ने उद्देश्यसहित विभिन्न नीतिगत तथा क्रियाशील कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेका छौं । महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित र पिछडिएको वर्गहरूलाई लक्षित गर्दै शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वरोजगार, सीप विकास, सामाजिक सुरक्षा, हिंसामुक्त समाज निर्माण लगायतका विषयमा गाउँपालिकाको प्रमुख प्राथमिकता रहँदै आएको छ ।

आगामी दिनमा महिला उद्यमशीलता कार्यक्रम, दलित र मधेसी समुदायका बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच, अपांगता मैत्री सेवा विस्तार र एकल महिलाको आर्थिक सशक्तीकरणमा विशेष लगानी बढाउने गाउँपालिकाको प्रतिबद्धता छ । यस प्रतिवेदन निर्माणमा सघाउनु भएका सम्पूर्ण टीमप्रति हार्दिक धन्यवाद । तपाईंहरूको सक्रिय सहभागिता, समर्थन, र सुझावले नै हाम्रो गाउँपालिकालाई दिगो आर्थिक समृद्धिको मार्गमा अघि बढाउन प्रेरित गर्दछ । आशा छ, यो प्रतिवेदनले हाम्रा योजना, नीति, र कार्यक्रमहरूलाई थप प्रभावकारी बनाउनेछ र समृद्ध रोहिणी निर्माणमा टेवा पुर्याउनेछ ।

धन्यबाद् ।

शिवकान्ति चमार
उपाध्यक्ष

मन्तव्य

रोहिणी गाउँपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन आ.व. २०८२/०८३ तयार भई प्रकाशनमा आउनुले हाम्रो गाउँपालिकाको तथ्याङ्कमा आधारित शासन र पारदर्शी प्रशासनप्रतिको प्रतिबद्धता झल्काउँछ । यस प्रतिवेदनमा आ.व. २०७७/०७८ देखि २०८२/०८३ (फागुन मसान्त) सम्मको आर्थिक क्रियाकलापको संक्षिप्त तथ्याङ्कीय विवरण र विश्लेषण समावेश छ ।

सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था अनुरूप समाजवादप्रति प्रतिवद्ध समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्ने अभिलाषासहितको नेपालको संविधान २०७२ जारी भएपछि राज्यको मूल लक्ष्य आर्थिक विकास नै हो । आर्थिक असमानता हटाई सामाजिक न्याय कायम गरी स्वनिर्भर अर्थ व्यवस्था प्रणालीको निर्माण तथा दीगो आर्थिक वृद्धि गर्दै नागरिकको जीवनस्तर उकास्नुपर्ने चुनौति कायमै रहेको अवस्था छ । आर्थिक मन्दिका कारण उत्पन्न असहज परिस्थितिमा आगामी दिनमा अर्थतन्त्रलाई सबल र आत्मनिर्भर तुल्याउने गरी योजनावद्ध रूपले कार्य गर्ने चुनौति र अवसर पनि रहेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न पाउँदा अत्यन्त हर्षित छु । यो प्रतिवेदनले हाम्रो गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिति, पूर्वाधार, मानव विकास, वित्तीय स्थिति, र समग्र सामाजिक (आर्थिक प्रगतिलाई तथ्याङ्क र विश्लेषणमार्फत स्पष्ट पार्दछ । रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित, एक आर्थिक सम्भावनाले भरिपूर्ण गाउँपालिका हो । यहाँका स्थानीय जनताका श्रम, उद्यमशीलता, र संस्कृतिले यस गाउँपालिकालाई विशेष बनाएको छ । कार्यालय सञ्चालन र प्रशासनिक खर्चको अनुपात घटाउँदै पुँजीगत खर्चमा वृद्धि गर्नु, र बजेट अनुसार योजना निर्माण भन्दा योजना अनुसार बजेट विनियोजन गर्नु – यही मेरो प्रशासकीय प्राथमिकता हो । प्रशासनिक चुनौतीहरूमा कर्मचारी दरबन्दीको अभाव, सरुवाको प्रभाव, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको कमजोरी र स्थानीय राजस्व सङ्कलनको सीमितता प्रमुख छन् । यी समस्याहरू समाधानका लागि क्षमता विकास, डिजिटल प्रशासन र राजस्व सुधारमा हाम्रो विशेष ध्यान रहेको छ ।

अन्त्यमा, यस गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक तथा भौतिक अवस्थाका बारेमा जानकारी राख्न चाहने सम्बन्धित सबै सरोकारवालालाई यो प्रकाशन उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु । यो प्रकाशन तयार गर्न मार्गदर्शन गर्नुहुने गाउँपालिका अध्यक्षज्यू, उपाध्यक्षज्यूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । विषयसँग सम्बन्धित तथ्य, तथ्याङ्क, सूचना एवम् विवरण उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने महाशाखा, शाखा, वडा कार्यालय तथा सम्बन्धित पक्ष, प्रकाशन तयारी कार्यमा सङ्लग्न योजना महाशाखाका कर्मचारी लगायत सम्बद्ध सबैमा हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस प्रतिवेदनले नीति निर्माता, अनुसन्धानकर्ता र नागरिकहरूलाई गाउँपालिकाको विकासयात्राको यथार्थ बोध गराउनेमा विश्वस्त छु ।

धन्यवाद ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
जगत बहादुर बस्नेत

आभार

गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक अवस्था चित्रण गर्ने दस्तावेजको रूपमा रहेको आर्थिक सर्वेक्षण संघ तथा प्रदेश सरकारले विगत देखिनै अभ्यास गर्दै आए तापनि स्थानीय तहको लागि विल्कुल नयाँ अभ्यास रहेको छ । आर्थिक सर्वेक्षण आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा प्रयोग भएका विवरण, तथ्याङ्क र सूचना महाशाखा तथा शाखा र वडा कार्यालयबाट प्राप्त भएका हुन् । गत पाँच आर्थिक वर्षको पूर्ण अवधिको सामाजिक, आर्थिक स्थिति र चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्त सम्मको समष्टिगत तथा क्षेत्रगत उपलब्धिलाई तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । विभिन्न स्रोतबाट आधिकारिक रूपमा प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कको आधारमा उपलब्धिको समिक्षा र विश्लेषण गरिएको छ । पछिल्लो पाँच वर्षको समष्टिगत भौतिक प्रगतिको प्रमुख परिसूचकहरूलाई आर्थिक सर्वेक्षणमा राखिएको छ । यस प्रतिवेदनले रोहिणी गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक अवस्था, वित्तीय स्रोत, खर्चको अवस्था, ऋण व्यवस्थापन, र आगामी आर्थिक योजना तथा रणनीतिहरूको समग्र चित्रण प्रस्तुत गर्दछ । गाउँपालिकाको आर्थिक क्रियाकलापलाई व्यवस्थित, पारदर्शी, र दीर्घकालीन लक्ष्यमा आधारित बनाउने उद्देश्यका साथ तयार गरिएको यो प्रतिवेदन गाउँपालिकाको आर्थिक प्रगतिको प्रमुख आधारस्तम्भ हो ।

रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, र आर्थिक दृष्टिकोणले अत्यन्त महत्त्वपूर्ण क्षेत्र हो । यस गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक, र पूर्वाधार विकासका लागि सही तथ्याङकमा आधारित योजना, नीति, र कार्यक्रमहरूको तर्जुमा आवश्यक छ । आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदनले गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिति, स्रोत व्यवस्थापन, राजस्व सङ्कलन, बजेट व्यवस्थापन, र विकासका प्रमुख क्षेत्रहरूमा महत्त्वपूर्ण जानकारी प्रदान गर्दछ ।

यो प्रतिवेदनले नीति निर्माताहरू, गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारी, तथा स्थानीय समुदायलाई आर्थिक निर्णयहरूमा मार्गदर्शन गर्नेछ । यसले गाउँपालिकाको वित्तीय सुदृढीकरणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ र दीर्घकालीन आर्थिक स्थिरतामा सहयोग पुर्याउनेछ ।

सर्वेक्षणको विशेषता :

- तथ्यमा आधारित नीति निर्माणका लागि आधार तयार गर्ने
- स्रोत परिचालन, खर्च अवस्था र क्षेत्रगत लगानीको मूल्याङ्कन
- समावेशी सेवा प्रवाहको अवस्था अवलोकन
- पूर्वाधार, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, रोजगारी, सहकारी, व्यवसाय लगायतका क्षेत्रहरूको समग्र जानकारी

चुनौतीहरू :

- तथ्याङ्क सङ्कलनमा स्रोत, जनशक्ति र प्रविधिको अभाव
- केही क्षेत्रको जानकारी अद्यावधिक गर्न कठिनाई
- स्थानीय तहमा अनौपचारिक क्षेत्रको आर्थिक गतिविधि मापनमा अप्ठ्यारो

अन्त्यमा, यो प्रतिवेदन रोहिणी गाउँपालिकाको आर्थिक सुदृढीकरण र विकासमा एक मार्गदर्शनको रूपमा प्रयोग हुनेछ । यसको सफल कार्यान्वयनले गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था सुधार गर्न, जीवनस्तर उकास्न, र आर्थिक आत्मनिर्भरता प्राप्त गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याउनेछ । आर्थिक सर्वेक्षण २०८२/०८३ तयार गर्ने क्रममा तथ्याङ्क, सूचना एवम् विवरण उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने सबै शाखा तथा महाशाखा र वडा कार्यालय एवं पदाधिकारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छौं ।

इन्द्रमणि पौडेल (संयोजक)
बाणगङ्गा अनुसन्धान तथा विकास संस्था नेपाल,
कपिलवस्तु

विषयसूची

मन्तव्य
मन्तव्य
मन्तव्य
आभार i
विषयसूची ii
तालिकासूची vi
चार्टसूची xiii
संक्षिप्त शब्दावलीहरू xxi
कार्यकारी सारांस xxii
परिच्छेद १ : पृष्ठभूमि १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ विश्व अर्थतन्त्र २
१.३ नेपालको आर्थिक वृद्धिदर ५
परिच्छेद २ : नेपालको समग्र आर्थिक स्थिती १४
२.१ आर्थिक वृद्धि १४
२.२ मूल्य स्थिरता १६
२.३ उपभोग १७
२.४ बचत १८
२.५ लगानी २०
२.६ मानव विकास सूचकाङ्क र गरिबी स्थिती २२
परिच्छेद ३ : गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिती २४
३.१ स्थानीय तहको आर्थिक वित्त सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था २४
३.२ स्थानीय आय २७
३.३ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २८
३.४ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको अवस्था ३०
३.५ चुनौति ४८
परिच्छेद ४ : राजस्व बाँडफाँट ४९
परिच्छेद ५ : अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण ५९
५.१ नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण ५९
५.२ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण ६६
परिच्छेद ६ : गाउँपालिकाको व्यय ७३
६.१ गाउँपालिकाको चालु र पूँजीगत खर्चको अवस्था ७५
६.२ क्षेत्रगत खर्चको अवस्था ७८
६.२.१. आर्थिक विकास ८२
६.२.१.१ कृषि ८४
६.२.१.२ उद्योग ८५
६.२.१.३ पर्यटन ८६
६.२.१.४ सहकारी ८६
६.२.१.५ जलस्रोत तथा सिँचाई ८७

६.२.१.६ वन ८९
६.२.१.७ पशुपंक्षी.. ८९
६.२.१.८ वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय क्षेत्र.. ९०
६.२.१.९ भुमी व्यवस्था ९२
६.२.२. सामाजिक विकास ९३
६.२.२.१ शिक्षा ९४
६.२.२.२ स्वास्थ्य ९५
६.२.२.३ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण...................................... ९७
६.२.२.४ युवा तथा खेलकुद.. ९८
६.२.२.५ खानेपानी तथा सरसफाई.. ९९
६.२.२.६ भाषा तथा संस्कृति १००
६.२.२.७ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण.. १०२
६.२.३. पूर्वाधार विकास... १०३
६.२.३.१ यातायात पूर्वाधार... १०४
६.२.३.२ भवन, आवास तथा सहरी विकास १०६
६.२.३.३ उर्जा... १०७
६.२.३.४ संचार तथा सूचना प्रविधि.. १०८
६.२.३.५ सम्पदा पूर्वाधार १०८
६.२.३.६ पुर्नः निर्माण ११०
६.२.४ सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र... १११
६.२.४.१ विपद् व्यवस्थाप ११२
६.२.४.२ वातावरण तथा जलवायु.. ११३
६.२.४.३ मानव संशाधन विकास ११४
६.२.४.४ शान्ति तथा सुव्यवस्था ११५
६.२.४.५ शासन प्रणाली.. ११७
६.२.४.६ कानून तथा न्याय ११८
६.२.४.७ तथ्याङ्क प्रणाली... ११९
६.२.४.८ श्रम तथा रोजगारी १२०
६.२.४.१० योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन १२३
६.२.४.११ प्रशासकीय सुशासन... १२४
६.२.४.१२ वित्तीय सुशासन १२५
६.२.४.१३ गरिबी निवारण.. १२७
६.२.५ कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक.. १२८
६.३ वडागत खर्च १२९
६.४ जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा.. १४०
६.५ कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा १४१
६.६ बेरूजु फछ्र्यौटको अवस्था... १४३
परिच्छेद ७ : आर्थिक विकास.. १४६
७.१ कृषि.. १४६

७.२ पशुपंछी सेवा १५६
७.३ उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय १६०
७.४ सहकारी र वित्तीय सेवा १७५
७.५ पर्यटन १७७
परिच्छेद ८ : सामाजिक विकास १८०
८.१ जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ १८०
८.१.१ उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना १८२
८.१.२ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था १८४
८.१.३ गाउँपालिकामा मातृभाषाको अवस्था १८६
८.१.४ गाउँपालिकामा धर्म सम्बन्धी विवरण १८८
८.१.५ गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको विवरण १८८
८.१.६ गाउँपालिकामा बसाईसराई सम्बन्धी विवरण १९०
८.१.७ गाउँपालिकामा बैवाहिक स्थितिको विवरण १९३
८.२ शिक्षा १९७
८.३ स्वास्थ्य २११
८.३ खानेपानी र सरसफाई २२४
८.४ युवा तथा खेलकुद २३०
८.५ महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्ति २३१
८.६ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण २३५
परिच्छेद ९ : पूर्वाधार विकास २३८
९.१ पूर्वाधार निर्माण तथा विकास २३८
९.२ सडक तथा यातायात २४५
९.३ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा २४८
९.४ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि २५२
परिच्छेद १० : वन तथा वातावरण २५७
१०.१ वन तथा वनस्पति सम्पदा २५७
१०.२ जडीबुटी र जैविक विविधता २५८
१०.३ जलाधार तथा भू-संरक्षण २५८
१०.४ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन २६०
१०.५ जलवायु परिवर्तन २६१
परिच्छेद ११ : सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र २६२
११.१ विपद् व्यवस्थाप २६२
११.२ मानव संसाधन विकास २६३
११.३ शान्ति तथा सुव्यवस्था २६५
११.४ प्रशासकीय सुशासन २६६
११.५ कानून तथा न्याय २६७
११.६ वित्तीय सुशासन २७२
११.७ गरिबी निवारण २७३
११.८ श्रम तथा रोजगार २७५

११.९ सामाजिक न्याय, समावेशीकरण र समानता..२७६
११.१० तथ्याङ्क व्यवस्थापन..२७७
११.११ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन..२७८
११.१२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन..२७८
११.१३ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको (LISA) नतिजा २८०
११.१४ वित्तीय सुशासन जोखिम मुल्याङ्कन..२८५
११.१५ वडा कार्यालय..२९०
११.१६ टोल विकास संस्था..२९२
११.१७ व्यक्तिगत घटना दर्ता..२९२
११.१८ बालमैत्री स्थानीय शासन २९६
११.१९ सामाजिक परीक्षण, जाचँपास तथा फरफारक २९६
११.२० बैंकिङ् सेवा..२९६
परिच्छेद १२ : क्षेत्रगत समस्या र चुनौती ३०३
१२.१ आर्थिक क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू...३०३
१२.२ सामाजिक क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू..३०४
१२.३ पूर्वाधार क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू...३०५
१२.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू ३०५
१२.५ संस्थागत सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धीत क्षेत्रको समस्या तथा चुनौतीहरू ३०६
अनुसूची-१ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको आयका स्रोत अनुसार आम्दानी..३०९
अनुसूची-२ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको चालुगत खर्च अन्तर्गत क्षेत्रगत बजेट तथा खर्च...३१२
अनुसूची-३ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च अन्तर्गत क्षेत्रगत बजेट तथा खर्च ३१५
अनुसूची-४ : गाउँपालिकामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण आ.व. २०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म...३१८

तालिकासूची

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	१.१	:	विश्वको आर्थिक वृद्धिदर	२
तालिका नं.	२.१	:	आर्थिक वृद्धि र प्रक्षेपण (प्रतिशत)	१५
तालिका नं.	३.१	:	स्थानीय आय परिचालनको अवस्था	२८
तालिका नं.	३.२	:	आन्तरिक आय शीर्षकहरू तथा परिचालनका उपाय	३०
तालिका नं.	३.३	:	आ.व. २०८२/०८३ को आन्तरिक आय अन्तर्गत प्रस्तावित आय र फागुन मसान्तसम्मको वास्तविक आय	३१
तालिका नं.	३.४	:	आ.व. २०७७/०७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय विवरण	३३
तालिका नं.	३.५	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शीर्षक अन्तर्गत आन्तरिक आय विवरण (रूपैंया)	३४
तालिका नं.	४.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय - नेपाल सरकार, लुम्बिनी प्रदेश र स्थानीय	५०
तालिका नं.	५.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	६०
तालिका नं.	५.२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	६७
तालिका नं.	६.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वार्षिक विनियोजन बजेट र खर्च अवस्था	७३
तालिका नं.	६.२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च	७५
तालिका नं.	६.३	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च	७६
तालिका नं.	६.४	:	आ.व. २०७७/७७ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च र पूँजीगत खर्चको अवस्था	७७
तालिका नं.	६.५	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	७८
तालिका नं.	६.६	:	आर्थिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	८३
तालिका नं.	६.७	:	कृषि उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८४
तालिका नं.	६.८	:	उद्योग उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८५
तालिका नं.	६.९	:	सहकारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८७
तालिका नं.	६.१०	:	जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८८
तालिका नं.	६.११	:	पशुपंक्षी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८९
तालिका नं.	६.१२	:	वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९१
तालिका नं.	६.१३	:	भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९२
तालिका नं.	६.१४	:	सामाजिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	९३
तालिका नं.	६.१५	:	शिक्षा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९५
तालिका नं.	६.१६	:	स्वास्थ्य उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९६
तालिका नं.	६.१७	:	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९७

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	६.१८	:	युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९८
तालिका नं.	६.१९	:	खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१००
तालिका नं.	६.२०	:	भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०१
तालिका नं.	६.२१	:	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०२
तालिका नं.	६.२२	:	पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	१०३
तालिका नं.	६.२३	:	यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०५
तालिका नं.	६.२४	:	भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०६
तालिका नं.	६.२५	:	उर्जा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०७
तालिका नं.	६.२६	:	सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०९
तालिका नं.	६.२७	:	पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११०
तालिका नं.	६.२८	:	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१११
तालिका नं.	६.२९	:	विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११२
तालिका नं.	६.३०	:	वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११३
तालिका नं.	६.३१	:	मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११५
तालिका नं.	६.३२	:	शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११६
तालिका नं.	६.३३	:	शासन प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११७
तालिका नं.	६.३४	:	कानून तथा न्याय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११८
तालिका नं.	६.३५	:	तथ्याङ्क प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२०
तालिका नं.	६.३६	:	श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२१
तालिका नं.	६.३७	:	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२२
तालिका नं.	६.३८	:	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२३
तालिका नं.	६.३९	:	प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२५
तालिका नं.	६.४०	:	वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२६
तालिका नं.	६.४१	:	गरिबी निवारण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२७
तालिका नं.	६.४२	:	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२८
तालिका नं.	६.४३	:	१ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३०
तालिका नं.	६.४४	:	२ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३१
तालिका नं.	६.४५	:	३ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३२
तालिका नं.	६.४६	:	४ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३३
तालिका नं.	६.४७	:	५ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३४
तालिका नं.	६.४८	:	६ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३५
तालिका नं.	६.४९	:	७ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३६
तालिका नं.	६.५०	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको वडागत विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३७
तालिका नं.	६.५१	:	जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१४०
तालिका नं.	६.५२	:	कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१४२

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	६.५३	:	बेरूजु फछ्र्यौटको अवस्था	१४३
तालिका नं.	६.५४	:	बेरूजु तालिका	१४४
तालिका नं.	६.५५	:	रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको बेरूजु अवस्था प्रतिशतमा	१४५
तालिका नं.	७.१	:	गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था	१४७
तालिका नं.	७.२	:	कृषक परिवार सङ्ख्या, क्षेत्रफल, कित्ता सङ्ख्या, औसत कित्ता सङ्ख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल	१४८
तालिका नं.	७.३	:	कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग	१४८
तालिका नं.	७.४	:	कृषि कामदारको किसिम अनुसार कामदारहरूको सङ्ख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या	१४८
तालिका नं.	७.५	:	कृषि ऋण, थप ऋणको आवश्यकता, बिमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या	१४८
तालिका नं.	७.६	:	मुख्य कृषकको सङ्ख्या तथा कृषक परिवार जनसङ्ख्या	१४९
तालिका नं.	७.७	:	कृषि तालिम लिएका कृषक परिवार सङ्ख्या तथा कृषि कार्य सम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता जनाउने कृषक परिवारको जनसङ्ख्या	१४९
तालिका नं.	७.८	:	विभिन्न अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल र कृषक परिवार सङ्ख्या	१४९
तालिका नं.	७.९	:	मुख्य खाद्यान्न बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल तथा कृषक परिवार सङ्ख्या	१५०
तालिका नं.	७.१०	:	भूमि उपयोगको अवस्था (आ.व. २०८१/८२)	१५०
तालिका नं.	७.११	:	सिँचाइको अवस्था	१५१
तालिका नं.	७.१२	:	आ.व. २०७९/८० देखि २०८२/८३ सम्मको खाद्यान्न उत्पादनको तुलनात्मक चित्र	१५१
तालिका नं.	७.१३	:	आ.व. २०७९/८० देखि २०८२/८३ सम्मको नगदे बालीको तुलनात्मक अवस्था	१५१
तालिका नं.	७.१४	:	मसला बालीको अवस्था	१५२
तालिका नं.	७.१५	:	तरकारी बालीको अवस्था	१५२
तालिका नं.	७.१६	:	फलफूल बालीको अवस्था	१५२
तालिका नं.	७.१७	:	व्यावसायिक कृषि फार्मको विकास	१५३
तालिका नं.	७.१८	:	कृषि सहकारी र संस्थागत संरचना	१५३
तालिका नं.	७.१९	:	रासायनिक मलको उपयोग (आ.व. २०८२/८३)	१५३
तालिका नं.	७.२०	:	कृषि बालीमा लाग्ने मुख्य रोगको विवरण	१५४
तालिका नं.	७.२१	:	कृषि क्षेत्रमा सिफारिस तथा प्राथमिकता कार्ययोजना	१५४
तालिका नं.	७.२२	:	पशुपंछी सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	१५६
तालिका नं.	७.२३	:	पाल्तु चौपाया तथा पंछीको सङ्ख्या र कृषक परिवार	१५८
तालिका नं.	७.२४	:	गाउँपालिकाको पशुपालन क्षेत्रबाट हुने वार्षिक अनुमानित आयको उपक्षेत्रगत विवरण	१५८
तालिका नं.	७.२५	:	पशुमा देखिएको रोगहरूको विवरण	१५९
तालिका नं.	७.२६	:	गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा रोजगारीको स्थिति (१० वर्ष र सोभन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या)	१६२

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	७.२७	:	गाउँपालिकामा आर्थिक प्रतिष्ठान तथा सङ्लग्नता अवस्था	१६२
तालिका नं.	७.२८	:	बजार तथा हाट बजार सम्बन्धी विवरण	१६३
तालिका नं.	७.२९	:	रोहिणी गाउँपालिका भित्र रहेका उद्योगहरूको विवरण	१६३
तालिका नं.	७.३०	:	आर्थिक क्रियाकलापमा सङ्लग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)	१६५
तालिका नं.	७.३१	:	व्यापार व्यवसाय स्थान को प्रकार अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या	१६६
तालिका नं.	७.३२	:	आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी)	१६६
तालिका नं.	७.३३	:	प्रमुख उद्योग र रोजगारीको संस्थागत क्षेत्र अनुसार १० वर्ष र सोभन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या	१६७
तालिका नं.	७.३४	:	आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेशा अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)	१७०
तालिका नं.	७.३५	:	औद्योगिक वर्गिकरण अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न जनशक्ति	१७२
तालिका नं.	७.३६	:	औद्योगिक वर्गीकरणको खण्ड अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार	१७३
तालिका नं.	७.३७	:	प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार अनुसार रुपन्देहीका छिमेकी गाउँपालिकासँग तुलना	१७३
तालिका नं.	७.३८	:	उद्योग सम्भाव्यता विश्लेषण	१७४
तालिका नं.	७.३९	:	आर्थिक विकासका लागि प्राथमिक सुझावहरू	१७४
तालिका नं.	७.४०	:	सहकारी र वित्तीय सेवा	१७५
तालिका नं.	७.४१	:	सहकारी संस्थाहरूको प्रकार र सङख्या	१७५
तालिका नं.	७.४२	:	सहकारी संस्थाहरूको विवरण	१७६
तालिका नं.	७.४३	:	रेमिट्यान्स अर्थतन्त्र	१७७
तालिका नं.	७.४४	:	पर्यटकीय स्थलहरूको विवरण	१७८
तालिका नं.	८.१	:	वडागत आधारमा जनसङ्ख्याको विवरण	१८१
तालिका नं.	८.२	:	गाउँपालिकाको उमेर समुह अनुसार जनसङ्ख्या	१८३
तालिका नं.	८.३	:	गाउँपालिकामा जातजाति अनुसारको जनसङ्ख्या	१८४
तालिका नं.	८.४	:	गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्या	१८७
तालिका नं.	८.५	:	गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या	१८८
तालिका नं.	८.६	:	गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको अपाङ्गता विवरण	१८९
तालिका नं.	८.७	:	गाउँपालिकाको पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या	१९०
तालिका नं.	८.८	:	गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या	१९१
तालिका नं.	८.९	:	परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा अक्सर बसोवास गर्ने सङ्ख्या)	१९२
तालिका नं.	८.१०	:	१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित जनसङ्ख्या	१९४
तालिका नं.	८.११	:	१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण	१९५
तालिका नं.	८.१२	:	प्राथमिक नीतिगत सुझाव	१९६

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	८.१३	:	सामुदायिक विद्यालयको वडागत वितरण	१९८
तालिका नं.	८.१४	:	संस्थागत विद्यालयको वडागत वितरण	१९८
तालिका नं.	८.१५	:	धार्मिक विद्यालयको वडागत वितरण	१९९
तालिका नं.	८.१६	:	समग्र विद्यालय सङ्ख्या सारांश	१९९
तालिका नं.	८.१७	:	तहगत विद्यार्थी सङ्ख्या (आ.व. २०८२)	२००
तालिका नं.	८.१८	:	भर्ना दर – प्रारम्भिक बालविकास तह	२०१
तालिका नं.	८.१९	:	आधारभूत तह (कक्षा १-८) भर्ना विश्लेषण	२०१
तालिका नं.	८.२०	:	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) भर्ना विश्लेषण	२०१
तालिका नं.	८.२१	:	कक्षा चढ्ने (Promotion) दर	२०२
तालिका नं.	८.२२	:	कक्षा दोहोर्याउने (Repetition) दर	२०२
तालिका नं.	८.२३	:	कक्षा छाड्ने (Dropout) दर	२०२
तालिका नं.	८.२४	:	तहगत शिक्षक दरबन्दी (सामुदायिक)	२०२
तालिका नं.	८.२५	:	विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात विश्लेषण	२०३
तालिका नं.	८.२६	:	प्रमुख शैक्षिक सूचकहरूको समग्र विश्लेषण	२०४
तालिका नं.	८.२७	:	तुलनात्मक सन्दर्भ तथा विश्लेषण	२०५
तालिका नं.	८.२८	:	साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण	२०५
तालिका नं.	८.२९	:	रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको २०७८ को साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण	२०७
तालिका नं.	८.३०	:	रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्ला लुम्बिनी प्रदेश र नेपालको २०७८ को साक्षरता दर	२०८
तालिका नं.	८.३१	:	साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह	२०९
तालिका नं.	८.३२	:	प्रमुख स्वास्थ्य सूचकहरूको तथ्याङ्क तथा विश्लेषण	२१३
तालिका नं.	८.३३	:	गाउँपालिकामा स्वास्थ्य संस्था अन्तर्गत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको विवरण	२२०
तालिका नं.	८.३४	:	स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार, उपलब्ध सेवा लगायतको विवरण	२२०
तालिका नं.	८.३५	:	स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत जनशक्तिको विवरण	२२१
तालिका नं.	८.३६	:	सरुवा रोग सम्बन्धी सेवाहरु	२२१
तालिका नं.	८.३७	:	नसर्ने रोग सम्बन्धी सेवाहरु	२२२
तालिका नं.	८.३८	:	गणना सयमको बाह्र महिनामा मृत्यु भएको व्यक्तिको मृत्युको कारण	२२३
तालिका नं.	८.३९	:	खानेपानी सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२२५
तालिका नं.	८.४०	:	खानेपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या	२२६
तालिका नं.	८.४१	:	सरसफाई सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२२७
तालिका नं.	८.४२	:	परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार सङ्ख्या	२२८
तालिका नं.	८.४३	:	युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२३१
तालिका नं.	८.४४	:	महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२३३
तालिका नं.	८.४५	:	घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्त्वका अनुसार परिवार सङ्ख्या	२३४
तालिका नं.	८.४६	:	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२३६

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	९.१	:	घरको स्वामित्त्व अनुसार परिवार सङ्ख्या	२४०
तालिका नं.	९.२	:	प्रयोग गरेको घरको जगको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या	२४१
तालिका नं.	९.३	:	घरको छानाको बनोट अनुसार परिवारको सङ्ख्या	२४३
तालिका नं.	९.४	:	शहरीकरणको स्थिति	२४४
तालिका नं.	९.५	:	पूर्वाधार निर्माण तथा विकास सम्बन्धी कार्य विवरण	२४५
तालिका नं.	९.६	:	सडक तथा यातायात सम्बन्धी कार्य विवरण	२४६
तालिका नं.	९.७	:	सडक तथा यातायात विकास अवस्था	२४७
तालिका नं.	९.८	:	गाउँपालिका कार्यालय देखि मातहतका वडा कार्यालयहरू सम्मको दुरी	२४७
तालिका नं.	९.९	:	गाउँपालिकामा रहेका मुख्य सडकहरूको विवरण	२४८
तालिका नं.	९.१०	:	परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार सङ्ख्या	२५०
तालिका नं.	९.११	:	परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या	२५१
तालिका नं.	९.१२	:	घरायसी साधन/सुविधा अनुसारको परिवार सङ्ख्या	२५५
तालिका नं.	१०.१	:	जलवायु सूचक विवरण	२५९
तालिका नं.	१०.२	:	जलाधार र भू-संरक्षणको अवस्था	२५९
तालिका नं.	१०.३	:	विद्यमान भू-संरक्षण चुनौतीहरू	२५९
तालिका नं.	१०.४	:	जलाधार ह्रास र भू-क्षयको आर्थिक प्रभाव मूल्याङ्कन	२६०
तालिका नं.	११.१	:	विपद्को वर्तमान अवस्था	२६२
तालिका नं.	११.२	:	मानव संसाधन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२६३
तालिका नं.	११.३	:	गाउँपालिकाका जनशक्ति रहेका शाखा विवरण	२६४
तालिका नं.	११.४	:	मानव संसाधन विकासका प्रमुख बाधाहरू	२६५
तालिका नं.	११.५	:	न्यायिक समितिमा विवाद दर्ता र फर्छ्यौटको अवस्था	२६७
तालिका नं.	११.६	:	नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२६८
तालिका नं.	११.७	:	गाउँपालिकामा भएका ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण	२६८
तालिका नं.	११.८	:	गाउँपालिकामा भएका ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको सङ्ख्या	२७२
तालिका नं.	११.९	:	वित्तीय सुशासन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२७३
तालिका नं.	११.१०	:	सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण	२७४
तालिका नं.	११.११	:	मानव विकास सूचकाङ्क (HDI) स्थिति	२७५
तालिका नं.	११.१२	:	श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था	२७६
तालिका नं.	११.१३	:	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको (LISA) नतिजा	२८०
तालिका नं.	११.१४	:	रूपन्देही जिल्लाका स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (LISA) नतिजा	२८२
तालिका नं.	११.१५	:	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको अवस्था	२८४
तालिका नं.	११.१६	:	वित्तीय सुशासन लेखाजोखाको वर्गीकरण	२८५
तालिका नं.	११.१७	:	वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको नतिजा	२८६
तालिका नं.	११.१८	:	स्थानीय तह अनुसार वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको अवस्था	२८७
तालिका नं.	११.१९	:	वडा, वडागत क्षेत्रफल, जनसङ्ख्या र निर्वाचन क्षेत्र सम्बन्धि विवरण	२९१
तालिका नं.	११.२०	:	वस्तीको वडागत विवरण	२९२

तालिका नं.			विषय	पृष्ठ
तालिका नं.	११.२१	:	व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण वर्ष २०८० देखि २०८२ फागुन मसान्तसम्म	२९२
तालिका नं.	११.२२	:	गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ताको वर्तमान अवस्था	२९३
तालिका नं.	११.२३	:	जन्मदर्ता सम्बन्धि विवरण	२९४
तालिका नं.	११.२४	:	बैंक तथा लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरूको विवरण	२९७
तालिका नं.	११.२५	:	वित्तीय सेवाको भौगोलिक वितरण	२९७
तालिका नं.	११.२६	:	गाउँपालिकामा वाणिज्य बैंक तथा लघुवित्त संस्थाहरू सम्मको पहुँच विन्दु (स्थान) सम्बन्धी विवरण	२९८
तालिका नं.	११.२७	:	गाउँपालिकामा स्थानीय बैंकहरू मार्फत रेमिट्यान्स सेवा	२९९
तालिका नं.	११.२८	:	गाउँपालिकामा उपलब्ध डिजिटल वित्तीय सेवाहरु	२९९
तालिका नं.	११.२९	:	वित्तीय समावेशिता विश्लेषण	२९९
तालिका नं.	११.३०	:	गाउँपालिकामा वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग आ.व. २०७४/७५ देखि आ. व. २०८२/८३ पुष सम्म	३००
तालिका नं.	११.३१	:	गाउँपालिकामा दर्ता भएका बचत खाता र सक्रिय खाता सम्बन्धी विवरण	३०१
तालिका नं.	११.३२	:	गाउँपालिका अन्तर्गत बैंक तथा वित्तीय संस्थामा निक्षेप परिचालन र कर्जा प्रवाह	३०१
तालिका नं.	११.३३	:	गाउँपालिकाभित्र वित्तीय संस्था मार्फत बचत तथा कर्जा (ऋण) सम्बन्धी विवरण	३०२
तालिका नं.	१२.१	:	SWOT विश्लेषण – रोहिणी गाउँपालिका	३०७
तालिका नं.	१२.२	:	आर्थिक सर्वेक्षणको मुख्य सुझाव/योजना	३०८

चार्टसूची

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	१.१	:	विश्वको आर्थिक वृद्धिदर र प्रक्षेपण (प्रतिशत)	३
चार्ट नं.	२.१	:	आर्थिक वृद्धि र प्रक्षेपण (प्रतिशत)	१६
चार्ट नं.	२.२	:	वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति	१७
चार्ट नं.	२.३	:	उपभोगको प्रवृत्ति	१८
चार्ट नं.	२.४	:	कुल गार्हस्थ्य बचत र कुल राष्ट्रिय बचत	१९
चार्ट नं.	२.५	:	प्रतिव्यक्ति राष्ट्रिय आय	२०
चार्ट नं.	२.६	:	वैदेशिक व्यापार (नै महिना)	२२
चार्ट नं.	३.१	:	आ.व. २०८२/०८३ को प्रस्तावित आय र फागुन मसान्तसम्मको वास्तविक आय	३२
चार्ट नं.	३.२	:	आ.व. २०७६/८७ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय	३३
चार्ट नं.	३.३	:	आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क शीर्षकको विवरण	३७
चार्ट नं.	३.४	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय कर शीर्षकको विवरण	३८
चार्ट नं.	३.५	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत घर बहाल कर शीर्षकको विवरण	३९
चार्ट नं.	३.६	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत बहाल विटौरी कर शीर्षकको विवरण	३९
चार्ट नं.	३.७	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत भुमीकर/मालपोत शीर्षकको विवरण	४०
चार्ट नं.	३.८	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नक्सा पास दस्तुर शीर्षकको विवरण	४१
चार्ट नं.	३.९	:	आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सिफारिस दस्तुर शीर्षकको विवरण	४२
चार्ट नं.	३.१०	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क शीर्षकको विवरण	४३
चार्ट नं.	३.११	:	आ.व. २०७६/८७ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नाता प्रमाणित दस्तुर शीर्षकको विवरण	४३
चार्ट नं.	३.१२	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सवारी साधन कर (साना सवारी) शीर्षकको विवरण	४४
चार्ट नं.	३.१३	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत शीर्षकको विवरण	४५
चार्ट नं.	३.१४	:	आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सम्पत्ति कर शीर्षकको विवरण	४६

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	३.१५	:	आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत शीर्षकको विवरण	४६
चार्ट नं.	३.१६	:	आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दस्तुर शीर्षकको विवरण	४७
चार्ट नं.	३.१७	:	आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुर शीर्षकको विवरण	४८
चार्ट नं.	४.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५०
चार्ट नं.	४.२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - नेपाल सरकारबाट प्राप्त आय	५२
चार्ट नं.	४.३	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त आय	५३
चार्ट नं.	४.४	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - स्थानीयबाट प्राप्त आय	५३
चार्ट नं.	४.५	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५४
चार्ट नं.	४.६	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको अन्तः शुल्क शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५४
चार्ट नं.	४.७	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको रोयल्टी बाँडफाँट अन्तर्गत वन रोयल्टी शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५५
चार्ट नं.	४.८	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको सवारी साधन कर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५६
चार्ट नं.	४.९	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको घरजग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५६
चार्ट नं.	४.१०	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको दहत्तर बहत्तर (नदीजन्य पदार्थ विक्री) शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५७
चार्ट नं.	४.११	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	५७
चार्ट नं.	५.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	६१
चार्ट नं.	५.२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार वित्तीय समानीकरण अनुदान	६१
चार्ट नं.	५.३	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार सशर्त अनुदान	६२
चार्ट नं.	५.४	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन	६३

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
			मसान्तसम्मको नेपाल सरकार विशेष अनुदान	
चार्ट नं.	५.५	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार समपुरक अनुदान	६४
चार्ट नं.	५.६	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकारबाट प्राप्त अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	६५
चार्ट नं.	५.७	:	आ.व. २०७६/७७ देखि चालु आ.व. २०८१/०८२ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	६८
चार्ट नं.	५.८	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार वित्तीय समानीकरण अनुदान	६८
चार्ट नं.	५.९	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार सशर्त अनुदान	६९
चार्ट नं.	५.१०	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार विषेश अनुदान	७०
चार्ट नं.	५.११	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार समपुरक अनुदान	७०
चार्ट नं.	५.१२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	७२
चार्ट नं.	६.१	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वार्षिक विनियोजन बजेट र खर्च अवस्था	७४
चार्ट नं.	६.२	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च	७५
चार्ट नं.	६.३	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च	७६
चार्ट नं.	६.४	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च र पूँजीगत खर्चको अवस्था	७७
चार्ट नं.	६.५	:	आ.व. २०७७/७८ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८०
चार्ट नं.	६.६	:	आ.व. २०७८/७९ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८०
चार्ट नं.	६.७	:	आ.व. २०७९/८० मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८०
चार्ट नं.	६.८	:	आ.व. २०८०/८१ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८१
चार्ट नं.	६.९	:	आ.व. २०८१/८२ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८१
चार्ट नं.	६.१०	:	आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था	८१
चार्ट नं.	६.११	:	आर्थिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	८३
चार्ट नं.	६.१२	:	कृषि उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८४
चार्ट नं.	६.१३	:	उद्योग उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८६
चार्ट नं.	६.१४	:	सहकारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८७
चार्ट नं.	६.१५	:	जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	८८

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	६.१६	:	पशुपंक्षी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९०
चार्ट नं.	६.१७	:	वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९१
चार्ट नं.	६.१८	:	भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९२
चार्ट नं.	६.१९	:	सामाजिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	९४
चार्ट नं.	६.२०	:	शिक्षा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९५
चार्ट नं.	६.२१	:	स्वास्थ्य उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९६
चार्ट नं.	६.२२	:	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९८
चार्ट नं.	६.२३	:	युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	९९
चार्ट नं.	६.२४	:	खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१००
चार्ट नं.	६.२५	:	भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०१
चार्ट नं.	६.२६	:	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०३
चार्ट नं.	६.२७	:	पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण	१०४
चार्ट नं.	६.२८	:	यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०५
चार्ट नं.	६.२९	:	भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०६
चार्ट नं.	६.३०	:	उर्जा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०८
चार्ट नं.	६.३१	:	सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१०९
चार्ट नं.	६.३२	:	पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११०
चार्ट नं.	६.३३	:	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१११
चार्ट नं.	६.३४	:	विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११३
चार्ट नं.	६.३५	:	वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११४
चार्ट नं.	६.३६	:	मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११५
चार्ट नं.	६.३७	:	शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११६
चार्ट नं.	६.३८	:	शासन प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११८
चार्ट नं.	६.३९	:	कानून तथा न्याय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	११९
चार्ट नं.	६.४०	:	तथ्याङ्क प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२०
चार्ट नं.	६.४१	:	श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२१
चार्ट नं.	६.४२	:	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२२
चार्ट नं.	६.४३	:	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२४
चार्ट नं.	६.४४	:	प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२५
चार्ट नं.	६.४५	:	वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२६
चार्ट नं.	६.४६	:	गरिबी निवारण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२७
चार्ट नं.	६.४७	:	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण	१२९
चार्ट नं.	६.४८	:	१ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३०
चार्ट नं.	६.४९	:	२ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३१
चार्ट नं.	६.५०	:	३ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३२
चार्ट नं.	६.५१	:	४ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३३

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	६.५२	:	५ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३४
चार्ट नं.	६.५३	:	६ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३५
चार्ट नं.	६.५४	:	७ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१३६
चार्ट नं.	६.५५	:	आ.व. २०७६/७७ देखि चालु आ.व. २०८१/८२ फागुन मसान्तसम्मको वडागत औसत खर्च प्रतिशत	१३७
चार्ट नं.	६.५६	:	आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्त सम्मको वडागत खर्च प्रतिशत	१३९
चार्ट नं.	६.५७	:	जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१४१
चार्ट नं.	६.५८	:	कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण	१४२
चार्ट नं.	६.५९	:	आ.व. २०७४/७५ देखि २०८०/८१ सम्मको बेरूजु रकम	१४४
चार्ट नं.	६.६०	:	रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको आ.व. २०७४/७५ देखि २०८०/८१ सम्मको औसत बेरूजु अवस्था प्रतिशतमा	१४५
चार्ट नं.	७.१	:	गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था	१४७
चार्ट नं.	७.२	:	अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	१४९
चार्ट नं.	७.३	:	मुख्य खाद्यान्न बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)	१५०
चार्ट नं.	७.४	:	आ.व. २०८१/८२ मा मुख्य उत्पादन बाली प्रतिशतमा	१५३
चार्ट नं.	७.५	:	पशुपंछीको तथ्याङ्क	१५७
चार्ट नं.	७.६	:	गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा रोजगारीको स्थिति (१० वर्ष र सोभन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या)	१६२
चार्ट नं.	७.७	:	आर्थिक क्रियाकलापमा सङ्लग्नता अनुसारको पुरूष महिलाको प्रतिशत	१६५
चार्ट नं.	७.८	:	व्यापार व्यवसाय स्थान को प्रकार अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या	१६६
चार्ट नं.	७.९	:	आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण प्रतिशतमा (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी)	१६७
चार्ट नं.	७.१०	:	प्रमुख उद्योग र रोजगारीको संस्थागत क्षेत्र अनुसार १० वर्ष र सोभन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या	१६९
चार्ट नं.	७.११	:	आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेशा अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)	१७१
चार्ट नं.	७.१२	:	गाउँपालिकाको प्रतिष्ठान विवरण र सङ्लग्न जनशक्ति	१७२
चार्ट नं.	७.१३	:	औद्योगिक वर्गीकरणको खण्ड अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार	१७३
चार्ट नं.	७.१४	:	सहकारी संस्थाहरूको प्रकार अनुसारको प्रतिशत	१७६
चार्ट नं.	८.१	:	गाउँपालिकाको २०६८ र २०७८ को जनसङ्ख्या	१८२
चार्ट नं.	८.२	:	वडा अनुसार २०६८ र २०७८ को जनसङ्ख्या	१८२
चार्ट नं.	८.३	:	गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या पिरामिड	१८३
चार्ट नं.	८.४	:	गाउँपालिकामा रहेको प्रमुख १० जातजातिको जनसङ्ख्या प्रतिशत	१८६

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	८.५	:	गाउँपालिकामा बोलिने प्रमुख मातृभाषाको जनसङ्ख्या प्रतिशत	१८७
चार्ट नं.	८.६	:	गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या प्रतिशत	१८८
चार्ट नं.	८.७	:	गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको अपाङ्गता विवरण प्रतिशतमा	१९०
चार्ट नं.	८.८	:	गाउँपालिकाको पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या प्रतिशतमा	१९१
चार्ट नं.	८.९	:	गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या प्रतिशतमा	१९२
चार्ट नं.	८.१०	:	परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा अक्सर बसोवास गर्ने सङ्ख्या)	१९३
चार्ट नं.	८.११	:	१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित जनसङ्ख्या प्रतिशत	१९४
चार्ट नं.	८.१२	:	१० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण प्रतिशत	१९६
चार्ट नं.	८.१३	:	वडागत विद्यालय सङ्ख्या	१९९
चार्ट नं.	८.१४	:	विद्यालय तह अनुसार खुद भर्ना दर प्रतिशतमा	२००
चार्ट नं.	८.१५	:	गाउँपालिका र वडागत २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा	२०७
चार्ट नं.	८.१६	:	रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा	२०८
चार्ट नं.	८.१७	:	रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्ला लुम्बिनी प्रदेश र नेपालको २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा	२०८
चार्ट नं.	८.१८	:	गाउँपालिकाका साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह प्रतिशतमा	२१०
चार्ट नं.	८.१९	:	खोप सेवा, भिटामिन ए तथा जुकाको औषधी र १ घण्टाभित्र स्तनपान प्राप्त गर्ने बालबालिकाहरूको प्रतिशत	२१७
चार्ट नं.	८.२०	:	स्वास्थ्य संस्थामा दक्ष प्रसुती गराउने गर्भवती प्रतिशत	२१७
चार्ट नं.	८.२१	:	परिवार योजना कार्यक्रमको प्रगतिको तुलनात्मक अवस्था प्रतिशत	२१७
चार्ट नं.	८.२२	:	पोषण कार्यक्रमको तुलनात्मक अवस्था प्रतिशत	२१८
चार्ट नं.	८.२३	:	जम्मा प्रसुतिको कम तौल भएको जिवित बच्चा प्रतिशत	२१८
चार्ट नं.	८.२४	:	झाडा पखाला र स्वाश प्रश्वासको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)	२१८
चार्ट नं.	८.२५	:	प्रोटोकल अनुसार गर्भवतीले चेकजाँच गर्ने अवस्था प्रतिशत	२१९
चार्ट नं.	८.२६	:	बच्चाको तौल, पूर्णस्तनपान र वृद्धि अनुगमनको अवस्था प्रतिशत	२१९
चार्ट नं.	८.२७	:	वडागत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका विवरण	२२०
चार्ट नं.	८.२८	:	गणना सयमको बाह्र महिनामा मृत्यु भएको व्यक्तिको मृत्युको कारण	२२३
चार्ट नं.	८.२९	:	गाउँपालिकामा खानीपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२२७
चार्ट नं.	८.३०	:	गाउँपालिकामा परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय प्रतिशतमा	२२८
चार्ट नं.	८.३१	:	गाउपालिकामा वडागत परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार प्रतिशतमा	२२९
चार्ट नं.	८.३२	:	गाउँपालिकामा घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्त्व अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२३५
चार्ट नं.	८.३३	:	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वित नागरिक आ.व.	२३७

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
			२०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा	
चार्ट नं.	९.१	:	गाउँपालिकामा घरको स्वामित्त्व अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२३९
चार्ट नं.	९.२	:	वडा अनुसार घरको स्वामित्त्व आफ्नै भएका परिवार प्रतिशतमा	२४०
चार्ट नं.	९.३	:	गाउँपालिकामा घरको जग अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२४१
चार्ट नं.	९.४	:	वडा अनुसार घरको जगको बनोट सिमेन्टको जोडाई भएको इँटा, ढुङ्गा र ढलान पिल्लर सहितको भएको अनुसार परिवार प्रतिशत	२४२
चार्ट नं.	९.५	:	गाउँपालिकामा घरको छानोको प्रकार अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२४३
चार्ट नं.	९.६	:	सडक तथा यातायात सम्बन्धी कार्य विवरण	२४७
चार्ट नं.	९.७	:	गाउँपालिकामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२४९
चार्ट नं.	९.८	:	गाउँपालिकामा वडागत खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवार प्रतिशतमा	२५०
चार्ट नं.	९.९	:	गाउँपालिकामा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२५१
चार्ट नं.	९.१०	:	गाउँपालिकामा वडागत बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा	२५२
चार्ट नं.	९.११	:	वडा अनुसार कुनै पनि साधारण सुविधा उपलब्ध नभएको परिवार प्रतिशतमा	२५३
चार्ट नं.	९.१२	:	गाउँपालिकामा परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधा प्रतिशतमा	२५४
चार्ट नं.	९.१३	:	वडा अनुसार इन्टरनेटको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा	२५४
चार्ट नं.	९.१४	:	वडा अनुसार मोबाइल फोनको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा	२५६
चार्ट नं.	९.१५	:	वडा अनुसार मोबाइल फोनको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा	२५६
चार्ट नं.	११.१	:	न्यायिक समितिमा विवाद दर्ता र फर्छ्यौटको अवस्था	२६८
चार्ट नं.	११.२	:	सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण प्रतिशत	२७४
चार्ट नं.	११.३	:	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको (LISA) नतिजा प्रतिशत	२८१
चार्ट नं.	११.४	:	रूपन्देही जिल्लाका स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (LISA) नतिजा	२८३
चार्ट नं.	११.५	:	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको अवस्था	२८४
चार्ट नं.	११.६	:	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको शीर्षकगत आ.व. २०८०/८१ अवस्था	२८४
चार्ट नं.	११.७	:	वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको नतिजा	२८६
चार्ट नं.	११.८	:	वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन विषयक्षेत्रगत आ.व. २०८०/८१ अवस्था	२८८
चार्ट नं.	११.९	:	वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको श्रेणी सूचकाङ्क	२८८
चार्ट नं.	११.१०	:	स्थानीय तह अनुसार वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको अवस्था	२८९
चार्ट नं.	११.११	:	व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण वर्ष २०८० देखि २०८२ फागुन मसान्तसम्म	२९३
चार्ट नं.	११.१२	:	वडा अनुसार जन्मदर्ता नगर्नेको प्रतिशत	२९५

चार्ट नं.			विषय	पृष्ठ
चार्ट नं.	११.१३	:	गाउँपालिकामा वाणिज्य बैंक तथा लघुवित्त संस्थाहरू सम्मको पहुँच विन्दु (स्थान) सम्बन्धी विवरण प्रतिशतमा	२९८
चार्ट नं.	११.१४	:	गाउँपालिकामा वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग आ. व. २०८१/८२ फागुन सम्मको विवरण	३००
चार्ट नं.	११.१५	:	गाउँपालिकामा वित्तीय संस्था मार्फत बचत तथा कर्जा (ऋण) सम्बन्धी विवरण	३०२

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
कि.मि.	:	किलो मिटर
गा.पा.	:	गाउँपालिका
दिविल	:	दिगो विकास लक्ष्य
जीडीपी	:	कुल गार्हस्थ उत्पादन
न.पा.	:	नगरपालिका
ने.रा.बै.	:	नेपाल राष्ट्र बैंक
मे.ट.	:	मेट्रिक टन
वि.सं.	:	विक्रम संवत
व. कि.मि.	:	वर्ग किलो मिटर
रा.यो.आ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
रू.	:	रूपैँया
सा.नि.सा.	:	सार्वजनिक निजी साझेदारी
हे.	:	हेक्टर
ADB	:	Asian Development Bank
ANC	:	Ante Natal Checkup
CBS	:	Central Bureau of Statistics
DHIS	:	District Health Information System
DPR	:	Detail Project Report
GDP	:	Gross Domestic Product
Gov.	:	Government
HDI	:	Human Development Index
IMF	:	International Monetary Fund
LRMP	:	Land and Resource Management Plan
MoALD	:	Ministry of Agriculture and Livestock Development
MoFAGA	:	Ministry of Federal Affairs and General Administration
NDHS	:	Nepal Demographic Health Survey
NP	:	Nepal
NSO	:	National Statistics Office
PNC	:	Post Natal Checkup
SMS	:	Short Message Service
SWOT	:	Strength Weakness Opportunity Threat
TMIS	:	Teacher Management Information System
WWW	:	Word Wide Web

कार्यकारी सारांस

रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, र आर्थिक दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण गाउँपालिका हो । लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रूपन्देही जिल्लाका साविकका ६ वटा गा.वि.स.हरू (धकधई, बगाहा, पजरकट्टी, पोखरभिण्डी, छिपागढ र बोदबार) लाई समावेश गरी जम्मा ७ वटा वडाको रोहिणी गाउँपालिका निर्माण भएको हो । नेपालको संविधान २०७२ को धारा २९५ को उपधारा (३) बमोजिम गठित भएको हो । यस क्षेत्रको धार्मिक, ऐतिहासिक र भौगोलिक पहिचान बोकेको यसै क्षेत्र भएर बग्ने प्रसिद्ध रोहिणी नदीको नामबाट गाउँपालिकाको नामाकरण गरिएको हो । भौगोलिक हिसावले ८३.५४९७४२ पूवी देशान्तर र २७.५१२१३० उत्तर अक्षांशसम्म अवस्थित यो गाउँपालिका समून्द्र सतहदेखि करिब ९२.१ मिटरको उचाइमा छ भने यो क्षेत्रमा उष्ण प्रदेशीय हावापानी पाईन्छ । कुल क्षेत्रफल ६४.६२ बर्ग किलोमिटर रहेको यस गाउँपालिको पूर्वमा नवलपरासी पश्चिम जिल्ला, पश्चिममा सिद्धार्थनगर नगरपालिका उत्तरमा ओमसतिया गाउँपालिका र दक्षिणमा छिमेकि राष्ट्र भारत अवस्थित छन् ।

विवरण	तथ्याङ्क
जनसङ्ख्या (२०७८)	४३,३२७
घरधुरी सङ्ख्या	७,५२६
वडा सङ्ख्या	७
क्षेत्रफल	६४.६२ वर्ग कि.मि.
जनघनत्व	~६७० प्रति वर्ग कि.मि.
प्रशासनिक केन्द्र	धकधई, रुपन्देही
प्रमुख जीविका	कृषि (~७०%), पशुपालन, वैदेशिक रोजगारी
अपेक्षित आयु	~७१ वर्ष (सुधारदो)
भारतसँग खुला सिमाना	~१२ कि.मि.
नजिकको सहर/विमानस्थल	भैरहवा ~१३ कि.मि., गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय

आर्थिक सर्वेक्षण गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक र सामाजिक परिसूचकहरूको यथार्थ अवस्थाको जानकारी दिने महत्त्वपूर्ण दस्तावेज हो । नागरिकको जनजीविकामा प्रभाव पार्ने विषयसँग सम्बन्धित मौद्रिक नीति, वित्त नीति, विदेशी विनिमय नीति, पूर्वाधार विकास नीति आदिको तर्जुमा एवम् निर्णय प्रक्रियामा आर्थिक सर्वेक्षण महत्त्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा रहन्छ ।

कानूनी व्यवस्था

संविधानको धारा २३० बमोजिम गाउँपालिकाको राजस्व र व्ययको अनुमान संविधानको अधीनमा रही गाउँ कार्यपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान स्थानीय कानून बमोजिम गाउँ सभामा पेश गरी पारित गराउनु पर्नेछ । अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा २१ (३) मा गाउँ कार्यपालिकाले प्रत्येक वर्ष असार महिनाको दश (१०) गतेभित्र आगामी आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको सम्बन्धित गाउँसभामा पेश गर्नुपर्नेछ । त्यस्तै दफा २२ (४) मा स्थानीय तहले राजस्व र व्ययको अनुमान पेश गर्दा अघिल्लो आर्थिक वर्षमा गरिएको राजस्वको अनुमान अनुसार राजस्व

सङ्कलन हुन नसकेको वा खर्चको लागि छुटयाएको रकम लक्ष्य अनुसार खर्च हुन नसकेकोमा त्यसको कारण र त्यसका लागि गरिने सुधारका उपायको विवरण सङ्लग्न गरिएको छ ।

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ को दफा १४ मा प्रकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिइने आधार (१) र (२) आयोगले प्राकृतिक स्रोतको परिचालनमा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले गर्ने लगानीको हिस्सा नेपाल सरकारमा सिफारिस गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ, सोही ऐनको (२) र दफा १५ मा राजस्वको बाँडफाँट गर्दा लिइने आधारको व्यवस्था रहेको छ ।

साथै, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (ड) मा स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन (२) जनसाङ्ख्यिक, प्राकृतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार, रोजगारीको अवस्था, कूल ग्राहस्थ उत्पादन, प्रतिव्यक्ति आय, मानव विकास तथा लैङ्गिक सशक्तीकरण सूचकाङ्क, राजस्व तथा आयव्यय समेतको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी नवीनतम प्रविधियुक्त र राष्ट्रिय तथा स्थनीय सूचना प्रणालीमा आवद्धता र पार्श्वचित्र तथा स्रोतको अद्यावधिक अभिलेखन सम्बन्धि व्यवस्था गरेको छ ।

त्यसैगरी, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्त्व ऐन, २०७६ को दफा ४ को उपदफा (२) मा स्थानीय तहले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका कार्यालयलाई नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त भएको अनुदान, राजस्व बाँडफाँड अन्तर्गत आय, ऋण तथा अनुदान र व्ययको विवरण देखिने गरी एकीकृत विवरण तयार गरी सम्बन्धित प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय र कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ । स्थानीय आर्थिक विकास मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७९ र स्थानीय आर्थिक सर्वेक्षण नमूना ढाँचा २०७९ अनुसार आर्थिक सर्वेक्षण तयारी गरिएको छ ।

कानून

नेपालको संविधान, २०७२

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४

आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ (संसोधन २०८१)

आर्थिक सर्वेक्षण तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (पहिलो संशोधन)

स्थानीय आर्थिक विकास मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७९

संविधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा सङघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवद्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न, स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विद्यायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न स्थानीय सरकार सचालन गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ जारी भएको छ ।

स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ को (ठ) (२) मा स्थानीयस्तरका विषय क्षेत्रगत नीति तथा रणनीति, आवधिक तथा वार्षिक योजना, कार्यक्रम र बजेट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था गरेको छ । (ड) बमोजिम स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन बमोजिम स्थानीय तहको काम कर्तव्य र अधिकार तपशील बमोजिम रहेको छ ।

(१) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन,

(२) जनसाङ्ख्यिक, प्राकृतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भौतिक पूर्वाधार, रोजगारीको अवस्था, **कूल ग्राहस्थ्य उत्पादन,** प्रतिव्यक्ति आय, मानव विकास तथा लैगिंक सशक्तीकरण सूचकाङ्क, राजश्व तथा आयव्यय समेतको तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रशोधन गरी नवीनतम प्रविधियुक्त र राष्ट्रिय तथा स्थानीय सूचना प्रणालीमा आवद्धता र पार्श्व चित्र तथा श्रोत नक्साको अद्यावधिक अभिलेखन,

(३) सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन,

(४) सार्वजनिक सम्पत्ति, सामुदायिक सम्पत्ति, भवन, सडक, पसल, व्यवसायको विवरण सहितको अद्यावधिक अभिलेख,

(५) आफ्नो क्षेत्रभित्र सम्पन्न भएका तथा चालु योजनाको विवरण र त्यस्तो योजनाको सम्पत्तिको अद्यावधिक अभिलेखन,

(६) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापनमा नवीनतम सूचना प्रविधिको उपयोग,

(७) स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १४ मा आन्तरिक ऋण : (१) नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्नेछ । तर प्रदेश तथा स्थानीय तहले आन्तरिक ऋण लिनु अधि नेपाल सरकारको सहमति लिनु पर्नेछ । (२) नेपाल सरकार तथा प्रदेशले प्रचलित कानूनको अधिनमा रही ऋणपत्र जारी गरी आन्तरिक ऋण उठाउन सक्नेछ । (३) प्रदेश तथा स्थानीय तहले आन्तरिक ऋण लिन नेपाल सरकारको सहमति माग गर्दा आन्तरिक ऋण लिन खोजिएको योजना, योजनाबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धि, ऋण भूक्तानी योजना, ऋण दिने संस्थाको विवरण सहितको प्रस्ताव मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । (४) उपदफा (३) बमोजिम पेश भएको प्रस्ताव कार्यान्वयन योग्य देखिएमा नेपाल सरकारले सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहलाई आन्तरिक ऋण लिन सहमति दिन सक्नेछ ।

यस आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदनले गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक अवस्था, वित्तीय संरचना, खर्चको प्राथमिकता, राजस्व सङ्कलन, र विकासका सम्भावनाहरूलाई समेटेको छ । प्रतिवेदनले गाउँपालिकाको आर्थिक प्रगतिको समग्र मूल्याङ्कन गर्दै दिगो आर्थिक विकासका लागि सुझाव प्रस्तुत गरेको छ । यो प्रतिवेदन नीति निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन र स्थानीय आर्थिक विकासको योजना तर्जुमामा सहयोगी दस्तावेजको रूपमा कार्य गर्नेछ ।

१. विश्व अर्थतन्त्र :

विश्व अर्थतन्त्र सुधारोन्मुख रहेतापनि भू-राजनीतिक अनिश्चितताको अवस्था कायम छ । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष (IMF) को अनुमान अनुसार :

अर्थतन्त्र	सन् २०२३	सन् २०२४	सन् २०२५ (अनुमान)	सन् २०२६ (अनुमान)
विश्व अर्थतन्त्र	३.५%	३.३%	२.८%	३.०%
विकसित अर्थतन्त्र	१.७%	१.८%	१.४%	१.५%
उदीयमान तथा विकासशील	४.७%	४.३%	३.७%	३.९%
दक्षिण एसिया	६.१%	५.३%	४.५%	४.६%

विश्व मुद्रास्फीतिमा देखिएको सुधारसँगै आर्थिक क्रियाकलापमा विस्तार भएको छ । चीन र भारतको एसियाली गतिविधि बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ । तर रुस-युक्रेन युद्ध र गाजा-इजरायल, इजरायल र

अमेरिकाले इरानविरुद्ध सुरु गरेको पूर्णस्तरको सैन्य कारबाही 'अपरेशन एपिक फ्युरी'ले पश्चिम एसियाका भूमिमा देखिएको तनावले आपूर्ति शृङ्खलामा अवरोध र मुद्रास्फीतिमा थप दबाव पुर्याउन सक्ने जोखिम बाँकी छ ।

२. नेपालको आर्थिक वृद्धिदर

नेपालको आर्थिक वृद्धिदर पछिल्लो अवधिमा सुधारोन्मुख देखिएको छ । विभिन्न निकायहरूको प्रक्षेपण निम्नानुसार रहेको छ:

निकाय	आ.व. २०८२/८३ (प्रक्षेपण)
नेपाल सरकार (बजेट लक्ष्य)	६.०५%
एसियाली विकास बैंक (ADB)	५.१५%
अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष (IMF)	४.२%
विश्व बैंक	२.१% - ४.७५%
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय	५.६३% (प्रारम्भिक)

हालको आर्थिक वर्षमा उपभोक्ता मूल्यस्फीति राष्ट्र बैंकको ५ प्रतिशत लक्ष्य भन्दा कम रहेको छ । आ.व. २०८२/८३ को पुस मसान्त सम्म वार्षिक बिन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति २.४२ प्रतिशत मात्र रहेको छ । विप्रेषण आप्रवाह ३९.१ प्रतिशतले वृद्धि भएर रु. १०६२ अर्ब ९३ करोड पुगेको छ । नेपालको आर्थिक वृद्धिदर चालू आर्थिक वर्षमा ३.५ प्रतिशत हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा) आ.व. २०८०/८१ मा रु. १ लाख ९२ हजार ३१ रहेकोमा आ.व. २०८१/८२ मा वृद्धि भई रु. २ लाख ३ हजार ५ सय ३८ पुग्ने अनुमान थियो । विप्रेषण (Remittance) आयमा भएको वृद्धिले राष्ट्रिय बचत र उपभोगमा सकारात्मक प्रभाव पारेको छ ।

३. मानव विकास र गरिबी स्थिति

संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रम (UNDP) को मानव विकास सूचकाङ्क प्रतिवेदन २०२५ अनुसार नेपाल १९३ देशमध्ये १४५ औं स्थानमा रहेको छ (अघिल्लो वर्ष १४६ औं)। नेपालको HDI स्कोर ०.६२२ रहेको छ । लुम्बिनी प्रदेशको मानव विकास सूचकाङ्क माने ०.६०८ र गरिबी दर २४.३५% जनसङ्ख्या (रु. ७२,९०८ प्रतिव्यक्ति वार्षिक) मुनि जीवन यापन गर्दछन् । रोहिणी गाउँपालिकाको स्थिति लुम्बिनी प्रदेशको औसत नजिकै रहने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

४. गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिति

विश्व अर्थतन्त्रमा देखिएको अनिश्चितता र नेपालको अर्थतन्त्रमा आएको क्रमिक सुधारको पृष्ठभूमिमा गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिहरू पनि लयमा फर्किन थालेका छन् ।

४.१ बजेट र वित्तीय ढाँचा

- गाउँपालिकाले सामाजिक विकासलाई पहिलो र पूर्वाधार विकासलाई दोस्रो प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको वित्तीय व्यवस्था संघीय, प्रदेश र स्थानीय तीन तहबाट प्राप्त हुने राजस्व र अनुदानमा आधारित छ । आ.व. २०८२/८३ मा गाउँपालिकाको कुल विनियोजन बजेट रु. ५९ करोड ५७ लाख रहेकोमा फागुन मसान्तसम्म रु. २३ करोड ८५ लाख ८६ हजार (४०.०५%) मात्र खर्च भएको छ ।

आर्थिक वर्ष	कुल विनियोजन बजेट (रु.)	वास्तविक खर्च (रु.)	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	५८,८७,०६,२६०	४२,७१,८७,४५९	७२.५६%	🔴 कमजोर
२०७८/७९	६४,९८,९३,०००	४५,९८,९८,५६३	७०.७७%	🔴 कमजोर
२०७९/८०	७०,५१,३१,०००	५६,१४,०३,१८९	७९.६२%	🟡 मध्यम
२०८०/८१	५६,२१,९१,०००	४४,७६,४४,००१	७९.६२%	🟡 मध्यम
२०८१/८२	५८,८३,७०,०००	४८,८१,५३,२५३	८२.९७%	🟡 मध्यम
२०८२/८३ (फागुन मसान्त)	५९,५७,००,०००	२३,८५,८६,६८९	४०.०५%	☐ जारी

- आ.व. २०८२/८३ मा बैंक मौज्दात बाहेक कुल आन्तरिक आय रु. १ करोड १६ लाख १२ हजार ८ सय ८४ अनुमान गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्म रु. १ करोड ३२ लाख ४४ हजार ४ सय २२ (११४.०५%) असुली भएको छ, जुन अपेक्षाभन्दा बढी सन्तोषजनक छ ।
- आन्तरिक राजस्व तर्फ सम्पत्ति कर र भूमिकर/मालपोतको असुली लक्ष्य भन्दा बढी (क्रमश: १२४.७६ प्रतिशत र १२८.९६ प्रतिशत) हुनु सकारात्मक पक्ष हो ।
- आ.व. २०८२/८३ मा नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमानित रु. ४० करोड ९६ लाखमध्ये फागुन मसान्तसम्म ५७.६३ प्रतिशत (रु. २३ करोड ६० लाख ६९ हजार ३ सय १८) प्राप्त भएको छ ।
- आ.व. २०८२/८३ मा लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमानित रु. २ करोड २५ लाख ९० हजार मध्ये फागुन मसान्तसम्म ३९.०९ प्रतिशत (रु. ८८ लाख ३० हजार) मात्र प्राप्त भएको छ, जुन विगत वर्षहरूको तुलनामा न्यून छ ।
- गाउँपालिकाको राजस्व वितरणको मुख्य स्रोत नेपाल सरकारको राजस्व बाँडफाँट हो । आ.व. २०७७/७८ मा रु. ७.३१ करोड प्राप्त भएकोमा आ.व. २०८१/८२ मा बढेर रु. ९.१३ करोड पुगेको छ । चालू आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्म ५८.४७ प्रतिशत प्रगति भएको छ ।

स्रोत	विगत वर्ष प्रवृत्ति	चालू आव. प्रगति
नेपाल सरकारबाट	वार्षिक रु. ७-९ करोड (७५-१०५%)	५८.४७% (फागुन सम्म)
लुम्बिनी प्रदेशबाट	वार्षिक रु. १-२ करोड (११५-१९५%)	सन्तोषजनक
स्थानीय राजस्व बाँडफाँट	अघिल्ला वर्षमा शून्य प्रगति	सुधार आवश्यक

४.२ खर्चको अवस्था

- पुँजीगत खर्च तर्फ आ.व. २०८१/८२ मा विनियोजित बजेटको ८३.२९ प्रतिशत खर्च भएको थियो भने चालू आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्म २१.६७ प्रतिशत मात्र खर्च भएको देखिन्छ ।
- गाउँपालिकाको खर्च संरचनाको विश्लेषण गर्दा चालू खर्च पूँजीगत खर्चभन्दा बढी रहेको देखिन्छ । आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्म:

खर्च शीर्षक	विनियोजन बजेट (रु.)	वास्तविक खर्च (रु.)	खर्च प्रतिशत
चालू खर्च	४०,७५,९५,०००	१९,७८,३३,३०९	४८.५४%
पूँजीगत खर्च	१८,८१,०५,०००	४,०७,५३,३८०	२१.६७%
कुल खर्च	५९,५७,००,०००	२३,८५,८६,६८९	४०.०५%

- पूँजीगत (विकास) खर्च अत्यन्त न्यून रहनु चिन्ताजनक छ। विकास बजेट कम्तीमा ८५ प्रतिशत भन्दा माथि पुर्याउने लक्ष्य राख्नुपर्ने देखिन्छ । बाँकी चैत-वैशाखमा उच्च गतिमा खर्च गर्न योजनाबद्ध तयारी आवश्यक छ।
- आ.व. २०८१/८२ मा कुल खर्च मध्ये सामाजिक विकासमा ५०.६३ प्रतिशत र पूर्वाधार विकासमा १७.५५ प्रतिशत खर्च भएको छ।
- क्षेत्रगत विश्लेषण अनुसार गाउँपालिकाको खर्च प्राथमिकता सामाजिक विकास र पूर्वाधार विकासमा केन्द्रित देखिन्छ :

क्षेत्र	विनियोजन बजेट (रु.)	वास्तविक खर्च	प्रतिशत	अवस्था
सामाजिक विकास	२९,९४,००,०००	१२,५५,०२,७७८	४१.९२%	☐ जारी
पूर्वाधार विकास	८,६९,८०,०००	२,१९,३९,१८३	२५.२२%	☐ जारी
कार्यालय सञ्चालन/प्रशासनिक	१४,०५,२०,०००	७,०७,१०,७१५	५०.३२%	☐ जारी
आर्थिक विकास	६,०३,४०,०००	१,६४,८०,६०५	२७.३१%	☐ जारी
सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित	८४,६०,०००	३९,५३,४०८	४६.७३%	☐ जारी

५. क्षेत्रगत उपलब्धिहरू

- कृषि: गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रको मुख्य आधार कृषि रहेतापनि मौसमको प्रतिकूलताका कारण धान उत्पादनमा केही कमी आउने अनुमान छ।
- भारत तर्फ निर्यात हुने कृषि उत्पादन शुन्य रहेको यस गाउँपालिकामा भारत बाट आलु, प्याज, लसुन, तेल, चिनी लगाएतका बस्तुहरू आयात हुन्छ। त्यसै गरी स्याउ, अनार, अङ्गुर, सुन्तला, आँप लगाएतका फलफूल पनि भारतबाट नै आयात हुन्छन । आयातित फलफूलको वाहुल्यता ९० प्रतिशत रहेको यस क्षेत्रमा उत्पादन हुने स्थानीय फलफूल (आँप, केरा, अम्बा, कटहर, मेवा, लिची, उखु) मध्ये केरा बुटवल, भैरहवा, चितवन र काठमाडौंसम्म खपत हुने गरेको छ।
- गाउँपालिकाको ~७० प्रतिशत जनसङ्ख्या कृषिमा आश्रित छ । कुल क्षेत्रफलको ~६५-७० प्रतिशत कृषि भूमि हो। प्रमुख बाली: धान, गहुँ, तोरी, उखु, तरकारी रहेका छन् भने सिँचाइ सुविधा: ~३०-४० प्रतिशत मात्र रहेको छ।
- पछिल्लो वर्षको ७४.९४ प्रतिशत खर्चले गाउँपालिकामा कृषि आधुनिकीकरण र किसान लक्षित कार्यक्रमहरूमा सक्रियता बढेको पुष्टि गर्छ।
- आ.व. २०८०/८१ मा रू. ३१.७० करोड विनियोजन गरिएकोमा ८८.९१ प्रतिशत (रू. २८.१८ करोड) खर्च हुनुले सामाजिक सुरक्षा र सेवा प्रवाहमा गाउँपालिकाको उच्च प्राथमिकता र

सफल कार्यान्वयनलाई जनाउँछ ।

- स्वास्थ्यः स्वास्थ्य सेवाको मागमा ४.७७ प्रतिशत को वृद्धि देखिएको छ र ७ वटै वडामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुऱ्याइएको छ ।
- ऊर्जा र पूर्वाधारः विद्युत उपभोगमा भएको वृद्धि र यातायात पूर्वाधारमा भएको विकासले आर्थिक गतिविधिमा सहयोग पुगेको छ ।
- भौतिक पूर्वाधार (सडक, पुल, भवन) निर्माणसँग सम्बन्धित यस क्षेत्रमा खर्चको दर केही कमजोर तर सुधारोन्मुख देखिन्छ ।
- पूर्वाधार तर्फको खर्च ५०-६० प्रतिशतको हाराहारीमा रहनुले ठेक्का प्रक्रियामा ढिलाइ वा प्राविधिक तयारीको कमीलाई संकेत गर्छ । यद्यपि, बजेटको आकार भने वार्षिक रू. १३ करोड देखि रू.१८ करोडको बीचमा स्थिर छ ।
- सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा खर्चको दर सन्तोषजनक छ । आ.व. २०७७/७८ मा ९२.५१ प्रतिशत सम्म खर्च भएको देखिन्छ भने अन्य वर्षहरूमा पनि ७५ प्रतिशत भन्दा माथि नै रहेको छ ।
- कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा वार्षिक रूपमा ७४ प्रतिशत देखि ८५ प्रतिशत सम्म खर्च हुने गरेको छ । आ.व. २०८१/८२ मा रू. १४.४५ करोड विनियोजन भएकोमा ८५.१७ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ । यसले गाउँपालिकाको प्रशासनिक संयन्त्र चलायमान रहेको देखाउँछ । जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको सेवा सुविधामा विनियोजित बजेटको ८५ प्रतिशत भन्दा बढी खर्च हुनुले प्रशासनिक सक्रियता र भुक्तानी प्रणाली चुस्त रहेको देखाउँछ ।
- मुख्यतया कृषि, साना उद्यम र वैदेशिक रोजगारीमा आधारित यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र क्रमशः आधुनिकीकरण र प्रविधिमैत्री बन्दै गएको देखिन्छ ।
- स्थानीय बेरोजगार (अनुमानित) ~१०-१५ प्रतिशत युवा रहेको छ । प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम (PMEP): सञ्चालित रहेको छ । साना उद्योग दर्ता सीमित रहेको देखिन्छ ।
- गाउँपालिकाको पर्यटक विकासको सोच भएतापनि पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि कुनै रणनीतिक योजना तर्जुमा नहुनु प्रमुख समस्या हो । गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल (~१३ कि.मि. दूरी) र लुम्बिनी (~३० कि.मि.) नजिकको अवस्थितिले धार्मिक/कृषि पर्यटनको अपार सम्भावना छ ।
- गाउँपालिकामा ३ बाणिज्य बैंक, २ विकास बैंक, ८ लघुवित्त, १ कृषि विकास बैंक गरी कुल १४ वित्तीय संस्था सञ्चालित छन् । तथापि वडा ५ र ७ मा कुनै पनि वित्तीय संस्था छैन । वर्तमान आर्थिक मन्दीका कारण सहकारी, लघुवित्त र बैंकिङ क्षेत्रहरू समस्यामा जुधिरहेका छन् ।
- गाउँपालिकामा बैंकिङ् सेवा केही हदसम्म विस्तार भए पनि अझै सुधारको आवश्यकता छ । सीमित शाखाहरू, विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा बैंकहरूको उपस्थिति न्यून, डिजिटल बैंकिङ्को प्रयोग : Mobile Banking, e-Banking प्रयोगकर्ता न्यून, नागरिकहरूमा वित्तीय जानकारी सीमित, साना व्यवसायी र कृषकहरूको लागि ऋणमा पहुँच कठिन, इन्टरनेटको पहुँच र डिजिटल संरचनामा कमजोरी आदि रहेका छन् ।
- गाउँपालिकामा खोप कभरेजः १०० प्रतिशत, संस्थागत प्रसवः २४.६१ प्रतिशत (राष्ट्रिय ~७७%), FCHV ९८ जना, स्वास्थ्य संस्थाः ६, खोप केन्द्रः २२, LBW दरः १०.७५ प्रतिशत, LBW दर

बढेर आ.व. २०८१/८२ मा १९.६४% पुग्नु गम्भीर चिन्ताको विषय, पूर्ण स्तनपानः ७९.२४ प्रतिशत, ANC चार पटकः १०७ प्रतिशत, झाडापखाला दरः २३४.७/हजार (घट्दो) रहेका छ ।

- साक्षरता दर (अनुमानित): ~७२.३१ प्रतिशत (राष्ट्रिय ७६.२ प्रतिशत भन्दा कम), महिला साक्षरताः ~६१.४६ प्रतिशत र पुरुषः ~८२.९८ प्रतिशत रहेको छ । सामुदायिक विद्यालयः १६ वटा, माध्यमिक विद्यालयः ४ वटा रहेका छन् । लुम्बिनी प्रदेश साक्षरताः ७८.१ प्रतिशत र रुपन्देही जिल्लाको साक्षरताः ८१.२ रहेको छ ।

- युवा सशक्तीकरण, विकास र सहभागिताका लागि पूर्वाधार तयार गर्ने पक्षमा विशेष जोड दिएको छ । युवासँग सम्बन्धित कृषि तथा पशुपंक्षी र पर्यटन क्षेत्रमा लघु उद्यम अथवा लघु व्यवसाय विकास, रोजगारी र स्वरोजगार, सिलाइकटाई तालिम, युवाहरूलाई कम्प्युटर तालिम, एच.आइ.भी एड्स, लैङ्गिक हिंसा, लागूपदार्थ दुर्व्यसन तथा अन्य सामाजिक कुरीतिहरू विरूद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेका छन् ।

- बाल विवाह ~३० प्रतिशत, महिला हिंसाका घटनाहरू गाउँपालिकामा विद्यमान रहनु, लैंगिक भेद र हिंसालाई प्रोत्साहन गर्ने खालका सामाजिक संरचना, सोच, मूल्यमान्यता र परम्परा कायम रहनु, अपाङ्गता मैत्री शिक्षाको अभाव, अपाङ्गताहरू विभिन्न स्रोत तथा साधनहरूमा पहुँच र नियन्त्रणको अभाव, युवाहरू विकृति विसंगती तर्फ बढ्दै जाने युवा क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

- ढल निकासका कामहरू योजनाबद्ध रूपमा अगाडि बढाउन नसक्नु, फोहोरको व्यवस्थापन गर्न तर्फ चासो नहुनु, खानेपानी पहुँचमा सीमितता, सरसफाइमा जनचेतनाको कमी हुनु, अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु खानेपानी र सरसफाई क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

- मुख्य सडकः पूर्व-पश्चिम हुलाकी सडक, परासी सडक गाउँपालिकाको मुख्य पहुँच मार्ग रहेको छ । गाउँपालिका भित्रका अधिकांश मुख्य सडकहरू कालोपत्रे छन् भने भित्री सडकहरू विस्तार तथा स्तरोन्नती तीव्र रूपमा भइरहेको छ । गाउँपालिका भित्रका सहायक सडकहरू कच्चि अवस्थामा रहेका हुनाले यस्ता सडकहरूमा बर्षातमा हिलो र खाल्डाखुल्डि बढ्ने हुँदा तथा हिउँदमा धुलो हुने हुँदा आवागमनमा नै अवरूद्ध हुने समस्याहरू देखिएका कारण यस्ता भित्री सडकहरू पनि धमाधम ग्राभेल तथा स्तरोन्नतीका काम भइरहेका छन् ।

- बाढी जोखिमः उच्च (मनसुन अवधि), नदी कटानः रोहिणी नदी किनार, वार्षिक वर्षा: १,४००-१,८०० मिमी, सामुदायिक वनः २ (रोहिणी र गौतम बुद्ध), गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग डुवानको समस्या रहेको छ ।

- वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरी कार्यान्वनमा रहेको छ । विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरण कोष रहेको, जोखिमपूर्ण क्षेत्रहरू पहिचान गर्ने, विपद् पूर्व तयारी, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम, तथा आपतकालीन सामग्रीहरूको भण्डारणको व्यवस्था मिलाइएको छ ।

- गाउँपालिकामा गम्भीर प्रकृतिका आपराधिक क्रियाकलापहरू (हत्या, अपहरण, डकैती) न्यून रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । सामान्य घरेलु हिंसा, मद्यपानबाट हुने झैझगडा, स-साना चोरीका घटना भने कहिलेकाहीँ हुने गरेका छन् । रोहिणी गाउँपालिकाको शान्ति तथा सुव्यवस्थाको अवस्था सामान्य रूपले सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।

- गाउँपालिकाले नीति, बजेट, सार्वजनिक खरिद तथा कार्यक्रमहरूको विवरण जनस्तरसम्म पुर्याउने काममा सुधार आवश्यक छ । सूचना प्रवाह पारदर्शी बनाउन वेबसाइट तथा सूचना पाटीमार्फत बजेट र खर्च विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै, जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कार्यप्रदर्शन मूल्याङ्कन गरी उनीहरूलाई प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न बाध्य बनाउने व्यवस्था गर्नु जरूरी छ ।
- गाउँपालिकाले आवश्यक ऐन, कानुन र कार्यविधि तयार गरेको छ तर कार्यान्वयन फितलो रहेको छ ।
- गाउँपालिकाले पछिल्लो समय सामाजिक समावेशीकरणका केही सकारात्मक पहलहरू अघि सारेको छ, जस्तै : वडा र गाउँपालिकास्तरमा योजना छनोटमा दलित, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहको सहभागिता, महिला उद्यम सहायता, दलित बस्तीमा पूर्वाधार निर्माण, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सहायक उपकरण वितरण, दलित र पिछडिएका वर्गका बालबालिकालाई छात्रवृत्ति तथा पोषण कार्यक्रम, समावेशी नियुक्ति र प्रतिनिधित्व, वडा समिति तथा उपभोक्ता समितिमा विविध समुदायको सहभागिता, अपाङ्गता परिचयपत्र, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, स्वास्थ्य बीमा जस्ता सेवामा पहुँच विस्तार आदि ।
- अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यको प्रगति प्रतिवेदन तयार हुने गरेको छ । वडास्तरीय योजना निरीक्षण हुने गरेको छ । सामाजिक लेखा परीक्षण गर्ने गरिएको छ । गाउँपालिकाले बजार अनुगमन निर्देशिका बनाएको छ । स्थानीय तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकासका लागि प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७५ तयार भएको छ । आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरी पृष्ठपोषणका आधारमा आगामी योजना तर्जुमा गर्ने पद्धतिलाई संस्थागत गर्न सकिएको अवस्था देखिदैन ।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली प्रभावकारी नहुनु, वडाहरूमा पूर्वाधारको अभावको कार्यसञ्चालनमा प्रभाव पर्नु, राजस्व संकलनका सीमित स्रोतहरू हुनु, योजनाबद्ध विकासको थालनी हुन नसक्नु आदि समस्या देखिएका छन् ।

६. समस्या तथा चुनौतीहरू

- खेतियोग्य जमिनको खण्डीकरण, सिँचाइको अभाव र कृषि सामग्रीको समयमै उपलब्धता नहुनु कृषि क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।
- दक्ष जनशक्तिको पलायन (वैदेशिक रोजगारी) ले गर्दा स्थानीय स्तरमा युवा जनशक्तिको अभाव हुँदै गएको छ ।
- सहकारी र लघुवित्त क्षेत्रमा देखिएको शिथिलता तथा प्रभावकारी अनुगमनको अभावले वित्तीय जोखिम बढाएको छ ।
- आन्तरिक स्रोतको सीमितता र बाह्य अनुदानमाथिको उच्च निर्भरताले दिगो विकासमा चुनौती थपेको छ ।
- कृषियोग्य जमिनको खण्डीकरण, सिँचाइको अभाव र दक्ष जनशक्तिको पलायन मुख्य चुनौती हुन् । आगामी दिनमा उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी बढाउने र आन्तरिक स्रोतको दीगोपनमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ ।

७. सुझावहरू:

- कृषि आधुनिकीकरण: रोहिणी नदीको पानीलाई चक्लाबन्दी मार्फत सिँचाइमा जोडी व्यावसायिक खेतीमा जोड दिने ।
- वित्तीय पहुँच विस्तार: वित्तीय सेवा नपुगेका वडाहरूमा शाखारहित बैंकिङ वा साना सेवा केन्द्रहरू विस्तार गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- पुँजीगत खर्चमा सुधार: आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र खर्च गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरी पहिलो त्रैमासिकदेखि नै आयोजनाहरू अघि बढाउने ।
- लक्षित कार्यक्रम: वडा नं. ६ जस्ता पछाडि परेका क्षेत्रका लागि विशेष 'गरिबी निवारण र पोषण' कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

८. निष्कर्ष :

गाउँपालिकाको आर्थिक सर्वेक्षणले देखाएको छ कि रोहिणी गाउँपालिका समग्रमा आर्थिक सुधारको क्रममा अगाडि बढिरहेको छ । रोहिणी गाउँपालिका क्रमशः समृद्धिको दिशामा अघि बढिरहेको छ । सामाजिक विकासमा गरिएको उच्च लगानीले दीर्घकालमा दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा सहयोग पुऱ्याउनेछ । आन्तरिक राजस्व सङ्कलन अनुमानभन्दा बढी (११४.०५%) रहेको, संघीय र प्रदेश अनुदान स्थिर रहेको र कृषि तथा सेवा क्षेत्रमा सकारात्मक संकेत देखिएको छ । तथापि, सङ्गठित प्रसव दरको अत्यन्त न्यून अवस्था, उच्च LBW दर, पूँजीगत खर्चको सुस्तता, वडा ५ र ७ मा पूर्वाधारको अभाव, र विप्रेषणमा अत्यधिक निर्भरताजस्ता चुनौतीहरूको तत्काल सम्बोधन आवश्यक छ । गाउँपालिकाले स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी बढाउनु पर्ने देखिन्छ । कृषिमा आधुनिकीकरण, साना तथा लघु उद्यमको विकास, र पर्यटन क्षेत्रको रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी रोजगारी सृजना गर्नु आगामी दिनको मुख्य प्राथमिकता हुनुपर्नेछ । आर्थिक वृद्धिलाई थप दिगो र समावेशी बनाउन उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी बढाउनु, पूर्वाधार विकासलाई तीव्रता दिनु, व्यावसायिक वातावरणमा सुधार गर्नु र निर्यात प्रवर्द्धनमा विशेष जोड दिनु जरूरी छ । यसका साथै, कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन र खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु महत्त्वपूर्ण छ । सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा अनुशासन कायम राख्दै अनुत्पादक खर्च कटौती गरी पूँजीगत खर्च बढाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । यी प्रयासबाट मात्र गाउँपालिकाले उच्च र दिगो आर्थिक विकास हासिल गरी समृद्धिको मार्गमा अगाडि बढ्न सक्ने छ ।

आर्थिक सर्वेक्षणका निष्कर्षहरूको आधारमा प्राथमिकता निर्धारण गरी योजनाबद्ध ढंगले कार्यान्वयन गर्दा गाउँपालिकाको आर्थिक र सामाजिक विकासमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउन सकिनेछ । सबल पक्षहरूलाई अवसरसँग जोडी कमजोरी र जोखिमको न्यूनीकरण गर्ने रणनीति अपनाउँदा रोहिणी गाउँपालिकाले समावेशी र दिगो आर्थिक विकास हासिल गर्न सक्नेछ । गाउँपालिकाले आर्थिक स्थिरता र दीगो विकासका लागि ठोस योजना, वित्तीय अनुशासन, र स्थानीय स्रोत साधनहरूको अधिकतम उपयोग गर्न आवश्यक छ । आगामी वर्षहरूमा गाउँपालिकाको आर्थिक सुदृढीकरण, पारदर्शिता, र समावेशी विकास सुनिश्चित गर्न यस प्रतिवेदनले महत्त्वपूर्ण मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ ।

परिच्छेद १ : पृष्ठभूमि

१.१ पृष्ठभूमि

संघिय गणतान्त्रिक नेपालको लुम्बिनी प्रदेशको सिद्धार्थनगर (भैरहवा) देखि करिब १३ कि.मि. को दुरीमा रुपन्देही जिल्लाको पूर्वी दक्षिण भागमा अवस्थित रहेको यस गाउँपालिका २०७३ सालमा साबिकका ६ गाउँ बिकास समितिहरु (धकधई, बगाहा, पजरकट्टी, पोखरभिण्डी, छिपागढ र बोदबार) लाई मिलाएर बनाईएको यस गाउँपालिका पूर्वीपश्चिम हुलाकि सडक (परासी रोड) अन्तर्गत भैरहवा धकधई खण्डको उत्तरदक्षिण, ८३.५४९७४२ पूवी देशान्तर र २७.५१२१३० उत्तर अक्षांशसम्म अवस्थित यो गाउँपालिका समून्द्र सतहदेखि करिब ९२.१ मिटरको उचाइमा छ भने यो क्षेत्रमा उष्ण प्रदेशीय हावापानी पाईन्छ । कुल क्षेत्रफल ६४.६२ बर्ग किलोमिटर रहेको यस गाउँपालिको पूर्वमा नवलपरासी पश्चिम जिल्ला, पश्चिममा सिद्धार्थनगर नगरपालिका उत्तरमा ओमसतिया गाउँपालिका र दक्षिणमा छिमेकि राष्ट्र भारत अवस्थित छन् । उत्तरबाट बग्ने रोहिणी नदीसंग प्राकृतिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक, मनोरमताले यो गाउँपालिका सिंगारिएको छ ।

२०७८ सालको जनगणना अनुसार रोहिणी गाउँपालिकामा ७ हजार ५ सय २६ घरपरिवार बसोबास गर्ने यस गाउँपालिको कुल जनसङ्ख्या ४३ हजार ३ सय २७ रहेको छ । यस गाउँपालिका अधिकांश मानिस पशु पालन र कृषि पेशामा सङ्लग्न रहेको छन् । पशुपालन ब्यबसायका दृष्टिले बाखापालन ब्यबसायको प्रवल सम्भावना बोकेको यस गाउँपालिकामा अन्य पशुपालनको पनि सम्भावना त्यत्तिकैरहेको देखिन्छ । कृषि ब्यबसाय तर्फ खाद्य बालिमा धान, मकै, गहुँ र तोरीको उत्पादन हुन्छ । लगभग ९० प्रतिसत जमिन बिभिन्न किसिमको खेतिको लागी उत्तम छ । सामाजिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, जैविक विविधताले भरिपूर्ण रहेको यस गाउँपालिकामा मुसल्मान, यादव, चमार/हरिजन/राम, थारू, केवट, कहार, कुर्मी, धोबी, तेली, ब्राहमण (तराई) ब्राम्हण, लगायत बिभिन्न प्रकारका जातीहरूको वसोवास रहेको छ भने भोजपुरी, अवधी, थारू, नेपाली, उर्दु, हिन्दी, नेवारी, सोनाम जस्ता बिभिन्न भाषाहरू यस क्षेत्रमा वसोवास गर्ने मानिसहरूको मातृ भाषा रहेको छ । यो गाउँपालिकामा फरक फरक जातजाती, धर्मसस्कृती र भेषभुषा भएपनि विविधता बीचको साझा वन्दन र आपसि सहिष्णुताले गर्दा अनेकतामा एकताको अनुकरणीय नमुनाको रूपमा स्थापित भएको छ । जनताको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउने हरेक सरकारको मुख्य उद्देश्य हुन्छ र हुनुपर्छ । विगत देखि नै जनताको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन विभिन्न प्रयासहरू हुँदै आएको छ । आर्थिक सर्वेक्षण गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक र सामाजिक परिसूचकहरूको यथार्थ अवस्थाको जानकारी दिने महत्वपूर्ण दस्तावेज हो । यस आर्थिक सर्वेक्षणमा गाउँपालिकाबाट आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्षको फागुन मसान्तसम्म सम्पादन भएका कार्यहरूको वर्णन गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधिमा प्रमुख तीनवटा क्षेत्रहरू सेवा, उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय र कृषिको योगदान रहेको पाईन्छ । कृषि तथा पशुपालन यहाँको आयआर्जनको एउटा महत्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । बाक्लो जनघनत्व रहेको यस गाउँपालिकामा मासु, दुध तथा दुधजन्य पदार्थको बजार राम्रो रहेको छ । यहाँका अधिकांश मानिसहरू विभिन्न किसिमका व्यापार व्यवसाय, जागिर तथा सेवामूलक व्यवसायमा सङ्लग्न रहेका छन् ।

आर्थिक सर्वेक्षणमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, मुद्रास्फीति, वैदेशिक/स्थानीय व्यापार, भुक्तानी सन्तुलन, लगानीको अवस्था, राजस्व र खर्च लगायतका महत्वपूर्ण परिसूचकहरूको यथार्थ अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ । नागरिकको जनजीविकामा प्रभाव पार्ने विषयसँग सम्बन्धित मौद्रिक नीति, वित्त नीति, विदेशी विनिमय नीति, पूर्वाधार विकास नीति आदिको तर्जुमा एवम् निर्णय प्रक्रियामा आर्थिक सर्वेक्षण महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा रहेको छ ।

१.२ विश्व अर्थतन्त्र

विश्व अर्थतन्त्र सुधारोन्मुख रहेतापनि पछिल्लो समयमा देखिएको भूराजनीतिक परिस्थितिका कारण अनिश्चितताको अवस्था कायम नैरहेको छ । विकसित मुलुकहरूले अवलम्बन गर्न थालेका व्यापार, आप्रवासन र वैदेशिक सहयोग नीतिका कारण विश्वव्यापी रूपमा आर्थिक वृद्धि र मुद्रास्फीतिमा असर पर्नसक्ने जोखिम रहेको छ । रूस युक्रेन युद्द तथा गाजा-ईजरायल तनाव जस्ता घटनाका कारण अवरूद्द विश्वव्यापी आपुर्ति श्रृङखलाका बाबजुद विश्वव्यापी अर्थतन्त्र क्रमश चलायमान हुँदै आर्थिक गतिविधि लयमा फर्किंदै गईरहेको अवस्था छ। सन् २०२२ को मध्यतिरबाट विश्व मुद्रास्फीती कम हुँदै गएसँगै विश्व आर्थिक क्रियाकलाप क्रमश् विस्तार हुँदै गएकोले विश्व अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सन् २०२३ देखि सन् २०२५ को अन्त्यसम्म करिव स्थिर रहि थप उत्थानशील बन्ने अनुमान छ । विश्व मुद्रास्फीतीमा देखिएको सुधारसँगै आर्थिक क्रियाकलापमा भएको विस्तार तथा विद्यमान न्यून उत्पादकत्व र उच्च ऋण लागतका कारण अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषले विश्वको आर्थिक वृद्धिदर सन् २०२४ मा विश्व अर्थतन्त्र ३.३ प्रतिशतले विस्तार हुने प्रक्षेपण गरेको थियो । सन् २०२३ मा विश्व अर्थतन्त्र ३.५ प्रतिशत भएको अनुमान छ। सन् २०२५ मा २.८ प्रतिशत र सन् २०२६ मा ३.० को आसपास रहने प्रक्षेपण अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषले गरेको छ । सन् २०२४ मा १.८ प्रतिशतले विस्तार भएको विकसित अर्थतन्त्र सन् २०२५ मा १.४ र सन् २०२६ मा १.५ प्रतिशतले विस्तार हुने कोषको प्रक्षेपण छ । त्यसैगरी, सन् २०२४ मा ४.३ प्रतिशतले विस्तार भएको उदीयमान तथा विकासोन्मुख अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सन् २०२५ मा ३.७ प्रतिशत र सन् २०२६ मा ३.९ प्रतिशतले नै वृद्धि हुने कोषको

तालिका १.१ : विश्वको आर्थिक वृद्धिदर (प्रतिशत)

अर्थतन्त्र	२०१९	२०२०	२०२१	२०२२	२०२३	२०२४	२०२५*	२०२६*
विश्व अर्थतन्त्र	२.९	-२.७	६.६	३.६	३.५	३.३	२.८	३.०
विकसित अर्थतन्त्र	१.९	-४.०	६.०	२.९	१.७	१.८	१.४	१.५
उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्र	३.७	-१.७	७.०	४.१	४.७	४.३	३.७	३.९
उदीयमान तथा विकासशील एशिया	५.४	-०.५	७.८	४.७	६.१	५.३	४.५	४.६
मध्यपूर्व तथा उत्तर अफ्रिकी मुलुक	१.२	-२.४	४.२	५.५	२.१	१.८	२.६	३.४
उदीयमान तथा विकासशील युरोप	२.५	-१.८	७.१	०.५	३.६	३.४	२.१	२.१
युरोपियन युनियनका मुलुक	२.२	-५.५	६.४	३.७	०.६	१.१	१.२	१.५
न्यून आय भएका विकासशील अर्थतन्त्र	५.०	-०.३	४.३	४.७	४.१	४.०	४.२	५.२

*प्रक्षेपण स्रोत : अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, अप्रिल, २०२५

प्रक्षेपण छ। सन् २०२४ मा भारत र चीनको अर्थतन्त्र क्रमशः ६.५ प्रतिशत र ५.० प्रतिशतले विस्तार भएको अनुमान गरिएकोमा सन् २०२५ मा क्रमशः ६.२ प्रतिशत र ४.० प्रतिशतले विस्तार हुने त्यस्तै सन् २०२६ मा क्रमशः ६.३ प्रतिशत र ४.० प्रतिशतले विस्तार हुने कोषको प्रक्षेपण छ। सन् २०२४ मा ५.७ प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएको विश्वको उपभोक्ता मुद्रास्फीति सन् २०२५ मा ४.३ प्रतिशत र सन् २०२६ मा ३.६ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण कोषले गरेको छ। विकसित अर्थतन्त्रको मुद्रास्फीति सन् २०२४ मा २.६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ भने सन् २०२५ मा २.५ प्रतिशत र सन् २०२६ मा २.२ प्रतिशतमा सीमित हुने प्रक्षेपण छ । यद्यपि, विश्व मुद्रास्फीतिमा चाप पर्न सक्ने जोखिम भने अझै बढेको कोषको विश्लेषण छ। उदीयमान तथा विकासशील अर्थतन्त्रको मुद्रास्फीति सन् २०२४ मा ७.७ प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएकोमा सन् २०२५ मा ५.५ प्रतिशत र सन् २०२६ मा ४.६ प्रतिशतमा सीमित हुने प्रक्षेपण छ।

चार्ट नं. १.१ : विश्वको आर्थिक वृद्धिदर र प्रक्षेपण (प्रतिशत)

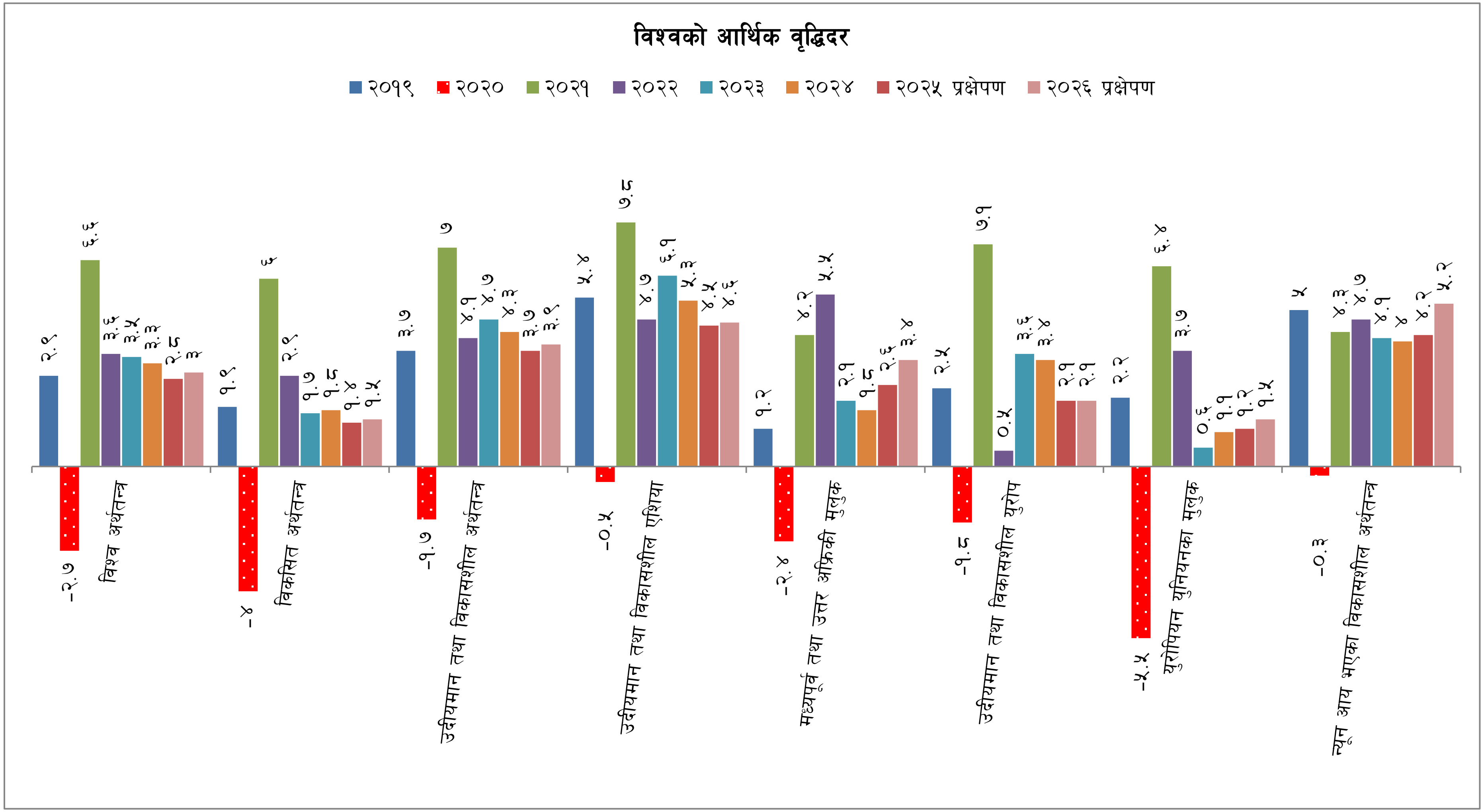

मुद्रास्फीतिमा सुधारसँगै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा खुकुलो मौद्रिक नीति अवलम्बन गर्न थालिएकोछ । अमेरिकाको केन्द्रीय बैंक फेडरल रिजर्भले नीतिगत दरको रूपमा रहेको फेडरल फण्ड्स रेटलाई सन् २०२४ सेप्टेम्बरबाट घटाउँदै सन् २०२४ डिसेम्बरमा ४.२५-४.५० प्रतिशत कायम गरेको छ । यद्यपि, फेडरल ओपन मार्केट्स अपरेसन्स् कमिटिको सन् २०२५ जनवरीको बैठकले फेडरल फण्ड्स रेटमा परिवर्तन गरेको छैन । युरोपियन केन्द्रीय बैंकले पनि लचिलो मौद्रिक अडानलाई निरन्तरता दिँदै निक्षेप सुविधा दरलाई सन् २०२५ फेब्रुअरीमा थप २५ आधार विन्दुले घटाई २.७५ प्रतिशत कायम गरेकोछ । भारतीय रिजर्भ बैंकले सन् २०२३ फेब्रुअरीदेखि ६.५ प्रतिशतमा स्थिर राख्दै आएको नीतिगत दरलाई सन् २०२५ फेब्रुअरीमा २५ आधार विन्दुले घटाई ६.२५ प्रतिशत कायम गरेको छ । जापानको केन्द्रीय बैंकले भने नीतिगत दरको रूपमा रहेको ओभरनाइट कल रेट ०.२५ प्रतिशतबाट दोब्बर गरी ०.५० प्रतिशत कायम गर्दै सन् २००८ यताकै उच्च बनाएको छ । यसैगरी मुद्रास्फीति घट्दै गएसँगै अधिकांश मुलुकका केन्द्रीय वैंकले लचिलो मौद्रिक नीति अवलम्वन गर्दै आएका कारण वित्तीय गतिविधिमा वृद्धि, पूँजी आप्रवाहमा वृद्धि र न्यून आय भएका देशको बजार पहुँच बढेको छ । विकसित मुलुकको व्याजदर नियमन नीतिका कारण त्यस्ता मुलुकको बचत परिचालन बढेको छ । न्यून आय भएका मुलुकको सार्वजनिक ऋण उच्चदरमा बढ्दै गएकोले वित्तीय स्थायित्वका लागि कसिलो वित्त नीति अवलम्बन गर्नुपर्ने अवस्था सिर्जना भएको छ । रूस–युक्रेन र गाजा–इजरायल द्वन्द्वका कारण मध्यकालमा विश्वव्यापी मुद्रास्फीतिमा दबाब सिर्जना हुने अनुमान छ । फलस्वरूप, बैंक व्याजदर समेत वृद्धि हुन गई सम्पत्तिको मूल्य समेत घट्ने अनुमान छ । सार्वजनिक ऋण उच्च रहेको सन्दर्भमा राजस्व परिचालनमा वृद्धि र सार्वजनिक खर्च कटौती गर्नुपर्ने अवस्थाले आर्थिक क्रियाकलापमा सुस्तता आउन सक्ने एवं लगानीकर्ताको विश्वास कमजोर हुने जोखिम भने कायम नै छ । चीन-अमेरिकाबीच उत्पन्न व्यापार तनावका कारण संरक्षणवादले प्रश्रय पाउने भू-आर्थिक ध्रुवीकरणबाट वस्तु, पूँजी र श्रमिकको निर्वाध प्रवाहमा अवरोध सिर्जना हुन सक्ने जोखिम पनि उत्तिकै रहेको छ । भविष्यमा आपूर्तिमा आउनसक्ने अवरोध कम गर्दै मानिसको जीविकोपार्जनलाई सहज बनाउन सामाजिक संरक्षण र सुरक्षा, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, उर्जाको रूपान्तरण र उर्जा सुरक्षा क्षेत्रमा स्रोत व्यवस्थापन गर्ने नीतिलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने देखिन्छ । जलवायु परिवर्तन र भू-आर्थिक ध्रुवीकरणबाट सिर्जित लागत कम गर्न, हरित उर्जाको रूपान्तरणलाई तीव्र पार्न, भू-राजनीतिक सन्तुलन कायम राख्न एवंम सार्वजनिक ऋणको पुनसंरचनालाई सहजीकरण गर्न बहुपक्षीय समन्वय र साझेदारी अपरिहार्य रहेको छ । विश्व मुद्रास्फीतिमा देखिएको सुधारसँगै आर्थिक क्रियाकलापमा भएको विस्तारले विश्व आर्थिक वृद्धिमा सकारात्मक प्रवाह परेको छ ।

यद्यपि सन् २०२६ को सुरूसँगै विश्व अर्थतन्त्रमा केही सुधार आउने विश्व बैङ्कले जनाएको छ । त्यतिबेला उदीयमान र विकासोन्मुख अर्थतन्त्रको वृद्धिदर ६ प्रतिशत तल रहनेछ । मुद्रास्फीतिमा केही सुधार आउने भए पनि त्यो महामारीपूर्वको अवस्थाभन्दा केही बढी नै हुनेछ । चीन र भारतको एसियामा गतिविधि बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ । चीनको सन् २०२४ प्रक्षेपणमा निजी खपतमा उछाल र बलियो निर्यातमा ५ प्रतिशतसम्म परिमार्जन गरिएको छ । यसैबीच भारत उपभोगका लागि राम्रो सम्भावनाहरूमा आंशिक रूपमा ७ प्रतिशत वृद्धि गर्नसक्नेछ । घरेलु माग कमजोर भएको अवस्थामा चीन बाह्य क्षेत्रमा बढी भर पर्नेछ । यो अवस्था हो जसका विरूद्ध संयुक्त राज्य अमेरिका जस्ता देशहरूले पछि हटिरहेका छन् । आइएमएफले नयाँ सिराबाट व्यापार वा भू-राजनीतिक तनावका बीच टाँसिने मुद्रास्फीतिको जोखिम पनि रहने चेतावनी दिएको छ । यद्यपि यसले मुद्रास्फीति सन् २०२६ को अन्त्यसम्ममा लक्ष्यमा फर्किने अपेक्षा गरेको छ । आइएमएफले व्यापार तनाव बढ्दा आयातित

वस्तुहरूको लागत बढेर निकट अवधिमा मुद्रास्फीतिको जोखिम पनि बढ्नसक्ने बताएको छ । कोषले सावधानीपूर्वक मौद्रिक नीति समायोजन गर्न आग्रह गरेको छ ।

१.३ नेपालको आर्थिक वृद्धिदर

क्षेत्रीय अशान्ती र भू-राजनीतिक तनावको जोखिमका बावजुत पछिल्लो समय विश्व अर्थतन्त्रमा स्थीरताको सङ्केत देखिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक परिदृश्यमा आएको सुधारका साथै केही क्षेत्र बाहेक मुलुकको आन्तरिक गतिविधिमा देखिएको बढोत्तरीका कारण अधिकांस समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरू सकारात्मक र उत्साहप्रद रहेका छन् । फलस्वरूप, कोभिड महामारी र अस्थीर विश्व अर्थतन्त्रको प्रभावका कारण संकुचित भएको अर्थतन्त्र क्रमशः विस्तार र दवावमुक्त हुँदै गएको छ । यद्यपि, घरजग्गा तथा निर्माण क्षेत्रमा देखिएको सुस्तता र जलवायु परिवर्तनजन्य विषमः परिस्थिति र विपद्को जोखिम भने यथावत नै रहने अनुमान छ ।

अर्न्तराष्ट्रिय मुद्रा कोष (आईएमएफ) ले यस वर्ष नेपालको आर्थिक वृद्धिदर ३ देखि साढे ३ प्रतिशतमा सीमित रहने प्रक्षेपण गरेको छ । पछिल्लो प्रदर्शनपछिको आर्थिक अनिश्चितता, लगानीको वातावरण कमजोर हुनुले वृद्धिदर घटेको आईएमएफले निष्कर्ष निकालेको छ । यसअघि आईएमएफले चालू आर्थिक वर्षमा नेपालको आर्थिक वृद्धिदर ५ दशमलव २ प्रतिशत हुने प्रक्षेपण गरेको थियो । यस्तै अर्न्तराष्ट्रिय मुद्रा कोष (आईएमएफ) ले नेपालको वित्तीय क्षेत्रमा जोखिम बढ्दै गएकोप्रति सचेत गराएको छ । आईएमएफका अनुसार गएको जनवरीसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको खराब कर्जा (एनपीएल) ५ दशमलव ४ प्रतिशत पुगेको छ । यसैबीच अर्न्तराष्ट्रिय मुद्रा कोष (आईएमएफ) र नेपाल सरकारका अधिकारीहरूबीच विस्तारित कर्जा सुविधा (ईसीएफ) अन्तर्गतको सातौं अर्थात् अन्तिम किस्ताका लागि कर्मचारी तहमा सहमति भएको छ । यो सहमतिलाई आईएमएफको कार्यकारी बोर्डले स्वीकृति गरेपछि नेपालले अन्तिम किस्ताबापतको ४ करोड ३२ लाख डलर अर्थात् सवा ६ अर्ब रुपैयाँ प्राप्त गर्नेछ । यो किस्ता आएपछि नेपालले ईसीएफ अन्तर्गतको कुल पौने ५६ अर्ब रुपैयाँ प्राप्त गर्नेछ ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयका अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनका अनुमान आधारभूत मूल्य र उपभोक्ताको मूल्यमा प्रस्तुत गरिएको छ । अर्थतन्त्रको आकार मापन गर्न उपभोक्ताको मूल्यमा मापन गरिएको प्रचलित मूल्यको जिडिपी प्रयोग गरिएको छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयद्वारा प्रकाशित वार्षिक राष्ट्रिय लेखा तथ्याङ्क अनुसार चालु आ.व. को अर्थतन्त्र सुधारोन्मुख देखिन्छ । विशेषगरी विद्युत, यातायात र उद्योग क्षेत्रमा सकारात्मक वृद्धि देखिएको छ । यद्यपि, निर्माण र व्यापार क्षेत्रले भर्खरै ऋणात्मक वृद्धिबाट माथि उठ्ने संकेत देखाएका छन् । कृषि क्षेत्रको वृद्धि स्थिर तर सामान्य छ भने सेवा क्षेत्र अर्थतन्त्रको मुख्य आधार बनेको छ । विप्रेषण आयमा भएको वृद्धिले राष्ट्रिय बचत र प्रतिव्यक्ति आयमा सकारात्मक योगदान पुर्‍याएको छ ।

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको अर्धवार्षिक समीक्षामा आर्थिक वृद्धि ३.५ प्रतिशत हुने प्रक्षेपण छ । मुद्रास्फीति न्यून छ तर बढ्दो विप्रेषण आप्रवाह र निर्वाचनका क्रममा हुने आर्थिक गतिविधि विस्तार लगायतले समष्टिगत माग वृद्धि भई मुद्रास्फीति केही बढ्ने अनुमान छ । वित्तीय क्षेत्रमा न्यून ब्याजदर एवम् उच्च तरलता र पर्याप्त विदेशी विनिमय सञ्चिति रहेकोले लगानी अभिवृद्धि मार्फत दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने दरिलो आधार बनेको छ । समग्रमा वित्तीय स्थायित्व कायम रहेको छ । नेपाल सरकारले हालै स्वीकृत गरेको वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट वित्तीय क्षेत्रलाई थप सुदृढ, सबल, समावेशी र उत्थानशील बनाउन मार्गप्रशस्त भएको छ ।

वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति २०८१ पुसमा ५.४१ प्रतिशत रहेकोमा २०८२ पुसमा २.४२ प्रतिशत रहेको छ। मूल्य सूचकाङ्कमा ३५.५ प्रतिशत भाराङ्क रहेको खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य ०.०९ प्रतिशतले घटेका कारण मुद्रास्फीति न्यून भएको हो । यस अवधिमा खाद्यान्न, दाल तथा गेडागुडी, तरकारी र मरमसला लगायत अन्नबालीकोमूल्य उल्लेख्य घटेको छ। गैर- खाद्य तथा सेवा समूहको विन्दुगत मुद्रास्फीति भने ३.८१ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा अवधिमा थोक मूल्य सूचकाङ्क र तलब तथा ज्याला सूचकाङ्क बढेकाले आगामी दिनमा मुद्रास्फीतिमा केही चाप पर्ने देखिएको छ। वार्षिक विन्दुगत थोक मुद्रास्फीति २०८१ पुसमा ४.०१ प्रतिशत रहेकोमा २०८२ पुसमा ५.१७ प्रतिशत रहेको छ। त्यसैगरी, २०८१ पुसमा तलब तथा ज्याला सूचकाङ्क २.८५ प्रतिशतले बढेकोमा २०८२ पुसमा ६.०३ प्रतिशतले बढेको छ।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को ६ महिनामा कुल वस्तु निर्यात ४३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१४२ अर्ब २ करोड पुगेको छ भने वस्तु आयात १४.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.९३९ अर्ब २ करोड पुगेको छ। समीक्षा अवधिमा कुल वस्तु व्यापार घाटा १०.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.७९७ अर्ब पुगेको छ। विप्रेषण आप्रवाह ३९.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१०६२ अर्ब ९३ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह ४.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो। चालु खाता रु.४२९ अर्ब ९१ करोड र शोधनान्तर रु.५०१ अर्ब २४ करोडले बचतमा रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा चालु खाता रु.१६५ अर्ब ६७ करोड र शोधनान्तर रु.२४९ अर्ब २६ करोडले बचतमा रहेको थियो।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को दोस्रो त्रयमाससम्ममा संघीय सरकारको कुल खर्च ३.४ प्रतिशतले र राजस्व परिचालन ३.२ प्रतिशतले बढेको छ। यस अवधिमा नेपाल सरकारको कुल खर्च रु.६९० अर्ब २२ करोडमध्ये चालुखर्च रु.४८७ अर्ब १४ करोड, पुँजीगत खर्च रु.४९ अर्ब ४३ करोड र वित्तीय व्यवस्था खर्च रु.१५३ अर्ब ६५ करोड रहेको छ। नेपाल सरकारको कुल राजस्व परिचालन (प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारमा बाँडफाँट हुने रकमसमेत) रु.५७७ अर्ब ४० करोड रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को दोस्रो त्रयमासमा नेपाल सरकारले रु.१७७ अर्ब ८७ करोड आन्तरिक ऋण र रु.३४ अर्ब ३७ करोड बाह्य ऋण गरी कुल रु.२१२ अर्ब २४ करोड सार्वजनिक ऋण परिचालन गरेको छ।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ५.० प्रतिशतको हाराहारीमा सीमित गर्ने लक्ष्य रहेकोमा पहिलो छ महिनामा औसत १.७० प्रतिशत कायम रहेको छ। कम्तीमा सात महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त हुने गरी विदेशी विनिमय सञ्चिति कायम गर्ने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेकोमा २०८२ पुसमा कायम विदेशी विनिमय सञ्चिति १८.१ महिनाकोवस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्ष मौसम प्रतिकूलताको कारण धानको उत्पादन ४.२ प्रतिशतले घट्ने अनुमान रहे तापनि अन्य उपजहरूको उत्पादन बढेकाले कृषि क्षेत्रको उत्पादन समग्रमा सकारात्मक रहने अनुमान छ। उद्योग क्षेत्रतर्फ, चालु आर्थिक वर्षको दोस्रो त्रयमाससम्ममा थप ३८९ मेगावाट जलविद्युत् उत्पादन भई राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिएको छ । नागढुङ्गा-नौबिसेसुरुङ मार्ग चालु आर्थिक वर्षभित्रै सञ्चालनमा ल्याउने गरी तयारी कार्य अघि बढेको छ। निर्माणाधीन राजमार्गहरूको निर्माण कार्यले गति लिन थालेको छ। त्यसैगरी, सेवा क्षेत्र क्रमशः सुधार हुँदै गएको छ। विदेशी पर्यटक आगमन सङ्ख्या सन् २०२५ मा ११ लाख ५८ हजार पुगेको छ। आयात र निर्यात व्यापारमा वृद्धि भएको छ। यस अवधिमा विप्रेषण आप्रवाह उल्लेख्य बढेकोले त्यस्ता घरपरिवारको खर्च र लगानीयोग्य आय बढ्नुका साथै आन्तरिक पर्यटन विस्तारमा समेत योगदान पुगेको अनुमान छ। उपभोक्ता मुद्रास्फीति न्यून रहेको छ। विश्व बजारमा कच्चा पेट्रोलियम पदार्थ र खाद्यान्नको मूल्य घट्दै गएको तथा छिमेकी मुलुकहरूमा समेत मुद्रास्फीति न्यून रहेकोले चालुआर्थिक वर्ष औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति लक्षित

सीमाभन्दा केही कम हुने प्रक्षेपण छ । यद्यपि, कतिपय मुलुकहरू बीचको भूराजनीतिक तनाव र व्यापार महसुलमा भएको उतार-चढावले मूल्यमा चाप पर्ने जोखिम कायमै छ । वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरूको संख्या क्रमिक रूपमा बढ्दै गएको छ । आयातको तुलनामा विप्रेषण आप्रवाहको विद्यमान प्रवृत्ति कायम रहेमा चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा समेत विदेशी विनिमय सञ्चिति उल्लेख्य रहने अनुमान छ । वित्तीय प्रणालीमा न्यून लागतमा उपलब्ध प्रचुर वित्तीय साधन उपयोग गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने अवसर सिर्जना भएको छ । कृषि, ऊर्जा र लघु, घरेलु तथा साना उद्यम/व्यवसायमा कर्जा विस्तार प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले कार्यान्वयनमा ल्याइएको क्षेत्रगत कर्जा सीमाको दायरामा पर्यटन, सूचना प्रविधि र स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित निर्यातमूलक उद्योगहरू समेत समावेश गरिएको छ । साथै, बैंक तथा वित्तीय संस्थाले त्यस्ता प्रत्येक क्षेत्रमा न्यूनतम कर्जा अनुपात कायम गर्नुपर्ने विद्यमान व्यवस्था परिमार्जन गरिएको छ ।

उच्च वृद्धिदर भएका क्षेत्र (आ.व. २०८१/८२ अनुमानित)

- **विद्युत् तथा ग्यास :** १३.८२ प्रतिशत (योगदान १.७३ प्रतिशत) - जलविद्युत्र उत्पादन क्षमतामा वृद्धि र उपभोग विस्तार प्रमुख कारण । यो लगातार उच्च वृद्धि हासिल गर्ने क्षेत्र हो ।
- **यातायात तथा भण्डारण** : ०.४५ प्रतिशत (योगदान ७.२) प्रतिशत) - सवारीसाधन आयात र पर्यटक आवागमनमा वृद्धि ।
- **वित्तीय तथा बीमा** : ६.२९ प्रतिशत (योगदान ६.६५ प्रतिशत) - निक्षेप र कर्जा प्रवाहमा वृद्धि ।
- **आवास तथा भोजन सेवा** : ५ प्रतिशत (योगदान २.४६ प्रतिशत) - पर्यटक आवागमनमा वृद्धि ।
- **सूचना तथा सञ्चार** : ४.८१ प्रतिशत (योगदान १.९४ प्रतिशत) - इन्टरनेट र सूचना प्रविधि सेवा विस्तार ।
- **स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य** : ४.७७ प्रतिशत (योगदान १.९१ प्रतिशत) - स्वास्थ्य सेवाको मागमा वृद्धि ।

न्यून वृद्धिदर भएका क्षेत्र (आ.व. २०८१/८२ अनुमानित)

- **शिक्षा :** १.९८ प्रतिशत (योगदान ७.८७ प्रतिशत) - निजी क्षेत्रमा विद्यार्थी सङ्ख्यामा कमी, सरकारी खर्च वृद्धिले सामान्य टेवा ।
- **खानी तथा उत्खनन :** १.९९ प्रतिशत (योगदान ०.४६ प्रतिशत) - निर्माण क्षेत्रमा सामान्य सुधार र रोयल्टी सङ्कलनमा सामान्य वृद्धि ।
- **पानी आपूर्ति, ढल, फोहोर व्यवस्थापन** : २.०९ प्रतिशत (योगदान ०.४२ प्रतिशत) - माग र आपूर्तिमा क्रमिक वृद्धि ।
- **सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा :** २.२४ प्रतिशत (योगदान ८.७२ प्रतिशत) - सरकारी खर्चमा सामान्य वृद्धि ।
- **निर्माण :** २.२१ प्रतिशत (योगदान ५.२४ प्रतिशत) - विगत दुई वर्षको ऋणात्मक वृद्धिबाट सुधारोन्मुख, निर्माण सामग्री आयात र उत्पादनमा वृद्धि ।

जीडीपीमा प्रमुख योगदानकर्ता क्षेत्र (आ.व. २०८१/८२ अनुमानित)

- कृषि, वन तथा मत्स्य : २५.१६ प्रतिशत
- थोक तथा खुद्रा व्यापार : १४.५५ प्रतिशत
- सार्वजनिक प्रशासन तथा रक्षा : ८.७२ प्रतिशत

- घरजग्गा कारोबार : ८.२९ प्रतिशत
- शिक्षा : ७.८७ प्रतिशत
- यातायात तथा भण्डारण : ७.२० प्रतिशत
- वित्तीय तथा बीमा : ६.६५ प्रतिशत

जीडीपीमा न्यून योगदानकर्ता क्षेत्र (आ.व. २०८१/८२ अनुमानित)

- पानी आपूर्ति, ढल, फोहोर व्यवस्थापन : ०.४२ प्रतिशत
- खानी तथा उत्खनन् : ०.४६ प्रतिशत
- अन्य सेवा : ०.७१ प्रतिशत
- प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा : ०.७२ प्रतिशत
- पेसागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक : ०.९७ प्रतिशत

माथिको तथ्याङ्क केलाउँदा विद्युत् क्षेत्रको लगातार उच्च वृद्धि सकारात्मक देखिन्छ, जसले ऊर्जा उपलब्धता बढाएर अन्य क्षेत्रलाई पनि सहयोग पुऱ्याउन सक्छ । यातायात, पर्यटन (आवास तथा भोजन) र वित्तीय क्षेत्रको वृद्धिले सेवा क्षेत्रको गतिशीलता देखाउँछ । उद्योग (३.७८ प्रतिशत वृद्धि) र निर्माण (२.२१ प्रतिशत वृद्धि) क्षेत्रले अघिल्ला दुई वर्षको ऋणात्मक वृद्धिबाट माथि उठेर सकारात्मक वृद्धि हासिल गर्नु महत्त्वपूर्ण उपलब्धि हो । यद्यपि, वृद्धिदर अझै न्यून छ । थोक तथा खुद्रा व्यापार (३.३० प्रतिशत वृद्धि) पनि ऋणात्मक स्थितिबाट सुधारिएको छ । कृषिपछिको दोस्रो ठूलो योगदानकर्ता व्यापार क्षेत्रको सुस्त पुनरागमनले समग्र मागमा पूर्णसुधार नआइसकेको संकेत गर्छ । शिक्षा र खानीजस्ता क्षेत्रको न्यून वृद्धि चिन्ताजनक छ । जीडीपीमा कृषिको योगदान अझै पनि सर्वाधिक छ, तर व्यापार, घरजग्गा र सार्वजनिक प्रशासन जस्ता सेवा क्षेत्रका उपक्षेत्रहरूको संयुक्त योगदान निकै ठूलो छ । उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान (४.९८ प्रतिशत) अझै पनि कम छ ।

अर्थतन्त्रको आकार, आर्थिक वृद्धि र देखाइएको संकेत

१. नेपालको अर्थतन्त्रको आकार मापन गर्न उपभोक्ताको मूल्यमा मापन गरिएको प्रचलित मूल्यको जीडीपी प्रयोग गरिन्छ । आ.व. २०८१/८२ मा नेपालको अर्थतन्त्रको आकार ६१ खर्ब ७ अर्ब पुगेको अनुमान छ । त्यस्तै आ.व. २०८२/८३ मा नेपालको अर्थतन्त्रको आकार ६४ खर्ब पुग्ने प्रारम्भिक अनुमान छ । यो आ.व. २०८०/८१ को संशोधित अनुमान ५७ खर्ब ९ अर्ब र २०७९/८० को ५३ खर्ब ६७ अर्बको तुलनामा बढेको देखिन्छ । यसले अर्थतन्त्रको मौद्रिक आकारमा विस्तार भइरहेको देखाउँछ, जसमा मूल्यवृद्धिको असर पनि समावेश हुन्छ ।

२. उपभोक्ताको मूल्यमा आर्थिक वृद्धिदर चालु आ.व. २०८२/८३ मा ५ प्रतिशत रहने अनुमान छ, भने आ.व. २०८१/८२ मा ४.६१ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । यो आ.व. २०८०/८१ को संशोधित वृद्धिदर (३.६७ प्रतिशत) र आ.व. २०७९/८० को वृद्धिदर (१.९८ प्रतिशत) भन्दा बढी हो । उपभोक्ता मूल्यमा गणना गर्दा वस्तु तथा सेवामा लाग्ने कर (उत्पादन र आयातमा लाग्ने कर) समावेश हुने र अनुदान घटाइने हुँदा यो वृद्धिदर आधारभूत मूल्यभन्दा सामान्यतया फरक हुन्छ । चालु वर्ष यो दर बढी हुनुले कर सङ्कलनमा सुधार वा अनुदानमा कमी आएको हुन सक्ने संकेत गर्दछ ।

३. विगत एक दशकको प्रवृत्ति हेर्दा (२०६८/६९ देखि २०८२/८३ सम्म), नेपालको आर्थिक वृद्धिदर अस्थिर रहेको देखिन्छ । २०७२/७३ मा भूकम्प र नाकाबन्दीका कारण वृद्धिदर लगभग शून्य (आधारभूत मूल्यमा शून्य प्रतिशत, उपभोक्ता मूल्यमा ०.४३ प्रतिशत) पुगेको थियो भने लगत्तै

२०७३/७४ मा उच्च पुनरूत्थान (आधारभूतमा ८.५९ प्रतिशत, उपभोक्तामा ८.९८ प्रतिशत) देखियो । कोभिड-१९ महामारीका कारण २०७६/७७ मा पुनः ऋणात्मक वृद्धि (-२.५३ प्रतिशत आधारभूत, -२.३७ प्रतिशत उपभोक्ता) हुन पुग्यो । त्यसपछिका वर्षमा क्रमशः सुधार हुँदै आए पनि वृद्धिदरले अपेक्षित गति लिन सकेको छैन । चालु आ.व.को अनुमानित ५ प्रतिशत (उपभोक्ता मूल्यमा) वृद्धिदर मध्यम स्तरको हो, जसले अर्थतन्त्र पुनरूत्थानको चरणमा रहे पनि पूर्णक्षमतामा सञ्चालन हुन नसकेको देखाउँछ ।

४. विगत चार आर्थिक वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा आव २०७९/८० मा तुलनात्मक रूपमा कमजोर वृद्धिदर देखिएकोमा त्यसपछिका वर्षहरूमा वृद्धिदरमा क्रमिक सुधार आएको देखिन्छ । चालु आ.व. अनुमान गरिएको वृद्धिदर अघिल्ला दुई वर्षको तुलनामा उच्च छ । यो वृद्धि विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापमा आएको सुधारको संकेत हो । आर्थिक वृद्धिले रोजगारी सिर्जना, आयस्तरमा वृद्धि र गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउँछ । यद्यपि, प्राप्त वृद्धिदर नेपालको विकास आवश्यकता पूरा गर्न र तीव्र आर्थिक विकास हासिल गर्न पर्याप्त नहुन सक्छ । यसका लागि उच्च र समावेशी वृद्धिदर प्राप्त गर्न थप प्रयास आवश्यक देखिन्छ ।

५. जीडीपीमा प्राथमिक, द्वितीय र सेवा क्षेत्रको योगदान हेर्दा आ.व. २०८१/८२ मा प्राथमिक क्षेत्रको २५.६ प्रतिशत, द्वितीय क्षेत्रको १२.४ प्रतिशत र सेवा क्षेत्रको ६२ प्रतिशत योगदान रहेको अनुमान छ र त्यसै ट्रेन्ड अनुसार आ.व. २०८२/८३ मा पनि रहने अनुमान गरिएको छ । आ.व. २०८०/८१ मा प्राथमिक क्षेत्रको २५.२, द्वितीय क्षेत्र १२.४ र सेवा क्षेत्रको ६२.४ प्रतिशत योगदान रहने संशोधित अनुमान थियो । २०७९/८० मा भने प्राथमिक क्षेत्र २४.५, द्वितीय क्षेत्र १३ र सेवा क्षेत्रको ६२.५ प्रतिशत योगदान कायम भएको थियो । यसले जीडीपीमा सेवा क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा बढी रहेको र यसको प्रभुत्व कायम रहेको देखाउँछ । प्राथमिक क्षेत्रको योगदान स्थिर जस्तै छ भने द्वितीय क्षेत्रको योगदानमा सामान्य कमी आएको देखिन्छ । सेवा क्षेत्रको सुदृढ योगदानले अर्थतन्त्र सेवामुखी हुँदै गएको अवस्थालाई प्रतिविम्बित गर्दछ । तथ्याङ्कले नेपालको अर्थतन्त्र कृषिबाट सेवा क्षेत्रतर्फ रूपान्तरण भइरहेको छ, तर द्वितीयक क्षेत्र (विशेष गरी उत्पादनमूलक उद्योग र निर्माण) को योगदान अपेक्षित रूपमा बढ्न सकेको छैन । चालु वर्ष द्वितीयक क्षेत्रको वृद्धिदरमा आएको सुधार सकारात्मक संकेत हो, तर यसलाई दिगो बनाउन आवश्यक छ । सेवा क्षेत्रको उच्च योगदानले अर्थतन्त्र चलायमान राखे पनि यसले मात्र दिगो र समावेशी आर्थिक विकास सुनिश्चित गर्न सक्दैन ।

अर्थतन्त्रका महत्वपूर्ण अन्य सूचकले देखाएका संकेत

६. पछिल्ला दुई आर्थिक वर्षमा आधारभूत मूल्यको कुल उत्पादन करिब ८७ खर्ब ८१ अर्बबाट ९२ खर्ब ४७ अर्ब र मध्यवर्ती उपभोग ३७ खर्ब २७ अर्बबाट ३८ खर्ब ६७ अर्ब पुगेको प्रारम्भिक अनुमान छ । यसले आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार र उत्पादन प्रक्रियामा प्रयोग हुने वस्तु तथा सेवाको खपत बढेको देखाउँछ ।

७. आ.व. २०८१/८२ मा जीडीपीको २४.०७ प्रतिशत कुल स्थिर पूँजी निर्माण हुने अनुमान गरिएको छ । आ.व. २०८०/८१ मा २४.३३ प्रतिशत र आ.व. २०७९/८० मा २४.५९ प्रतिशत पूँजी निर्माण भएको थियो । कुल स्थिर पूँजी निर्माणले अर्थतन्त्रमा लगानीको अवस्थालाई प्रतिविम्बित गर्दछ । यसमा सामान्य कमी आएको देखिन्छ, जसले लगानी वृद्धिमा केही चुनौती रहेको संकेत गर्न सक्छ । लगानीको यो दर विकासशील देशका लागि मध्यम मानिए पनि घट्दो प्रवृत्तिले आर्थिक वृद्धिलाई दिगो बनाउन चुनौती थप्न सक्छ ।

८. आ.व. २०८१/८२ मा जीडीपीको ९३.४५ प्रतिशत अन्तिम उपभोग खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । आ.व. २०८०/८१ मा ९३.७८ प्रतिशत र आ.व. २०७९/८० मा ९२.७८ प्रतिशत अन्तिम उपभोग खर्च भएको थियो । उच्च उपभोग खर्चले उत्पादन र आयातमा प्रभाव पार्दछ । यो अत्यन्त उच्च दर हो, जसले नेपालको अर्थतन्त्र उपभोग-आधारित रहेको देखाउँछ । यसमा निजी र सरकारी दुवै उपभोग पर्दछन् । उच्च उपभोगले बचत र लगानीका लागि कम स्रोत उपलब्ध हुने स्थिति सिर्जना गर्छ ।

९. आ.व. २०८१/८२ मा जीडीपीको ८.७४ प्रतिशत निर्यात हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । आ.व. २०८०/८१ मा ७.६२ प्रतिशत र आ.व. २०७९/८० मा ७.०१ प्रतिशत निर्यात भएको थियो । जबकि, चालु आ.व. २०८१/८२ मा जीडीपीको ३३.२३ प्रतिशत आयात हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । २०८०/८१ मा ३२.९१ प्रतिशत र २०७९/८० मा ३४.५६ प्रतिशत आयात भएको थियो । निर्यातमा भएको यो वृद्धि सकारात्मक भए पनि जीडीपीको अनुपातमा यो निकै न्यून हो । आयात जीडीपीको एक तिहाइभन्दा बढी छ, जसले उच्च व्यापार घाटा र विदेशी मुद्रामाथिको चाप संकेत गर्छ । आयात गत वर्षको तुलनामा थोरै बढे पनि अघिल्लो वर्षभन्दा कम छ, जसले आयात प्रतिस्थापन वा मागमा कमी आएको हुन सक्छ । निर्यात र आयातबीच ठूलो अन्तरले वस्तु तथा सेवाको व्यापार घाटा जीडीपीको करिब २४.५ प्रतिशत रहने देखाउँछ, जुन अर्थतन्त्रका लागि प्रमुख चुनौती रहेको छ ।

१०.आ.व. २०८१/८२ मा जीडीपीको ३६.२४ प्रतिशत कुल राष्ट्रिय बचत हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । आ.व. २०८०/८१ मा ३५.३९ प्रतिशत र आ.व. २०७९/८० मा ३३.९१ प्रतिशत बचत भएको थियो । बचतमा भएको वृद्धिले आन्तरिक स्रोत परिचालनका लागि सकारात्मक अवस्था देखाउँछ । बचत दरमा भएको वृद्धि सकारात्मक छ । उच्च उपभोग (९३.४५ प्रतिशत) हुँदाहुँदै बचत दर बढ्नुमा विप्रेषण आयको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको देखिन्छ ।

११.आ.व. २०८१/८२ मा वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषण जीडीपीको २५.८९ प्रतिशत हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । आ.व. २०८०/८१ मा २५.३२ प्रतिशत र आ.व. २०७९/८० मा २३.१२ प्रतिशत विप्रेषण प्राप्त भएको थियो । विप्रेषण आप्रवाह जीडीपीको एक महत्त्वपूर्ण हिस्सा बनेको छ र यसले राष्ट्रिय आय, बचत, विदेशी मुद्रा सञ्चिति र लाखौं परिवारको जीवनयापनमा ठूलो टेवा पुऱ्याएको छ, तर यसले अर्थतन्त्रलाई विप्रेषणमा अत्यधिक निर्भर पनि बनाएको छ ।

१२. आ.व. २०८१/८२ मा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (जीएनआई) १ हजार ५ सय १७ अमेरिकी डलर हुने प्रारम्भिक अनुमान छ । आ.व. २०८०/८१ मा प्रतिव्यक्ति जीएनआई १ हजार ४ सय ६७ डलर थियो । आ.व. २०७९/८० मा प्रतिव्यक्ति जीएनआई १ हजार ४ सय १० डलर कायम थियो । प्रतिव्यक्ति जीएनआईमा भएको क्रमिक वृद्धिले नागरिकको औसत आयस्तरमा सुधार हुँदै गएको देखाउँछ । प्रतिव्यक्ति जीएनआईमा देखिएको क्रमिक वृद्धि सकारात्मक छ, तर यो अझै पनि न्यून आय स्तर हो । वृद्धिदर सुस्त छ र यसले जीवनस्तरमा उल्लेख्य सुधार ल्याउन लामो समय लाग्ने देखाउँछ ।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ का लागि हालसम्म उपलब्ध तथ्याङ्क (राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, तथा अर्थ मन्त्रालय का प्रतिवेदनहरूमा आधारित) अनुसार अर्थतन्त्रले निम्न संकेत देखाएको छ :

१. आर्थिक वृद्धि (GDP Growth)

- वास्तविक आर्थिक वृद्धि दर करिब ४-५ प्रतिशतको दायरा अनुमान गरिएको छ ।

- सेवा क्षेत्र (विशेषतः पर्यटन) पुनरुत्थानको मुख्य आधार रहने देखिन्छ ।
- कृषि क्षेत्र सामान्य मौसमी अवस्थामा निर्भर रहने देखिन्छ ।

संकेतः मध्यम तर स्थिर पुनरुत्थान, अर्थतन्त्र स्थिरीकरण र क्रमिक सुधार को चरणमा रहने छ ।

२. मुद्रास्फीति (Inflation)

- वार्षिक औसत मुद्रास्फीति करिब ५-६ प्रतिशतको आसपास रहने छ ।
- खाद्य मूल्यमा केही दबाब भए पनि समग्रमा नियन्त्रणमै छ ।

संकेतः मूल्यवृद्धि स्थिर तर आय वृद्धि सुस्त हुँदा उपभोक्तामा दबाब रहेको छ ।

३. विप्रेषण (Remittance)

- विप्रेषण आप्रवाह उच्च वृद्धि दर (१०% + वृद्धि) रहेको छ ।
- विदेशी रोजगारीमा जानेको सङ्ख्या निरन्तर उच्च छ ।

संकेतः चालु खाता सन्तुलन सुधारमा ठूलो योगदान, विप्रेषण र पर्यटन मुख्य आधार रहेको छ ।

४. बाह्य क्षेत्र (External Sector)

- चालु खाता घाटा घट्दै गएको छ ।
- विदेशी मुद्रा सञ्चिति ८-९ महिनाको आयात धान्न सक्ने स्तरमा छ ।

संकेतः बाह्य स्थिरता मजबुत छ ।

५. बैंकिङ तथा वित्तीय क्षेत्र

- ब्याजदर केही घट्दो क्रममा छ ।
- निजी क्षेत्र कर्जा विस्तार मध्यम स्तरमा छ ।

संकेतः लगानी वातावरण क्रमशः सुधारोन्मुख तर निजी लगानी र उत्पादन क्षेत्रमा अझै चुनौती रहेको छ ।

६. सरकारी राजस्व र खर्च

- राजस्व संकलन लक्ष्यभन्दा केही कम रहेको छ ।
- पूँजीगत खर्च अझै कमजोर रहेको छ ।

संकेतः आर्थिक क्रियाकलापमा सरकारी खर्चको प्रभाव सीमित रहेको छ ।

आगामी आर्थिक वर्ष २०८२/८३ का लागि सरकारले निम्न लक्ष्यहरू राखेको छ :

- प्रतिव्यक्ति आयः करिब १,६०० अमेरिकी डलर नाघ्ने लक्ष्य ।
- आर्थिक वृद्धिदरः ६ प्रतिशत भन्दा माथिको लक्ष्य, जसमा ऊर्जा (Electricity) क्षेत्रको हिस्सा महत्वपूर्ण रहनेछ ।

चुनौतीः विश्व बजारमा हुने मूल्यवृद्धि र आन्तरिक रूपमा पूँजीगत खर्च (Capital Expenditure) गर्न सक्ने क्षमतामा सुधार ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । प्रतिव्यक्ति आय बढ्दै गए पनि वास्तविक क्रयशक्ति (Purchasing Power) मा मुद्रास्फीति (Inflation) ले प्रभाव पारिरहेको हुन्छ ।

अर्थतन्त्रमा देखिएका प्रभाव

राष्ट्रिय लेखा तथ्याङ्क विश्लेषणबाट नेपालको अर्थतन्त्रका निम्न प्रमुख आर्थिक प्रभाव देखिन्छन् :

- **सुधारोन्मुख तर सुस्त आर्थिक पुनरूत्थान :** कोभिड-१९ र त्यसपछिका विश्वव्यापी तथा आन्तरिक समस्याबाट अर्थतन्त्र क्रमश: सुधारोन्मुख देखिए पनि वृद्धिदर (४.६१ प्रतिशत) मध्यम छ । यसले पूर्ण आर्थिक पुनरूत्थान हुन बाँकी रहेको र उत्पादन क्षमता पूर्ण उपयोग हुन नसकेको संकेत गर्छ ।
- **सेवा क्षेत्रको प्रभुत्व र द्वितीयक क्षेत्रको कमजोरी** : अर्थतन्त्रको संरचना सेवा क्षेत्र (६२ प्रतिशत योगदान) मा अत्यधिक निर्भर छ । द्वितीयक क्षेत्र (उद्योग, निर्माण, विद्युत) को योगदान (१२.४ प्रतिशत) न्यून रहनुले दिगो आर्थिक रूपान्तरणमा चुनौती देखाउँछ । चालु वर्ष द्वितीयक क्षेत्रको वृद्धिदर (४.६५ प्रतिशत) सकारात्मक भए पनि विगतका ऋणात्मक वृद्धि र न्यून योगदानलाई पूर्ति गर्न यो अपर्याप्त छ । यसले गुणस्तरीय रोजगारी सिर्जना र आयात प्रतिस्थापनमा बाधा पुर्‍याउँछ ।
- **विद्युत् क्षेत्रको सम्भावना** : विद्युत क्षेत्रको लगातार उच्च वृद्धि (१३.८२ प्रतिशत) ले ऊर्जा सुरक्षा र निर्यात सम्भावना बढाएको छ । यसले अन्य औद्योगिक क्षेत्रका लागत घटाउन र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउन मद्दत गर्न सक्छ, तर यसको लाभ पूर्णरूपमा लिन प्रसारण र वितरण प्रणाली सुधार आवश्यक छ ।
- **उपभोग-आधारित अर्थतन्त्र :** जीडीपीको ९३ प्रतिशतभन्दा बढी हिस्सा अन्तिम उपभोगमा खर्च हुनुले अर्थतन्त्र माग पक्षबाट सञ्चालित तर बचत र लगानीका लागि कम स्रोत उपलब्ध रहेको देखाउँछ । यसले गर्दा लगानी र उत्पादन क्षमता विस्तारका लागि वाह्य स्रेत (ऋण, अनुदान, विप्रेषण) माथिको निर्भरता बढ्छ ।
- **विप्रेषणमाथिको अत्यधिक निर्भरता** : जीडीपीको करिब २६ प्रतिशत विप्रेषणले ओगट्नुले यसको महत्त्व दर्शाउँछ । यसले गरिबी न्यूनीकरण, विदेशी मुद्रा आर्जन र भुक्तानी सन्तुलन कायम राख्न मद्दत गरे पनि अर्थतन्त्रलाई वाह्य जोखिम (रोजगार गन्तव्य मुलुकको आर्थिक अवस्था, नीतिगत परिवर्तन) प्रति संवेदनशील बनाउँछ । यसले उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी निरूत्साहित गर्ने (डच डिजिजको जोखिम) र श्रम शक्तिको पलायन जस्ता दीर्घकालीन असर पनि पार्न सक्छ ।
- **उच्च व्यापार घाटा :** आयात (जीडीपीको ३३ प्रतिशत) र निर्यात (जीडीपीको ९ प्रतिशत) बीचको ठूलो अन्तरले दिगो भुक्तानी सन्तुलन र विदेशी मुद्रा सञ्चितिमा चुनौती थप्छ । निर्यातमा भएको सामान्य वृद्धि सकारात्मक भए पनि आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका लागि संरचनात्मक सुधार आवश्यक देखिन्छ ।
- **लगानीमा स्थिरता वा कमी** : कुल स्थिर पूँजी निर्माण जीडीपीको २४ प्रतिशत हाराहारी रहे पनि घट्दो प्रवृत्तिमा छ । निजी र सार्वजनिक दुवै क्षेत्रबाट लगानी वृद्धि नभएसम्म उच्च र दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न कठिन हुन्छ । लगानीको वातावरण सुधार गर्नु आवश्यक छ ।
- **न्यून प्रतिव्यक्ति आय :** प्रतिव्यक्ति आय (जीएनआई १ हजार ५ सय १७ डलर) मा सामान्य वृद्धि भए पनि यो विश्वस्तरमा निकै कम हो । यसले गरिबी र असमानताको स्थिति झल्काउँछ । आर्थिक वृद्धिको लाभ तल्लो तहसम्म पुर्‍याउन समावेशी विकास मोडेल आवश्यक छ ।

मौद्रिक नीतिमा क्रमिक खुकुलो र सुधारिएको उपभोक्ता र लगानीकर्ताको विश्वासले सन् २०२६ मा आर्थिक गतिविधिलाई प्रोत्साहित गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष न्यूनदरमा विस्तार भएको नेपालको अर्थतन्त्रमा चालु आर्थिक वर्षमा केही सुधार हुने अनुमान छ । कृषि र सेवा क्षेत्रको उत्पादन बढ्ने र उद्योग क्षेत्रको उत्पादनमा सङ्कुचन आउने देखिन्छ । विप्रेषण आप्रवाह र पर्यटनबाट आर्जन हुने भ्रमण आयमा भएको वृद्धि तथा व्यापार घाटामा भएको सुधारका कारण चालु खाता बचतमा रहेको छ । फलस्वरूप, विदेशी मुद्रा सन्चिति हालसम्मकै उच्च रहन पुगेको छ । समग्रमा, अर्थतन्त्रको वाह्य

क्षेत्र सन्तुलत र सुदृढ बन्दै स्थायित्व कायम भएको छ । विगतमा उच्च रहेको उपभोक्ता मुद्रास्फीती अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलीयम पदार्थको मूल्यमा भएको कमी र छीमेकी मुलुक भारतको मुद्रास्फीतीमा आएको कमीका कारण घट्दै गएको छ ।

सार्वजनिक वित्त परिचालन दवावमुक्त भइसकेको छैन । समष्टिगत मागमा वृद्धि नहुँदा आन्तरिक उत्पादनका साथै निर्माणजन्य सामग्रीको आयातमा कमी आएको छ । सरकारको पूँजीगत खर्चमा आएको कमी र अर्थतन्त्रका केही क्षेत्रका गतिविधिमा आएको शिथिलताले सरकारको राजस्व सङ्कलन अपेक्षित रूपमा हुन सकेको छैन । बढ्दो सङ्घीय खर्च र अपेक्षाभन्दा न्यून राजस्व सङ्कलनका कारण स्रोत परिचालनमा दवाव पर्न गई सार्वजनिक ऋणको आकार बढ्दै गएको छ । तसर्थ, स्रोत व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई सरकारको ऋण माथिको बढ्दो निर्भरता कम गर्दै वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नु चुनौतीपूर्ण छ । साथै, आन्तरिक स्रोत परिचालन न्यून हुँदा प्रदेश र स्थानीय तहको वित्त व्यवस्थापनमा सङ्घीय सरकारबाट हुने हस्तान्तरणको अंश उच्च रहेको छ ।

परिच्छेद २ : नेपालको समग्र आर्थिक स्थिती

राष्ट्रिय योजना आयोगको वार्षिक प्रतिवेदन २०८१/०८२ अनुसार विकास प्रयासको फलस्वरूप मुलुकमा गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसङ्ख्या घट्दै गएको, सूचना प्रविधिको विकास एवं विस्तार भएको, सडक, सिंचाई जस्ता पूर्वाधार विकास एवं विस्तार भएको, आर्थिक सामाजिक परिसूचकहरूमा उल्लेख्य सुधार भएको, साधन र स्रोतको बाँडफाँट तुलनात्मक रूपमा न्यायोचित हुदै गएको र सेवा प्रवाहमा नागरिकको पहुँच बढ्दै गएको देखिन्छ ।

२.१ आर्थिक वृद्धि

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले गत आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ मा आर्थिक वृद्धिदर ४.६१ प्रतिशत प्राप्त हुने अनुमान गरेको थियो । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा यस क्षेत्रको वृद्धिदर ३.३५ प्रतिशत रहने संशोधित अनुमान गरिएको छ । राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय (NSO) ले चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को लागि हालै सार्वजनिक गरेको पहिलो त्रैमासिक (साउन-असोज) प्रतिवेदन अनुसार नेपालको आर्थिक वृद्धिदर ३.०२ प्रतिशत रहने प्रारम्भिक अनुमान गरेको छ । यस वर्षको आर्थिक वृद्धिका सम्बन्धमा मुख्य बुँदाहरू यस प्रकार छ :

- **त्रैमासिक वृद्धि :** अघिल्लो आर्थिक वर्ष (२०८१/८२) को सोही अवधिमा २.९ प्रतिशत रहेको वृद्धिदर यस वर्ष सामान्य बढेर ३.०२ प्रतिशत पुगेको हो ।
- **क्षेत्रगत योगदान :** यस अवधिमा विद्युत् तथा ग्यास क्षेत्रले सबैभन्दा उच्च १४.९१ प्रतिशतको वृद्धि हासिल गरेको छ । त्यस्तै, वित्तीय तथा बिमा क्षेत्रमा ७.०७ प्रतिशत र व्यापार क्षेत्रमा ३.८९ प्रतिशतको वृद्धि देखिएको छ ।
- **कृषि क्षेत्रको अवस्था :** धान उत्पादनमा आएको केही गिरावटले गर्दा कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर भने तुलनात्मक रूपमा न्यून अर्थात् १.३६ प्रतिशत मात्र रहने अनुमान गरिएको छ । गत आर्थिक वर्षको पुस मसान्तसम्म धान उत्पादन ४.०४ प्रतिशतले बढेको अनुमान छ ।

विभिन्न निकायहरूको वार्षिक प्रक्षेपण (२०८२/८३)

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयले त्रैमासिक विवरण सार्वजनिक गरे पनि, अन्य निकायहरूले यस आर्थिक वर्षको समग्र वृद्धिका बारेमा निम्न अनुसार प्रक्षेपण गरेका छन् :

निकाय	प्रक्षेपित आर्थिक वृद्धिदर	कैफियत
नेपाल सरकार (बजेट लक्ष्य)	६.०%	बजेट र मौद्रिक नीतिद्वारा लिइएको लक्ष्य
एसियाली विकास बैंक (ADB)	५.१%	पर्यटन र पुँजीगत खर्चमा सुधारको अपेक्षा
विश्व बैंक (World Bank)	२.१% –४.७%	आन्तरिक माग र बाह्य परिस्थितिका आधारमा परिमार्जित

चालु आर्थिक वर्षको तेस्रो र चौथो त्रयमासमा पूर्वाधार विकास लगायतका सार्वजनिक एवम् निजी निर्माणले थप गति लिएमा विगत २ वर्षदेखि संकुचनमा रहेका निर्माण र उत्पादनमूलक उद्योगजस्ता कुल गार्हस्थ्य उत्पादनका उपक्षेत्रमा सुधार आउने अनुमान छ ।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा विस्तृत मुद्राप्रदाय १३.० प्रतिशत र मौद्रिक क्षेत्रबाट निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाह हुने कर्जा १२.० प्रतिशतसम्मले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएकोमा पहिलो ६ महिनामा विस्तृत मुद्राप्रदाय ५.४ प्रतिशत र निजी क्षेत्रतर्फकोकर्जा ३.८ प्रतिशतलेवृद्धि भएकोछ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाको

निष्क्रिय कर्जा अनुपात २०८२ असारमा औसत ४.६२ प्रतिशत रहेकोमा २०८२ पुसमा औसत ५.४२ प्रतिशत पुगेको छ । यसमध्ये वाणिज्य बैंकको औसत निष्क्रिय कर्जा अनुपात ५.२६ प्रतिशत, विकास बैंकको ५.७५ प्रतिशत र वित्त कम्पनीको ११.८५ प्रतिशत रहेको छ । समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा ३.६ प्रतिशत (रु.१९७ अर्ब ४७ करोड) लेवृद्धि भई रु.५६९५ अर्ब १७ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो कर्जा प्रवाह ५.२ प्रतिशत (रु.२६५ अर्ब ५६ करोड) लेबढेको थियो । त्यसैगरी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निक्षेप परिचालन ५.७ प्रतिशत (रु.४१७ अर्ब ४८ करोड) ले वृद्धि भई रु.७६८१ अर्ब ३५ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा निक्षेप परिचालन ३.७ प्रतिशत (रु.२३९ अर्ब ६ करोड) ले बढेको थियो ।

विगत ३ वर्षदेखि ऋणात्मक वृद्धि रहेको उत्पादनमूलक उद्योग र निर्माण क्षेत्रले अझै गति लिन सकेको छैन । यद्यपि, जलविद्युत उत्पादनमा हुँदै गएको वृद्धि, वैदेशिक व्यापारमा भएको विस्तार र पर्यटन क्षेत्रमा देखिएको सुधारले आर्थिक क्रियाकलाप विस्तारमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ । यसका साथै निजी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धिका लागि नेपाल सरकारले हालै गरेका कानूनी सुधारहरूको कार्यान्वयनबाट लगानीको वातावरणमा सुधार आउने विश्वास छ ।

तालिका २.१ : आर्थिक वृद्धि र प्रक्षेपण (प्रतिशत)

आर्थिक वृद्धि र प्रक्षेपण (प्रतिशत)			प्रक्षेपण	
२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/८३
५.६३	१.९५	३.८७	६.०*	६.०*
		आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२	४.६१**	६.०**
		अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोष	४.२***	५.२***
		विश्व बैंक	५.१$	५.५$
		एशियाली विकास बैंक	४.९#	५.१#

** नेपाल सरकारको लक्ष्य ।*
*** आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२ को अनुमान ।*
****IMF, Nepal.*
$ Nepal Development Update, World Bank, October 2024.
 # Asian Development Outlook, ADB, December 2024.

क. आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/०८२ अनुसार आर्थिक वर्ष (आ.व.) २०८२/०८३ को आर्थिक वृद्धिदर ६ प्रतिशत विस्तार हुने अनुमान गरेको छ । भने नेपाल सरकारले बजेटमार्फत आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा ६.० प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

ख. विश्व बैंकको प्रतिवेदन Global Economic Prospects 2026, January ले नेपालको आर्थिक वर्ष सन् २०२२/२३ को कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको अनुमानित वृद्धिदर ५.१ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष सन् २०२३/०२४ को प्रक्षेपित आर्थिक वृद्धिदर ३.९ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०२४/०२५ को प्रक्षेपित आर्थिक वृद्धिदर ५.१ प्रतिशत र र आर्थिक वर्ष सन् २०२५/०२६ को प्रक्षेपित आर्थिक वृद्धिदर ५.५ प्रतिशत रहने अनुमान गरेको छ ।

ग. अन्तर्राष्ट्रिय मुद्राकोषको सन् २०२५ को अप्रिलमा प्रकाशित प्रतिवेदनले नेपालको सन् २०२५ को आर्थिक वृद्धिदर ४.२ प्रतिशत रहने अनुमानसहित सन् २०२६ मा ५.२ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण गरेको छ ।

चार्ट नं. २.१ : आर्थिक वृद्धि र प्रक्षेपण (प्रतिशत)

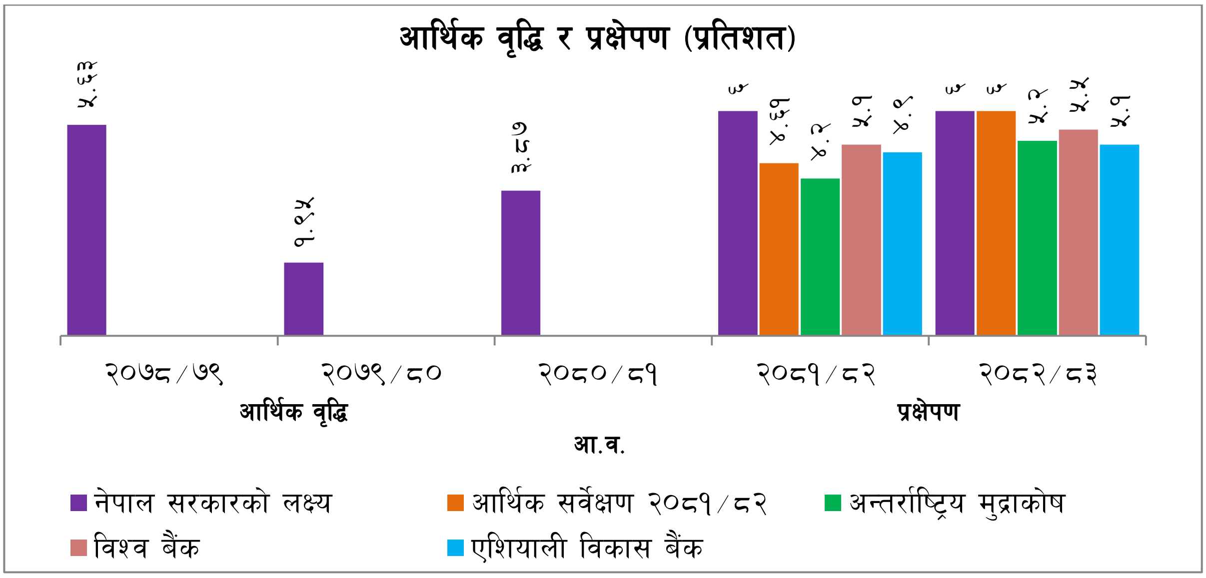

२.२ मूल्य स्थिरता

क. अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा रहेको अनिश्चितताका बाबजूद पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा धेरै उतारचढाव नहुने र गैर-खाद्य समूहको मूल्यमा थप चाप नपर्ने एवम् पछिल्लो समय देखिएको व्यापार द्वन्द्वको प्रभाव कम गर्न अन्य मुलुकहरूले वैकल्पिक रणनीति अपनाउने विश्लेषण छ । यसका साथै, नेपालको करिव ६२ प्रतिशत व्यापार भारतसँग रहेको एवम् नेपाली मुद्राको विनिमयदर भारतीय मुद्रासँग स्थिर रहेको सन्दर्भमा भारतीय रिजर्व बैंकको मुद्रास्फीति लक्षित मौद्रिक नीतिका कारण समेत मूल्य स्थायित्व कायम गर्न सहयोग पुग्ने अनुमान छ । तथापि, पछिल्लो समय नेपाली मुद्रा अमेरिकी डलरसँग अवमूल्यन भईरहेकोले आयातीत सामानको मूल्यमार्फत समग्र मुद्रास्फीतिमा चाप पर्ने जोखिम भने कायम नै रहेको छ ।

ख. आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२ अनुसार मूल्य बृद्धि नियन्त्रणका लागि लिएका नीति तथा विश्वका अधिकांश अर्थतन्त्रको मुद्रास्फीतिमा आएको उल्लेख्य सुधारको प्रभाव आन्तरिक अर्थतन्त्रमा समेत परेका कारण आ.व. २०८१/८२ को औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति दर करिब ४.६ प्रतिशत रहेको थियो । यो वर्ष मुद्रास्फीति तुलनात्मक रूपमा नियन्त्रित र न्यून रहेको थियो । अघिल्लो वर्षको उच्च मूल्यवृद्धिको तुलनामा यस वर्ष खाद्यान्न र पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा आएको स्थिरताले गर्दा मुद्रास्फीति राष्ट्र बैंकले राखेको ५.०% को लक्ष्यभन्दा भित्रै रहन सफल भयो । चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को पहिलो ६ महिना (पुस २०८२ सम्म) को तथ्याङ्क अनुसार मुद्रास्फीति निकै तल झरेको देखिएको छ । हालको स्थिति (पुस २०८२ सम्म) वार्षिक बिन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति २.४२ प्रतिशत मा झरेको छ । यस वर्षको बजेट र मौद्रिक नीतिले मुद्रास्फीतिलाई ५.० प्रतिशत तेस्रो सीमा भित्र राख्ने लक्ष्य लिएको छ । खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मुद्रास्फीति ०.०९ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ, भने गैर-खाद्य तथा सेवा समूहको मुद्रास्फीति ३.८१ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यी समूहहरूको मुद्रास्फीति क्रमश: ७.६७ प्रतिशत र ४.१९ प्रतिशत रहेको थियो । अहिले नेपालको मुद्रास्फीति पछिल्लो दशककै न्यून बिन्दुको आसपासमा छ । विशेष गरी भारतमा घटेको मुद्रास्फीति र नेपालमा रेमिट्यान्सको उच्च प्रवाहका कारण तरलता सहज हुँदा यसले उपभोक्ता मूल्यमा चाप कम पारेको देखिन्छ ।

ग. आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को मौद्रिक नीतिको अर्धवार्षिक समीक्षाअनुसार २०८२ पुस मसान्तमा वार्षिक विन्दुगत मुद्रास्फीति २.४२ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही महिनामा यस्तो यस्तो मुद्रास्फीति ५.४१ प्रतिशत रहेको थियो । आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनाको औसत मुदास्फीति १.७० प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिको औसत मुद्रास्फीति ४.९७ प्रतिशत रहेको थियो ।

घ. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनाको समीक्षामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहअन्तर्गत फलफूल उप-समूहको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ५.२० प्रतिशत, घ्यू तथा तेलको ४.९६ प्रतिशत, र गैर-मदिराजन्य पेय पदार्थको ३.०४ प्रतिशतले बढेको छ । दाल तथा गेडागुडी उप-समूहको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ५.५२ प्रतिशत, मरमसलाको ३.९२ प्रतिशत र खाद्य तथा खाद्यजन्य पदार्थको ३.७० प्रतिशतले घटेको छ ।

ङ. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनाको समीक्षामा गैर-खाद्य तथा सेवा समूहअन्तर्गत विविध वस्तु तथा सेवा उप-समूहको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क २१.७५ प्रतिशत, शिक्षाको ७.५६ प्रतिशत, कपडाजन्य तथा जुत्ताचप्पलको ५.२९ प्रतिशत, सुर्तीजन्य पदार्थको ४.१५ प्रतिशत र मदिराजन्य पेय पदार्थको३.८५ प्रतिशतले बढेको छ । बीमा तथा वित्तीय सेवा उप-समूहको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ०.०३ प्रतिशतले घटेको छ ।

च. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनाको समीक्षामा ग्रामीण क्षेत्रको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क १.९९ प्रतिशतले र सहरी क्षेत्रको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क २.५७ प्रतिशतले बढेको छ । प्रदेशगत रूपमा समीक्षा महिनामा कोशी प्रदेशको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ३.२५ प्रतिशत, मधेश प्रदेशको ३.३७ प्रतिशत, बागमती प्रदेशको २.१० प्रतिशत, गण्डकी प्रदेशको १.७६ प्रतिशत, लुम्बिनी प्रदेशको २.६२ प्रतिशत, कर्णाली प्रदेशको १.०८ प्रतिशत र सुदूरपश्चिम प्रदेशको १.२७ प्रतिशत रहेको छ । काठमाडौं उपत्यकाको वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति २.४८ प्रतिशत, तराईको २.६५ प्रतिशत, पहाडको १.९४ प्रतिशत र हिमालको २.६६ प्रतिशत रहेको छ ।

छ. भारतीय मुद्रास्फीति अघिल्लो वर्षको तुलनामा कम रहेको, विश्व बजारमा कच्चा तेलको मूल्यमा कमी आएअनुरूप नेपाल आयल निगमले पनि पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य समायोजन गर्दै लगेको, तलब तथा ज्यालादर स्थिर रहेको, पछिल्लो समय खाद्यान्न एवम् तरकारीको मूल्यमा कमी आउनुको साथै आन्तरिक माग केही कमजोर रहेकोले मूल्य स्थितिमा कम चाप पर्न गएको हो ।

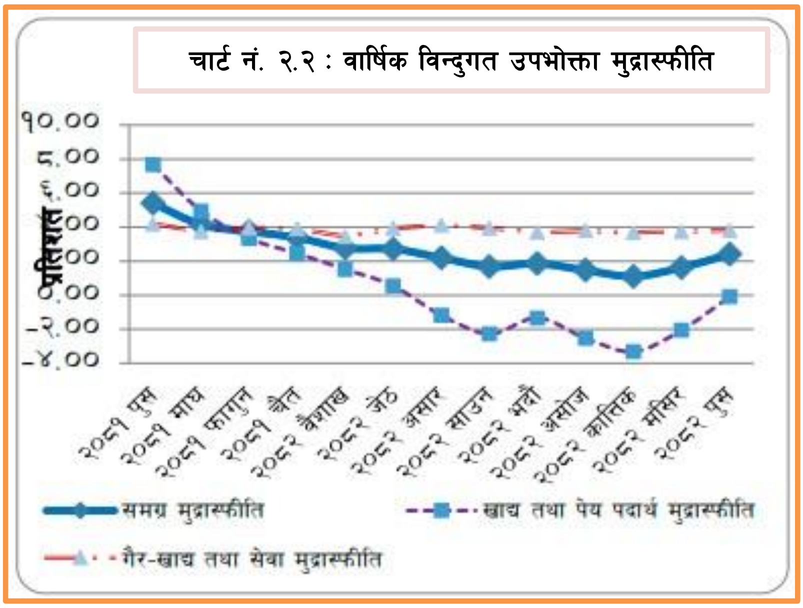

चार्ट नं. २.२ : वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति

२.३ उपभोग

क. कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल उपभोगको अंश उच्च रहेको छ । आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२ अनुसार कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादनमा उपभोगको अंश आ.व. २०८१/८२ मा ९३.१ प्रतिशत रहको र

आ.व. २०८२/८३ मा ९२.१ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ । पछिल्लो दशक कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल उपभोगको अंश वार्षिक औसत ९१.५ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ७.५ प्रतिशतले बढेको कुल उपभोग आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ६.६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षहरू (जस्तै २०८०/८१ मा ९२.६% र २०८१/८२ मा ९३.१%) को तुलनामा उपभोगको हिस्सामा सामान्य गिरावट आउने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

ख. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनाको समीक्षामा वार्षिक विन्दुगत थोक मुद्रास्फीति ५.१७ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही महिनामा यस्तो मुद्रास्फीति ४.०१ प्रतिशत रहेको थियो । उपभोग्य वस्तुको वार्षिक विन्दुगत थोक मुद्रास्फीति २.५८ प्रतिशत रहेकोछ, भने मध्यवर्ती वस्तु र पुँजीगत वस्तुको वार्षिक विन्दुगत थोक मुद्रास्फीति क्रमशः ७.०७ प्रतिशत र २.५८ प्रतिशत रहेको छ । समीक्षा महिनामा निर्माण सामग्रीको थोक मूल्य सूचकाङ्क ३.४८ प्रतिशतले बढेकोछ ।

ग. उपभोगको अंश घट्नुको अर्थ कुल गार्हस्थ्य बचत (Gross Domestic Saving) मा सामान्य वृद्धि हुनु हो । यस वर्ष गार्हस्थ्य बचत करिब ७.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ । आ.व. २०८०/८१ मा ७.४% र आ.व. २०८१/८२ मा ६.९% कुल गार्हस्थ्य बचत रहेको थियो ।

घ. नेपालको उपभोग अझै पनि धेरै हदसम्म विप्रेषण (Remittance) मा आधारित छ । उपभोगको उच्च हिस्साले गर्दा पूँजी निर्माण र आन्तरिक लगानीका लागि न्यून रकम मात्र बाँकी रहने चुनौती अझै कायमै छ ।

ग. कुल उपभोगमा निजी क्षेत्रको हिस्सा करिब ८५% भन्दा बढी रहेको छ, भने सरकारी तवरबाट हुने उपभोग करिब ७% को हाराहारीमा रहने अनुमान छ । उपभोगको हिस्सा ९० प्रतिशत भन्दा माथि रहनुले नेपाली अर्थतन्त्र अझै पनि "उपभोगमुखी" रहेको देखाउँछ । यद्यपि, २०८२/८३ मा उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी बढ्ने अपेक्षाका कारण उपभोगको दरमा केही संकुचन आउने संकेत देखिएको हो ।

चार्ट नं. २.३ : उपभोगको प्रवृत्ति

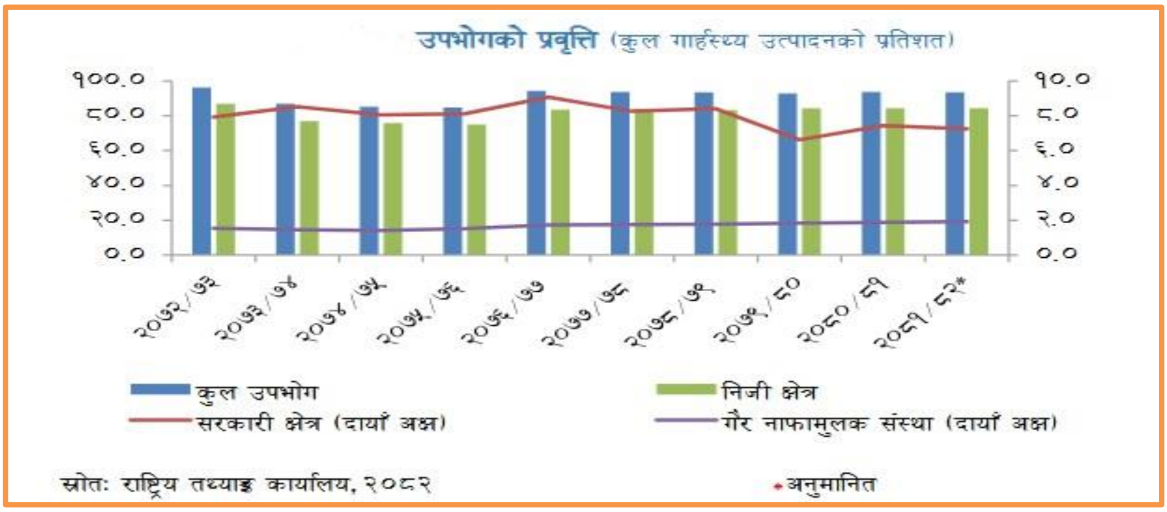

२.४ बचत

क. पछिल्ला वर्षमा कुल राष्ट्रिय बचत बढ्दै गएको छ । आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (GDP) सँग कुल गार्हस्थ्य बचत (Gross Domestic Saving) को अनुपात करिब ६.२ प्रतिशत रहने अनुमान छ । आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२ अनुसार आ.व. २०७९/८० मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग कुल गार्हस्थ्य बचतको अनुपात ७.७ प्रतिशत रहेको र २०८०/८१ मा कुल

गार्हस्थ्य उत्पादनसँग कुल गार्हस्थ्य बचतको अनुपात ६.२ प्रतिशत रहेकामा आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा सो अनुपातमा ०.४ प्रतिशत विन्दुले वृद्धि भई ६.६ प्रतिशत हुने अनुमान रहेको थियो । पछिल्लो दशक कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल गार्हस्थ्य बचत वार्षिक औसत ८.५ प्रतिशत रहेको छ ।

चार्ट नं. २.४ : कुल गार्हस्थ्य बचत र कुल राष्ट्रिय बचत

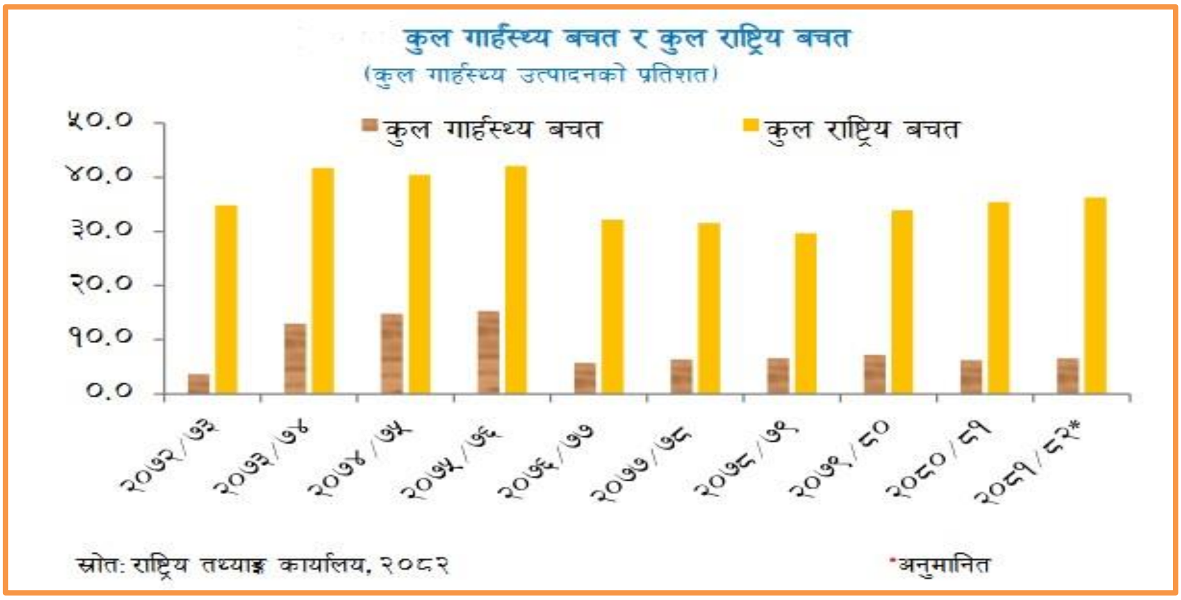

ख. कुल गार्हस्थ्य उपभोग खर्चमा सामान्य कमी आई कुल गार्हस्थ्य बचत तथा कुल राष्ट्रिय बचतमा केही सुधार देखिएको छ । कुल स्थिर पूँजी निर्माणमा भने सामान्य न्यूनता देखिएको छ । कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचतको अंश पछिल्ला तीन आर्थिक वर्ष बढेको छ । गत आर्थिक वर्ष कुल राष्ट्रिय बचत कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ३६.२४ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ यस्तो अनुपात ३५.३९ प्रतिशत रहेको थियो । आ.व. २०८२/८३ मा सरकारले बचत र लगानीको खाडल (Gap) कम गर्ने नीति लिएको छ । मौद्रिक नीति २०८२/८३ ले बाह्य क्षेत्रको स्थायित्व र रेमिट्यान्सको स्थिर प्रवाहका कारण राष्ट्रिय बचतलाई ३७ प्रतिशत को हाराहारीमा पुर्‍याउने लक्ष्य राखेको देखिन्छ । पछिल्लो दशक कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल राष्ट्रिय बचत वार्षिक औसत ३५.८० प्रतिशत रहेको छ ।

ग. २०८२ पुष मसान्तसम्ममा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप ५.७ प्रतिशत (रु.४१७ अर्ब ४८ करोड) ले वृद्धि भई रु.७६८१ अर्ब ३५ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निक्षेप ३.७ प्रतिशत (रु.२३९ अर्ब ६ करोड) ले बढेको थियो । वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०८२ पुस मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको निक्षेप १४.८ प्रतिशतले बढेकोछ ।

घ. २०८२ पुस मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेपमा चल्ती, बचत र मुद्दती निक्षेपको अंश क्रमशः ६.९ प्रतिशत, ४१.३ प्रतिशत र ४२.८ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो अंश क्रमशः ५.६ प्रतिशत, ३४.१ प्रतिशत र ५२.६ प्रतिशत रहेको थियो

ङ. २०८२ पुस मसान्तमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको कुल निक्षेपमा संस्थागत निक्षेपको अंश ३५.१ प्रतिशत रहेको छ । २०८१ पुस मसान्तमा यस्तो निक्षेपको अंश ३५.५२ प्रतिशत रहेको थियो ।

२.५ लगानी

क. आर्थिक सर्वेक्षण २०८१/८२ अनुसार आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा) रू.१ लाख ९२ हजार ३१ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा रू.२ लाख ३ हजार ५ सय ३८ पुग्ने अनुमान छ, भने प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन ६.० प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (Per Capita GDP) अमेरिकी डलर १,५९५ पुग्ने अनुमान गरिएको छ । यसलाई नेपाली रुपैयाँमा हेर्दा (प्रचलित मूल्यमा) करिब २ लाख १४ हजार रुपैयाँ को हाराहारीमा रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । पछिल्लो दशक प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक औसत वृद्धिदर ९.० प्रतिशत रहेको छ । आ.व. २०७६/०७७ मा उच्चदरमा घटेको कुल लगानी क्रमशः बढ्दै आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा पुनः घटेको थियो । आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा प्रतिव्यक्ति राष्ट्रिय आय १,५१७ अमेरिकी डलर पुग्ने अनुमान थियो । आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा यस्तो आय १,४६७ अमेरिकी डलर रहेको थियो । त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा नेपालीको प्रतिव्यक्ति कुल खर्च योग्य आय १,९४० अमेरिकी डलर रहने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा प्रतिव्यक्ति कुल खर्च योग्य आय १,८६४ अमेरिकी डलर रहेको थियो । राष्ट्रिय योजना आयोगले आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ मा प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय १५१७ अमेरिकी डलर पुग्ने र आर्थिक वर्ष २०८५/०८६ सम्म प्रतिव्यक्ति आय वार्षिक २ हजार ३ सय ५१ अमेरिकी डलर पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ ।

चार्ट नं. २.५ : प्रतिव्यक्ति राष्ट्रिय आय

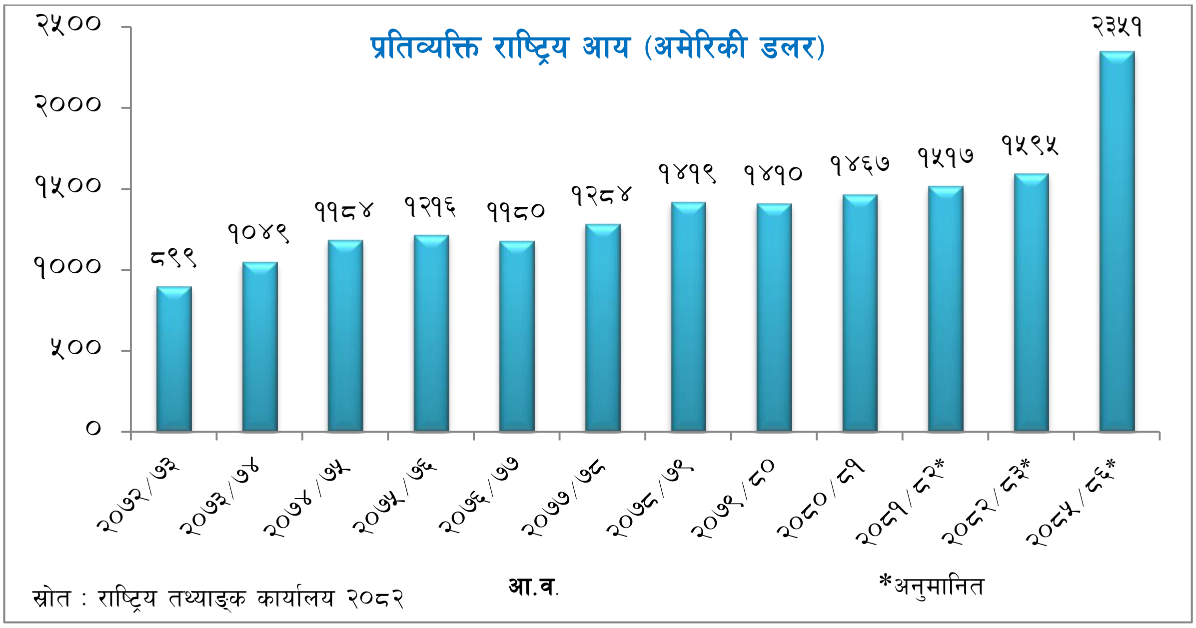

ख. समग्र आर्थिक वृद्धिदरले लगानीको अवस्थालाई संकेत गर्दछ । विश्व बैंकका अनुसार, नेपालमा वार्षिक GDP वृद्धिदर यसप्रकार रहेको छ : २०२० मा -२.३७ प्रतिशत, २०२१ मा ४.८४ प्रतिशत, २०२२ मा ५.६३ प्रतिशत, २०२३ मा १.९५ प्रतिशत, २०२४ मा ३.९ प्रतिशत र २०२५ मा ५.१ प्रतिशत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । सन् २०२६ मा नेपालको आर्थिक वृद्धिदर खुम्चिएर २.१ प्रतिशत मा सीमित हुने प्रक्षेपण गरेको छ । यसअघि विश्व बैंकले उच्च वृद्धिको अनुमान गरे तापनि पछिल्लो समयमा देखा परेको राजनीतिक अस्थिरता, नीतिगत अनिश्चितता र सेवा क्षेत्रमा आएको सुस्तताका कारण यो प्रक्षेपणलाई घटाएको हो । सन् २०२७ मा भने पुनर्निर्माणका कार्यहरू र सेवा

क्षेत्रमा हुने सुधारका कारण वृद्धिदर पुनः ४.७ प्रतिशत मा फर्कने अनुमान गरेको छ । यी तथ्याङ्कहरूले नेपालमा आर्थिक वृद्धि स्थिर रूपमा बढिरहेको र पछिल्लो समयमा राजनीतिक अस्थिरता, नीतिगत अनिश्चितता र सेवा क्षेत्रमा आएको सुस्तताका कारण केहि घटेको भएता पनि आगामी दिनहरुमा बढने अपेक्षा गरिएको छ र लगानीको वातावरण सुधार भई लगानीकर्ताको आत्मविश्वास क्रमशः बढ्दै जाने देखाउँछ । जसले लगानी वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सक्छ ।

ग. आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा नेपालमा लगानीको परिदृश्यलाई सकारात्मक बनाउन विभिन्न कानूनी र नीतिगत सुधारहरू गरिएको छ । सरकारले लगानी सहजीकरण सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०८१ पारित गरेको छ, जसले लगानी प्रक्रियालाई सरल र आकर्षक बनाउन महत्वपूर्ण योगदान पुर्याएको छ । नेपाल राष्ट्र बैंकले पनि वित्तीय संस्थाहरूका लागि एकीकृत निर्देशनहरूमा संशोधन गर्दै लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न प्रयास गरेको छ । यसले बैंकिङ् क्षेत्रमार्फत लगानी प्रवाहलाई सहज बनाउने उद्देश्य राखेको छ । यी प्रयासहरूका माध्यमबाट नेपालमा लगानीको वातावरण सुधार हुँदै गएको देखिन्छ, जसले दीर्घकालीन आर्थिक वृद्धिमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने विश्वास गरिएको छ ।

घ. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनामा कुल वस्तु निर्यात ४३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१४२ अर्ब २ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो निर्यात ३१.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । गन्तव्यका आधारमा भारत र अन्य मुलुकतर्फको निर्यात क्रमशः ५७.० प्रतिशत र १०.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने चीनतर्फको निर्यातमा ६६.७ प्रतिशतले कमी आएको छ । वस्तुगत आधारमा भटमासको तेल, अलैंची, पाम तेल, जुटका सामान, जुत्ता तथा चप्पललगायतका वस्तुको निर्यात बढेको छ भने जिङ्क सिट, पार्टिकल बोर्ड, चिया, ऊनी गलैंचा, हस्तकलाका सामान तथा अन्य हस्तकला लगायतका वस्तुको निर्यात घटेको छ ।

ङ. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को छ महिनामा कुल वस्तु आयात १४.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.९३९ अर्ब २ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो आयात ७.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । वस्तु आयात गरिने मुलुकका आधारमा भारत, चीन र अन्य मुलुकबाट भएको आयात क्रमशः ५.९ प्रतिशत, २२.१ प्रतिशत र ३२.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । वस्तुगत आधारमा भटमासको कच्चा तेल, रासायनिक मल, यातायातका उपकरण, सवारी साधन तथा स्पेयर पार्टस्, चाँदी, सुनलगायतका वस्तुको आयात बढेको छ भने हट रोल्ड शिट इन क्वाइल, खाने तेल, लसुन, दाल, तेलहनलगायतका वस्तुको आयात घटेको छ ।

च. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निष्क्रिय कर्जा अनुपात २०८२ असारमा औसत ४.६२ प्रतिशत रहेकोमा २०८२ पुसमा औसत ५.४२ प्रतिशत पुगेको छ । यसमध्ये वाणिज्य बैंकको औसत निष्क्रिय कर्जा अनुपात ५.२६ प्रतिशत, विकास बैंकको ५.७५ प्रतिशत र वित्त कम्पनीको ११.८५ प्रतिशत रहेको छ ।

छ. आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को माघ महिनासम्मको तथ्याङ्क र आर्थिक अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा नेपालमा लगानीको वातावरण मिश्रित प्रकृतिको देखिन्छ । एकातिर लगानीका लागि अथाह सम्भावनाहरू छन् भने अर्कोतिर राजनीतिक र नीतिगत अनिश्चितताले लगानीकर्ताको आत्मविश्वासमा केही धक्का पुऱ्याएको छ । राजनीतिक अस्थिरताका बाबजुद सन् २०२५ को अन्त्य र २०२६ को सुरुवाती महिनाहरूमा वैदेशिक लगानीको प्रतिबद्धतामा सकारात्मक वृद्धि देखिएको छ । उद्योग विभागका अनुसार चालू आर्थिक वर्षको पहिलो ७ महिनामा मात्र ४० अर्ब रुपैयाँभन्दा बढीको वैदेशिक लगानी प्रतिबद्धता आएको छ, जुन गत वर्षको तुलनामा उल्लेख्य वृद्धि हो । वित्तीय

प्रणालीमा पर्याप्त तरलता (लगभग ११ खर्बभन्दा बढी) भए तापनि निजी क्षेत्रबाट कर्जाको माग भने निकै न्यून छ । यसले व्यवसायीहरू नयाँ परियोजनामा लगानी गर्न हिचकिचाइरहेको संकेत गर्छ । निजी क्षेत्रको मनोबल: सन् २०२५ मा भएको 'जेनजी' आन्दोलन र त्यसपछिको सम्पत्ति क्षतिले निजी क्षेत्रको मनोबलमा नकारात्मक असर पारेको छ। व्यवसायीहरू नीतिगत स्थिरता र कानुनी सुरक्षाको खोजीमा छन् ।

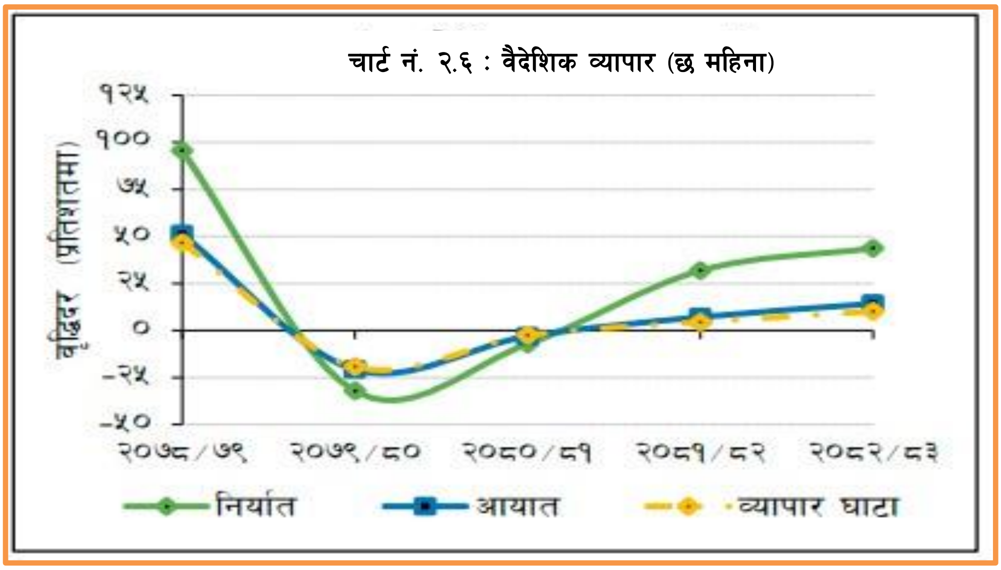

२.६ मानव विकास सूचकाङ्क र गरिबी स्थिती

मानव विकास सूचकाङ्कमा नेपालको सुधार भएको छ। संयुक्त राष्ट्रसंघीय विकास कार्यक्रम (यूएनडीपी) ले सार्वजनिक गरेको मानव विकास सूचकांक प्रतिवेदन २०२५ ले नेपाल १४५औं स्थानमा परेको देखाएको हो। विश्वका १ सय ९३ देशमध्ये गत वर्ष नेपाल १४६औं स्थानमा रहेकामा यस वर्ष केही सुधार भएर एक स्थान माथि उक्लेको हो। सन् २०२२ मा नेपाल १५०औं स्थानमा थियो। सन् २०२५ मा एचडीआईमा नेपालले ०.६२२ अंक (स्कोर) प्राप्त गरेको छ। सन् २०२३/२४ मा नेपालले प्राप्त गरेको ०.६०५ अंक प्राप्त गरेको थियो। उक्त अवधिमा नेपालीको औसत आयु ७०.४ वर्ष छ। २०२५ को मानव विकास प्रतिवेदनले पछिल्लो ३५ वर्षयता नेपालको मानव विकास सूचकांकमा सुधार आएको देखाएको हो। सो अवधिमा गरिबी घट्दै गएको देखिए पनि धनी र गरिबबीचको अन्तर झनै फराकिलो बन्दै गएको प्रतिवेदनले औंल्याएको छ। न्यून प्रतिव्यक्ति आय, लैंगिक तथा भौतिक असमानता लगायत कारण मानव विकास सूचकांकमा नेपालले अपेक्षाकृत सुधार गर्न नसकेको प्रतिवेदनले देखाएको छ।

राष्ट्रको प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (जिएनआई), मानव विकास सूचकाङ्क, विद्यालय जाने औसत उमेर, साक्षरता, लैंगिक विकास सूचकाङ्क, औसत आयुलगायतका आधारमा प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिएको हो। सन् २०२३/२४ को तुलनामा नेपालको मानव विकास सूचकांकमा ०.०१७ अंक ले प्रगति भएको छ। नेपाल मध्यम मानव विकास श्रेणीको वर्गमा परेको छ। मध्यम मानव विकास श्रेणी भन्नाले मानव विकास सूचकाङ्कको मान ०.५५० देखि ०.६९९ बीचको श्रेणीलाई जनाउँछ। सन् १९९० देखि २०२५ सम्म नेपालको प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय (जिएनआई) करिब ५४ प्रतिशतले वृद्धि भएको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ। प्रतिवेदनले उक्त वर्ष महिलाहरूको मानव विकास सूचकाङ्क ०.५६७ र पुरूषको ०.६६१ रहेको र लैंगिक विकास सूचकाङ्कको मान ०.८५८ हुन आउने पनि देखाएको छ। यसअनुसार

पुरूषको तुलनामा महिलाको मानव विकास लगभग १४.३ प्रतिशतले पछि परेको देखिन्छ। नेपालको प्रतिव्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय ४ हजार ७ सय २६ अमेरिकी डलर रहेको प्रतिवेदनको आाकलन छ। गत वर्षको प्रतिवेदनमा यो सङ्ख्या ४ हजार २६ डलर थियो भने वर्ष २०२०/२१ मा दुई हजार सात सय ४८ अमेरिकी डलर थियो। नेपालको विद्यालय शिक्षाको मध्यक वर्ष ४.५, विद्यालय शिक्षाको अपेक्षित वर्ष १३.४ रहेको छ । मानव विकास सूचकांकमा पहिलो देश आइसल्याण्ड र अन्तिम देश दक्षिण सुडान रहेको छ । ८९ औं स्थानमा रहेर श्रीलंका दक्षिण एसियामा सबैभन्दा माथि छ। माल्दिभ्स ९३ औं, भारत १३० औं, भुटान १२५ औं, भारत र बंगलादेश समान १३० औं स्थानमा रहेको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

नेपाली जीवनस्तर सर्वेक्षण (NLSS-IV) २०२४ जुनमा प्रकाशित प्रतिवेदनका अनुसार राष्ट्रिय गरिबी दर वर्ष २०२२/२३ मा २०.२७ प्रतिशत, अत्यधिक गरिबी (प्रति दिन $ २.१५) ०.३७ प्रतिशत जनसङ्ख्या र बहुआयामिक गरिबी २०.१ प्रतिशत जनसङ्ख्या र थप २०.२ प्रतिशत जनसङ्ख्या बहुआयामिक गरिबीको जोखिममा छन् । मध्यम मानव विकास स्तरमा पर्ने प्रदेशहरू : बागमती, गण्डकी, कोशीपछीको चौथो स्थानमा लुम्बिनी प्रदेश पर्दछ । लुम्बिनी प्रदेशको मानव विकास सूचकाङ्क मान ०.६०८ र गरिबीको दर २४.३५ प्रतिशत जनसङ्ख्या राष्ट्रिय गरिबी रेखा (वार्षिक रू. ७२,९०८ प्रति व्यक्ति) मुनि जीवन यापन गर्दैछन् । गरिबी अन्तराल ५.८ प्रतिशत, गरिबी तीब्रता १.९९ प्रतिशत, शहरी क्षेत्रको गरिबी दर २४.०८ प्रतिशत र ग्रामीण क्षेत्रको गरिबी दर २४.७३ प्रतिशत रहेका छन् ।

रोहीणी गाउँपालिकाको सटीक HDI र गरिबी दर सम्बन्धी तथ्याङ्क हाल उपलब्ध छैन । तथापि, लुम्बिनी प्रदेशको औसत सँग तुलना गर्दा, रोहिणी गाउँपालिकाको मानव विकास सूचकाङ्क र गरिबी दर पनि सोही आसपास हुने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

तीनै तहका सरकारबीच मात्र नभई निजी क्षेत्र, नागरिक समाज, अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय र आमजनतासँग पनि सहकार्य गर्नु अपरिहार्य रहेको छ। 'संघीय सरकारले पारदर्शिता, जवाफदेहिता र निष्ठामा बढी ध्यान दिनुपर्ने, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरूले योजना र सेवा प्रवाह बढाउने, साथै नागरिक समाज संगठनले आशा र विश्वास पुर्नजीवित गर्न जनताको सहभागिता र आवाजलाई अझ प्रवर्द्धन गर्न सक्छन् । यसरी बहुपक्षीयताको मार्ग अवलम्बन गरे समाजमा सबैलाई फाइदा पुग्छ । जलवायु परिवर्तन, डिजिटलीकरण, गरिबी र असमानताको क्षेत्रमा सामूहिक रूपमा काम गर्न नसक्नुले मानव विकासमा बाधा पुगेको प्रतिवेदनको निष्कर्ष छ। राजनीतिक ध्रूवीकरणले विश्वभरका मानिस र संस्थामाथिको आस्था झन् कमजोर हुने खतरा रहेको प्रतिवेदनले जनाएको छ।

परिच्छेद ३ : गाउँपालिकाको आर्थिक स्थिती

३.१ स्थानीय तहको आर्थिक वित्त सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसारका आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

(क) गाउँपालिकाको एकल अधिकार :

अ) कर

- **सम्पत्ति कर :** आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने । “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गा समेत पर्ने ।
- **भूमि कर (मालपोत)** : आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा लगाउने । तर, सम्पत्ति कर लगाएको घरजग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलाग्ने ।
- **घर जग्गा बहाल कर :** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा ।
- **व्यवसाय कर :** पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ।
- **सवारी कर :** टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्साहरूको दर्ता तथा नविकरण वापत लगाइने कर ।
- **जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर** : आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको ब्यवसायिक उपयोग गरे बापत लगाइने कर ।

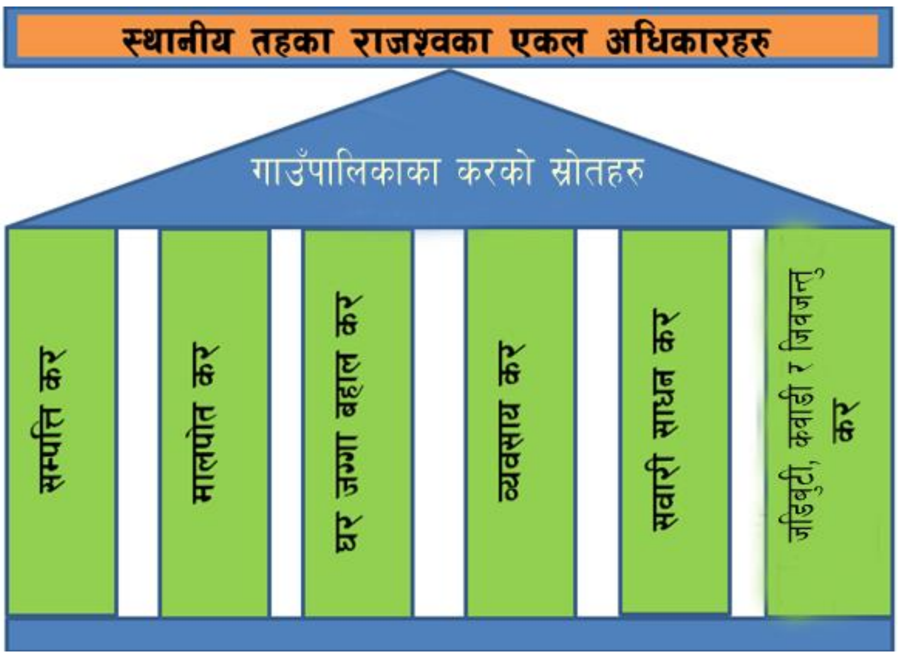

आ) शुल्क

- **बहाल बिटौरी शुल्क** : आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत ।
- **पार्किङ्ग शुल्क** : आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए बापत ।

इ) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ।
- आफूले निर्माण, सञ्चालन वा ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि) ।
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कन सेवा शुल्क ।
- सिफारिश सम्बन्धी अन्य सेवा शुल्क ।

ई) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर :
- एफएम रेडियो सञ्चालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग ।
- ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग ।
- नक्सा पास दस्तुर ।
- पञ्जीकरण व्यवस्थापन दस्तुर ।
- वडामार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर ।
- गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वाताबरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने । यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
- सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्न सक्ने ।

(ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४) :

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी ।
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी ।
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी ।
- खानेपानी महसुल ।
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिँचाई सेवा शुल्क ।

- स्थानीय स्तरमा जडिवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, सङ्कलन, प्रसोधन र वजार व्यवस्थापन ।
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, सञ्चालन अनुमति ।
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रूट अनुमति, नवीकरण ।
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण ।
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता ।

संघीय कानून (अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ ।

एकल कर प्रशासन सम्वन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ वाट संसोधित व्यवस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर स्थानीय तहले लगाउने र उठाउने ।

(ख) घरजग्गा रजिश्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र स्थानीय तहले उठाउने ।

(ग) .मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र स्थानीय तहले उठाउने ।

(घ) विज्ञापन करको दर स्थानीय तहले लगाउने र उठाउने ।

ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करवाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाँउपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने । प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गनुपर्ने । प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गरिने ।

आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्ने । प्रदेशले मासिक रूपमा सम्वन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

(ग) राजश्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले सङ्कलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट सङ्कलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने । आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने ।
- स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रूपमा प्राप्त हुने ।
- प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने ।

(घ) अनुदान

- वित्तीय समानीकरण अनुदान : खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिशमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त ।
- सशर्त अनुदान : कुनै योजना/ कार्यक्रम तथा गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- समपूरक अनुदान : पूर्वाधार बिकास सम्बन्धि कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।

- विशेष अनुदान : कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेश सरकारवाट प्रदान गरिने अनुदान ।

(ङ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने ।
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने ।
- नेपाल सरकारसँग मनासिब कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने ।
- उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम वाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।
- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)

कर नलाग्ने : कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनावाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र आदि ।

३.२ स्थानीय आय

गाउँपालिकाको देहाय वमोजिमका आम्दानीका श्रोतहरू रहेका छन् । विस्तृत विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. गाउँपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्रबाट प्राप्त करहरू

- सम्पत्ति कर,
- भूमी कर/मालपोत,
- घर जग्गा बहाल कर,
- बहाल विटौरी कर,
- सवारी साधन कर,
- पूर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर,
- व्यवसायले भुक्तानी गर्ने कर,
- व्यापार दर्ता र नवीकरण शुल्क,
- न्यायिक दस्तुर, परिक्षा शुल्क,
- प्रशासनिक सेवा शुल्क,
- पार्किङ्ग शुल्क,
- नक्सापास दस्तुर,
- फोहरमैला व्यवस्थापन,
- सिफारिस दस्तुर,
- व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर,

- नाता प्रमाणित दस्तुर,
- प्रशासनिक दण्ड,
- नियम उल्लंघनमा लाग्ने जरिवाना,
- विशेष अनुमति शुल्क
- गाउँपालिकाको जग्गा र सम्पत्तिको भाडा,
- कुनै साझेदारी प्रोजेक्टबाट आएको आम्दानी
- बेरूजु
- बैंक मौज्दात
- अन्य शुल्क एवं दस्तुर आदि ।

२. प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार बाँडफाँड बाट प्राप्त राजश्वहरू

- घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर
- मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्क
- सवारी साधन कर
- विज्ञापन, मनोरञ्जन कर
- वन रोयल्टी
- दहत्तर बहत्तरको बिक्रीबाट प्राप्त

३. अनुदान (संघिय तथा प्रदेश सरकार)

- समानिकरण अनुदान
- शसर्त अनुदान चालु
- शसर्त अनुदान पूँजीगत
- विषेश अनुदान
- समपुरक अनुदान
- वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

३.३ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहका राजस्व अधिकार सम्बन्धी कानूनी आधारमा गाउँपालिकाको सम्भाव्य आय शीर्षकहरू अर्न्तगतको बर्तमान राजश्व परिचालनको अवस्था विश्लेषण र गाउँपालिकामा सम्भावना भएका आय शीर्षकहरूको संभाव्यता, सङ्कलनको अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था (विगत आ.व.को यथार्थ आम्दानी तथा छलफलको आधारमा)

तालिका नं. ३.१ : स्थानीय आय परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	दर निर्धारणको अवस्था	सङ्कलन भएको/नभएको
क) कर राजस्व तर्फ				
१	सम्पत्तिमा आधारित कर-घर जग्गा, मालपोत तथा भूमिकर	भएको	गरिएको	भएको
२	सम्पत्तिमा आधारित कर-सम्पत्ति कर	भएको	गरिएको	भएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	दर निर्धारणको अवस्था	सङ्कलन भएको/नभएको
३	सवारी कर- रिक्सा, अटोरिक्सा, ट्याक्सी	भएको	गरिएको	भएको
४	घर जग्गा बहाल कर	भएको	गरिएको	भएको
५	व्यवसाय कर	भएको	गरिएको	भएको
६	जडिबुटी, कवाडि र जिवजन्तु कर	भएको	गरिएको	नभएको
७	विज्ञापन कर	भएको	गरिएको	नभएको
८	मनोरञ्जन कर	भएको	गरिएको	नभएको
९	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन शुल्क	भएको	गरिएको	भएको
ख) गैर कर राजस्व तर्फ				
१	ढुङ्गा, गिट्टी, मिस्कट, बालुवा, माटो, काठ, दाउरा, जराजुरी आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य बस्तुको विक्रि तथा निकासी शुल्क	भएको	गरिएको	भएको
२	नक्सापास दस्तुर	भएको	गरिएको	भएको
३	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	भएको	गरिएको	भएको
४	बहाल विटौरी शुल्क	भएको	गरिएको	भएको
५	पार्किङ्ग शुल्क	भएको	गरिएको	नभएको
६	अस्पताल सञ्चालन	भएको	गरिएको	नभएको
७	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	भएको	गरिएको	नभएको
८	स्थानीय खानेपानी महसुल	भएको	गरिएको	भएको
९	विद्युत सेवा शुल्क	भएको	गरिएको	भएको
१०	केवलकार, टेकिङ्ग, वन्जीजम्प, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	नभएको	नगरिएको	नभएको
११	निर्माण, सञ्चालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि	भएको	गरिएको	नभएको
१२	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	भएको	गरिएको	नभएको
१३	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर, एफ एम रेडियो सञ्चालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म	भएको	गरिएको	भएको
१४	वडा मार्फत गरिने सिफारिस तथा प्रमाणित	भएको	गरिएको	भएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	दर निर्धारणको अवस्था	सङ्कलन भएको/नभएको
	दस्तुर			
१५	दण्ड जरिवाना	भएको	गरिएको	भएको

स्रोत : राहिणी गाउँपालिका, २०८२

तालिका नं. ३.२ : आन्तरिक आय शीर्षकहरू तथा परिचालनका उपाय

क्र.सं.	सम्भावना भएतापनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू	लागु नहुनुका कारण	परिचालन गर्ने उपाय
१	व्यवसाय कर	आवश्यक पहल नगरिएको, कर तिर्न आउने करदाताबाट मात्र कर सङ्कलन गर्ने गरिएको	उद्योग व्यवसायीहरूसँग समन्वय गरी करका दर तथा सङ्कलन प्रक्रियाको बारेमा छलफल गर्ने
२	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	करका दर निर्धारण गरिएको तर सङ्कलनको प्रयास नगरिएको	सवारी साधनको एकिन सङ्ख्या पत्ता लगाई करको दायरामा ल्याउने
३	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	कवाडी करको दर निर्धारण गरेको तर सङ्कलनको अभ्यास नभएको	सङ्कलनको लागि आवश्यक पहल गर्ने
४	विज्ञापन कर	करका दरहरु मात्र निर्धारण गरेको, विज्ञापन सामग्री तथा सङ्कलनको प्रक्रिया सम्बन्धी जानकारीको कमी देखिएको	विज्ञापन सामग्रीहरूको एकिन तथ्याङ्क पत्ता लगाई दर निर्धारण गर्ने र बोलपत्र आव्हान गर्ने
५	वहाल विटौरी शुल्क	बहाल विटौरी शुल्क सङ्कलन गर्न सकिने क्षेत्र भनेको हाटबजारहरू हुन् । यस्ता स्थानहरूको एकिन तथ्याङ्क पत्ता नलगाइएको	हाटबजारहरूकोएकिन तथ्याङ्क पत्ता लगाई करको दायरामा ल्याउनु पर्ने ।

३.४ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको अवस्था

३.४.१ गाउँपालिकाको चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको स्थानीय आयको यथार्थ अवस्था हेर्दा सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ । यद्यपी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा बाँकी चार महिनाको समयलाई मूल्याङ्कन गर्दा बहाल विरौटी कर, नक्सापास दस्तुर, सिफारिस दस्तुर, व्यवसाय कर, अन्य कर तथा दस्तुरबाट प्राप्त हुने आयको अनुमानमा कमी एवम् समग्र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा देखापरेको समस्याको असर स्थानीय सरकारमा पनि परेको अवस्था छ । आ.व. २०८२/०८३ का लागि अनुमान गरिएको स्थानीय आय बैक मौज्दात बाहेक कुल रू. १ करोड १६ लाख १२ हजार ८ सय ८४ अनुमान गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ करोड ३२ लाख ४४ हजार ४ सय २२ रूपैंया अर्थात ११४.०५ प्रतिशत असुली भएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.३ : आ.व. २०८२/०८३ को आन्तरिक आय अन्तर्गत प्रस्तावित आय र फागुन मसान्तसम्मको वास्तविक आय

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०८२/८३ को प्रस्तावित आय	आ.व. २०८२/८३ को वास्तविक आय (फागुन मसान्तसम्म)	आय प्रतिशत
१	व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क	-	२,२०,१०१	०.००%
२	सम्पत्ति कर	५,००,०००	६,२३,७७८	१२४.७६%
३	भूमिकर तथा मालपोत	१५,००,०००	१९,३४,४६८	१२८.९६%
४	बहाल कर	१५,००,०००	१०,६८,४०४	७१.२३%
५	बहाल बिटौरी कर	२,००,०००	-	०.००%
६	अन्य कर	-	३२,१२,११५	०.००%
७	अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुर	५,१२,८८४	११,०००	२.१४%
८	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	२,००,०००	२,६०,०००	१३०.००%
९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	-	१४,८५,५६२	०.००%
१०	नक्सापास दस्तुर	२०,००,०००	५,६७,०४१	२८.३५%
११	सिफारिस दस्तुर	३०,००,०००	१७,०७,७२९	५६.९२%
१२	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	५,००,०००	५,७९,३००	११५.८६%
१३	नाता प्रमाणित दस्तुर	-	९०,०००	०.००%
१४	अन्य दस्तुर	७,००,०००	२,५९,८९२	३७.१३%
१५	सवारी साधन कर (साना सवारी)	-	११,६९०	०.००%
१६	न्यायिक दस्तुर	-	९,८००	०.००%
१७	व्यवसाय कर	१०,००,०००	३,१८,८४३	३१.८८%
१८	अन्य राजस्व	-	१,०००	०.००%
१९	बेरुजू	-	८,८३,७००	०.००%
जम्मा		**१,१६,१२,८८४**	**१,३२,४४,४२२**	**११४.०५%**

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका, २०८२

चार्ट नं. ३.१ : आ.व. २०८२/०८३ को प्रस्तावित आय र फागुन मसान्तसम्मको वास्तविक आय

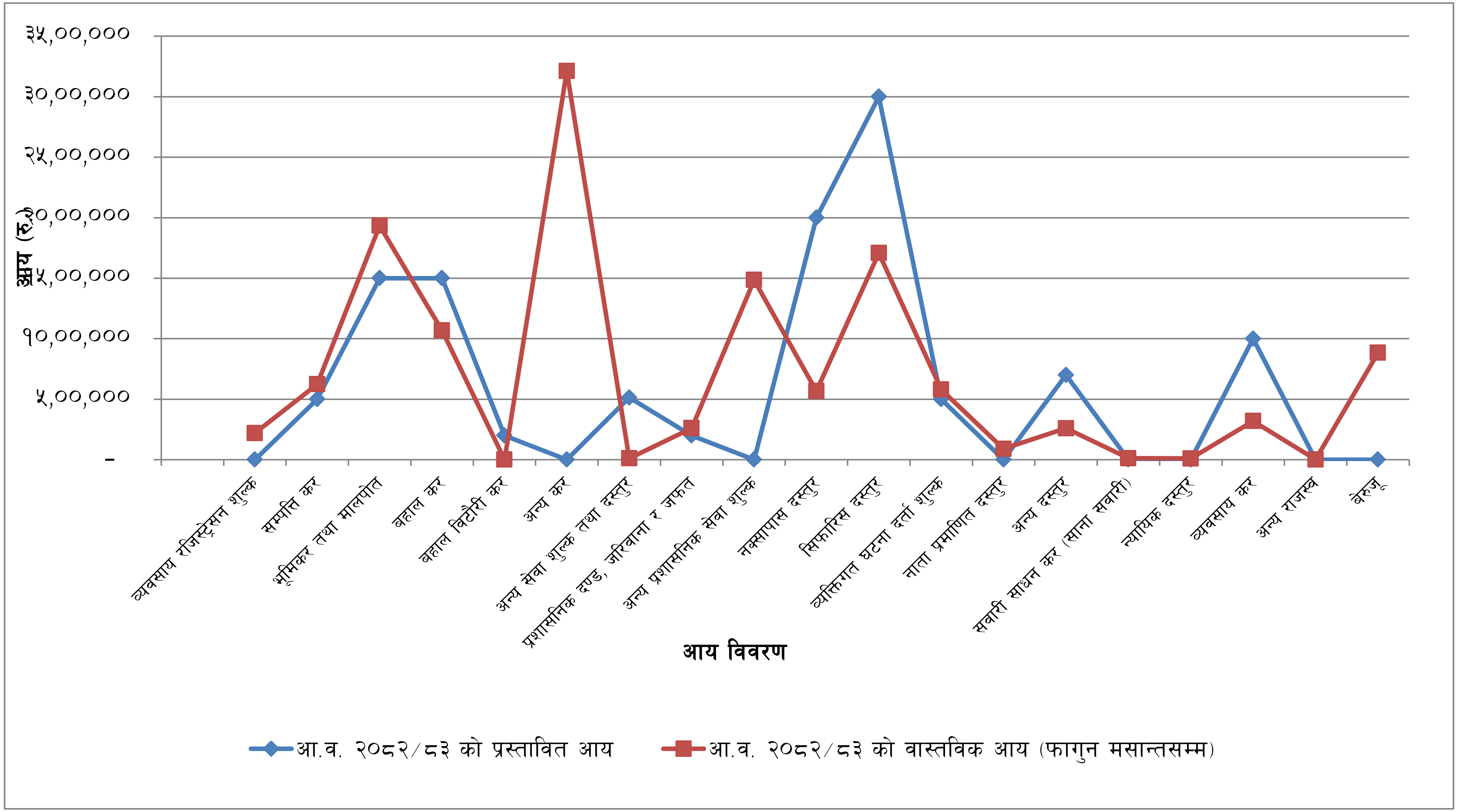

३.४.२ गाउँपालिकाको विगत छ वर्षको आन्तरिक आय तर्फको रावस्व सङ्कलनको वृद्धि दर हेर्दा आ.व. ०७७/७८ र आ.व. ०७८/७९ मा सबै भन्दा बढी प्रतिशत उपलब्धी भएको देखिन्छ। यस आ.व. मा कूल अनुमानको झण्डै क्रमश : १८६.७१ प्रतिशत र १८६.४३ प्रतिशत उपलब्धी भएको देखिन्छ। गत आ.व. २०८१/८२ मा कूल अनुमानको झण्डै ९५.०२ प्रतिशत उपलब्धी भएको देखिन्छ । चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्ममा कूल अनुमानको झण्डै ११४.०५ प्रतिशत उपलब्धी भएको देखिन्छ। थप विवरण तलको तालिका तथा बार रेखाचित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ३.४ : आ.व. २०७७/०७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय विवरण

आ.व.	आय अनुमान	आय वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
२०७७/७८	६०,००,०००	१,१२,०२,६०१	१८६.७१%
२०७८/७९	७७,००,०००	१,४३,५५,१०१	१८६.४३%
२०७९/८०	१,१०,००,०००	१,४५,०१,०५३	१३१.८३%
२०८०/८१	१,५२,००,६८५	१,७८,८१,७३९	११७.६४%
२०८१/८२	१,६१,४०,०००	१,५३,३५,५०९	९५.०२%
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१,१६,१२,८८४	१,३२,४४,४२२	११४.०५%

चार्ट नं. ३.२ : आ.व. २०७६/८७ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय

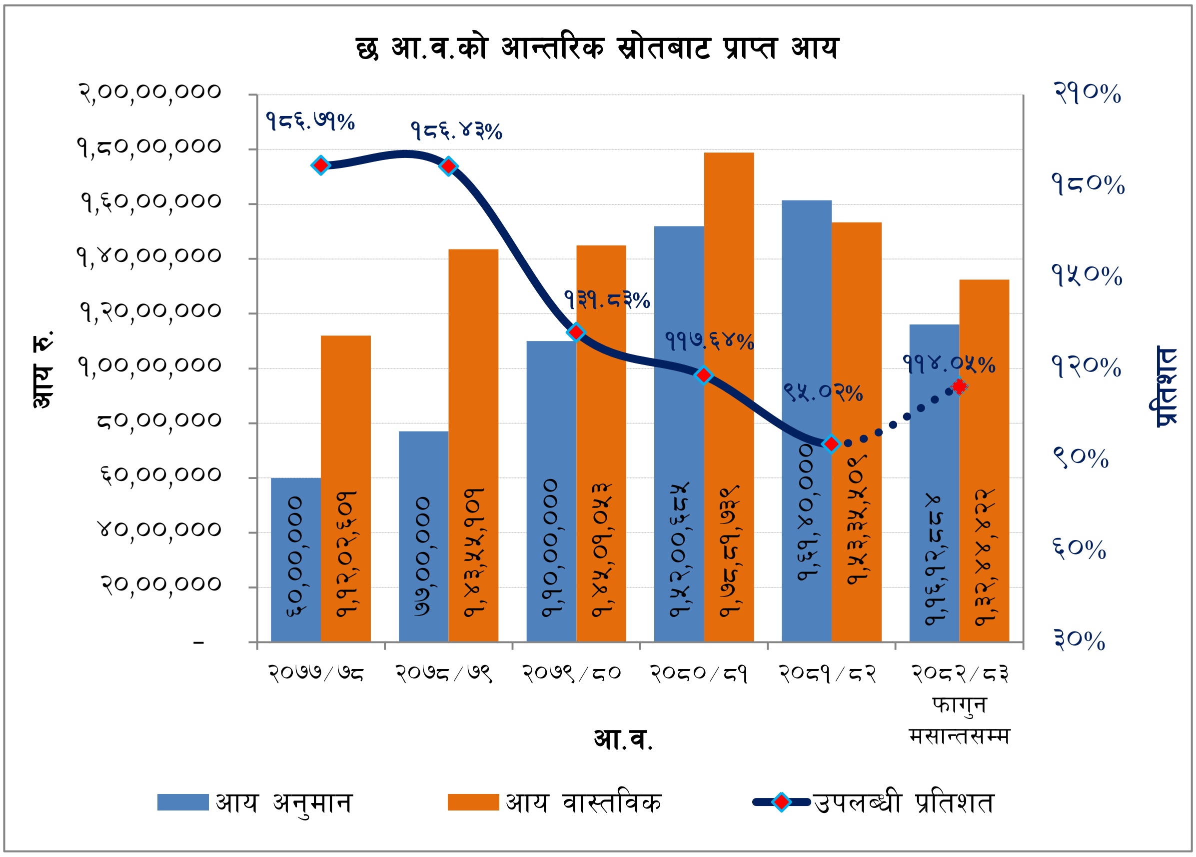

आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. फागुन मसान्तसम्मको गाउँपालिकाको आयको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७/७८ मा स्थानीय आय बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक कुल रू. ६० लाख रूपैँया अनुमान गरेकोमा रू. १ करोड १२ लाख २ हजार ६ सय १ रूपैँया अर्थात १८६.७१ प्रतिशत आम्दनी प्राप्त भएको थियो । २०७८/७८ मा स्थानीय आय बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक कुल रू. ७७ लाख रूपैँया अनुमान गरेकोमा रू. १ करोड ४३ लाख ५५ हजार १ सय १ रूपैँया अर्थात १८६.४३ प्रतिशत आम्दनी प्राप्त भएको थियो । २०७९/८० मा स्थानीय आय बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक कुल रू. १ करोड १० लाख रूपैँया अनुमान गरेकोमा रू. १ करोड ४५ लाख १ हजार ५३ रूपैँया अर्थात १३१.८३ प्रतिशत आम्दनी प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा स्थानीय आय बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक कुल रू. १ करोड ५२ लाख ६ सय ८५ रूपैँया अनुमान गरेकोमा रू. १ करोड ७८ लाख ८१ हजार ७ सय ३९ रूपैँया अर्थात ११७.६४ प्रतिशत आम्दनी प्राप्त भएको थियो । गत आ.व. मा आन्तरिक आयमा बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक रू. १ करोड ६१ लाख ४० हजार रूपैँया अनुमान गरिएकोमा यथार्थ रू. १ करोड ५३ लाख ३५ हजार ५ सय ९ रूपैँया अर्थात ९५.०२ प्रतिशत आय प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. मा बैक मौज्दात र राजश्व बाँडफाँड बाहेक रू १ करोड १६ लाख १२ हजार ८ सय ८४ रूपैँया अनुमान गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ करोड ३२ लाख ४४ हजार ४ सय २२ रूपैँया अर्थात ११४.०५ प्रतिशत आय प्राप्त भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शीर्षक अन्तर्गत आन्तरिक आयको विवरणलाई तालिका नं. ३.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.५ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शीर्षक अन्तर्गत आन्तरिक आय विवरण (रूपैँया)

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	
		अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक
१	व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क	-	-	१,००,०००	२४,२४०	५,००,०००	१,१००	-	१,९५,३८०	-	२,२०,१०१
२	सम्पत्ति कर	-	-	४,००,०००	२,११,११७	४,००,६८५	४,२६,७०९	५,००,०००	२,८५,६८५	५,००,०००	६,२३,७७८
३	भूमिकर तथा मालपोत	१५,००,०००	२१,४१,८५३	२०,००,०००	१७,२६,०८२	२०,००,०००	१९,२९,९७२	२०,००,०००	२०,०६,४२१	१५,००,०००	१९,३४,४६८
४	बहाल कर	१५,००,०००	२१,०६,१२९	१३,००,०००	१६,६८,०७८	१३,००,०००	३५,३९,१४३	२५,००,०००	३१,१०,११७	१५,००,०००	१०,६८,४०४
५	बहाल विटौरी कर	-	-	-	-	५,००,०००	-	२,००,०००	४,८८,६३५	२,००,०००	-

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	
		अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक
६	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय	-	-	-	-	-	१,०००	-		-	-
७	अन्य कर	-	-	-	-	-	५५,६५२	-	७,६७०	-	३२,१२,११५
८	अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुर	५,००,०००	१२,१५,६३८	२,००,०००	२,५६,१८१	१३,००,०००	९,५८,८००	७,००,०००	३,१६,७१२	५,१२,८८४	-
९	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१,००,०००	१६,८०,६३१	२,००,०००	८,५२,९२२	२,००,०००	२,२०,१६५	३,००,०००	१,९०,०००	२,००,०००	२,६०,०००
१०	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क			-	-	-	३६,२४५	-	१२,६४,०२०	-	१४,८५,५६२
११	नक्सापास दस्तुर	१०,००,०००	१२,७७,१५०	१५,००,०००	२२,१७,७९३	२५,००,०००	३३,०९,७१४	३०,००,०००	८,६४,४६८	२०,००,०००	५,६७,०४१
१२	सिफारिस दस्तुर	२५,००,०००	३३,२१,११०	२५,००,०००	३५,५३,४६७	३०,००,०००	३९,९१,६९९	४०,००,०००	३४,९७,७७३	३०,००,०००	१७,०७,७२९
१३	व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क	३,००,०००	६,६३,९२०	७,००,०००	५,५२,९४४	७,००,०००	५,३५,०९०	७,००,०००	७,६४,०६०	५,००,०००	५,७९,३००
१४	नाता प्रमाणित दस्तुर	-	-	-	-	-	१,२५,१३५	-	१,७१,१८०	-	९०,०००
१५	अन्य दस्तुर	-	-	२०,००,०००	२४,०१,५५१	१०,००,०००	१५,६२,८३६	१०,००,०००	६,०२,८९५	७,००,०००	२,५९,८९२
१६	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	-	-	-	-	-	१,३६,१३८	-	३०,२२०	-	१०,०००

क्र. सं.	विवरण	आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	
		अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक	अनुमान	वास्तविक
१७	सवारी साधन कर (साना सवारी)	-	-	-	-	-	-	-	२,२००	-	११,६९०
१९	विद्युत सेवा शुल्क	-	-	-	-	-	७,४००	-	५००	-	
२०	न्यायिक दस्तुर	-	-	-	-	-	२४,१००	-	२०,४००	-	९,८००
२१	परीक्षा शुल्क	-	-	-	-			-	३,५००	-	-
२३	व्यवसाय कर	२,५०,०००	२९,७४०	-	-	१५,००,०००	७,८७,९७५	१२,००,०००	१३,६१,६४४	१०,००,०००	३,१८,८४३
२४	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम	-	-	-	-	-	८५,०००	-	४७,०३४	-	-
२५	अन्य राजस्व	-	-	-	-	२,००,०००	१,०४,२६१	-	४,९२०	-	१,०००
२६	अन्य आय	-	-	-	-	-	५२०	-	१,००,०७५	-	१,०००
२७	बेरुजू	५०,०००	१९,१८,९२९	१,००,०००	१०,३६,६७९	१,००,०००	४३,०८५	४०,०००	-	-	८,८३,७००
जम्मा		७७,००,०००	१,४३,५५,१०१	१,१०,००,०००	१,४५,०१,०५३	१,५२,००,६८५	१,७८,८१,७३९	१,६१,४०,०००	१,५३,३५,५०९	१,१६,१२,८८४	१,३२,४४,४२२

३.४.३ **व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क** शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. १ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. २४ हजार २ सय ४० रूपैंया अर्थात २४.२४ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ०.२२ प्रतिशत अर्थात रू १ हजार १ सय रूपैंया मात्र असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा उक्त शीर्षकमा आय सङ्कलन हुने अनुमान नगरिएकोमा रू १ लाख ९५ हजार ३ सय ८० रूपैंया असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा उक्त शीर्षकमा आय सङ्कलन हुने अनुमान नगरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. २ लाख २० हजार १ सय १ रूपैंया सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क शीर्षकको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.३ : आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क शीर्षकको विवरण

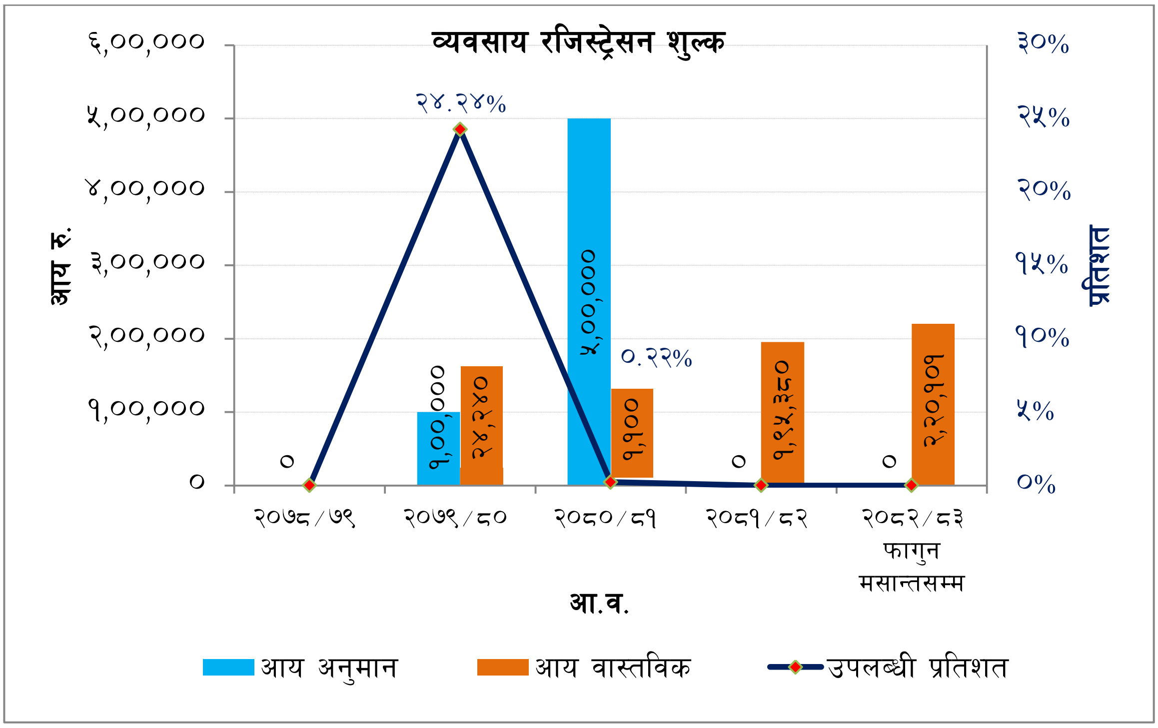

आ.व. २०८१/८२ र २०८२/८३ मा वास्तविक आय राम्रो छ, तर अनुमान नै शून्य राखिएको हुँदा उपलब्धि प्रतिशत ० प्रतिशत देखिएको छ । आ.व. २०८०/८१ मा अनुमान उच्च राखियो, तर उपलब्धि नगण्य रह्यो । यो बजेट योजनामा कमजोरी हो । व्यवसाय रजिस्ट्रेसन शुल्क सङ्कलनमा क्रमिक सुधार देखिँदै छ, तर बजेट अनुमान र वास्तविकताबीच ठूलो खाडल रहेको छ । भविष्यमा यथार्थपरक अनुमान राख्नु आवश्यक छ ।

३.४.४ **व्यवसाय कर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. २ लाख ५० हजार रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. २९ हजार ७ सय ४० रूपैंया अर्थात ११.९० प्रतिशत असुली भएको थियो, जुन अनुमान गरिएको भन्दा निकै न्यून रहेको छ । आ.व. २०७९/८० मा उक्त शीर्षकमा आय अनुमान र असुली भएको देखिदैन । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ५२.५३ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. १२ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ११३.४७ प्रतिशत असुली भएको थियो, जुन अनुमान गरिएको भन्दा १३.४७ प्रतिशतले बढि रहेको छ । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल

रू. १० लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ३ लाख १८ हजार ८ सय ४३ रूपैँया अर्थात ३१.८८ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय करको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.४ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यवसाय कर शीर्षकको विवरण

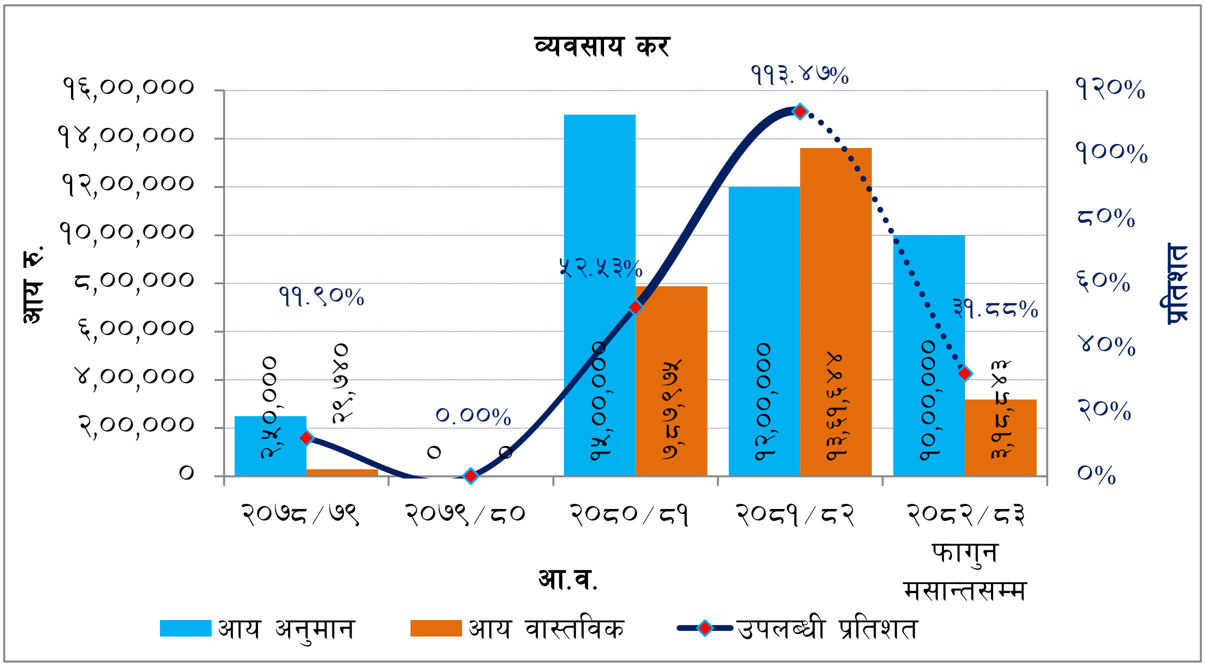

गाउँपालिकाको आर्थिक गतिविधि र आन्तरिक स्रोत परिचालनको एउटा मुख्य आधार व्यवसाय कर रहेको छ । सुरुवाती वर्षमा व्यावसायिक दर्ता र करको दायरा साँघुरो रहेको संकेत गर्छ । विगतका आर्थिक वर्षहरूको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा कर सङ्कलनमा निकै उतारचढाव र पछिल्लो समयमा उत्साहजनक सुधार देखिएको छ । अन्तिम चौमासिकमा बाँकी रहेको लक्ष्य भेटाउन व्यावसायिक दर्ता अभियान र कर सचेतनाका कार्यक्रमहरू थप प्रभावकारी बनाउनुपर्ने देखिन्छ । साथै लक्ष्य र प्रगतिमा देखिएको ठूलो अन्तरलाई कम गर्न वैज्ञानिक राजस्व अनुमान प्रणाली अपनाउनु उपयुक्त हुनेछ ।

३.४.५ **घर बहाल कर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. २१ लाख ६ हजार १ सय २९ रूपैँया अर्थात १४०.४१ प्रतिशत असुली भएको थियो, जुन अनुमान गरिएको भन्दा ४०.४१ प्रतिशतले बढि रहेको छ । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. १३ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १२८.३१ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १३ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा २७२.२४ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. २५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १२४.४० प्रतिशत असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. १५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. १० लाख ६८ हजार ४ सय ४ रूपैँया अर्थात ७१.२३ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत घर बहाल करको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.५ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत घर बहाल कर शीर्षकको विवरण

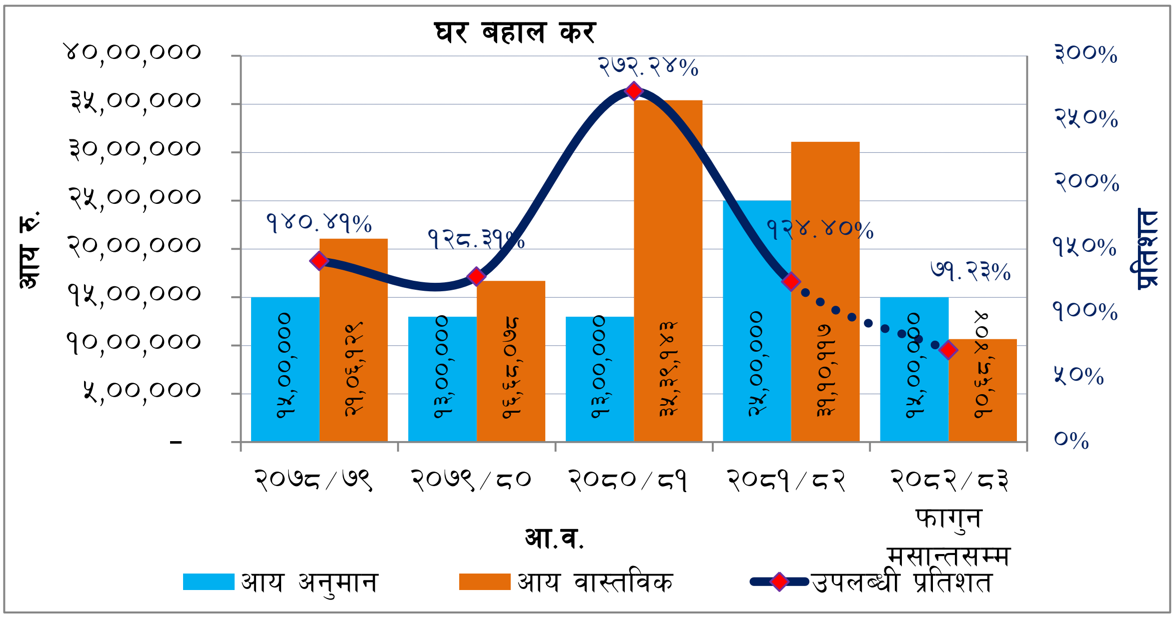

घर बहाल करमा निरन्तर वृद्धि देखिन्छ जुन सकारात्मक हो । तर बजेट अनुमान सधैं कम राखिने प्रवृत्तिले वित्तीय योजनालाई कमजोर बनाउँछ । आगामी वर्षहरूमा विगतको वास्तविक संकलनमा आधारित अनुमान राख्नु र करदाता दर्ता अभियान थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ ।

३.४.६ **बहाल विटौरी कर** शीर्षकमा आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. शुन्य असुली भएको थियो । जुन यो प्रशासनिक लापरवाही वा कानूनी अड्चनको संकेत हो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. २ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा २४४.३२ प्रतिशत असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. २ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. शुन्य सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत बहाल विटौरी करको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.६ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत बहाल विटौरी कर शीर्षकको विवरण

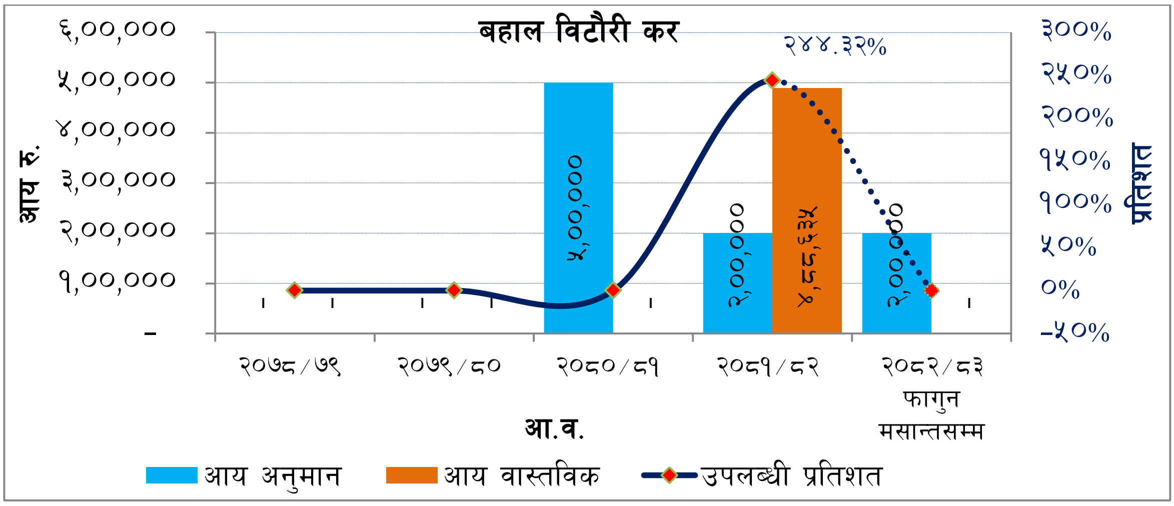

बहाल बिटौरी कर संकलन अत्यन्त अनियमित र अस्थिर छ। अनुमान घट्दो क्रममा (५ लाखबाट २ लाखमा) रहेकोले वास्तविकतासँग मेल खाँदैन। यस करको कर आधार पहिचान, करदाता सूचीकरण, र नियमित अनुगमन अपरिहार्य छ। २०८२/८३ मा बाँकी महिनामा संकलन अभियान तत्काल सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

३.४.७ **भुमीकर/मालपोत** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. २१ लाख ४१ हजार ८ सय ५३ रूपैँया अर्थात १४२.७९ प्रतिशत असुली भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. २० लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ८६.३० प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. २० लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ९६.५० प्रतिशत असुली भएको थियो। गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. २० लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १००.३२ प्रतिशत असुली भएको थियो। त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. १५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. १९ लाख ३४ हजार ४ सय ६८ रूपैँया अर्थात १२८.९६ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ। आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत भुमीकर/मालपोत करको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट नं. ३.७ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत भुमीकर/मालपोत शीर्षकको विवरण

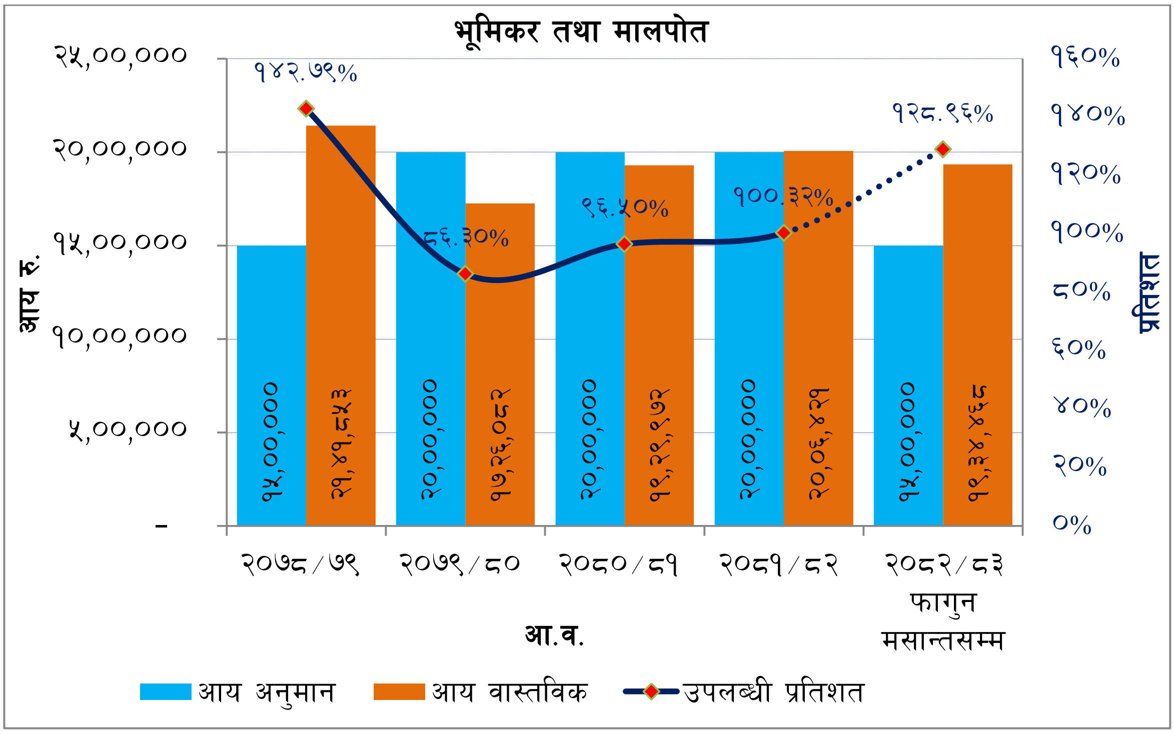

भुमीकर/मालपोत करमा समग्र प्रवृत्ति सकारात्मक छ। २०७९/८० को गिरावटको कारण पहिचान गरी पुनरावृत्ति रोक्नु जरुरी छ। २०८१/८२ को १०० प्रतिशत उपलब्धि सकारात्मक हो। सोही अभ्यास निरन्तरता दिनु र यथार्थपरक अनुमान राख्दै जानु पर्दछ।

३.४.८ **नक्सा पास दस्तुर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १० लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. १२ लाख ७७ हजार १ सय ५० रूपैँया अर्थात १२७.७२ प्रतिशत असुली भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. १५ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १४७.८५ प्रतिशत असुली भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. २५ लाख रूपैँया

सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १३२.३९ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ३० लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा २८.८२ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. २० लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ५ लाख ६७ हजार ४१ रूपैंया अर्थात २८.३५ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नक्सा पास दस्तुरको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.८ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नक्सा पास दस्तुर शीर्षकको विवरण

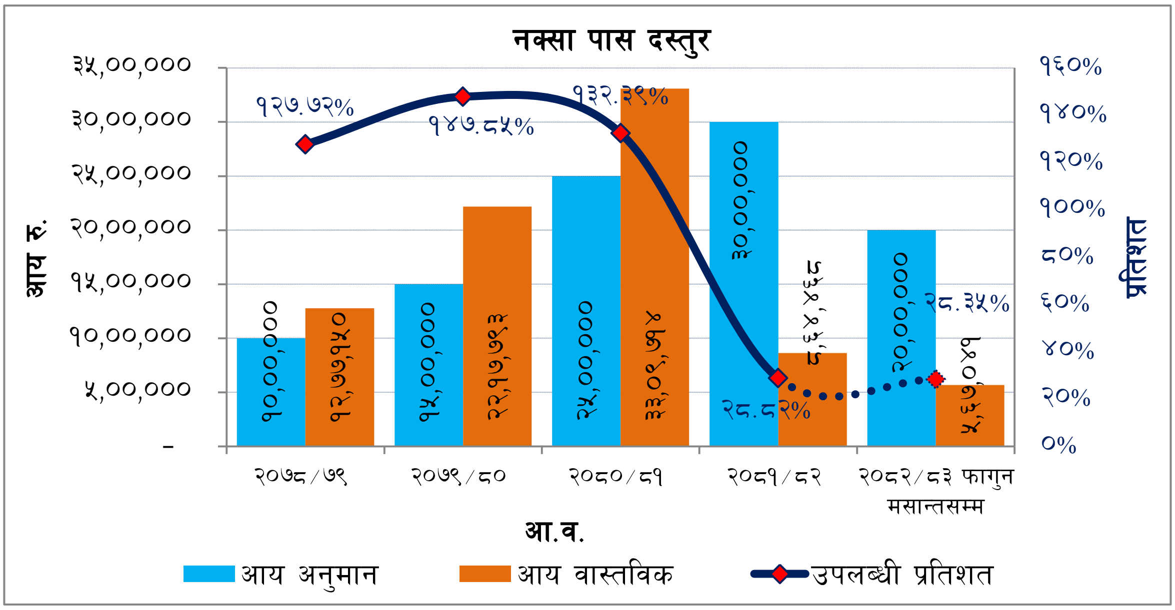

नक्सा पास दस्तुरमा २०८०/८१ सम्म उत्साहजनक वृद्धि थियो, तर २०८१/८२ देखि गम्भीर ह्रास आएको छ। यसको मूल कारण तत्काल पहिचान गर्नु जरुरी छ। नक्सा पास प्रक्रिया सरलीकरण गर्ने, अनलाइन सेवा विस्तार गर्ने, अनधिकृत निर्माण नियन्त्रण गरी औपचारिक दर्ता बढाउने, २०८२/८३ का बाँकी महिनामा विशेष सङ्कलन अभियान सञ्चालन गर्ने आदि कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ।

३.४.९ **सिफारिस दस्तुर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. २५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ३३ लाख २१ हजार १ सय १० रूपैंया अर्थात १३२.८४ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. २५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १४२.१४ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ३० लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १३३.०६ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ४० लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ८७.४४ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. ३० लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. १७ लाख ७ हजार ७ सय २९ रूपैंया अर्थात ५६.९२ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सिफारिस दस्तुरको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.९ : आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सिफारिस दस्तुर शीर्षकको विवरण

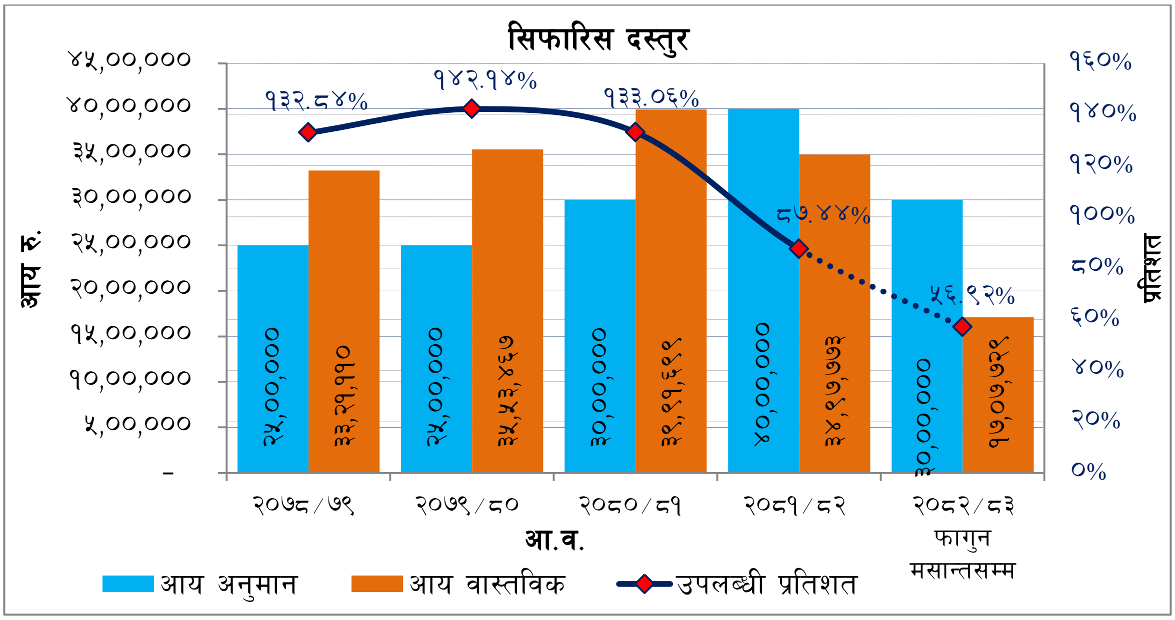

सिफारिस दस्तुरमा समग्र प्रवृत्ति सकारात्मक रहे पनि २०८१/८२ देखि केही सुस्तता देखिएको छ। पहुँच बढाउन सिफारिस सेवा अनलाइन उपलब्ध गराउने, नागरिक सन्तुष्टि बढाउन सेवा समय छोट्याउने, एकैपटक ठूलो वृद्धि नगरि यथार्थपरक अनुमान राख्ने, २०८२/८३ का बाँकी महिनामा सेवा प्रवाह सुदृढ गरी लक्ष्य हासिल गर्ने प्रयास गर्नुपर्दछ।

३.४.१० **व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ३ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ६ लाख ६३ हजार ९ सय २० रूपैंया अर्थात २२१.३१ प्रतिशत असुली भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ७ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ७८.९९ प्रतिशत असुली भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ७ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ७६.४४ प्रतिशत असुली भएको थियो। गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ७ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १०९.१५ प्रतिशत असुली भएको थियो। त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ५ लाख ७९ हजार ३ सय रूपैंया अर्थात ११५.८६ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ।

गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाहरू (जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद र बसाइँसराइ दर्ता) बापत सङ्कलन हुने यो शुल्कले गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहको पहुँच र नागरिक सचेतनालाई झल्काउँछ। व्यक्तिगत घटना दर्ता अनलाइन प्रणालीमा आबद्ध भएसँगै राजस्व सङ्कलनमा पारदर्शिता र प्रभावकारिता बढेको देखिन्छ। २०७८/७९ र चालू वर्षमा लक्ष्यभन्दा निकै बढी प्रगति हुनुले राजस्व अनुमान गर्दा अझै वस्तुगत र यथार्थपरक हुनुपर्ने देखिन्छ।

आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्कको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट नं. ३.१० : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क शीर्षकको विवरण

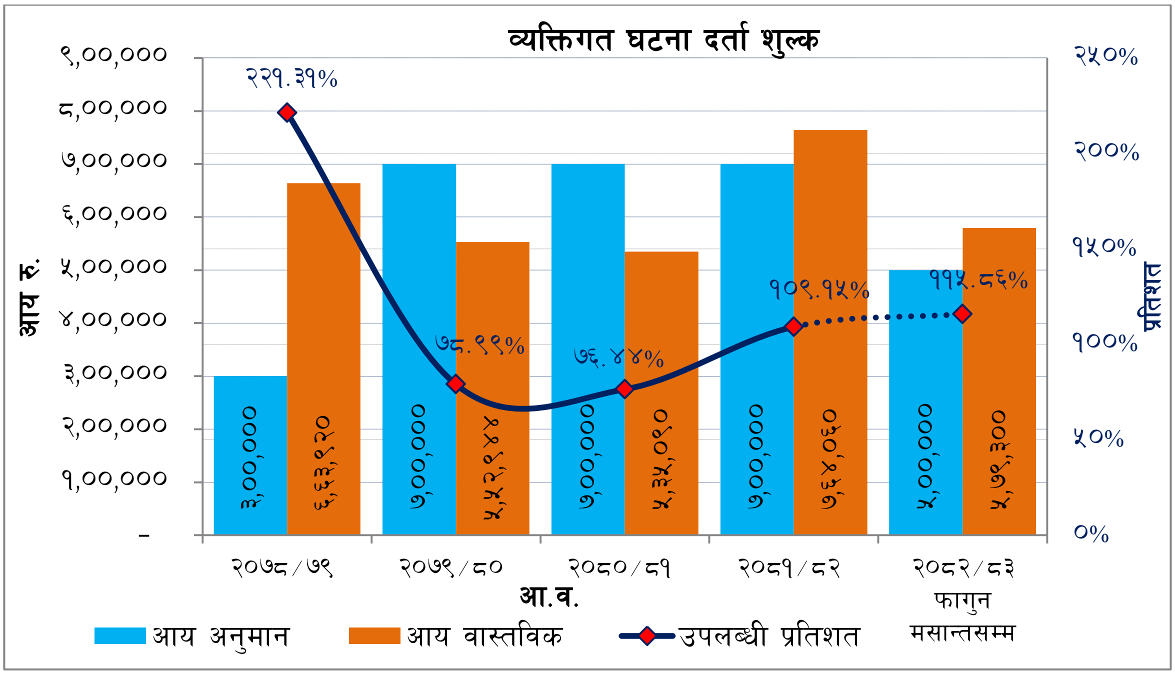

३.४.११ **नाता प्रमाणित दस्तुर** शीर्षकमा सुरुवाती आ.व. २०७८/७९ र आ.व. २०७९/८० यी दुई वर्षमा आय अनुमान र वास्तविक असुली दुवै शून्य वा नगन्य देखिएको छ । यसले के संकेत गर्छ भने, यो अवधिमा या त यो सेवा निःशुल्क थियो, वा यस शीर्षकलाई छुट्टै राजस्व खातामा राखिएको थिएन । आ.व. २०८०/८१ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा अचानक वृद्धि भै जम्मा रू. १ लाख २५ हजार १ सय ३५ रूपैँया असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. १ लाख ७१ हजार १ सय ८० रूपैँया असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा पनि शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ९० हजार रूपैँया सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नाता प्रमाणित दस्तुरको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.११ : आ.व. २०७६/८७ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत नाता प्रमाणित दस्तुर शीर्षकको विवरण

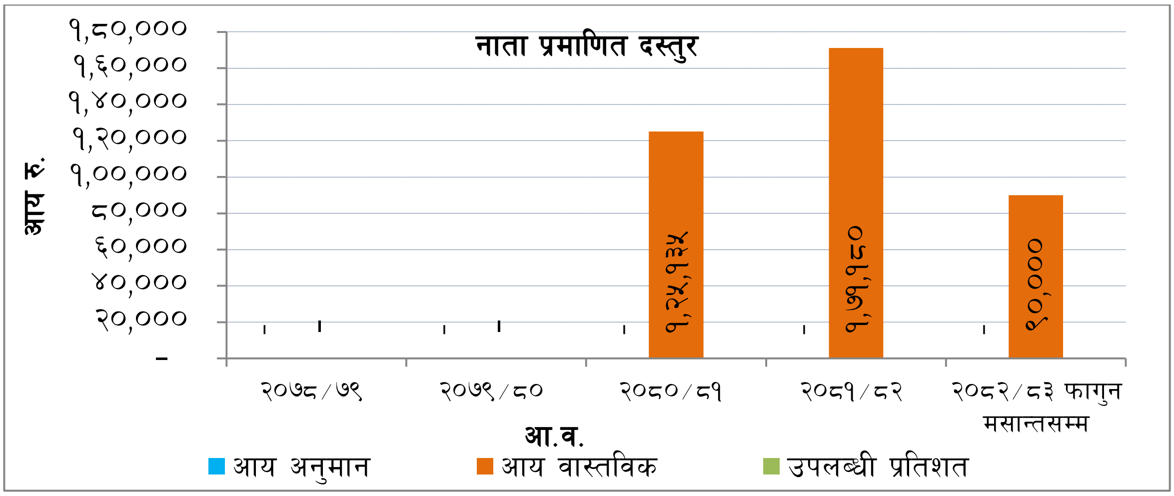

नाता प्रमाणित गर्ने कार्य स्थानीय तहको महत्त्वपूर्ण प्रशासनिक कार्य हो । यस शीर्षकबाट हुने आयले नागरिकको विदेश भ्रमण, सम्पत्ति हस्तान्तरण, र अन्य कानुनी प्रक्रियाको बढ्दो क्रमलाई संकेत गर्दछ । विगत दुई-तीन वर्षदेखि यो शीर्षक गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको एउटा स्थिर स्रोतका रूपमा उदाएको देखिन्छ । लगातार दुई वर्षदेखि लाखभन्दा बढी आम्दानी भइरहेको हुनाले आगामी बजेटमा यो शीर्षकमा शून्य अनुमान राख्नुको साटो यथार्थपरक लक्ष्य राख्नुपर्ने देखिन्छ । नाता प्रमाणितको सङ्ख्या बढ्नुले नागरिकहरूमा कानुनी कागजातको आवश्यकता र सचेतना बढेको देखाउँछ ।

३.४.१२ **सवारी साधन कर (साना सवारी)** शीर्षकमा सुरुवाती आ.व. २०७८/७९ देखि आ.व. २०८०/८१ सम्ममा आय अनुमान र वास्तविक असुली दुवै शून्य वा नगन्य देखिएको छ । गत आ.व. २०८१/८२ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. २ हजार २ सय रूपैँया असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा पनि शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ११ हजार ६ सय ९० रूपैँया सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सवारी साधन कर (साना सवारी) को विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.१२ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सवारी साधन कर (साना सवारी) शीर्षकको विवरण

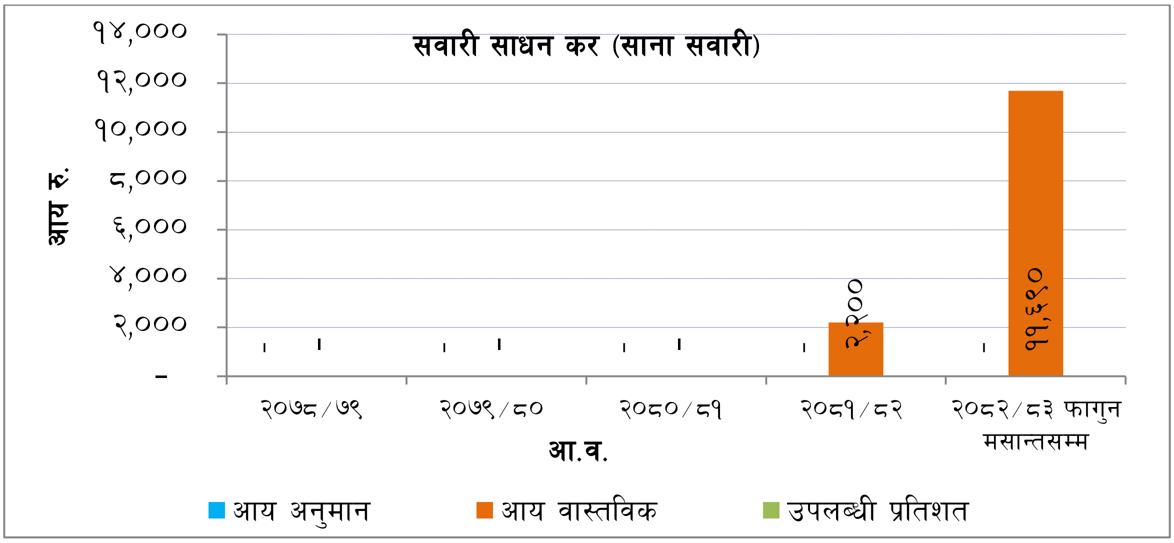

पहिले नसमेटिएका वा निःशुल्क रहेका सेवाहरूलाई बिस्तारै राजस्वको दायरामा ल्याइएको यसले पुष्टि गर्छ । चालू वर्षमा उपलब्धि राम्रो देखिए पनि आय अनुमान अझै पनि शून्य नै राखिएको छ । आगामी वर्षको बजेट निर्माण गर्दा यसलाई एउटा निश्चित लक्ष्य तोकेर अघि बढ्नु उपयुक्त हुनेछ ।

३.४.१३ **प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. १६ लाख ८० हजार ६ सय ३१ रूपैँया अर्थात १६८०.६३ प्रतिशत सङ्कलन भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. २ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ४२६.४६ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. २ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ११०.०८ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ३ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ६३.३३ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. २ लाख रूपैँया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. २ लाख ६० हजार रूपैँया अर्थात १३० प्रतिशत मात्र सङ्कलन भएको छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको

आन्तरिक आय अन्तर्गत प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफतको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.१३ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत शीर्षकको विवरण

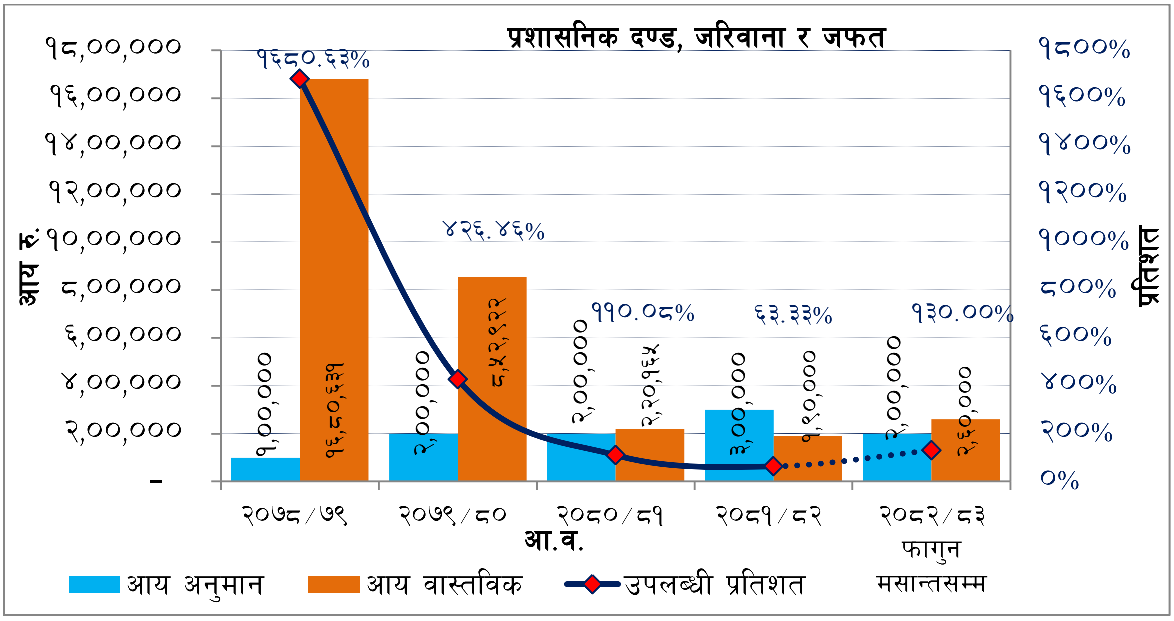

यो शीर्षकबाट हुने आम्दानीले गाउँपालिकाभित्र नियमनकारी कार्यको प्रभावकारिता, कानुनको पालना र सुशासनको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । जरिवाना र दण्ड सधैं स्थिर आम्दानीको स्रोत हुन सक्दैन । २०७८/७९ को तुलनामा हालको सङ्कलन निकै कम हुनुले यस शीर्षकमा भर पर्न सकिन्न भन्ने देखाउँछ । लक्ष्यको तुलनामा उपलब्धि बढी हुनुले गाउँपालिकाले स्थानीय ऐन र नियमहरू कडाइका साथ लागू गरिरहेको पुष्टि गर्छ । विशेष गरी अनधिकृत निर्माण, बजार अनुगमन वा वातावरण प्रदूषण जस्ता क्षेत्रमा भएको जरिवानाले यसमा भूमिका खेलेको हुन सक्छ । विगतका वर्षहरूको तथ्याङ्कमा रहेको ठूलो खाडलले गर्दा यस शीर्षकमा यथार्थपरक बजेट अनुमान गर्न कठिन देखिन्छ ।

३.४.१४ **सम्पत्ति कर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा आय अनुमान र वास्तविक असुली दुवै शून्य वा नगन्य देखिएको छ । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ४ लाख रूपैया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. २ लाख ११ हजार १ सय १७ रूपैंया अर्थात ५२.७८ प्रतिशत सङ्कलन भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ४ लाख ६ सय ८५ रूपैया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १०६.४९ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ५७.१४ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ६ लाख २३ हजार ७ सय ७८ रूपैंया अर्थात १२४.७६ प्रतिशत सङ्कलन भएको छ ।

सम्पत्ति कर स्थानीय सरकारको स्व-पुंजी निर्माणको प्रमुख स्रोत हो । गाउँपालिकाको करको दायरा विस्तार र नागरिकको कर सहभागितामा वृद्धि हुदै गएको छ । अघिल्ला वर्षको तुलनामा यस वर्ष भएको उच्च वृद्धिले नयाँ घर-जग्गाहरू करको दायरामा आएको वा पुराना बक्यौताहरू उठ्न थालेको संकेत गर्छ । अनलाइन प्रणालीबाट कर तिर्ने व्यवस्था र वडा स्तरबाटै भएको सक्रियताले यो उपलब्धि सम्भव भएको देखिन्छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सम्पत्ति करको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.१४ : आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत सम्पत्ति कर शीर्षकको विवरण

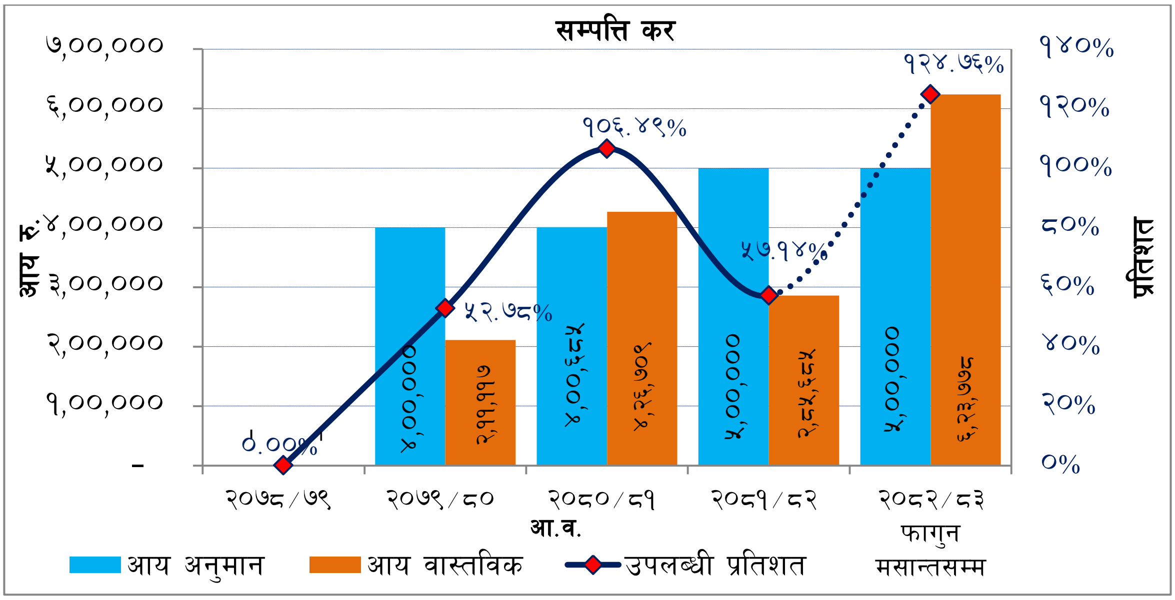

३.४.१५ **न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत** शीर्षकमा सुरुवाती आ.व. २०७८/७९ र आ.व. २०७९/८० यी दुई वर्षमा आय अनुमान र वास्तविक असुली दुवै शून्य वा नगन्य देखिएको छ। आ.व. २०८०/८१ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा अचानक वृद्धि भै जम्मा रू. १ लाख ३६ हजार १ सय ३८ रूपैंया असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. ३० हजार २ सय २० रूपैंया असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा पनि शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. १० हजार रूपैंया सङ्कलन भएको छ । यो शीर्षकमा आम्दानी स्थिर नहुने र घटना विशेषमा आधारित हुने हुनाले यसलाई नियत आम्दानीभन्दा पनि कानुनी परिपालनाको सूचकका रूपमा लिनुपर्छ । न्यायिक जरिवानाबाट प्राप्त रकमलाई न्यायिक समितिको क्षमता विकास र कानुनी साक्षरतामा खर्च गर्नुपर्ने देखिन्छ। आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफतको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट नं. ३.१५ : आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत शीर्षकको विवरण

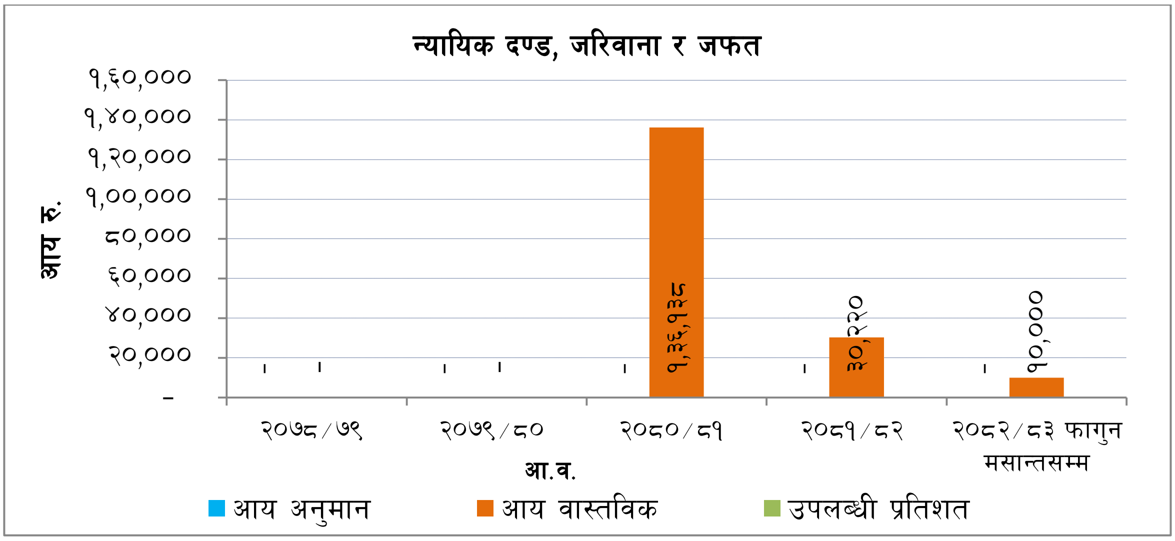

३.४.१६ **न्यायिक दस्तुर** शीर्षकमा सुरुवाती आ.व. २०७८/७९ र आ.व. २०७९/८० यी दुई वर्षमा आय अनुमान र वास्तविक असुली दुवै शून्य वा नगन्य देखिएको छ । आ.व. २०८०/८१ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा अचानक वृद्धि भै जम्मा रू. २४ हजार १ सय रूपैंया असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. २० हजार ४ सय रूपैंया असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा पनि शुन्य असुली हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा रू. ९ हजार ८ सय रूपैंया सङ्कलन भएको छ । न्यायिक दस्तुर उठ्नु भनेको नागरिकहरू सानातिना विवाद समाधानका लागि अदालत जानुको सट्टा गाउँपालिकाको न्यायिक समितिमा आउन थालेको सकारात्मक सूचक हो । न्यायिक दस्तुर र घटना दर्ताको तथ्याङ्कले गाउँपालिकामा प्रशासनिक र न्यायिक पहुँच सुलभ हुँदै गएको पुष्टि गर्छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दस्तुरको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.१६ : आ.व. २०७८/८९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत न्यायिक दस्तुर शीर्षकको विवरण

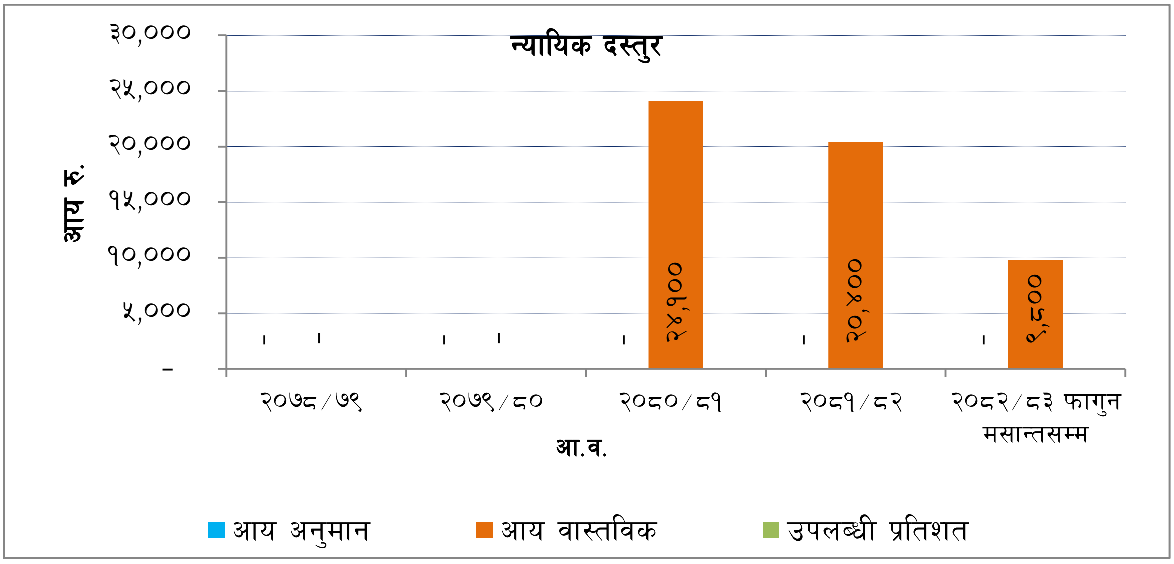

३.४.१७ **अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुर** शीर्षकमा आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ५ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा जम्मा रू. १२ लाख १५ हजार ६ सय ३८ रूपैंया अर्थात २४३.१३ प्रतिशत सङ्कलन भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. २ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा १२८.०९ प्रतिशत असुली भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १३ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ७३.७५ प्रतिशत असुली भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ७ लाख रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरिएकोमा ४५.२४ प्रतिशत मात्र असुली भएको थियो । त्यसैगरी चालु आ.व. मा कुल रू. ५ लाख १२ हजार ८ सय ८४ रूपैंया सङ्कलन हुने आय अनुमान गरेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम सङ्कलन भएको छैन् । यो शीर्षकमा वार्षिक रूपमा ठूलो उतारचढाव देखिएको छ । २०७८/७९ को तुलनामा २०८१/८२ सम्म आउँदा आम्दानी ७५ प्रतिशतले घट्नु विश्लेषण योग्य विषय हो । लक्ष्य र वास्तविक असुलीको ट्रेन्ड नमिल्दा बजेट प्रक्षेपणमा सुधारको आवश्यकता देखिन्छ । अन्य सेवा शुल्क बाट हुने आम्दानी घट्नु तर विशिष्ट शीर्षकहरू (जस्तै सिफारिस दस्तुर, व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क, नाता प्रमाणित वा सम्पत्ति कर) बाट आम्दानी बढ्नुले गाउँपालिकाले राजस्वलाई थप विशिष्टीकरण गर्दै लगेको सकारात्मक संकेत पनि हुन सक्छ । आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को

फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुरको विवरणलाई तलको चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ३.१७ : आ.व. २०७८/७९ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको आन्तरिक आय अन्तर्गत अन्य सेवा शुल्क तथा दस्तुर शीर्षकको विवरण

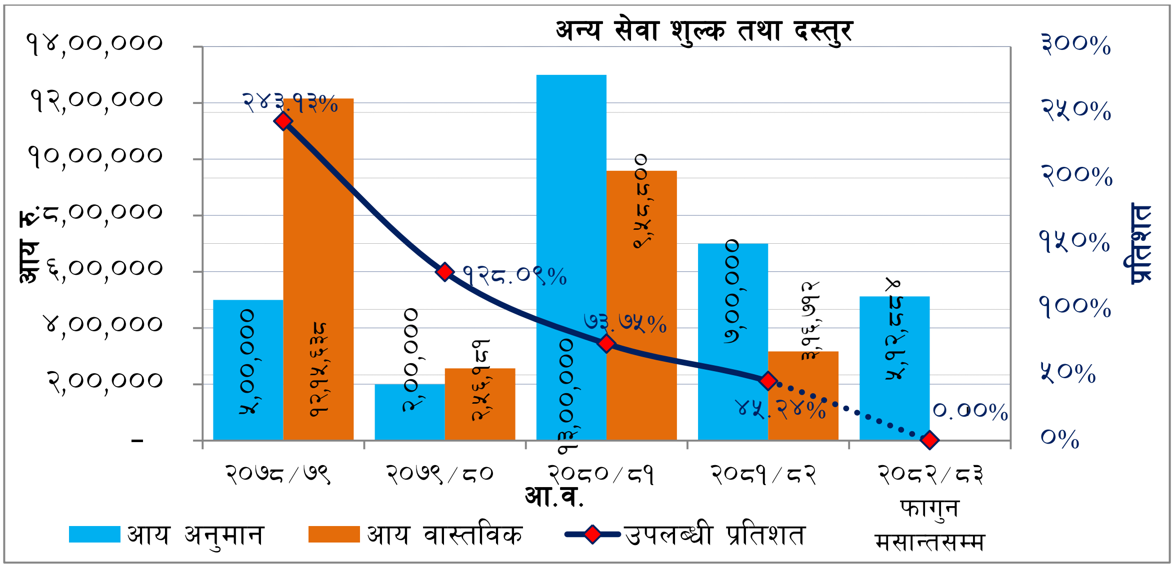

३.५ चुनौति

गाउँपालिकाको आन्तरिक आय व्यवस्थापनमा करको दर तथा दायरा विस्तार, राजस्व स्रोतहरूको सीमितता, प्रभावकारी कर सङ्कलन प्रणालीको अभाव, कर दायित्वबारे जनचेतनाको कमी, स्रोत परिचालनमा पारदर्शिताको कमी, नविन उपाय (जस्तै सार्वजनिक निजी साझेदारी, लगानी प्रोत्साहन) प्रयोग गर्न नसक्नु, स्पष्ट नीतिहरू नहुनु, कर असुलीमा देखिने अनिश्चितता तथा उचारचढावको व्यवस्थापन, करको वैज्ञानिक प्रक्षेपण, करदाता पहिचान, र बाह्य अर्थतन्त्रमा देखिएको मन्दी लगायतका विषयहरू चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

परिच्छेद ४ : राजस्व बाँडफाँट

राजश्व बाँडफाँट अन्तर्गत संघीय सरकारबाट सङ्कलन भएको मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तशुल्क तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी रकमको तल उल्लेख भए बमोजिमको हिस्सा स्थानीय तहहरू बीच बाँडफाँट हुने व्यवस्था छ । उक्त रकम संघीय सरकारले राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको प्रतिशतको आधारमा स्थानीय तहहरू बीच बाँडफाँट हुने व्यवस्था छ ।

(अ) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतिय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिकाले लगाउने र उठाउने

(आ) घरजग्गा रजिश्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिकाले उठाउने ।

(इ) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिकाले उठाउने

(ई) विज्ञापन करको दर गाउँपालिकाले लगाउने र उठाउने

- (आ), (इ) र (ई) बमोजिमकोकरबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
- (अ) बमोजिम प्रदेशले लगाएको र उठाएकोसवारी साधन कर करबाट उठेको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने ।

(उ) नेपाल सरकारले सङ्कलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तशुल्कबाट सङ्कलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने ।

- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँट हुने
- स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने

(ऊ) प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँट आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत

-प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टि बार्षिक रुपमा प्राप्त हुने

त्यसैगरी प्रदेश सरकारले सङ्कलन गरेको सवारी करबाट प्राप्त रकमको ४० प्रतिशत रकम पनि राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको प्रतिशतको आधारमा सम्बन्धित स्थानीय तहहरू बीच बाँडफाँट हुने व्यवस्था छ । यसका अतिरिक्त स्थानीय तहबाट सङ्कलन भएको कर तथा शुल्कको ४० प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशलाई पठाउनु पर्ने व्यवस्था छ ।

४.१ **राजस्व बाँडफाँट** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ११ करोड ४२ लाख ८२ हजार ९ सय १० रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ९ करोड ५५ लाख ३४ हजार ४ सय ८६ रूपैँया अर्थात अनुमानित आयको ८३.५९ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/८९ मा कुल रू. ९ करोड ९७ लाख ७३ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ११ करोड १० लाख ८७ हजार ६ सय ६१ रूपैँया अर्थात अनुमानित आयको १११.३४ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ११ करोड ६८ लाख १८ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ९ करोड ३१ लाख ३३ हजार ८ सय ४९ रूपैँया अर्थात अनुमानित आयको ७९.७३ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ११ करोड १ लाख ८ हजार ३ सय १५ रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा कुल रू. १० करोड २१ लाख ७८ हजार २९ रूपैँया अर्थात अनुमानित आयको ९२.८० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व.

२०८१/८२ मा रू. ११ करोड ५७ लाख ३ हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा कुल रू. ११ करोड ३६ लाख ४९ हजार ६२ रूपैंया अर्थात अनुमानित आयको ९८.२२ प्रतिशत मात्र प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा हासिल हुने अनुमान गरिएको रू. ११ करोड ९६ लाख ९७ हजार १ सय १६ रूपैंया अनुमान गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ७ करोड ४ लाख ९० हजार २ सय २४ रूपैंया अर्थात ५८.८९ प्रतिशत मात्र प्राप्त भएको छ । यस सम्बन्धी विवरणलाई देहायको चार्ट नं. ४.१ र तालिका नं. ४.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चार्ट नं. ४.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

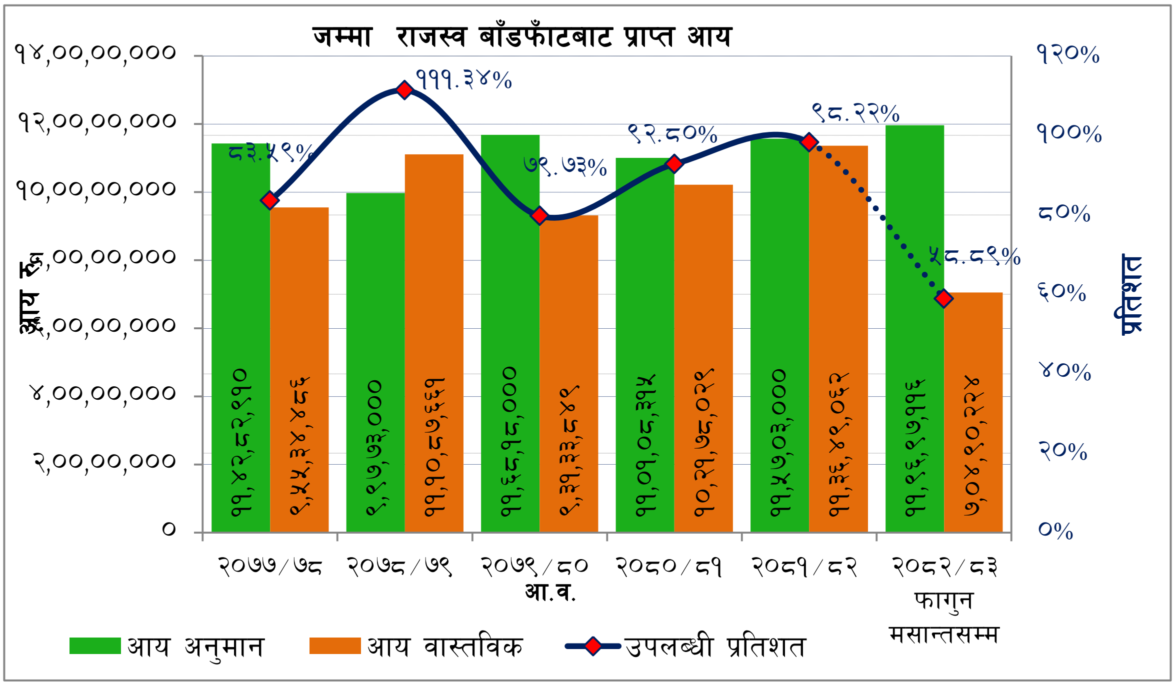

तालिका नं. ४.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय - नेपाल सरकार, लुम्बिनी प्रदेश र स्थानीय

आ.व.	क्र.सं.	विवरण	अनुमान	वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
आ.व. २०७७/७८	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	८,००,१३,९१०	७,३१,३५,६८४	९१.४०%
	२	अन्तशुल्क	०	०	०.००%
	३	रोयल्टी (वन)	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**८,००,१३,९१०**	**७,३१,३५,६८४**	**९१.४०%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	४२,६९,०००	७२,०६,४५१	१६८.८१%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	६०,००,०००	१,२८,३६,६३५	२१३.९४%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,०२,६९,०००**	**२,००,४३,०८६**	**१९५.१८%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	२,४०,००,०००	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको विक्रि	०	२३,५५,७१६	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**२,४०,००,०००**	**२३,५५,७१६**	**९.८२%**
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**११,४२,८२,९१०**	**९,५५,३४,४८६**	**८३.५९%**

आ.व.	क्र.सं.	विवरण	अनुमान	वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
आ.व. २०७८/७९	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	४,०२,८८,५००	५,२१,१२,७९३	१२९.३५%
	२	अन्तशुल्क	४,०२,८८,५००	३,२८,२९,८२७	८१.४९%
	३	रोयल्टी (वन)	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**८,०५,७७,०००**	**८,४९,४२,६१९**	**१०५.४२%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	६५,९६,०००	५८,१६,७२०	८८.१९%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	१,००,००,०००	२,०३,२८,३२१	२०३.२८%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,६५,९६,०००**	**२,६१,४५,०४१**	**१५७.५४%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको विक्रि	२६,००,०००	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**२६,००,०००**	**०**	**०.००%**
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**९,९७,७३,०००**	**११,१०,८७,६६१**	**१११.३४%**

आ.व.	क्र.सं.	विवरण	अनुमान	वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
आ.व. २०७९/८०	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	९,७६,१०,०००	६,९६,९६,०२५	७१.४०%
	२	अन्तशुल्क	०	२४,७४,८२६	०.००%
	३	रोयल्टी (वन)	०	१२,६३,८५१	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**९,७६,१०,०००**	**७,३४,३४,७०२**	**७५.२३%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	७०,०८,०००	६१,५०,६९४	८७.७७%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	१,००,००,०००	१,३५,४८,४५३	१३५.४८%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,७०,०८,०००**	**१,९६,९९,१४७**	**११५.८२%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको विक्रि	२२,००,०००	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**२२,००,०००**	**०**	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**११,६८,१८,०००**	**९,३१,३३,८४९**	**७९.७३%**

आ.व.	क्र.सं.	विवरण	अनुमान	वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
आ.व. २०८०/८१	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	९,५६,४४,६००	५,५६,०९,९३२	५८.१४%
	२	अन्तशुल्क	०	२,५४,८९,०१६	०.००%
	३	रोयल्टी (वन)	०	१,९४,५०४	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**९,५६,४४,६००**	**८,१२,९३,४५१**	**८५.००%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	४४,६३,७१५	६२,७१,४०२	१४०.५०%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	१,००,००,०००	१,४६,१३,१७५	१४६.१३%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,४४,६३,७१५**	**२,०८,८४,५७७**	**१४४.३९%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको विक्रि	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**०**	**०**	**०.००%**
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**११,०१,०८,३१५**	**१०,२१,७८,०२९**	**९२.८०%**

आ.व.	क्र.सं.	विवरण	अनुमान	वास्तविक	उपलब्धी प्रतिशत
आ.व. २०८१/८२	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	७,४४,५५,५३१	६,३३,०२,८१३	८५.०२%
	२	अन्तशुल्क	२,७०,४४,४६९	२,७३,२८,५११	१०१.०५%
	३	रोयल्टी (वन)	०	६,९७,१३३	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**१०,१५,००,०००**	**९,१३,२८,४५७**	**८९.९८%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	४२,०३,०००	६६,३२,५०७	१५७.८०%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	१,००,००,०००	१,५६,८८,०९८	१५६.८८%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,४२,०३,०००**	**२,२३,२०,६०५**	**१५७.१५%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको बिक्रि	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**०**	**०**	**०.००%**
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**११,५७,०३,०००**	**११,३६,४९,०६२**	**९८.२२%**
आ.व.	**क्र.सं.**	**विवरण**	**अनुमान**	**वास्तविक**	**उपलब्धी प्रतिशत**
आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	**राजस्व बाँडफाँड - नेपाल सरकार**				
	१	मूल्य अभिवृद्धि कर	७,६४,१९,८३७	३,९५,५७,१६८	५१.७६%
	२	अन्तशुल्क	२,५४,७३,२७९	२,००,२४,७६९	७८.६१%
	३	रोयल्टी (वन)	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-नेपाल सरकार		**१०,१८,९३,११६**	**५,९५,८१,९३८**	**५८.४७%**
	राजस्व बाँडफाँड - लुम्बिनी प्रदेश				
	१	सवारी साधन कर	९८,०४,०००	५७,२६,९७६	५८.४१%
	२	घरजग्गा रजिस्ट्रेशन	८०,००,०००	५१,८१,३१०	६४.७७%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-लुम्बिनी प्रदेश		**१,७८,०४,०००**	**१,०९,०८,२८६**	**६१.२७%**
	राजस्व बाँडफाँड - स्थानीय				
	१	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०	०	०.००%
	२	दहत्तर बहत्तरको बिक्रि	०	०	०.००%
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड-स्थानीय		**०**	**०**	**०.००%**
	जम्मा राजस्व बाँडफाँड		**११,९६,९७,११६**	**७,०४,९०,२२४**	**५८.८९%**

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका लेखा शाखा, २०८२

चार्ट नं. ४.२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - नेपाल सरकारबाट प्राप्त आय

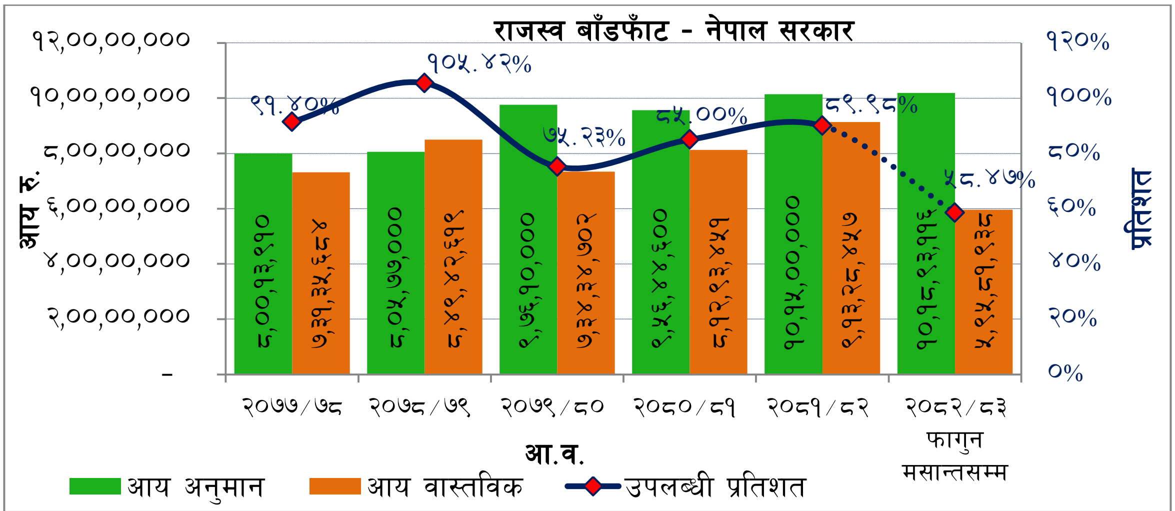

चार्ट नं. ४.३ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त आय

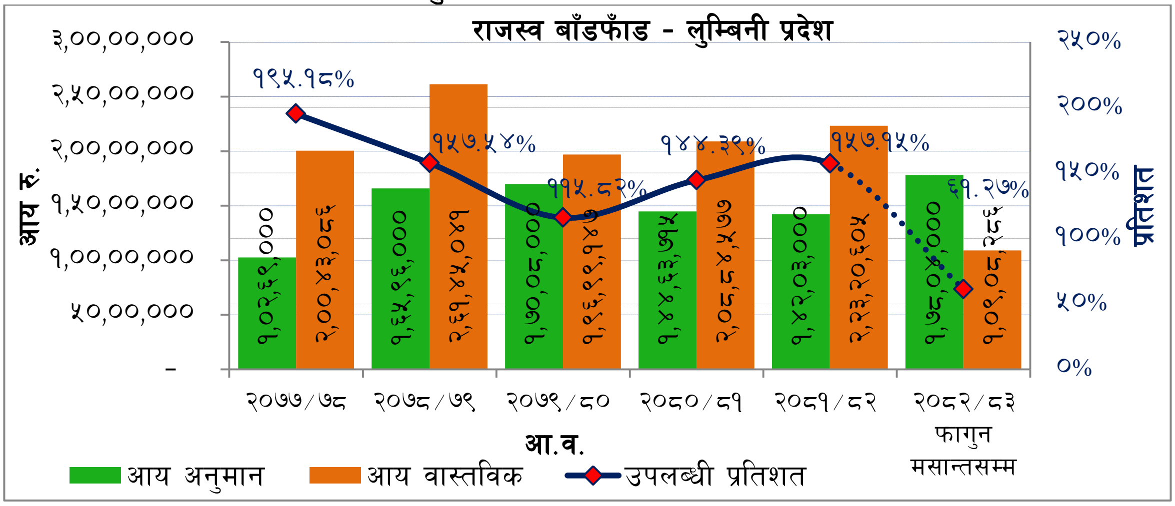

चार्ट नं. ४.४ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको राजस्व बाँडफाँट - स्थानीयबाट प्राप्त आय

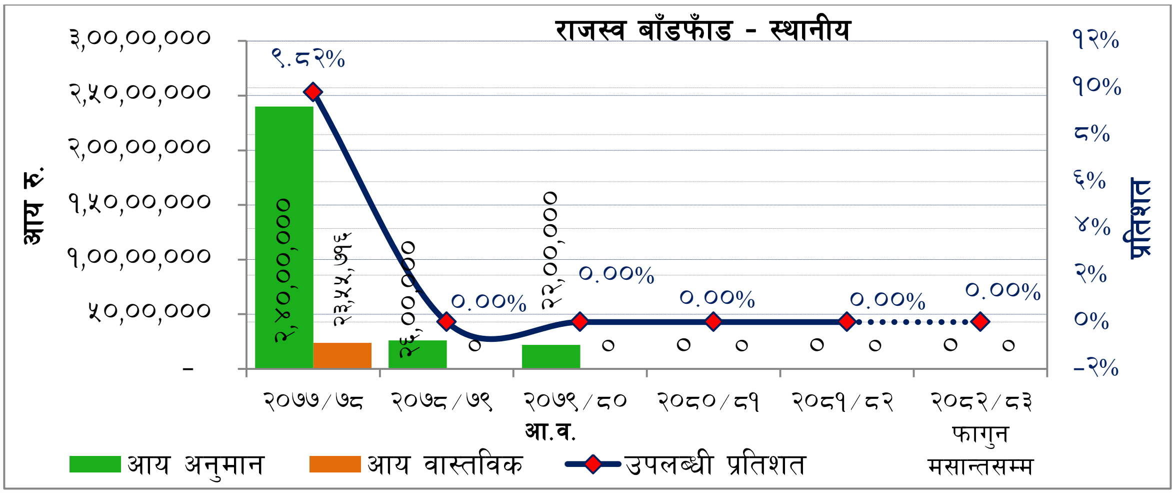

४.२ **मूल्य अभिवृद्धि कर** अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ८ करोड १३ हजार ९ सय १० रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ७ करोड ३१ लाख ३५ हजार ६ सय ८४ रूपैंया अर्थात ९१.४० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ४ करोड २ लाख ८८ हजार ५ सय रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ५ करोड २१ लाख १२ हजार ७ सय ९३ रूपैंया अर्थात १२९.३५ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ९ करोड ७६ लाख १० हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६ करोड ९६ लाख ९६ हजार २५ रूपैंया अर्थात ७१.४० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ९ करोड ५६ लाख ४४ हजार ६ सय रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ५ करोड ५६ लाख ९ हजार ९ सय ३२ रूपैंया अर्थात ५८.१४ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ७ करोड ४४ लाख ५५ हजार ५ सय ३१ रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६ करोड ३३ लाख २ हजार ८ सय १३ रूपैंया अर्थात ८५.०२ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । साथै चालु आ.व.२०८२/८३ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ७ करोड ६४ लाख १९ हजार ८ सय ३७ रूपैंया रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ५१.७६ प्रतिशत अर्थात रू. ३ करोड ९५ लाख ५७ हजार १ सय ६८ रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ४.५ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको मूल्य अभिवृद्धि कर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

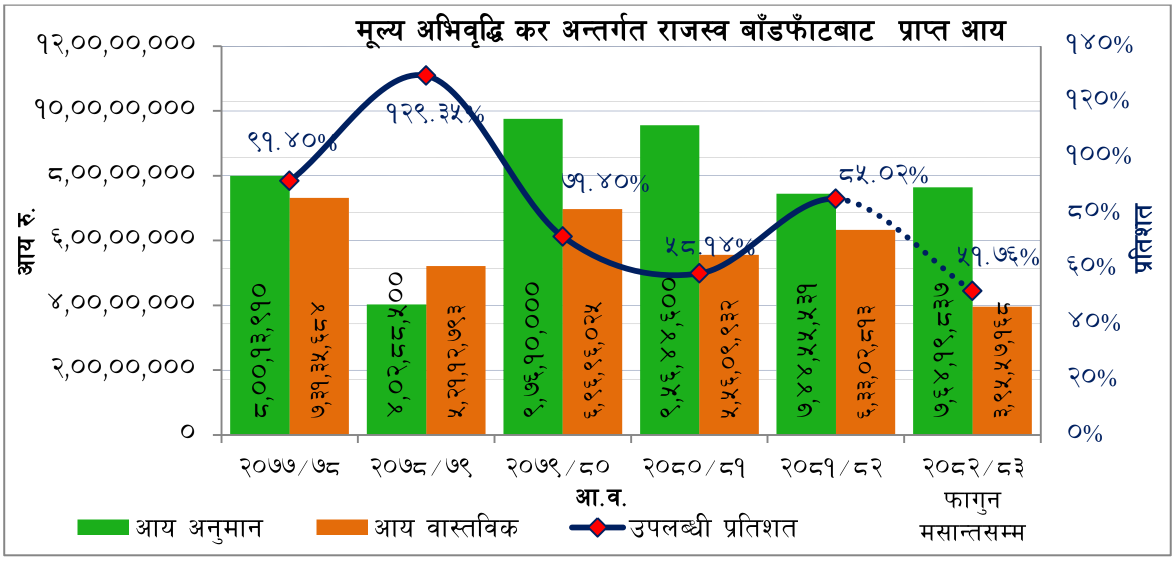

४.३ राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने **अन्त:शुल्क** शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा उक्त शीर्षकमा आय अनुमान र प्राप्त भएको थिएन् । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ४ करोड २ लाख ८८ हजार ५ सय रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ३ करोड २८ लाख २९ हजार ८ सय २६ रूपैँया अर्थात ८१.४९ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. २४ लाख ७४ हजार ८ सय २६ रूपैँया मात्र प्राप्त भएको थियो जुन अनुमान गरिएको थिएन् । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २ करोड ५४ लाख ८९ हजार १६ रूपैँया प्राप्त भएको थियो जुन अनुमान गरिएको थिएन् । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. २ करोड ७० लाख ४४ हजार ४ सय ६९ रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २ करोड ७३ लाख २८ हजार ५ सय ११ रूपैँया अर्थात १०१.०५ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । साथै चालु आ.व.२०८२/८३ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. २ करोड ५४ लाख ७३ हजार २ सय ७९ रूपैँया रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ७८.६१ प्रतिशत अर्थात रू. २ करोड २४ हजार ७ सय ६९ रूपैँया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ४.६ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको अन्त: शुल्क शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

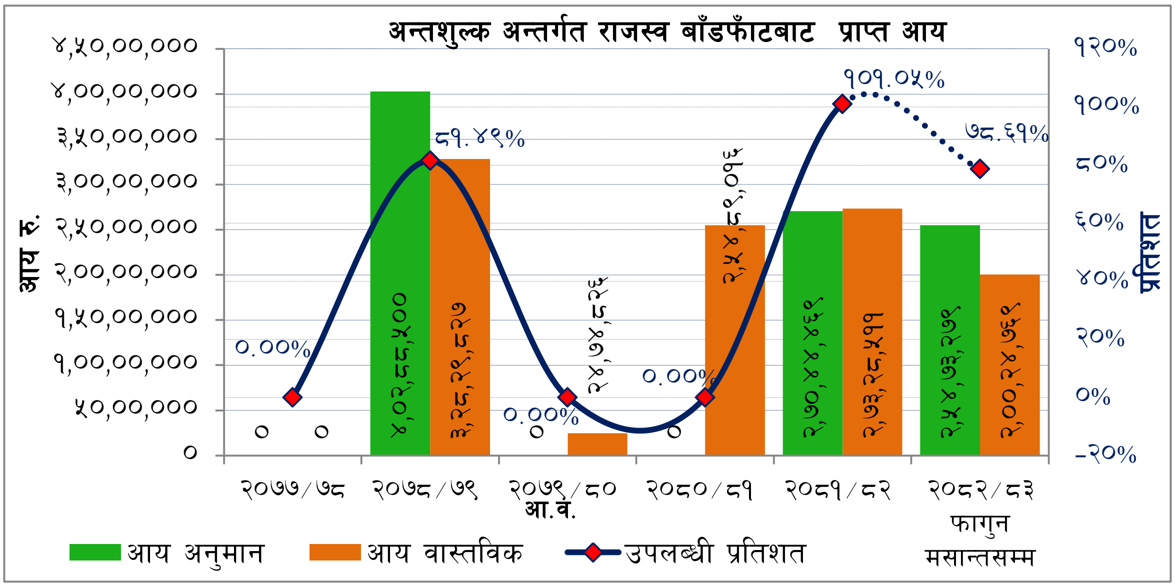

४.४ **रोयल्टी बाँडफाँट अन्तर्गत वन रोयल्टी** राजस्व प्राप्त हुने गरेको छ । आ.व. २०७९/८० मा रू. १२ लाख ६३ हजार ८ सय ५१ रूपैँया मात्र प्राप्त भएको थियो जुन अनुमान गरिएको थिएन् । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १ लाख ९४ हजार ५ सय ४ रूपैँया मात्र प्राप्त भएको थियो जुन अनुमान गरिएको थिएन् । त्यस्तै गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ६ लाख ९७ हजार १ सय ३३ रूपैँया मात्र प्राप्त भएको थियो जुन अनुमान गरिएको थिएन् । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा कुनै पनि परिमाणमा रकम रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त हुन सकेको छैन ।

चार्ट नं. ४.७ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको रोयल्टी बाँडफाँट अन्तर्गत वन रोयल्टी शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

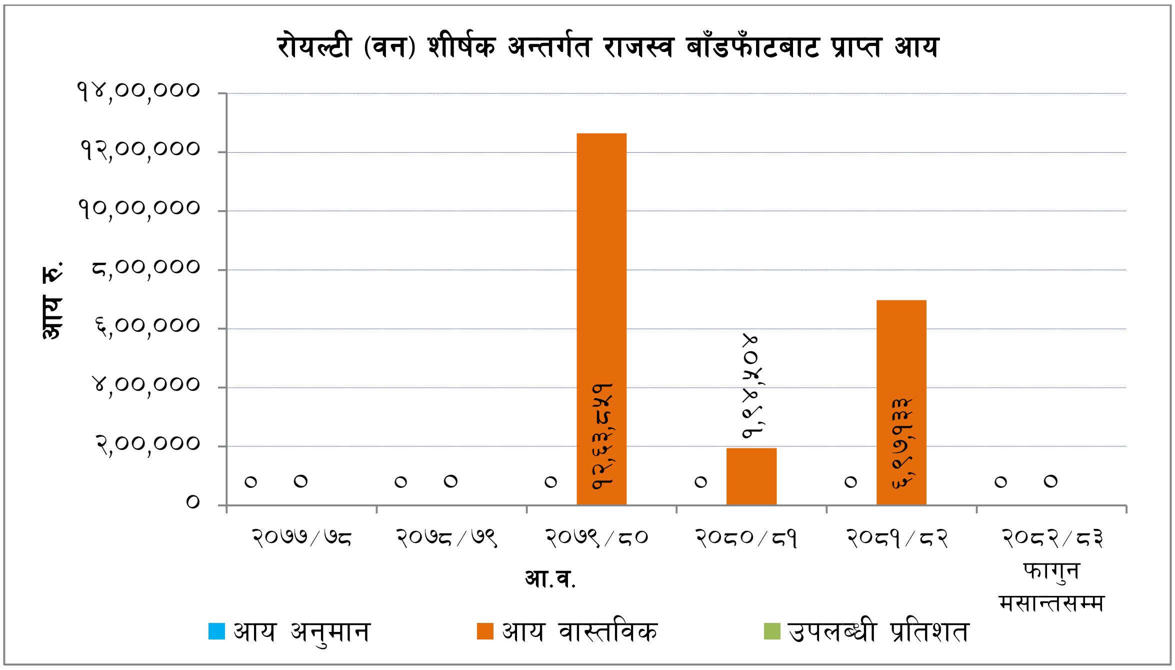

४.५ **विज्ञापन कर** अन्तर्गत सुरूका वर्ष देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा कुनै पनि परिमाणमा उक्त शीर्षकमा रकम राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुन सकेको छैन ।

४.६ राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने **सवारी साधन कर** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ४२ लाख ६९ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ७२ लाख ६ हजार ४ सय ५१ रूपैँया अर्थात १६८.८१ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ६५ लाख ९६ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ५८ लाख १६ हजार ७ सय २० रूपैँया अर्थात ८८.१९ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ७० लाख ८ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६१ लाख ५० हजार ६ सय ९४ रूपैँया अर्थात ८७.७७ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ४४ लाख ६३ हजार ७ सय १५ रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६२ लाख ७१ हजार ४ सय २ रूपैँया अर्थात १४०.५० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ४२ लाख ३ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६६ लाख ३२ हजार ५ सय ७ रूपैँया अर्थात १५७.८० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । साथै चालु आ.व.२०८२/८३ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ९८ लाख ४ हजार रूपैँया रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ५८.४१ प्रतिशत अर्थात रू. ५७ लाख २६ हजार ९ सय ७६ रूपैँया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ४.८ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको सवारी साधन कर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

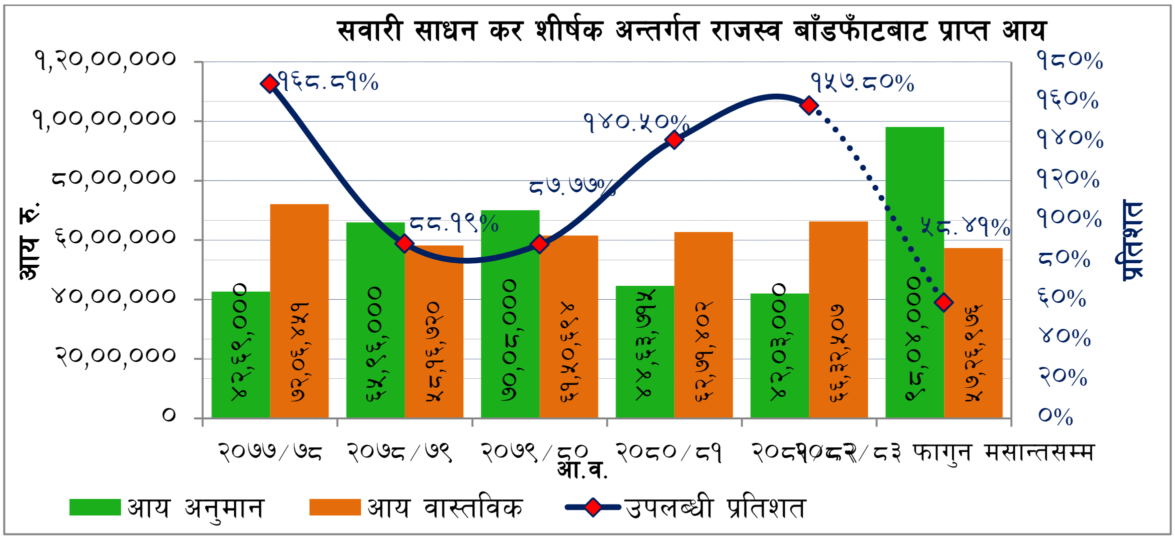

४.७ राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने **घरजग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ६० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. १ करोड २८ लाख ३६ हजार ६ सय ३५ रूपैंया अर्थात २१३.९४ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १ करोड रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २ करोड ३ लाख २८ हजार ३ सय २१ रूपैंया अर्थात २०३.२८ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. १ करोड रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. १ करोड ३५ लाख ४८ हजार ४ सय ५३ रूपैंया अर्थात १३५.४८ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १ करोड रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. १ करोड ४६ लाख १३ हजार १ सय ७५ रूपैंया अर्थात १४६.१३ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. १ करोड रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. १ करोड ५६ लाख ८८ हजार ९८ रूपैंया अर्थात १५६.८८ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । साथै चालु आ.व.२०८२/८३ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ८० लाख रूपैंया रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ६४.७७ प्रतिशत अर्थात रू. ५१ लाख ८१ हजार ३ सय १० रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ४.९ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको घरजग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

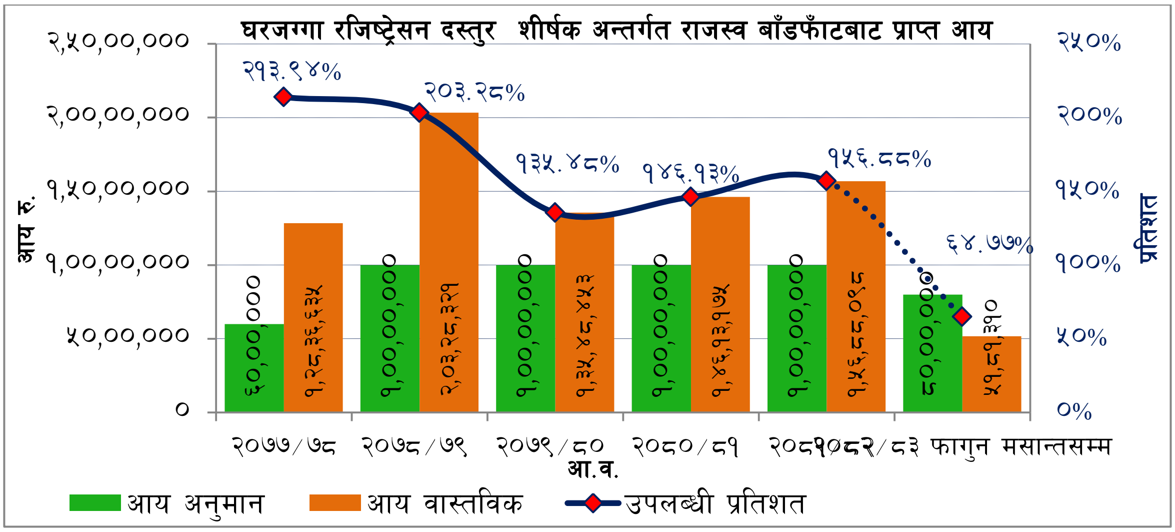

४.८ राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने **दहत्तर बहत्तरको विक्रि** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा उक्त शीर्षकबाट आय प्राप्त हुने अनुमान नगरिएको भएपनि रू. २३ लाख ५५ हजार ७ सय १६ रूपैँया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. २६ लाख रूपैँया र आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. २२ लाख रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा उक्त शीर्षकमा आय रकम प्राप्त हुन सकेको देखिदैन् । आ.व. २०८०/८१ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा उक्त शीर्षकमा आय अनुमान र आय प्राप्त हुन सकेको छैन ।

चार्ट नं. ४.१० : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको दहत्तर बहत्तर (नदीजन्य पदार्थ विक्री) शीर्षक अन्तर्गत राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

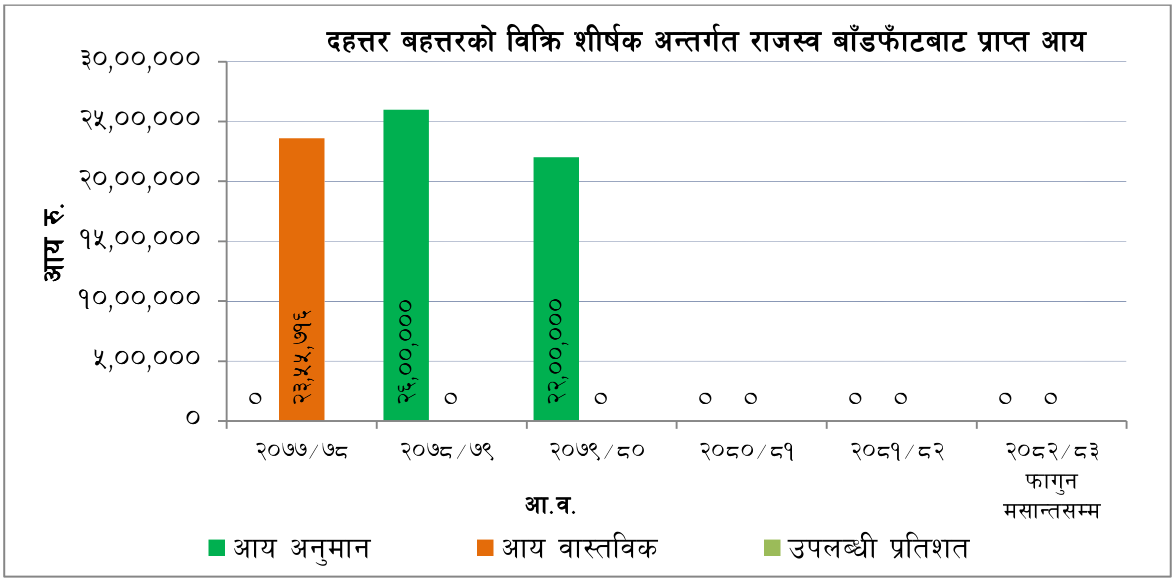

चार्ट नं. ४.११ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय

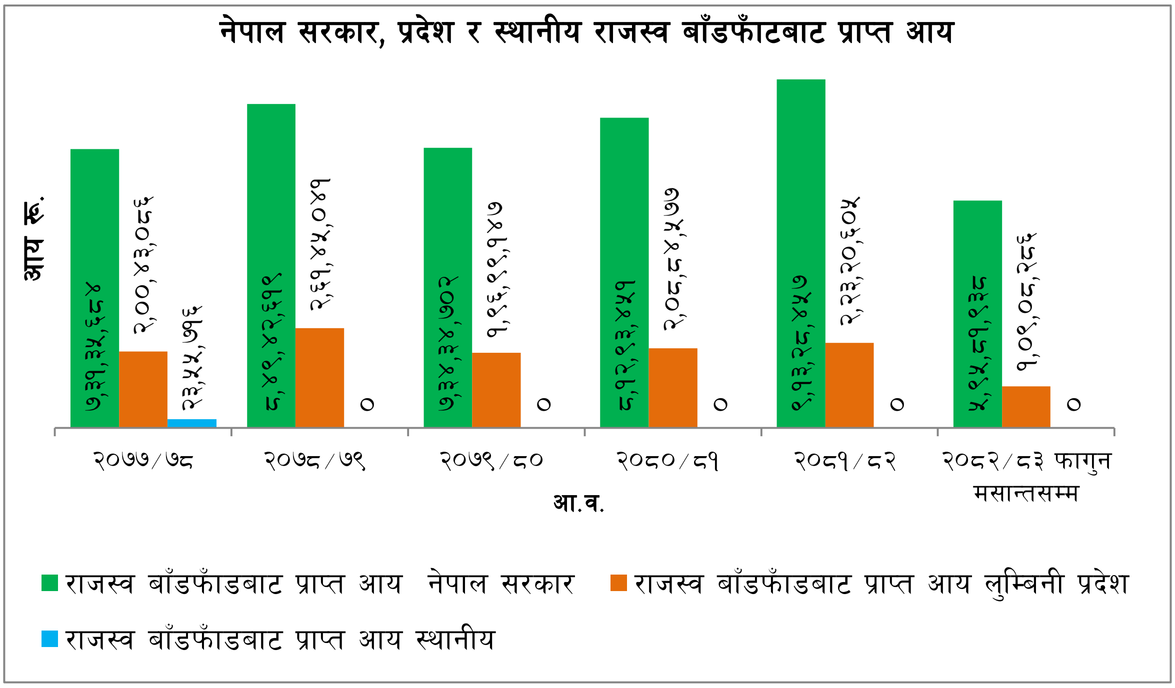

रोहिणी गाउँपालिकामा राजस्व बाडफाँड बाट प्राप्तहुने आम्दानीले स्थानीय सरकारको आर्थिक सुदृढता र स्वायत्तता कायम राख्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । स्थानीय राजस्वस्रोतहरू सशक्त भए पनि हालको अवस्थामा त्यति व्यापक छैनन् । सुधारका लागि व्यवसायीकरण, कर प्रशासन सुधार र डिजिटल प्रणाली आवश्यक छ ।

१. नेपाल सरकारबाट प्राप्त राजस्व बाँडफाँड

यो गाउँपालिकाको आयको सबैभन्दा ठूलो र मुख्य हिस्सा हो । आ.व. २०७७/७८ मा रू.७.३१ करोड प्राप्त भएकोमा आ.व. २०८१/८२ सम्म आइपुग्दा यो बढेर रू. ९.१३ करोड पुगेको छ । यसले संघीय राजस्व (भ्याट, अन्तःशुल्क आदि) मा भएको वृद्धिसँगै स्थानीय तहले पाउने हिस्सा पनि बढ्दै गएको देखाउँछ । धेरैजसो वर्षहरूमा अनुमानको तुलनामा ७५ देखि १०५ प्रतिशत सम्म आय प्राप्त भएको छ । चालू आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा ५८.४७ प्रतिशत प्रगति हुनुले आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा लक्ष्य भेट्टाउने सकारात्मक संकेत गर्छ ।

२. लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त राजस्व बाँडफाँड

प्रदेश सरकारले सङ्कलन गर्ने राजस्व (सवारी साधन कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेसन आदि) बाट प्राप्त हुने यो हिस्सा निकै उत्साहजनक छ । प्रायः हरेक वर्ष यो शीर्षकमा लक्ष्यभन्दा बढी (११५ प्रतिशत देखि १९५ प्रतिशत सम्म) राजस्व प्राप्त भएको देखिन्छ । विशेष गरी आ.व. २०८१/८२ मा रू. १.४२ करोडको लक्ष्यमा रू. २.२३ करोड प्राप्त हुनुले प्रदेश स्तरको राजस्व सङ्कलन प्रभावकारी रहेको पुष्टि गर्छ । संघीय अनुदानको तुलनामा सानो अंक भए पनि यसको वृद्धि दर उच्च छ, जसले प्रदेश र स्थानीय तहबीचको वित्तीय समन्वय राम्रो रहेको देखाउँछ ।

३. स्थानीय स्तरबाट प्राप्त राजस्व बाँडफाँड

यो खण्ड अलि फरक र सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । आ.व. २०७७/७८ मा रू. २३.५५ लाख सङ्कलन भएकोमा त्यसपछिका चार आर्थिक वर्षहरू (२०७८/७९ देखि २०८१/८२ सम्म) यस शीर्षकमा शून्य प्रगति देखिन्छ । यसको अर्थ स्थानीय स्तरमा बाँडफाँड हुने प्रकृतिका आयहरू (जस्तैः प्राकृतिक स्रोतको बिक्री वा अन्य साझा कर) को सङ्कलन र बाँडफाँड प्रक्रियामा केही प्राविधिक वा कानुनी अवरोधहरू रहेको हुन सक्छ । यद्यपि सुरुका वर्षहरूमा ठूलो लक्ष्य (रू.२.४० करोड) राखिनु र पछि नउठ्नुले बजेट तर्जुमामा यथार्थपरकताको कमी रहेको संकेत गर्छ ।

समग्रमा रोहिणी गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता धेरै हदसम्म संघीय र प्रदेश सरकारबाट हुने राजस्व बाँडफाँडमा निर्भर छ । प्रदेशबाट प्राप्त हुने आयको वृद्धि दर राम्रो हुनु सकारात्मक पक्ष हो । संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने रकममा देखिएको क्रमिक वृद्धिले गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटको आकार बढाउन सहयोग पुर्‍याएको छ । स्थानीय स्तरबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँड शून्य रहनुले गाउँपालिकाले आफ्ना प्राकृतिक स्रोत वा साझा आयका क्षेत्रहरू पहिचान गरी परिचालन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखाउँछ ।

परिच्छेद ५ : अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

राहिणी गाउँपालिकाले स्थापनाकालदेखि नै नेपाल सरकार र लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट विभिन्न समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान शीर्षकमा वित्तीय हस्तान्तरण प्राप्त गरेको छ । कृषि विकास, स्वास्थ्य सेवा सुधार, साना पूर्वाधार निर्माण तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि प्राप्त अनुदानहरूले गाउँपालिका भित्र जनताको जीवनस्तर उकास्न उल्लेखनीय योगदान पुर्याएको छ ।

५.१ नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण

नेपाल सरकारबाट स्थानीय तहहरूलाई विभिन्न शीर्षकहरूमा वित्तीय हस्तान्तरण गरिन्छ । यी मुख्यत : निम्न प्रकारका हुन्छ ।

समानीकरण अनुदान : सबै स्थानीय तहलाई समान रूपमा प्रदान गरिने अनुदान हो । संविधानको व्यवस्था अनुसार संघीय सरकारले सबै स्थानीय तहबीच विकास असमानता घटाउन र न्यूनतम सेवा सुनिश्चित गर्न यो अनुदान दिन्छ ।

सशर्त अनुदान : विशेष उद्देश्यका लागि (जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि आदि) दिइने अनुदान हो । यस अनुदानको खर्च निश्चित कार्यको लागि मात्र गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विशेष अनुदान : विशिष्ट आवश्यकता वा परिस्थितिका लागि प्रदान गरिन्छ (जस्तै प्राकृतिक विपद् व्यवस्थापन, अविकसित क्षेत्रहरूका लागि) । स्थानीय तहले प्रस्ताव पेश गरेर पाउँछन् ।

साझेदारी कार्यक्रम : संघीय सरकार र स्थानीय तहको संयुक्त लगानीमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रमका लागि दिइने अनुदान हो । स्थानीय तहले केही रकम छुट्याएर संघीय सरकारसँग मिलेर काम गर्नुपर्ने हुन्छ ।

राजस्व बाँडफाँड : प्राकृतिक स्रोत तथा संघीय करहरूको हिस्सा पनि स्थानीय तहलाई बाँडिन्छ (जस्तै भन्सार, पर्यटन कर आदि)।

५.१.१ नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान शीर्षकमा हासिल गर्ने गरेको छ । आ.व. २०७७/७८ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ३४ करोड ४७ लाख ३ हजार ३ सय ५० रूपैँया मध्ये कुल रू. ३४ करोड ४७ लाख ३ हजार ३ सय ५० रूपैँया अर्थात शत्प्रतिशत हस्तान्तरण भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ३६ करोड ४ लाख ६३ हजार रूपैँया मध्ये कुल रू. ३५ करोड ९९ लाख ६३ हजार रूपैँया अर्थात ९९.८६ प्रतिशत हस्तान्तरण भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ३८ करोड १७ लाख ३६ हजार रूपैँया मध्ये कुल रू. ३६ करोड १५ लाख ९० हजार १ सय ८५ रूपैँया अर्थात ९४.७२ प्रतिशत हस्तान्तरण भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ३३ करोड ९९ लाख ७९ हजार रूपैँया मध्ये कुल रू. ३१ करोड २१ लाख २५ हजार रूपैँया अर्थात ९१.८१ प्रतिशत मात्र हस्तान्तरण भएको थियो । साथै, गत आ.व. २०८१/८२ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ३८ करोड ५४ लाख १६ हजार रूपैँया मध्ये कुल रू. ३६ करोड ३९ लाख ९३ हजार ७ सय २२ रूपैँया अर्थात ९४.४४ प्रतिशत मात्र हस्तान्तरण भएको थियो । चालु आ.व. मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ४० करोड ९६ लाख रूपैँया मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा रू. २३ करोड ६० लाख ६९ हजार ३ सय १८ रूपैँया अर्थात ५७.६३ प्रतिशत मात्र प्राप्त भएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरणलाई तालिका नं. ५.१ र चार्ट नं. ५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ५.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

नेपाल सरकार							
क्र.सं.	**विवरण**	समानीकरण अनुदान (नेपाल सरकार)	सशर्त अनुदान (नेपाल सरकार)		विशेष अनुदान (नेपाल सरकार)	समपुरक अनुदान (नेपाल सरकार)	**जम्मा**
			चालु	पुँजीगत			
आ.व. २०७७/७८	अनुमानित आय	१२,२६,००,०००	२१,३३,०३,३५०	-	-	८८,००,०००	३४,४७,०३,३५०
	वास्तविक आय	१२,२६,००,०००	२१,३३,०३,३५०	-	-	८८,००,०००	३४,४७,०३,३५०
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	१००.००%	०.००%	०.००%	१००.००%	१००.००%
आ.व. २०७८/७९	अनुमानित आय	१२,९३,००,०००	१८,०७,६३,०००	२,७४,००,०००	१,३३,००,०००	९७,००,०००	३६,०४,६३,०००
	वास्तविक आय	१२,९३,००,०००	१८,०२,६३,०००	२,७४,००,०००	१,३३,००,०००	९७,००,०००	३५,९९,६३,०००
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	९९.७२%	१००.००%	१००.००%	१००.००%	९९.८६%
आ.व. २०७९/८०	अनुमानित आय	१३,६९,००,०००	१९,८०,८६,०००	२,६०,५०,०००	१,३७,००,०००	७०,००,०००	३८,१७,३६,०००
	वास्तविक आय	१२,६६,३२,५००	१९४९३५०००	२,६०,५०,०००	१,२४,५२,६८५	१५,२०,०००	३६,१५,९०,१८५
	उपलब्धी प्रतिशत	९२.५०%	९८.४१%	१००.००%	९०.९०%	२१.७१%	९४.७२%
आ.व. २०८०/८१	अनुमानित आय	११,९४,००,०००	२०,०५,७९,०००	३५,००,०००	१,१५,००,०००	५०,००,०००	३३,९९,७९,०००
	वास्तविक आय	११,१०,४२,०००	१९,७५,८३,०००	३५,००,०००	-	-	३१,२१,२५,०००
	उपलब्धी प्रतिशत	९३.००%	९८.५१%	१००.००%	०.००%	०.००%	९१.८१%
आ.व. २०८१/८२	अनुमानित आय	१२,२१,००,०००	२०,४३,१६,०००	४,००,००,०००	१,२५,००,०००	६५,००,०००	३८,५४,१६,०००
	वास्तविक आय	११,२०,३८,९६०	२०,२५,००,१००	३,९६,१६,०००	५७,६८,३७२	४०,७०,२९०	३६,३९,९३,७२२
	उपलब्धी प्रतिशत	९१.७६%	९९.११%	९९.०४%	४६.१५%	६२.६२%	९४.४४%
आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्म	अनुमानित आय	११,६६,००,०००	२०,५७,००,०००	५,६८,००,०००	२,५५,००,०००	५०,००,०००	४०,९६,००,०००
	वास्तविक आय	५,८३,००,०००	१३,२२,६८,०००	३,७२,१६,०००	७२,१५,३१८	१०,७०,०००	२३,६०,६९,३१८
	उपलब्धी प्रतिशत	५०.००%	६४.३०%	६५.५२%	२८.३०%	२१.४०%	५७.६३%

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका लेखा शाखा, २०८२

चार्ट नं. ५.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

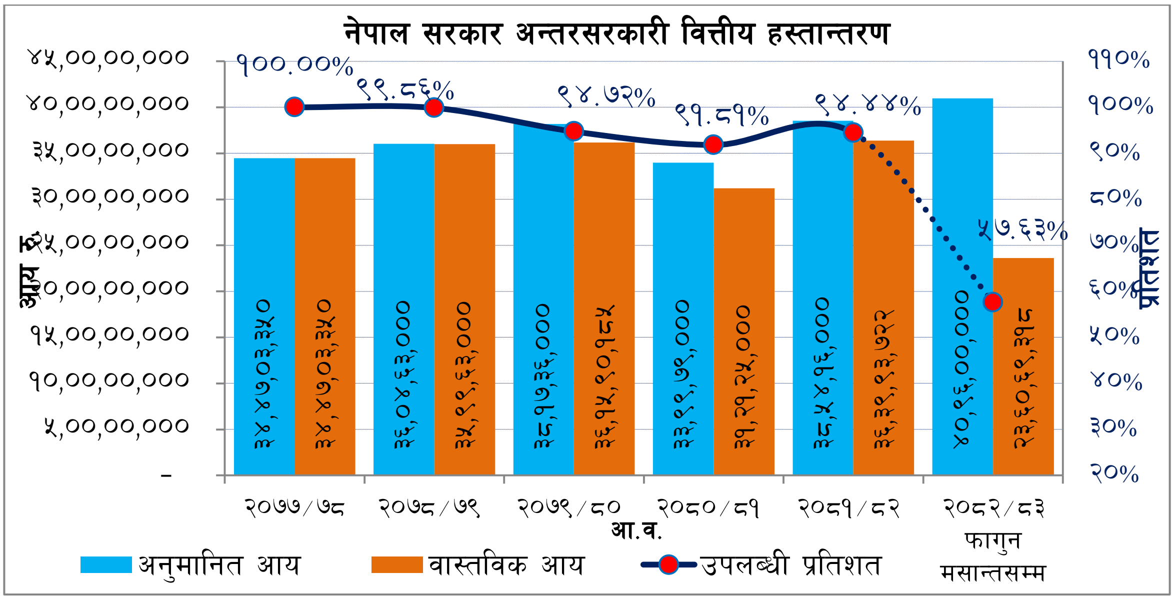

५.१.२ **वित्तीय समानीकरण अनुदान** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा अनुमान गरिएको कुल रू. १२ करोड २६ लाखमा सत्प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । आ.व. २०७८/७९ मा अनुमान गरिएको कुल रू. १२ करोड ९३ लाखमा सत्प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । आ.व. २०७९/८० मा अनुमान गरिएको कुल रू. १३ करोड ६९ लाखमा ९२.५० प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । आ.व. २०८०/८१ मा अनुमान गरिएको कुल रू. ११ करोड ९४ लाखमा ११ करोड १० लाख ४२ हजार रूपैंया अर्थात ९३ प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । साथै, गत आ.व. २०८१/८२ मा अनुमान गरिए अनुसारको कुल रू. १२ करोड २१ लाख अनुमान गरिएकोमा ११ करोड २० लाख ३८ हजार ९ सय ६० रूपैंया अर्थात ९१.७६ प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । चालु आ.व. मा हासिल हुने अनुमान गरिएको रू. ११ करोड ६६ लाख रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ५० प्रतिशत अर्थात रू. ५ करोड ८३ लाख रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार वित्तीय समानीकरण अनुदान

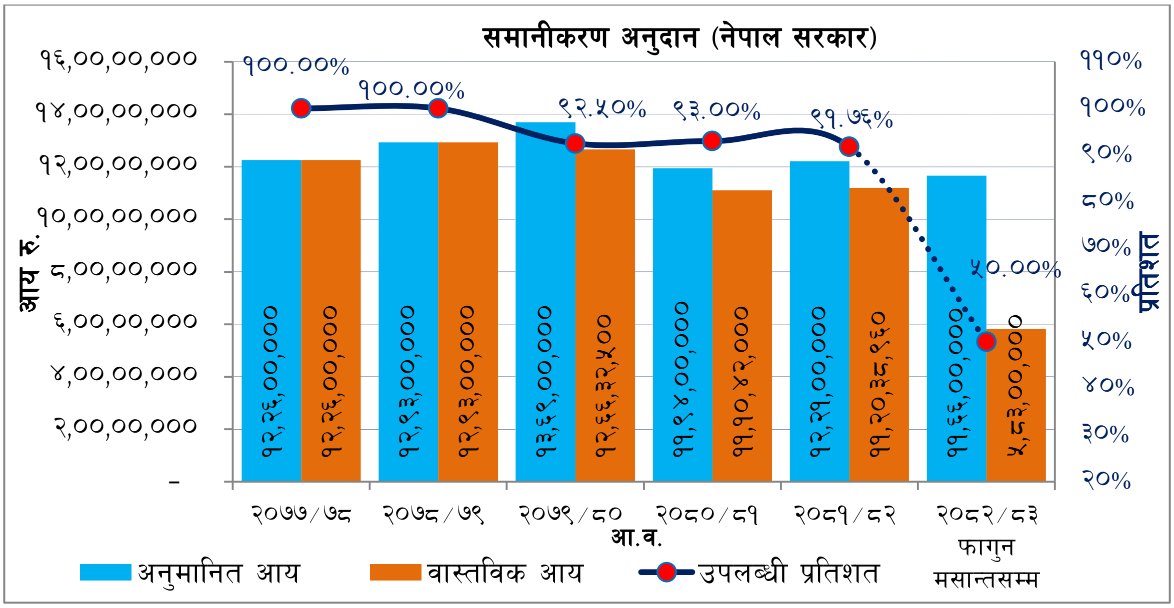

५.१.३ नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण हुने **सशर्त अनुदान** शीर्षकमा चालु तथा पूँजीगत गरी आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. २१ करोड ३३ लाख ३ हजार ३ सय ५० रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा शत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा चालु तथा पूँजीगत गरी कुल रू. २० करोड ८१ लाख ६३ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २० करोड ७६ लाख ६३ रूपैँया अर्थात ९९.७६ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा चालु तथा पूँजीगत गरी कुल रू. २२ करोड ४१ लाख ३६ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २२ करोड ९ लाख ८५ हजार रूपैँया अर्थात ९८.५३ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा चालु तथा पूँजीगत गरी कुल रू. २० करोड ४० लाख ७९ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २० करोड १० लाख ८३ हजार रूपैँया अर्थात ९८.५३ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी, चालु तथा पूँजीगत गरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. २४ करोड ४३ लाख १६ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २४ करोड २१ लाख १६ हजार १ सय रूपैँया अर्थात ९९.१० प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. मा चालु तथा पूँजीगत गरी प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. २६ करोड २५ लाख रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको ६४.५७ प्रतिशत अर्थात रू. १६ करोड ९४ लाख ८४ हजार रूपैँया प्राप्त भएको देखिन्छ ।

चार्ट नं. ५.३ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार सशर्त अनुदान

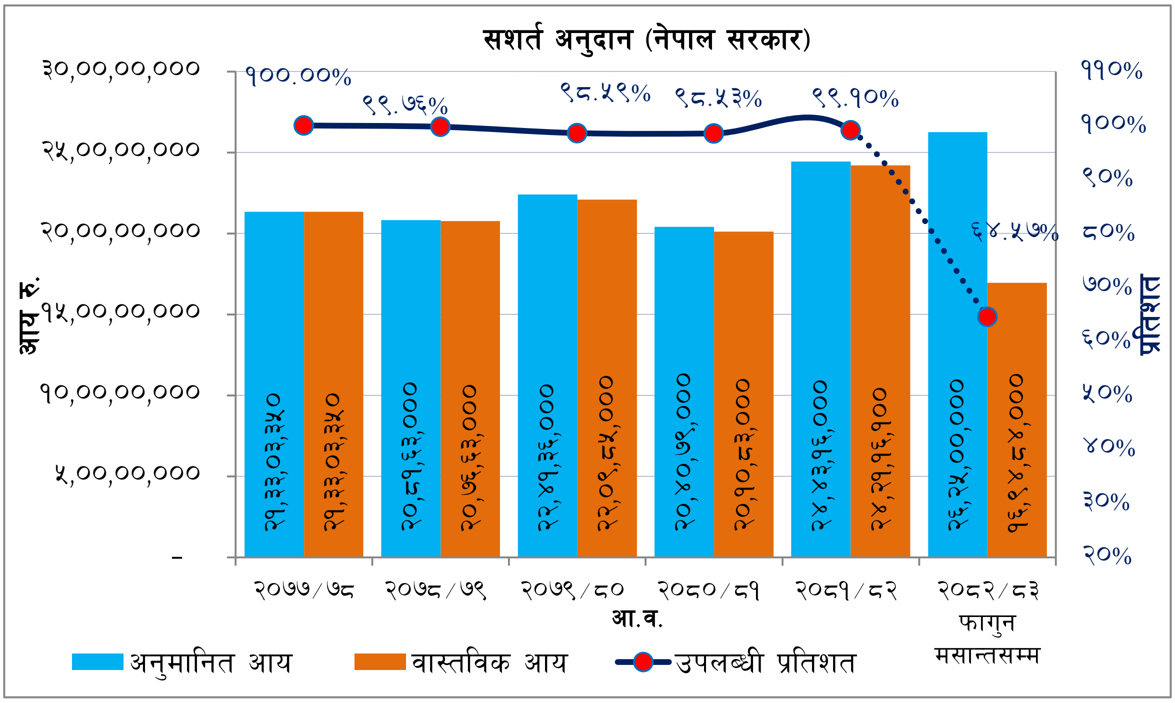

५.१.४ नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण हुने **विशेष अनुदान** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा उक्त शीर्षकमा आय अनुमान तथा प्राप्त भएको देखिदैन् । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. १ करोड ३३ लाख रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको शतप्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. १ करोड ३७ लाख रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ९०.९० प्रतिशत अर्थात रू. १ करोड २४ लाख ५२ हजार ६ सय ८५ रूपैँया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. १

करोड १५ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा शुन्य रूपैंया प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. १ करोड २५ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ४६.१५ प्रतिशत अर्थात रू. ५७ लाख ६८ हजार ३ सय ७२ रूपैंया मात्र प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. २ करोड ५५ लाख रूपैंया मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको २८.३० प्रतिशत अर्थात रू. ७२ लाख १५ हजार ३ सय १८ रूपैंया प्राप्त भएको देखिन्छ ।

चार्ट नं. ५.४: आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार विशेष अनुदान

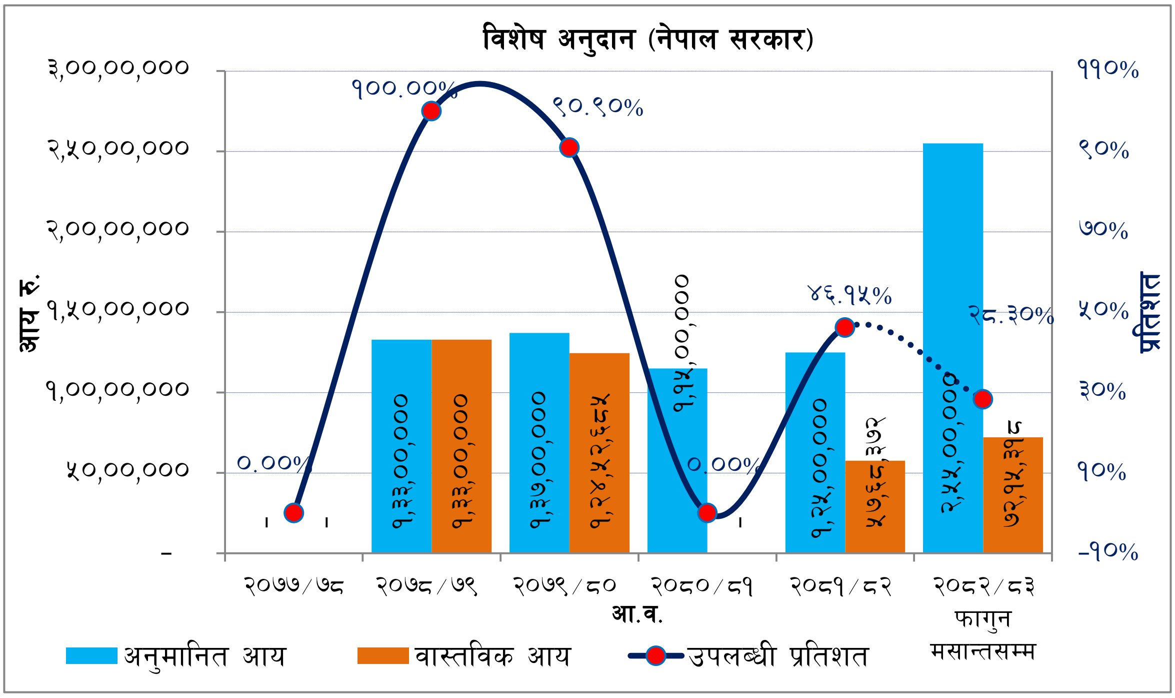

५.१.५ नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने **समपुरक अनुदान** शीर्षकमा आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ८८ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ८८ लाख रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल रू. ९७ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको शतप्रतिशत अर्थात रू. ९७ लाख रूपैंया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल रू. ७० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको २१.७१ प्रतिशत अर्थात रू. १५ लाख २० हजार रूपैंया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल रू. ५० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा शुन्य रूपैंया प्राप्त भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल रू. ६५ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ६२.६२ प्रतिशत अर्थात रू. ४० लाख ७० हजार २ सय ९० रूपैंया मात्र प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा कुल रू. ५० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा कुल रकमको २१.४० प्रतिशत अर्थात रू. १० लाख ७० हजार रूपैंया मात्र प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.५: आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकार समपुरक अनुदान

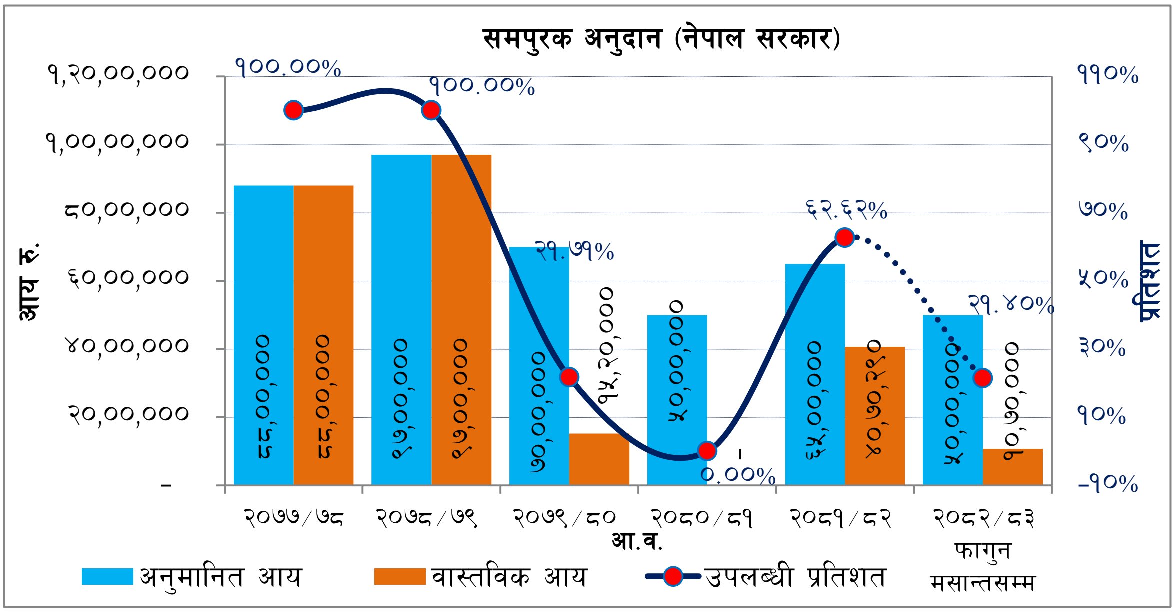

नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण (जसमा समानीकरण, सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदानहरू) स्थानीय तहको विकास र प्रशासनिक खर्चको मुख्य स्रोत हो । विगत ५ वर्षको (आ.व. २०७७/७८ देखि २०८१/८२ सम्म) तथ्याङ्क हेर्दा यो स्रोत वार्षिक रू. ३४ करोडदेखि रू. ३९ करोड को हाराहारीमा स्थिर देखिन्छ । सुरुका वर्षहरू (आ.व. २०७७/७८ र आ.व. २०७८/७९) मा १०० प्रतिशत र ९९.८६ प्रतिशत उपलब्धि हासिल भएको थियो, जसले संघीय सरकारबाट प्रतिबद्धता अनुसारकै बजेट प्राप्त भएको देखाउँछ । पछिल्ला वर्षहरूमा (२०८०/८१ र २०८१/८२) उपलब्धि प्रतिशत केही घटेर ९१.८१ प्रतिशत र ९४.४४ प्रतिशतमा सीमित भएको देखिन्छ । यसले संघीय राजस्व सङ्कलनमा आएको संकुचन वा बजेट कटौतीको प्रभाव स्थानीय तहसम्म पुगेको संकेत गर्छ । चालु आ.व. का लागि अहिले सम्मकै ठूलो अनुदान लक्ष्य रू. ४० करोड ९६ लाख रूपैंया राखिएको छ । फागुन मसान्तसम्ममा रू. २३ करोड ६० लाख ६९ हजार ३ सय १८ रूपैंया प्राप्त भइसकेको छ । यो वार्षिक लक्ष्यको ५७.६३ प्रतिशत प्रगति हो । ८ महिनाको अवधिमा ५७ प्रतिशत भन्दा बढी बजेट प्राप्त हुनुले बाँकी ४ महिनामा थप किस्ताहरू प्राप्त भई लक्ष्यको नजिक पुग्ने सकारात्मक संकेत गर्छ । गाउँपालिकाको विकास निर्माण र अनिवार्य दायित्व (तलब, भत्ता आदि) पूर्ति गर्न संघीय सरकारको अनुदानमा निकै ठूलो निर्भरता रहेको देखिन्छ । आ.व. २०८०/८१ मा लक्ष्यको तुलनामा करिब १० प्रतिशत कम बजेट प्राप्त हुनुले आयोजनाहरू अधुरो रहने वा दायित्व सिर्जना हुने जोखिम देखाउँछ । यसले स्थानीय सरकारलाई आफ्नै आन्तरिक स्रोत बलियो बनाउनुपर्ने दबाब दिएको छ । भविष्यका लागि यथार्थपरक अनुमान, वैकल्पिक आन्तरिक राजस्व वृद्धि र वित्तीय योजना सुधार आवश्यक देखिन्छ । नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त अनुदान गाउँपालिकाको वित्तीय संरचनाको महत्वपूर्ण आधार हो । समग्र रूपमा हेर्दा अनुदान स्थिर, भरपदी र सुधारोन्मुख रहेको छ, जसले भविष्यमा योजना कार्यान्वयनमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

चार्ट नं. ५.६: आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको नेपाल सरकारबाट प्राप्त अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

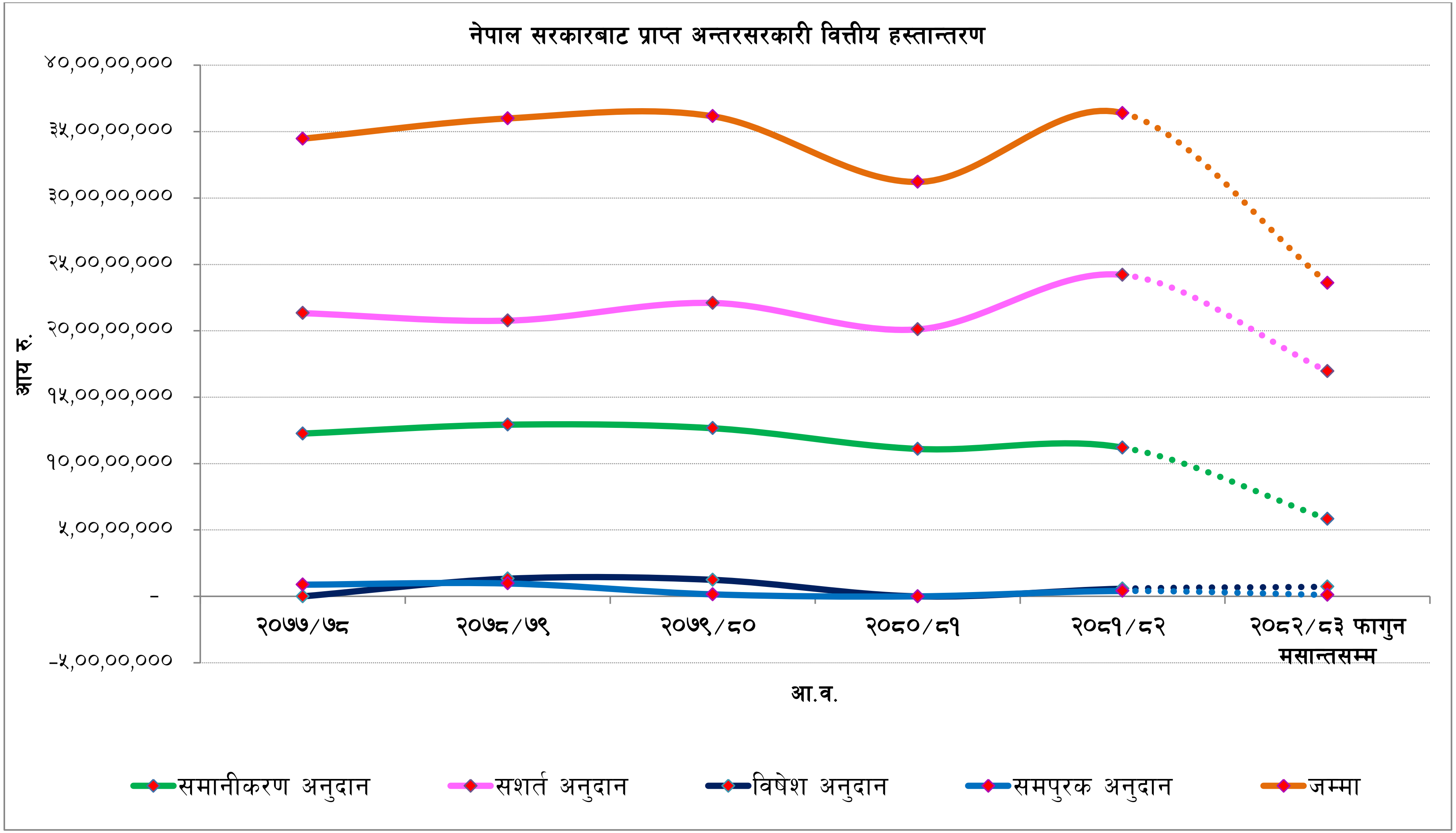

५.२ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण

रोहिणी गाउँपालिकाले लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्न सक्ने मुख्य कार्यक्रमहरू जस्तै : कृषि क्षेत्र सशक्तिकरण कार्यक्रम, स्वास्थ्य संस्थाहरूको सुधार कार्यक्रम, साना सिँचाइ आयोजनाहरू, आन्तरिक सडक मर्मत तथा निर्माण, सीप विकास तालिम कार्यक्रम, विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम, रोजगारी सिर्जना कार्यक्रम आदि रहेका छन् । लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहहरूलाई प्रदान गरिने प्रमुख वित्तीय हस्तान्तरण विभिन्न शीर्षकहरूमा गरिन्छ । यी मुख्यतः निम्न प्रकारका हुन्छ ।

सशर्त अनुदान : प्रदेश सरकारले शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, खानेपानी, साना पूर्वाधार (जस्तै सडक, पुल), महिला तथा बालबालिका कार्यक्रमहरू, पर्यटन प्रवर्द्धन आदि विशेष क्षेत्रहरूका लागि सशर्त अनुदान दिन्छ । खर्च निश्चित कार्यक्रम र योजना अनुसार मात्र गर्नुपर्ने हुन्छ ।

विशेष अनुदान : कुनै विशेष आवश्यकता (जस्तै : विपद् व्यवस्थापन, गरीब वर्गका लागि कार्यक्रम, आर्थिक वृद्धि प्रवर्द्धन) को लागि प्रदान गरिन्छ । विशेष परियोजना प्रस्ताव र स्वीकृति पश्चात प्रदान गरिन्छ ।

समानीकरण अनुदान : प्रदेश सरकारबाट पनि केही हदसम्म समानीकरण अनुदान प्राप्त हुने गर्दछ, जसले गाउँपालिकाबीच सेवा प्रवाहमा सन्तुलन ल्याउन मद्दत गर्छ ।

साझेदारी कार्यक्रम : प्रदेश सरकार र गाउँपालिका मिलेर आयोजना सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरूमा Matching Fund को व्यवस्था हुन्छ । गाउँपालिकाले आंशिक रकम छुट्याउँछ र बाँकी प्रदेश सरकारले अनुदान स्वरूप दिन्छ ।

बजेट शीर्षकगत बाँडफाँट : प्रदेश योजना आयोग र आर्थिक मामिला मन्त्रालयबाट स्वीकृत परियोजनाका लागि गाउँपालिकालाई कार्यक्रमगत अनुदान दिइन्छ ।

५.२.१ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने **वित्तीय हस्तान्तरण** अन्तर्गत समानीकरण अनुदान, शसर्त अनुदान, विषेश अनुदान र समपुरक अनुदान शीर्षकमा अनुदान प्राप्त भएको देखिन्छ । प्रदेश सरकारबाट आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ४ करोड १३ लाख २० हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ३ करोड ७५ लाख ७० हजार रूपैँया अर्थात ९०.९२ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा प्रदेश सरकारबाट कुल रू. ३ करोड ५६ लाख ५७ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ३ करोड ५६ लाख ५७ हजार रूपैँया अर्थात शत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा प्रदेश सरकारबाट कुल रू. ४ करोड १५ लाख ७७ हजार रूपैँया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ३ करोड ७१ लाख ५३ हजार १ सय ६८ रूपैँया अर्थात ८९.३६ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रकम रू. २ करोड ९९ लाख ३ हजार मध्ये कुल रू. २ करोड ३४ लाख ८४ हजार ७ सय ५० रूपैँया अर्थात ७८.५४ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रकम रू २ करोड ६९ लाख ११ हजार मध्ये कुल रू. २ करोड १२ लाख २८ हजार ६ सय ९६ रूपैँया अर्थात ७८.८८ प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्म प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रकम रू. २ करोड २५ लाख ९० हजार मध्ये कुल रू. ८८ लाख ३० हजार रूपैँया अर्थात ३९.०९ प्रतिशत प्राप्त भएको देखिन्छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरणलाई तालिका नं. ५.२ र चार्ट नं. ५.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ५.२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

लुम्बिनी प्रदेश सरकार								
क्र.सं.	**विवरण**	समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान			विशेष अनुदान	समपुरक अनुदान	**जम्मा**
			चालु	पुँजीगत	जम्मा सशर्त अनुदान			
आ.व. २०७७/७८	अनुमानित आय	५४,७०,०००	१,४८,५०,०००	-	१,४८,५०,०००	६०,००,०००	१,५०,००,०००	४,१३,२०,०००
	वास्तविक आय	५४,७०,०००	१,४८,५०,०००	-	१,४८,५०,०००	६०,००,०००	१,१२,५०,०००	३,७५,७०,०००
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	१००.००%	०.००%	१००.००%	१००.००%	७५.००%	९०.९२%
आ.व. २०७८/७९	अनुमानित आय	६१,१३,०००	८५,४४,०००	-	८५,४४,०००	६०,००,०००	१,५०,००,०००	३,५६,५७,०००
	वास्तविक आय	६१,१३,०००	८५,४४,०००	-	८५,४४,०००	६०,००,०००	१,५०,००,०००	३,५६,५७,०००
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	१००.००%	०.००%	१००.००%	१००.००%	१००.००%	१००.००%
आ.व. २०७९/८०	अनुमानित आय	७५,७७,०००	१,३०,००,०००	-	१,३०,००,०००	६०,००,०००	१,५०,००,०००	४,१५,७७,०००
	वास्तविक आय	७५,७७,०००	१,३०,००,०००	-	१,३०,००,०००	६०,००,०००	१,०५,७६,१६८	३,७१,५३,१६८
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	१००.००%	०.००%	१००.००%	१००.००%	७०.५१%	८९.३६%
आ.व. २०८०/८१	अनुमानित आय	८७,५३,०००	३१,५०,०००	८०,००,०००	१,११,५०,०००	-	१,००,००,०००	२,९९,०३,०००
	वास्तविक आय	६५,६४,७५०	२५,२०,०००	६४,००,०००	८९,२०,०००	-	८०,००,०००	२,३४,८४,७५०
	उपलब्धी प्रतिशत	७५.००%	८०.००%	८०.००%	८०.००%	०.००%	८०.००%	७८.५४%
आ.व. २०८१/८२	अनुमानित आय	८४,११,०००	-	९५,००,०००	९५,००,०००	२०,००,०००	७०,००,०००	२,६९,११,०००
	वास्तविक आय	८४,११,०००	-	५१,६४,२९४	५१,६४,२९४	९,३५,४९९	६७,१७,९०३	२,१२,२८,६९६
	उपलब्धी प्रतिशत	१००.००%	०.००%	५४.३६%	५४.३६%	४६.७७%	९५.९७%	७८.८८%
आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्म	अनुमानित आय	८०,९०,०००	१०,००,०००	४५,००,०००	५५,००,०००	१५,००,०००	७५,००,०००	२,२५,९०,०००
	वास्तविक आय	४०,४५,०००	३,३०,०००	१४,८५,०००	१८,१५,०००	४,९५,०००	२४,७५,०००	८८,३०,०००
	उपलब्धी प्रतिशत	५०.००%	३३.००%	३३.००%	३३.००%	३३.००%	३३.००%	३९.०९%

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका लेखा शाखा, २०८२

चार्ट नं. ५.७ : आ.व. २०७६/७७ देखि चालु आ.व. २०८१/०८२ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

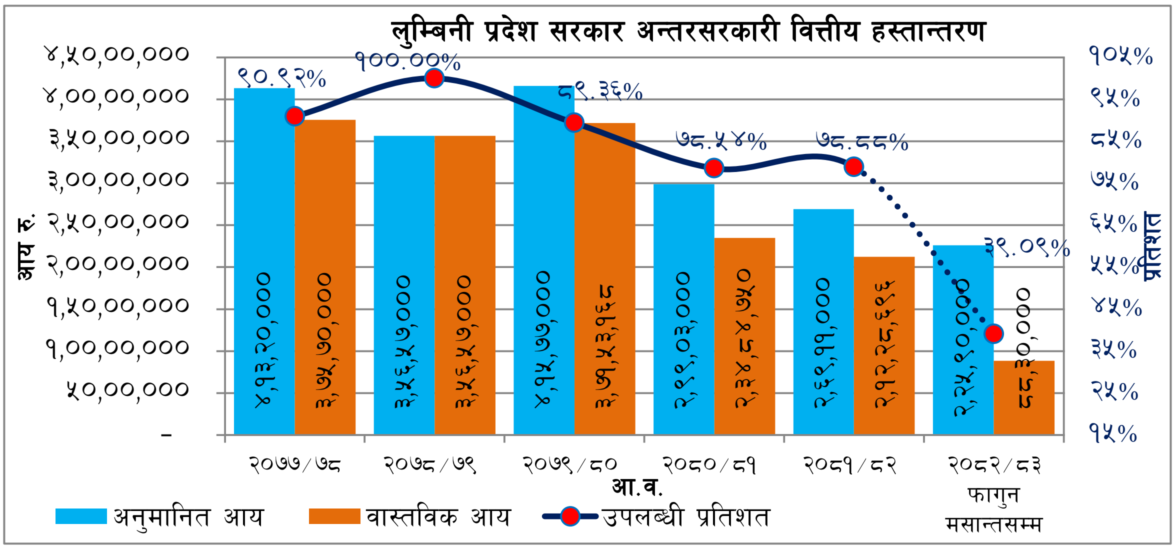

५.२.२ प्रदेश सरकारबाट **वित्तीय समानीकरण अनुदान शीर्षक** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा प्रदेश सरकारबाट कुल रू. ५४ लाख ७० हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ५४ लाख ७० हजार रूपैंया अर्थात शतप्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा प्रदेश सरकारबाट रू. ६१ लाख १३ हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा सत्प्रतिशत प्राप्त भएको, आ.व. २०७९/८० मा प्रदेश सरकारबाट रू. ७५ लाख ७७ हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा सत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा प्रदेश सरकारबाट अनुमान गरिएको रू. ८७ लाख ५३ हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ७५ प्रतिशत अर्थात रू. ६५ लाख ६४ हजार ७ सय ५० रूपैंया मात्र प्राप्त भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा प्रदेश सरकारबाट अनुमान गरिएको रू. ८४ लाख ११ हजार रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको शत्प्रतिशत अर्थात रू. ८४ लाख ११ हजार रूपैंया मात्र प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व.२०८२/८३ मा प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ८० लाख ९० हजार रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा रू. ४० लाख ४५ हजार रूपैंया अथार्त ५० प्रतिशत प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.८ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार वित्तीय समानीकरण अनुदान

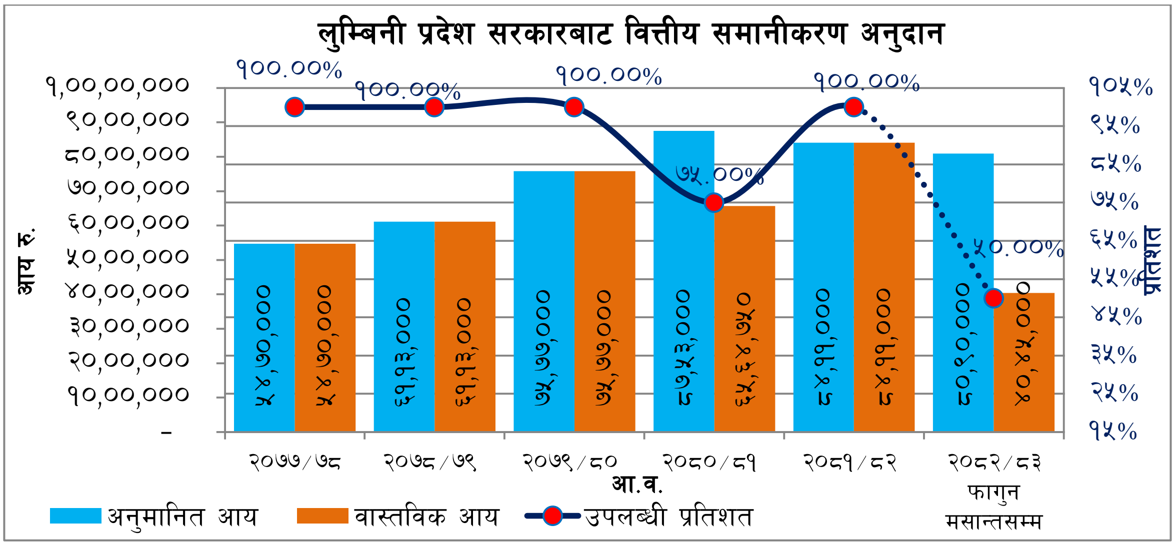

५.२.३ प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने **सशर्त अनुदान** शीर्षकमा चालु तर्फ आ.व २०७७/७८ मा प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ४८ लाख ५० हजार रूपैंया अनुमान गरिएकोमा सत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । चालु तर्फ आ.व २०७८/७९ मा प्रदेश सरकारबाट रू. ८५ लाख ४४ हजार रूपैंया अनुमान गरिएकोमा रू. ८५ लाख ४४ हजार रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व २०७९/८० मा चालु तर्फ प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ३० लाख रूपैंया अनुमान गरिएकोमा रू. १ करोड ३० लाख रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत प्राप्त भएको थियो । आ.व २०८०/८१ मा चालु र पूँजीगत गरि प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ११ लाख ५० हजार अनुमान गरिएकोमा ८० प्रतिशत अर्थात रू. ८९ लाख २० हजार रूपैंया प्राप्त भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा पूँजीगत तर्फ प्रदेश सरकारबाट कुल रू. ९५ लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा ५४.३६ प्रतिशत अर्थात रू. ५१ लाख ६४ हजार २ सय ९४ रूपैंया प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा चालु तथा पूँजीगत गरी प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रू. ५५ लाख रकम मध्ये फागुन मसान्तसम्ममा ३३ प्रतिशत अर्थात १८ लाख १५ हजार रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.९ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार सशर्त अनुदान

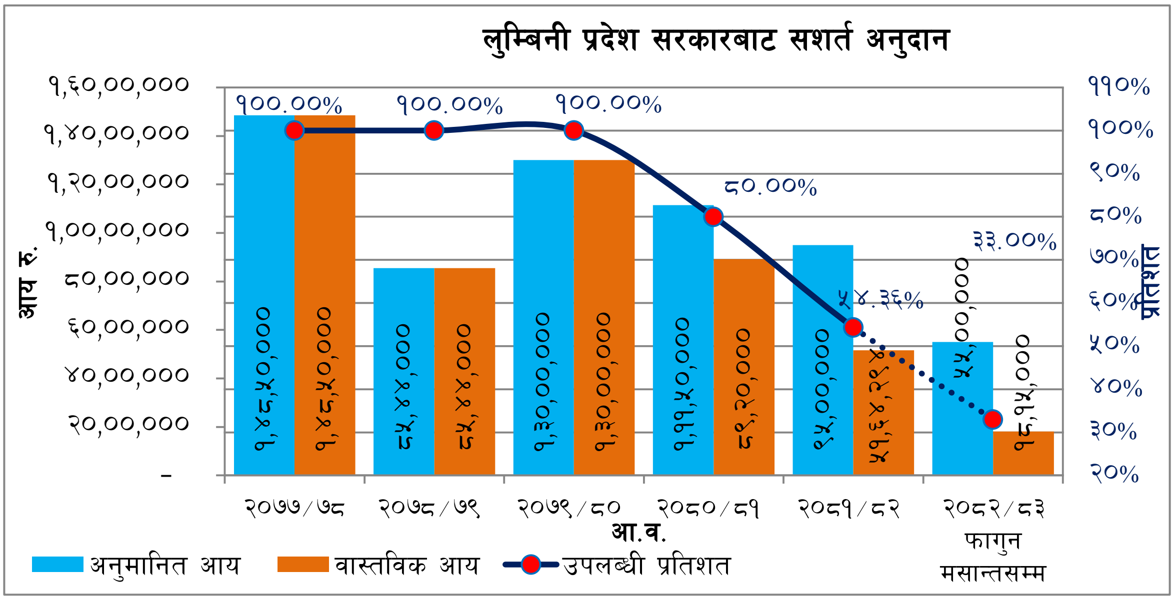

५.२.४ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने **विषेश अनुदान** शीर्षकमा आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०७९/८० सम्म प्रत्येक आ.व. प्रदेश सरकारबाट रू. ६० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा शत्प्रतिशत अर्थात ६० लाख रूपैंया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा प्रदेश सरकारबाट उक्त शीर्षकमा रकम अनुमान र प्राप्त भएको देखिदैन् । गत आ.व. २०८१/८२ मा प्रदेश सरकारबाट रू. २० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ४६.७७ प्रतिशत अर्थात रू. ९ लाख ३५ हजार ४ सय ९९ रूपैंया प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा प्राप्त हुने प्रदेश सरकारबाट अनुमान गरिएको रू. १५ लाख रकम मध्ये फागुन मसान्त सम्ममा कुल रकमको ३३ प्रतिशत अर्थात रू. ४ लाख ९५ हजार रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.१० : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार विषेश अनुदान

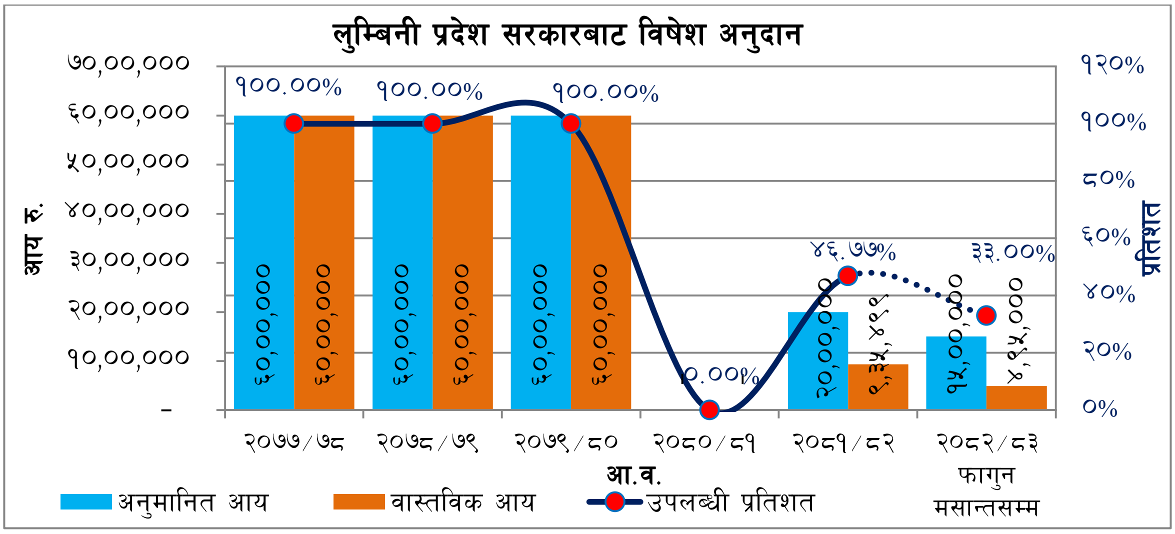

५.२.५ प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने **समपुरक अनुदान** शीर्षकमा आ.व. २०७७/७८ मा प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ५० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा ७५ प्रतिशत अर्थात १ करोड १२ लाख ५० हजार रूपैंया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ५० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा शत्प्रतिशत अर्थात १ करोड ५० लाख रूपैंया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड ५० लाख रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा ७०.५१ प्रतिशत अर्थात रू. १ करोड ५ लाख ७६ हजार १ सय ६८ रूपैया प्राप्त भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा प्रदेश सरकारबाट रू. १ करोड रूपैंया प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा ८० प्रतिशत अर्थात रू. ८० लाख रूपैया प्राप्त भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा रू.७० लाख रूपैंया प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा अनुमान गरिएको कुल रकमको ९५.९७ प्रतिशत अर्थात रू. ६७ लाख १७ हजार ९ सय ३ रूपैंया मात्र प्राप्त भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा प्राप्त हुने प्रदेश सरकारबाट अनुमान गरिएको रू. ७५ लाख रकम मध्ये फागुन मसान्त सम्ममा कुल रकमको ३३ प्रतिशत अर्थात रू. २४ लाख ७५ हजार रूपैंया प्राप्त भएको छ ।

चार्ट नं. ५.११ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेश सरकार समपुरक अनुदान

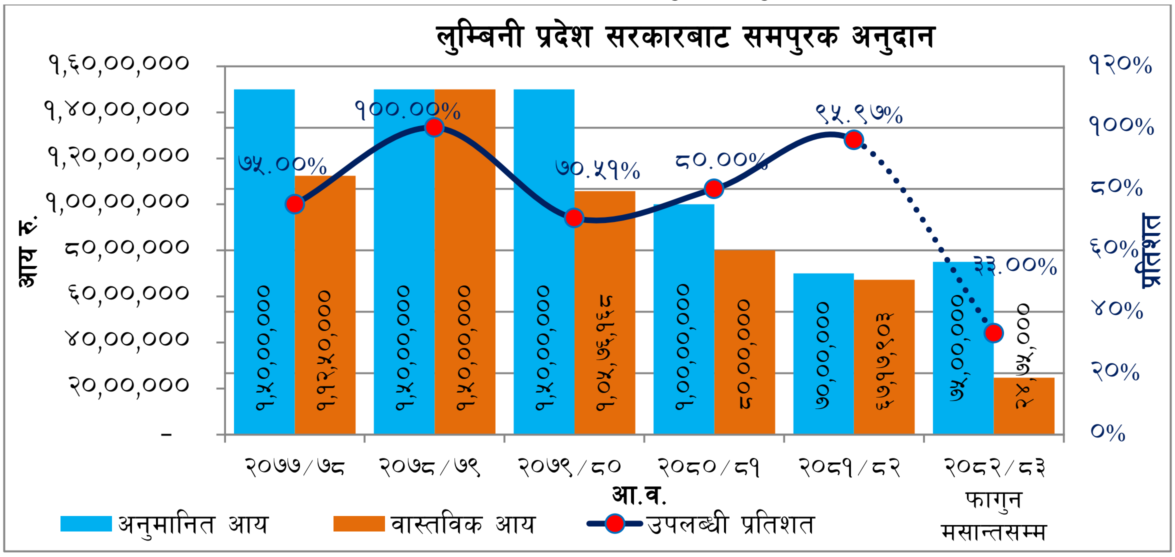

लुम्बिनी प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान स्थानीय तहको पूरक बजेट र विशेष आयोजनाहरू सञ्चालनका लागि महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । यस अन्तर्गत वित्तीय समानीकरण, सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदानहरू पर्दछन् । लुम्बिनी प्रदेशबाट वार्षिक रूपमा आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८१/८२ सम्मको अवधिलाई हेर्दा करिब रू. २.१२ करोडदेखि रू. ३.७५ करोड सम्मको वास्तविक वित्तीय हस्तान्तरण भएको देखिन्छ । आ.व. २०७७/७८ मा सबैभन्दा बढी रू. ३ करोड ७५ लाख ७० हजार प्राप्त भएको थियो । सुरुका वर्षहरूमा लक्ष्यको ९० प्रतिशत देखि १०० प्रतिशत सम्म अनुदान प्राप्त भएकोमा पछिल्ला दुई वर्षहरू आ.व. २०८०/८१ र आ.व. २०८१/८२ मा यो दर घटेर ७८.५४ प्रतिशत र ७८.८८ प्रतिशत मा सीमित भएको देखिन्छ । यसले प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनमा आएको संकुचनलाई संकेत गर्छ ।

वित्तीय समानीकरण अनुदान : यो शीर्षक सबैभन्दा स्थिर छ । आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०७९/८० सम्म र २०८१/८२ मा १०० प्रतिशत नै बजेट प्राप्त भएको छ । यसले गाउँपालिकाको अनिवार्य प्रशासनिक खर्चमा प्रदेशको भरपर्दो सहयोग रहेको देखाउँछ ।

सशर्त अनुदान : सुरुका तीन वर्ष आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०७९/८० सम्म १०० प्रतिशत प्राप्त भए पनि आ.व. २०८०/८१ मा ८० प्रतिशत र २०८१/८२ मा ५४.३६ प्रतिशत मात्र प्राप्त भएको छ । यसले प्रदेशका सशर्त योजनाहरू पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको वा बीचमै बजेट कटौती भएको बुझाउँछ ।

समपूरक र विशेष अनुदान : यी अनुदानहरू आयोजनामा आधारित हुन्छन् । समपूरक अनुदानमा आ.व. २०८१/८२ मा लक्ष्यको ९५.९७ प्रतिशत प्रगति देखिनु सकारात्मक छ । तर विशेष अनुदानको प्राप्तिमा भने ठूलो उतारचढाव (० प्रतिशत देखि १०० प्रतिशत सम्म) देखिन्छ ।

संघीय अनुदान जस्तै प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदानमा पनि पछिल्ला वर्षहरूमा केही ह्रास आएको देखिन्छ, जसले स्थानीय स्तरका आयोजनाहरूको छनोटमा सावधानी अपनाउनुपर्ने देखाउँछ । प्रदेशले दिने वित्तीय समानीकरण अनुदान पूर्ण रूपमा प्राप्त हुनुले गाउँपालिकाको न्यूनतम कार्यसम्पादन राम्रो रहेको संकेत गर्छ । सशर्त र समपूरक अनुदानको पूर्ण प्राप्ति नहुनुले आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न नभएको वा सोधभर्ना प्रक्रियामा ढिलाइ भएको हुन सक्छ । सामान्यतया आर्थिक वर्षको अन्तिम चौमासिकमा बढी रकम निकासा हुने हुनाले असारसम्ममा चालू आर्थिक वर्षको अनुदान प्रगति प्रतिशत बढ्ने देखिन्छ ।

चार्ट नं. ५.१२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्मको लुम्बिनी प्रदेशबाट प्राप्त अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण

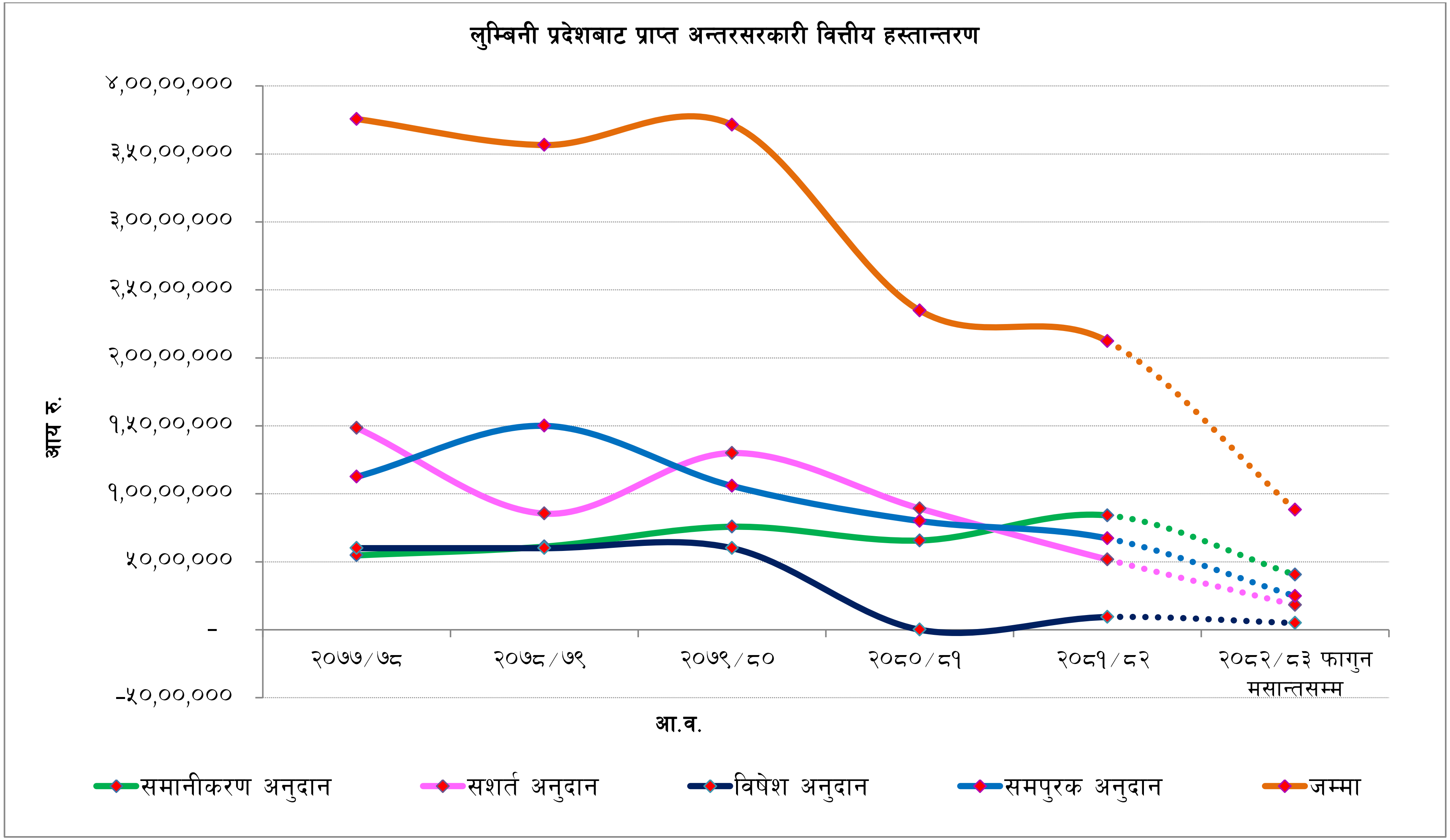

परिच्छेद ६ : गाउँपालिकाको व्यय

गाउँपालिकाले विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त रकम (राजस्व, अनुदान, हस्तान्तरण) लाई सेवा प्रवाह, पूर्वाधार निर्माण, कर्मचारी व्यवस्थापन, विकास परियोजनाहरू आदि सञ्चालन गर्न खर्च गर्ने गर्दछ । गाउँपालिकाको व्ययका मुख्य शीर्षकहरू यस्ता रहेका छन् ।

चालू खर्च : नियमित सेवा सञ्चालनका लागि हुने खर्चहरू जस्तै : कर्मचारी तलब र सुविधा, कार्यालय सञ्चालन खर्च (बत्ती, पानी, टेलिफोन, सफाई आदि), भर्मण तथा यात्रा खर्च, कार्यालय सामग्री खरिद, मर्मतसम्भार खर्च आदि ।

पूँजीगत खर्च : विकास निर्माण र भौतिक संरचनाहरू बनाउन खर्च हुने रकम जस्तै : सडक, पुल, भवन निर्माण, खानेपानी आयोजनाहरू, सिँचाइ तथा कृषि सडक निर्माण, सार्वजनिक पार्क, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय निर्माण, सडक बत्ती जडान आदि ।

वित्तीय व्यवस्थापन खर्च : ऋण भुक्तानी, ब्याज तिर्ने वा अन्य वित्तीय देनदारी भुक्तानी ।

विशेष कार्यक्रम खर्च : लक्षित समुदायका लागि सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरू (जस्तै : महिला सशक्तिकरण, दलित उत्थान कार्यक्रम, युवा स्वरोजगार कार्यक्रम) मा गरिएको खर्च ।

आकस्मिक व्यय : आकस्मिक अवस्था (जस्तै : बाढी, डुबान, महामारी) व्यवस्थापनका लागि छुट्याइएको रकम ।

गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा रू. ५८ करोड ८७ लाख ६ हजार २ सय ६० रूपैँया को कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा रू. ४२ करोड ७१ लाख ८७ हजार ४ सय ५९ अर्थात ७२.५६ प्रतिशत बराबरको खर्च गरिएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ६४ करोड ९८ लाख ९३ हजार रूपैँया को कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा रू. ४५ करोड ९८ लाख ९८ हजार ५ सय ६३ अर्थात ७०.७७ प्रतिशत बराबरको खर्च गरिएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ७० करोड ५१ लाख ३१ हजार रूपैँया को कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा रू ५६ करोड १४ लाख ३ हजार १ सय ८९ रूपैँया अर्थात ७९.६२ प्रतिशत बराबरको खर्च गरिएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ५६ करोड २१ लाख ९१ हजार रूपैँया को कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा रू. ४४ करोड ७६ लाख ४४ हजार १ रूपैँया अर्थात ७९.६२ प्रतिशत बराबरको खर्च गरिएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ५८ करोड ८३ लाख ७० हजार रूपैँया को कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा रू. ४८ करोड ८१ लाख ५३ हजार २ सय ५३ अर्थात ८२.९७ प्रतिशत बराबरको खर्च गरिएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ५९ करोड ५७ लाख रूपैँया कुल विनियोजन बजेट रहेकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २३ करोड ८५ लाख ८६ हजार ६ सय ८९ रूपैँया अर्थात ४०.०५ प्रतिशत मात्र खर्च गरिएको छ । जुन तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वार्षिक विनियोजन बजेट र खर्च अवस्था

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	५८,८७,०६,२६०	४२,७१,८७,४५९	७२.५६%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	६४,९८,९३,०००	४५,९८,९८,५६३	७०.७७%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	७०,५१,३१,०००	५६,१४,०३,१८९	७९.६२%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	५६,२१,९१,०००	४४,७६,४४,००१	७९.६२%	मध्यम 🟡
२०८१/८२	५८,८३,७०,०००	४८,८१,५३,२५३	८२.९७%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	५९,५७,००,०००	२३,८५,८६,६८९	४०.०५%	अपूर्ण ☐

चार्ट नं. ६.१ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वार्षिक विनियोजन बजेट र खर्च अवस्था

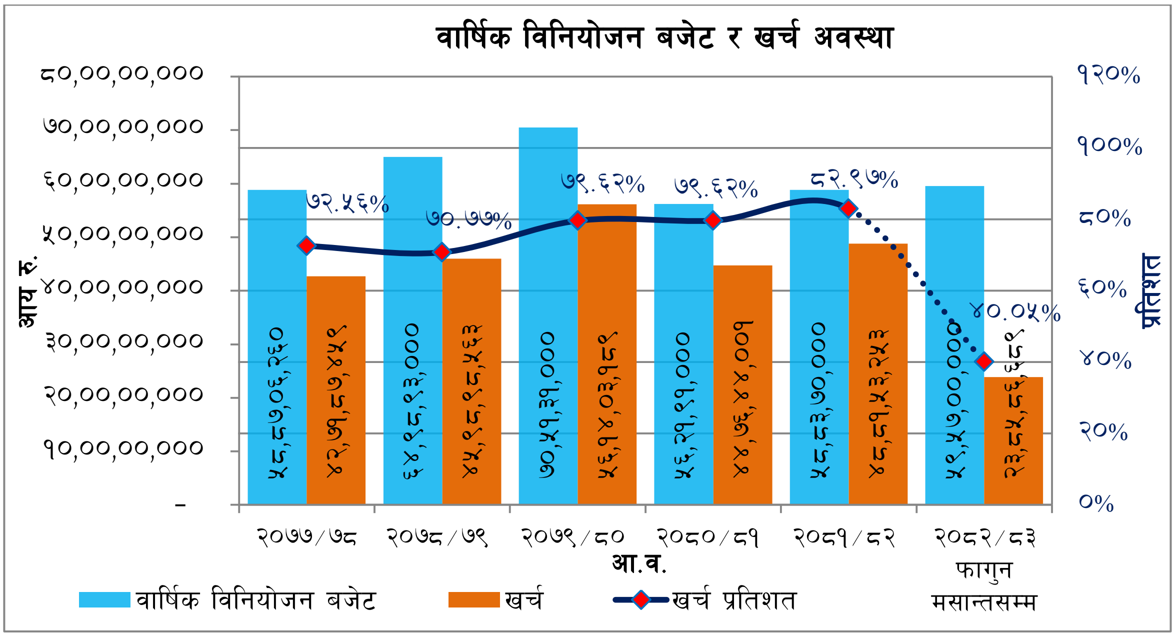

गाउँपालिकाको बजेट विनियोजन र सोही अनुसारको खर्च हुनुले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको प्रभावकारितालाई संकेत गर्छ । आ.व. २०७७/७८ यता विगत ५ वर्षमा गाउँपालिकाको बजेटमा ठूलो उतारचढाव देखिएको छ । आ.व. २०७९/८० मा सबैभन्दा बढी रू. ७० करोड ५१ लाख ३१ हजार विनियोजन गरिएको थियो । तर त्यसको लगत्तैका वर्षहरूमा बजेटको आकार घटेर रू. ५६ करोड र ५८ करोडको हाराहारीमा झरेको देखिन्छ । यसले गाउँपालिकाले महत्त्वाकांक्षी बजेटबाट यथार्थपरक बजेटिङतर्फ पाइला चालेको बुझ्न सकिन्छ । गाउँपालिकाको औसत खर्च दर ७० प्रतिशत देखि ८२ प्रतिशत को बीचमा रहेको देखिन्छ । नेपालको सन्दर्भमा फागुन मसान्तसम्म ४० प्रतिशत खर्च हुनुलाई सामान्य मानिन्छ, किनकि धेरैजसो विकास निर्माणका कार्यहरूको भुक्तानी अन्तिम चौमासिक (विशेष गरी जेठ र असार) मा हुने गर्दछ । विगतका वर्षहरूको तुलनामा पछिल्लो समय (आ.व. २०८१/८२) मा खर्च प्रतिशत ८२.९७ प्रतिशत पुग्नुले वित्तीय अनुशासन र योजना कार्यान्वयनमा तीव्रता आएको देखिन्छ । संघीय र प्रदेश अनुदानमा आएको संकुचनले गर्दा आ.व. २०७९/८० पछि कुल बजेटको आकार केही घटेको देखिन्छ । चालू वर्षको बाँकी ४ महिनामा करिब ६० प्रतिशत बजेट खर्च गर्नुपर्ने ठूलो कार्यभार गाउँपालिका सामु छ । असारे विकासको प्रवृत्तिलाई रोक्दै गुणस्तरीय खर्चमा ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

वार्षिक बजेट घट्नु र खर्च हुन नसक्नु दुबै अवस्था गाउँपालिकाको लागि गम्भीर विषय हो । गाउँपालिकाले स्वीकृत बजेटको पूर्ण कार्यान्वयन गर्न नसक्दा प्रमुख योजनाहरू अधुरा रहनु, बजेट घट्नु तथा खर्च हुन नसक्नुका कारण योजना कार्यान्वयनमा ढिलाई, प्रशासनिक कमजोरी र राजस्व सङ्कलनमा कमजोरी देखिएको छ । यसको प्रत्यक्ष प्रभाव गाउँपालिकावासीहरूको सेवा पहुँचमा कमी, विकासमा अवरोध तथा ढिलाई, जनताको असन्तोष बढ्नु, बाँकी रकम फिर्ता गर्नु पर्ने अवस्था आउनु, आगामी बजेटमा कटौती हुने सम्भावना, समग्र आर्थिक विकासमा नकारात्मक असर, निर्णयकर्ताहरूको उत्तरदायित्वमा प्रश्न उठ्नु र स्थानीय आर्थिक वृद्धिमा मन्दीको रूपमा देखा परेको छ ।

दृष्टव्यः १. अवस्था संकेतः

कमजोर ● <७५%, मध्यम ● ७५–९०%, राम्रो □ ९०–९७%, उत्कृष्ट □ ९७%+अधिक, अपूर्ण □ खर्चजारी

२. आर्थिक तत्थ्याङ्कको सम्पूर्ण स्रोत रोहिणी गाउँपालिका, लेखा शाखा, २०८२

६.१ गाउँपालिकाको चालु र पूँजीगत खर्चको अवस्था

६.१.१ गाउँपालिकामा **चालु खर्च** अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा रू. ३७ करोड ७४ लाख ९० हजार ६ सय ९६ रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८०.८४ प्रतिशत अर्थात रू. ३० करोड ५१ लाख ५० हजार ६ सय ८० रूपैंया खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३७ करोड ४१ लाख ३५ हजा रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८२.६० प्रतिशत अर्थात रू. ३० करोड ९० लाख ५३ हजार ६१ रूपैंया खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ४४ करोड ६ लाख २८ हजार रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८५.८२ प्रतिशत अर्थात रू. ३७ करोड ८१ लाख ५१ हजार ९ सय ५० रूपैंया खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ३८ करोड ४४ लाख ८६ हजार रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८४.०२ प्रतिशत अर्थात रू. ३२ करोड ३० लाख ५२ हजार ४ सय ५० रूपैंया खर्च भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४० करोड २८ लाख २ हजार ७० रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८२.८४ प्रतिशत अर्थात रू. ३३ करोड ३६ लाख ७५ हजार ८ सय ४७ रूपैया मात्र खर्च भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा खर्च हुने अनुमान गरिएको विनियोजन बजेट रकम रू. ४० करोड ७५ लाख ९५ हजार रूपैंया मध्ये चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्ममा रू. १९ करोड ७८ लाख ३३ हजार ३ सय ९ रूपैंया अर्थात ४८.५४ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ । चालु खर्च शीर्षकको गत पाँच आर्थिक वर्ष र चालु आर्थिक वर्षको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च

आ.व.	चालु खर्च अन्तर्गत विनियोजन वार्षिक बजेट	चालु खर्च	चालु खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	३७,७४,९०,६९६	३०,५१,५०,६८०	८०.८४%	मध्यम
२०७८/७९	३७,४१,३५,०००	३०,९०,५३,०६१	८२.६०%	मध्यम
२०७९/८०	४४,०६,२८,०००	३७,८१,५१,९५०	८५.८२%	मध्यम
२०८०/८१	३८,४४,८६,०००	३२,३०,५२,४५०	८४.०२%	मध्यम
२०८१/८२	४०,२८,०२,०७०	३३,३६,७५,८४७	८२.८४%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	४०,७५,९५,०००	१९,७८,३३,३०९	४८.५४%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च

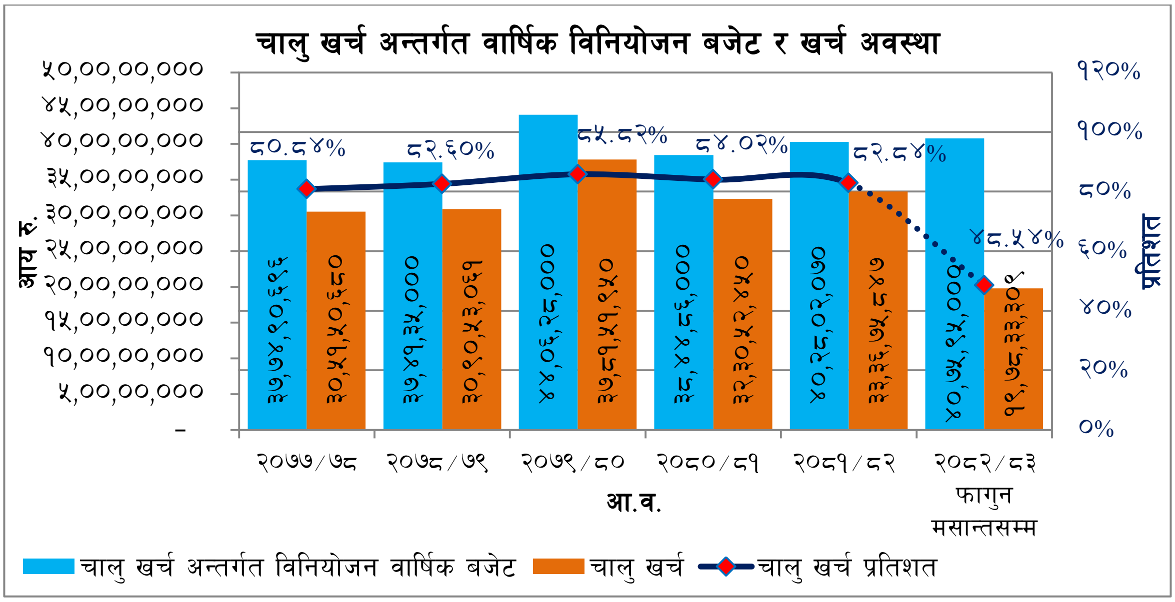

६.१.२ गाउँपालिकामा **पूँजीगत खर्च** शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा रू. २१ करोड १२ लाख १५ हजार ५ सय ६४ रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ५७.७८ प्रतिशत अर्थात रू. १२ करोड २० लाख ३६ हजार ७ सय ७९ रूपैंया खर्च भएको थियो। आ.व. २०७८/७९ मा रू. २७ करोड ५७ लाख ५८ हजार रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ५४.७० प्रतिशत अर्थात रू. १५ करोड ८ लाख ४५ हजार ५ सय २ रूपैंया खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. २६ करोड ४५ लाख ३ हजार रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ६९.२८ प्रतिशत अर्थात रू. १८ करोड ३२ लाख ५१ हजार २ सय ३९ रूपैंया खर्च भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा रू. १७ करोड ७७ लाख ५ हजार रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ७०.११ प्रतिशत अर्थात रू. १२ करोड ४५ लाख ९१ हजार ५ सय ५१ रूपैंया खर्च भएको थियो। त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १८ करोड ५५ लाख ६७ हजार ९ सय ३० रूपैंया विनियोजन बजेट रहेकोमा ८३.२५ प्रतिशत अर्थात रू. १५ करोड ४४ लाख ७७ हजार ४ सय ६ रूपैंया मात्र खर्च भएको थियो। चालु आ.व. २०८२/८३ मा खर्च हुने अनुमान गरिएको विनियोजन बजेट रकम रू. १८ करोड ८१ लाख ५ हजार रूपैंया मध्ये चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्ममा रू. ४ करोड ७ लाख ५३ हजार ३ सय ८० रूपैंया अर्थात २१.६७ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ। पूँजीगत खर्च शीर्षकको गत पाँच आर्थिक वर्ष र चालु आर्थिक वर्षको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.३ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च

आ.व.	पूँजीगत खर्च अन्तर्गत विनियोजन वार्षिक बजेट	पूँजीगत खर्च	पूँजीगत खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२१,१२,१५,५६४	१२,२०,३६,७७९	५७.७८%	कमजोर ●
२०७८/७९	२७,५७,५८,०००	१५,०८,४५,५०२	५४.७०%	कमजोर ●
२०७९/८०	२६,४५,०३,०००	१८,३२,५१,२३९	६९.२८%	कमजोर ●
२०८०/८१	१७,७७,०५,०००	१२,४५,९१,५५१	७०.११%	कमजोर ●
२०८१/८२	१८,५५,६७,९३०	१५,४४,७७,४०६	८३.२५%	मध्यम ●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१८,८१,०५,०००	४,०७,५३,३८०	२१.६७%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.३ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च

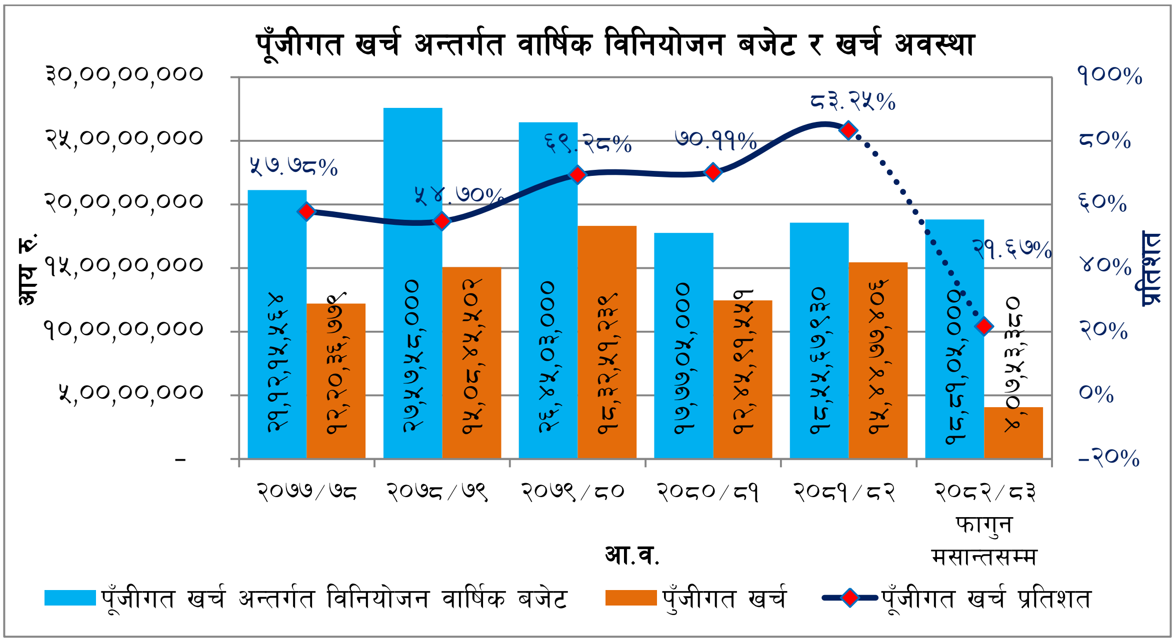

६.१.३ गाउँपालिकामा आ.व. २०७७/७८ मा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ७१.४३ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ २८.५७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ६७.२० प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ ३२.८० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ६७.३६ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ ३२.६४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ७२.१७ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ २७.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी गत आ.व. २०८१/८२ मा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ६८.३५ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ ३१.६५ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ । चालु आ.व. २०८२/०८३ को फागुन मसान्तसम्ममा कुल खर्चको चालु खर्च तर्फ ८२.९२ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च तर्फ १७.०८ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ । गाउँपालिकाले गरेको चालु आ.व. समेत विगत पाँच आ.व. को चालु तथा पूँजीगत खर्चको विवरण यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४ : आ.व. २०७७/७७ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च र पूँजीगत खर्चको अवस्था

आ.व.	चालु खर्च	कुल खर्चमा चालु खर्च प्रतिशत	पूँजीगत खर्च	कुल खर्चमा पूँजीगत खर्च प्रतिशत	जम्मा खर्च
२०७७/७८	३०,५१,५०,६८०	७१.४३%	१२,२०,३६,७७९	२८.५७%	४२,७१,८७,४५९
२०७८/७९	३०,९०,५३,०६१	६७.२०%	१५,०८,४५,५०२	३२.८०%	४५,९८,९८,५६३
२०७९/८०	३७,८१,५१,९५०	६७.३६%	१८,३२,५१,२३९	३२.६४%	५६,१४,०३,१८९
२०८०/८१	३२,३०,५२,४५०	७२.१७%	१२,४५,९१,५५१	२७.८३%	४४,७६,४४,००१
२०८१/८२	३३,३६,७५,८४७	६८.३५%	१५,४४,७७,४०६	३१.६५%	४८,८१,५३,२५३
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१९,७८,३३,३०९	८२.९२%	४,०७,५३,३८०	१७.०८%	२३,८५,८६,६८९

चार्ट नं. ६.४ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको चालु खर्च र पूँजीगत खर्चको अवस्था

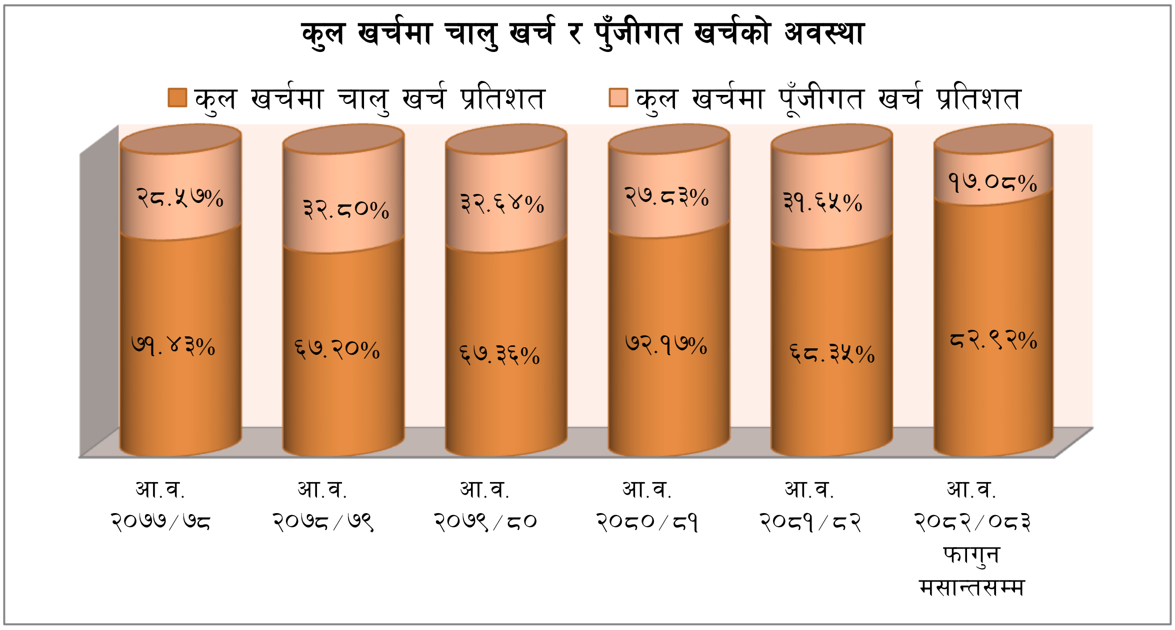

गाउँपालिकामा पुँजीगत खर्च (विकास) को तुलनामा चालु खर्च (प्रशासनिक) को हिस्सा अलि बढी देखिन्छ । उदाहरणका लागि, आ.व. २०८१/८२ मा चालु तर्फ करिब रू. ३३.३६ करोड खर्च हुँदा पुँजीगत तर्फ करिब रू. १५.४४ करोड खर्च भएको छ । पुँजीगत खर्च गर्ने क्षमतामा क्रमिक सुधार देखिएको छ । २०७९/८० मा ६९.२८ प्रतिशत मात्र विकास खर्च भएकोमा २०८१/८२ मा यो बढेर ८३.२५ प्रतिशत पुग्नु सकारात्मक पक्ष हो । चालु खर्च (प्रशासनिक) सधैं उच्च रहने र पुँजीगत खर्च (विकास) अलि ढिलो हुने प्रवृत्ति रोहिणीमा पनि देखिएको छ । विकास बजेटलाई कम्तीमा ८५ प्रतिशत भन्दा माथि पुर्याउने लक्ष्य राख्नुपर्ने देखिन्छ । पुँजीगत बजेटको आकार घट्नुले गाउँपालिकालाई आफ्नै आन्तरिक स्रोत बढाएर विकास निर्माणमा खर्च गर्नुपर्ने दबाब सिर्जना गरेको छ । फागुन मसान्तसम्मको पुँजीगत खर्चलाई हेर्दा, अन्तिम समयमा हुने हतारको विकास (असारे विकास) लाई कम गर्न चैत र वैशाखमै काम सम्पन्न गर्ने नीति लिनु उपयुक्त हुनेछ ।

६.१.४ गाउँपालिकाको **स्थानीय खर्च**सँग सम्बन्धित नीतिगत तथा व्यवहारिक प्रकृतिका चुनौतीहरू रहेका छन् । विगत आर्थिक वर्षहरू र चालु आर्थिक वर्षको अनुभवका आधारमा पहिचान गरिएका स्थानीय खर्चमा कार्यान्वयन दक्षता र कुशलता बढाउने, खर्च क्षमताको सुदृढीकरण गर्नु, बाह्य स्रोत माथिको निर्भरता कम गर्नु, चालु खर्चमा वृद्धि हुनु, वैज्ञानिक अनुमान तथा प्रक्षेपण तयार गर्नु, ठेक्का करारलाई सहज तथा व्यवस्थित गर्ने जस्ता चुनौतिहरू रहेका छन् ।

६.२ क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

क्षेत्रगत विश्लेषण अनुसार रोहिणी गाउँपालिकाको खर्च प्राथमिकता शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार, कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक र कृषि क्षेत्रमा केन्द्रित देखिन्छ । क्षेत्रगत रूपमा हेर्दा सामाजिक विकास, कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्र र पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा उच्च बजेट विनियोजन र खर्च भएको पाइन्छ भने कृषि विकास, अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा अपेक्षित बजेट विनियोजन र खर्च हुन सकेको छैन् । यसले योजना कार्यान्वयनमा सुधारको आवश्यकता देखाउँछ । आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र र कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा विनियोजन बजेट र खर्चको अवस्थालाई सङ्क्षेपमा तालिका र चार्ट मार्फत समीक्षा गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.५ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व.२०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

आ.व.	क्षेत्र	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	आर्थिक विकास	४,८७,४२,९१४	३,६५,२६,२४५	७४.९४%	मध्यम
	सामाजिक विकास	२४,९७,७७,५००	२०,५५,८२,०५८	८२.३१%	मध्यम
	पूर्वाधार विकास	१६,८७,६७,५००	८,८३,७२,७०३	५२.३६%	कमजोर
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	३,३०,५३,०००	३,०५,७६,१८१	९२.५१%	राम्रो
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	८,८३,६५,३४६	६,६१,३०,२७२	७४.८४%	मध्यम
२०७८/७९	आर्थिक विकास	३,२६,४४,०००	२,४०,०२,०८२	७३.५३%	कमजोर
	सामाजिक विकास	३०,८५,१३,०००	२५,४२,६९,४०३	८२.४२%	मध्यम

आ.व.	क्षेत्र	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
	पूर्वाधार विकास	१८,१०,७५,०००	७,८३,८९,९४१	४३.२९%	अत्यन्त कमजोर
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	२,१०,२१,०००	१,१८,७०,७५८	५६.४७%	कमजोर
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	१०,६६,४०,०००	९,१३,६६,३७९	८५.६८%	मध्यम
२०७९/८०	आर्थिक विकास	३,६८,५०,०००	२,५६,८६,०८५	६९.७०%	कमजोर
	सामाजिक विकास	३१,७०,११,०००	२८,१८,६८,३९९	८८.९१%	मध्यम
	पूर्वाधार विकास	१७,९७,१३,०००	११,४४,२३,१५१	६३.६७%	कमजोर
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	४,९८,९७,०००	३,९२,९९,७६८	७८.७६%	मध्यम
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	१२,१६,६०,०००	१०,०१,२५,७८६	८२.३०%	मध्यम
२०८०/८१	आर्थिक विकास	३,२६,००,०००	१,५३,८३,११२	४७.१९%	अत्यन्त कमजोर
	सामाजिक विकास	२८,०३,२९,०००	२४,१२,९०,८१६	८६.०७%	मध्यम
	पूर्वाधार विकास	१३,३८,०५,०००	९,०५,५५,९८०	६७.६८%	कमजोर
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	१,६१,३७,०००	१,४२,१२,१७३	८८.०७%	मध्यम
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	९,९३,२०,०००	८,६२,०१,९२०	८६.७९%	मध्यम
२०८१/८२	आर्थिक विकास	२,९५,६२,०००	१,८४,५९,२८२	६२.४४%	कमजोर
	सामाजिक विकास	२८,७९,८४,०७०	२४,७१,३८,६७२	८५.८२%	मध्यम
	पूर्वाधार विकास	११,००,१८,०००	८,५६,५१,२६१	७७.८५%	मध्यम
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	१,६२,२५,९३०	१,३७,६४,६७९	८४.८३%	मध्यम
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	१४,४५,८०,०००	१२,३१,३९,३५९	८५.१७%	मध्यम
२०८२/०८३ फागुन मसान्तसम्म	आर्थिक विकास	६,०३,४०,०००	१,६४,८०,६०५	२७.३१%	अपूर्ण
	सामाजिक विकास	२९,९४,००,०००	१२,५५,०२,७७८	४१.९२%	अपूर्ण
	पूर्वाधार विकास	८,६९,८०,०००	२,१९,३९,१८३	२५.२२%	अपूर्ण
	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	८४,६०,०००	३९,५३,४०८	४६.७३%	अपूर्ण
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	१४,०५,२०,०००	७,०७,१०,७१५	५०.३२%	अपूर्ण

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका लेखा शाखा, २०८२

चार्ट नं. ६.५ : आ.व. २०७७/७८ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

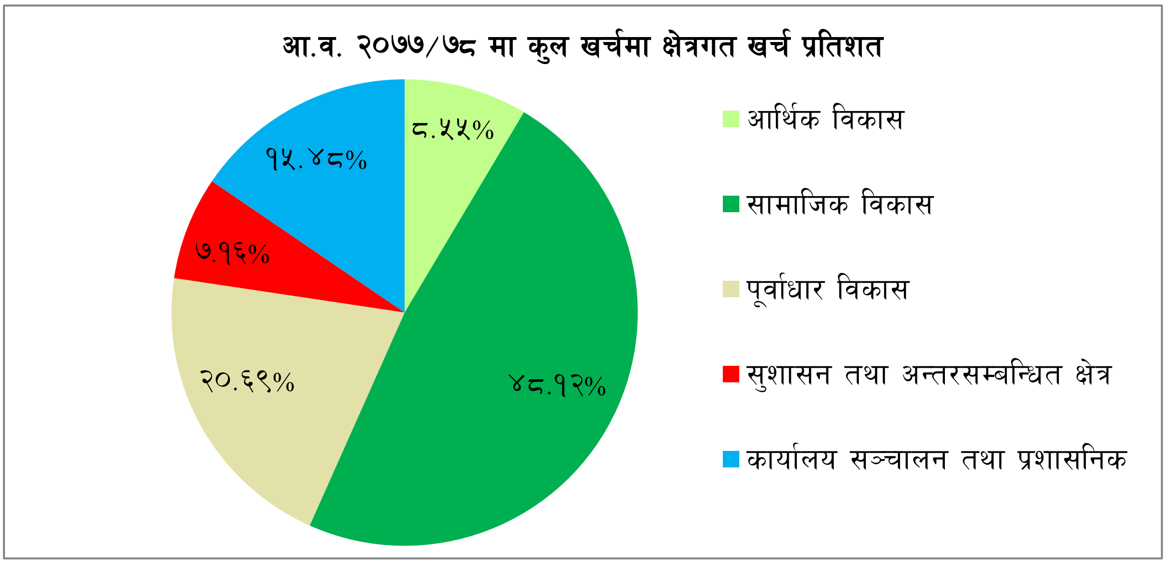

चार्ट नं. ६.६ : आ.व. २०७८/७९ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

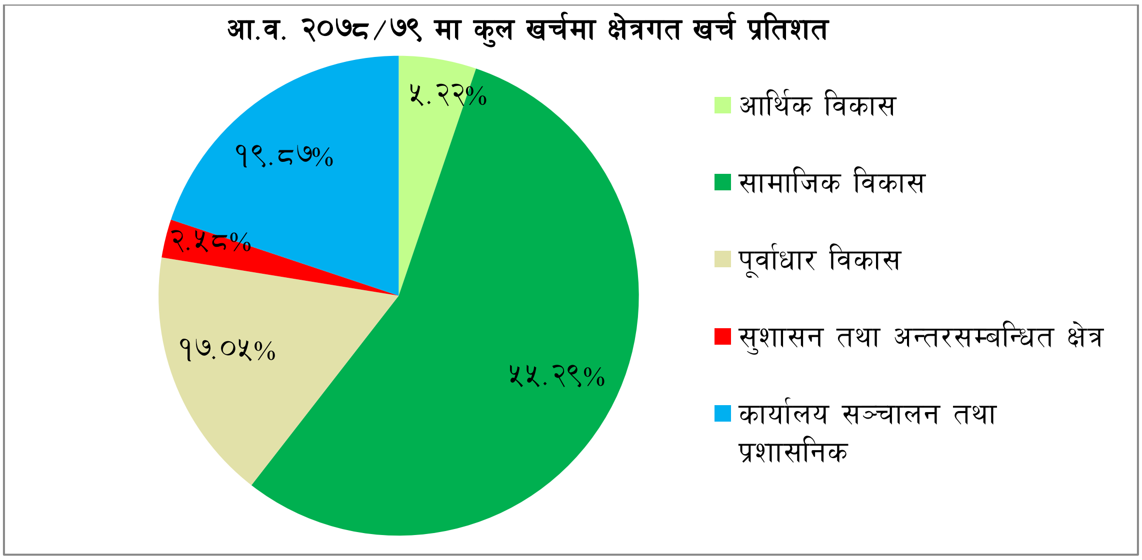

चार्ट नं. ६.७ : आ.व. २०७९/८० मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

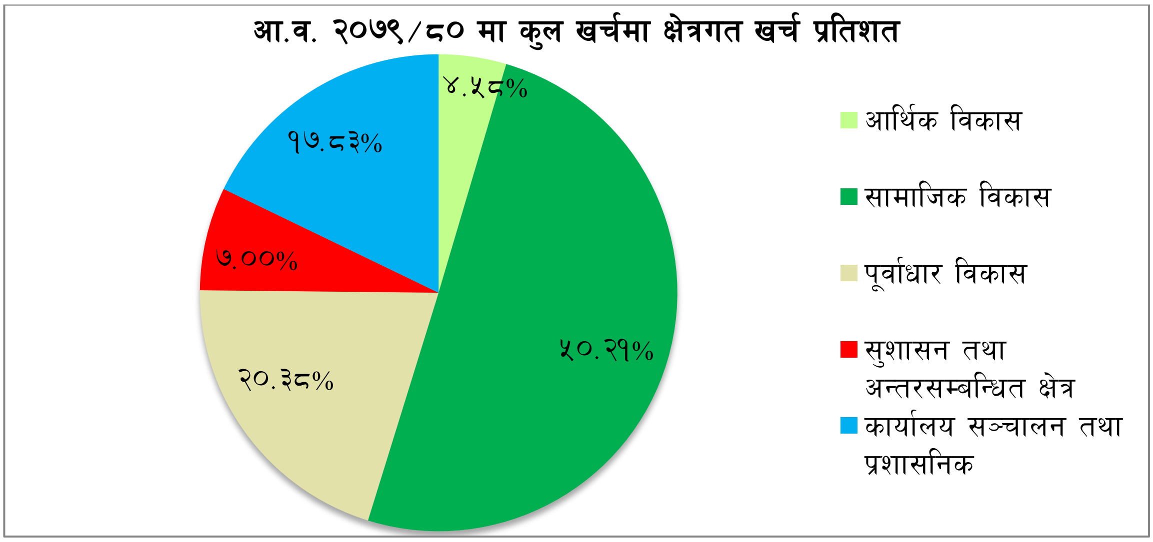

चार्ट नं. ६.८ : आ.व. २०८०/८१ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

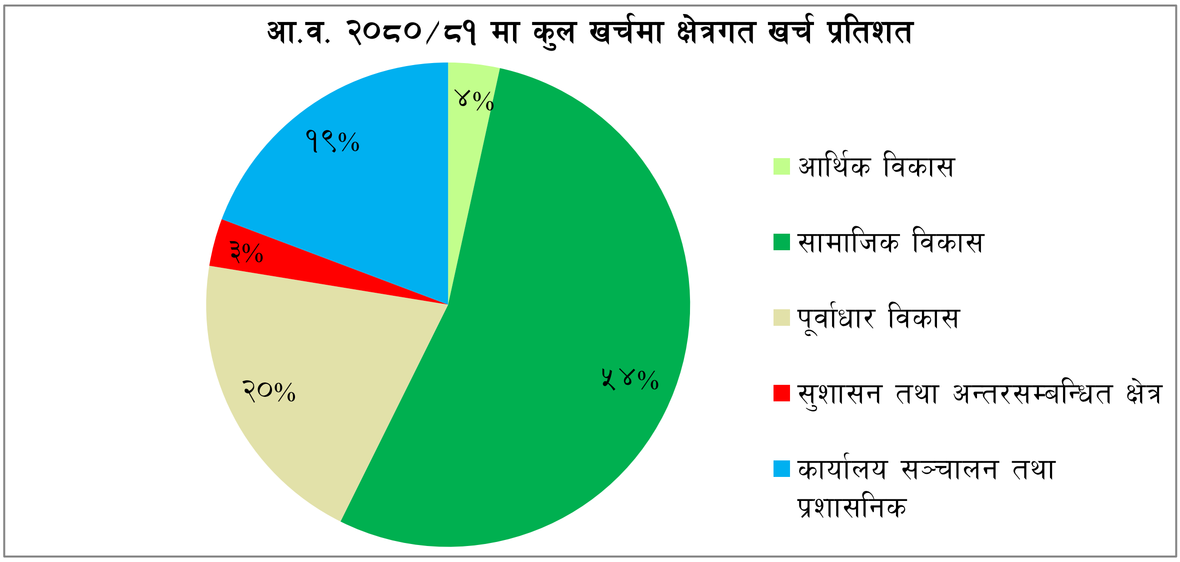

चार्ट नं. ६.९ : आ.व. २०८१/८२ मा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

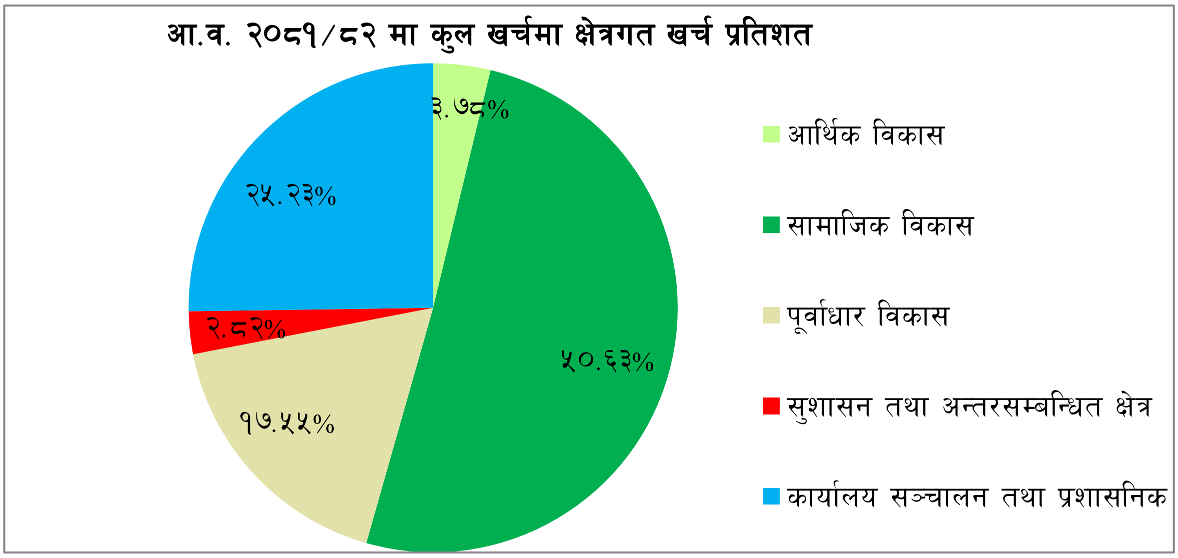

चार्ट नं. ६.१० : आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा क्षेत्रगत खर्चको अवस्था

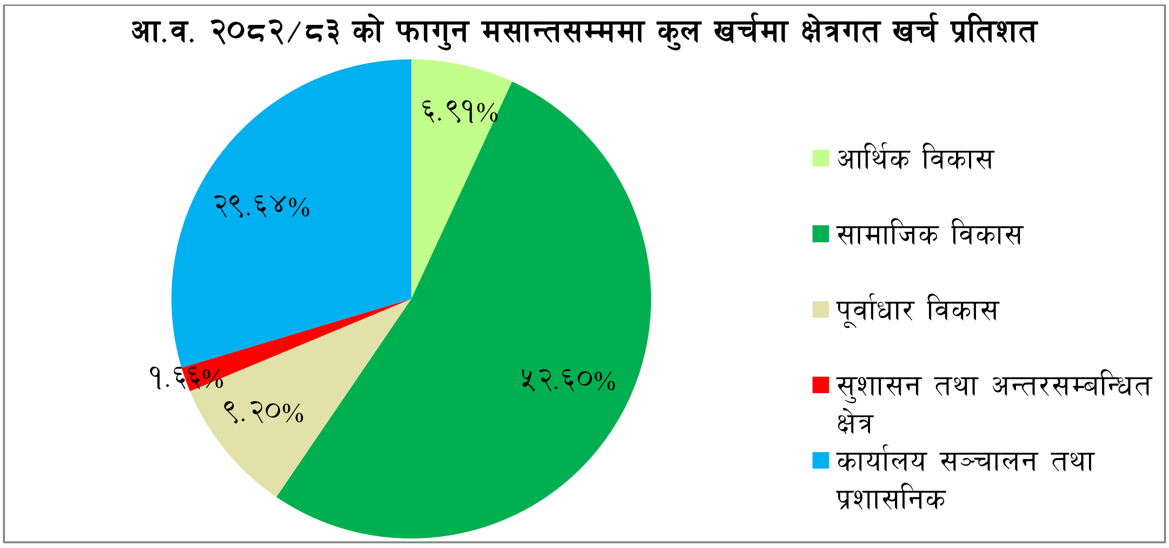

समग्रमा गाउँपालिकाले सामाजिक विकासलाई पहिलो र पूर्वाधार विकासलाई दोस्रो प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ । पूर्वाधार र आर्थिक विकास क्षेत्रमा विनियोजित बजेट पूर्ण रूपमा खर्च हुन नसक्नु (करिब ३०-४० प्रतिशत फ्रिज हुनु) एउटा चुनौती हो । यसलाई सुधार गर्न योजना तर्जुमाकै चरणमा तयारी गर्नुपर्ने देखिन्छ । पूर्वाधार विकास र आर्थिक विकास क्षेत्रमा निरन्तर कमजोर खर्च देखिएको छ । यी क्षेत्रमा विशेष ध्यान दिनु आवश्यक छ । चालु आ.व. ८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा सबै क्षेत्रमा खर्च कम रहेको हुदा बाँकी महिनामा खर्च गति तीव्र पार्नुपर्ने छ ।

गाउँपालिकामा खर्च वृद्धिगर्न उल्लेखित कार्यमा जोडदिनु पर्ने देखिन्छ :-

- पूर्वाधार आयोजना असार अगावै सम्पन्न गर्ने योजना बनाउने,
- आर्थिक विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा प्राविधिक सहयोग बढाउने,
- त्रैमासिक खर्च लक्ष्य तोकी नियमित अनुगमन गर्ने,
- सामाजिक विकासको अनुभव अन्य क्षेत्रमा पनि लागू गर्ने,
- २०८२/८३ का बाँकी चैत-वैशाखमा प्राथमिकताका आयोजना तत्काल सम्पन्न गर्ने ।

६.२.१. आर्थिक विकास

रोहिणी गाउँपालिका, रुपन्देही जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेशमा अवस्थित एक कृषिप्रधान गाउँपालिका हो । गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रमा कृषि तथा पशुपालन, साना तथा घरेलु उद्योग, पर्यटन विकास र रोजगारी तथा आयआर्जन जस्ता महत्त्वपूर्ण उपक्षेत्रहरू समावेश छन् । गाउँपालिकाको आर्थिक विकास अझै कृषिमा आधारित र विकासशील अवस्थामा रहेको छ । तर, उपलब्ध स्रोत, जनशक्ति र सम्भावनालाई सही ढंगले प्रयोग गरेमा दिगो र समृद्ध आर्थिक विकास सम्भव छ । आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको उपलब्ध तथ्याङ्का आधारमा आर्थिक विकास क्षेत्रमा निम्नानुसार बजेट विनियोजन र खर्च भएको देखिन्छ ।

आर्थिक विकासको क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ४ करोड ८७ लाख ४२ हजार ९ सय १४ रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ६५ लाख २६ हजार २ सय ४५ रूपैंया अर्थात ७४.९४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३ करोड २६ लाख ४४ हजा रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ करोड ४० लाख २ हजार ८२ रूपैंया अर्थात ७३.५३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ३ करोड ६८ लाख ५० हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. २ करोड ५६ लाख ८६ हजार ८५ रूपैंया अर्थात ६९.७० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ३ करोड २६ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ५३ लाख ८३ हजार १ सय १२ रूपैंया अर्थात ४७.१९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. २ करोड ९५ लाख ६२ हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ८४ लाख ५९ हजार २ सय ८२ रूपैया अर्थात ६२.४४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ६ करोड ३ लाख ४० हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ करोड ६४ लाख ८० हजार ६ सय ५ रूपैंया अर्थात २७.३१ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको आर्थिक विकासको क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.६ : आर्थिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	४,८७,४२,९१४	३,६५,२६,२४५	७४.९४%	कमजोर
२०७८/७९	३,२६,४४,०००	२,४०,०२,०८२	७३.५३%	कमजोर
२०७९/८०	३,६८,५०,०००	२,५६,८६,०८५	६९.७०%	कमजोर
२०८०/८१	३,२६,००,०००	१,५३,८३,११२	४७.१९%	अत्यन्त कमजोर
२०८१/८२	२,९५,६२,०००	१,८४,५९,२८२	६२.४४%	कमजोर
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	६,०३,४०,०००	१,६४,८०,६०५	२७.३१%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.११ : आर्थिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

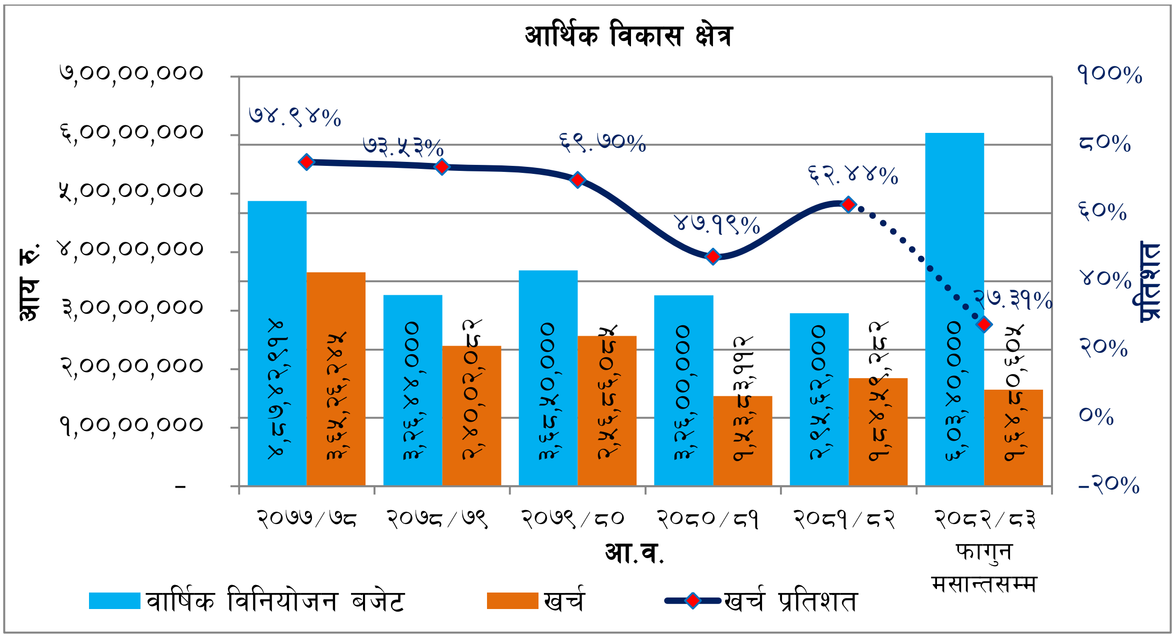

आर्थिक विकासका धेरैजसो कार्यक्रमहरू संघीय र प्रदेश सरकारको सशर्त अनुदानमा आधारित छन् । गाउँपालिकाले आफ्नै आन्तरिक स्रोतबाट ठूला आर्थिक परियोजनाहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक विकास क्षेत्रमा स्रोत र सम्भावना भए पनि कार्यान्वयन पक्ष कमजोर रहेको छ । अझै पनि आर्थिक विकास तर्फ विनियोजित बजेटको करिब ३०-५० प्रतिशत हिस्सा खर्च हुन नसक्नु एउटा चुनौती हो । चालु आ.व. २०८२/८३ का बाँकी महिनामा आर्थिक विकासका आयोजना तत्काल कार्यान्वयन गर्ने, बजेट खर्च अनुगमन समिति गठन गरी मासिक प्रगति समीक्षा गर्ने, यथार्थपरक बजेट अनुमान तथा क्षमताभन्दा बढी विनियोजन नगर्ने जस्ता कार्यहरु गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

बजेट कार्यान्वयन दर (आर्थिक विकास) :

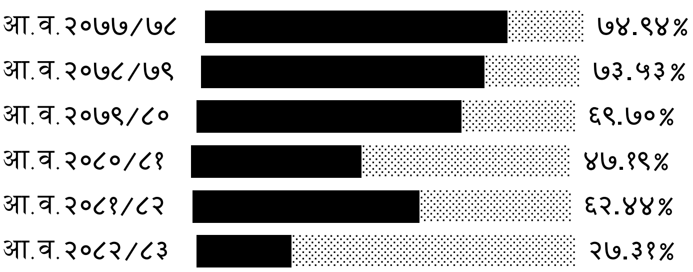

६.२.१.१ कृषि

कृषि उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २ करोड ५२ लाख १७ हजार ९ सय १४ रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ९१ लाख २० हजार ६ सय ७३ रूपैँया अर्थात ७५.८२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. १ करोड ८२ लाख ५० हजार रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड २८ लाख ६५ हजार ४ सय ९९ रूपैँया अर्थात ७०.५० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. २ करोड ५ लाख ५० हजार रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड १५ लाख ८३ हजार ३ सय ७४ रूपैँया अर्थात ५६.३७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २ करोड ७ लाख रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. ५३ लाख १३ हजार ४६ रूपैँया अर्थात २५.६७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. २ करोड १४ लाख ६० हजार रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ७ लाख ७१ हजार १ सय २ रूपैँया अर्थात ५०.१९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ३ करोड १६ लाख ८५ हजार रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ६६ लाख ४० हजार ६६ रूपैँया अर्थात २०.९६ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको कृषि उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.७ : कृषि उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२,५२,१७,९१४	१,९१,२०,६७३	७५.८२%	मध्यम
२०७८/७९	१,८२,५०,०००	१,२८,६५,४९९	७०.५०%	कमजोर
२०७९/८०	२,०५,५०,०००	१,१५,८३,३७४	५६.३७%	कमजोर
२०८०/८१	२,०७,००,०००	५३,१३,०४६	२५.६७%	अत्यन्त कमजोर
२०८१/८२	२,१४,६०,०००	१,०७,७१,१०२	५०.१९%	सुधारोन्मुख
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	३,१६,८५,०००	६६,४०,०६६	२०.९६%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.१२ : कृषि उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

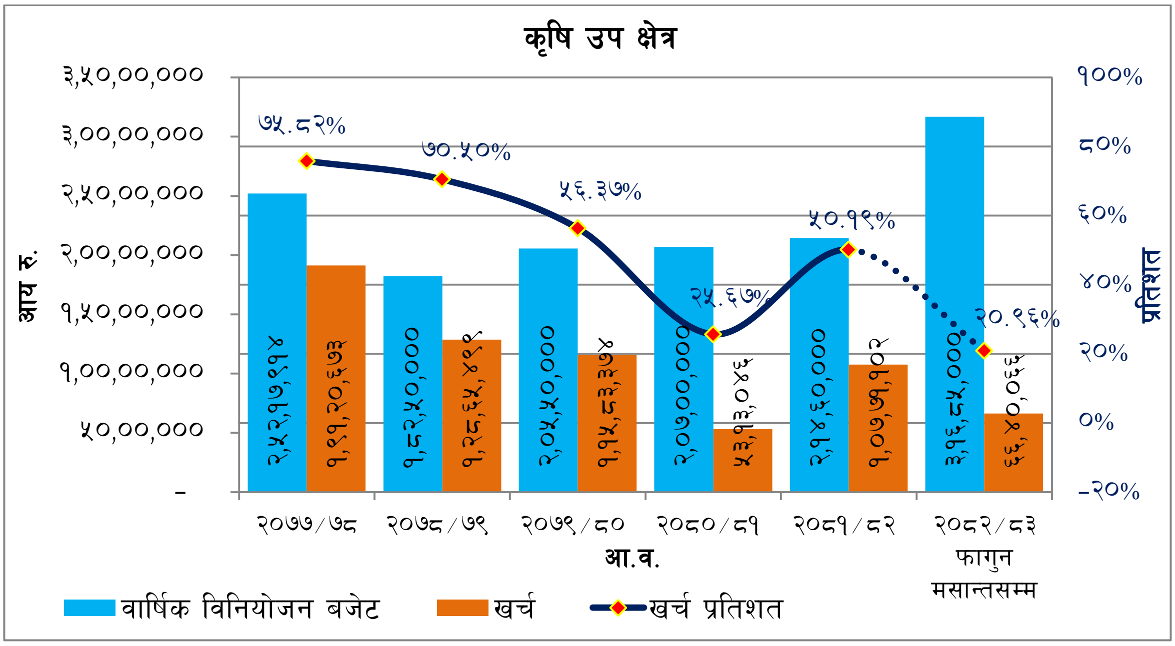

हरेक वर्ष बजेट बढ्दो प्रवृत्ति देखिन्छ, विशेष गरी आ.व. २०८१/८२ र २०८२/८३ मा उल्लेखनीय वृद्धि रहेको छ । तर खर्च अस्थिर छ–कहिले धेरै (आ.व. २०७७/७८- आ.व. २०७९/८०), कहिले निकै कम (आ.व. २०८०/८१, आ.व. २०८२/८३) छ । यसले देखाउँछ कि योजना कार्यान्वयनमा कमजोरी रहेको छ । कृषि उपक्षेत्रमा बजेट विनियोजन र वास्तविक खर्चबीच ठूलो खाडल रहेको छ । यसले कृषि विकास कार्यक्रमको प्रभावकारितामा प्रश्न उठाउँछ । तत्काल सुधारका लागिः श्रावण-असोजमै कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन सुरु गर्ने, कृषि प्राविधिक दरबन्दी पूर्ति गरी जनशक्ति सुदृढ गर्ने, त्रैमासिक खर्च लक्ष्य तोकी अनुगमन गर्ने, चालु आ.व. २०८२/८३ का बाँकी महिनामा कृषि अनुदान वितरण तत्काल सम्पन्न गर्ने कार्य गर्नु पर्दछ ।

६.२.१.२ उद्योग

उद्योग उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २५ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ लाख ५८ हजार ६० रूपैंया अर्थात २६.३२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३३ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ लाख २८ हजार ५ सय ४३ रूपैंया अर्थात ७३.५९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ३४ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. २९ लाख ७६ हजार ९ सय ३८ रूपैंया अर्थात ८७.५६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १२ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. १० लाख ४२ हजार ७ सय ७ रूपैंया अर्थात ८६.८९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १३ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ११ लाख ५९ हजार ८ सय ४ रूपैंया अर्थात ८९.२२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ४० लाख २५ हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १५ लाख ३५ हजार ५ सय ९३ रूपैंया अर्थात ३८.१५ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको उद्योग उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.८ : उद्योग उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२५,००,०००	६,५८,०६०	२६.३२%	अत्यन्त कमजोर 🔴🔴
२०७८/७९	३३,००,०००	२४,२८,५४३	७३.५९%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	३४,००,०००	२९,७६,९३८	८७.५६%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	१२,००,०००	१०,४२,७०७	८६.८९%	मध्यम 🟡
२०८१/८२	१३,००,०००	११,५९,८०४	८९.२२%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	४०,२५,०००	१५,३५,५९३	३८.१५%	अपूर्ण □

गाउँपालिकामा व्यावसायिक कर बढिरहेको सन्दर्भमा, उद्योग उपक्षेत्रको बजेट बढाएर स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित साना उद्योगहरूलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ । उद्योग उपक्षेत्रमा बजेट सानो भए पनि खर्च प्रभावकारी छ । अन्य क्षेत्रको तुलनामा कार्यान्वयन क्षमता राम्रो छ तर चालु आ.व.मा खर्च बढाउनुपर्ने आवश्यकता छ । आ.व. २०७९/८० देखि आ.व. २०८१/८२ सम्म राम्रो सुधार भयो तर २०८२/८३ मा अत्यधिक बजेट विनियोजनले पुनः चुनौती थपेको छ । बजेट एकाएक नबढाई क्षमताअनुसार क्रमिक वृद्धि गर्नु पर्ने हुन्छ । उद्योग दर्ता अभियान थप सक्रिय बनाई साना तथा घरेलु उद्योग प्रवर्द्धन गर्नु पर्ने देखिन्छ । आ.व. २०८२/८३ का बाँकी महिनामा उद्यमशीलता तालिम, अनुदान वितरण तत्काल सम्पन्न गर्नु पर्ने देखिन्छ । वर्ष २०७९-२०८२ को सफल मोडेल (थोरै बजेट, उच्च खर्च) लाई निरन्तरता दिने गर्नु पर्दछ ।

चार्ट नं. ६.१३ : उद्योग उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

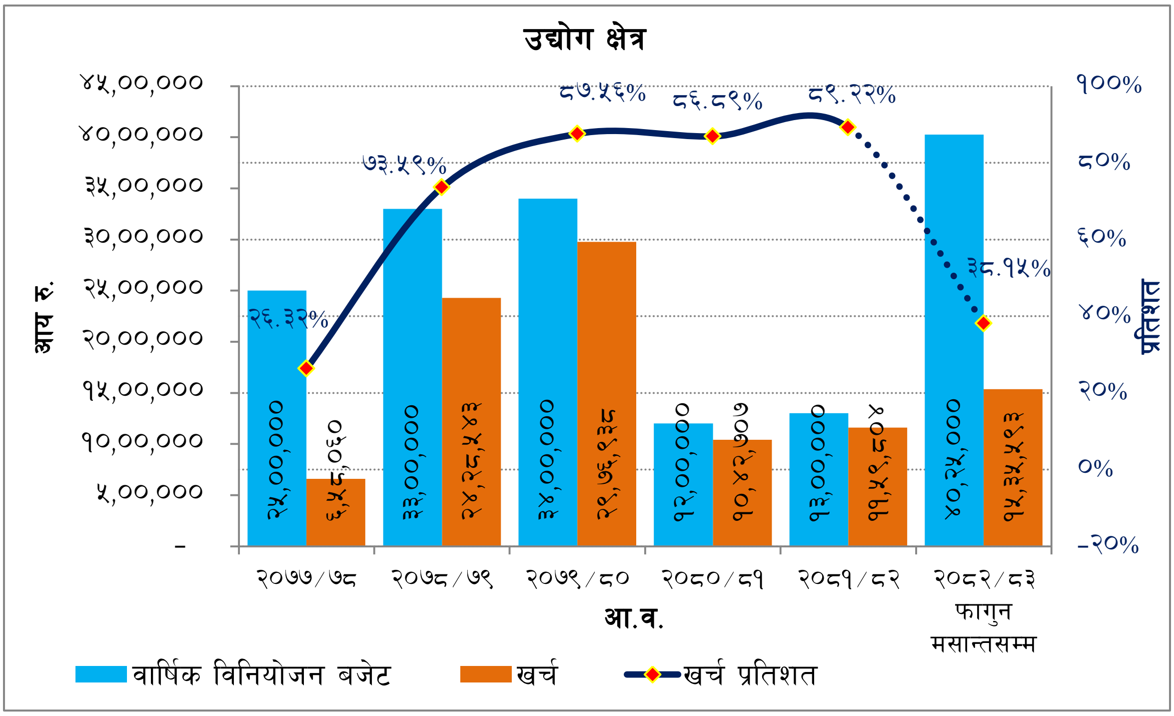

६.२.१.३ पर्यटन

पर्यटन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च गरिएको छैन् । गाउँपालिकाको पर्यटन उप-क्षेत्र पूर्ण रूपमा निष्क्रिय अवस्थामा रहेको देखिन्छ । विगत ६ वर्षको तथ्याङ्कले यस क्षेत्रमा उक्त शीर्षकमा कुनै पनि वित्तीय लगानी वा कार्यक्रम सञ्चालन नभएको पुष्टि गर्दछ । पर्यटनको प्रचुर सम्भावना हुँदाहुँदै पनि बजेट विनियोजन नहुनुले यो क्षेत्र नीतिगत प्राथमिकतामा नपरेको संकेत गर्दछ ।

गाउँपालिका भित्रका ऐतिहासिक, धार्मिक वा प्राकृतिक पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी आगामी बजेटमा सम्भाव्यता अध्ययनका लागि रकम विनियोजन गर्नुपर्ने देखिन्छ । शून्य लगानीको अवस्थालाई चिर्दै पर्यटन पूर्वाधार विकासका लागि आगामी आर्थिक वर्षदेखि अनिवार्य बजेट सिलिङ तोक्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ । स्थानीय कला-संस्कृति र पर्यटकीय क्षेत्रको प्रचारप्रसारका लागि साना कार्यक्रमहरूबाट सुरुवात गर्न उपयुक्त हुनेछ ।

६.२.१.४ सहकारी

सहकारी उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम बजेट विनियोजन तथा खर्च भएको थिएन् । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ११ लाख रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. ७ लाख ८४ हजार ९ सय ६१ रूपैँया अर्थात ७१.३६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १४ लाख रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. १३ लाख २२ हजार ३ सय १५ रूपैँया अर्थात ९४.४५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १२ लाख ५० हजार रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. १२ लाख ३९ हजार ५ सय १५ रूपैँया अर्थात ९९.१६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४ लाख रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख ९९ हजार ६ सय ६१ रूपैँया अर्थात ९९.९२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १ लाख रूपैँया विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा उक्त शीर्षकमा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्नसम्मको सहकारी

उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.९ : सहकारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	-	-	-	बजेट छैन ●
२०७८/७९	११,००,०००	७,८४,९६१	७१.३६%	कमजोर ●
२०७९/८०	१४,००,०००	१३,२२,३१५	९४.४५%	राम्रो □
२०८०/८१	१२,५०,०००	१२,३९,५१५	९९.१६%	उत्कृष्ट □
२०८१/८२	४,००,०००	३,९९,६६१	९९.९२%	उत्कृष्ट □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१,००,०००	-	०.००%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.१४ : सहकारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

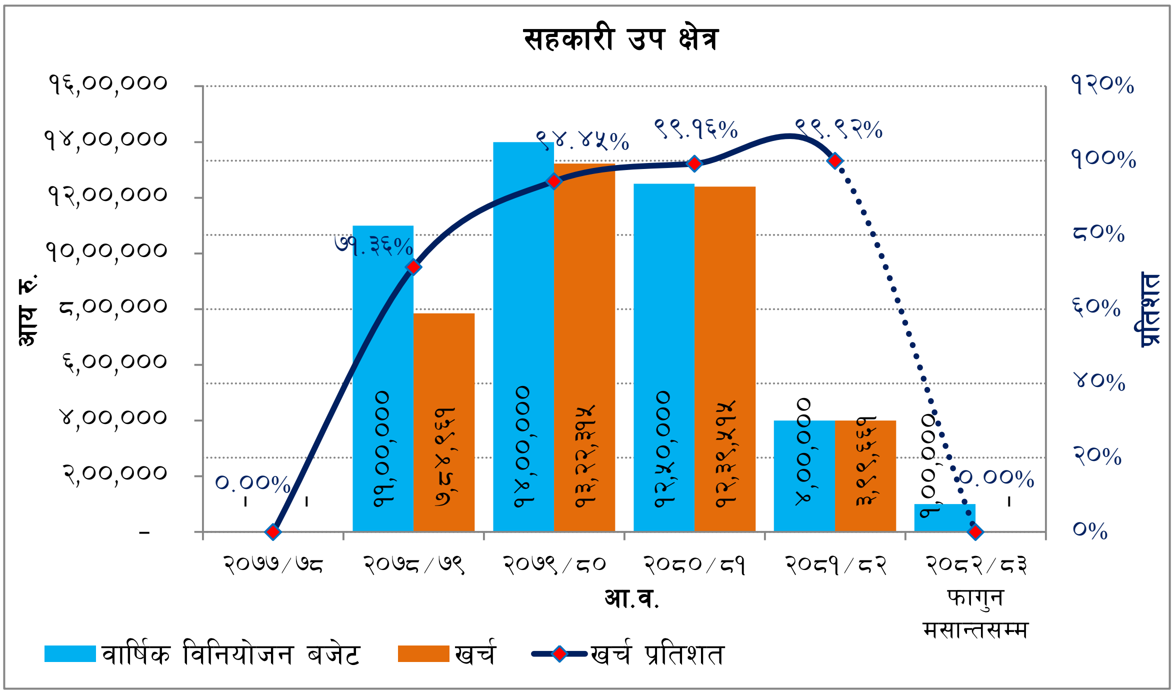

गाउँपालिकाले सहकारी क्षेत्रमा सुरुवाती वर्षहरूमा बजेट बढाउँदै लगे पनि पछिल्ला दुई वर्षमा बजेटको आकार घटाएको देखिन्छ। यद्यपि, जति बजेट विनियोजन भएको छ, त्यसको खर्च गर्ने क्षमता भने ९४% देखि ९९% को बीचमा रहनु निकै सकारात्मक पक्ष हो।

६.२.१.५ जलस्रोत तथा सिँचाई

जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ६२ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५७ लाख ४८ हजार ६ सय ६७ रूपैंया अर्थात ९२.७२ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७८/७९ मा रू. ६६ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ४९ लाख ६९ हजार २४ रूपैंया अर्थात ७५.२९ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. ८१ लाख रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ६७ लाख ३६ हजार ७३ रूपैंया अर्थात ८३.१६ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा रू. ८१ लाख ५० हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ६६ लाख ७६ हजार ६६ रूपैंया अर्थात ८१.९१ प्रतिशत खर्च भएको थियो। त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४२

लाख ८० हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा रू. ४१ लाख २२ हजार ९ सय ५६ रूपैंया अर्थात ९६.३३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ५६ लाख १० हजार रूपैंया विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ लाख ५० हजार रूपैंया अर्थात २.६७ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१० : जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	६२,००,०००	५७,४८,६६७	९२.७२%	राम्रो
२०७८/७९	६६,००,०००	४९,६९,०२४	७५.२९%	मध्यम
२०७९/८०	८१,००,०००	६७,३६,०७३	८३.१६%	राम्रो
२०८०/८१	८१,५०,०००	६६,७६,०६६	८१.९१%	राम्रो
२०८१/८२	४२,८०,०००	४१,२२,९५६	९६.३३%	उत्कृष्ट
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	५६,१०,०००	१,५०,०००	२.६७%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.१५ : जलस्रोत तथा सिँचाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

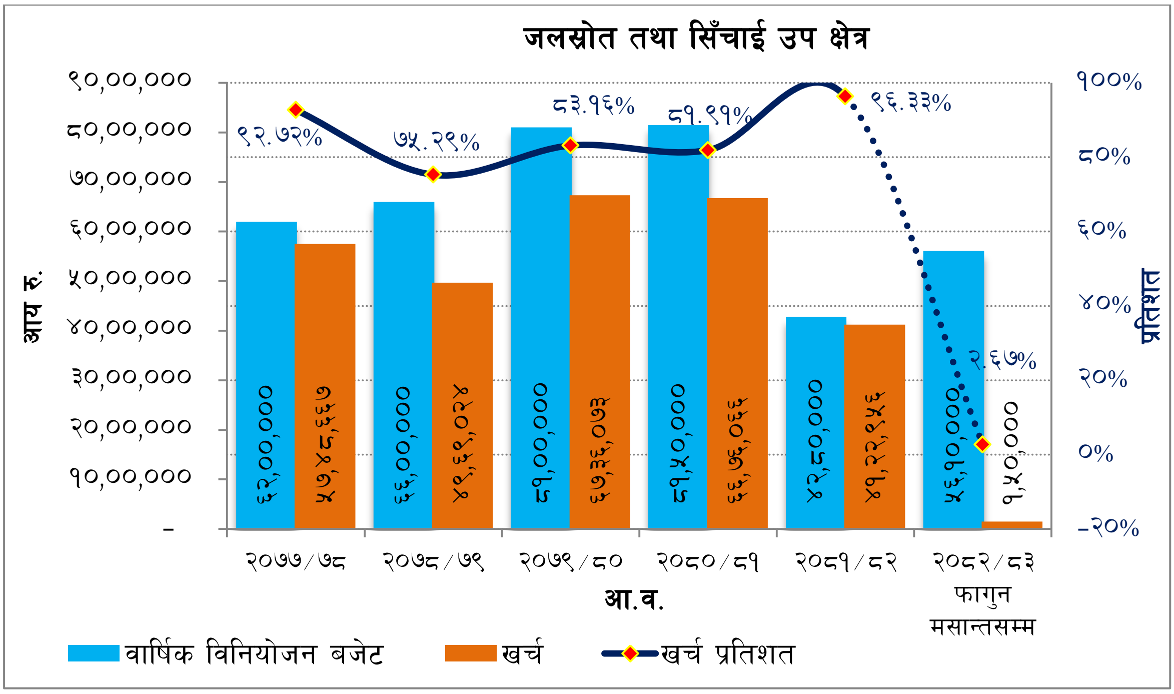

समग्रमा जलस्रोत तथा सिँचाइ उप-क्षेत्रको खर्च गर्ने क्षमता ८०% देखि ९५% को हाराहारीमा रहेको देखिन्छ, जुन सन्तोषजनक मानिन्छ । तथ्याङ्क अनुसार गाउँपालिकाले जलस्रोत र सिँचाइलाई उच्च प्राथमिकता दिएको देखिन्छ । आ.व. २०७९/८० र आ.व. २०८०/८१ मा विनियोजन उच्च रहे पनि पछिल्लो वर्ष (आ.व. २०८१/८२) मा विनियोजित बजेटको उच्चतम उपयोग भएको छ । चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको न्यून खर्चले भने पुँजीगत कार्यहरूको कार्यान्वयनमा गति बढाउनुपर्ने आवश्यकता औंल्याउँछ ।

६.२.१.६ वन

वन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च गरिएको छैन् । वन उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको वित्तीय सहभागिता शून्य रहेको छ । स्थानीय स्तरमा वन संरक्षण, वृक्षारोपण वा वनमा आधारित आयआर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यो क्षेत्र पूर्ण रूपमा ओझेलमा परेको देखिन्छ । जलवायु परिवर्तनको असर कम गर्न र स्थानीय पर्यावरण सुधारका लागि आगामी आर्थिक वर्षदेखि वन उप-क्षेत्र अन्तर्गत वृक्षारोपण र नर्सरी व्यवस्थापनका लागि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने देखिन्छ । सामुदायिक वनहरूसँगको समन्वयमा आयआर्जनमूलक कार्यक्रमहरू (जस्तैः जडीबुटी खेती वा गैर-काष्ठ वन पैदावार) सुरु गर्ने नीतिगत निर्णय लिनु आवश्यक छ । सुरुवाती चरणमा वन संरक्षण सम्बन्धी सचेतना र साना पूर्वाधारका लागि भए पनि वार्षिक बजेट सिलिङमा यो क्षेत्रलाई समावेश गर्नुपर्दछ ।

६.२.१.७ पशुपंक्षी

पशुपंक्षी उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ३५ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ लाख ९५ हजार ३ सय ७३ रूपैंया अर्थात ७०.२९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३३ लाख ९४ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २९ लाख ५४ हजार ५५ रूपैंया अर्थात ८७.०४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ३० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २६ लाख ७४ हजार २ सय ५० रूपैंया अर्थात ८९.१४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १३ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ११ लाख ११ हजार ७ सय ७८ रूपैंया अर्थात ८५.५२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १९ लाख ७२ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १९ लाख ५५ हजार ७ सय ५९ रूपैंया अर्थात ९९.१८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ करोड ७२ लाख ९५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्त सम्ममा रू. ७२ लाख ७४ हजार ४ सय ५५ रूपैंया अर्थात ४२.०६ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्त सम्मको पशुपंक्षी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.११ : पशुपंक्षी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	३५,५०,०००	२४,९५,३७३	७०.२९%	कमजोर ●
२०७८/७९	३३,९४,०००	२९,५४,०५५	८७.०४%	मध्यम ●
२०७९/८०	३०,००,०००	२६,७४,२५०	८९.१४%	मध्यम ●
२०८०/८१	१३,००,०००	११,११,७७८	८५.५२%	मध्यम ●
२०८१/८२	१९,७२,०००	१९,५५,७५९	९९.१८%	उत्कृष्ट □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१,७२,९५,०००	७२,७४,४५५	४२.०६%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.१६ : पशुपंक्षी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

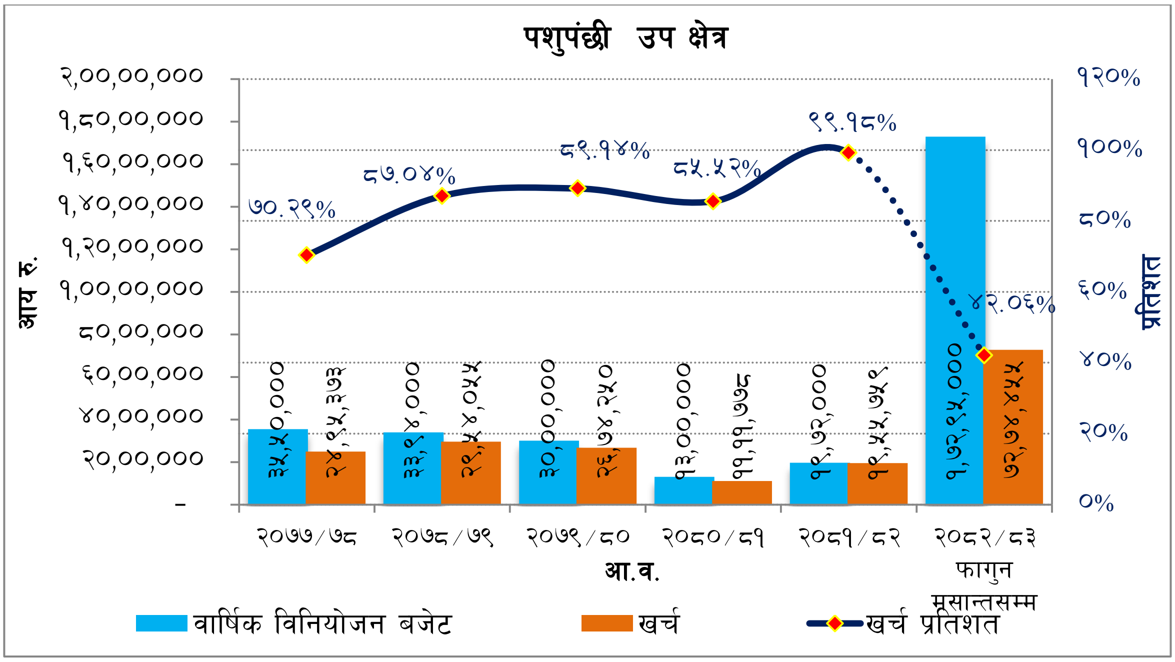

पशुपंक्षी उप-क्षेत्रमा विगतका वर्षहरूमा बजेट विनियोजन न्यून रहे तापनि खर्च गर्ने क्षमता उच्च देखिएको थियो । यही आधारमा चालु आर्थिक वर्षमा बजेटको आकार व्यापक रूपमा बढाइएको देखिन्छ । यसले गाउँपालिकाभित्र पशुपालन, दुग्ध उत्पादन वा मासुजन्य व्यवसायमा ठूला परियोजनाहरू (जस्तैः अनुदान, खोप अभियान, वा पकेट क्षेत्र विकास) सञ्चालन भइरहेको बुझिन्छ । बजेटको आकार १ करोड ७२ लाख नाघेको हुनाले यसको प्रतिफल वास्तविक किसानसम्म पुगेको छ कि छैन भनी सघन अनुगमन गर्नुपर्ने देखिन्छ । फागुन सम्म ४२ प्रतिशत खर्च भएकोमा बाँकी ५८ प्रतिशत बजेट असार मसान्तसम्ममा गुणस्तरीय रूपमा खर्च गर्ने योजना बनाउनु पर्नेछ । बजेट बढाउनु सकारात्मक छ, तर यसले पशुजन्य उत्पादनमा कति प्रतिशत वृद्धि भयो भन्ने कुरालाई आगामी वर्षको बजेटको आधार बनाउनु पर्छ ।

६.२.१.८ वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय क्षेत्र

वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ९१ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६७ लाख ८९ हजार ८ सय २५ रूपैंया अर्थात ७४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा उक्त खर्च शीर्षकमा रकम विनियोजन र खर्च गरिएको थिएन । आ.व. २०७९/८० मा रू. २ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ९८ हजार ३ सय १५ रूपैंया अर्थात ९९.१६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा उक्त खर्च शीर्षकमा रकम विनियोजन र खर्च गरिएको थिएन । गत २०८१/८२ मा रू. ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५० हजार रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त खर्च शीर्षकमा रकम विनियोजन गरिएको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१२ : वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	९१,७५,०००	६७,८९,८२५	७४.००%	कमजोर ●
२०७८/७९	-	-	-	बजेट छैन ●
२०७९/८०	२,००,०००	१,९८,३१५	९९.१६%	उत्कृष्ट □
२०८०/८१	-	-	-	बजेट छैन ●
२०८१/८२	५०,०००	५०,०००	१००.००%	उत्कृष्ट □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	-	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.१७ : वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

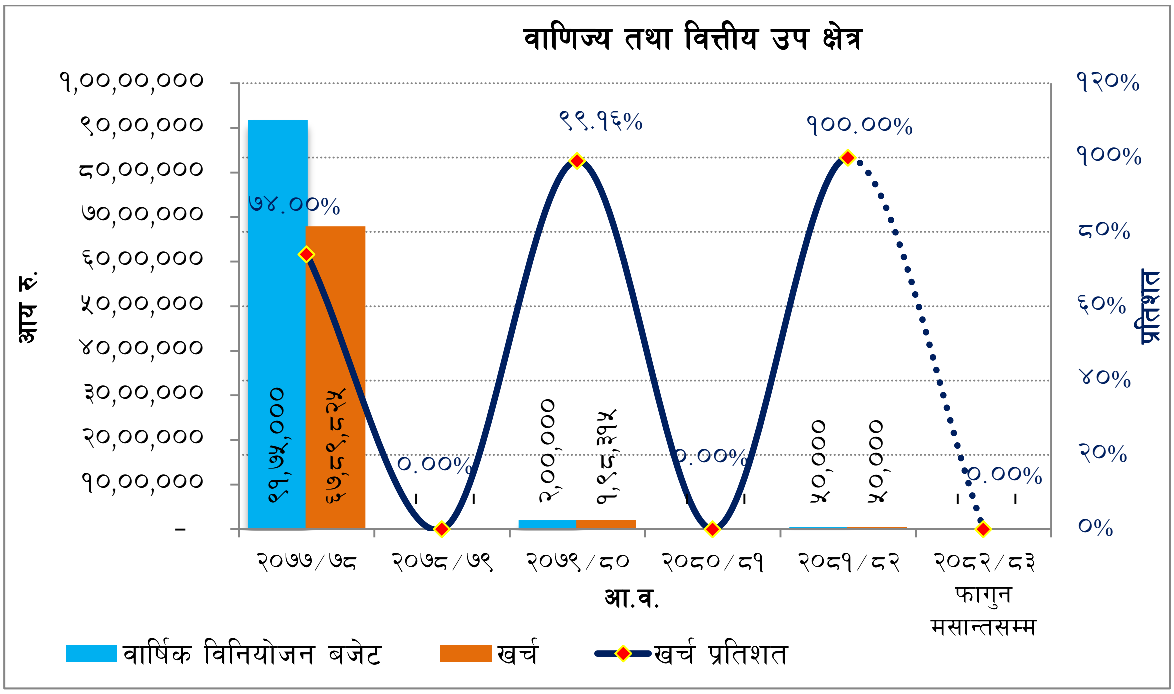

वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उप-क्षेत्र गाउँपालिकाको लगानीको हिसाबले निकै अस्थिर र कम प्राथमिकतामा परेको क्षेत्र देखिन्छ । वाणिज्य, आपूर्ति तथा वित्तीय उपक्षेत्रको सबैभन्दा ठूलो समस्या निरन्तरताको अभाव हो । ६ वर्षमध्ये ३ वर्ष बजेट नै विनियोजन भएन । यसले नीतिगत प्राथमिकतामा अस्थिरता देखाउँछ । बजेटको आकार ठूलो हुँदा (आ.व. २०७७/७८ मा) खर्च प्रतिशत केही कम रहे पनि सानो बजेट विनियोजन हुँदा भने खर्च गर्ने क्षमता उत्कृष्ट (९९-१००%) रहेको पाइन्छ । यसले स-साना लक्षित कार्यक्रमहरू मात्र सञ्चालन भएको बुझिन्छ । यसले देखाउँछ कि कार्यान्वयन क्षमता राम्रो छ – केवल नीतिगत निरन्तरता र नियमित बजेट विनियोजन को आवश्यकता छ । वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड मानिन्छ । त्यसैले यस उप-क्षेत्रमा हरेक वर्ष केही न केही बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिनु आवश्यक देखिन्छ । चालु आ.व. २०८२/८३ मा हालसम्म बजेट विनियोजन नभएकाले यस क्षेत्रमा कार्यक्रम थप्न गाउँपालिकाले पहल गर्नुपर्छ ।

६.२.१.९ भुमी व्यवस्था

भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २ज्ञ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १७ लाख १३ हजार ६ सय ४७ रूपैंया अर्थात ८१.६० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा उक्त खर्च शीर्षकमा रकम विनियोजन र खर्च गरिएको थिएन । आ.व. २०७९/८० मा रू. २ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ९४ हजार ८ सय २० रूपैंया अर्थात ९७.४१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा उक्त खर्च शीर्षकमा रकम विनियोजन र खर्च गरिएको थिएन । गत २०८१/८२ मा रू. १ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा उक्त शीर्षकमा शुन्य रकम खर्च भएको थियो। चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १६ लाख २५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ८ लाख ८० हजार ४ सय ९१ रूपैंया अर्थात ५४.१८ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१३ : भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२१,००,०००	१७,१३,६४७	८१.६०%	राम्रो □
२०७८/७९	-	-	-	बजेट छैन ●
२०७९/८०	२,००,०००	१,९४,८२०	९७.४१%	उत्कृष्ट □
२०८०/८१	-	-	-	बजेट छैन ●
२०८१/८२	१,००,०००	-	०.००%	अत्यन्त कमजोर●●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१६,२५,०००	८,८०,४९१	५४.१८%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.१८ : भुमी व्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

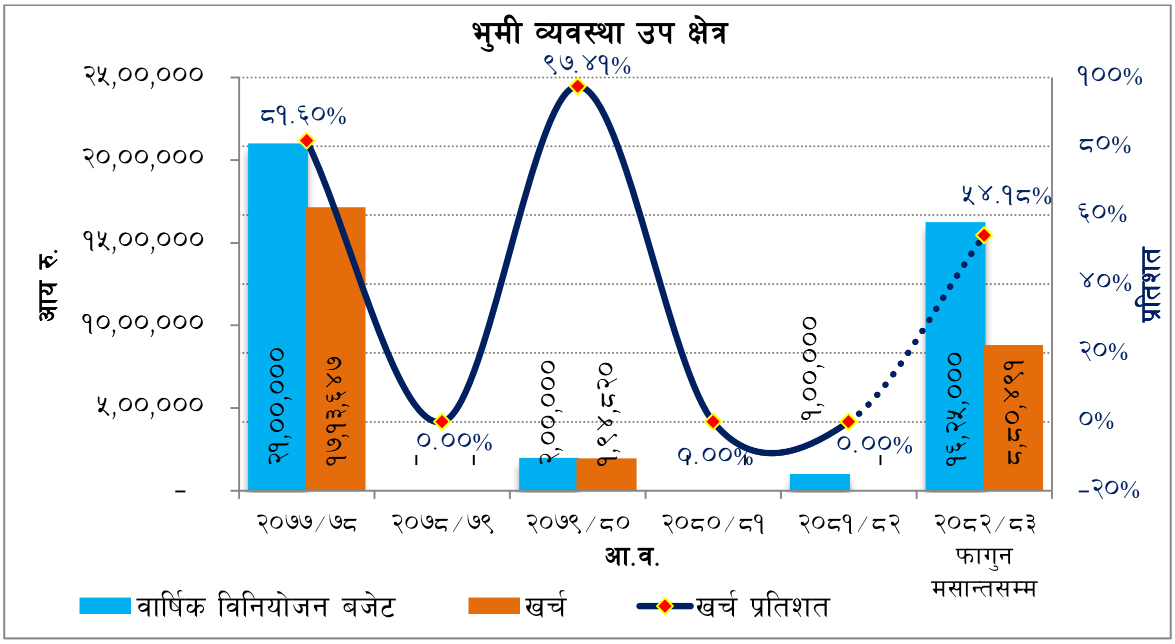

भूमि व्यवस्था उप-क्षेत्रमा लगानीको ढाँचा निकै उतारचढावपूर्ण छ । बीचका वर्षहरूमा बजेट नहुनु र खर्च शून्य रहनुले योजनाको निरन्तरतामा कमी देखाउँछ । तर, चालु आर्थिक वर्षमा खर्चको दर (

५४ प्रतिशत फागुन सम्म) हेर्दा विनियोजित बजेटको सही उपयोग हुने दिशामा रहेको देखिन्छ । भूमि सम्बन्धी समस्याहरू दीर्घकालीन हुने भएकाले हरेक वर्ष केही न केही बजेट छुट्याई लगत संकलन वा नक्साङ्कन जस्ता कामलाई निरन्तरता दिनु आवश्यक छ । गत आ.व. २०८१/८२ मा किन खर्च हुन सकेन भन्ने कुराको समीक्षा गरी आगामी दिनमा त्यस्ता कमजोरी दोहोरिन नदिने निर्णय गर्नुपर्छ । चालु आ.व. को फागुन सम्ममा ५४ प्रतिशत खर्च भइसकेकोले बाँकी ४६ प्रतिशत बजेट असार मसान्तसम्ममा समयमै खर्च गरी भूमि व्यवस्थापनका लक्ष्यहरू पूरा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.२.२. सामाजिक विकास

सामाजि विकास क्षेत्र गाउँपालिकाको बजेटको सबैभन्दा ठूलो हिस्सा ओगट्ने क्षेत्र हो, जसमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तजा सरसफाई, भाषा तथा संस्कृति, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद र सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण जस्ता आधारभूत सेवाहरू पर्दछन् । विगत ५ वर्षमा यस क्षेत्रमा औसत ८२ प्रतिशत देखि ८९ प्रतिशत सम्म खर्च भएको देखिन्छ । यसबाट सामाजिक सुरक्षा र सेवा प्रवाहमा गाउँपालिकाको उच्च प्राथमिकता र सफल कार्यान्वयनलाई जनाउँछ ।

सामाजिक विकासको क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २४ करोड ९७ लाख ७७ हजार ५ सय रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २० करोड ५५ लाख ८२ हजार ५८ रूपैंया अर्थात ८२.३१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३० करोड ८५ लाख १३ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २५ करोड ४२ लाख ६९ हजार ४ सय ३ रूपैंया अर्थात ८२.४२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ३१ करोड ७० लाख ११ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २८ करोड १८ लाख ६८ हजार ३ सय ९९ रूपैंया अर्थात ८८.९१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २८ करोड ०३ लाख २९ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ करोड १२ लाख ९० हजार ८ सय १६ रूपैंया अर्थात ८६.०७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. २८ करोड ७९ लाख ८४ हजार ७० रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ करोड ७१ लाख ३८ हजार ६ सय ७२ रूपैंया अर्थात ८५.८२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. २९ करोड ९४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १२ करोड ५५ लाख २ हजार ७ सय ७८ रूपैंया अर्थात ४१.९२ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको सामाजिक विकासको क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१४ : सामाजिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२४,९७,७७,५००	२०,५५,८२,०५८	८२.३१%	राम्रो □
२०७८/७९	३०,८५,१३,०००	२५,४२,६९,४०३	८२.४२%	राम्रो □
२०७९/८०	३१,७०,११,०००	२८,१८,६८,३९९	८८.९१%	राम्रो □
२०८०/८१	२८,०३,२९,०००	२४,१२,९०,८१६	८६.०७%	राम्रो □
२०८१/८२	२८,७९,८४,०७०	२४,७१,३८,६७२	८५.८२%	राम्रो □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	२९,९४,००,०००	१२,५५,०२,७७८	४१.९२%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.१९ : सामाजिक विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

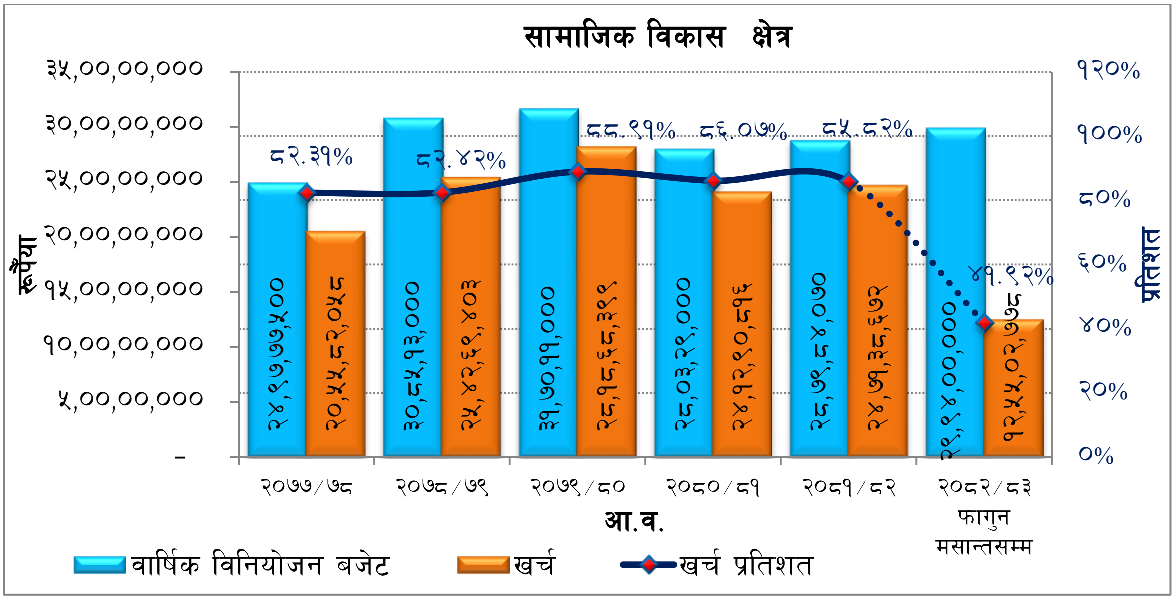

रोहिणी गाउँपालिकाले सामाजिक विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको देखिन्छ । ५ वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा बजेट कार्यान्वयनको अवस्था औसतमा ८५% भन्दा माथि रहनुले लक्षित वर्गसम्म सेवा सुविधाहरू प्रभावकारी रूपमा पुगिरहेको संकेत गर्दछ । सामाजिक विकासका आधारभूत क्षेत्रहरूमा लगानीको यो गतिलाई निरन्तरता दिँदै सेवाको गुणस्तरमा थप ध्यान दिनु आवश्यक छ । चालु वर्षमा फागुन सम्म ४२ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोले, बाँकी ५८ प्रतिशत बजेटलाई असार मसान्तभित्र उपलब्धिमूलक ढङ्गले खर्च गर्न कार्यक्रम कार्यान्वयनमा तीव्रता दिनुपर्छ । ठूलो रकम खर्च भइरहेको सन्दर्भमा खर्च भएका योजनाहरूको प्रभावकारिता र दिगोपनको नियमित अनुगमन गर्ने निर्णय लिनु उपयुक्त हुनेछ ।

६.२.२.१ शिक्षा

शिक्षा उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू.१५ करोड ११ लाख ३४ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १३ करोड १२ लाख ११ हजार ३ सय ९१ रूपैँया अर्थात ८६.८२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. १८ करोड २६ लाख २२ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १६ करोड ४५ लाख ८८ हजार ५ सय २२ रूपैँया अर्थात ९०.१३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १९ करोड ६६ लाख ७१ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १७ करोड ७६ लाख ७८ हजार २७ रूपैँया अर्थात ९०.३४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १७ करोड ९८ लाख ९१ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ करोड १९ लाख ९ हजार २ सय ७३ रूपैँया अर्थात ८४.४५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १९ करोड ८१ लाख १६ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १६ करोड ४५ लाख ५९ हजार ५ सय ६१ रूपैँया अर्थात ८३.०६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १९ करोड ६८ लाख ६० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १० करोड २९ लाख ६ हजार ९२ रूपैँया अर्थात ५२.२७ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शिक्षा उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१५ : शिक्षा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१५,११,३४,०००	१३,१२,११,३९१	८६.८२%	मध्यम
२०७८/७९	१८,२६,२२,०००	१६,४५,८८,५२२	९०.१३%	राम्रो
२०७९/८०	१९,६६,७१,०००	१७,७६,७८,०२७	९०.३४%	राम्रो
२०८०/८१	१७,९८,९१,०००	१५,१९,०९,२७३	८४.४५%	मध्यम
२०८१/८२	१९,८१,१६,०००	१६,४५,५९,५६१	८३.०६%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१९,६८,६०,०००	१०,२९,०६,०९२	५२.२७%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२० : शिक्षा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

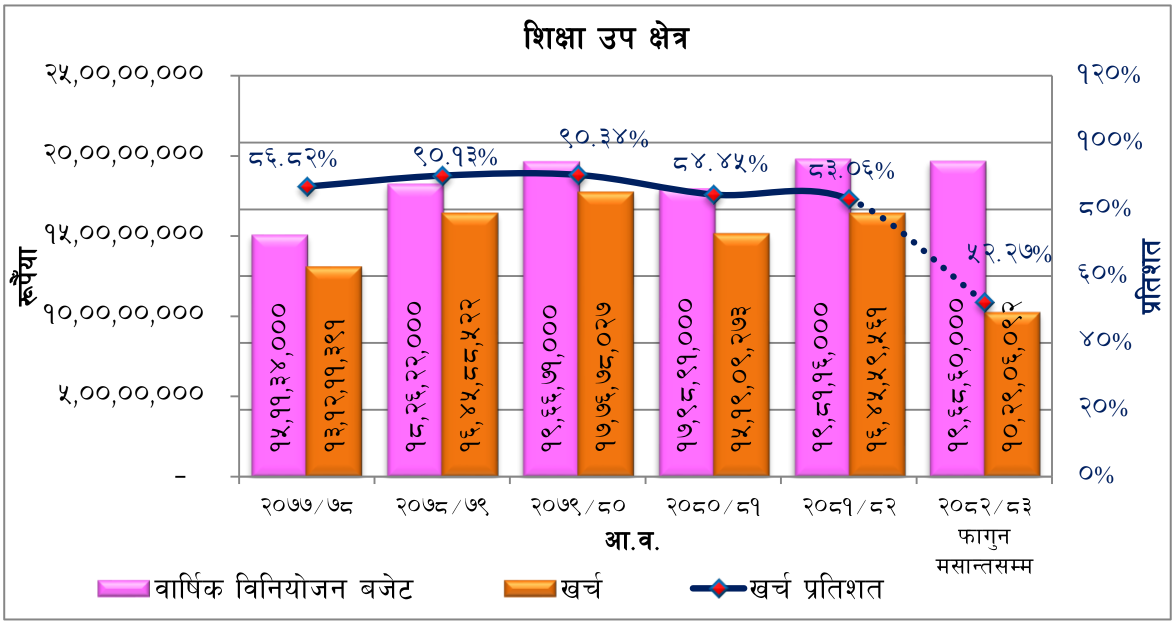

गाउँपालिकाले शिक्षा उप क्षेत्रमा ठूलो लगानी गरिरहेको छ। विनियोजित बजेटको आकार करिब २० करोडको हाराहारीमा हुनु सकारात्मक पक्ष हो । तर, पछिल्ला दुई वर्षमा खर्चको प्रतिशत ९० प्रतिशत बाट झरेर ८३-८४ प्रतिशतमा आउनुले विनियोजित सबै बजेट पूर्ण रूपमा उपयोग हुन नसकेको वा केही योजनाहरू समयमा सम्पन्न हुन नसकेको संकेत गर्छ । खर्च गिरावटको कारण पहिचान गरी तत्काल सुधारात्मक कदम चाल्न र आगामी वर्षहरूमा ९०%+ को लक्ष्य कायम राख्न जोड दिनुपर्छ । चालु आर्थिक वर्षको बाँकी ४ महिनामा करिब ४७% बजेट खर्च गर्नुपर्ने चुनौती छ, जसका लागि शैक्षिक पूर्वाधार र शिक्षक व्यवस्थापनका कार्यहरूलाई तीव्रता दिनुपर्ने देखिन्छ । शिक्षा क्षेत्रमा बजेटको अभाव छैन, तर प्राप्त बजेटलाई "राम्रो" अवस्था (९०%+) मा पुर्याउन कार्यान्वयन पक्षमा केही सुधार आवश्यक देखिन्छ ।

६.२.२.२ स्वास्थ्य

स्वास्थ्य उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ५ करोड ८७ लाख ९५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ६४ लाख ६४ हजार ४ सय ३ रूपैंया अर्थात ७९.०३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ६ करोड ३७ लाख ८ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ८० लाख ९९ हजार ९ सय ६९ रूपैंया अर्थात ७५.५० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ५ करोड ९७ लाख ६० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन

गरिएकोमा रू. ५ करोड ४५ लाख ९३ हजार २ सय ३६ रूपैंया अर्थात ९१.३५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ६ करोड ३८ लाख ५५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५ करोड ६५ लाख ३३ हजार ५ सय ४७ रूपैंया अर्थात ८८.५३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४ करोड ६६ लाख ९८ हजार ९ सय ४ रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ४१ लाख ५८ हजार १ सय २७ रूपैंया अर्थात ९४.५६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ७ करोड १८ लाख १० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ करोड ७१ लाख ६४ हजार ६ सय २२ रूपैंया अर्थात २३.९० प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको स्वास्थ्य उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१६ : स्वास्थ्य उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	५,८७,९५,०००	४,६४,६४,४०३	७९.०३%	मध्यम
२०७८/७९	६,३७,०८,०००	४,८०,९९,९६९	७५.५०%	मध्यम
२०७९/८०	५,९७,६०,०००	५,४५,९३,२३६	९१.३५%	राम्रो
२०८०/८१	६,३८,५५,०००	५,६५,३३,५४७	८८.५३%	मध्यम
२०८१/८२	४,६६,९८,९०४	४,४१,५८,१२७	९४.५६%	राम्रो
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	७,१८,१०,०००	१,७१,६४,६२२	२३.९०%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२१ : स्वास्थ्य उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

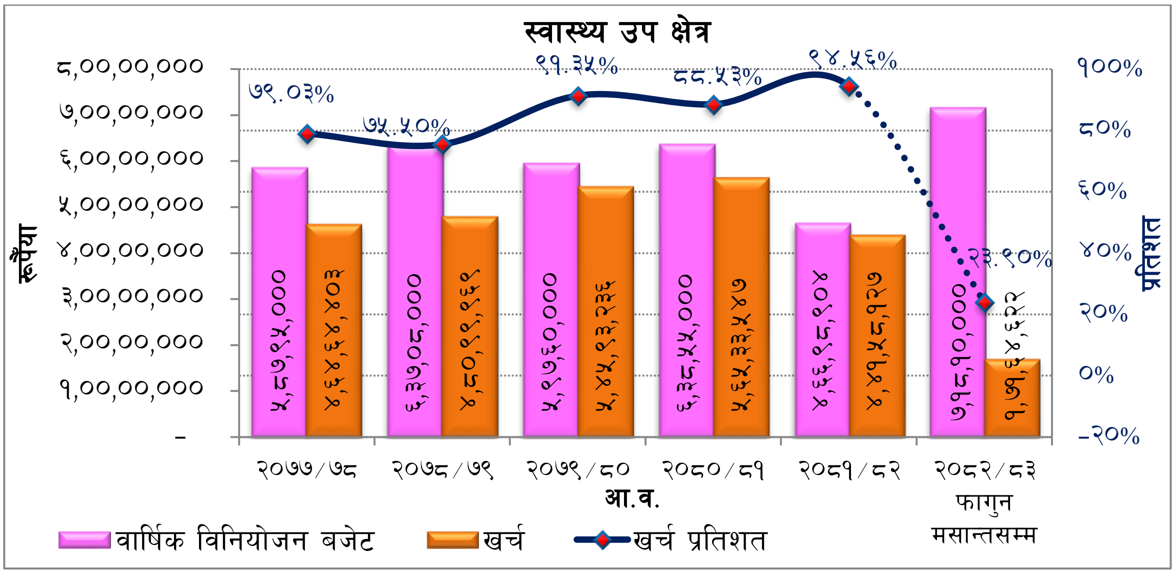

स्वास्थ्य उप क्षेत्रमा वार्षिक विनियोजन औसतमा रु. ४.६ करोडदेखि रु. ६.३ करोडको हाराहारीमा रहेको देखिन्छ। चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि सबैभन्दा बढी रु. ७ करोड १८ लाख १० हजार विनियोजन गरिएको छ । यसले पछिल्लो समय गाउँपालिकाले स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा पूर्वाधारमा विशेष जोड दिएको बुझिन्छ । स्वास्थ्य क्षेत्रमा गाउँपालिकाको वित्तीय प्रगति सन्तोषजनक छ । पछिल्ला दुई पूर्ण आर्थिक वर्षहरूमा खर्चको प्रतिशत ९० प्रतिशत नाघ्नुले स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारी बन्दै गएको पुष्टि गर्छ । तर, चालु वर्षमा बजेटको आकार ठूलो भएको र फागुन सम्म खर्च कम भएकोले आगामी महिनाहरूमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

चालु वर्षको बाँकी अवधिमा ७६ प्रतिशत बजेट खर्च गर्नुपर्ने दायित्व रहेकाले स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण, औषधि खरिद वा खोप कार्यक्रम जस्ता कामलाई तीव्रता दिनुपर्छ । खर्च प्रतिशत बढाउने नाममा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा सम्झौता नहुने गरी अनुगमन गर्नुपर्छ । ७ करोड माथिको बजेट विनियोजनले स्वास्थ्य क्षेत्रमा ल्याउने परिवर्तन (जस्तै: मातृ मृत्युदरमा कमी, बिरामीको उपचार दरमा वृद्धि) को सूचक पनि मापन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.२.२.३ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ५६ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४८ लाख ७६ हजार ५ सय ६० रूपैंया अर्थात ८५.९३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १ करोड ५६ लाख ८५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८९ लाख ३५ हजार ९ सय ५९ रूपैंया अर्थात ५६.९७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १ करोड १३ लाख १२ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९० लाख ५८ हजार ३४ रूपैंया अर्थात ८०.०७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १ करोड ४२ लाख १२ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ३५ लाख ८३ हजार ४ सय ९४ रूपैंया अर्थात ९६.२५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ६८ लाख ३० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६७ लाख १३ हजार ४ सय ६ रूपैंया अर्थात ९८.२९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू.१९ लाख २५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ३ लाख २६ हजार ५ सय रूपैंया अर्थात १६.९६ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१७ : लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	५६,७५,०००	४८,७६,५६०	८५.९३%	मध्यम 🟡
२०७८/७९	१,५६,८५,०००	८९,३५,९५९	५६.९७%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	१,१३,१२,०००	९०,५८,०३४	८०.०७%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	१,४१,१२,०००	१,३५,८३,४९४	९६.२५%	राम्रो □
२०८१/८२	६८,३०,०००	६७,१३,४०६	९८.२९%	उत्कृष्ट □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१९,२५,०००	३,२६,५००	१६.९६%	अपूर्ण □

यस उप-क्षेत्रमा बजेट कार्यान्वयनको क्षमतामा क्रमशः सुधार हुँदै गएको देखिन्छ (कमजोरबाट उत्कृष्टतर्फ) । तर, पछिल्लो समयमा बजेट विनियोजनको आकार घट्दै जानुले सामाजिक समावेशीकरणका कार्यक्रमहरू खुम्चिँदै गएको वा अन्य क्षेत्रमा गाभिएको संकेत गर्दछ । "उत्कृष्ट" खर्च क्षमता देखिएको क्षेत्रमा बजेट भारी मात्रामा कटौती गर्दा लक्षित वर्ग (महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति) का कार्यक्रम प्रभावित हुन सक्छन्, यसतर्फ ध्यान दिनु जरुरी छ । फागुन सम्मको खर्च न्यून (१६.९६%) भएकोले बाँकी बजेट लक्षित समूहको क्षमता विकास र सशक्तीकरणमा समयमै खर्च गर्ने निर्णय लिनुपर्ने देखिन्छ ।

चार्ट नं. ६.२२ : लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

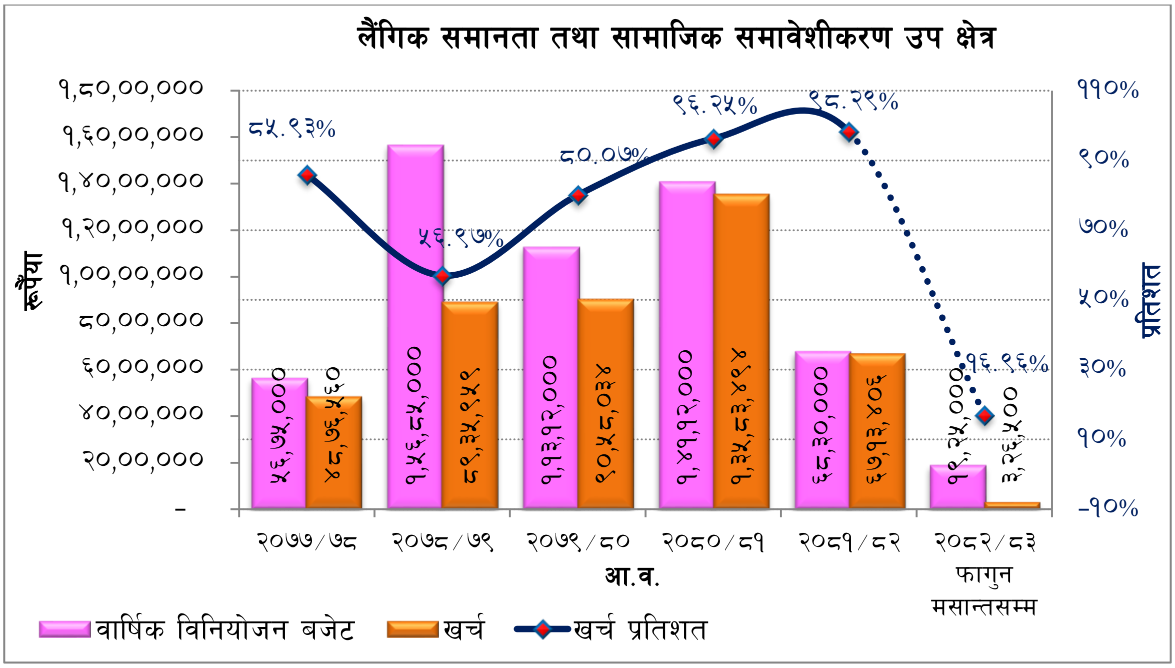

६.२.२.४ युवा तथा खेलकुद

युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ३५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २८ लाख ९९ हजार ७ सय ३६ रूपैंया अर्थात ८२.८५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू ३७ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २२ लाख ११ हजार ६ सय २९ रूपैंया अर्थात ५८.९८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ५६ लाख २० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४७ लाख ४० हजार ६ सय ७४ रूपैंया अर्थात ८४.३५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १६ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ लाख ९५ हजार ८ सय ५९ रूपैंया अर्थात ९९.७४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ३० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २९ लाख ५५ हजार ३ सय ५ रूपैंया अर्थात ९८.५१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू.१८ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ५० हजार रूपैंया अर्थात २.७० प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.१८ : युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	३५,००,०००	२८,९९,७३६	८२.८५%	मध्यम
२०७८/७९	३७,५०,०००	२२,११,६२९	५८.९८%	कमजोर
२०७९/८०	५६,२०,०००	४७,४०,६७४	८४.३५%	मध्यम
२०८०/८१	१६,००,०००	१५,९५,८५९	९९.७४%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	३०,००,०००	२९,५५,३०५	९८.५१%	उत्कृष्ट
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१८,५०,०००	५०,०००	२.७०%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२३ : युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

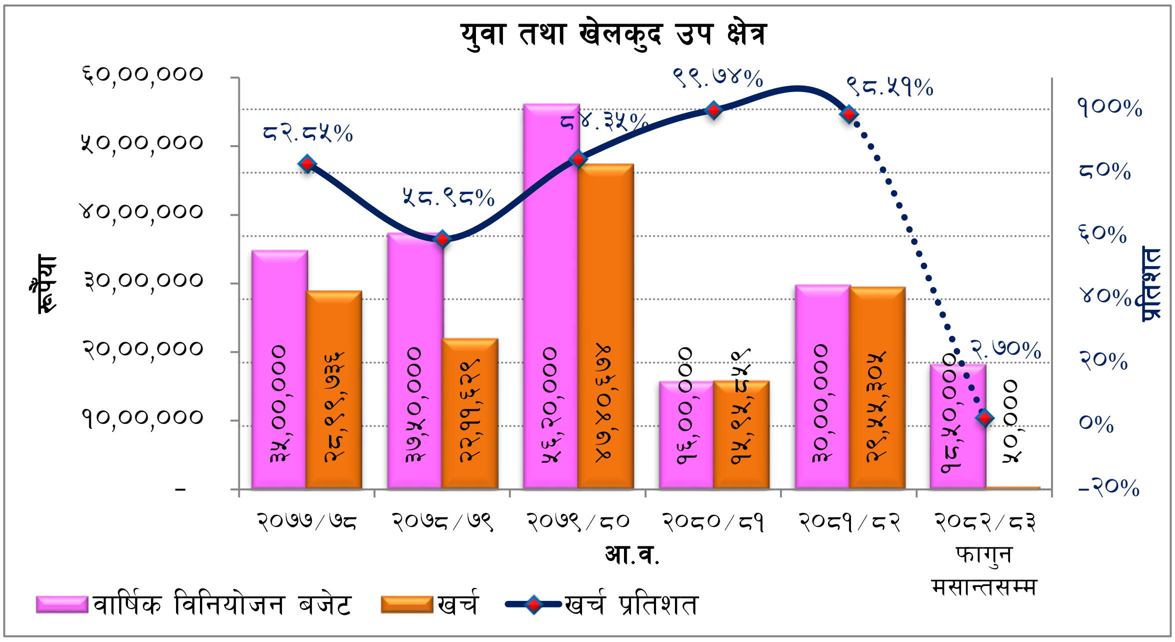

युवा तथा खेलकुद उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाले लगानीलाई निरन्तरता दिएको छ। खर्च गर्ने क्षमतामा पछिल्ला दुई वर्षमा उल्लेख्य सुधार आएको देखिन्छ, जसले गर्दा विनियोजित बजेटको झण्डै शतप्रतिशत सदुपयोग भइरहेको छ। तर, बजेटको आकारमा स्थिरता भने देखिँदैन। चालु आ.व.को फागुन सम्मको खर्च २.७०% मात्र रहनुले अन्तिम समयमा आएर काम गर्ने प्रवृत्ति देखाउँछ। यसलाई सुधार गर्न खेलकुद प्रतियोगिता वा युवा तालिमहरू वर्षको दोस्रो चौमासिकबाटै सुरु गर्नुपर्ने देखिन्छ। उत्कृष्ट खर्च भइरहेको अवस्थामा बजेटलाई केवल प्रतियोगितामा मात्र सिमित नगरी स्थायी खेल मैदान वा युवा केन्द्र निर्माणमा पनि खर्च गर्ने निर्णय लिनु श्रेयष्कर हुनेछ। बजेट उपयोगलाई युवाहरूको सीप विकास र उद्यमशीलतासँग जोड्न आवश्यक छ।

६.२.२.५ खानेपानी तथा सरसफाई

खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ६० लाख ३० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४२ लाख ५९ हजार ९ सय ८८ रूपैँया अर्थात ७०.६५ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७८/७९ मा रू ९५ लाख ५० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६५ लाख ३९ हजार १ सय ८४ रूपैँया अर्थात ६८.४७ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. १ करोड १९ लाख ७५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९० लाख ९२ हजार ७ सय ९९ रूपैँया अर्थात ७५.९३ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा रू. ५६ लाख ३० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४४ लाख ४६ हजार ५ सय ९५ रूपैँया अर्थात ७८.९८ प्रतिशत खर्च भएको थियो। त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ६२ लाख ९४ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५० लाख ९७ हजार ७ सय ९८ रूपैँया अर्थात ८०.९९ प्रतिशत खर्च भएको थियो। साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ४३ लाख ६५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ लाख ३३ हजार रूपैँया अर्थात ३.०५ प्रतिशत खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.१९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.१९ : खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	६०,३०,०००	४२,५९,९८८	७०.६५%	कमजोर
२०७८/७९	९५,५०,०००	६५,३९,१८४	६८.४७%	कमजोर
२०७९/८०	१,१९,७५,०००	९०,९२,७९९	७५.९३%	मध्यम
२०८०/८१	५६,३०,०००	४४,४६,५९५	७८.९८%	मध्यम
२०८१/८२	६२,९४,०००	५०,९७,७९८	८०.९९%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	४३,६५,०००	१,३३,०००	३.०५%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२४ : खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

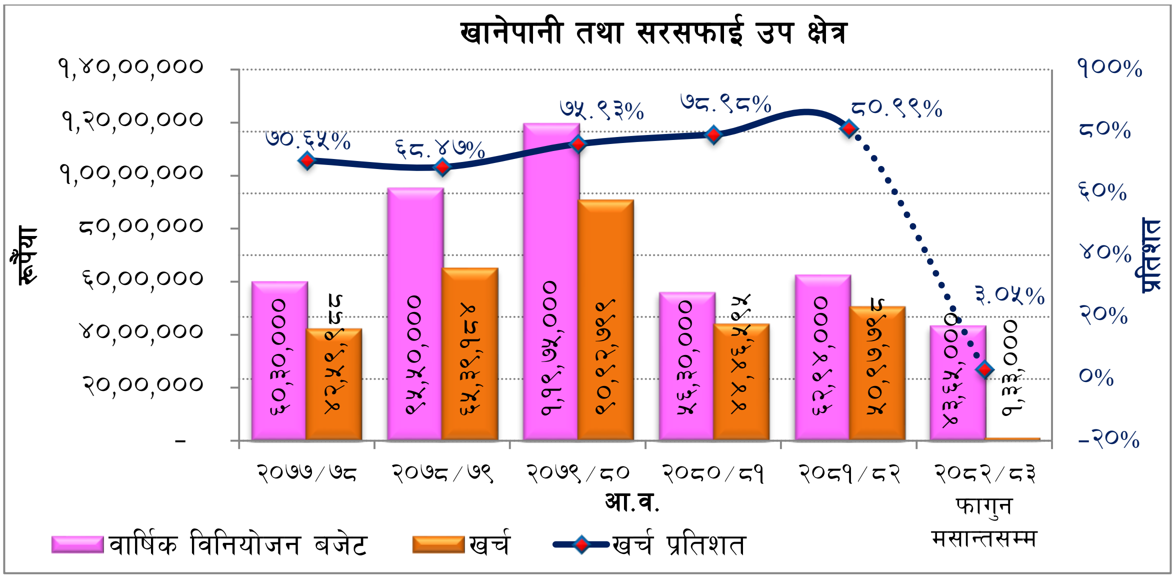

खानेपानी तथा सरसफाई उप क्षेत्रको बजेट विनियोजनमा पछिल्ला वर्षहरूमा संकुचन आएको देखिन्छ । यद्यपि, खर्च गर्ने दक्षता भने विस्तारै बढ्दै गएको छ (७०% बाट ८०% सम्म)। सुरुवाती वर्षहरूमा "कमजोर" रहेको कार्यसम्पादन पछिल्ला वर्षहरूमा "मध्यम" मा परिणत हुनु सकारात्मक भए पनि अझै "राम्रो" (९०%+) को स्तरमा पुग्न बाँकी छ । चालु आ.व.को फागुन सम्म केवल ३ प्रतिशत खर्च हुनुले आयोजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ भएको संकेत गर्छ । असार मसान्तसम्ममा बाँकी ९७ प्रतिशत बजेट खर्च गर्न निर्माण कार्यलाई युद्धस्तरमा अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ । बजेटको आकार घट्दै गएको सन्दर्भमा, पुराना अधुरा खानेपानी योजनाहरूलाई सम्पन्न गर्न प्राथमिकता दिनु उपयुक्त हुनेछ । बजेटको ठूलो हिस्सा खानेपानी निर्माणमा मात्र खर्च नगरी "सरसफाई" (ढल निकास, फोहोर व्यवस्थापन) उप-क्षेत्रमा पनि सन्तुलित लगानी गर्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ ।

६.२.२.६ भाषा तथा संस्कृति

भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ६३ लाख ४७ हजार ५ सय रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४३ लाख ३१ हजार ५ सय ९० रूपैंया अर्थात ६८.२४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १ करोड ८१ लाख ५७ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड २८ लाख ७९ हजार ७ सय ४ रूपैंया अर्थात ७०.९४ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. २ करोड ६ लाख ८० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ६८ लाख ९४ हजार १ रूपैंया अर्थात ८१.६९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २७ लाख ३८ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २६ लाख ६ हजार

८ सय ६२ रूपैंया अर्थात ९५.२१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ करोड ६२ लाख ७६ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ४३ लाख ३ हजार ४ सय ४९ रूपैंया अर्थात ८७.८८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १ करोड १ लाख १५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २८ लाख ५१ हजार ७ सय २७ रूपैंया अर्थात २८.१९ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२० : भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	६३,४७,५००	४३,३१,५९०	६८.२४%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	१,८१,५७,०००	१,२८,७९,७०४	७०.९४%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	२,०६,८०,०००	१,६८,९४,००१	८१.६९%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	२७,३८,०००	२६,०६,८६२	९५.२१%	राम्रो
२०८१/८२	१,६२,७६,०००	१,४३,०३,४४९	८७.८८%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१,०१,१५,०००	२८,५१,७२७	२८.१९%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.२५ : भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

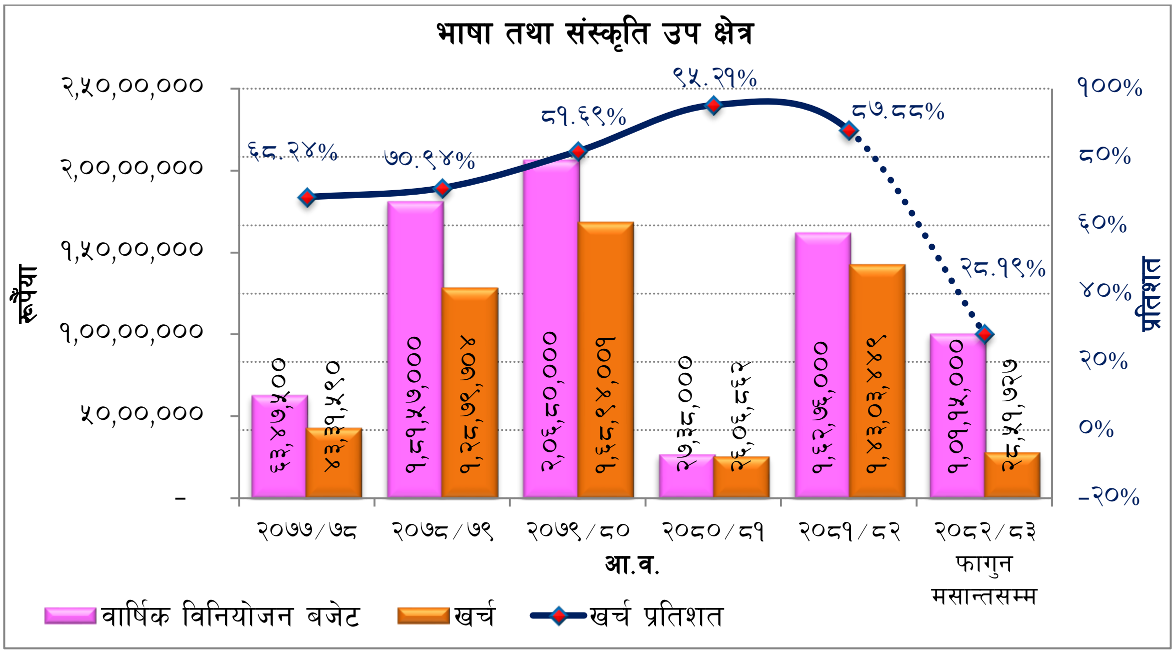

भाषा तथा संस्कृति उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाले ठूलो बजेट विनियोजन गर्ने गरेको देखिए पनि खर्च गर्ने क्षमतामा भने निकै उतारचढाव छ । २ करोड सम्म बजेट विनियोजन हुँदा खर्च प्रतिशत ८१ प्रतिशत मा सीमित हुनु र बजेट कम हुँदा कार्यक्षमता ९५ प्रतिशत पुग्नुले ठूला योजना कार्यान्वयनमा केही प्राविधिक वा प्रक्रियागत जटिलता रहेको बुझिन्छ ।

स्थानीय भाषा र सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षणका लागि बजेटलाई स्थिर राख्न र विनियोजित बजेटको ९० प्रतिशत भन्दा बढी खर्च गर्ने गरी कार्ययोजना बनाउन आवश्यक छ । चालु आ.व.को फागुन सम्म २८ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोले आगामी सांस्कृतिक उत्सव वा भौतिक निर्माणका

कामलाई असार मसान्तभित्रै सक्ने गरी निर्णय लिनुपर्ने देखिन्छ । बजेटलाई केवल कार्यक्रममा मात्र खर्च नगरी स्थानीय मूर्त र अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाको अभिलेखीकरण र संरक्षणमा केन्द्रित गर्नु श्रेयष्कर हुनेछ ।

६.२.२.७ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १ करोड ८२ लाख ९६ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड १५ लाख ३८ हजार ३ सय ९० रूपैंया अर्थात ६३.०७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १ करोड ५० लाख ४१ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड १० लाख १४ हजार ४ सय ३६ रूपैंया अर्थात ७३.२३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १ करोड ९ लाख ९३ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९८ लाख ११ हजार ६ सय २८ रूपैंया अर्थात ८९.२५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १ करोड २५ लाख ३ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ६ लाख १५ हजार १ सय ८५ रूपैंया अर्थात ८४.९० प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ करोड ७ लाख ६९ हजार १ सय ६६ रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९३ लाख ५१ हजार २६ रूपैंया अर्थात ८६.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १ करोड २४ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २० लाख ७० हजार ८ सय ३७ रूपैंया अर्थात १६.६० प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२१ : सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,८२,९६,०००	१,१५,३८,३९०	६३.०७%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	१,५०,४१,०००	१,१०,१४,४३६	७३.२३%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	१,०९,९३,०००	९८,११,६२८	८९.२५%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	१,२५,०३,०००	१,०६,१५,१८५	८४.९०%	मध्यम 🟡
२०८१/८२	१,०७,६९,१६६	९३,५१,०२६	८६.८३%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१,२४,७५,०००	२०,७०,८३७	१६.६०%	अपूर्ण □

सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानी निरन्तर छ । कार्यसम्पादनको हिसाबले हेर्दा यो उप-क्षेत्र “कमजोर” बाट “मध्यम” स्तरमा उक्लिएको छ । यद्यपि, बजेटको पूर्ण सदुपयोग (९० प्रतिशत भन्दा माथि) अझै हुन सकेको देखिँदैन । चालु आ.व.को फागुन सम्मको न्यून खर्चले कार्यक्रमहरू वर्षको अन्त्यमा मात्र कार्यान्वयन हुने पुरानै प्रवृत्ति दोहोरिएको संकेत गर्छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ता वा संरक्षणका कार्यक्रमहरूलाई त्रैमासिक रूपमा प्रभावकारी ढङ्गले वितरण गरी खर्चको दरलाई वर्षभरि नै सन्तुलित बनाउनुपर्ने देखिन्छ । विनियोजित बजेट (रू.१ करोड २४ लाख) को अधिकतम हिस्सा वास्तविक असहाय, ज्येष्ठ नागरिक र लक्षित वर्गसम्म पुग्ने सुनिश्चितता गर्नुपर्छ । चालु आ.व.को फागुन सम्म केवल १६ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोले बाँकी बजेट असार मसान्तभित्रै पारदर्शी ढङ्गले खर्च गर्ने गरी कार्यतालिका बनाउनु पर्नेछ ।

चार्ट नं. ६.२६ : सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

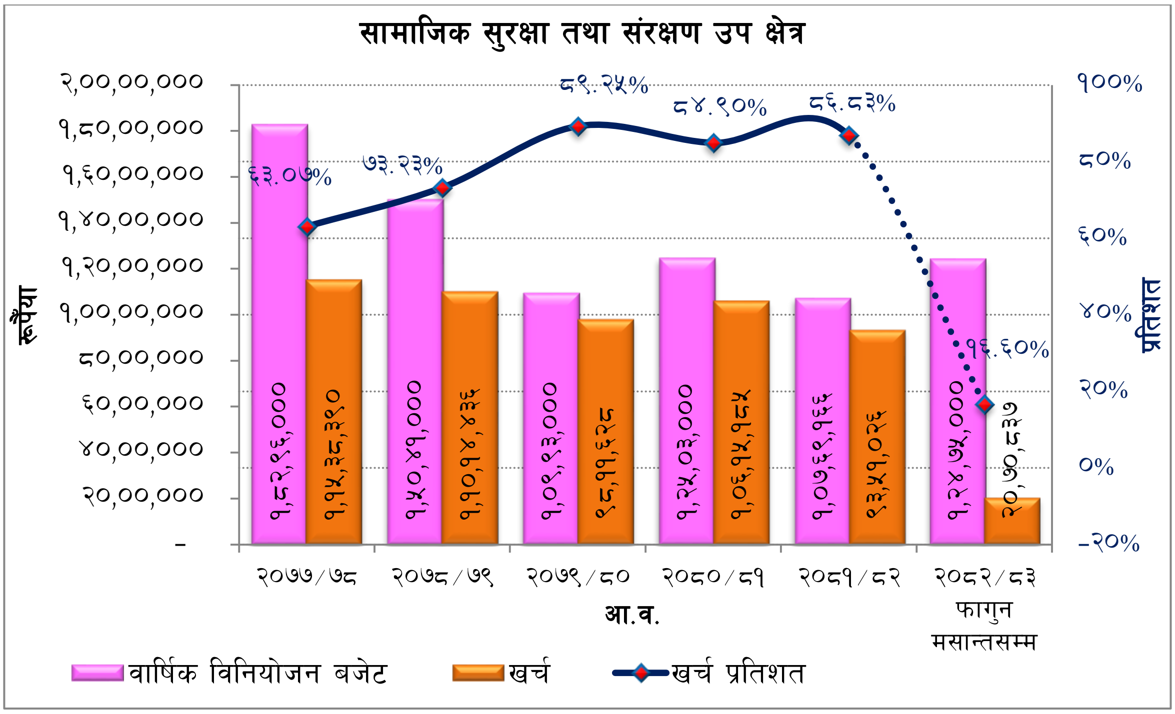

६.२.३. पूर्वाधार विकास

पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १६ करोड ८७ लाख ६७ हजार ५ सय रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ करोड ८३ लाख ७२ हजार ७ सय ३ रूपैंया अर्थात ५२.३६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १८ करोड १० लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७ करोड ८३ लाख ८९ हजार ९ सय ४१ रूपैंया अर्थात ४३.२९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १७ करोड ९७ लाख १३ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ११ करोड ४४ लाख २३ हजार १ सय ५१ रूपैंया अर्थात ६३.६७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १३ करोड ३८ लाख ५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९ करोड ५ लाख ५५ हजार ९ सय ८० रूपैंया अर्थात ६७.६८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ११ करोड १८ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ करोड ५६ लाख ५१ हजार २ सय ६१ रूपैंया अर्थात ७७.८५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ८ करोड ६९ लाख ८० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २ करोड १९ लाख ३९ हजार १ सय ८३ रूपैंया अर्थात २५.२२ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२२ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१६,८७,६७,५००	८,८३,७२,७०३	५२.३६%	कमजोर ●
२०७८/७९	१८,१०,७५,०००	७,८३,८९,९४१	४३.२९%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०७९/८०	१७,९७,१३,०००	११,४४,२३,१५१	६३.६७%	कमजोर ●

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०८०/८१	१३,३८,०५,०००	९,०५,५५,९८०	६७.६८%	कमजोर 🔴
२०८१/८२	११,००,१८,०००	८,५६,५१,२६१	७७.८५%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	८,६९,८०,०००	२,१९,३९,१८३	२५.२२%	अपूर्ण ☐

चार्ट नं. ६.२७ : पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण

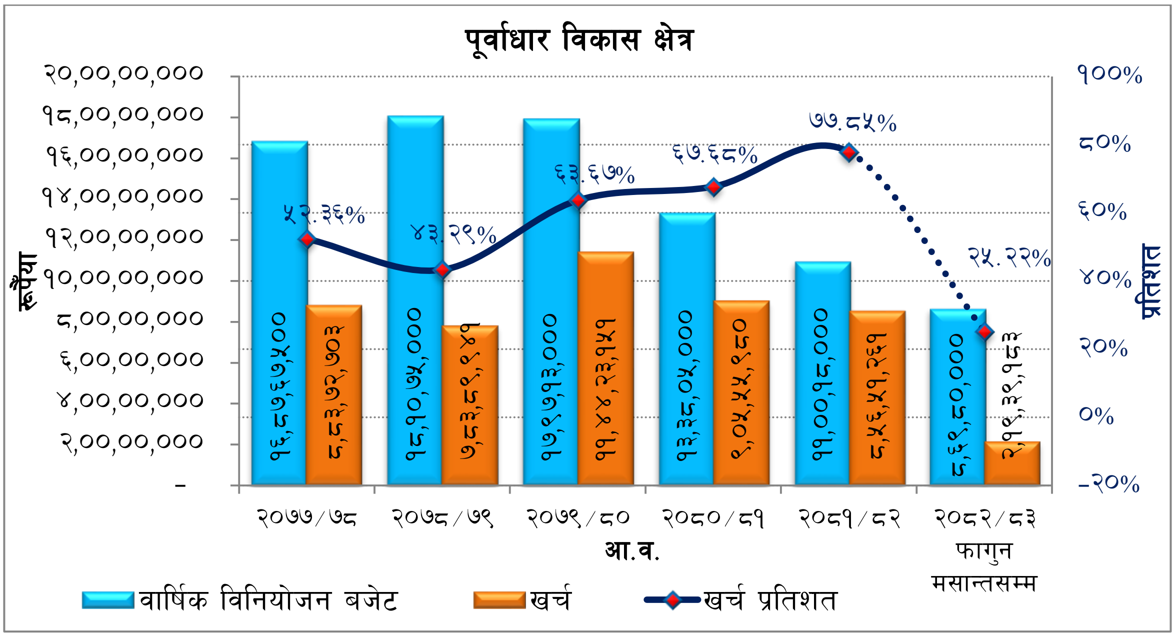

पूर्वाधार विकास क्षेत्र गाउँपालिकाको सबैभन्दा कमजोर कार्यसम्पादन भएको क्षेत्र देखिन्छ. विनियोजित बजेटको आधा जति मात्र खर्च हुने परिपाटीले विकासका भौतिक लक्ष्यहरू समयमै पुरा हुन नसकेको स्पष्ट पार्छ । बजेटको आकार बर्सेनि घट्दै जानु र खर्च क्षमतामा सुधार नआउनुले आयोजना व्यवस्थापनमा ठुलो चुनौती रहेको संकेत गर्दछ । विगतका वर्षहरूमा खर्च प्रतिशत न्यून (४३% देखि ७७%) रहेकोले आयोजनाहरूको छनौट र ठेक्का व्यवस्थापन प्रक्रियालाई छिटो छरितो बनाउनु पर्ने देखिन्छ । बजेट घट्दै गएको अवस्थामा नयाँ आयोजना थप्नु भन्दा पुराना अधुरा सडक, पुल वा भवनका योजनाहरू सम्पन्न गर्न बाँकी बजेट खर्च गर्ने निर्णय लिनु उपयुक्त हुनेछ । "कमजोर" अवस्थालाई सुधार गरी "राम्रो" मा पुर्याउन प्राविधिक जनशक्तिको परिचालन र नियमित अनुगमन आवश्यक छ ।

६.२.३.१ यातायात पूर्वाधार

यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ९ करोड ६४ लाख २ हजार ५ सय रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ करोड १३ लाख १७ हजार ४ सय १२ रूपैंया अर्थात ६३.६१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १२ करोड ५७ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ करोड २९ लाख ९३ हजार १ सय ९९ रूपैंया अर्थात ५०.०९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १० करोड ४८ लाख ४३ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ करोड २० लाख ७० हजार ३ सय ५१ रूपैंया अर्थात ७८.२८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ६ करोड ३१ लाख २५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ३७ लाख ७७ हजार ७ सय ६९ रूपैंया अर्थात ५३.५१ प्रतिशत खर्च भएको

थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ५ करोड २२ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ११ लाख ८७ हजार १ सय ३९ रूपैंया अर्थात ७८.७९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ३ करोड ८० लाख ८० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ७ लाख ४१ हजार ७ सय ६ रूपैंया अर्थात १.९५ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२३ : यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	९,६४,०२,५००	६,१३,१७,४१२	६३.६१%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	१२,५७,५०,०००	६,२९,९३,१९९	५०.०९%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	१०,४८,४३,०००	८,२०,७०,३५१	७८.२८%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	६,३१,२५,०००	३,३७,७७,७६९	५३.५१%	कमजोर 🔴
२०८१/८२	५,२२,७५,०००	४,११,८७,१३९	७८.७९%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	३,८०,८०,०००	७,४१,७०६	१.९५%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.२८ : यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

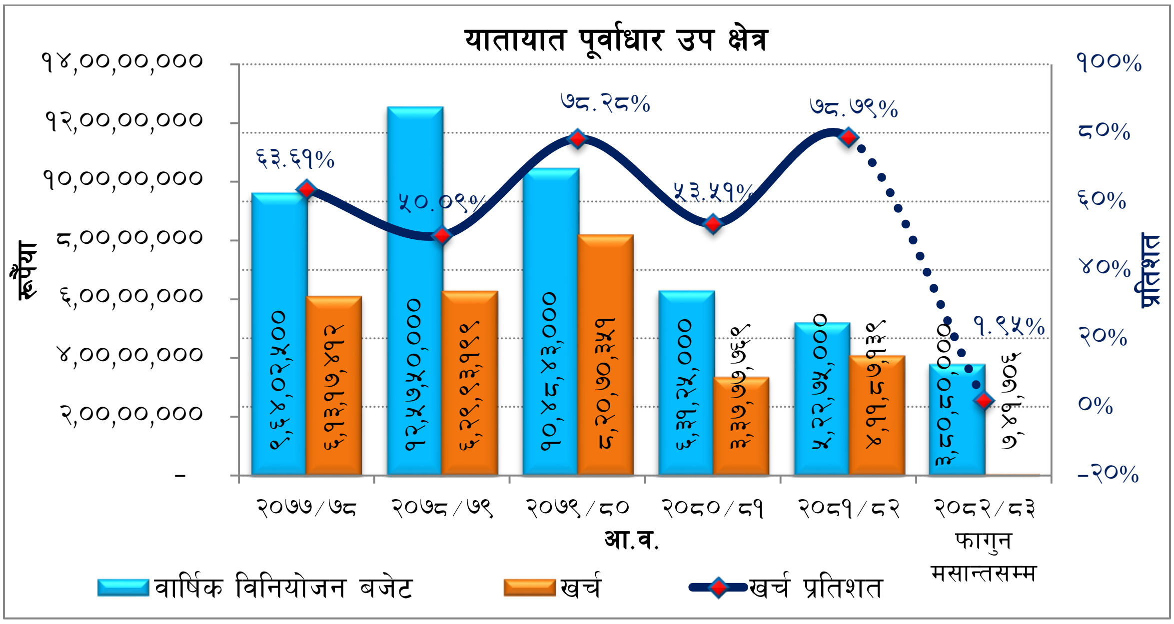

यातायात पूर्वाधार उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानीको आकार वर्षेनी घट्दै जानु र खर्च गर्ने क्षमता कमजोर हुनु मुख्य चुनौतीको रूपमा देखिएको छ । विशेषगरी बजेटको ठूलो हिस्सा (करिब ५०% सम्म) फ्रिज हुने वा खर्च हुन नसक्ने अवस्थाले सडक तथा यातायात विकासका योजनाहरू समयमै पुरा हुन नसकेको स्पष्ट पार्छ । चालु आ.व.को फागुन मसान्तसम्मको १.९५ प्रतिशत खर्चले आयोजनाहरू अत्यन्त सुस्त गतिमा रहेको देखाउँछ । असार मसान्तभित्र बाँकी ९८ प्रतिशत बजेट खर्च गर्न प्राविधिक र प्रशासनिक प्रक्रियालाई तीव्र बनाउनुपर्ने देखिन्छ । बजेट कटौती हुँदै गएको सन्दर्भमा साना र धेरै योजनाहरू भन्दा पनि रणनीतिक महत्वका सडकहरूलाई प्राथमिकता दिई बजेट विनियोजन गर्नु प्रभावकारी हुनेछ । विगतका वर्षहरूको कमजोर खर्चको अवस्था दोहोरिन नदिन आर्थिक वर्षको सुरुवातमै ठेक्का सम्झौता गर्ने र नियमित अनुगमन गर्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ ।

६.२.३.२ भवन, आवास तथा सहरी विकास

भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ६ करोड ८४ लाख ६५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ करोड ३९ लाख २१ हजार १ सय ५४ रूपैँया अर्थात ३४.९४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू ५ करोड २० लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड २६ लाख ६३ हजार ८ सय ५५ रूपैँया अर्थात २४.३५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ६ करोड ५४ लाख १० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ करोड ३७ लाख ५४ हजार ३ सय ६४ रूपैँया अर्थात ३६.३२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ६ करोड ७६ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५ करोड ५३ लाख ६८ हजार १ सय ९२ रूपैँया अर्थात ८१.९१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ५ करोड ३३ लाख ९८ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ३ लाख ९८ हजार ५ सय ३९ रूपैँया अर्थात ७५.६६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ३ करोड ३९ लाख ७० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २ करोड ६ लाख ८३ हजार ६ सय ९६ रूपैँया अर्थात ६०.८९ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२४ : भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	६,८४,६५,०००	२,३९,२१,१५४	३४.९४%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०७८/७९	५,२०,००,०००	१,२६,६३,८५५	२४.३५%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०७९/८०	६,५४,१०,०००	२,३७,५४,३६४	३६.३२%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०८०/८१	६,७६,००,०००	५,५३,६८,१९२	८१.९१%	मध्यम ●
२०८१/८२	५,३३,९८,०००	४,०३,९८,५३९	७५.६६%	मध्यम ●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	३,३९,७०,०००	२,०६,८३,६९६	६०.८९%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.२९ : भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

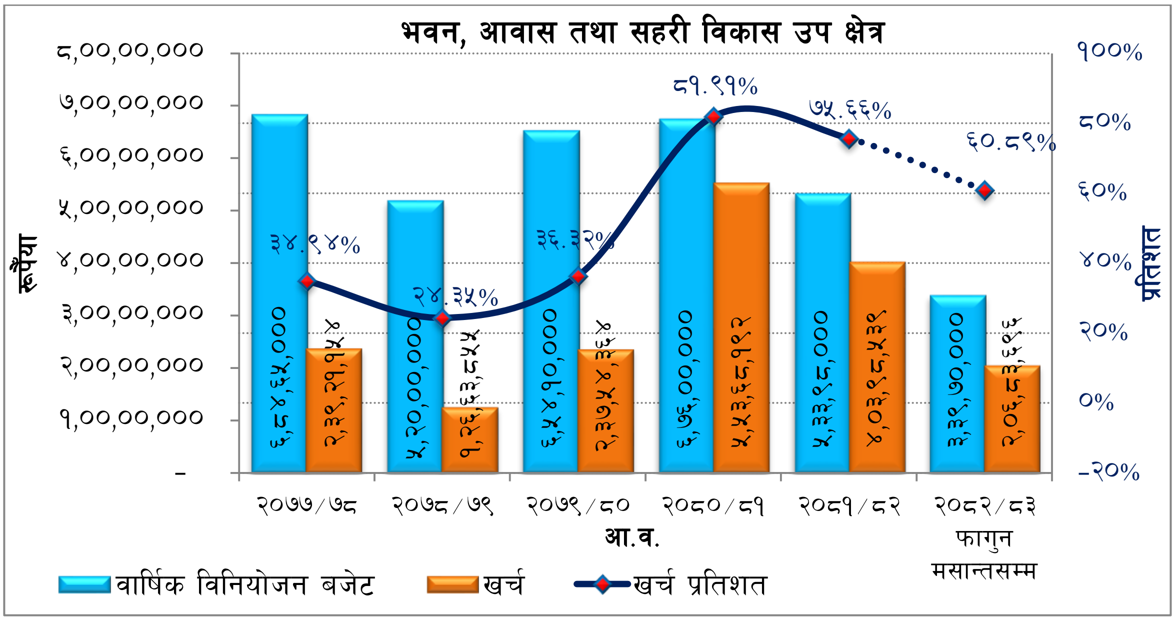

भवन, आवास तथा सहरी विकास उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको कार्यसम्पादन विगतमा “अत्यन्त कमजोर” रहे तापनि पछिल्ला तीन वर्षमा यसमा उत्साहजनक सुधार आएको छ । विशेषगरी चालु आ.व. वर्षमा विनियोजित बजेट थोरै भए पनि फागुन सम्ममा ६० प्रतिशत भन्दा बढी खर्च हुनुले आयोजना व्यवस्थापन र भुक्तानी प्रणालीमा आएको सुधारलाई पुष्टि गर्दछ । चालु आ.व. को बाँकी ४० प्रतिशत बजेटलाई असार मसान्तभित्रै खर्च गरी यस वर्ष “राम्रो” वा “उत्कृष्ट” नतिजा निकाल्ने लक्ष्य राख्नुपर्छ । खर्च प्रतिशत बढ्नु राम्रो भए पनि भवन र सहरी पूर्वाधारका संरचनाहरूको गुणस्तरमा कुनै सम्झौता नहुने गरी प्राविधिक अनुगमनलाई कडा बनाउनुपर्छ । बजेटको आकार खुम्चिँदै गएकोले केवल भवन निर्माणमा मात्र केन्द्रित नभई दिगो सहरी विकास र आवास व्यवस्थापनका योजनाहरूमा पनि ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

६.२.३.३ उर्जा

उर्जा उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २० लाख २५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १४ लाख ४० हजार ३ सय २९ रूपैँया अर्थात ७१.१३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३२ लाख ५० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २६ लाख ५९ हजार ४ सय २८ रूपैँया अर्थात ८१.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू ९४ लाख ६० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८५ लाख ९८ हजार ४ सय ३६ रूपैँया अर्थात ९०.८९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २७ लाख ३० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ११ लाख १७ हजार ५ सय ६७ रूपैँया अर्थात ४०.९४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४३ लाख ४५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४० लाख ६५ हजार ५ सय ८३ रूपैँया अर्थात ९३.५७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ७० लाख ३० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ५ लाख १३ हजार ७ सय ८१ रूपैँया अर्थात ७.३१ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको उर्जा उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२५ : उर्जा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२०,२५,०००	१४,४०,३२९	७१.१३%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	३२,५०,०००	२६,५९,४२८	८१.८३%	मध्यम 🟡
२०७९/८०	९४,६०,०००	८५,९८,४३६	९०.८९%	राम्रो 🟩
२०८०/८१	२७,३०,०००	११,१७,५६७	४०.९४%	अत्यन्त कमजोर 🔴🔴
२०८१/८२	४३,४५,०००	४०,६५,५८३	९३.५७%	राम्रो 🟩
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	७०,३०,०००	५,१३,७८१	७.३१%	अपूर्ण 🟧

उर्जा उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानी उत्साहजनक देखिए तापनि खर्चको निरन्तरतामा भने केही समस्या देखिन्छ । कुनै वर्ष झण्डै ९१ प्रतिशत खर्च हुने र कुनै वर्ष ४० प्रतिशतमा खुम्चिनुले योजना कार्यान्वयनमा प्राविधिक वा प्रक्रियागत अवरोध रहेको संकेत गर्दछ । यद्यपि, अघिल्लो वर्षको ९३ प्रतिशत खर्चले सकारात्मक दिशा देखाएको छ । चालु आ.व.को फागुन सम्म केवल ७.३१ प्रतिशत खर्च भएकोले आगामी ४ महिनामा बाँकी बजेट खर्च गर्न विद्युतीकरण र उर्जा सम्बन्धी उपकरण खरिद प्रक्रियालाई तत्काल टुङ्ग्याउनु पर्ने देखिन्छ । बजेटलाई केवल मर्मत सम्भारमा मात्र

सिमित नगरी गाउँपालिकाका सार्वजनिक स्थल र कार्यालयहरूमा नवीकरणीय उर्जा (सोलार) विस्तारमा केन्द्रित गर्ने निर्णय लिनु उपयुक्त हुनेछ । आ.व. २०८०/८१ को जस्तो "अत्यन्त कमजोर" अवस्था दोहोरिन नदिन नियमित अनुगमन र समीक्षा आवश्यक छ ।

चार्ट नं. ६.३० : उर्जा उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

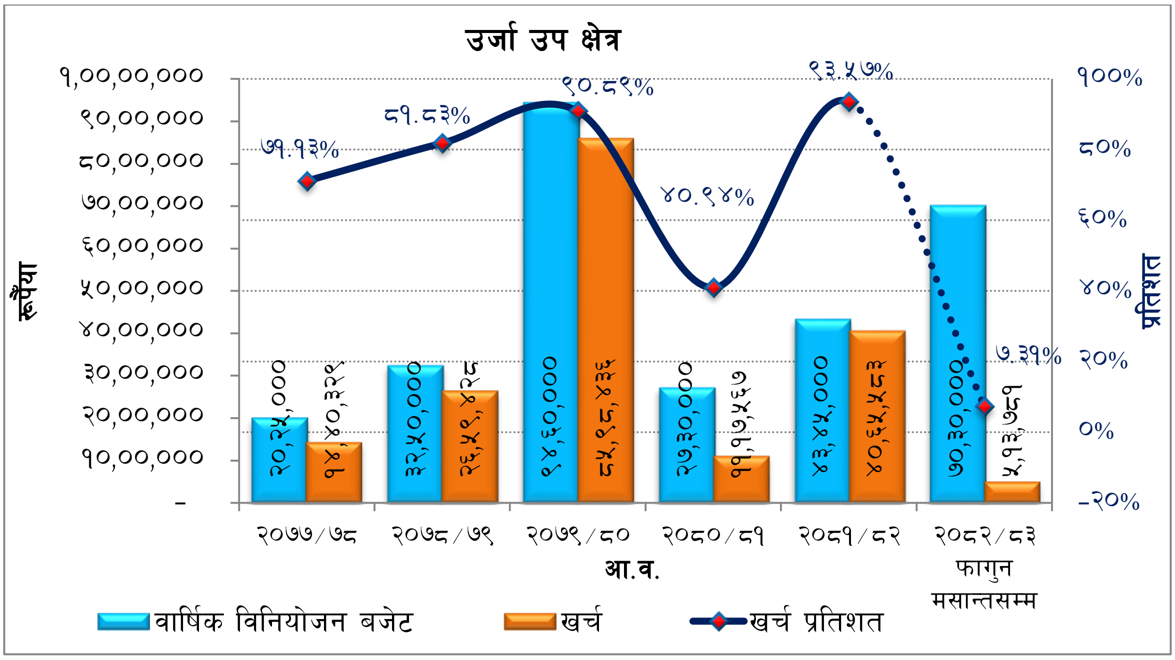

६.२.३.४ संचार तथा सूचना प्रविधि

संचार तथा सूचना प्रविधि उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च गरिएको छैन् । सञ्चार तथा सूचना प्रविधि उप-क्षेत्रमा विगत ६ वर्षदेखि बजेट र खर्च शून्य रहनुले यो क्षेत्र नीतिगत र वित्तीय रूपमा ओझेलमा परेको पुष्टि गर्दछ । प्रविधिको न्यून प्रयोगले सेवा प्रवाहमा ढिलासुस्ती र पारदर्शितामा चुनौती थप्न सक्छ । डिजिटल नेपालको अवधारणा र स्थानीय सरकारको कार्यप्रणाली प्रविधिमैत्री हुनुपर्ने वर्तमान अवस्थामा यस उप-क्षेत्रमा बजेट शून्य देखिनुका केही कारणहरू हुन सक्छन् । सञ्चार र प्रविधिका खर्चहरू (जस्तैः इन्टरनेट शुल्क, सफ्टवेयर मर्मत) छुट्टै उप-क्षेत्रमा नराखी "प्रशासनिक" वा "कार्यालय सञ्चालन" शीर्षकमा समावेश गरिएको हुन सक्छ । यस क्षेत्रमा ठोस योजना वा ठूला पूर्वाधारका कार्यक्रमहरू तर्जुमा नगरिएको हुन सक्छ ।

आगामी आर्थिक वर्षदेखि गाउँपालिकालाई "डिजिटल गाउँपालिका" बनाउने लक्ष्यका साथ सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको लागि छुट्टै बजेट सिलिङ तोक्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ । जनतालाई दिइने सेवाहरू (जस्तैः सिफारिस, राजस्व सङ्कलन) लाई पूर्ण रूपमा प्रविधिमैत्री बनाउन यस क्षेत्रमा लगानी सुनिश्चित गरिनुपर्छ । सूचना प्रविधि प्रणालीको सञ्चालन र मर्मतका लागि आवश्यक बजेट र जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.२.३.५ सम्पदा पूर्वाधार

सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १४ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १३ लाख ९३ हजार ८ सय ८ रूपैंया अर्थात ९४.५० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७३ हजार ४ सय ५९

रूपैंया अर्थात ९७.९५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम बजेट विनियोजन तथा खर्च भएको थिएन् । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४२ हजार ४ सय ५२ रूपैंया अर्थात ४२.४५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम बजेट विनियोजन तथा खर्च भएको थिएन् । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ७९ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. शुन्य अर्थात खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२६ : सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१४,७५,०००	१३,९३,८०८	९४.५०%	राम्रो ☐
२०७८/७९	७५,०००	७३,४५९	९७.९५%	उत्कृष्ट ☐
२०७९/८०	-	-	-	बजेट छैन ●
२०८०/८१	१,००,०००	४२,४५२	४२.४५%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०८१/८२	-	-	-	बजेट छैन ●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	७९,००,०००	-	०.००%	अपूर्ण ☐

चार्ट नं. ६.३१ : सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

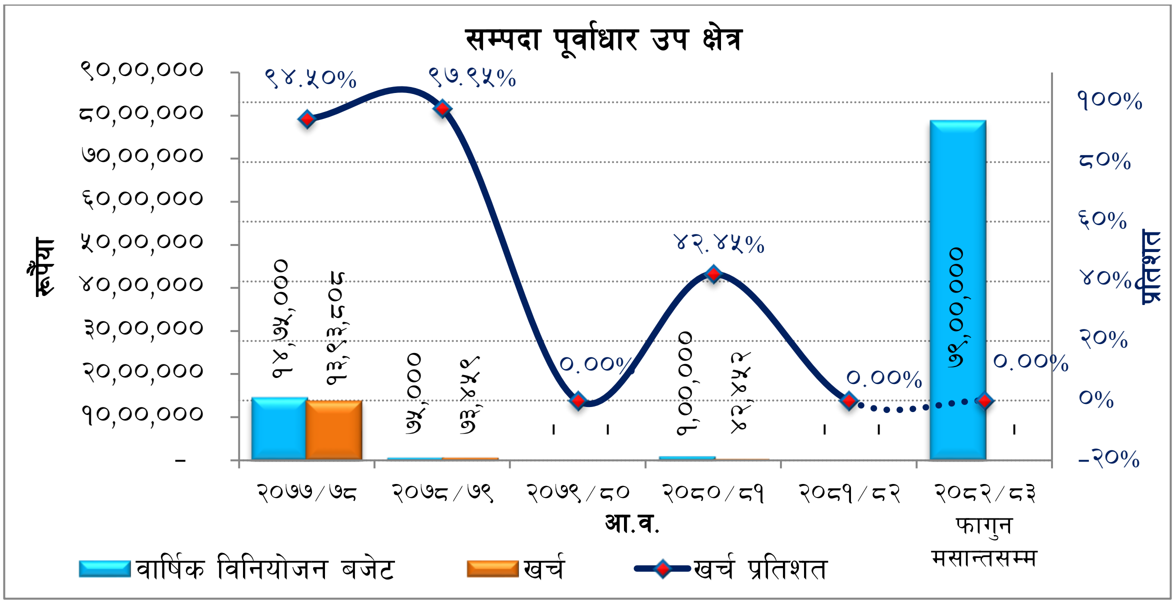

सम्पदा पूर्वाधार उप क्षेत्र गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा कम परेको देखिन्छ, किनकि दुई आर्थिक वर्षमा बजेट नै विनियोजन गरिएको छैन । सुरुवाती वर्षहरूमा सानो बजेट हुँदा खर्च प्रतिशत राम्रो भए तापनि बजेटको आकार बढेको वर्ष वा बीचका वर्षहरूमा कार्यसम्पादन अत्यन्त न्यून देखिन्छ । विशेषगरी चालु आ.व. मा ठूलो रकम विनियोजन भएर पनि फागुन सम्म खर्च शून्य रहनु चिन्ताजनक विषय हो । चालु आ.व. को रु. ७९ लाख बजेट फागुन सम्म किन खर्च हुन सकेन, त्यसको प्राविधिक वा प्रशासनिक कारण तत्काल पत्ता लगाउनुपर्ने देखिन्छ । स्थानीय सम्पदाको संरक्षण र पर्यटन पूर्वाधारका लागि बजेटलाई निरन्तरता दिनु आवश्यक छ, ताकि “बजेट छैन” भन्ने अवस्था नआओस् । सम्पदा निर्माणका कामहरू कलात्मक र समय लाग्ने खालका हुने हुनाले आर्थिक

वर्षको अन्तिम समय कुर्नु भन्दा सुरुवातमै काम थाल्ने गरी निर्णय लिनु श्रेयष्कर हुनेछ ।

६.२.३.६ पुर्नः निर्माण

पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ४ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख रूपैँया अर्थात ७५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ र आ.व. २०७९/८० मा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम बजेट विनियोजन तथा खर्च भएको थिएन् । आ.व. २०८०/८१ मा रू. २ लाख ५० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ लाख ५० हजार रूपैँया अर्थात शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ र चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त शीर्षकमा कुनै रकम बजेट विनियोजन तथा खर्च भएको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.२७ : पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	४,००,०००	३,००,०००	७५.००%	मध्यम
२०७८/७९	-	-	-	बजेट छैन
२०७९/८०	-	-	-	बजेट छैन
२०८०/८१	२,५०,०००	२,५०,०००	१००.००%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	-	-	-	बजेट छैन
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	-	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.३२ : पुर्नः निर्माण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

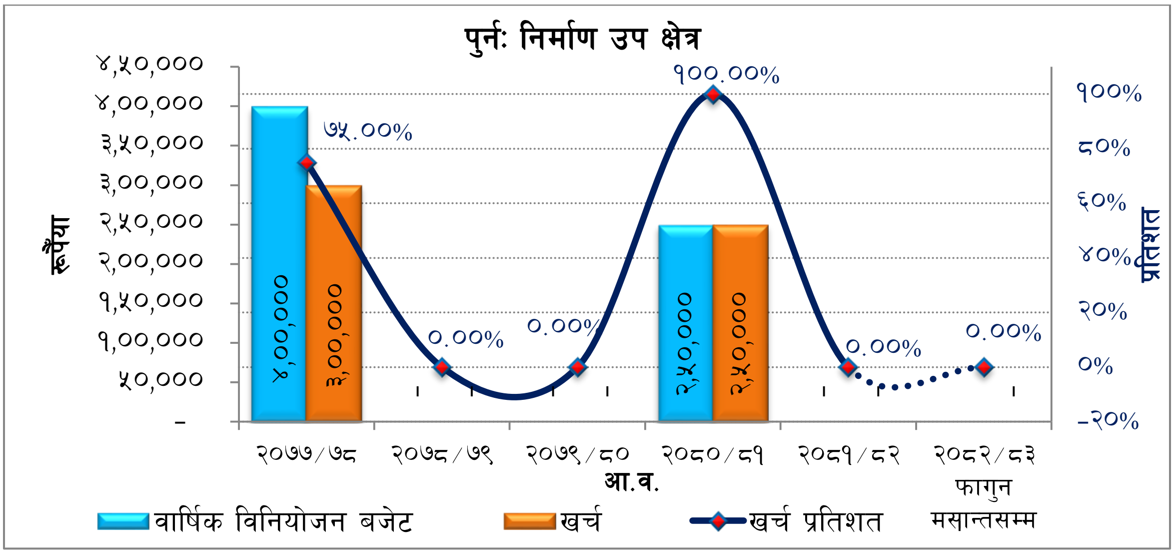

पुर्नः निर्माण उप-क्षेत्र गाउँपालिकाको नियमित प्राथमिकतामा परेको देखिँदैन । यस उप-क्षेत्रमा बजेट विनियोजन निकै अस्थिर र छिटपुट मात्र देखिन्छ । ६ वर्षको अवधिमा केवल दुई आर्थिक वर्षमा मात्र बजेट विनियोजन भएको छ । बजेट विनियोजन भएको वर्षमा खर्चको अवस्था सन्तोषजनक देखिनुले योजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमता रहेको बुझिन्छ, तर निरन्तर बजेटको अभावले यस क्षेत्रको विकास सुस्त रहेको छ । प्राकृतिक प्रकोप वा पुराना संरचनाको पुनः निर्माणका लागि वार्षिक रूपमा निश्चित बजेट सिलिङ तोक्नुपर्ने देखिन्छ । बजेट नभएका वर्षहरूमा पनि पुनः निर्माणका सम्भावित योजनाहरूको लगत सङ्कलन गरी तयारी अवस्थामा राख्नुपर्छ ।

६.२.४ सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ३ करोड ३० लाख ५३ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ५ लाख ७६ हजार १ सय ८१ रूपैँया अर्थात ९२.५१ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७८/७९ मा रू २ करोड १० लाख २१ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड १८ लाख ७० हजार ७ सय ५८ रूपैँया अर्थात ५६.४७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ४ करोड ९८ लाख ९७ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ९२ लाख ९९ हजार ७ सय ६८ रूपैँया अर्थात ७८.७६ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा रू. १ करोड ६१ लाख ३७ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ४२ लाख १२ हजार १ सय ७३ रूपैँया अर्थात ८८.०७ प्रतिशत खर्च भएको थियो। त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ करोड ६२ लाख २५ हजार ९ सय ३० रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड ३७ लाख ६४ हजार ६ सय ७९ रूपैँया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो। साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ८४ लाख ६० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ३९ लाख ५३ हजार ४ सय ८ रूपैँया अर्थात ४६.७३ प्रतिशत खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.२८ : सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	३,३०,५३,०००	३,०५,७६,१८१	९२.५१%	राम्रो
२०७८/७९	२,१०,२१,०००	१,१८,७०,७५८	५६.४७%	कमजोर
२०७९/८०	४,९८,९७,०००	३,९२,९९,७६८	७८.७६%	मध्यम
२०८०/८१	१,६१,३७,०००	१,४२,१२,१७३	८८.०७%	मध्यम
२०८१/८२	१,६२,२५,९३०	१,३७,६४,६७९	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	८४,६०,०००	३९,५३,४०८	४६.७३%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.३३ : सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

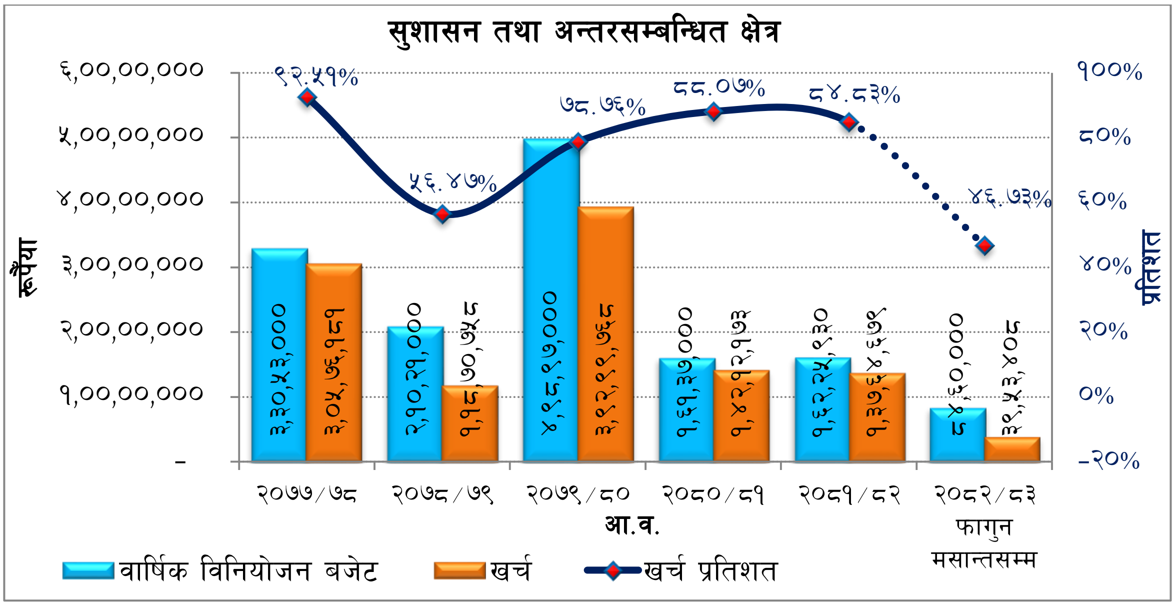

सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता औसतमा सन्तोषजनक देखिए तापनि बजेटको आकारमा देखिएको भारी गिरावटले यस क्षेत्रको प्राथमिकता घट्दै गएको संकेत गर्दछ । आ.व. २०७९/८० पछि बजेट लगातार घट्नु र खर्च प्रतिशत ८४-८८ प्रतिशत को बीचमा रोकिनुले सुशासनका कार्यक्रमहरूमा थप सुधारको आवश्यकता देखाउँछ । सुशासनलाई प्रभावकारी बनाउन आगामी वर्षहरूमा बजेटको आकारलाई पुनः वृद्धि गरी स्थिरता दिनु आवश्यक छ । खर्च प्रतिशतलाई ९० प्रतिशत भन्दा माथि पुऱ्याउन प्रशासनिक प्रक्रियालाई थप चुस्त बनाउने र सुशासनका सूचकहरूमा सुधार ल्याउने निर्णय लिनुपर्छ । चालु वर्षमा बाँकी रहेको ५३ प्रतिशत बजेटलाई असार मसान्तसम्ममा पूर्ण सदुपयोग गरी सुशासनका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने लक्ष्य लिनुपर्छ ।

६.२.४.१ विपद् व्यवस्थापन

विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ९० लाख ४० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८८ लाख ३२ हजार ३ सय ६ रूपैंया अर्थात ९७.७० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू ७० लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १९ लाख ४७ हजार ८ सय १३ रूपैंया अर्थात २७.६३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १ करोड ५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७० लाख २४ हजार ५ सय ९३ रूपैंया अर्थात ६६.९० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू ४५ लाख ४५ रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३९ लाख ४५ हजार ७ सय ७७ रूपैंया अर्थात ८६.८२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. २५ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २१ लाख ६३ हजार १ सय ६५ रूपैंया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. २९ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २४ लाख ९६ हजार ३ सय ९९ रूपैंया अर्थात ८६.०८ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.२९ मा प्रस्तुत गरिएको छ । (नोटः विपद् व्यवस्थापन कोषमा विनियोजन गरिएको रकमबाट खर्च गरिएको रकम कार्य प्रकृतिको आधारमा सम्बन्धित खर्च शीर्षकमा गएको छ ।)

तालिका नं. ६.२९ : विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	९०,४०,०००	८८,३२,३०६	९७.७०%	उत्कृष्ट □
२०७८/७९	७०,५०,०००	१९,४७,८१३	२७.६३%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०७९/८०	१,०५,००,०००	७०,२४,५९३	६६.९०%	कमजोर ●
२०८०/८१	४५,४५,०००	३९,४५,७७७	८६.८२%	मध्यम ●
२०८१/८२	२५,५०,०००	२१,६३,१६५	८४.८३%	मध्यम ●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	२९,००,०००	२४,९६,३९९	८६.०८%	अपूर्ण □

विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता सुरुवाती वर्षहरूमा अस्थिर रहे तापनि पछिल्लो समयमा यसमा स्थिरता र सुधार आएको छ । आ.व. २०७८/७९ को न्यून खर्चलाई छोडेर हेर्दा अन्य वर्षहरूमा विनियोजित रकमको अधिकतम सदुपयोग भएको देखिन्छ । विपद् जतिबेला पनि आउन सक्ने भएकोले बजेटको आकारलाई कम्तीमा ५० लाख देखि १ करोडको हाराहारीमा स्थिर राख्न आवश्यक छ । आगामी दिनमा पूर्व तयारी, जोखिम न्यूनीकरण र सामाग्री खरिदमा बजेट खर्च

गर्ने नीति लिनुपर्छ । चालु आ.व. को फागुनमै ८६ प्रतिशत प्रगति हुनु सकारात्मक छ । यसले विपद् प्रतिकार्यमा गाउँपालिकाको सक्रियता बढेको संकेत गर्छ ।

चार्ट नं. ६.३४ : विपद् व्यवस्थापन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

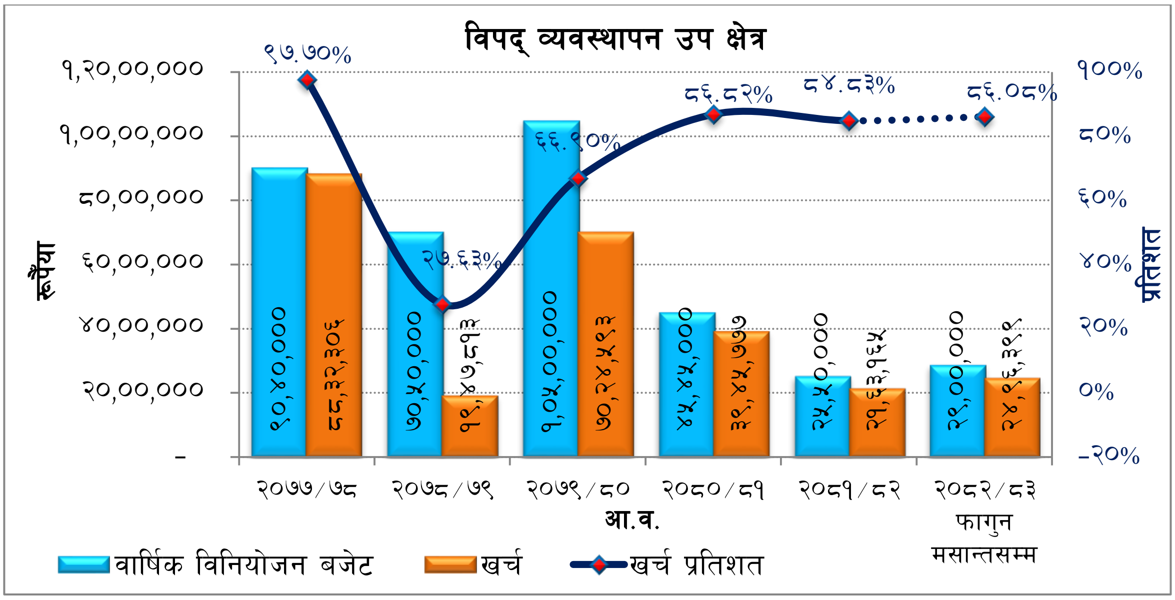

६.२.४.२ वातावरण तथा जलवायु

वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १० लाख २० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७ लाख ८४ हजार ४ सय ६७ रूपैंया अर्थात ७६.९१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९ लाख ८६ हजार १ सय ८९ रूपैंया अर्थात ६५.७५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ११ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ लाख २४ हजार ९ सय ६४ रूपैंया अर्थात ७५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू ५ लाख २४ रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५ लाख २१ हजार २ सय रूपैंया अर्थात ९९.४७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख ७५ हजार रूपैंया अर्थात ७५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा उक्त शीर्षकमा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३० : वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१०,२०,०००	७,८४,४६७	७६.९१%	मध्यम 🟡
२०७८/७९	१५,००,०००	९,८६,१८९	६५.७५%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	११,००,०००	८,२४,९६४	७५.००%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	५,२४,०००	५,२१,२००	९९.४७%	उत्कृष्ट □
२०८१/८२	५,००,०००	३,७५,०००	७५.००%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	५,००,०००	-	०.००%	अपूर्ण □

वातावरण तथा जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानी पछिल्ला वर्षहरूमा कम हुँदै गएको छ । बजेटको आकार सानो हुँदा खर्च प्रतिशत उत्कृष्ट देखिए तापनि चालु आर्थिक वर्षको ८ महिना बितिसक्दा पनि खर्च शून्य रहनुले यो क्षेत्र प्राथमिकतामा पर्न नसकेको संकेत गर्दछ । चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा वातावरण संरक्षण र जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरूलाई तत्काल अगाडि बढाउने निर्णय लिनु आवश्यक छ । जलवायु परिवर्तनको बढ्दो जोखिमलाई मध्यनजर गर्दै आगामी वर्षहरूमा यस क्षेत्रमा बजेटको दायरा फराकिलो बनाउनु पर्छ । बजेटलाई वृक्षारोपण, फोहरमैला व्यवस्थापन र प्रदूषण नियन्त्रण जस्ता प्रत्यक्ष प्रतिफल दिने कार्यमा केन्द्रित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

चार्ट नं. ६.३५ : वातावरण तथा जलवायु उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

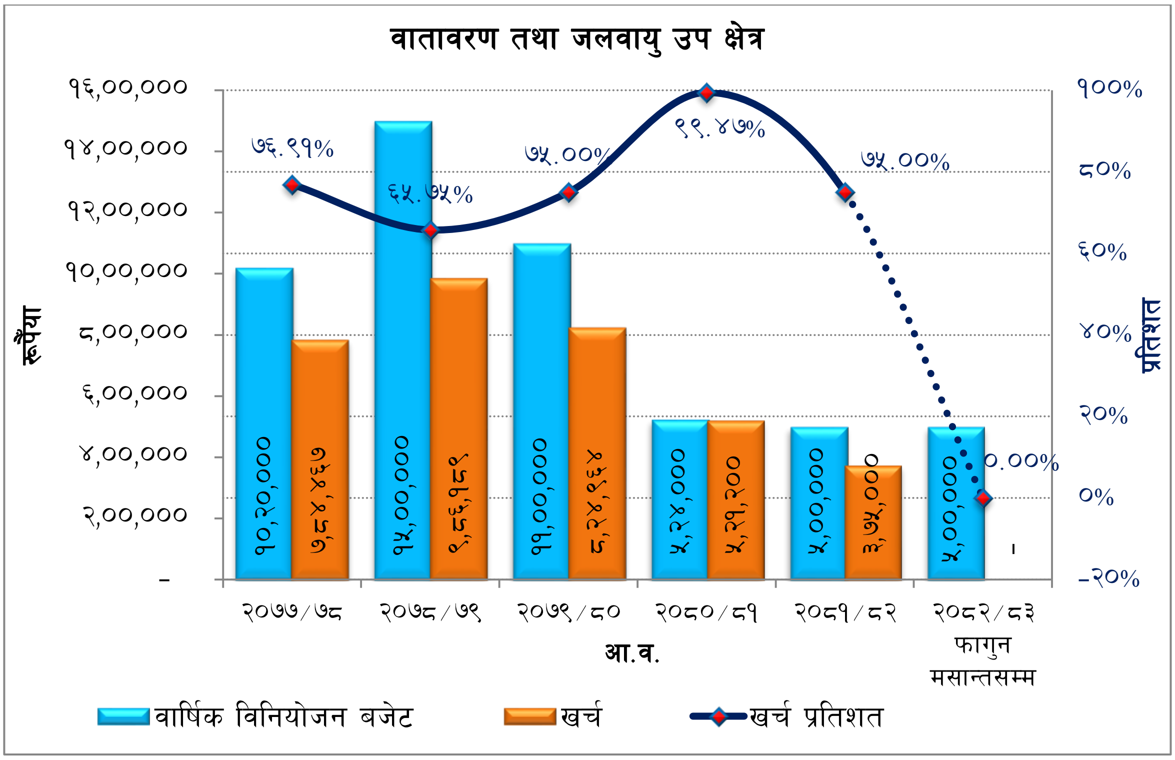

६.२.४.३ मानव संशाधन विकास

मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. २४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २२ लाख ७४ हजार ६ सय ८ रूपैंया अर्थात ९४.७८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १८ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १३ लाख ६७ हजार ७ सय ७२ रूपैंया अर्थात ७५.९९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा उक्त शीर्षकमा खर्च हुन सकेको थिएन् । आ.व. २०८०/८१ र गत आ.व. २०८१/८२ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च हुन सकेको थिएन् । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १६ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा उक्त खर्च शीर्षकमा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको मानव सशाधन विकास उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३१ : मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२४,००,०००	२२,७४,६०८	९४.७८%	राम्रो
२०७८/७९	१८,००,०००	१३,६७,७७२	७५.९९%	मध्यम
२०७९/८०	७५,०००	-	०.००%	अत्यन्त कमजोर
२०८०/८१	-	-	-	बजेट छैन
२०८१/८२	-	-	-	बजेट छैन
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१६,७५,०००	-	०.००%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.३६ : मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

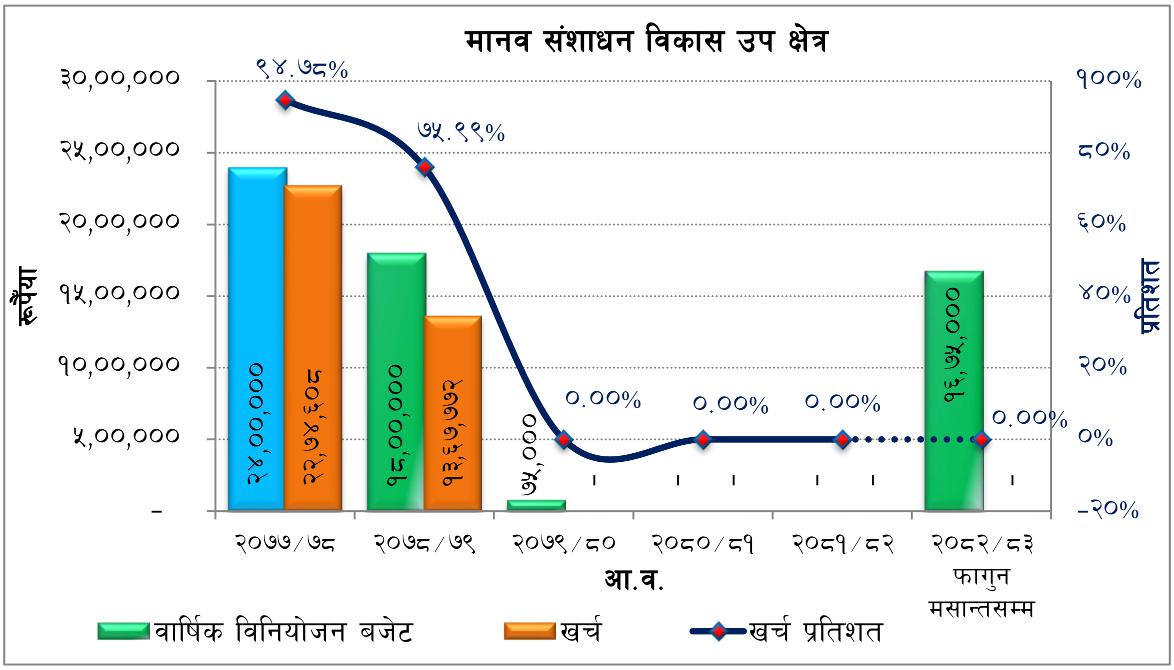

मानव संशाधन विकास उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानी र सक्रियता दुवै निकै कमजोर देखिन्छ । विगत दुई वर्ष बजेट नै नहुनु र चालु वर्षमा पनि फागुन मसान्तसम्म खर्च सुरु नहुनुले कर्मचारी वा स्थानीय जनशक्तिको क्षमता विकासमा ध्यान पुग्न नसकेको पुष्टि हुन्छ । संस्थागत सुदृढीकरणका लागि चालु वर्षको विनियोजित बजेटबाट कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरूका लागि तत्काल क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ । यो क्षेत्रलाई शून्य बजेटमा राख्नुभन्दा वार्षिक रूपमा निश्चित कार्यक्रमहरू तय गरी बजेटको निरन्तरता सुनिश्चित गर्नुपर्छ । आर्थिक वर्षको अन्तिम समयमा मात्र खर्च गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरी पहिलो र दोस्रो त्रैमासिक देखि नै खर्च गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ ।

६.२.४.४ शान्ति तथा सुव्यवस्था

शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ३४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३१ लाख ८६ हजार ९ सय ६५ रूपैंया अर्थात ९३.७१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १० लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ लाख ८९ हजार २ सय २२ रूपैंया अर्थात ६४.११ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ५ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५ लाख ५० हजार रूपैंया अर्थात

शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू १५ लाख ४५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ लाख १२ हजार ४ सय ९२ रूपैंया अर्थात ९७.९० प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १८ लाख १० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ लाख ३५ हजार ४ सय २३ रूपैंया अर्थात ९७.९० प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १० लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ३ लाख ६४ हजार ३ सय ७९ रूपैंया अर्थात ३३.९० प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३२ : शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	३४,००,०००	३१,८६,१६५	९३.७१%	राम्रो
२०७८/७९	१०,७५,०००	६,८९,२२२	६४.११%	कमजोर
२०७९/८०	५,५०,०००	५,५०,०००	१००.००%	उत्कृष्ट
२०८०/८१	१५,४५,०००	१५,१२,४९२	९७.९०%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	१८,१०,०००	१५,३५,४२३	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१०,७५,०००	३,६४,३७९	३३.९०%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.३७ : शान्ति तथा सुव्यवस्था उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

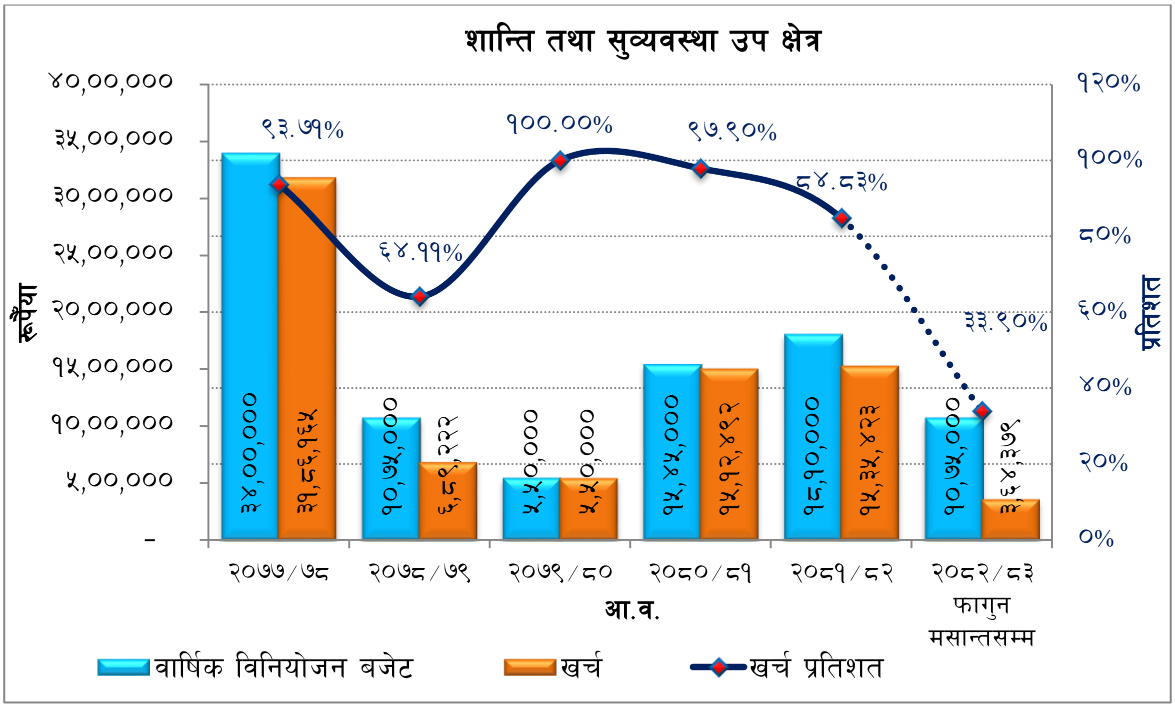

शान्ति तथा सुव्यवस्था उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता समग्रमा सन्तोषजनक र प्रभावकारी देखिएको छ. विशेषगरी आ.व. २०७९/८० र २०८०/२०८१ को तथ्याङ्कले विनियोजित बजेटको अधिकतम उपयोग भएको देखाउँछ । यद्यपि, बजेटको आकारमा देखिएको अस्थिरताले योजनाबद्ध विकासमा चुनौती थप्न सक्छ । शान्ति सुरक्षा जस्तो संवेदनशील क्षेत्रमा बजेटलाई निकै कम (५ लाखको हाराहारी) नगराई न्यूनतम १० देखि १५ लाखको बीचमा स्थिर राख्ने नीति लिनुपर्छ ।

चालु वर्षमा फागुन सम्म केवल ३४ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोले, बाँकी ६६ प्रतिशत बजेटलाई असार मसान्तभित्र पूर्ण कार्यान्वयन गरी शान्ति सुरक्षा सुदृढीकरणका कार्यहरू सम्पन्न गर्नुपर्ने देखिन्छ । खर्चको गुणस्तर बढाउन यो बजेटलाई सीसीटीभी क्यामेरा जडान र प्रहरी चौकीहरूको भौतिक सुधारमा केन्द्रित गर्नुपर्छ ।

६.२.४.५ शासन प्रणाली

शासन प्रणाली उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च भएको देखिदैन् । आ.व. २०७८/७९ मा रू ८ लाख ८५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख ८२ हजार ७ सय ६० रूपैंया अर्थात ४३.२५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १५ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ लाख ४५ हजार १ सय ९१ रूपैंया अर्थात ९९.६९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू १३ लाख ४० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९ लाख ९४ हजार १ सय १ रूपैंया अर्थात ७४.१९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ५८ लाख ३६ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४८ लाख ४२ हजार ६ सय ३६ रूपैंया अर्थात ८२.९८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ३ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. १ लाख ९ हजार ४ सय ४१ रूपैंया अर्थात ३१.२७ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको शासन प्रणाली उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३३ : शासन प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	-	-	-	बजेट छैन 🔴
२०७८/७९	८,८५,०००	३,८२,७६०	४३.२५%	अत्यन्त कमजोर 🔴🔴
२०७९/८०	१५,५०,०००	१५,४५,१९१	९९.६९%	उत्कृष्ट □
२०८०/८१	१३,४०,०००	९,९४,१०१	७४.१९%	कमजोर 🔴
२०८१/८२	५८,३६,०००	४८,४२,६३६	८२.९८%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	३,५०,०००	१,०९,४४१	३१.२७%	अपूर्ण □

शासन प्रणाली उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता स्थिर देखिँदैन । कुनै वर्ष शतप्रतिशत नजिक खर्च हुनु र कुनै वर्ष ५० प्रतिशत पनि नकाट्नुले योजना कार्यान्वयनमा अनिश्चितता रहेको देखिन्छ । विशेषगरी चालु वर्षमा बजेटको आकार निकै सानो हुनु र फागुन सम्म खर्च न्यून रहनुले यो क्षेत्र हाल प्राथमिकतामा कम परेको देखिन्छ । शासन प्रणाली सुदृढीकरणका लागि रु. ३.५ लाखको बजेट अपर्याप्त हुन सक्छ, आगामी वर्षमा यसलाई आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ । चालु वर्षको बाँकी ६८ प्रतिशत भन्दा बढी बजेटलाई असार मसान्तसम्ममा पूर्ण सदुपयोग गरी शासन प्रणालीका सूचकहरूमा सुधार ल्याउने निर्णय लिनु आवश्यक छ । जुन वर्ष खर्च न्यून छ, त्यसको कारण पहिचान गरी आगामी दिनमा नियमित अनुगमन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्छ ।

चार्ट नं. ६.३८ : शासन प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

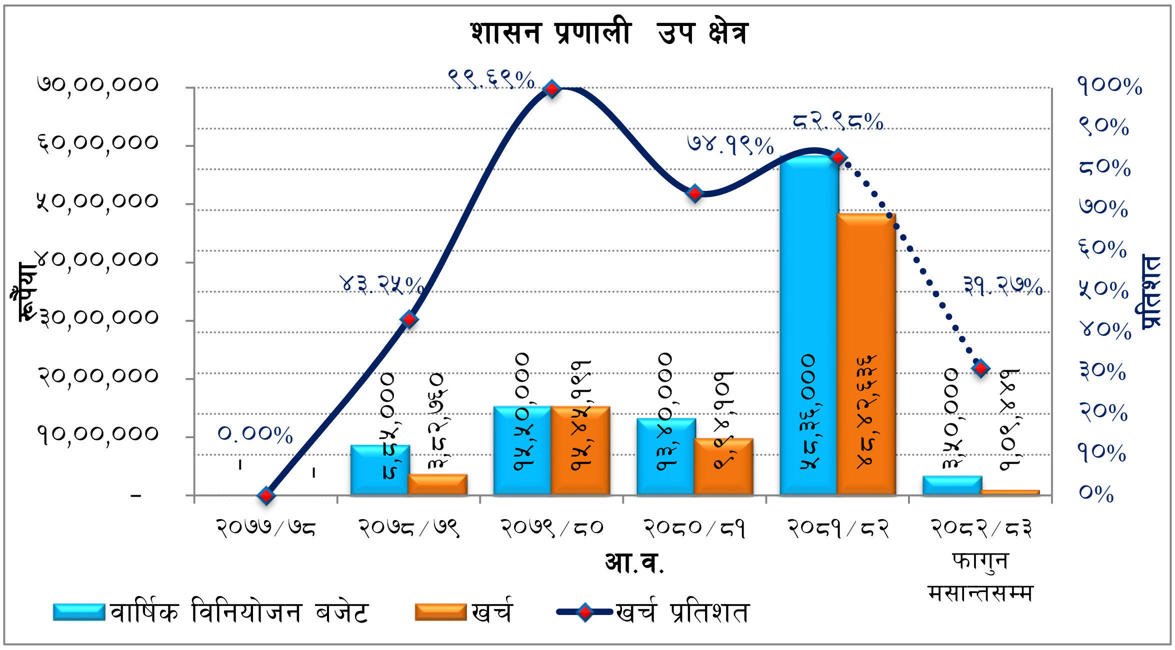

६.२.४.६ कानून तथा न्याय

कानून तथा न्याय उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू ४ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख ४९ हजार ५ सय ५३ रूपैंया अर्थात ७७.६८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू १० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ५ लाख ७० हजार १ सय ३२ रूपैंया अर्थात ५७.०१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख रूपैंया अर्थात २५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू १ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ५० हजार रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ९ लाख ७० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ लाख २२ हजार ८ सय ५१ रूपैंया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. १० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ४ लाख १३ हजार ५ सय ५० रूपैंया अर्थात ४१.३६ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको कानून तथा न्याय उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३४ : कानून तथा न्याय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	४,५०,०००	३,४९,५५३	७७.६८%	मध्यम
२०७८/७९	१०,००,०००	५,७०,१३२	५७.०१%	कमजोर
२०७९/८०	४,००,०००	१,००,०००	२५.००%	अत्यन्त कमजोर
२०८०/८१	१,५०,०००	१,५०,०००	१००.००%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	९,७०,०००	८,२२,८५१	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१०,००,०००	४,१३,५५०	४१.३६%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.३९ : कानून तथा न्याय उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

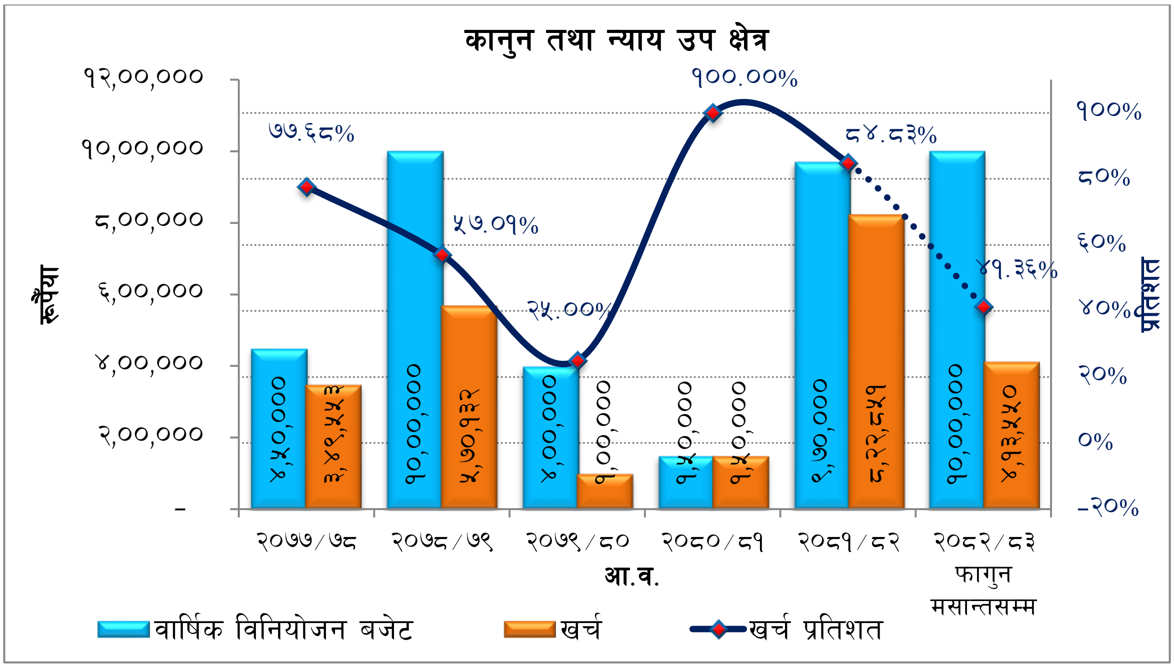

कानून तथा न्याय उप-क्षेत्रको खर्च विवरण हेर्दा बजेटको आकार सानो हुँदा कार्यान्वयन प्रभावकारी देखिए तापनि बजेट बढ्दा खर्च गर्ने क्षमतामा ह्रास आएको देखिन्छ। विशेषगरी न्यायिक समितिको सुदृढीकरण र कानूनी सचेतनाका लागि विनियोजित बजेटको पूर्ण उपयोग हुन नसक्नु एक चुनौतीको रूपमा रहेको छ। स्थानीयस्तरमा विवाद समाधान र न्याय सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाउन विनियोजित बजेटको पूर्ण सदुपयोग गर्ने निर्णय लिनुपर्छ। आ.व. २०८२/८३ को बाँकी ५९ प्रतिशत बजेटलाई कानूनी साक्षरता र सचेतनाका कार्यक्रमहरूमा तत्काल परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। न्यायिक समितिका पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि विनियोजित रकम खर्च गरी न्याय प्रणालीलाई विश्वसनीय बनाउनु पर्छ।

६.२.४.७ तथ्याङ्क प्रणाली

तथ्याङ्क प्रणाली उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू ५ लाख ८८ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ९१ हजार ४ सय ८७ रूपैंया अर्थात ३२.५७ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७८/७९ मा रू २७ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १९ लाख २७ हजार ७ सय २४ रूपैंया अर्थात ७०.१० प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. २४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २१ लाख ३९ हजार ८० रूपैंया अर्थात ८९.१३ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०८०/८१ मा रू २६ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २३ लाख ९८ हजार ६ सय ९३ रूपैंया अर्थात ९२.२६ प्रतिशत खर्च भएको थियो। त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ७ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ लाख ३६ हजार २ सय २५ रूपैंया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो। साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ४ लाख ८० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ४ लाख ७३ हजार ४ सय २४ रूपैंया अर्थात ९८.६३ प्रतिशत खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको तथ्याङ्क प्रणालीमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.३५ : तथ्याङ्क प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	५,८८,०००	१,९१,४८७	३२.५७%	अत्यन्त कमजोर
२०७८/७९	२७,५०,०००	१९,२७,७२४	७०.१०%	कमजोर
२०७९/८०	२४,००,०००	२१,३९,०८०	८९.१३%	मध्यम
२०८०/८१	२६,००,०००	२३,९८,६९३	९२.२६%	राम्रो
२०८१/८२	७,५०,०००	६,३६,२२५	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	४,८०,०००	४,७३,४२४	९८.६३%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४० : तथ्याङ्क प्रणाली उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

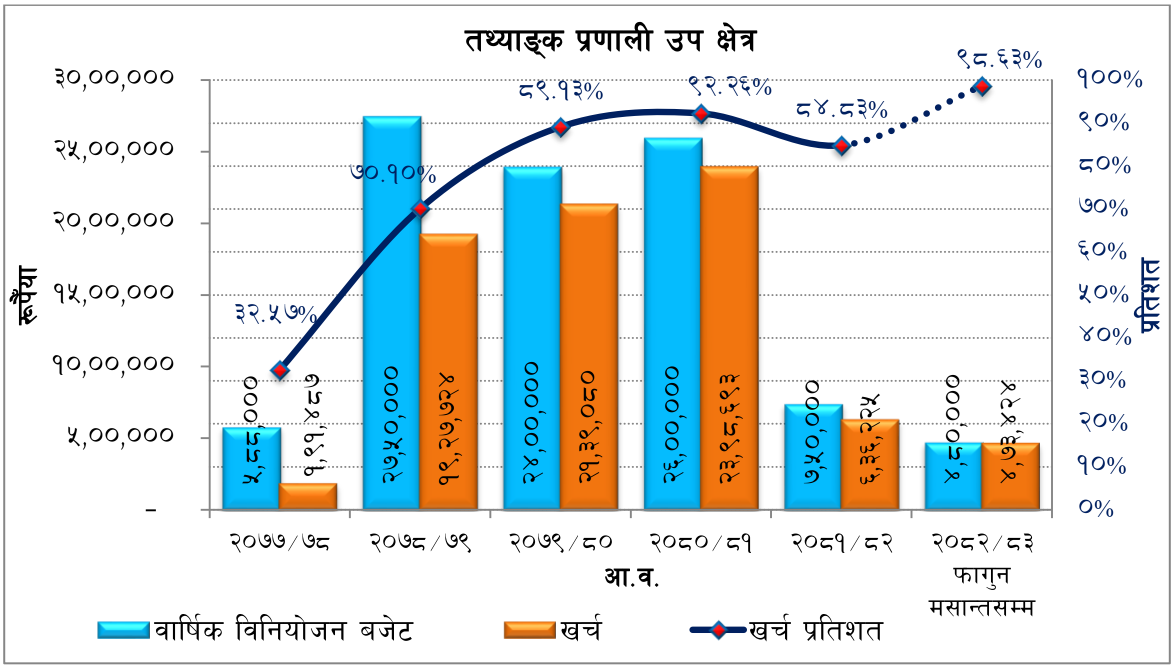

तथ्याङ्क प्रणाली उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको कार्यसम्पादन सुरुवाती वर्षहरूमा कमजोर रहे तापनि पछिल्ला वर्षहरूमा निकै परिपक्व र प्रभावकारी बन्दै गएको देखिन्छ। विशेषगरी चालु आर्थिक वर्षमा फागुनमै करिब शतप्रतिशत बजेट खर्च हुनुले गाउँपालिकाले तथ्याङ्क व्यवस्थापन र प्रणाली सुदृढीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिएको स्पष्ट हुन्छ। तथ्याङ्क प्रणालीमा भएको यो लगानीलाई दिगो बनाउन सफ्टवेयर अपडेट र जनशक्ति परिचालनमा निरन्तरता दिने निर्णय लिनुपर्छ। कार्यसम्पादन राम्रो देखिएकाले आगामी वर्षमा यस क्षेत्रको बजेटलाई थप व्यवस्थित बनाउन सकिने देखिन्छ। सङ्कलित तथ्याङ्कलाई गाउँपालिकाको आगामी योजना निर्माण र नीतिगत निर्णयको मुख्य आधार बनाउनु पर्छ।

६.२.४.८ श्रम तथा रोजगारी

श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन तथा खर्च हुन सकेको देखिदैन्। आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ लाख ९८ हजार ७ सय ६७ रूपैँया अर्थात ९९.५९ प्रतिशत खर्च भएको थियो। आ.व. २०७९/८० मा रू. ५५ लाख ५७ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४६ लाख ७१

हजार ३ सय ९० रूपैँया अर्थात ८४.०६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू २५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २५ हजार रूपैँया अर्थात शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ लाख ४९ हजार ९ सय ३० रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ४९ हजार ६ सय ८७ रूपैँया अर्थात ९९.८४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन तथा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मका श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३६ : श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	-	-	-	बजेट छैन
२०७८/७९	३,००,०००	२,९८,७६७	९९.५९%	उत्कृष्ट
२०७९/८०	५५,५७,०००	४६,७१,३९०	८४.०६%	मध्यम
२०८०/८१	२५,०००	२५,०००	१००.००%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	१,४९,९३०	१,४९,६८७	९९.८४%	उत्कृष्ट
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	०.००%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४१ : श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

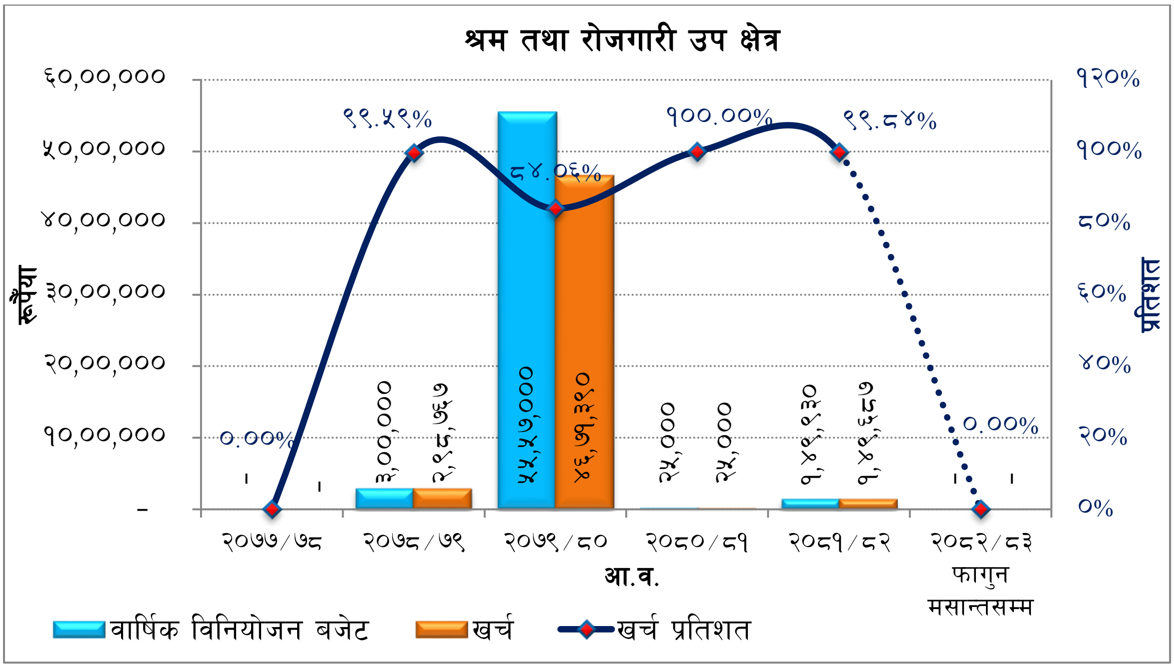

श्रम तथा रोजगारी उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने दक्षता निकै उच्च (लगभग शत्प्रतिशत) देखिए तापनि बजेट विनियोजनमा निरन्तरताको अभाव खड्किएको छ । बजेट उपलब्ध भएको वर्षमा काम प्रभावकारी देखिए पनि पछिल्ला वर्षहरूमा बजेटको आकार सानो हुनु वा शून्य हुनुले रोजगारी सिर्जनाका कार्यक्रमहरू ओझेलमा परेको संकेत गर्दछ । स्थानीयस्तरमा बेरोजगारी समस्या समाधानका लागि आगामी वर्षको बजेटमा यस क्षेत्रलाई पुनः प्राथमिकतामा राखी पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने निर्णय लिनुपर्छ । विनियोजित न्यून बजेटलाई प्रभावकारी सीपमूलक तालिम र

स्वरोजगारका कार्यक्रमहरूमा जोड्नु आवश्यक छ । संघीय र प्रदेश सरकारका रोजगार सम्बन्धी कार्यक्रमहरूसँग स्थानीय बजेटलाई एकीकृत गरी रोजगारीका अवसरहरू बढाउनु पर्छ ।

६.२.४.९ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख १५ हजार रूपैंया अर्थात ६५.७१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. २ लाख ३६ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ३२ हजार ४ सय ६० रूपैंया अर्थात ५६.१३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ७६ लाख १० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७४ लाख ९० हजार ३ सय ६७ रूपैंया अर्थात ९८.४३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू ५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ लाख ५० हजार रूपैंया अर्थात ५० प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. २ लाख २० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ लाख ८६ हजार ६ सय २६ रूपैंया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन तथा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,७५,०००	१,१५,०००	६५.७१%	कमजोर
२०७८/७९	२,३६,०००	१,३२,४६०	५६.१३%	कमजोर
२०७९/८०	७६,१०,०००	७४,९०,३६७	९८.४३%	उत्कृष्ट
२०८०/८१	५,००,०००	२,५०,०००	५०.००%	कमजोर
२०८१/८२	२,२०,०००	१,८६,६२६	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	०.००%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४२ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

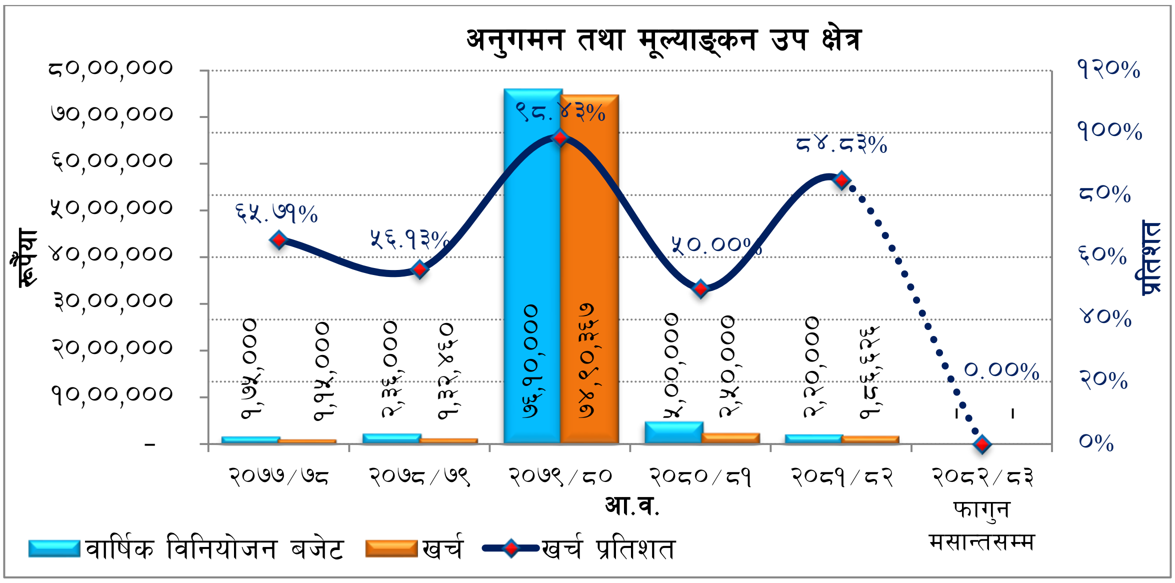

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता र बजेट विनियोजनमा एकरूपता देखिँदैन । योजनाहरूको प्रभावकारिता मापन गर्ने यस महत्वपूर्ण क्षेत्रमा आ.व. २०७९/८० मा उच्च प्राथमिकता दिइए तापनि अन्य वर्षहरूमा बजेट विनियोजन र खर्च दुवैमा सङ्कुचन आएको देखिन्छ । विकास निर्माणका कार्यहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उप-क्षेत्रमा वार्षिक रूपमा निश्चित र पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने निर्णय लिनुपर्छ । ५०-६० प्रतिशत मात्र खर्च हुने प्रवृत्तिलाई सुधार गरी कम्तीमा ९० प्रतिशत भन्दा माथि पुऱ्याउन प्राविधिक जनशक्ति र अनुगमन समितिलाई सक्रिय बनाउनु आवश्यक छ । अनुगमनलाई केवल औपचारिकतामा मात्र सीमित नगरी यसबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई आगामी योजना निर्माणको आधार बनाउनुपर्छ ।

६.२.४.१० योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन

योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ७१ लाख ५५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६१ लाख ४९ हजार ४५ रूपैँया अर्थात ८५.९४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३० लाख २५ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ लाख ११ हजार ९ सय २५ रूपैँया अर्थात ७९.७३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ३५ लाख ८० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २९ लाख ६२ हजार १ सय २ रूपैँया अर्थात ८२.७४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू २० लाख ४६ हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १९ लाख ६६ हजार २ सय ८५ रूपैँया अर्थात ९६.१० प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १३ लाख ५० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १९ लाख ६६ हजार २ सय ८५ रूपैँया अर्थात ९६.१० प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. २ लाख ३० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ९६ हजार १ सय ५ रूपैँया अर्थात ४१.७८ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३८ : योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	७१,५५,०००	६१,४९,०४५	८५.९४%	मध्यम
२०७८/७९	३०,२५,०००	२४,११,९२५	७९.७३%	मध्यम
२०७९/८०	३५,८०,०००	२९,६२,१०२	८२.७४%	मध्यम
२०८०/८१	२०,४६,०००	१९,६६,२८५	९६.१०%	राम्रो
२०८१/८२	१३,५०,०००	११,४५,२०५	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	२,३०,०००	९६,१०५	४१.७८%	अपूर्ण

योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता औसतमा सन्तोषजनक देखिए तापनि बजेटको आकारमा देखिएको भारी गिरावटले योजनाबद्ध विकासका गतिविधिहरू खुम्चिँदै गएको संकेत गर्दछ । आ.व. २०८०/८१ को उच्च खर्च प्रतिशतले यस क्षेत्रमा कार्यक्षमता सुधार गर्न सकिने सम्भावना देखाउँछ । बजेटको आकार घटे पनि योजना तर्जुमाको गुणस्तर र सहभागितामूलक प्रक्रियालाई प्राथमिकता दिने निर्णय लिनुपर्छ । चालु वर्षमा बाँकी रहेको ५८

प्रतिशत बजेटलाई आगामी जेठ मसान्तभित्रै लक्षित कार्यक्रमहरूमा खर्च गरी योजना कार्यान्वयनलाई पूर्णता दिनु आवश्यक छ । स्थानीय आवश्यकतामा आधारित आवधिक योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई थप सुदृढ बनाउन आगामी वर्षको बजेटमा यस क्षेत्रलाई पुनः प्राथमिकता दिनुपर्छ ।

चार्ट नं. ६.४३ : योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

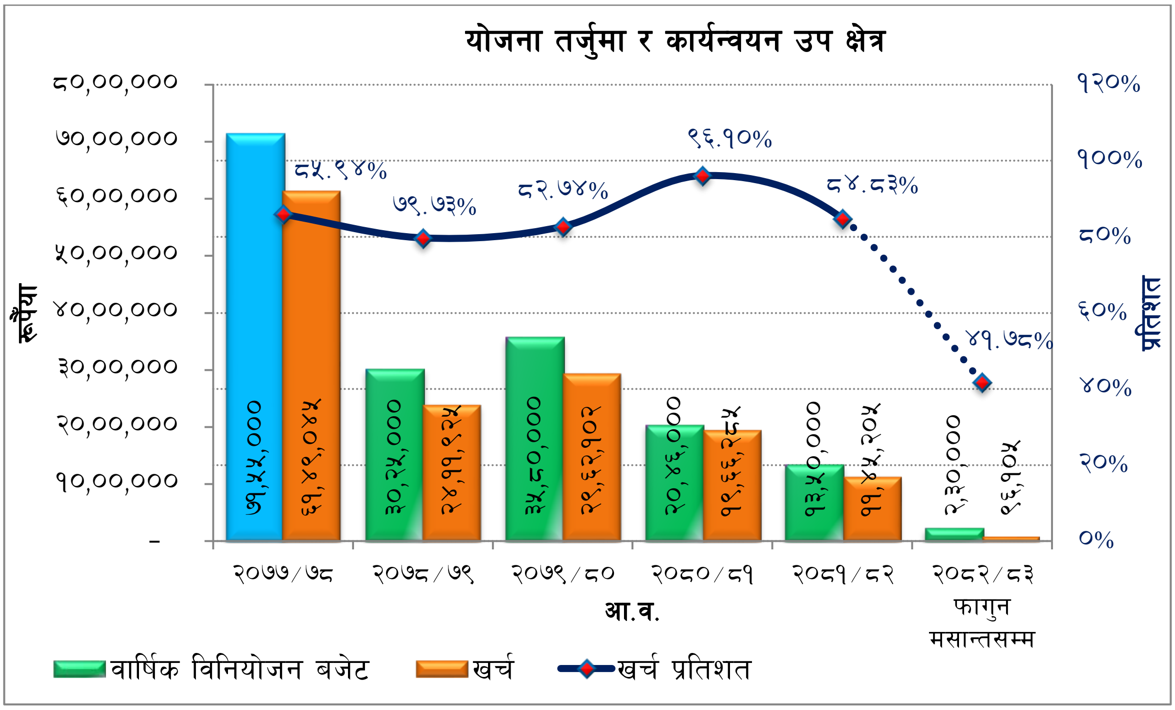

६.२.४.११ प्रशासकीय सुशासन

प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ६७ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६६ लाख २७ हजार १ रूपैंया अर्थात ९८.१८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ९ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ लाख ९४ हजार ९ सय ३९ रूपैंया अर्थात ९९.४४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १ करोड ६१ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १ करोड १९ लाख ६९ हजार ८१ रूपैंया अर्थात ७४.११ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू २८ लाख ६२ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २४ लाख ४८ हजार ६ सय २५ रूपैंया अर्थात ८५.५६ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १६ लाख ४० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १५ लाख ५८ हजार रूपैंया अर्थात ९५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त खर्च शीर्षकमा फागुन मसान्तसम्ममा बजेट विनियोजन र खर्च भएको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.३९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.३९ : प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	६७,५०,०००	६६,२७,००१	९८.१८%	उत्कृष्ट □
२०७८/७९	९,००,०००	८,९४,९३९	९९.४४%	उत्कृष्ट □
२०७९/८०	१,६१,५०,०००	१,१९,६९,०८१	७४.११%	कमजोर ●
२०८०/८१	२८,६२,०००	२४,४८,६२५	८५.५६%	मध्यम ●
२०८१/८२	१६,४०,०००	१५,५८,०००	९५.००%	राम्रो □
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	०.००%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.४४ : प्रशासकीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

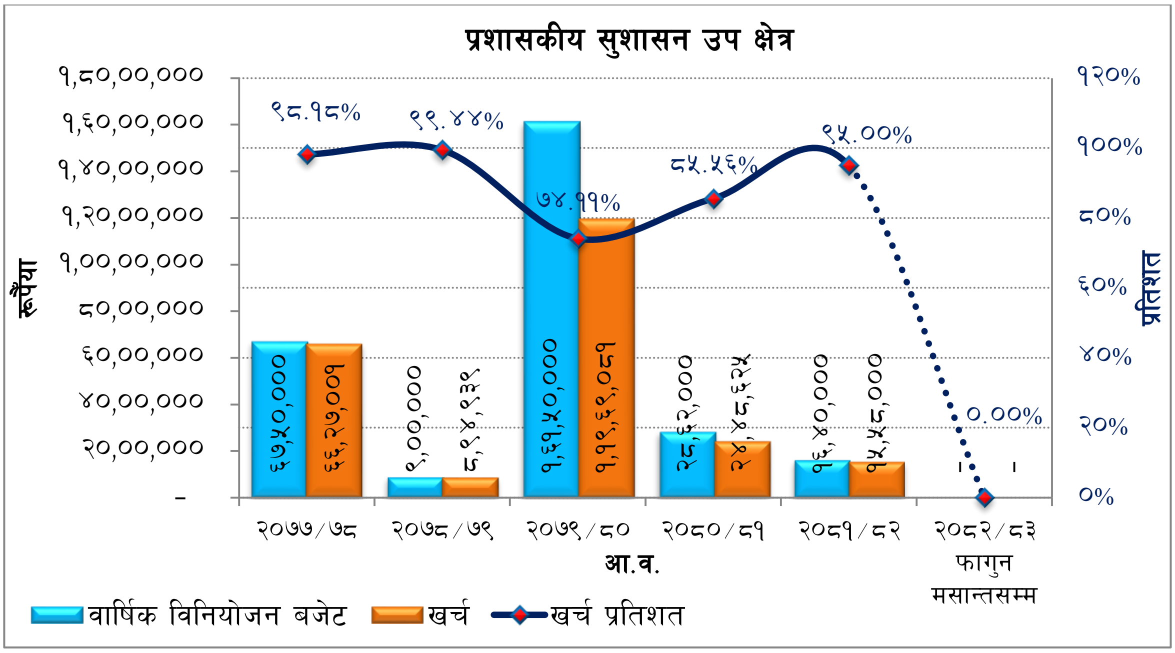

प्रशासकीय सुशासनको क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता सामान्यतया उच्च देखिन्छ । यद्यपि, बजेटको आकार निकै ठूलो भएको वर्ष (आ.व. २०७९/८०) मा खर्च प्रतिशत न्यून हुनुले ठूला योजना कार्यान्वयनमा केही प्रशासनिक चुनौती रहेको संकेत गर्दछ । प्रशासकीय सुशासनलाई सुदृढ बनाउन वार्षिक रूपमा स्थिर र पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्ने नीति लिनुपर्छ । बजेट विनियोजन भएका वर्षहरूमा समयमै खर्च गर्ने प्रणाली विकास गरी "उत्कृष्ट" नतिजालाई कायम राख्ने निर्णय लिनु आवश्यक छ । सुशासनका लागि सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउँदै प्रशासनिक खर्चलाई नतिजामुखी बनाउनुपर्छ ।

६.२.४.१२ वित्तीय सुशासन

वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ७ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ लाख ९७ हजार ९ सय ९० रूपैंया अर्थात ९९.७१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ लाख ६१ हजार ५५ रूपैंया अर्थात ५२.२१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. २५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २५ हजार रूपैंया अर्थात शत्प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च भएको देखिदैन् । त्यसैगरी, गत आ.व.

२०८१/८२ मा रू. ३ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ लाख ५४ हजार ४ सय ९० रूपैंया अर्थात ८४.८३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा उक्त खर्च शीर्षकमा फागुन मसान्तसम्ममा बजेट विनियोजन र खर्च भएको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४० : वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	७,००,०००	६,९७,९९०	९९.७१%	उत्कृष्ट
२०७८/७९	५,००,०००	२,६१,०५५	५२.२१%	कमजोर
२०७९/८०	२५,०००	२५,०००	१००.००%	उत्कृष्ट
२०८०/८१	-	-	-	बजेट छैन
२०८१/८२	३,००,०००	२,५४,४९०	८४.८३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	-	-	०.००%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४५ : वित्तीय सुशासन उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

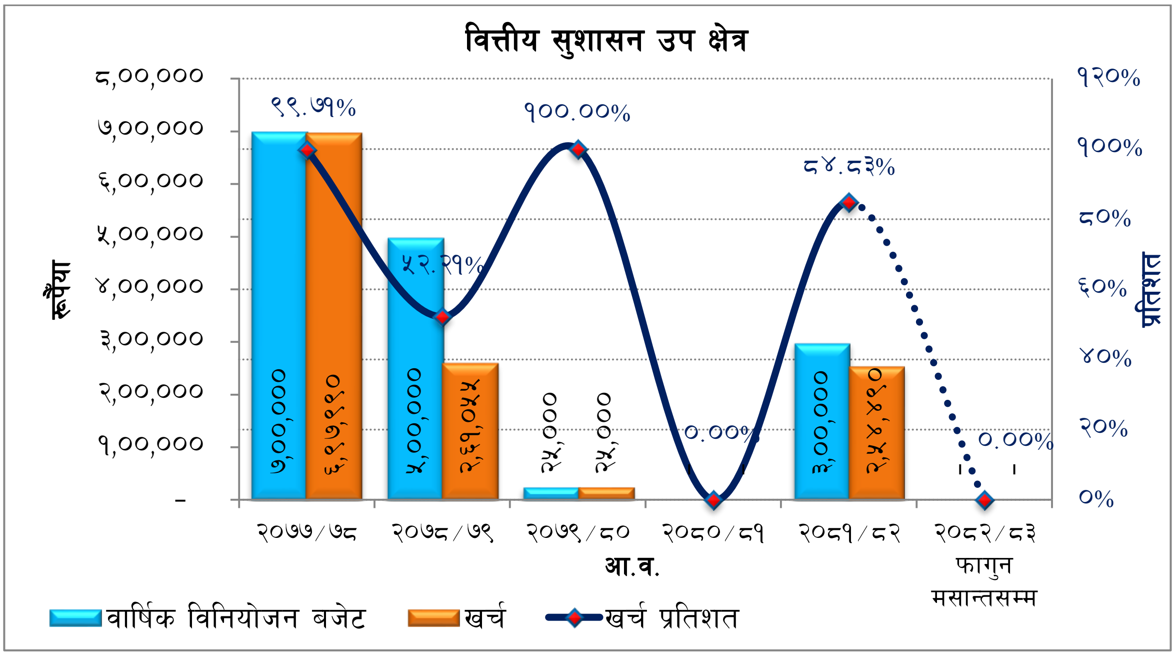

वित्तीय सुशासन उप-क्षेत्रमा गाउँपालिकाको खर्च गर्ने क्षमता बजेट उपलब्ध भएको वर्षहरूमा निकै प्रभावकारी (शत्प्रतिशतको हाराहारीमा) देखिएको छ । यद्यपि, बजेट विनियोजनमा देखिएको अस्थिरता र केही वर्षहरूमा बजेट नै नहुनुले वित्तीय अनुशासन र पारदर्शी प्रणाली सुदृढीकरणका कार्यहरूमा निरन्तरताको अभाव रहेको संकेत गर्दछ । वित्तीय सुशासन (जस्तैः आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरुजु फर्स्योट, र सार्वजनिक सुनुवाई) लाई प्रभावकारी बनाउन वार्षिक रूपमा स्थिर बजेट विनियोजन गर्ने निर्णय लिनुपर्छ । ५२ प्रतिशत मात्र खर्च भएको वर्षको कमजोरी पहिचान गरी आगामी दिनमा विनियोजित रकमको पूर्ण सदुपयोग गर्ने सुनिश्चितता गर्नुपर्छ । बाँकी समयमा वित्तीय प्रतिवेदनहरू समयमै सार्वजनिक गर्ने र बजेट कार्यान्वयनलाई पूर्ण रूपमा अनलाइन प्रणालीमा आबद्ध गर्न लगानी बढाउनु पर्छ ।

६.२.४.१३ गरिबी निवारण

गरिबी निवारण उप क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. १३ लाख ७५ हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १३ लाख ६८ हजार ५ सय ५९ रूपैंया अर्थात ९९.५३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च हुन सकेको देखिदैन् । आ.व. २०७९/८० मा रू. ४ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा उक्त खर्च शीर्षकमा खर्च हुन सकेको देखिदैन् । आ.व. २०८०/८१ मा उक्त खर्च शीर्षकमा बजेट विनियोजन र खर्च हुन सकेको देखिदैन् । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९५ हजार ३ सय ७१ रूपैंया अर्थात ६३.५८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. २ लाख ५० हजार रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा उक्त खर्च शीर्षकमा खर्च हुन सकेको छैन् । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको गरिबी निवारण उप क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४१ : गरिबी निवारण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१३,७५,०००	१३,६८,५५९	९९.५३%	उत्कृष्ट
२०७८/७९	-	-	-	बजेट छैन
२०७९/८०	४,००,०००	-	०.००%	अत्यन्त कमजोर
२०८०/८१	-	-	-	बजेट छैन
२०८१/८२	१,५०,०००	९५,३७१	६३.५८%	कमजोर
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	२,५०,०००	-	०.००%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४६ : गरिबी निवारण उप क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

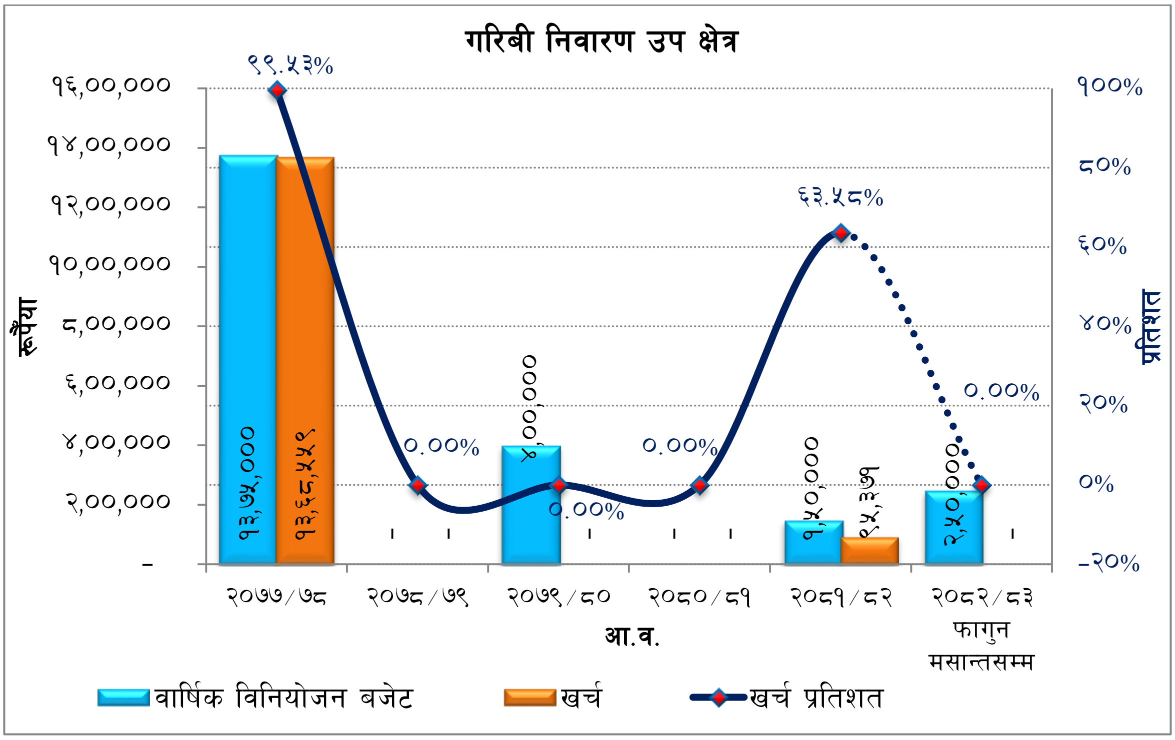

गरिबी निवारण जस्तो संवेदनशील क्षेत्रमा गाउँपालिकाको लगानी र कार्यान्वयन क्षमता दुवैमा एकरूपताको अभाव देखिएको छ । बजेट विनियोजन भएका वर्षहरूमा पनि खर्च शून्य हुनु वा कम हुनुले लक्षित वर्गसम्म कार्यक्रम पुग्न नसकेको देखिन्छ । विनियोजित बजेट खर्च नहुनुको कारण पहिचान गरी लक्षित समुदायको आयआर्जन र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू तत्काल सुरु गर्ने निर्णय लिनुपर्छ । गरिबी न्यूनीकरणका लागि वार्षिक रूपमा निश्चित र दिगो बजेटको व्यवस्था गरी त्यसको पूर्ण सदुपयोग गर्ने सुनिश्चितता गर्नुपर्छ । चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा विनियोजित रु. २.५ लाखलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गरी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा यस उप-क्षेत्रको नतिजा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.२.५ कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक

कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा आ.व. २०७७/७८ मा रू. ८ करोड ८३ लाख ६५ हजार ३ सय ४६ रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ६ करोड ६१ लाख ३० हजार २ सय ७२ रूपैँया अर्थात ७४.८४ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. १० करोड ६६ लाख ४० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ९ करोड १३ लाख ६६ हजार ३ सय ७९ रूपैँया अर्थात ८५.६८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. १२ करोड १६ लाख ६० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १० करोड १ लाख २५ हजार ७ सय ८६ रूपैँया अर्थात ८२.३० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ९ करोड ९३ लाख २० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ८ करोड ६२ लाख १ हजार ९ सय २० रूपैँया अर्थात ८६.७९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १४ करोड ४५ लाख ८० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. १२ करोड ३१ लाख ३९ हजार ३ सय ५९ रूपैँया अर्थात ८५.१७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. मा रू. १४ करोड ५ लाख २० हजार रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. ७ करोड ७ लाख १० हजार ७ सय १५ रूपैँया अर्थात ५०.३२ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४२ : कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	८,८३,६५,३४६	६,६१,३०,२७२	७४.८४%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	१०,६६,४०,०००	९,१३,६६,३७९	८५.६८%	मध्यम 🟡
२०७९/८०	१२,१६,६०,०००	१०,०१,२५,७८६	८२.३०%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	९,९३,२०,०००	८,६२,०१,९२०	८६.७९%	मध्यम 🟡
२०८१/८२	१४,४५,८०,०००	१२,३१,३९,३५९	८५.१७%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१४,०५,२०,०००	७,०७,१०,७१५	५०.३२%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.४७ : कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रको खर्चको विस्तृत विवरण

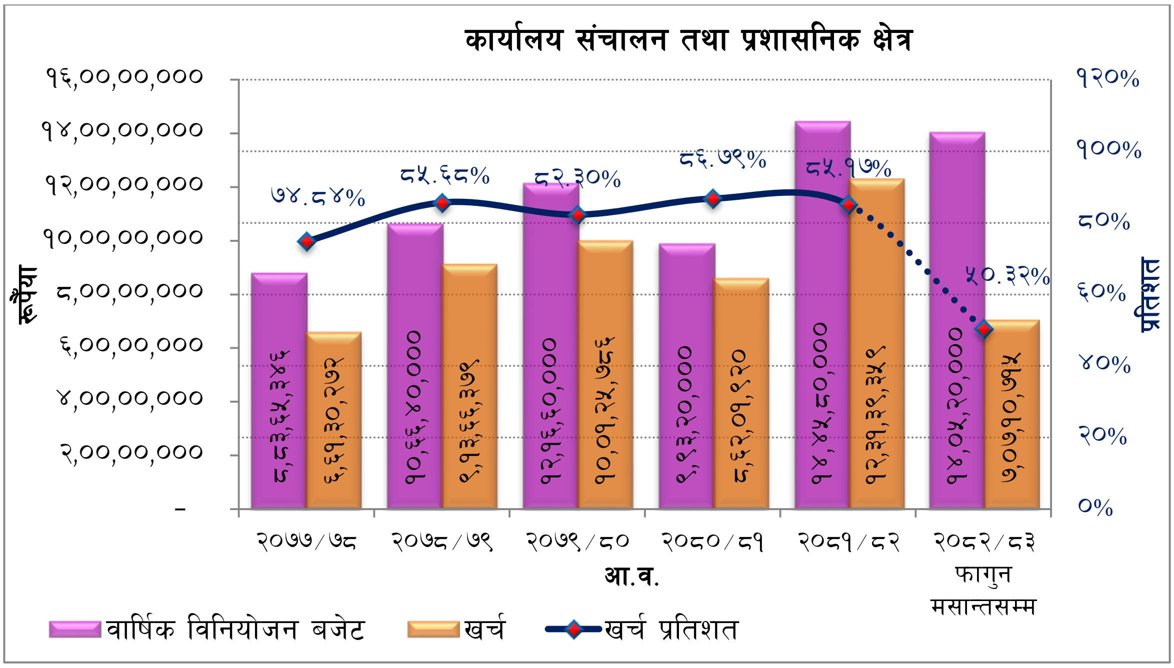

गाउँपालिकाको प्रशासनिक र कार्यालय सञ्चालन खर्चको आकार क्रमशः बढ्दै गएको देखिन्छ । खर्चको प्रतिशत औसतमा ८५ प्रतिशतको हाराहारीमा रहनुले प्रशासनिक कार्यहरू व्यवस्थित रूपमा अघि बढेको संकेत गर्दछ, यद्यपि यसलाई “उत्कृष्ट” श्रेणीमा पुऱ्याउन अझै वित्तीय अनुशासन र खर्च गर्ने क्षमतामा सुधार आवश्यक देखिन्छ । प्रशासनिक खर्चलाई नतिजामुखी बनाउन र विनियोजित बजेटको ९० प्रतिशत भन्दा बढी खर्च गरी कार्यसम्पादनलाई “राम्रो” वा “उत्कृष्ट” बनाउन पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । फागुन मसान्तसम्म ५० प्रतिशत मात्र खर्च भएको हुँदा आगामी ४ महिनामा बाँकी कार्यक्रमहरूलाई तीव्रता दिई बजेट फ्रिज हुन नदिने निर्णय लिनु आवश्यक छ । बजेटको आकार ठूलो हुँदै गएको सन्दर्भमा साधारण खर्चमा मितव्ययिता अपनाई विकास बजेटतर्फ थप स्रोत परिचालन गर्ने नीति लिनु उपयुक्त हुन्छ ।

६.३ वडागत खर्च

वडागत खर्च भनेको स्थानीय तह अन्तर्गत प्रत्येक वडामा जनताको आवश्यकता, विकास प्राथमिकता, र सेवा सुधारका लागि विनियोजन गरिएको बजेट हो । वडागत खर्च स्थानीय तहको वित्तीय व्यवस्थापनमा एक महत्त्वपूर्ण पाटो हो । यसले प्रत्येक वडाको आवश्यकता, प्राथमिकता र विकासका क्षेत्रमा खर्चको विवरण प्रस्तुत गर्दछ । स्थानीय विकासलाई प्रवर्द्धन गर्नु, जनताको आवश्यकता अनुसार सेवा पुर्‍याउनु, स्थानीय आर्थिक र सामाजिक विकासलाई गति दिनु, समावेशी र न्यायपूर्ण विकास सुनिश्चित गर्नु वडागत खर्चको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । वडागत खर्चको विश्लेषणले वित्तीय स्थायित्त्व, पारदर्शिता, समग्र विकासका लागि ठोस मार्गदर्शन, बजेट निर्माण र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन मद्दत पुऱ्याउँछ ।

१ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ८१.८२ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ८९.३४ प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ९२.४६ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ९२.३८ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ९२.२३ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १५.९६ प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको १ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.४३ : १ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१९,०२,०००	९७,३८,०००	८१.८२%	मध्यम
२०७८/७९	९७,३३,०००	८६,९५,४५६	८९.३४%	मध्यम
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	१,०७,८०,४५८	९२.४६%	राम्रो
२०८०/८१	८३,००,०००	७६,६७,५६५	९२.३८%	राम्रो
२०८१/८२	१,००,००,०००	९२,२२,७८१	९२.२३%	राम्रो
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१५,१६,२८६	१५.९६%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४८ : १ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

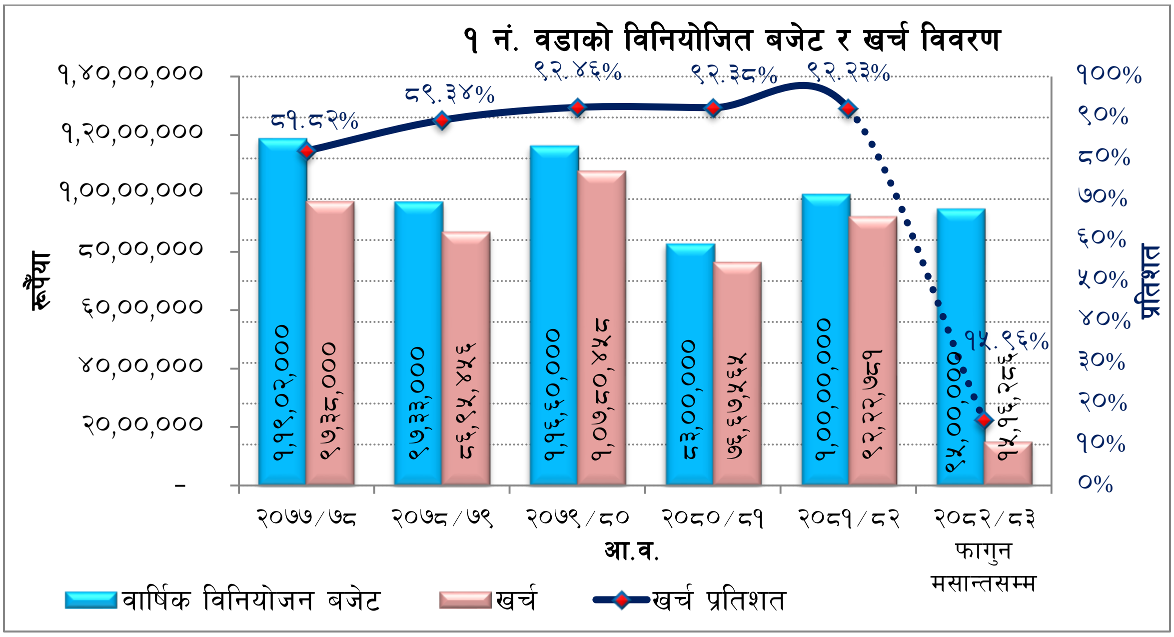

१ नं. वडाको आ.व. २०७७/७८ देखि २०८२/८३ फागुन सम्मको तथ्याङ्क हेर्दा विगत तीन वर्षदेखि विनियोजित बजेटको ९२ प्रतिशत भन्दा बढी खर्च गरी नतिजामुखी काम भएको देखिन्छ। वडाको पुँजीगत र प्रशासनिक खर्च गर्ने प्रणालीमा स्थिरता आएको छ। यद्यपि, चालु आर्थिक वर्षको फागुनसम्मको प्रगति (१५.९६ प्रतिशत) ले अन्तिम चौमासिकमा मात्र काम गर्ने प्रवृत्तिलाई संकेत गरेको छ। चालु वर्षमा बाँकी रहेको करिब ८४ प्रतिशत बजेटलाई असार मसान्तभित्रै गुणस्तरीय रूपमा खर्च गर्न अधुरा योजनाहरूलाई तीव्रता दिने निर्णय लिनुपर्छ। विगतका वर्षहरूमा जस्तै ९२ प्रतिशत भन्दा माथिको खर्च दर कायम राख्न वडा समितिले अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्छ। अन्तिम समयमा हुने खर्चको चापलाई कम गर्न सम्पन्न भएका योजनाहरूको प्राविधिक मूल्याङ्कन र भुक्तानी प्रक्रियालाई जेठ मसान्तभित्रै सक्ने लक्ष्य राख्नुपर्छ।

२ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ८३.५५ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ७८.५० प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ८२.०३ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ९२.३८ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ८५.७५ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १३.९१ प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको २ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.४४ : २ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१५,०२,०००	९६,१०,०००	८३.५५%	मध्यम
२०७८/७९	९७,३३,०००	७६,४०,१७४	७८.५०%	मध्यम
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	९५,६४,९३६	८२.०३%	मध्यम
२०८०/८१	८३,००,०००	७६,६७,५६५	९२.३८%	राम्रो
२०८१/८२	१,००,००,०००	८५,७५,४३५	८५.७५%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१३,२१,०२६	१३.९१%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.४९ : २ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

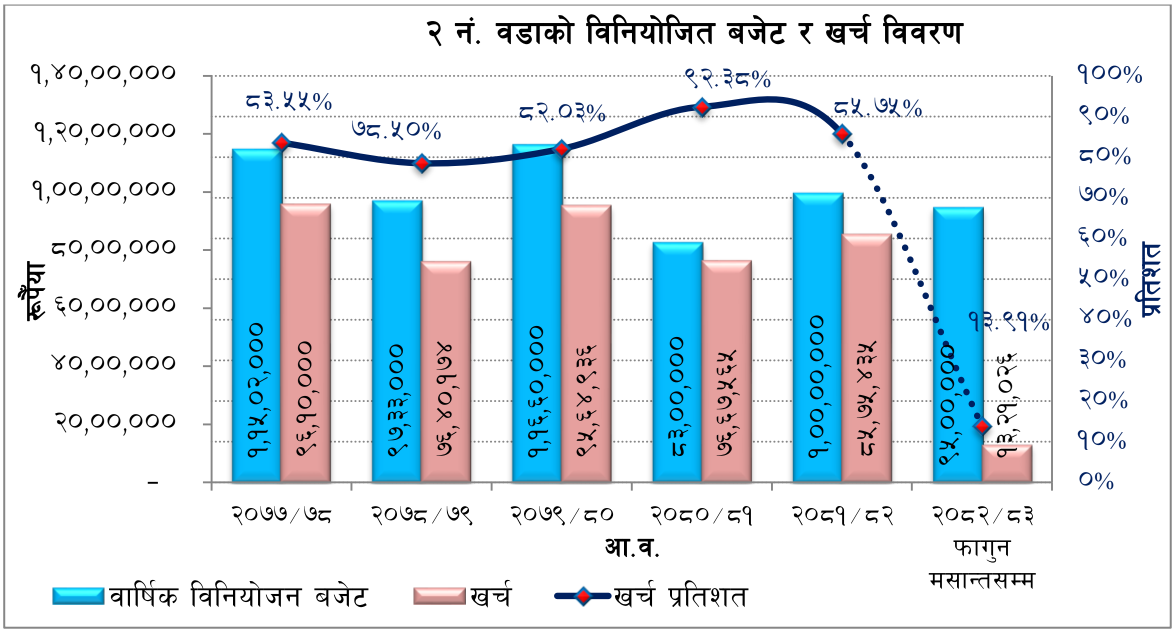

२ नं. वडाको खर्च गर्ने क्षमता औसतमा ८०-८५ प्रतिशको हाराहारीमा रहेको देखिन्छ। यस वडाको कार्यसम्पादन धेरैजसो वर्षहरूमा “मध्यम” श्रेणीमा परेको छ। विशेष गरी चालु आर्थिक वर्षको फागुनसम्मको प्रगति (१४ प्रतिशत भन्दा कम) निकै सुस्त छ, जसले गर्दा अन्तिम समयमा खर्चको चाप बढ्ने र कामको गुणस्तरमा असर पर्न सक्ने देखिन्छ। चालु आ.व. को बाँकी अवधिमा विनियोजित रु. ९५ लाखको प्रभावकारी परिचालनका लागि वडास्तरका योजनाहरूलाई तीव्रता दिने निर्णय लिनुपर्छ। खर्चको अवस्थालाई “मध्यम” बाट “राम्रो” वा “उत्कृष्ट” मा पुऱ्याउन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेका कानुनी वा प्राविधिक बाधाहरू फुकाउनुपर्छ। विनियोजित बजेट फ्रिज हुन नदिन र लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न वडा स्तरीय योजनाहरूको कडा अनुगमन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

३ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ९४.९२ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ९४.३२ प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ९३.३६ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ९३.८८ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ८५.४३ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १८.४३ प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको ३ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.४५ : ३ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१४,७७,०००	१,०८,९४,१०६	९४.९२%	राम्रो
२०७८/७९	९८,२३,०००	९२,६५,५२३	९४.३२%	राम्रो
२०७९/८०	१,१६,९०,०००	१,०९,१३,३४३	९३.३६%	राम्रो
२०८०/८१	९३,००,०००	८७,३०,९२९	९३.८८%	राम्रो
२०८१/८२	१,००,००,०००	८५,४३,२८२	८५.४३%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१७,५०,४६३	१८.४३%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.५० : ३ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

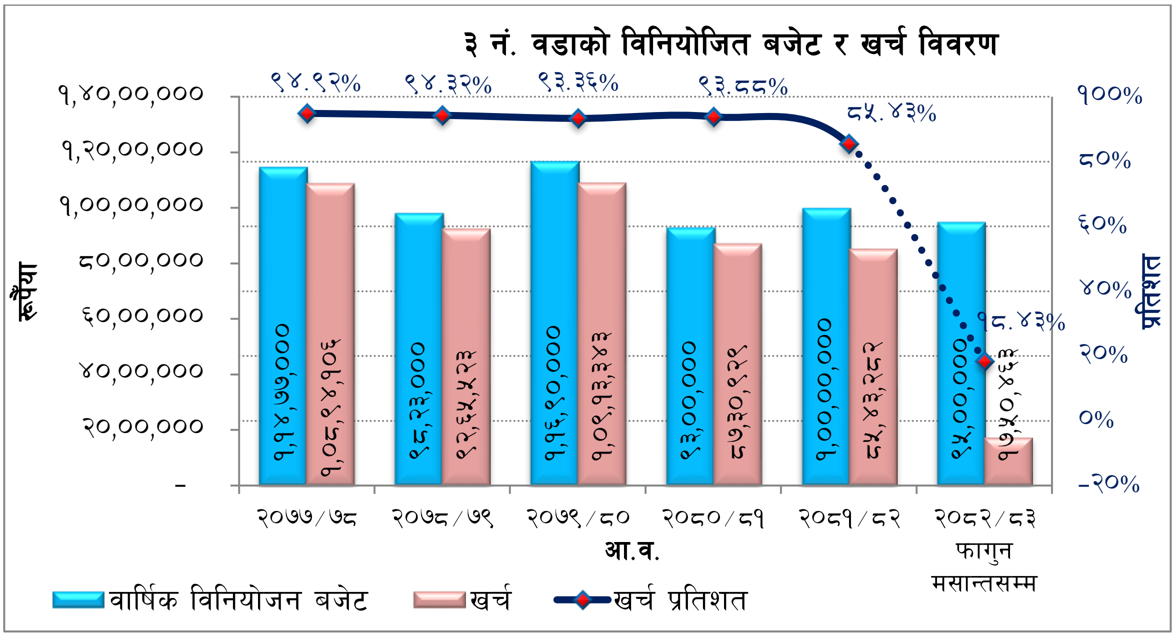

३ नं. वडाको आ.व. २०७७/७८ देखि २०८२/८३ फागुन सम्मको तथ्याङ्कले विगतमा खर्च गर्ने क्षमता बलियो (९० प्रतिशत माथि) देखाए तापनि पछिल्लो समय (आ.व. २०८१/८२) मा कार्यक्षमतामा ह्रास आएको संकेत गर्दछ। विशेष गरी चालु आर्थिक वर्षको ८ महिना बितिसक्दा पनि २० प्रतिशत भन्दा कम खर्च हुनुले योजना कार्यान्वयनमा गम्भीर ढिलाइ भएको स्पष्ट पार्छ। चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा विनियोजित बजेटको अधिकतम सदुपयोग गर्न वडा स्तरीय योजनाहरूलाई युद्धस्तरमा अघि बढाउने निर्णय लिनुपर्छ। खर्चको अवस्था “मध्यम” बाट पुनः “राम्रो” मा फर्काउन उपभोक्ता समिति र ठेक्का प्रक्रियामा रहेका बाधाहरू तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्छ। असार मसान्तको चापलाई कम गर्न सम्पन्न भएका योजनाहरूको प्राविधिक मूल्याङ्कन गरी तत्काल भुक्तानी प्रक्रिया अघि बढाउनु आवश्यक छ।

४ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ७६.२७ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ८९.७८ प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ९२.७८ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ९७.४५ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ९६.६० प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १९.४४ प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको ४ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४६ : ४ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१३,७७,०००	८६,७७,०५३	७६.२७%	मध्यम
२०७८/७९	९७,३३,०००	८७,३८,६६४	८९.७८%	मध्यम
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	१,०८,१८,७२७	९२.७८%	राम्रो
२०८०/८१	९३,००,०००	९०,६२,६४९	९७.४५%	उत्कृष्ट
२०८१/८२	१,००,००,०००	९६,६०,२७२	९६.६०%	राम्रो
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१८,४६,८२२	१९.४४%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.५१ : ४ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

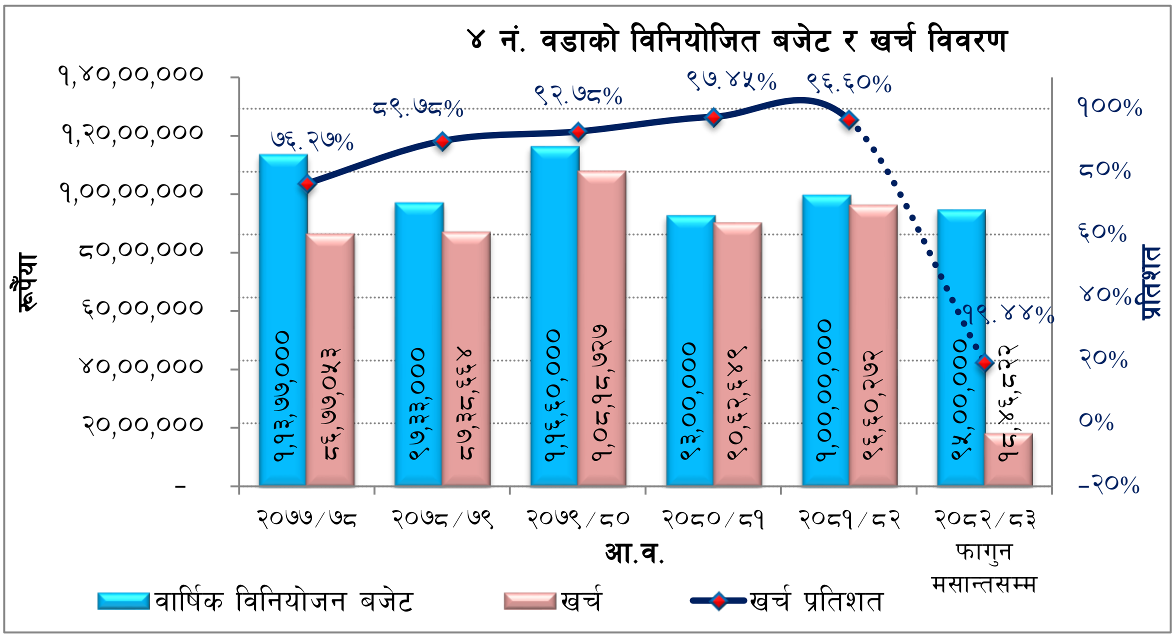

४ नं. वडाको आ.व. २०७७/७८ देखि २०८२/८३ फागुन सम्मको तथ्याङ्कले बजेट कार्यान्वयनमा निकै सकारात्मक सुधार देखाउँछ । विशेष गरी पछिल्ला दुई वर्षमा ९६ प्रतिशत भन्दा माथिको खर्च दर कायम गर्नुले वडाको योजना कार्यान्वयन क्षमता मजबुत रहेको पुष्टि गर्दछ । यद्यपि, चालु आर्थिक वर्षको फागुनसम्मको २० प्रतिशत भन्दा कम खर्चले यस वर्ष भने कार्य सम्पादनमा केही सुस्तता आएको संकेत गर्दछ । विगत दुई वर्षको ९६ प्रतिशत माथिको उच्च कार्यसम्पादन दरलाई यस वर्ष पनि कायम राख्न अधुरा योजनाहरूलाई तीव्रता दिने निर्णय लिनुपर्छ । हालसम्मको खर्च न्यून (१९.४४ प्रतिशत) रहेकोले, असार मसान्तभित्र लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न वडा समितिले उपभोक्ता समिति र प्राविधिक टोलीलाई सक्रिय बनाउनु आवश्यक छ । योजनाहरू सम्पन्न भएलगत्तै भुक्तानी प्रक्रिया अघि बढाउने ताकि आर्थिक वर्षको अन्त्यमा हुने वित्तीय चापलाई कम गर्न सकियोस् ।

५ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ८७.६९ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ७८.२७ प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ८६.३१ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ८९.११ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ८६.१२ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १३.४० प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको ५ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.४७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.४७ : ५ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१८,७७,०००	१,०४,१५,२१९	८७.६९%	मध्यम
२०७८/७९	९७,३३,०००	७६,१८,४२८	७८.२७%	मध्यम
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	१,००,६४,०३६	८६.३१%	मध्यम
२०८०/८१	९३,००,०००	८२,८७,६५२	८९.११%	मध्यम
२०८१/८२	१,००,००,०००	८६,११,७९०	८६.१२%	मध्यम
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१२,७२,७०२	१३.४०%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.५२: ५ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

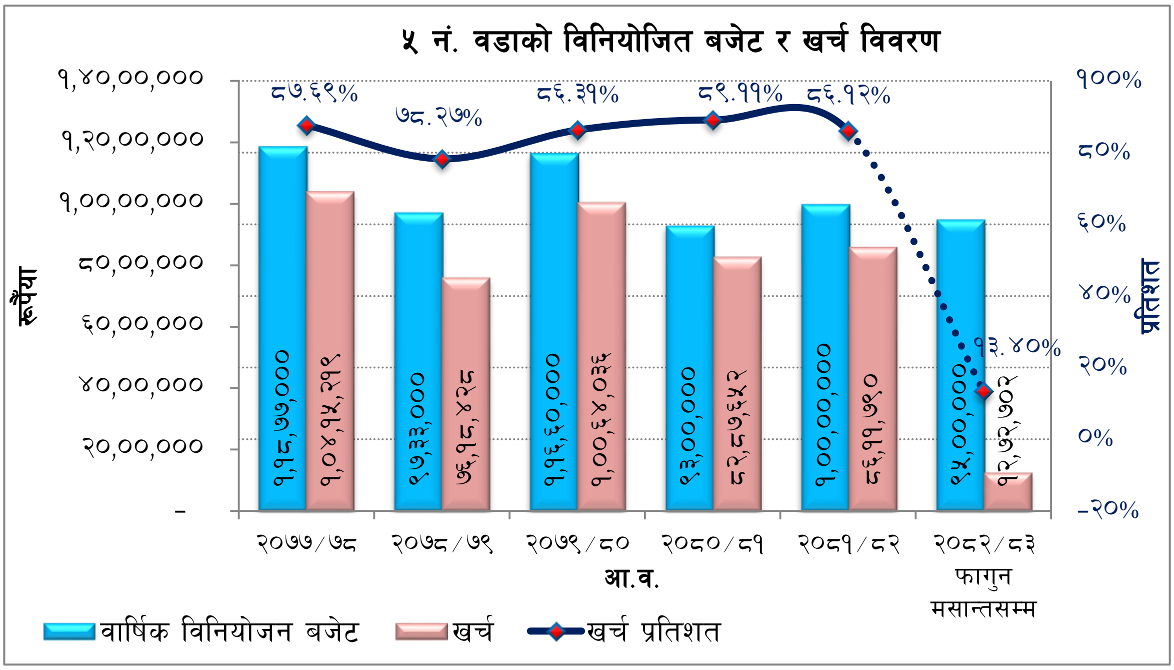

५ नं. वडाको बजेट खर्च गर्ने क्षमता विगत ५ वर्षदेखि नै "मध्यम" श्रेणीमा स्थिर देखिन्छ। वडाले आफ्नो विनियोजित बजेट पूर्ण रूपमा उपयोग गर्न सकेको छैन। विशेष गरी चालु आर्थिक वर्षको फागुनसम्मको प्रगति (१३.४० प्रतिशत) हेर्दा योजना कार्यान्वयनमा निकै ढिलासुस्ती भएको र अन्तिम समयमा खर्चको चाप पर्ने देखिन्छ। हालसम्मको न्यून खर्चलाई दृष्टिगत गर्दै वडाका विकास निर्माणका योजनाहरूलाई तीव्रता दिने र भौतिक प्रगति बमोजिमको भुक्तानी प्रक्रिया अघि बढाउने निर्णय लिनुपर्छ। लगातार "मध्यम" अवस्थामा रहनुले सुधारको आवश्यकता देखाउँछ। आगामी दिनमा बजेट उपयोगलाई ९० प्रतिशत भन्दा माथि पुऱ्याई अवस्थालाई "राम्रो" वा "उत्कृष्ट" बनाउने लक्ष्य राख्नुपर्छ। बाँकी रहेको ८६ प्रतिशत भन्दा बढी बजेट समयमै सदुपयोग गर्न अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने देखिन्छ।

६ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ८३.७९ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ८१.९५ प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ७०.९४ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ७७.१४ प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ९४.१३ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा १६.०७ प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको ६ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.५० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ६.४८ : ६ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,१५,७७,०००	९७,००,७०६	८३.७९%	मध्यम
२०७८/७९	९७,३३,०००	७९,७६,३७९	८१.९५%	मध्यम
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	८२,७१,६५८	७०.९४%	कमजोर
२०८०/८१	९३,००,०००	७१,७३,७१०	७७.१४%	मध्यम
२०८१/८२	१,००,००,०००	९४,१३,०२१	९४.१३%	राम्रो
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	१५,२६,८७६	१६.०७%	अपूर्ण

चार्ट नं. ६.५३ : ६ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

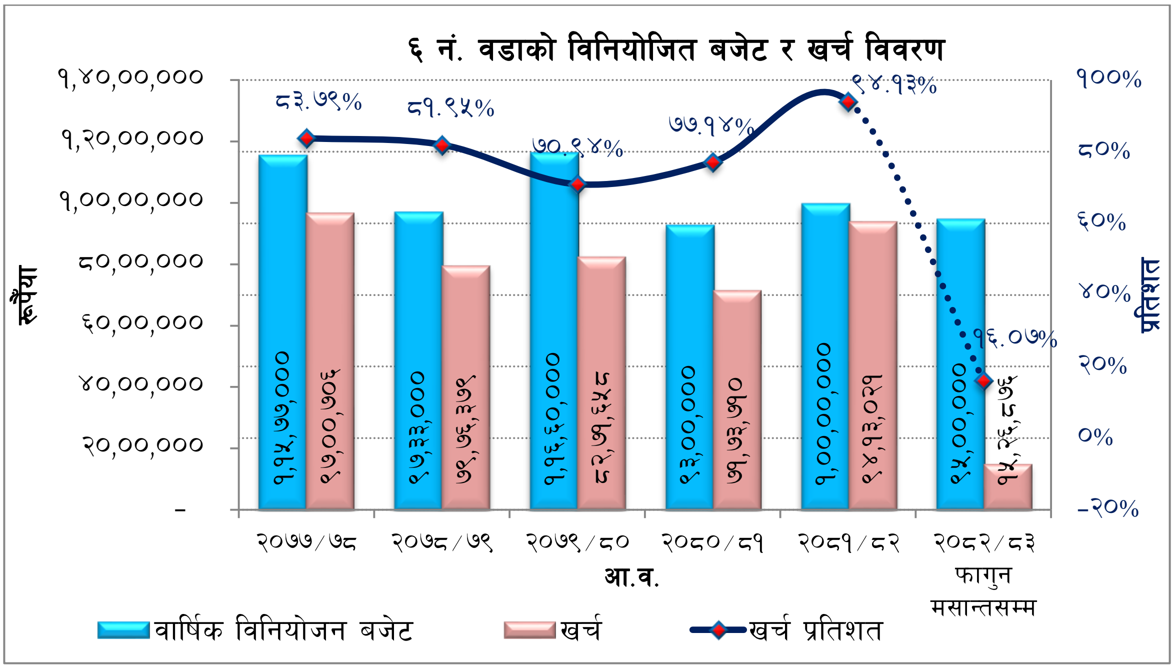

६ नं. वडाको आ.व. २०७७/७८ देखि २०८२/८३ फागुन सम्मको तथ्याङ्कले वडासँग ९० प्रतिशत भन्दा माथि बजेट खर्च गर्न सक्ने क्षमता रहेको देखाउँछ। विशेष गरी आ.व. २०८१/८२ को प्रदर्शन उत्साहजनक छ। यद्यपि, चालु आर्थिक वर्षको फागुनसम्मको प्रगति (१६.०७ प्रतिशत) ले यस वर्ष योजना कार्यान्वयनको गति निकै सुस्त रहेको र बजेट फ्रिज हुने जोखिम बढेको संकेत गर्दछ। चालु आर्थिक वर्षको बाँकी ४ महिनामा करिब ८४ प्रतिशत बजेट खर्च गर्नुपर्ने चुनौतीपूर्ण अवस्था रहेकाले वडाका विकास निर्माणका कामलाई युद्धस्तरमा अघि बढाउने निर्णय लिनुपर्छ। योजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्न उपभोक्ता समितिहरूलाई प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने र नियमित अनुगमन गरी भुक्तानी प्रक्रियालाई सहज बनाउनुपर्छ। आउँदो जेठ मसान्तभित्रै कम्तीमा ८० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल गर्ने गरी कार्यतालिका बनाएर काम गर्न वडा समितिलाई निर्देशन दिनु आवश्यक देखिन्छ।

७ नं. वडामा आ.व. २०७७/७८ मा ६५.९५ प्रतिशत, आ.व. २०७८/७९ मा ६९.९० प्रतिशत, आ.व. २०७९/८० मा ८५.२६ प्रतिशत, आ.व. २०८०/८१ मा ९०.५० प्रतिशत, गत आ.व. २०८१/८२ मा ८८.९६ प्रतिशत र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा २१.२० प्रतिशत मात्र विनियोजन बजेटमा खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको ७ नं. वडामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.५१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.४९ : ७ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	१,३४,७७,०००	८८,८८,६३४	६५.९५%	कमजोर 🔴
२०७८/७९	९७,३३,०००	६८,०३,६८१	६९.९०%	कमजोर 🔴
२०७९/८०	१,१६,६०,०००	९९,४१,१९८	८५.२६%	मध्यम 🟡
२०८०/८१	९३,००,०००	८४,१६,७४३	९०.५०%	राम्रो □
२०८१/८२	१,००,००,०००	८८,९५,८७६	८८.९६%	मध्यम 🟡
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	९५,००,०००	२०,१४,०५६	२१.२०%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.५४ : ७ नं. वडाको विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

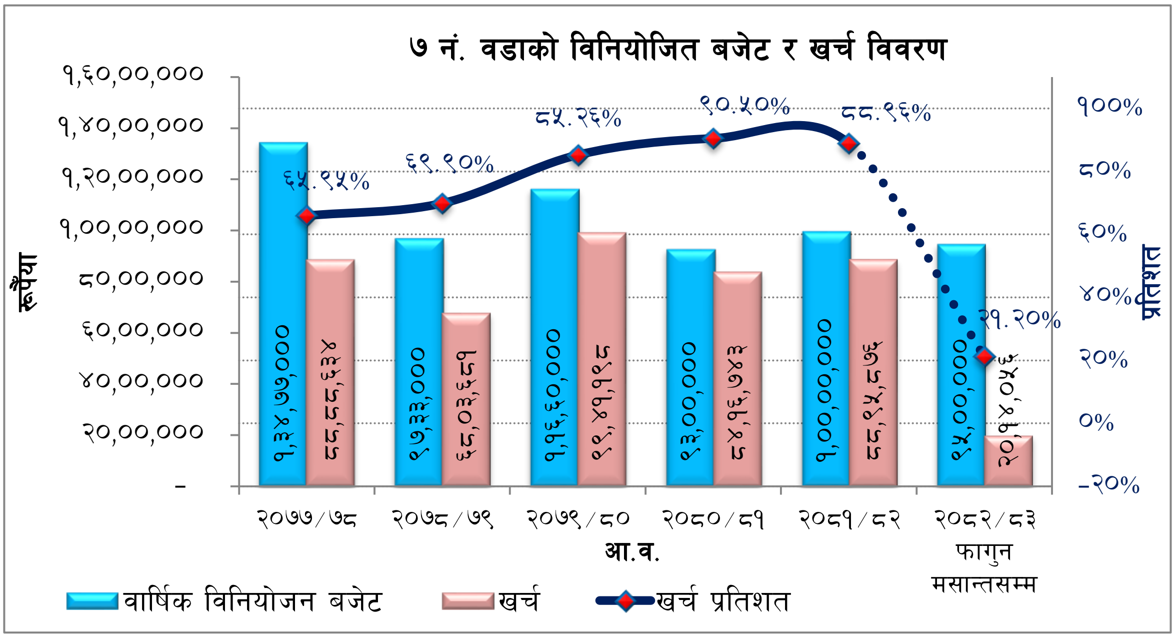

७ नं. वडाको तथ्याङ्कले सुरुवाती वर्षहरूमा खर्च गर्ने क्षमतामा निकै समस्या रहेको देखाउँछ, यद्यपि पछिल्ला वर्षहरूमा यसमा राम्रो सुधार आएको छ । विशेष गरी ९० प्रतिशत सम्म खर्च पुऱ्याउन सक्ने क्षमता वडाले विकास गरेको देखिन्छ । तर, चालु आर्थिक वर्षको ८ महिना बितिसक्दा पनि खर्च जम्मा २१ प्रतिशत मात्र हुनुले कार्यान्वयनको गतिमा गम्भीर प्रश्न उठाएको छ । हालसम्मको न्यून खर्चलाई मध्यनजर गर्दै बाँकी ४ महिनामा करिब ७९ प्रतिशत बजेट सदुपयोग गर्न योजनाहरूको निर्माण कार्य र भुक्तानी प्रक्रियालाई तत्काल गति दिने निर्णय लिनुपर्छ । खर्चको दरलाई ८५-९० प्रतिशत बाट तल झर्न नदिन र पुनः "राम्रो" अवस्थामा पुऱ्याउन वडा समितिले नियमित फलोअप गर्नुपर्छ । फागुनसम्मको न्यून खर्चले असारमा कामको चाप बढ्ने र गुणस्तरमा ह्रास आउने जोखिम रहेकाले वैशाख-जेठभित्रै मुख्य कामहरू सक्ने लक्ष्य राख्नुपर्छ ।

वडागत खर्चलाई आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको वडागत खर्च प्रतिशतलाई औसतमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै प्रतिशत खर्च गर्नेमा ३ नं. वडा ८०.०६ प्रतिशत र सबैभन्दा कम प्रतिशत खर्च गर्नेमा ७ नं. वडा ७०.३० प्रतिशत रहेका छन् । विस्तृतमा तलको तालिका रचार्टमा देखाईएको छ ।

तालिका नं. ६.५० : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको वडागत विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

वडा नं.	खर्च प्रतिशत						औसत खर्च प्रतिशत
	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	
१ नं. वडा	८१.८२%	८९.३४%	९२.४६%	९२.३८%	९२.२३%	१५.९६%	७७.३६%
२ नं. वडा	८३.५५%	७८.५०%	८२.०३%	९२.३८%	८५.७५%	१३.९१%	७२.६९%
३ नं. वडा	९४.९२%	९४.३२%	९३.३६%	९३.८८%	८५.४३%	१८.४३%	८०.०६%
४ नं. वडा	७६.२७%	८९.७८%	९२.७८%	९७.४५%	९६.६०%	१९.४४%	७८.७२%
५ नं. वडा	८७.६९%	७८.२७%	८६.३१%	८९.११%	८६.१२%	१३.४०%	७३.४८%
६ नं. वडा	८३.७९%	८१.९५%	७०.९४%	७७.१४%	९४.१३%	१६.०७%	७०.६७%
७ नं. वडा	६५.९५%	६९.९०%	८५.२६%	९०.५०%	८८.९६%	२१.२०%	७०.३०%

अवस्था संकेत:	उत्कृष्ट ≥९७%	राम्रो ९०–९७%	मध्यम ७५–९०%	कमजोर <७५%

चार्ट नं.६.५५ : आ.व. २०७६/७७ देखि चालु आ.व. २०८१/८२ फागुन मसान्तसम्मको वडागत औसत खर्च प्रतिशत

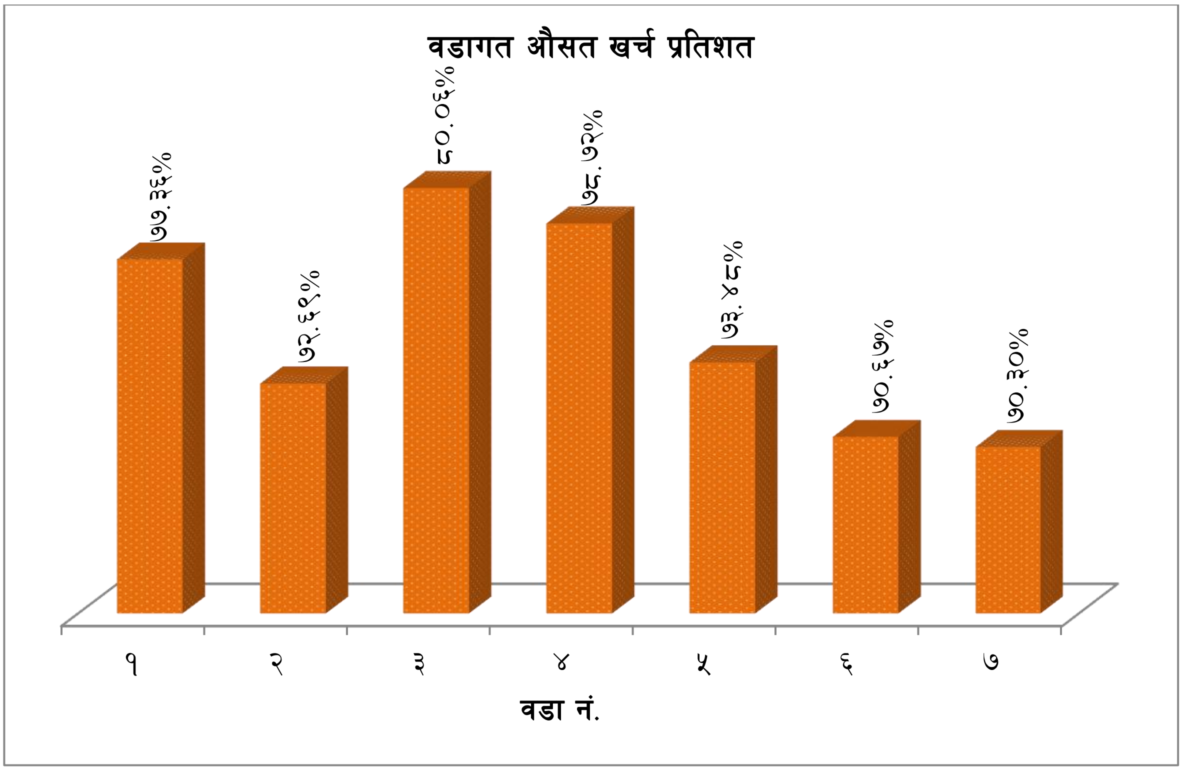

वडा नं. ३ को औसत खर्च प्रगति सबैभन्दा बढी ८०.०६ प्रतिशत रहेको छ । यस वडाले सुरुवाती वर्षहरूमा ९४ प्रतिशत सम्मको नतिजा हासिल गरेको थियो । वडा नं. ४ को औसत प्रगति ७८.७२ प्रतिशत छ र यसले आ.व. २०८०/८१ मा ९७.४५ प्रतिशत को उत्कृष्ट नतिजा निकाल्न सफल भएको देखिन्छ । वडा नं. ७ को औसत खर्च प्रगति सबैभन्दा न्यून ७०.३० प्रतिशत रहेको छ । यसले सुरुवाती वर्षहरूमा ६५ प्रतिशत देखि ६९ प्रतिशत को बीचमा खर्च गरेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा सबै वडाको खर्च निकै न्यून छ । वडा नं. ७ को सबैभन्दा बढी २१.२० प्रतिशत छ भने वडा नं. ५ को सबैभन्दा न्यून १३.४० प्रतिशत मात्र रहेको छ । यसले फागुन सम्मको खर्च गर्ने क्षमता “अपूर्ण” रहेको देखाउँछ ।

समग्रमा गाउँपालिकाका वडाहरूको औसत खर्च प्रगति ७० प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतको बीचमा रहेको छ, जसलाई “मध्यम” श्रेणीको कार्यसम्पादन मान्न सकिन्छ । ३ नं. वडाले खर्च व्यवस्थापनमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरेको छ भने ७ नं. वडाले पछिल्ला वर्षहरूमा सुधारको संकेत देखाएको छ । यद्यपि, चालु आर्थिक वर्षको ८ महिना बितिसक्दा पनि खर्च २० प्रतिशतको हाराहारीमा मात्र हुनुले योजना कार्यान्वयनमा ढिलासुस्ती भएको पुष्टि गर्दछ । चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा विनियोजित बजेट फ्रिज हुन नदिन सबै वडामा निर्माण कार्य र भुक्तानी प्रक्रियालाई तीव्रता दिनुपर्ने देखिएको छ । आगामी वर्षहरूमा फागुन मसान्तभित्रै कम्तीमा ५० प्रतिशत प्रगति हासिल गर्ने गरी कार्यतालिका निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने नीतिगत निर्णय लिनु आवश्यक देखिन्छ ।

चार्ट नं. ६.५६ : आ.व. २०७७/७८ देखि चालु आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्त सम्मको वडागत खर्च प्रतिशत

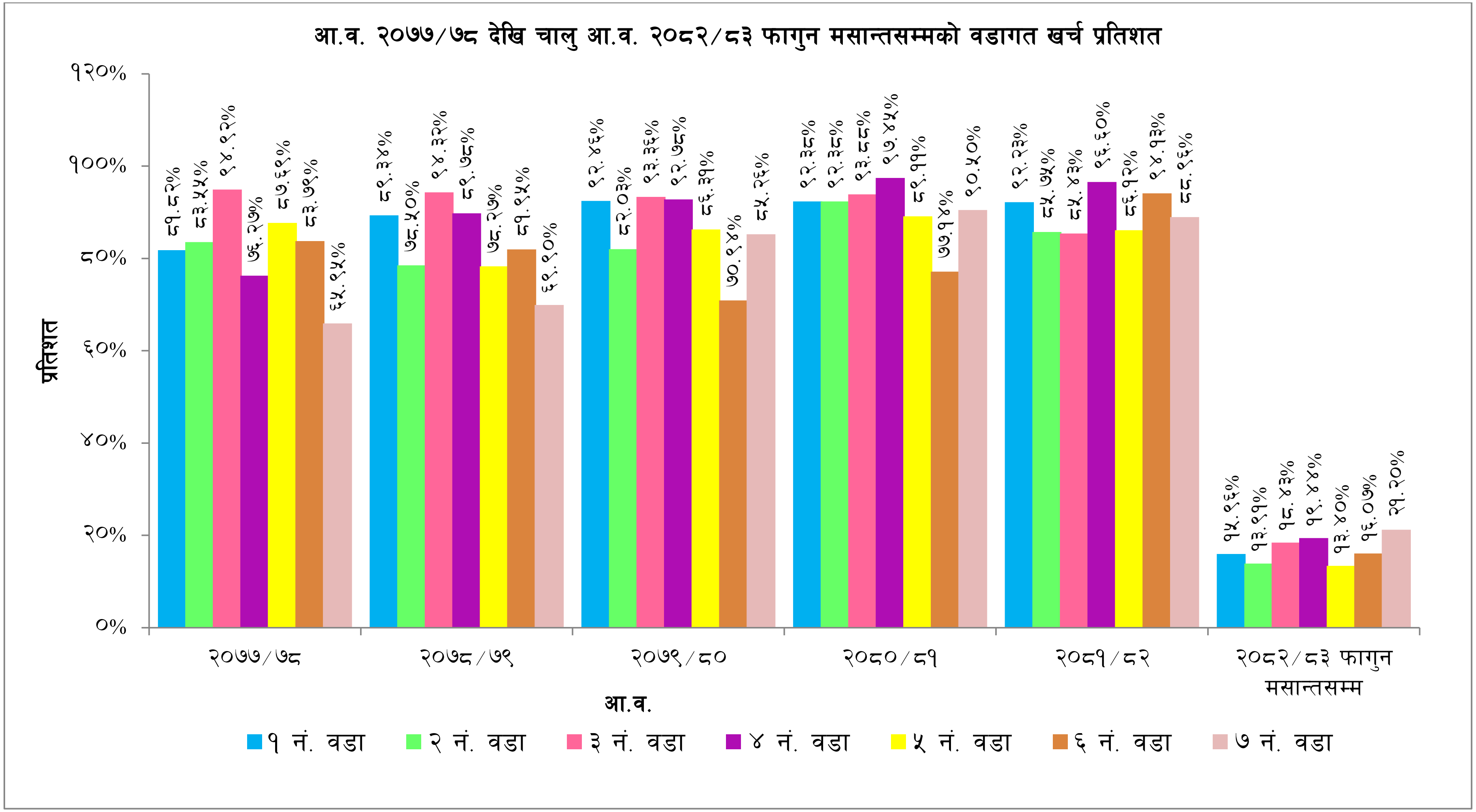

६.४ जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा

जनप्रतिनिधिहरूले स्थानीय तहमा कानून निर्माण, नीतिगत निर्णय, विकास योजना, र सेवा प्रवाहको निरीक्षण गर्ने महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछन् । उनीहरूको सक्रियता, इमानदारी र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न तलब, भत्ता, र विभिन्न सुविधाहरूको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । जनप्रतिनिधिहरूलाई उचित तलब, भत्ता, र सुविधाको व्यवस्था गर्दा उनीहरूको कार्यक्षमता, इमानदारी, र जनताको सेवा गर्ने भावना मजबुत बनाउन मद्दत पुर्याउँछ । यसले लोकतान्त्रिक व्यवस्थालाई सुदृढ बनाउन पनि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । रोहिणी गाउँपालिकामा कुल ७ वडा रहेका छन् । गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रत्येक वडामा वडा अध्यक्ष, महिला सदस्य, दलित सदस्य, कार्यपालिका सदस्य र सदस्य गरि ३८ जना निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू रहेका छन् । जनप्रतिनिधिहरूको भूमिका उल्लेखित कार्यहरूमा रहेको पाईन्छ :

स्थानीय योजना निर्माण :सडक, खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता स्थानीय आवश्यकता अनुसार योजना बनाउने ।

जनता र सरकारबीच सेतु : जनताको गुनासो, माग तथा सुझावलाई गाउँपालिका वा वडा कार्यलयमा पुर्याउने ।

सेवा प्रवाह अनुगमन : सरकारी सेवाहरू (स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, सामाजिक सुरक्षा) सहीरूपमा वितरण भइरहेको छ कि छैन भनेर अनुगमन गर्ने ।

सामाजिक न्याय र समावेशिता : महिला, दलित, पिछडिएको वर्गका मुद्दाहरू उठाउने र समावेशी विकासमा ध्यान दिने ।

विकास आयोजनाको कार्यान्वयन : योजना तथा बजेट अनुसार विकास कार्यहरू लागू गर्ने ।

प्रशासनिक सहकार्य : वडा सचिव र अन्य कर्मचारीहरूसँग मिलेर प्रशासनिक कामहरू अगाडि बढाउने ।

जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा रू. ४१ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ लाख ८५ हजार रूपैँया अर्थात ९.३९ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ७८ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७१ लाख ८९ हजार ८ सय ६५ रूपैँया अर्थात ९२.१८ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ८३ लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७६ लाख ७९ हजार रूपैँया अर्थात ९२.५२ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. १ करोड रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७६ लाख ७३ हजार १ सय ६३ रूपैँया अर्थात ७६.७३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. १ करोड रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ७६ लाख ७ हजार रूपैँया अर्थात ७६.०७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ८० लाख रूपैँया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्त सम्ममा रू. ५१ लाख ७२ हजार ५०० रूपैँया अर्थात ६४.६६ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.५१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.५१ : जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	४१,००,०००	३,८५,०००	९.३९%	अत्यन्त कमजोर ●●
२०७८/७९	७८,००,०००	७१,८९,८६५	९२.१८%	राम्रो □

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७९/८०	८३,००,०००	७६,७९,०००	९२.५२%	राम्रो □
२०८०/८१	१,००,००,०००	७६,७३,१६३	७६.७३%	मध्यम ●
२०८१/८२	१,००,००,०००	७६,०७,०००	७६.०७%	मध्यम ●
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	८०,००,०००	५१,७२,५००	६४.६६%	अपूर्ण □

चार्ट नं. ६.५७ : जनप्रतिनिधिहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

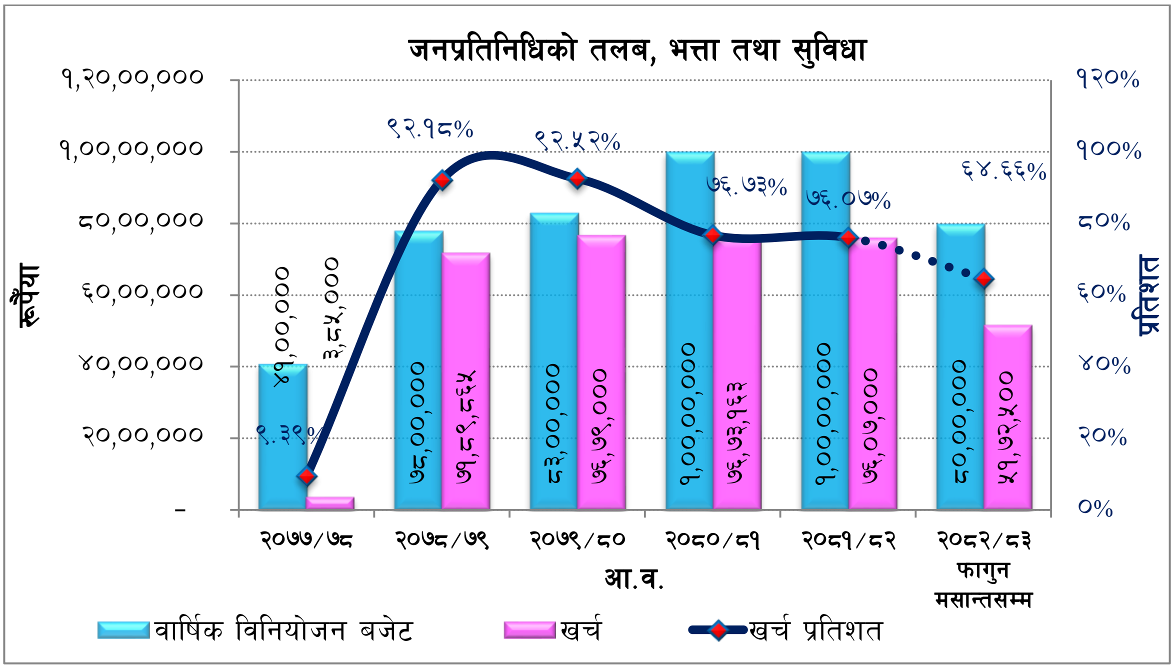

आ.व. २०७७/७८ मा विनियोजित बजेटको तुलनामा खर्च अत्यन्तै न्यून (९.३९ प्रतिशत) देखिएको छ । यसले उक्त समयमा कोभिड-१९ को असर वा कानुनी अस्पष्टताका कारण भुक्तानीमा ढिलाइ भएको हुनसक्ने सङ्केत गर्छ । आ.व. २०७८/७९ र २०७९/८० मा खर्चको दर ९२ प्रतिशत भन्दा माथि पुग्नुले जनप्रतिनिधिको सेवा सुविधा सम्बन्धी प्रणाली व्यवस्थित भएको देखाउँछ । पछिल्ला दुई वर्ष (२०८०/८१ र २०८१/८२) मा बजेट १ करोड पुऱ्याइए पनि खर्च भने करिब ७६ लाखमा स्थिर देखिन्छ, जसले बजेट विनियोजन यथार्थपरक भन्दा बढी (Over–budgeted) भएको सङ्केत गर्छ । पछिल्ला वर्षहरूमा विनियोजित बजेटको तुलनामा खर्चको प्रतिशत मध्यम (७६ प्रतिशत) रहनुले आर्थिक अनुशासन र मितव्ययिता कायम गर्न खोजिएको देखिन्छ । चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्म करिब ५१ लाख ७२ हजार खर्च भइसकेको छ । समग्रमा, जनप्रतिनिधिको सुविधा तर्फको खर्च प्रदेश कानुन र गाउँपालिकाको वार्षिक बजेटको सीमाभित्रै रही सञ्चालन भएको पाइन्छ ।

६.५ कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा

स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरू प्रशासनिक सेवा, प्रविधि, योजना कार्यान्वयन, लेखा तथा वित्त व्यवस्थापन, जनसेवा प्रवाह, र नीति कार्यान्वयनका लागि महत्त्वपूर्ण अंग हुन् । उनीहरूको सेवा सुरक्षित, मर्यादित र प्रभावकारी बनाउन सरकारले विभिन्न तलब, भत्ता र सुविधा प्रदान गर्दै आएको छ । कर्मचारीहरूलाई उचित तलब, भत्ता र सुविधा दिनाले उनीहरूको मनोबल उच्च रहन्छ, सेवामा पारदर्शिता आउँछ, र स्थानीय शासन प्रभावकारी बन्छ । समयानुकूल तलब संरचना अद्यावधिक गर्नु

जरूरी छ । कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा रू. २ करोड ८० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. २ करोड १७ लाख ६४ हजार ८ सय १० रूपैंया अर्थात ७७.७३ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७८/७९ मा रू. ३ करोड ९२ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ६३ लाख ६५ हजार ५ सय ४३ रूपैंया अर्थात ९२.७७ प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०७९/८० मा रू. ४ करोड ५० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ४ करोड ७ लाख ७१ हजार ६ सय ७४ रूपैंया अर्थात ९०.६० प्रतिशत खर्च भएको थियो । आ.व. २०८०/८१ मा रू. ४ करोड २५ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ९९ लाख १३ हजार ४ सय ४१ रूपैंया अर्थात ९३.९१ प्रतिशत खर्च भएको थियो । त्यसैगरी, गत आ.व. २०८१/८२ मा रू. ४ करोड २७ लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू. ३ करोड ८४ लाख ५१ हजार ९ सय ७८ रूपैंया अर्थात ९०.०५ प्रतिशत खर्च भएको थियो । साथै, चालु आ.व. २०८२/८३ मा रू. ४ करोड २० लाख रूपैंया बजेट विनियोजन गरिएकोमा फागुन मसान्तसम्ममा रू. २ करोड २७ लाख ६६ हजार ६ सय ५१ रूपैंया अर्थात ५४.२१ प्रतिशत खर्च भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्मको कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा अन्तर्गत भएको खर्चको विस्तृत विवरण तालिका नं. ६.५२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६.५२ : कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

आ.व.	वार्षिक विनियोजन बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	अवस्था
२०७७/७८	२,८०,००,०००	२,१७,६४,८१०	७७.७३%	मध्यम
२०७८/७९	३,९२,००,०००	३,६३,६५,५४३	९२.७७%	राम्रो
२०७९/८०	४,५०,००,०००	४,०७,७१,६७४	९०.६०%	राम्रो
२०८०/८१	४,२५,००,०००	३,९९,१३,४४१	९३.९१%	राम्रो
२०८१/८२	४,२७,००,०००	३,८४,५१,९७८	९०.०५%	राम्रो
२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	४,२०,००,०००	२,२७,६६,६५१	५४.२१%	अपूर्ण

नोटः विद्यालय शिक्षक, शिक्षिका तथा कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधा गणना गरिएको छैन् ।

चार्ट नं. ६.५८ : कर्मचारीहरूको तलब, भत्ता तथा सुविधामा विनियोजन बजेट र खर्च विवरण

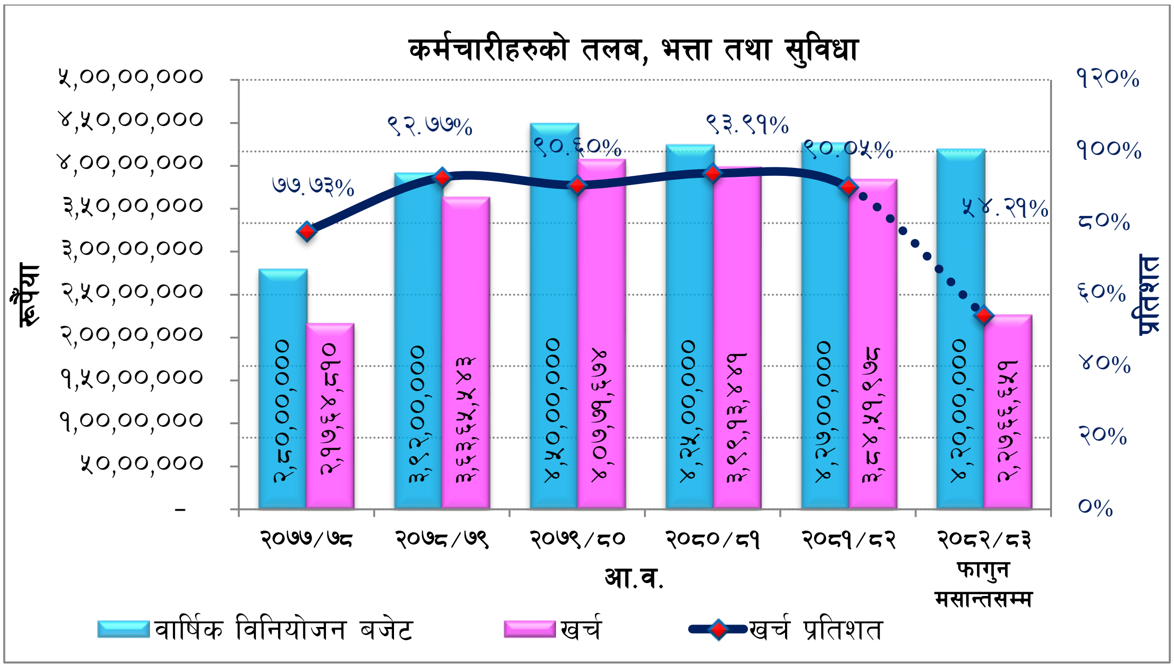

गाउँपालिकामा कर्मचारी प्रशासन तर्फको खर्च व्यवस्थापन उत्साहजनक र व्यवस्थित रहेको देखिन्छ । पछिल्ला पाँच आर्थिक वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा विनियोजित बजेटको ९० प्रतिशतभन्दा बढी खर्च हुनुले कर्मचारीहरूको वृत्ति विकास र सेवा सुविधामा गाउँपालिका संवेदनशिल रहेको पाइन्छ । आ.व. २०८२/८३ को फागुन मसान्तसम्ममा करिब ५४ प्रतिशत खर्च भइसकेकोले चालू आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा यो दर अघिल्ला वर्षहरू सरह नै रहने अनुमान गर्न सकिन्छ । समग्रमा, पालिकाले जनशक्ति व्यवस्थापनमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्दै सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिएको छ ।
नोट : गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्र, उप क्षेत्र, शीर्षकहरूमा विनियोजन बजेट र खर्च विवरणको स्रोतको रूपमा गाउँपालिका लेखा शाखाबाट उपलब्ध तथ्याङ्कहरू रहेका छन् ।

६.६ बेरूजु फछ्र्यौटको अवस्था

स्थानीय तहको वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम राख्न लेखापरीक्षण अत्यन्त महत्त्वपूर्ण हुन्छ । लेखापरीक्षणपछि देखिएको खर्च विवरणमा त्रुटि, नियम विपरीत खर्च, बिना प्रमाण खर्च, वा अनियमितता भेटिएमा त्यसलाई बेरूजु भनिन्छ । यस्ता बेरूजु रकमलाई फछ्र्यौट गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ । स्थानीय तहमा बेरूजुको प्रमुख कारणहरू : पारदर्शी लेखा प्रणालीको अभाव, अनियमित खर्च लेखा प्रणालीमा नदेखिनु, लेखा, बजेट र वित्त व्यवस्थापनको दक्ष जनशक्ति अभाव, स्रोतको दुरूपयोग, राजनीतिक दबाब तथा पार्टीगत वा व्यक्तिगत लाभका लागि बजेट खर्च, आन्तरिक अडिट प्रणाली कमजोर, रिपोर्टहरू कार्यान्वयनमा जोड नदिने प्रवृत्ति आदि रहेका छन् । गाउँपालिकाको आर्थिक सुशासन सुनिश्चित गर्न बेरूजु नियन्त्रण र समयमै फछ्र्यौट गर्नु अत्यन्त जरूरी छ । यसले पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र समृद्ध शासन प्रणाली निर्माणमा सहयोग पुर्‍याउँछ ।

तालिका नं. ६.५३ : बेरूजु फछ्र्यौटको अवस्था

सि.नं.	बिवरण	रकम	कैफियत
१	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्मको बाँकी बेरूजु	१७,६७,९७,०००	
२	आर्थिक बर्ष २०८०/८१ को लेखापरीक्षण पश्चात प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा उल्लेखित बेरूजु	७,८९,६२,०००	
३	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा सम्परीक्षणबाट थप भएको बेरूजु	०	
४	जम्मा बेरूजु	२५,५५,५२,०००	
५	आ.व. २०८०/८१ को बेरूजु मध्ये बेरूजुको विवरण प्राप्त भएको ३५ दिनभित्र प्रतिक्रिया पेश गरी फछ्र्यौट भएको	०	
६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा फछ्र्यौट गरी बाँकी रहेको बेरूजु	२५,५५,५२,०००	
७	बिगत देखिको बेरूजु मध्ये आ.ब. २०८०/८१ मा फछ्यौट भएको	०	
८	शुरूदेखि आ.ब. २०८०/८१ सम्मको फछ्र्यौट गर्न बाँकी कूल बेरूजु	२५,५५,५२,०००	

स्रोत : महालेखापरीक्षकको कार्यालय/ https://www.oag.gov.np

नोट

१. फछ्र्यौट गर्न बाँकी बेरूजु विवरणको लगत राख्ने कार्य गरेको ।
२. बिगत बर्षहरूको फछ्र्यौट हुन बाँकी बेरूजुको प्रमाण तथा प्रतिक्रिया जनाउने कारवाही भईरहेको ।

तालिका नं. ६.५४ : बेरूजु तालिका

सि.नं.	आ.ब.	बेरूजु रकम	बेरूजु प्रतिशत	फछ्यौंट	बाँकी	कैफियत
१	२०७३/७४ सम्मको फछ्यौट हुन बाँकी बाँकी बेरूजु				२,९३,७८२	
२	२०७४/७५	६४,८५,०००	०.९६%	०	६७,७८,७८२	
३	२०७५/७६	२,४३,६६,२१८	३.३२%	०	३,११,४५,०००	सम-परिक्षणबाट
४	२०७६/७७	३,०७,०९,०००	३.३९%	०	६,१८,५४,०००	
५	२०७७/७८	१,८२,४१,०००	१.८५%	७,२२,०००	७,९३,७३,०००	
६	२०७८/७९	२,५९,६५,०००	२.२२%	०	१०,५३,३८,०००	
७	२०७९/८०	७,१४,५९,०००	५.०६%	०	१७,६७,९७,०००	
८	२०८०/८१	७,८९,६२,०००	६.५७%	२,०७,०००	२५,५५,५२,०००	
९	गत बिगत वर्ष देखि हालसम्म फछ्यौट हुन बाँकी				२५,५५,५२,०००	

स्रोत : महालेखापरीक्षकको कार्यालय/ https://www.oag.gov.np

चार्ट नं. ६.५९ : आ.व. २०७४/७५ देखि २०८०/८१ सम्मको बेरूजु रकम

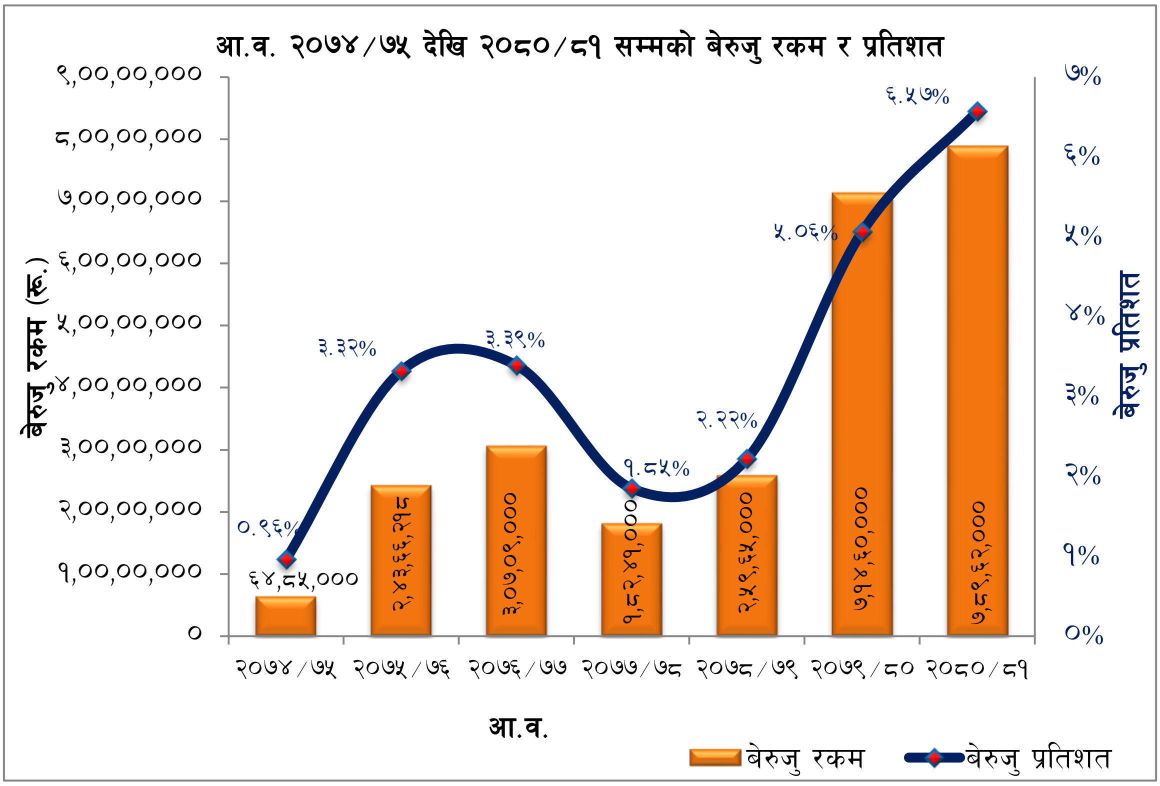

तालिका नं. ६.५५ : रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको बेरूजु अवस्था प्रतिशतमा

रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको बेरूजु अवस्था प्रतिशतमा								
स्थानीय तह	आ.ब.							औसत बेरूजु
	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
सियारी गा.पा.	०.४०%	३.२९%	३.१४%	१.१९%	०.८८%	१.७५%	१.७२%	१.७७%
बुटवल उप महानगरपालिका	३.०४%	३.१०%	१.५६%	२.७३%	२.३१%	४.०४%	१.७०%	२.६४%
तिलोत्तमा न.पा.	४.०४%	३.६१%	४.७३%	२.३५%	२.८७%	१.४१%	१.२०%	२.८९%
देवदह न.पा.	२.२३%	२.०१%	२.६१%	१.३९%	४.५६%	२.२०%	१.९९%	२.४३%
लुम्बिनी सांस्कृतिक न.पा.	९.८२%	२.३७%	०.८५%	०.५४%	३.६६%	३.०७%	२.८१%	३.३०%
सिद्धार्थनगर न.पा.	४.८६%	८.२१%	२.२१%	१.१८%	३.१४%	४.४८%	३.३८%	३.९२%
सैनामैना न.पा.	१.२८%	३.२९%	०.९९%	०.४०%	१.०३%	१.५०%	०.५३%	१.२९%
ओमसतिया गा.पा.	१.५०%	२.४४%	२.०४%	१.१३%	२.०३%	१.८७%	२.२६%	१.९०%
कन्चन गा.पा.	०.३५%	५.८४%	२.३७%	२.०८%	२.६१%	१.२२%	०.७५%	२.१७%
कोटहीमाई गा.पा.	३.५९%	४.४३%	११.२५%	१.०९%	४.८०%	३.४८%	४.६९%	४.७६%
गैडहवा गा.पा.	२.७६%	२३.३४%	२.४८%	१.९६%	२.४०%	२.४३%	२.३१%	५.३८%
मर्चवारी गा.पा.	१.९०%	५.३३%	१३.९९%	७.७२%	४.११%	२.६७%	२.३८%	५.४४%
मायादेवी गा.पा.	१.३४%	४.१९%	२.२८%	२.३६%	४.६९%	२.६७%	२.२०%	२.८२%
रोहिणी गा.पा.	०.९६%	३.३२%	३.३९%	१.८५%	२.२२%	५.०६%	६.५७%	३.३४%
सम्मरीमाई गा.पा.	३.६३%	३.५२%	४.२३%	३.०१%	३.३५%	४.०२%	३.५१%	३.६१%
शुद्धोधन गा.पा.	३.०७%	१.७६%	२.७०%	१.९६%	४.१३%	२.४५%	१.६०%	२.५२%

स्रोत : महालेखापरीक्षकको कार्यालय/ https://www.oag.gov.np

चार्ट नं. ६.६० : रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको आ.व. २०७४/७५ देखि २०८०/८१ सम्मको औसत बेरूजु अवस्था प्रतिशतमा

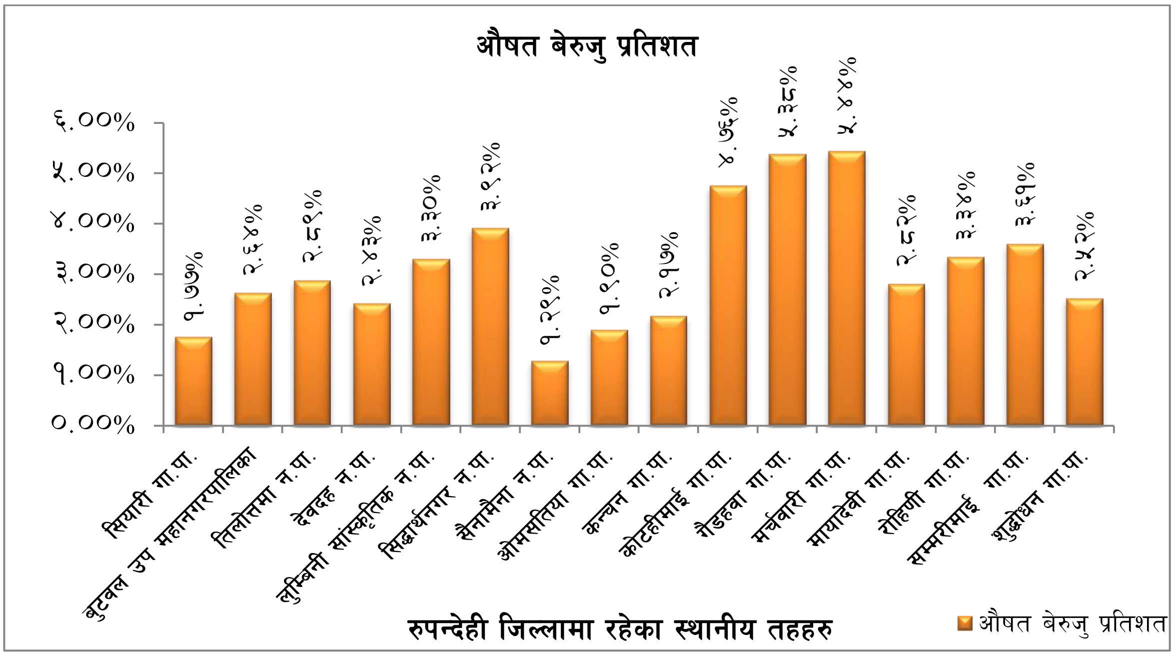

परिच्छेद ७ : आर्थिक विकास

७.१ कृषि

रोहिणी गाउँपालिका तराई क्षेत्रमा अवस्थित भएकाले यहाँको हावापानी र माटो खेतीपातीका लागि निकै उर्वर मानिन्छ । विकासको प्रारम्भिक चरणमा रहेको गाउँपालिका आर्थिक रूपमा कृषिमा निर्भर रहेको छ । यस गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड नै कृषि हो । कृषि विकासको लागि गाउँपालिकाले स्थापनाकाल देखि नै प्राथमिकता दिँदै आएको छ । गाउँपालिकामा करिव ८६ प्रतिशत घरपरिवार कृषि तथा पशुपालनमा सङ्लग्न रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको भूबनोट समथर र उर्वर मलिलो माटोका कारण व्यावसायिक कृषि उत्पादनको प्रवल संभावना रहेको छ तर आजभोली घर घडेरीका लागि जमिन प्लटिङ हुदै गएकोले उत्पादन दिन प्रतिदिन घट्दै जानुका साथसाथै वातावरण मा पनि असर परेको छ । यहाँ मौसम अनुसारका खेति १२ महिना गर्न सकिन्छ । सबै वडामा व्यापक खेतीयोग्य जमिन रहेको र गाउँपालिकाको प्रमुख उत्पादन मुख्य खाद्यान्न बालीमा धान, गहुँ र मकै रहेको छ । दलहनमा मास,मसुरो, डहर, केराउ रहेको छ । तेलहन बालीमा आलस, तोरी रहेका छन् । तरकारीमा मुख्य गोबी, बन्दा, टमाटर, भिण्डी, लौका, करेला, खुर्सानी, साग, बोडी, सिमी रहेको छ । फलफूलमा केरा,आँप, अम्बा, कटहर, मेवा रहेका छन् । नगदे बालीमा उखु, मम्फुली, आलु रहेको छ । उखु खेती यहाँको पहिचान हो । धकधई र वरपरका क्षेत्रमा उखु खेतीका लागि कृषकहरू निकै उत्साहित देखिन्छन् । पूर्णतः रासायनिक मल प्रयोग गरी उत्पादन गरिने तरकारि (गोबी, बन्दा, भन्टा, टमाटर, भिण्डी, लौका, करेला, खुर्सानी, साग, आलु, मुला, बोडी, सिमी) को मुख्य बजार भैरहवा र बुटवल हो । आज भोलि व्यवसाहिक रूपमा तरकारी खेति, पशुपालन, कुखुरापालन गरिदै आएको छ । गाउँपालिका माछा सुपरजोन, गहुँ जोन र आलु जोनको रूपमा रहेको छ । गाउँपालिकाका किसान मल र बिउका लागि भारत निर्भर छन । भारत तर्फ निर्यात हुने कृषि उत्पादन शुन्य रहेको यस गाउँपालिकामा भारत बाट प्याज, लसुन, तेल, चिनी लगाएतका बस्तुहरू आयात हुन्छ । त्यसै गरी स्याउ, अनार, अङ्गुर, सुन्तला, आँप लगाएतका फलफूल पनि भारतबाट नै आयात हुन्छन । आयातित फलफूलको वाहुल्यता ९० प्रतिशत रहेको यस क्षेत्रमा उत्पादन हुने स्थानीय फलफूल (आँप, केरा, अम्बा, कटहर, मेवा, लिची) मध्ये केरा बुटवल, भैरहवा, चितवन र काठमाडौंसम्म खपत हुने गरेको छ । आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने कृषक परिवार ६२ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकामा आ.व. २०७४/७५ देखि यता अगुवा वा व्यावसायिक कृषक २५ वटा, स्थानीय व्यावसायिक कृषि फार्म ५ वटा, कृषि सहकारी संस्था १७ वटा, कृषक समूह १८ वटा दर्ता भएका छन् (स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा) । कृषि र पशुपालन यस क्षेत्रको जीविकोपार्जन तथा रोजगारीको मुख्य आधारका रूपमा रहेको छ । आधुनिक तथा व्यवसायिक रूपमा कृषि कर्म र पशुपालन गर्ने कृषकको सङ्ख्या उल्लेख्य रहेको छ । कृषि सहकारीतामा आधारित कृषि विशिष्टिकरण तथा व्यावसायीकरण कार्यक्रम, स्थानीय पहिचानमा आधारित प्राङ्गारिक कृषि कार्यक्रम, कृषि उत्पादन प्रवर्द्धन, प्रबिधि हस्तान्तरण तथा व्यावसायिकरण कार्यक्रम मुख्य रहेका छन् । गाउँपालिकाले कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्त्व वढाउन बृहत सिंचाई योजना कार्यान्वयन गर्ने, कृषि उत्पादनको लागत न्यूनीकरणका लागि कृषि अनुदान तथा कृषि विमा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य लिएको छ । कृषिमा लाग्ने व्यक्ति र समूहहरूलाई विभिन्न तालिम परामर्श प्रदान गरी मल, बिउ, औषधी, कृषि औजारको लागि समय समयमा आर्थिक अनुदान सहयोग उपलब्ध गराइएको छ । कृषि क्षेत्रमा आउने दैवीप्रकोप, महामारी, नोक्सानीमा न्यूनतम राहत उपलब्ध गराइएको छ । कृषि उत्पादन वजारीकरण प्रर्वद्धनमा सहयोग पुर्‍याइएको छ । कृषि क्षेत्रको अन्नवाली उत्पादन, तरकारी वाली, फलफूल नर्सरी, पुष्प व्यवसायी, पशुपालन क्षेत्रमा तीन तहको सरकारको सहयोग अनुदान

कार्यान्वयन, उपयोग सदुपयोग गरी आर्थिक विकासमा सहजीकरण अनुगमन, अभिलेखीकरण गर्दै आएको छ । उपभोक्ता सहकारी पसल सङ्ख्या वृद्धि भएको/कृषि सहकारीवाट उत्पादनमा संगठित विकासमा टेवा पुगेको छ।

गाउँपलिकामा परम्परागत रूपमा चलिआहेका राजकुलो लगायतका अन्य सिँचाई आयोजनाबाट सिँचाई भैरहेको छ। हाल प्रयोगमा रहेका सिँचाई प्रविधिहरूमा कुलो तथा थोपा सिँचाई, बोरिङ, मोटर रहेका छन् । १२ महिना सिँचाई सुविधा हुने क्षेत्र करिव ९४ प्रतिशत रहेको छ । सिँचाईका लागि यस गाउँपालिकामा रहेका खोला नालाहरूबाट सिँचाईको दिगो व्यवस्थापनबाट खेतीयोग्य भूमिमा सिँचाई सुविधा विस्तार गर्न सकिने संभावना रहेको छ।

गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था ६४.६२ वर्ग किमि क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । कुल क्षेत्रफलको ९२.४२ प्रतिशत वा ५,९७२ हेक्टर क्षेत्रफलमा खेतीयोग्य जमिन कृषि क्षेत्रले ओगटेको छ । गाउँपालिकाको भू-उपयोग स्थिति तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ७.१ : गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था

क्र.सं.	भू-उपयोग विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१	कृषि	५,९७२	९२.४२ %
२	आवासिय क्षेत्र	१७९.२	२.७७२ %
३	व्यापार व्यावसाय	५०.३	०.७७८ %
४	वन	२५.८९	०.४३२ %
५	सार्वजनिक उपयोग क्षेत्र	८४.४२	१.३०६ %
६	खोलानाला	१०६.१	१.६४१ %
७	ओद्योगिक क्षेत्र	४१.७८	०.६४७ %
८	पुरातत्त्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	०.४२	०.००६ %
जम्मा		६,४६२	१०० %

स्रोत : नापि विभाग, काठमाण्डौ २०७५

चार्ट नं. ७.१ गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था

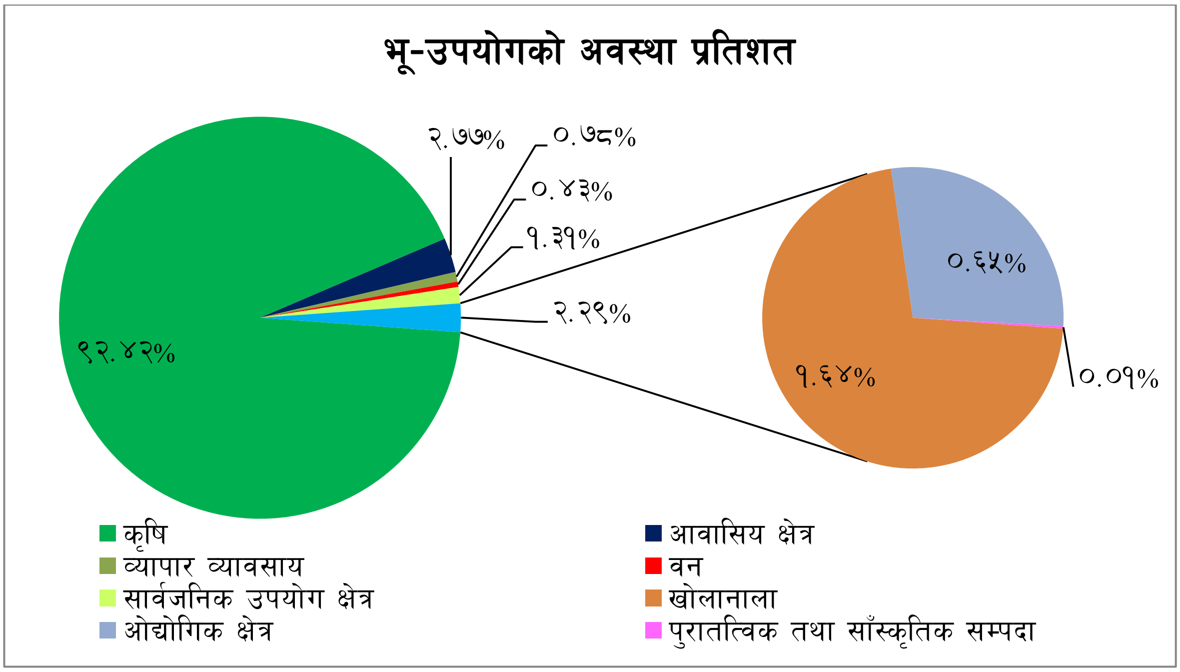

तालिका नं. ७.२ : कृषक परिवार सङ्ख्या, क्षेत्रफल, कित्ता सङ्ख्या, औसत कित्ता सङ्ख्या तथा सिंचित क्षेत्रफल

विवरण	अवस्था
कृषक परिवार सङ्ख्या	५,४०३
कृषक परिवारले चलन गरेको जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल (हेक्टर)	४,३१७.६
जम्मा कित्ता सङ्ख्या	२४,९३९
औसत कित्ता सङ्ख्या	४.६
सिंचित क्षेत्रफल (हेक्टर)	४०४६.४

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.३ : कृषि चलनले चलन गरेको जग्गाको उपयोग

क्र.सं.	विवरण	कृषक परिवार सङ्ख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	जम्मा खेतीयोग्य जग्गा	५,३८३	४,०५०.५
२	अस्थायी बाली लागेको जग्गा	५,३८३	४,०३५.२
३	अन्य खेतीयोग्य जग्गा	१५०	१५.३
४	स्थायी बाली लागेको जग्गा	३६४	२०.१
५	स्थायी चौरचरन, निजि बनबनेलो, पोखरी तथा अन्य जग्गा	५४०३	२४७

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.४ : कृषि कामदारको किसिम अनुसार कामदारहरूको सङ्ख्या र कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या

क्र.सं.	विवरण			जम्मा
१	जम्मा कृषक परिवार सङ्ख्या			५,४०३
२	स्थायी कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या			४१
३	अस्थायी कामदार प्रयोग गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या			२,८०९
	विवरण	**पुरूष**	**महिला**	**जम्मा**
४	स्थायी कामदार सङ्ख्या	१०२	२०	१२२
५	अस्थायी कामदारको व्यक्ति दिन	१७,८९६	३८,५६३	५६,४५९

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.५ : कृषि ऋण, थप ऋणको आवश्यकता, बिमा तथा अनुदान प्राप्त गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या

विवरण	परिवार सङ्ख्या
कृषि ऋण लिएका कृषक	१,१५९
कृषि ऋण/थप ऋणको आवश्यकता उल्लेख गर्ने कृषक परिवार सङ्ख्या	९८७
कृषि क्रियाकलापको लागि बिमा गरेका कृषक	४२
कृषि कार्यको लागि सरकारी अनुदान प्राप्त गरेका कृषक	४४६

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.६ : मुख्य कृषकको सङ्ख्या तथा कृषक परिवार जनसङ्ख्या

क्र.सं.	विवरण	पुरूष	महिला	जम्मा
१	मुख्य कृषक परिवार	५,१२०	२८३	५,४०३
५	कृषक परिवार जनसङ्ख्या	१८,५१३	१६,७९६	३५,३०९

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.७ : कृषि तालिम लिएका कृषक परिवार सङ्ख्या तथा कृषि कार्य सम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता जनाउने कृषक परिवारको जनसङ्ख्या

क्र.सं.	विवरण	पुरूष	महिला	जम्मा
१	औपचारीक कृषि तालिम लिएका कृषक परिवार सङ्ख्या	८३८	१९६	१,०३४
५	कृषि कार्य सम्बन्धी निर्णयमा सहभागिता जनाउने कृषक परिवारको जनसङ्ख्या	८,२४३	५,९११	१४,१५४

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.८ : विभिन्न अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल र कृषक परिवार सङ्ख्या

क्र.सं.	बालीको विवरण	कृषक परिवार सङ्ख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	खाद्यान्न बाली	५,३५०	७,५४९.१
२	कोसे/दाल बाली	६२९	५४.०
३	कन्दमूल बाली	२,०६५	८३.५
४	तेल बाली	१,४६४	१६७.१
५	तरकारी बाली	३९५	३०.०
६	अन्य अस्थायी बाली	७४१	२२.६

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

चार्ट नं. ७.२ : अस्थायी बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)

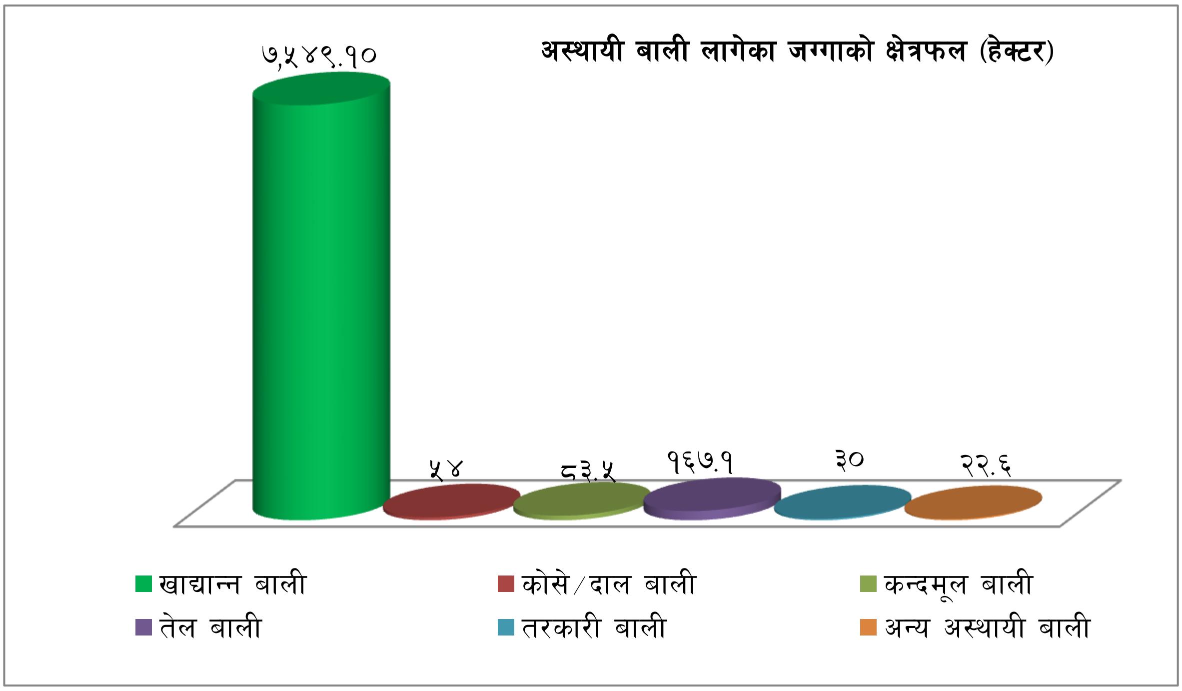

तालिका नं. ७.९ : मुख्य खाद्यान्न बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल तथा कृषक परिवार सङ्ख्या

क्र.सं.	बालीको विवरण	कृषक परिवार सङ्ख्या	क्षेत्रफल (हेक्टर
१	धान	५,३२९	३,९५४.३
२	गँहु	५,३०९	३,५८५.३
३	मकै	१११	८.६
४	जौ/उवा	१२	०.९

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

चार्ट नं. ७.३ : मुख्य खाद्यान्न बाली लागेका जग्गाको क्षेत्रफल (हेक्टर)

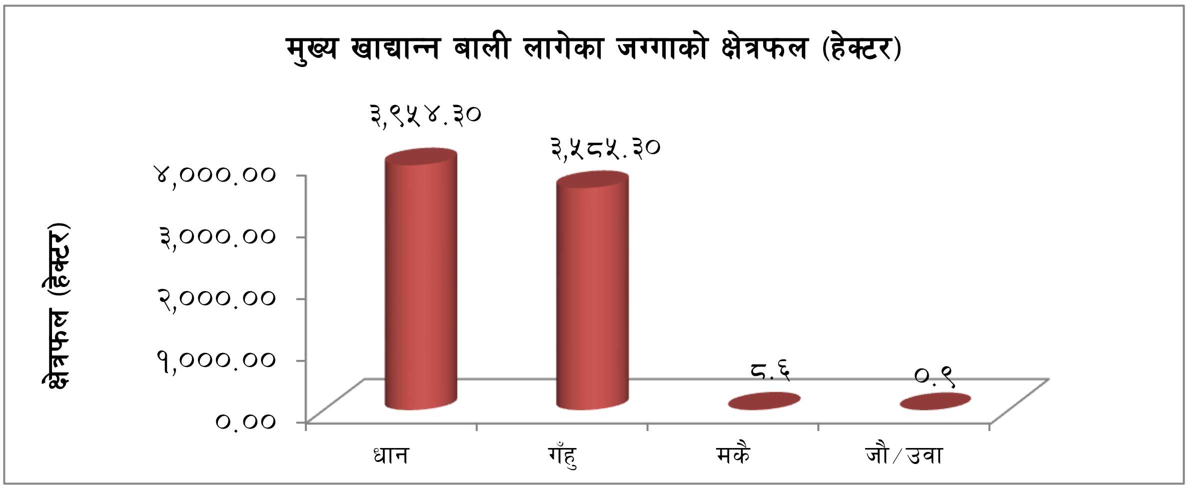

तालिका नं. ७.१० : भूमि उपयोगको अवस्था (आ.व. २०८१/८२)

विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)	कुल क्षेत्रफलको %	कैफियत
कुल क्षेत्रफल	६,४६३.२८	१००%	–
खेती योग्य क्षेत्रफल	५,९७९.६४	९२.५%	खेत र पाखो
खेती भइरहेको क्षेत्रफल	५,४००.००	८३.५%	सक्रिय खेती
खेत क्षेत्रफल	५,९८०.००	९२.५%	समतल भूमि
पाखो क्षेत्रफल	–	–	नगन्य (तराई क्षेत्र)
खेती नभएको भूमि	५७९.६४	८.९%	बाँझो/सुधार आवश्यक

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

गाउँपालिकाको ९२.५ प्रतिशत भूमि खेती योग्य रहेको छ जुन तराई जिल्लामा उत्साहजनक छ । तथापि खेती योग्यमध्ये ९.७ प्रतिशत (५७९.६४ हे.) खेती हुन नसकेको अवस्था सुधारको आवश्यकता दर्शाउँछ । सिँचाइ, सडक पहुँच र स्वामित्व विवाद यसका प्रमुख कारण हुन सक्छन् ।

१२ महिना सिँचाइ हुने क्षेत्रफल केवल २७.१ प्रतिशत रहेको छ । ७२.९ प्रतिशत भूमि वर्षायाम मात्र खेतीमा सीमित छ । गाउँपालिकाको आफ्नै तथ्याङ्क अनुसार बाह्रै महिना सिँचाइ हुने क्षेत्र क्रमशः बढ्दोः २०७९/८०=१५ प्रतिशत, २०८०/८१=१८ प्रतिशत, २०८१/८२=२० प्रतिशत रहेको देखिन्छ, यो सकारात्मक प्रगति हो । असिँचित ६२.५ प्रतिशत भूमिमा आधुनिक सिँचाइ पुर्याउन सकेमा कृषि उत्पादन दोब्बर वा सोभन्दा बढी हुन सक्छ । थोपा सिँचाइ र भूमिगत पानी दोहन प्रविधिको विस्तार तत्काल प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ७.११ : सिँचाइको अवस्था

सिँचाइ श्रेणी	क्षेत्रफल (हे.)	खेती योग्य क्षेत्रको %	सर्वेक्षण प्रवृत्ति
सिँचाइ योग्य क्षेत्रफल	५,६८०	९५.०%	–
पूर्ण सिँचित (बाह्रै महिना)	१,६२०	२७.१%	क्रमिक वृद्धि
आंशिक सिँचित (केही महिना)	६२०	१०.४%	स्थिर
जम्मा सिँचित क्षेत्रफल	२,२४०	३७.५%	वृद्धि (१५%→१८%→२०%)
असिँचित क्षेत्रफल	३,७३९.६४	६२.५%	न्यूनीकरण आवश्यक

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.१२ : आ.व. २०७९/८० देखि २०८२/८३ सम्मको खाद्यान्न उत्पादनको तुलनात्मक चित्र

बाली	२०७९/८० (मे.ट.)	२०८०/८१ (मे.ट.)	२०८१/८२ (मे.ट.)	प्रवृत्ति	जिल्लामा हिस्सा
धान	२१,७७८	२१,४७८	२१,०४५	घट्दो ↓	७.५%
गहुँ	१२,५६०	१२,६४८	१२,८१२	बढ्दो ↑	९.४%
मकै	नगन्य	नगन्य	नगन्य	स्थिर	०.१%
दलहन (मसुरो आदि)	२०	२५	२४	स्थिर	२.५%

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

धानको उत्पादन क्रमशः घट्दो (-३.४ प्रतिशत तीन वर्षमा) छ भने गहुँको उत्पादन बढ्दो (+२.० प्रतिशत) छ । यो प्रवृत्तिले मौसम परिवर्तन, श्रमशक्तिको अभाव र बाली विविधीकरणको प्रतिबिम्बन गर्दछ ।

तालिका नं. ७.१३ : आ.व. २०७९/८० देखि २०८२/८३ सम्मको नगदे बालीको तुलनात्मक अवस्था

बाली	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	प्रवृत्ति	जिल्लामा हिस्सा
उखु (मे.ट.)	५५०	६४०	७९९	उच्च वृद्धि ↑↑	६.५%
आलु (मे.ट.)	२,०२२	१,९८०	२,००७	स्थिर	४.६%
फलफूल (मे.ट.)	२०	२५	२९	बढ्दो ↑	–
तरकारी (मे.ट.)	१४५	१५५	२००	उत्साहजनक ↑	२.३%

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

उखु उत्पादन आ.व. २०७९/८० को ५५० मे.ट. बाट २०८१/८२ मा ७९९ मे.ट. पुगेको छ । तीन वर्षमा ४५.३% वृद्धि भएको छ । यो वृद्धि रुपन्देही जिल्लाको उखु खेती क्षेत्रमा ६.५% हिस्सा ओगट्ने रोहिणीको लागि महत्त्वपूर्ण उपलब्धि हो । भैरहवा SEZ र आसपासका चिनी उद्योगहरूमा उखु आपूर्ति गर्ने अवसर अझ विस्तार गर्न सकिन्छ ।

तालिका नं. ७.१४ : मसला बालीको अवस्था

मसला बाली	जिल्लामा हिस्सा	मुख्य विशेषता
बेसार	६.७%	उच्च माग, प्रशोधन उद्योगको सम्भावना
अदुवा	५.६%	निर्यात सम्भावना, जैविक खेतीको अवसर
लसुन	२.६%	स्थानीय खपत, मूल्य अभिवृद्धि आवश्यक
सुकेको खुर्सानी	१.१%	स्थानीय बजार

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.१५ : तरकारी बालीको अवस्था

तरकारी	जिल्लामा हिस्सा	तरकारी	जिल्लामा हिस्सा
कुभिण्डो (Ash Gourd)	१५.४%	सिप्चना (Broad Beans)	७.४%
लोडेको साग	११.१%	सलगम (Turnip)	८.९%
मेथी (Fenugreek)	७.१%	पिडालु (Colocasia)	७.८%
चम्सूर (Cress)	५.३%	फूलगोभी (Cauliflower)	५.३%
प्याज (Onion)	४.७%	भिण्डी (Okra)	३.५%
फर्सी (Pumpkin)	३.४%	करेला (Bitter Gourd)	२.९%

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

जिल्लाको कुल तरकारी उत्पादनमा रोहिणीको हिस्सा २.३ प्रतिशत रहेको छ । रोहिणी गाउँपालिका कुभिण्डो (१५.४%) र लोडेको साग (११.१%) मा जिल्लाको प्रमुख उत्पादक हो । यी बालीहरूमा थप ध्यान र बजार व्यवस्थापन गरेमा गाउँपालिकाले विशेष पहिचान कायम गर्न सक्छ ।

तालिका नं. ७.१६ : फलफूल बालीको अवस्था

फलफूल	जिल्लामा हिस्सा	सम्भावना
आँप (Mango)	६.०%	उच्च – प्रशोधन उद्योगको अवसर
मेवा (Papaya)	६.१%	स्थानीय बजारमा माग
कटहर (Jackfruit)	५.३%	निर्यात सम्भावना
लिची (Litchi)	४.४%	मौसमी, मूल्य उच्च
अम्बा (Guava)	१.८%	खाद्य प्रशोधनमा उपयोगी
केरा (Banana)	१.३%	वर्षैभरि उपलब्ध

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

व्यावसायिक कृषि फार्मको सङ्ख्यामा उल्लेखनीय वृद्धि (२ बाट ५) र अग्रणी किसानको बढ्दो सहभागिताले गाउँपालिकामा व्यावसायिक कृषिको आधार बन्दै गएको देखाउँछ । यो प्रवृत्ति प्रोत्साहित गर्न लक्षित नीति र ऋण सुविधा आवश्यक छ ।

चार्ट नं. ७.४ : आ.व. २०८१/८२ मा मुख्य उत्पादन बाली प्रतिशतमा

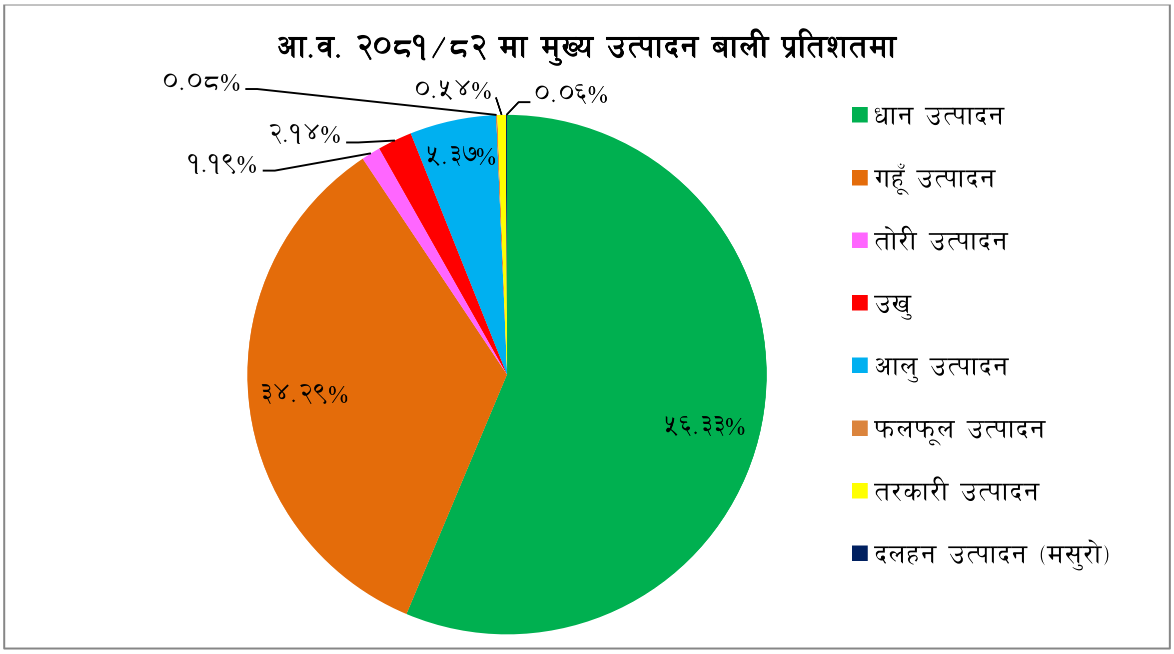

तालिका नं. ७.१७ : व्यावसायिक कृषि फार्मको विकास

सूचक	२०८१/८२	२०८२/८३	वृद्धि
स्थानीय व्यावसायिक कृषि फार्म	२	५	+१५०%
अग्रवा/व्यावसायिक किसान (संख्या)	१५	१८	+२०%
आलु व्यावसायिक उत्पादन क्षेत्र (हे.)	११५	१२०	–
कृषि नर्सरी (व्यावसायिक)	०	१	नयाँ
व्यावसायिक कृषि नर्सरी	०	१	स्थापित

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.१८ : कृषि सहकारी र संस्थागत संरचना

संस्था/सूचक	२०८१/८२	२०८२/८३
कृषि सहकारी संस्था	१५	१५
किसान समूह	१०	१८
कृषि उपज सङ्कलन तथा बजार प्रवर्द्धन केन्द्र	०	०
आत्मनिर्भर कृषक परिवार (%)	९०%	९५%

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.१९ : रासायनिक मलको उपयोग (आ.व. २०८२/८३)

मलको प्रकार	उपयोग (मे.ट.)	सिफारिस अनुसार	सुधार सुझाव
युरिया	७८८.१७१	सामान्य स्तर	सन्तुलित उपयोग
DAP (डीएपी)	४५६.२८	सामान्य	फस्फोरसको उचित अनुपात

मलको प्रकार	उपयोग (मे.ट.)	सिफारिस अनुसार	सुधार सुझाव
पोटास	तथ्याङ्क अनुपलब्ध	–	अभिलेखीकरण आवश्यक

स्रोत : गाउँपालिका कृषि शाखा, २०८२

युरिया (७८८ मे.ट.) र डीएपी (४५६ मे.ट.) को उपयोगले कृषि आधुनिकीकरणको संकेत दिन्छ । तथापि माटो परीक्षण र सन्तुलित मल प्रयोगको अभावमा दीर्घकालमा माटोको उर्वरता घट्ने जोखिम रहन्छ । जैविक र रासायनिक मलको सन्तुलित प्रयोगको नीति अपनाउन आवश्यक छ ।

तालिका नं. ७.२० : कृषि बालीमा लाग्ने मुख्य रोगको विवरण

क्र.सं.	बाली	प्रमुख शत्रु जीव	प्रमुख रोग
१	धान	गवारो, पात बेरूवा, पात कटुवा, हरियो फडके, खैरो फड्के, स्किपर, पतेरो, मिलिवग, निमाटोड, ढुङ्गे, फट्याङ्ग्रा	मरूवा, डढुवा, खैरो, थोप्ले, सिथ ब्लाइट, खैरे रोग
२	गहुँ	कटवर्म, वायरवर्म, लाही	कालो पोके, सिन्दुरे, खैरा
३	मकै	खुम्रे, फेद वटुवा, गवारो, फट्याङ्ग्रा, लाही	डाठ कुहिने, घोगा कुहिने, कालोपोके
४	आलू	लाही, फेद कटुवा, खुम्रे, रातो कमिला, धमिरा, आलुको पुतली	लेटब्लाइट, मोजाइक, ओइलाउने रोग, खोस्टे रोग, डढुवा
५	तरकारी	भण्टाको गवारो, लाही, वन्दाको पुतली, टमाटरको फलको गवारो, फल कुहाउने औसा, सुलसुले, रातो खपटे, डल्ले खपटे, थ्रिप्स, खुम्रे	ओइलाउने रोग, अल्टरनोरिया, क्लवरट, ड्याम्पिङ्ग अफ, डाइ ब्याक, जरा कुहिने, पाउडरी मिल्ड्यू
६	फलफूल	आपको मधुवा, गवारो, फल कुहाउने औसा सुलसुले, अनारको पुतली, होपर	एनथ्राक्नोजा, ससेतो ढुसी, डाईव्याक, आँपको गुच्चा हुने, डाउनी मिल्ड्यू
७	केरा खेती	केराको स्किपर, थाम र गानोका गवारा तथा घुनहरू, खपटे	जरा कुहिने रोग, ओईलाउने रोग, गुवो कुहिने, डढुवा, बन्चिटप

स्रोत: सेवाकेन्द्र स्तरिय प्रोफाइल

तालिका नं. ७.२१ : कृषि क्षेत्रमा सिफारिस तथा प्राथमिकता कार्ययोजना

कार्यक्षेत्र	मुख्य कार्यक्रम	लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
सिँचाइ विस्तार	लघु सिँचाइ र सौर्यऊर्जा पम्प स्थापना	थप २०० हे. सिँचाइ	कृषि + पूर्वाधार शाखा
बजार पहुँच	कृषि सङ्कलन केन्द्र स्थापना	न्यूनतम १ केन्द्र	गाउँपालिका + कृषि शाखा
माटो परीक्षण	माटो परीक्षण अभियान र सन्तुलित मल कार्यक्रम	सबै वडामा	कृषि ज्ञान केन्द्र
कृषि ऋण पहुँच	वडा ५ र ७ मा ब्रान्चलेस बैंकिङ	कृषि ऋण विस्तार	गाउँपालिका + NRB

कार्यक्षेत्र	मुख्य कार्यक्रम	लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
तथ्याङ्क व्यवस्थापन	कृषि अभिलेख डिजिटलीकरण	पूर्ण तथ्याङ्क	कृषि शाखा

रोहिणी गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको समग्र चित्र अत्यन्त सम्भावनापूर्ण देखिन्छ । ९५ प्रतिशत कृषक परिवारको खाद्य आत्मनिर्भरता, उखुमा ४५.३ प्रतिशत र तरकारीमा ३७.९ प्रतिशत को उत्पादन वृद्धि, व्यावसायिक कृषि फार्मको उल्लेखनीय विस्तार र किसान समूह तथा सहकारीको सशक्तीकरण – यी सबैले गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्र सही दिशामा अगाडि बढेको संकेत गर्दछन् ।

तथापि, असिँचित ६२.५ प्रतिशत भूमि, कृषि उपज सङ्कलन केन्द्रको पूर्ण अभाव, खण्डित जग्गाको समस्या, कृषि ऋणको सीमित पहुँच र बजार मूल्य श्रृङ्खलाको कमजोरी – यी चुनौतीहरूले किसानको वास्तविक आयमा अपेक्षित वृद्धि हुन नदिएको अवस्था छ । जिल्लाको सिँचाइ औसत (५९.२%) भन्दा रोहिणी (३७.५%) पछाडि रहनु विशेष ध्यान दिनुपर्ने क्षेत्र हो ।

कृषि सर्वेक्षणका मुख्य सन्देश

सन्देश १: सिँचाइ विस्तार नै उत्पादन दोब्बर गर्ने सबैभन्दा प्रभावकारी उपाय हो ।

सन्देश २: कृषि सङ्कलन केन्द्र र बजार पहुँचबिना किसानको आयमा वास्तविक सुधार सम्भव छैन ।

सन्देश ३: उखु, बेसार र कुभिण्डोमा गाउँपालिकाको तुलनात्मक लाभ – यिनमा विशेषीकरण र ब्रान्डिङ गर्नुपर्छ ।

सन्देश ४: व्यावसायिक किसान र किसान समूहलाई थप सशक्त बनाउनु नै दिगो कृषि विकासको आधार हो ।

सन्देश ५: कृषि तथ्याङ्कको व्यवस्थित अभिलेखीकरण प्रभावकारी योजना निर्माणको पूर्वशर्त हो ।

गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था (तराई), उर्वर माटो, भैरहवा SEZ को नजिकता र लुम्बिनी पर्यटन क्षेत्रसँगको सान्निध्यले कृषि र कृषि आधारित उद्योग विकासका लागि असाधारण अवसर प्रदान गरेको छ । सिँचाइ विस्तार, बजार पहुँच सुधार, कृषि प्रशोधन उद्योग र व्यावसायिक खेतीको प्रवर्द्धनमा लगानी गरेमा रोहिणी गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेशकै कृषि समृद्धिको आदर्श मोडेल बन्न सक्छ ।

७.२ पशुपंछी सेवा

रोहिणी गाउँपालिकाका ग्रामिण क्षेत्रमा पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व उच्च रहेको छ । उन्नत नश्लका गाई भैसी, बाखा बंङ्गुर तथा कुखुरापालनको अभ्यास विस्तार हुँदै गएको यस क्षेत्रमा धेरै वन क्षेत्र नभएता पनि चरन क्षेत्र र पशु आहारको सहज उपलब्धता रहेको छ । मानिसहरूको खाद्य पोषणका लागि खाद्यान्नका अतिरिक्त दुध, माछा, मासु र अण्डाको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । यस गाउँपालिका पशुपंक्षी पालनका लागि अनुकूल रहेको छ । कृषिमा आधारित पशुपंक्षीपालन व्यवसायले कृषि उत्पादन कार्यमा प्रयोग, मलको प्रयोगले उत्पादन बढाउन र पशुपंक्षीबाट प्राप्त दूध, दही, घ्यू, मासु, अण्डा प्राप्त गरी आफ्नो जीवन धान्न ठूलो सहायता पुगेको छ। माछा पालन, गाईपालन, कुखुरापालन र दुग्ध उत्पादनले आंशिक रूपमा व्यावसायिक रूप धारण गरेको पाइन्छ । व्यवसायिक बाखापालनका पनि केही प्रयासहरू भएका छन् । अहिले उत्पादित दूध, अण्डा र मासु यहाँका वासिन्दाको पोषण आवश्यकता परिपूर्ति हुने गरी उत्पादन भैरहेको छ । कुखुरा पालन झैं विगतका केही वर्षदेखि बाखा तथा बंगुर पालन व्यवसायले समेत ठूलो फड्को मारेको देखिन्छ । यति हुँदा हुँदै पनि मासु उपार्जन तर्फ व्यवसायिकताको खाँचो रहेको छ । मासुको बढ्दो माग, उपभोक्ताको बढ्दो क्रयशक्ति, फस्टाउँदो पर्यटन व्यवसाय, गाउँमा संचालित विभिन्न परियोजनाहरूले गर्दा मासुको माग दिन प्रतिदिन बढेको छ । गाउँपालिकाले पशुपंक्षीपालन व्यवसायलाई एकद्वार प्रणालीमार्फत व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक बनाउने, उन्नत नश्लयुक्त पशुपालन व्यवसायलाई प्राथमिकता दिने, पशुपालन व्यवसायलाई आधुनिक प्रविधिमैत्री बनाउने नीति लिएको छ । व्यावसायिक पशुपालनका लागि भैसी, गाई, बाखा, माछा र बङ्गुरको विकासमा सहयोग उपलब्ध गराउँदै आएको छ । भुंइ घाँस, बर्सिउ, जै, मकै, चरी जस्ता घाँसका विउ वितरण हुदै आएको छ । करिव २० हजार ५०० सय वटा बाखा र ७ हजार २ सय वटा भैसी, उन्नत गाई २ सय ५ वटा रहेका छन् । माछा पोखरी ९५ वटा, ४६ वटा पोल्ट्री निजी फार्म, १९ वटा बाखा फार्म, ४५ वटा भैसी फार्म, ६ वटा गाई फार्म, र २ वटा ठुला डेरी, ३ वटा दुग्ध चिस्यान केन्द्र/सङ्कलन केन्द्र रहेका छन् । गाउँपालिकामा अनुमानित कुखुरा/पंछीको वार्षिक मासु उत्पालन ८१ मे.टन, अन्डा वार्षिक उत्पादन (लाखमा) ६९ वटा, खसी वोकाको वार्षिक मासु उत्पादन १२८५ मे.ट., राँगाको वार्षिक मासु उत्पादन १५९ मे.टन, वार्षिक दुध उत्पादन (हजारमा) ६२७ लि. हुने अनुमान गरिएको छ (स्रोत : रोहिणी गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना) । गाउँपालिकाले आवधिक योजनामा पशुपंक्षी क्षेत्रलाई दीर्घकालीन सोंचमा समावेस गरी महत्त्व दिएको छ ।

तालिका नं. ७.२२ : पशुपंछी सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

सूचक	एकाई	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३
भैसी फार्म	सङ्ख्या	३१	४२	४५
गाई फार्म	सङ्ख्या	४	५	६
बाखा फार्म	सङ्ख्या	१४	१७	१९
बङ्गुर फार्म	सङ्ख्या	०	०	०
कुखुरा फार्म	सङ्ख्या	४०	४३	४६
मासु पसल	सङ्ख्या	६	९	११
बाखा सङ्ख्या	सङ्ख्या	१७,०००	१९,०००	२०,५००
भैसी सङ्ख्या	सङ्ख्या	५,५००	६,६००	७,२००

सूचक	एकाई	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३
उन्नत गाई सङ्ख्या	सङ्ख्या	१९०	२००	२०५
भेडा सङ्ख्या	सङ्ख्या	३५	४०	४५
सक्रिय पशुपालन समूह	सङ्ख्या	१२	१८	२२
दुध उत्पादन/दैनिक	लिटर	१०,०००	११,०००	१२,०००
दुग्ध चिस्यान केन्द्र/सङ्कलन केन्द्र	सङ्ख्या	०	०	३
क्रियाशील ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	सङ्ख्या	३	५	८
कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	सङ्ख्या			४
पशु हाटबजार	सङ्ख्या	०	०	०
एग्रोभेट	सङ्ख्या	१०	१२	१४
माछा पोखरी	सङ्ख्या	९०	९५	९५
माछा पोखरीले ढाकेको क्षेत्रफल	विघा	८०	८०	८०
वार्षिक माछा उत्पादन	के.जी	१०,०००	१०,०००	१०,०००

स्रोत : गाउँपालिका पशु विकास शाखा, २०८२

चार्ट नं. ७.५ : पशुपंछीको तथ्याङ्क

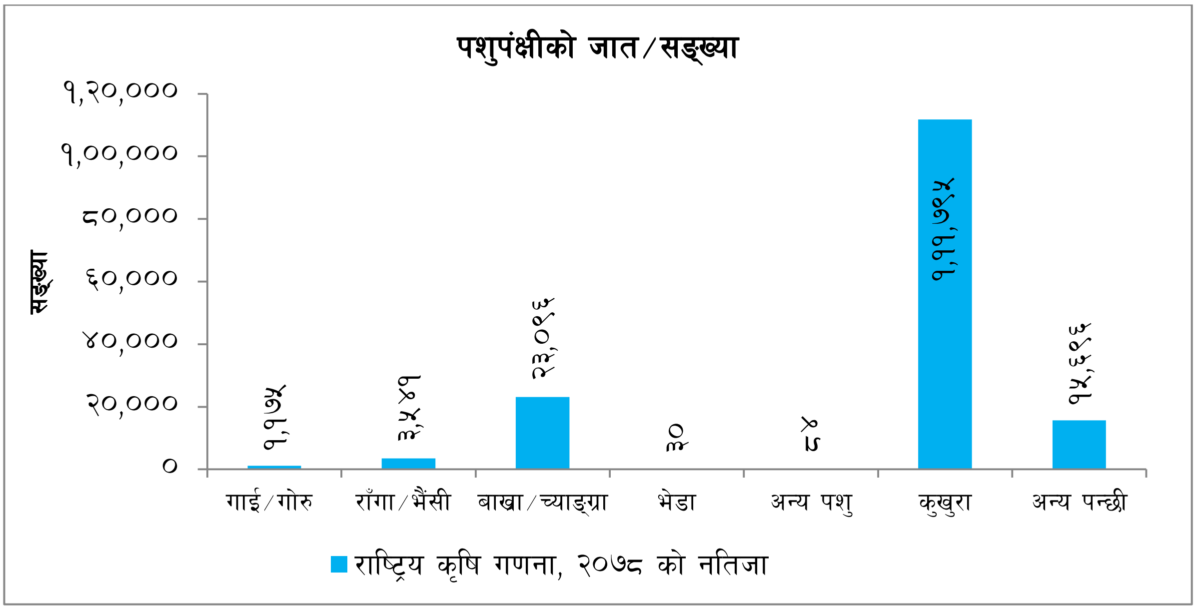

तालिका नं. ७.२३ : पाल्तु चौपाया तथा पंछीको सङ्ख्या र कृषक परिवार

विवरण			सङ्ख्या
कृषक परिवारको जम्मा सङ्ख्या			५,४०३
पाल्तु चौपाया	पशु चौपाया पाल्ने कृषक परिवारको जम्मा सङ्ख्या		३,३,८८
	गाई/गोरू	कृषक परिवार सङ्ख्या	२६१
		गाई/गोरू सङ्ख्या	१,१७६
	राँगा/भैंसी	कृषक परिवार सङ्ख्या	१,१४६
		राँगा/भैंसी सङ्ख्या	३,५४१
	बाखा/च्याङ्ग्रा	कृषक परिवार सङ्ख्या	२,७६५
		बाखा/च्याङ्ग्रा सङ्ख्या	२३,०९६
	सुगुँर/बंगुर	कृषक परिवार सङ्ख्या	०
		सुगुँर/बंगुर सङ्ख्या	०
	अन्य पशु	कृषक परिवार सङ्ख्या	२३
		अन्य पशु सङ्ख्या	८४
पाल्तु पंछी	कुखुरा	कृषक परिवार सङ्ख्या	६६२
		कुखुरा सङ्ख्या	१,११,७९५
	अन्य पंछी	कृषक परिवार सङ्ख्या	८९२
		अन्य पंछी सङ्ख्या	१५,६९६

स्रोत : राष्ट्रिय कृषि गणना, २०७८

तालिका नं. ७.२४ : गाउँपालिकाको पशुपालन क्षेत्रबाट हुने वार्षिक अनुमानित आयको उपक्षेत्रगत विवरण

उपक्षेत्र	वार्षिक अनु. मूल्य (रू.)	प्रतिशत हिस्सा	पशु/उत्पाद
दुग्ध उत्पादन (गाई+भैंसी)	११,३७,००,०००	५६.४०%	~ ७५.८ लाख लि.
अण्डा उत्पादन	२,१०,०७,०००	१०.४०%	~ १४.८ लाख गोटा
मासु उत्पादन	२,३९,१९,२५०	११.९०%	~ १.२७ लाख कि.ग्रा.
पशु बिक्री (जीवित)	३,२५,०००,०	१६.१०%	गाई/भैंसी/बाखा
जैविक मल (गोबर/मलमूत्र)	२५,५०,०००	१.३०%	थोक बिक्री
अन्य (ऊन, घ्यू, दही)	७२,४०,०००	३.६०%	–
पशु बीमा दाबी/क्षतिपूर्ति	(अनुमानित ३.३%)	–	–
कुल वार्षिक पशु आय	**~ रू. २०,१४,१६,२५०**	**१००.००%**	**–**

स्रोत : गाउँपालिका पशु विकास शाखा, २०८२

गाउँपालिकाको पशुपालन क्षेत्रको वार्षिक कुल अनुमानित आय रू. ~ २० करोड १४ लाख भन्दा बढी देखिन्छ । यसमध्ये दुग्ध उत्पादन एक्लैले ५६.४% (रू. ~ ११.३७ करोड) योगदान दिन्छ । ७,५२६ घरपरिवारमा यो विभाजन गर्दा प्रति घरपरिवार औसत पशु आय वार्षिक रू. ~ २७,५०० देखिन्छ ।

नोटः स्रोत गाउँपालिकास्तरीय पशु तथ्याङ्क, राष्ट्रिय कृषिगणना २०७८, पशु सेवा विभागको जिल्लास्तरीय तथ्याङ्क (२०७९/८०) र गाउँपालिकाको घरपरिवार अनुपातमा आधारित अनुमान हो ।

तालिका नं. ७.२५ : पशुमा देखिएको रोगहरूको विवरण

क्र.सं.	रोग	जनावर				अन्य
१	Liver Fluke	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२	HS/BQ	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
३	Pramphistomom	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
४	Nerves Sign	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
५	Respiratory Sign	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
६	Cocciodiosis				कुखुरा	
७	Skin Lesions				कुखुरा	
८	Wound/Abscess	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
९	Red Urine	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१०	Abortion	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
११	Warble Infestation	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१२	Diarrhoea	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१३	Infertility	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१४	Mastitis	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१५	Distocia	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१६	Prolapse	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१७	Retained Placenta	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१८	Mange	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
१९	Rabis	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		कुकुर
२०	Tick/Lice(External Parasite)	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा	कुखुरा	
२१	Intestinal Helmenthis				कुखुरा	
२२	Orf			बाखा/च्याङ्ग्रा		
२३	Parasitic Gastroenteritis	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		सुँगुर
२४	Anoestrous	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२५	Indigestion/Anorexia	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२६	Tympany/Bloats	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२७	Magout wound	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२८	Cough	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
२९	Pnoumonia	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		
३०	Gumbarrow				कुखुरा	
३१	Cyst	गाई/गोरू	राँगा/भैंसी	बाखा/च्याङ्ग्रा		

क्र.सं.	रोग	जनावर				अन्य
३२	FMD			बाखा/च्याङ्ग्रा		
३३	PPR			बाखा/च्याङ्ग्रा		
३४	Ranikhet				कुखुरा	
३५	CRD				कुखुरा	

स्रोत : जिल्ला भेटनरी कार्यालय, रूपन्देही

रोहिणी गाउँपालिकामा भैंसीपालनको सघनता बढी छ । उन्नत जातका भैंसीहरूको सङ्ख्या बढ्दो क्रममा रहेकाले गाउँपालिका दूध उत्पादनमा बचतको स्थितिमा देखिन्छ, जसले भैरहवा र परासी जस्ता नजिकका सहरी क्षेत्रको माग धानिरहेको छ । बाखापालनलाई गरिबी निवारणको मुख्य औजारको रूपमा लिइएको छ । साना र सीमान्तकृत किसानहरूका लागि बाखापालन 'एटिएम (ATM)' को रूपमा आर्थिक आधार बनेको छ । पछिल्लो समय वडा नं. ३ र ५ मा व्यावसायिक पोल्ट्री फार्महरूको विस्तारले गर्दा स्थानीयस्तरमा रोजगारी र दाना उद्योगका लागि अवसर सिर्जना भएको छ । पालिकाले सञ्चालन गरेको 'नस्ल सुधार कार्यक्रम' र नि:शुल्क खोप अभियानले पशुजन्य उत्पादनमा गुणात्मक वृद्धि ल्याएको देखिन्छ । यद्यपि, 'पशु बीमा' मा किसानको पहुँच अझै न्यून छ । खेतीयोग्य जमिन धेरै भएकोले पराल र घाँसको उपलब्धता सहज छ, तर वैज्ञानिक सन्तुलित दानाको बढ्दो मूल्यले किसानको लागत खर्च बढाएको छ । अझै पनि ठूलो सङ्ख्यामा स्थानीय नश्लका पशुहरू हुनाले उत्पादकत्व कम छ । दूध र मासुको मूल्यमा बिचौलियाको प्रभाव र सङ्कलन केन्द्रको अपर्याप्तता रहेको छ । खोरेत र पिपिआर जस्ता रोगहरूको समयमै नियन्त्रण र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव देखिएको छ ।

रोहिणी गाउँपालिकामा पशुपालन क्षेत्र कृषि अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारस्तम्भको रूपमा रहेको छ । कुल जनसङ्ख्याको ठूलो हिस्सा गाईभैंसी र बाखापालनमा आश्रित छ । भैंसीपालनबाट हुने दुग्ध उत्पादनले स्थानीय र क्षेत्रीय बजारमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ भने व्यावसायिक कुखुरापालनले आर्थिक विविधीकरणमा सहयोग गरेको छ । परम्परागत पशुपालनलाई वैज्ञानिक पद्धतिमा लैजान नस्ल सुधार, पशु बीमा, र सहकारी मार्फत दुग्ध सङ्कलन केन्द्रको विस्तार गर्न सकेमा यस क्षेत्रले गाउँपालिकाको आन्तरिक आय र रोजगारीमा अझै ठूलो हिस्सा ओगट्न सक्ने देखिन्छ ।

७.३ उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय

रोहिणी गाउँपालिका रुपन्देही जिल्लाको पूर्वी-दक्षिण भागमा अवस्थित ६४.६२ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको कृषिप्रधान गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाको आर्थिक संरचना मुख्यत: तीन खम्बामा आधारित छ: (१) कृषि तथा पशुपालन, (२) थोक तथा खुद्रा व्यापार, र (३) सेवा क्षेत्र । यसका अतिरिक्त वैदेशिक रेमिट्यान्स पनि स्थानीय अर्थतन्त्रको एक महत्वपूर्ण स्तम्भ बनेको छ । औद्योगिक कोरिडोरको प्रभाव: सिद्धार्थनगर (भैरहवा) र परासी जोड्ने सडक खण्डमा अवस्थित भएकाले रोहिणीमा ढुवानी र लजिस्टिक व्यवसायको राम्रो सम्भावना देखिन्छ । यसले गर्दा यहाँ 'वेयरहाउसिङ' (भण्डारण) व्यवसाय फस्टाउँदो छ । पालिकामा धान र तरकारीको उत्पादन बढी हुने भएकाले चामल मिल, चिउरा मिल र शीत भण्डार (Cold Storage) जस्ता कृषिमा आधारीत उद्योगहरूको बाहुल्यता र आवश्यकता दुवै छ । "रोहिणी गाउँपालिका व्यवसाय दर्ता ऐन, २०८१" लागू भएपछि साना व्यवसायहरू औपचारिक दायरामा आउने क्रम बढेको छ । यसले पालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि गर्न मद्दत पुऱ्याएको छ । तथ्याङ्क अनुसार यहाँका व्यवसायहरूमा पुरुषको तुलनामा महिलाको सङ्लग्नता (करिब २१ प्रतिशत) निकै कम छ । यसले व्यवसायमा लैंगिक समावेशीकरणको आवश्यकतालाई औंल्याउँछ ।

ठूलो स्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्दै आम मानिसको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन यो क्षेत्रको अहम् भूमिका रहेको हुन्छ । आयात व्यवस्थापन गर्दै निर्यात प्रवर्धन गर्नको लागि औद्योगिक विकासमा जोड दिनु नितान्त आवश्यक रहेको छ । गाउँपालिकामा साना तथा मझौला, घरेलु उद्योग, कृषि र पशुपंक्षीको विकास र विस्तारका लागि वातावरण सिर्जना गर्नु आवश्यक छ । रोहिणी गाउँपालिका क्षेत्र औद्योगिक विकासका दृष्टिले महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । यहाँ उपलब्ध स्रोतसाधन विद्यमान माग, उत्पादित एवम् उत्पादनको सम्भावना रहेका वस्तुहरूको राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता, उद्यमशीलता, प्राविधिक क्षमता आदिको पहिचान गरी योजनावद्ध रूपमा अगाडि बढ्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको प्रशोधन कार्य भइरहेका छन् । साना-ठुला उद्योग र मिल गरि ६५ भन्दा बढी उद्योगहरू दर्तामा रहेका छन् । जसमा करिव १ हजार जनाले प्रत्यक्ष रूपमा रोजगारी पाएका छन् । पूर्वाधारको विकास, कच्चा पदार्थको सहज उपलब्धता, रणनीतिक अवस्थिति र पर्यावरणीय दृष्टिले गाउँपालिका क्षेत्रमा उद्योगको स्थापना र सञ्चालनको लागि अनुकूल परिवेश रहेको छ । सिमेन्ट उद्योग, मील, फर्निचर उद्योग, क्रसर उद्योग, कुखुरा पालन, पशु पालन आदि यस गाउँपालिकामा रहेका केही ठूला तथ साना घरेलु उद्योग व्यवसायहरू हुन् । यस गाउँपालिकाका मानिसहरू उल्लेखनीय रूपमा औद्योगिक विकास तर्फ लागिरहेका देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको अर्का मुख्य आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगार रहेको देखिन्छ । विभिन्न पसलका किसिम अनुसार खुद्रा व्यापार अन्तर्गतः किराना, फलफूल तथा तरकारी, मासु, कपडा, औषधी पसल, तयारी पोशाक/श्रृङ्गार सामग्री, सैलुन, इलेक्टीक, भाँडाकुडाँ, हार्डवयर अन्य निर्माण सामग्री सिमेन्ट, स्टेशनरी पसलहरू, होटल तथा रेस्टुरेन्ट, मदिरा पसल, ममर्त स्टेशन, गरगहना पसलहरु गाउँपालिकामा दर्ता भई सञ्चालनमा आएका छन् । राष्ट्रिय आर्थिक जनगणना २०१८ अनुसार व्यापार, व्यवसाय, सेवा र साना उद्योग गरी कूल जम्मा १ हजार १ सय २६ वटा रहेकोमा गाउँपालिकामा न्यूनमात्रामा दर्ताभै सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमा सङ्लग्न व्यक्ति ४ हजार २ सय ६० जना रहेका थिय । पुरुष-महिला सङ्लग्नता अनुपात ३.७१:१ रहनुले व्यापार-उद्योगमा महिलाको सहभागिता अत्यन्त न्यून छ । यो राष्ट्रिय औसत (~२.५:१) भन्दा पनि बढी असन्तुलित छ । प्रति प्रतिष्ठान ३.७८ जना सङ्लग्न हुनु सानो-मझौला उद्यम प्रधान अर्थव्यवस्थाको संकेत हो । अधिकांश व्यवसाय पारिवारिक स्तरका छन् । पूर्व-पश्चिम हुलाकी राजमार्गको सिधा पहुँचले व्यापारिक यातायात सहज बनाएको छ । भारत सिमाना नजिक हुनाले सीमापारि व्यापार र सामग्री आपूर्तिमा रोहिणीको रणनीतिक महत्व उच्च छ । बुटवल-सिद्धार्थनगर औद्योगिक क्षेत्रको निकटता औद्योगिक सेवा आपूर्तिमा सहायक छ । केही कच्चा पदार्थ भएता पनि आधुनिक यन्त्रहरूको अभावले गर्दा खाद्यान्न, फलफूल, काठजन्य, उद्योग आदि सञ्चालन हुन सकेका छैनन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने गाउँवासीहरूको मुख्य पेशा कृषी तथा पशुपालनमा क्षेत्र रहेको छ । यस गाउँपालिकामा १५ वर्षदेखि ५९ वर्षसम्मका आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्यामा पुरूषको सङख्या १५ हजार ४ सय ६७ जना (६३.५५ प्रतिशत), महिलाको सङख्या ५ हजार ६ सय ३८ जना (३६.४५ प्रतिशत) देखिन्छ । आर्थिकरूपले सक्रिय जनसङ्ख्यामा महिलाको तुलनामा पुरूष बढी सक्रिय रहेको पाइन्छ । गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको १८ हजार ५० जना अर्थात् ४१.६६ प्रतिशत जनसङ्ख्या आर्थिकरूपले सक्रिय छन् भने आर्थिक रूपमा निस्कृय जनसङ्ख्या २५ हजार २ सय ७६ जना अर्थात् ५८.३४ प्रतिशत देखिन्छन् । यसै गरि आश्रित वालबालिकाको सङ्ख्या ११ हजार ९ सय २८ जना (२७.५३ प्रतिशतः, आश्रित वृद्धवृद्धाहरूको सङ्ख्या १ हजार ६ सय ७७ जना (३.८७ प्रतिशत) देखिन्छ । (स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८)

तालिका नं. ७.२६ : गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा रोजगारीको स्थिति (१० वर्ष र सोभन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या)

रोजगारीको स्थिति	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
कर्मचारी	६,५०८	३६.०६%	४,८२८	२६.७५%	१,६८०	९.३१%
रोजगारदाता	१०३	०.५७%	९४	०.५२%	९	०.०५%
आफ्नो खाता कर्मचारी	८,२८१	४५.८८%	५,३१७	२९.४६%	२,९६४	१६.४२%
परिवारको सदस्यलाई योगदान पुऱ्याउने	३,१४३	१७.४१%	१,२००	६.६५%	१,९४३	१०.७६%
उल्लेख गरिएको छैन	१५	०.०८%	७	०.०४%	८	०.०४%
जम्मा सङ्ख्या	**१८,०५०**	**१००%**	**११,४४६**	**६३.४१%**	**६,६०४**	**३६.५९%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ७.६ : गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा रोजगारीको स्थिति (१० वर्ष र सोभन्दा माथिका आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या)

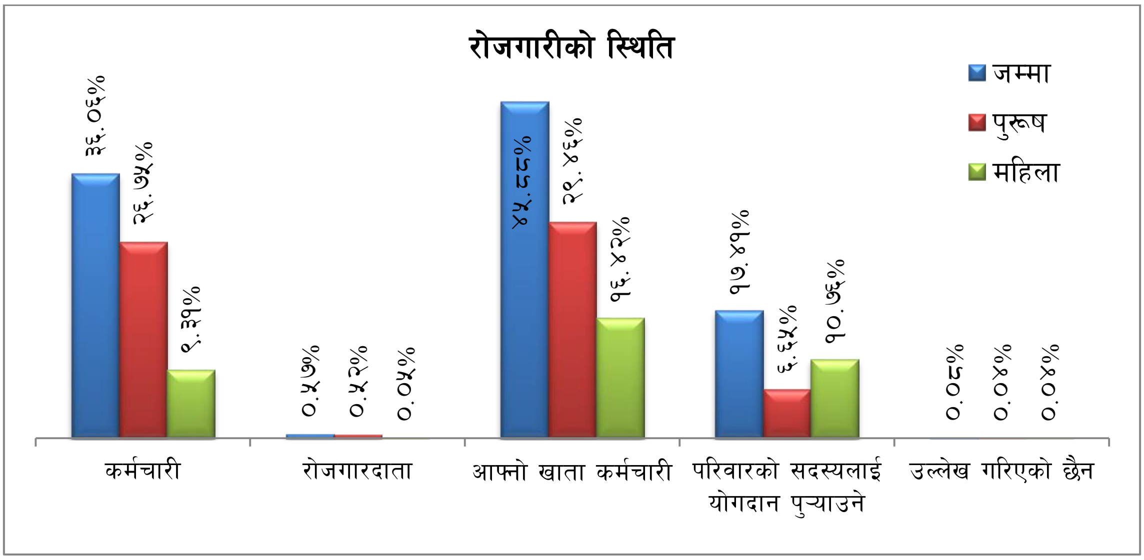

तालिका नं. ७.२७ : गाउँपालिकामा आर्थिक प्रतिष्ठान तथा सङ्लग्नता अवस्था

सूचक	तथ्याङ्क	प्रतिशत	विश्लेषण
कुल प्रतिष्ठान	१,१२६	–	७ वडामा वितरित
कुल सङ्लग्न व्यक्ति	४,२६०	–	स्व-रोजगार + कर्मचारी
पुरुष सङ्लग्नता	३,३५५	७८.७६%	प्रधान श्रमशक्ति
महिला सङ्लग्नता	९०५	२१.२४%	विस्तार गर्नुपर्ने
पुरुष-महिला अनुपात	३.७१:१	–	उच्च लैङ्गिक असन्तुलन
प्रति प्रतिष्ठान औसत	३.७८	–	साना व्यवसाय प्रधान
पुरुष प्रति प्रतिष्ठान	२.९८	–	–
महिला प्रति प्रतिष्ठान	०.८	–	न्यून महिला उपस्थिति

स्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक जनगणना २०१८ (CBS)

थोक तथा खुद्रा व्यापार रोहिणी गाउँपालिकाको सबैभन्दा ठूलो गैर-कृषि आर्थिक क्षेत्र हो । अनुमानित ५०-५३% प्रतिष्ठान यस क्षेत्रमा सङ्लग्न छन् ।

तालिका नं. ७.२८ : बजार तथा हाट बजार सम्बन्धी विवरण

<table>
<tr><th>क्र.सं.</th><th>व्यापारिक केन्द्र/क्षेत्र</th><th>वडा</th><th>विशेषता</th><th>सुविधा/चुनौती</th></tr>
<tr><td>१</td><td>धकधई बजार</td><td>वडा ३</td><td>प्रशासनिक + सबैभन्दा सक्रिय बजार</td><td rowspan="6">पूर्वाधार सिमित, सस्थागत व्यवस्थापनको आवश्यकता, मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार आवश्यक, सडक/ढुवानी संस्थागत सुधार आवश्यक</td></tr>
<tr><td>२</td><td>पोखरभिण्डी बजार</td><td>वडा २</td><td>स्थानीय खुद्रा केन्द्र</td></tr>
<tr><td>३</td><td>छिपागढ बजार</td><td>वडा ४</td><td>सीमावर्ती व्यापार</td></tr>
<tr><td>४</td><td>बगाहा</td><td>वडा १</td><td>कृषि व्यापार</td></tr>
<tr><td>५</td><td>पजरकट्टी</td><td>वडा ७</td><td>खुद्रा सेवा</td></tr>
<tr><td>६</td><td>बोदबार</td><td>वडा ५/६</td><td>स्थानीय खुद्रा</td></tr>
</table>

स्रोत : गाउँपालिका फिल्ड अवलोकन

तालिका नं. ७.२९ : रोहिणी गाउँपालिका भित्र रहेका उद्योगहरूको विवरण

क्र.स.	उद्योगको नाम	स्थान	दर्ता मिति
१	आँचल ग्रिल तथा आल्मुनियम उद्योग	रोहिणी-३, कदमहवा	२०७५/११/२७
२	सहानी फेब्रिकेशन एण्ड ग्रिल उद्योग	रोहिणी-३, सिसहनिया	२०७५/१२/०१
३	बृज ग्लास इण्डष्ट्रिज	रोहिणी-४, सुइलिहवा	२०७५/१२/०३
४	निरज चाउमिन उद्योग	रोहिणी-३, बैकुण्ठपुर	२०७६/०६/०६
५	असरफ ग्रिल उद्योग	रोहिणी-४, छिपागढ	२०७६/०६/०६
६	अजय ग्रील उद्योग	रोहिणी-४, छिपागढ	२०७६/०९/१६
७	रोहिणी ग्रील उद्योग	रोहिणी-४, छिपागढ	२०७६/०९/१७
८	सलिम ग्रिल उद्योग	रोहिणी-४, छिपागढ	२०७६/१०/१३
९	अनमोल ग्रिल तथा आल्मुनियम उद्योग	रोहिणी-५, मजनुचो क	२०७६/१०/१६
१०	पारस पशुपति ग्रील उद्योग	रोहिणी-७, सेमरा	२०७६/१०/२१
११	के. जि. एन. आइसक्रिम उद्योग	रोहिणी-४, छपागड	२०७६/११/०७
१२	रोहिणी सिड कम्पनी प्रा.लि.	रोहिणी-३, लक्ष्मिनगर	२०७६/१२/०४
१३	न्यू शिवशक्ति अगरबत्ति उद्योग	रोहिणी-४, सुईलिहवा	२०७६/१२/०४
१४	वेर्स्टन एग्रो प्रेसेसिङ्ग इन्डष्ट्रिज प्रा.लि.	रोहिणी-४, छिपागढ़	२०७७/०३/२५
१५	सुपर फलेक्स प्रा.लि.	रोहिणी-३, परासीझुङ्गा	२०७७/०४/२३
१६	रोशन ग्रील उद्योग	रोहिणी-१, बेनीपुर	२०७७/०६/२०
१७	श्रीराम कन्फेक्सनरी एण्ड फुड प्रोडेक्सन उद्योग	रोहिणी-२, लखनौतिया	२०७७/०६/२५
१८	श्याम लेमिनेट्स प्रा.लि.	रोहिणी-४, छिपागड	२०७७/०७/२५
१९	नेशनल ग्रिल उद्योग	रोहिणी-१, बेनीपुर	२०७७/०८/०७
२०	अमित फर्निचर तथा आल्मुनियम उद्योग	रोहिणी-३, लक्ष्मीनगर	२०७७/०९/०७
२१	महेन्द्र इन्जिनियरिङ्ग ग्रिल उद्योग	रोहिणी-३, कदमहवा	२०७७/०९/२६

क्र.स.	उद्योगको नाम	स्थान	दर्ता मिति
२२	राज सिद्धि ट्रेर्डस प्रा.लि. (शाखा)	रोहिणी-१, बाइपासरोड	२०७७/१०/०४
२३	न्यू अमिर बेकरी उद्योग	रोहिणी-३, धकधई	२०७७/१०/२७
२४	क्लिन एज नेपाल प्रा. लि. (शाखा	रोहिणी-१, वगाहा	२०७७/११/२६
२५	सुमन पतरी गिलास उद्योग	रोहिणी-२, लखनौतिया	२०७७/१२/२३
२६	निरुपती मेटल ईण्डष्ट्रिज	रोहिणी-१, वगाहा	२०७८/०१/०६
२७	विश्वास एग्रो विजभैसन एण्ड कोल्ड स्टोरेज	रोहिणी-३, परासीझुङ्गा	२०७८/०१/०९
२८	इनेश ग्लोवल प्रा.लि. (शाखा)	रोहिणी-१, वगाहा	२०७८/०३/२८
२९	सिप्रदी प्रा.लि. (शाखा)	रोहिणी-३, बैकुण्ठपुर	२०७८/०४/१०
३०	चैतन्या इन्जिनियरि इस प्रा.लि.	रोहिणी-४, छिपागड	२०७८/०४/११
३१	मंगलम इण्डष्ट्रिज प्रा.लि.	रोहिणी-३, परासीमुड्गा	२०७८/०४/१८
३२	इन्दु चिल उद्योग	रोहिणी-२, लखनौतिया	२०७८/०४/२२
३३	श्री कोटहीमाई परटी उद्योग	रोहिणी-३, लक्ष्मीनगर	२०७८/०४/२७
३४	सुर्योदय पोलिमर्स प्रा.लि. (शाखा	रोहिणी-३, परासीझुङ्गा	२०७८/०४/२७
३५	निरुमला मल्टी एग्रो प्रा.लि.	रोहिणी-४, सुइलिहवा	२०७८/०५/२८
३६	श्रीजी फुड्स प्रा.लि.	रोहिनी-३, कदमहवा	२०७८/०५/३१
३७	दुध देरी उद्योग	रोहिणी-७, सेमरा	२०७८/१०/०३
३८	मंगलम युनिभर्सल प्रा.लि. (शाखा)	रोहिणी-३, परासीशुङ्गा	२०७८/१२/०८
३९	ग्रोमोर फर्टिलाइजर एण्ड केमिकल्स प्रा.लि.	रोहिणी-४, कोटहवा	२०७८/१२/२३
४०	पञ्चमुखि लेमिनेट्स इण्डष्ट्रिज प्रा.लि.	रोहिणी-३, रामनगर	२०७९/०३/२२
४१	एम.ए.एल. कन्स्ट्रक्सन प्रा.ली.	रोहिणी-३, धकधई	२०७९/०४/१६
४२	अन्सारी विल्डर्स	रोहिणी-१, वगाहा	२०७९/०५/२२
४३	शिवम एण्ड तेजस्वी कन्स्ट्रक्सन प्रा.ली.	रोहिणी-१, टिकर	२०७९/०६/३१
४४	अर्षा इन्फाष्ट्रक्चर प्राइभेट लि.	रोहिणी-१, वेनीपुर	२०७९/०८/२०
४५	श्री कलश कन्फेक्सनरी उद्योग	रोहिणी-७, पजरकट्टि	२०७९/०८/२१
४६	यु एस फर्निचर उद्योग	रोहिणी-२, लखनौतिया	२०७९/०८/२१
४७	शुभ भन्भोरी इन्डष्ट्रि प्रा.लि.	रोहिणी-३, रामनगर	२०७९/०९/१३
४८	पुनम फुट वियर एण्ड पेपर दोन उद्योग	रोहिणी-३, लक्ष्मिनगर	२०७९/१०/०६
४९	जय हरि एग्रो प्रा.लि.	रोहिणी-४, छिपागढ	२०७९/११/१६
५०	मो. हनिफ चुरिहार फर्निचर काठ उद्योग	रोहिणी-४, सुईलिहवा	२०७९/१२/२८
५१	जय माता दि मेटल उद्योग प्रा.लि.	रोहिणी-४, छिपागड	२०८०/०६/०५
५२	अन्जनी शुत ग्रेनाइट प्राइभेट लिमिटेड	रोहिणी-४, छिपागड	२०८०/०६/०५
५३	ग्रोमोर फर्टिलाइजर एण्ड केमिकल्स प्रा. लि.	रोहिणी-४, कोटहवा	२०८०/०९/०२
५४	स्याकार ट्रेडिङ्ग कम्पनी प्रा.लि..	रोहिणी-४, मझौली	२०८०/०९/२५
५५	हिमाल मोटो नेपाल प्रा.लि.	रोहिणी-४, मझौली	२०८०/०९/२५
५६	श्री रोयल रामग्राम कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	रोहिणी-५, मजनुचोक	२०८०/१०/२८
५७	श्री वि.डि.आर. कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	रोहिणी-७, पोखरभिण्डा	२०८०/११/०१

क.स.	उद्योगको नाम	स्थान	दर्ता मिति
५८	श्री पतिजिया निर्माण प्रा.लि.	रोहिणी-४, तरकुलहा	२०८०/११/०१
५९	श्री कन्फेक्सनरी उद्योग	रोहिणी-२, लखनौतिया	२०८०/११/१३
६०	एस.के. कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	रोहिणी-४, कोटहवा	२०८०/१२/१८
६१	लक्की एण्ड शिव कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.	रोहिणी-१, चनुली	२०८०/१२/२२
६२	नारायणी ग्रेनाइट्स इन्डष्ट्रिस प्रा.लि.	रोहिणी-३, परासीभ्भुङ्गा	२०८१/०३/३१
६३	डि.एस.एफ नेपाल प्रा.लि.	रोहिणी-३, धकधई	२०८१/०८/२०
६४	श्री कलश कन्फेक्सनरी उद्योग	रोहिणी-७, टिकर	२०८१/०९/१७
६५	जय माँ भैरवी देवी सप्लायर्स प्रा.लि.	रोहिणी-४, सेमरहवा	२०८१/११/२७

स्रोत : गाउँपालिका उद्योग दर्ता शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.३० : आर्थिक क्रियाकलापमा सङ्लग्नता अनुसारको जनसङ्ख्या (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

लिङ्ग	१० वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	आर्थिक क्रियाकलापमा सङ्लग्नता				
		आर्थिकरूपले सक्रिय			आर्थिकरूपले निस्क्रिय	आर्थिक क्रियाकलाप नखुलेको
		अक्सर सक्रिय		अक्सर निस्क्रिय		
		रोजगार	बेरोजगार			
जम्मा	३५,०४३	१०,३२२	९३१	७,८५३	१५,८३१	१०६
प्रतिशत	१००%	२९.४६%	२.६६%	२२.४१%	४५.१८%	०.३०%
पुरूष	१७,५५७	८,१७४	६८३	३,१००	५,५५२	४८
प्रतिशत	५०.१०%	२३.३३%	१.९५%	८.८५%	१५.८४%	०.१४%
महिला	१७,४८६	२,१४८	२४८	४,७५३	१०,२७९	५८
प्रतिशत	४९.९०%	६.१३%	०.७१%	१३.५६%	२९.३३%	०.१७%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ७.७ : आर्थिक क्रियाकलापमा सङ्लग्नता अनुसारको पुरूष महिलाको प्रतिशत

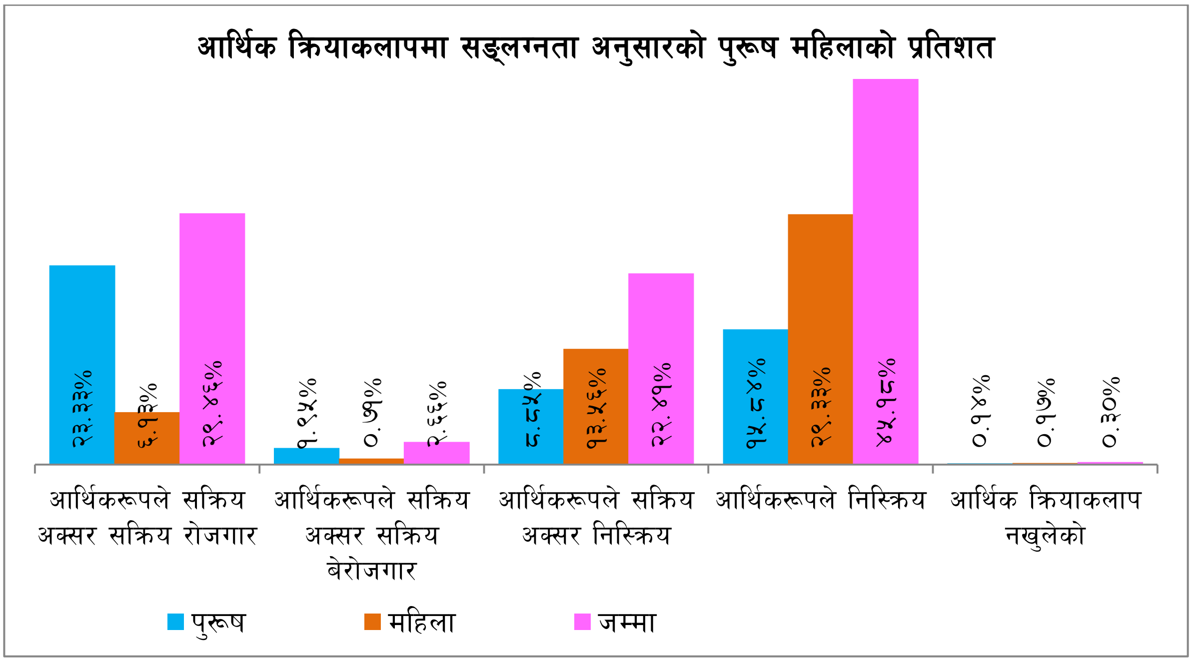

तालिका नं. ७.३१ : व्यापार व्यवसाय स्थान को प्रकार अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या

व्यवसायको प्रकार	सडक व्यवसाय	गृह व्यवसाय	व्यापार भवन	परम्परागत बजार	आधुनिक शपिङ मल/ विशेष ब्लक वा भवन	अन्य	उल्लेख गरिएको छैन	जम्मा
सङ्ख्या	३९	४२१	५५७	४७	६२	०	०	११२६

स्रोत : आर्थिक गणना २०७५

चार्ट नं. ७.८ : व्यापार व्यवसाय स्थान को प्रकार अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या

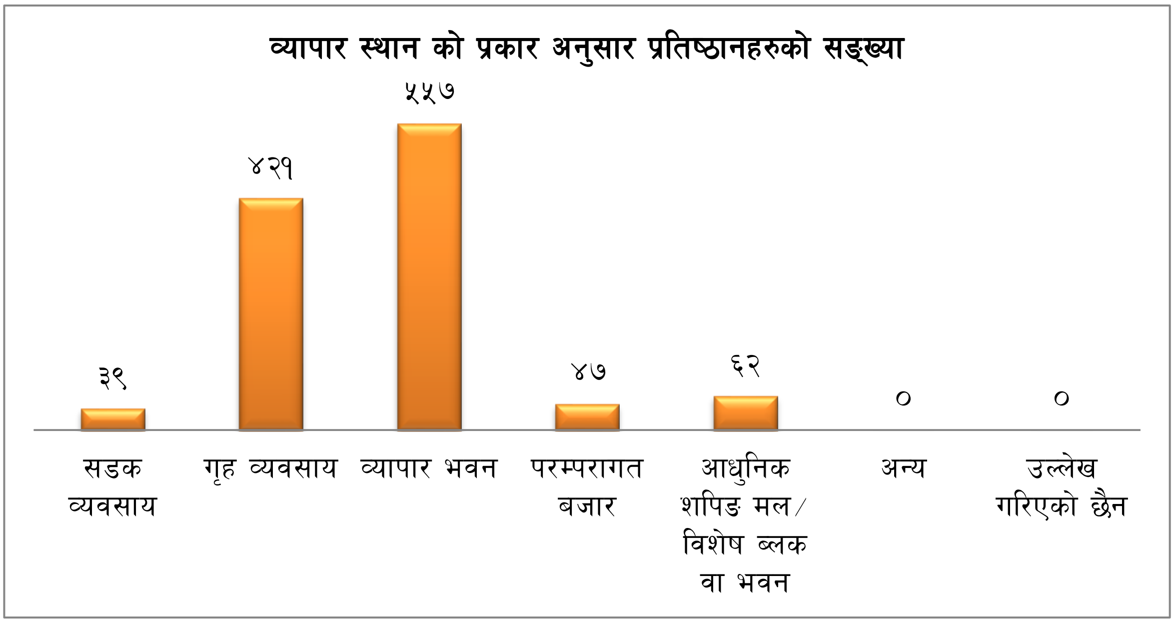

अध्ययन अनुसार करिव एक तिहाई मानिसहरू सानातिना होटल, किराना पसल वा कुनै एक किसमिको व्यापार पेशामा लागेका देखिन्छन् । गाउँपालिकाका १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका ३५ हजार ४३ जना व्यक्तिहरू मध्ये ५१.५१ प्रतिशतले गणना अधिको १२ महिना अवधिको समयमा कुनै न कुनै आर्थिक काम गरेको देखिन्छ जसमध्ये २७.६३ प्रतिशतले ६ महिना वा सोभन्दा बढी समय काम गरेको, २३.८७ प्रतिशतले ६ महिनाभन्दा कम समय काम गरेको र ४८.४९ प्रतिशतले कुनै पनि काम नगरेको देखिन्छ। १० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका आर्थिक काम नगर्ने व्यक्तिहरू मध्ये पुरूष १७.४४ प्रतिशत र महिला ३१.०५ प्रतिशत रहेका छन् । विस्तृत तालिका नं. ७.३२ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ७.३२ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण

(१० वर्ष वा सो भन्दा बढी)

सङ्ख्या/ प्रतिशत	जम्मा	६ महिना वा सो भन्दा बढीकाम गरेको	३ देखि ६ महिना काम गरेको	३ महिना भन्दा कम काम गरेको	कुनैपनि आर्थिक काम नगरेको
जम्मा	३५,०४३	९,६८४	४,३४८	४,०१८	१६,९९३
प्रतिशत	१००%	२७.६३%	१२.४१%	११.४७%	४८.४९%
पुरुष	१७,५५७	७,८१७	१,८८५	१,७४४	६,१११
प्रतिशत	५०.१०%	२२.३१%	५.३८%	४.९८%	१७.४४%

सङ्ख्या/ प्रतिशत	जम्मा	६ महिना वा सो भन्दा बढीकाम गरेको	३ देखि ६ महिना काम गरेको	३ महिना भन्दा कम काम गरेको	कुनैपनि आर्थिक काम नगरेको
महिला	१७,४८६	१,८६७	२,४६३	२,२७४	१०,८८२
प्रतिशत	४९.९०%	५.३३%	७.०३%	६.४९%	३१.०५%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ७.९ : आर्थिक काम गरेको अवधिको आधारमा जनसङ्ख्या वितरण प्रतिशतमा (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी)

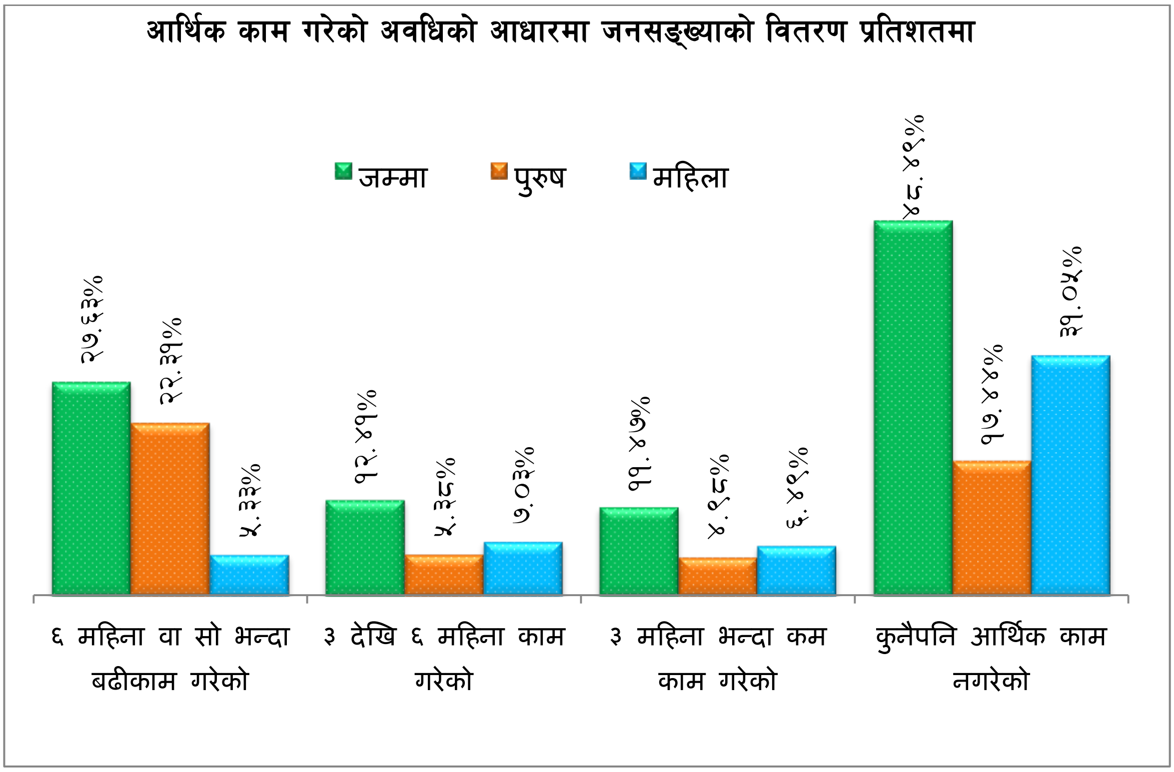

तालिका नं. ७.३३ : प्रमुख उद्योग र रोजगारीको संस्थागत क्षेत्र अनुसार १० वर्ष र सोभन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या

प्रमुख उद्योग र रोजगारीको संस्थागत क्षेत्र	जम्मा	प्रतिशत	पुरूष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
कृषि, वन तथा माछापालन	८,४८५	४७.०१%	४,९९३	२७.६६%	३,४९२	१९.३५%
निर्माण	३,१३७	१७.३८%	२,४३१	१३.४७%	७०६	३.९१%
थोक र खुद्रा व्यापार, मोटर सवारी साधन र मोटरसाइकलको मर्मत	२,८२०	१५.६२%	१,४५७	८.०७%	१,३६३	७.५५%
औद्योगिक उत्पादन	१,०५१	५.८२%	८८८	४.९२%	१६३	०.९०%
अन्य सेवा गतिविधिहरू	१,०२४	५.६७%	४०५	२.२४%	६१९	३.४३%
यातायात र भण्डारण	३९७	२.२०%	३९२	२.१७%	५	०.०३%
शिक्षा	३२९	१.८२%	२३१	१.२८%	९८	०.५४%
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य गतिविधिहरू	१२९	०.७१%	७९	०.४४%	५०	०.२८%
आवास र खाद्य सेवा गतिविधिहरू	१२५	०.६९%	१०२	०.५७%	२३	०.१३%
सार्वजनिक प्रशासन र रक्षा	११८	०.६५%	१०८	०.६०%	१०	०.०६%

रोजगारदाताको रूपमा घरपरिवारका गतिविधिहरू	११४	०.६३%	७९	०.४४%	३५	०.१९%
वित्तीय र बीमा गतिविधिहरू	८०	०.४४%	६३	०.३५%	१७	०.०९%
कला, मनोरञ्जन र मनोरञ्जन	६३	०.३५%	५८	०.३२%	५	०.०३%
व्यावसायिक, वैज्ञानिक र प्राविधिक गतिविधिहरू	४४	०.२४%	४२	०.२३%	२	०.०१%
बिजुली, ग्यास, बाफ र वातानुकूलित आपूर्ति	३८	०.२१%	३८	०.२१%	-	०.००%
सूचना र सञ्चार	२५	०.१४%	२३	०.१३%	२	०.०१%
खानी तथा उत्खनन्	१८	०.१०%	१८	०.१०%	-	०.००%
प्रशासनिक र समर्थन सेवा गतिविधिहरू	१६	०.०९%	१४	०.०८%	२	०.०१%
उद्योग उल्लेख गरिएको छैन	१४	०.०८%	४	०.०२%	१०	०.०६%
घर जग्गा व्यवसाय गतिविधिहरू	११	०.०६%	११	०.०६%	-	०.००%
पानी आपूर्ति, ढल निकास, फोहोर व्यवस्थापन र उपचार गतिविधिहरू	१०	०.०६%	९	०.०५%	१	०.०१%
बाह्य-क्षेत्रीय संस्था र निकायहरूको गतिविधिहरू	२	०.०१%	१	०.०१%	१	०.०१%
जम्मा	**१८,०५०**	**१००%**	**११,४४६**	**६३.४१%**	**६,६०४**	**३६.५९%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

झन्डै आधा जनसङ्ख्या (४७.०१ प्रतिशत) अझै पनि कृषिमा आधारित छ । यसले गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र अझै पनि प्राथमिक क्षेत्रमै केन्द्रित रहेको देखाउँछ । यद्यपि, कृषिको आधुनिकिकरण र व्यवसायिकरणको सम्भावना भने उच्च देखिन्छ । रोजगारीमा पुरुषको सहभागिता ६३.४१ प्रतिशत भन्दा बढी हुँदा महिलाको सहभागिता केवल ३६.५९ प्रतिशत को हाराहारीमा छ । विशेषगरी निर्माण र यातायात जस्ता क्षेत्रमा महिलाको उपस्थिति निकै न्यून छ । महिलाहरू धेरैजसो कृषि र व्यापारमा सीमित छन् । निर्माण क्षेत्रमा १७.३८ प्रतिशत रोजगारी हुनुले गाउँपालिकामा भौतिक पूर्वाधार निर्माण वा सहरीकरणका गतिविधिहरू तीव्र गतिमा भइरहेको संकेत गर्छ । औद्योगिक उत्पादन, वित्तीय गतिविधि र सूचना प्रविधि जस्ता आधुनिक क्षेत्रमा रोजगारीको प्रतिशत निकै कम छ । यसले गर्दा सीपयुक्त र उच्च आम्दानी हुने रोजगारीका अवसरहरू गाउँपालिका भित्र न्यून रहेको बुझिन्छ । होटल/आवास, कला/मनोरञ्जन र व्यावसायिक सेवाहरूमा १ प्रतिशत भन्दा कम सहभागिता हुनुले गाउँपालिकामा पर्यटन र व्यावसायिक सेवाहरूको विकास हुन बाँकी रहेको देखाउँछ ।

चार्ट नं. ७.१० : प्रमुख उद्योग र रोजगारीको संस्थागत क्षेत्र अनुसार १० वर्ष र सोभन्दा माथिको आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या

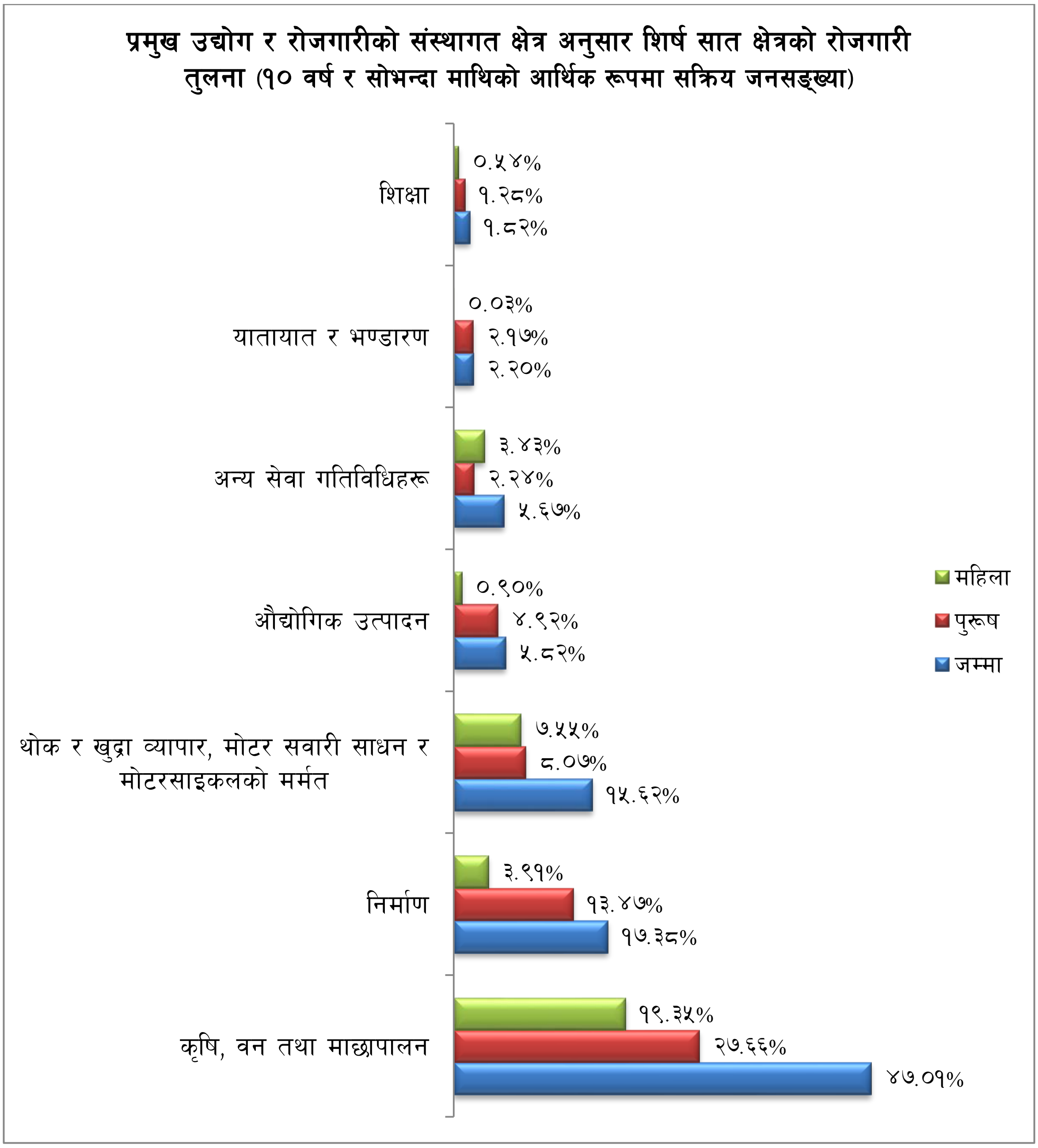

समग्रमा, यस गाउँपालिकाको रोजगारीको ढाँचा कृषि र निर्माणमुखी छ । यहाँको श्रम शक्ति परम्परागत पेशामा बढी र आधुनिक प्राविधिक क्षेत्रमा कम संलग्न छ । कुल रोजगारीको करिब आधा हिस्सा ओगटेको कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बढाउनु आवश्यक देखिन्छ । महिलाहरूलाई घरबाहिरका र प्राविधिक क्षेत्रका रोजगारीमा आकर्षित गर्नुपर्ने चुनौती देखिन्छ । अर्थतन्त्रलाई बलियो बनाउन कृषिबाट श्रम शक्तिलाई विस्तारै औद्योगिक र सेवा क्षेत्र (पर्यटन, सूचना प्रविधि, वित्तीय संस्था) तर्फ लैजानु पर्ने देखिन्छ । प्राविधिक, वैज्ञानिक र प्रशासनिक सेवामा न्यून उपस्थिति हुनुले उच्च शिक्षा र व्यावसायिक तालिमको खाँचोलाई औंल्याउँछ ।

जीवन निर्वाह खेती, सानोतिनो व्यापार, ज्याला मजदुरी तथा वैदेशीक रोजगार नै प्रस्ताव प्रभावित क्षेत्रका वासिन्दाहरूको मुख्य आर्थिक क्रियाकलाप हुन । गाउँपालिकाका १० वर्ष वा सो भन्दा बढी

उमेरका व्यक्तिले गरेको आर्थिक कामलाई नेपाल स्तरीय पेशागत वर्गीकरण अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक काम गरेका १८ हजार ५० जना जनसङ्ख्या मध्ये पेशागत रूपमा सबैभन्दा बढी कृषि, वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदारहरू ३९.२० प्रतिशत रहेका छन्। यसपछि क्रमशः सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू ३५.५६ प्रतिशत, शिल्पकला तथा कालिगढ र यस सम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदारहरू १०.६५ प्रतिशत, सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्ने कामदारहरू ४.७६ प्रतिशत, यन्त्र तथा मेशिन अपरेटर र जडान गर्ने कामदारहरू ३.५९ प्रतिशत, व्यवस्थापकहरू २.२८ प्रतिशत, पेशाविदहरू २.१० प्रतिशत रहेका छन्। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका नं. ७.३४ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेशा अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

आर्थिक कामको पेशागत विवरण	जम्मा	प्रतिशत	पुरूष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
कृषि,वन र माछापालन कार्यका दक्ष कामदारहरू	७,०७६	३९.२०%	४,३०६	२३.८६%	२,७७०	१५.३५%
सामान्य वा प्राथमिक पेशाका कामदारहरू	६,४१९	३५.५६%	३,१४८	१७.४४%	३,२७१	१८.१२%
शिल्पकला तथा कालिगढ र यस सम्बन्धी व्यापार गर्ने कामदारहरू	१,९२३	१०.६५%	१,७५२	९.७१%	१७१	०.९५%
सेवा तथा वस्तु बिक्री गर्नेकामदारहरू	८६०	४.७६%	७०४	३.९०%	१५६	०.८६%
यन्त्र तथा मेशिन अपरेटर र जडानगर्ने कामदारहरू	६४८	३.५९%	६३२	३.५०%	१६	०.०९%
व्यवस्थापकहरू	४११	२.२८%	३६१	२.००%	५०	०.२८%
पेशाविद्हरू	३७९	२.१०%	२७८	१.५४%	१०१	०.५६%
प्राविधिक तथा सहायक पेशाविद्हरू	१९४	१.०७%	१५३	०.८५%	४१	०.२३%
कार्यालय सहायकहरू	९२	०.५१%	७८	०.४३%	१४	०.०८%
सैनिक अधिकारीहरू	२७	०.१५%	२३	०.१३%	४	०.०२%
उल्लेख नभएका	२१	०.१२%	११	०.०६%	१०	०.०६%
जम्मा	**१८,०५०**	**१००%**	**११,४४६**	**६३.४१%**	**६,६०४**	**३६.५९%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

कृषि दक्ष कामदार (३९.२ प्रतिशत) र सामान्य/प्राथमिक पेशा (३५.५ प्रतिशत) गरी करिब ७५ प्रतिशत श्रमशक्ति परम्परागत र शारीरिक श्रममा आधारित काममा सङ्लग्न छ। यसले गाउँपालिकामा अर्ध-दक्ष र अदक्ष कामदारको बाहुल्यता रहेको संकेत गर्छ। महिलाहरूको सहभागिता “सामान्य वा प्राथमिक पेशा” मा १८.१२ प्रतिशत छ, जुन पुरुषको (१७.४४ प्रतिशत) तुलनामा बढी छ। यसले महिलाहरू अझै पनि कम आय हुने र शारीरिक श्रम बढी लाग्ने कार्यमा केन्द्रित रहेको देखाउँछ। व्यवस्थापक र पेशाविद् जस्ता निर्णय प्रक्रियामा भूमिका खेल्ने पेशामा पुरुषको तुलनामा महिलाको उपस्थिति अत्यन्तै न्यून (क्रमशः ०.२८ प्रतिशत र ०.५६ प्रतिशत) छ। यन्त्र तथा मेशिन अपरेटर र प्राविधिक पेशामा न्यून प्रतिशत (करिब ५ प्रतिशत मात्र) हुनुले गाउँपालिकामा मेसिनरी प्रयोग, औद्योगिक प्रविधि र आधुनिक उत्पादन प्रणालीको विकास प्रारम्भिक चरणमै रहेको बुझिन्छ। पेशाविद् र प्राविधिकहरूको सङ्ख्या न्यून हुनुले गाउँपालिकामा उच्च शिक्षा र व्यावसायिक सीप तालिमको ठूलो अभाव रहेको देखाउँछ।

चार्ट नं. ७.११ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्याको मुख्य पेशा अनुसारको विवरण (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)

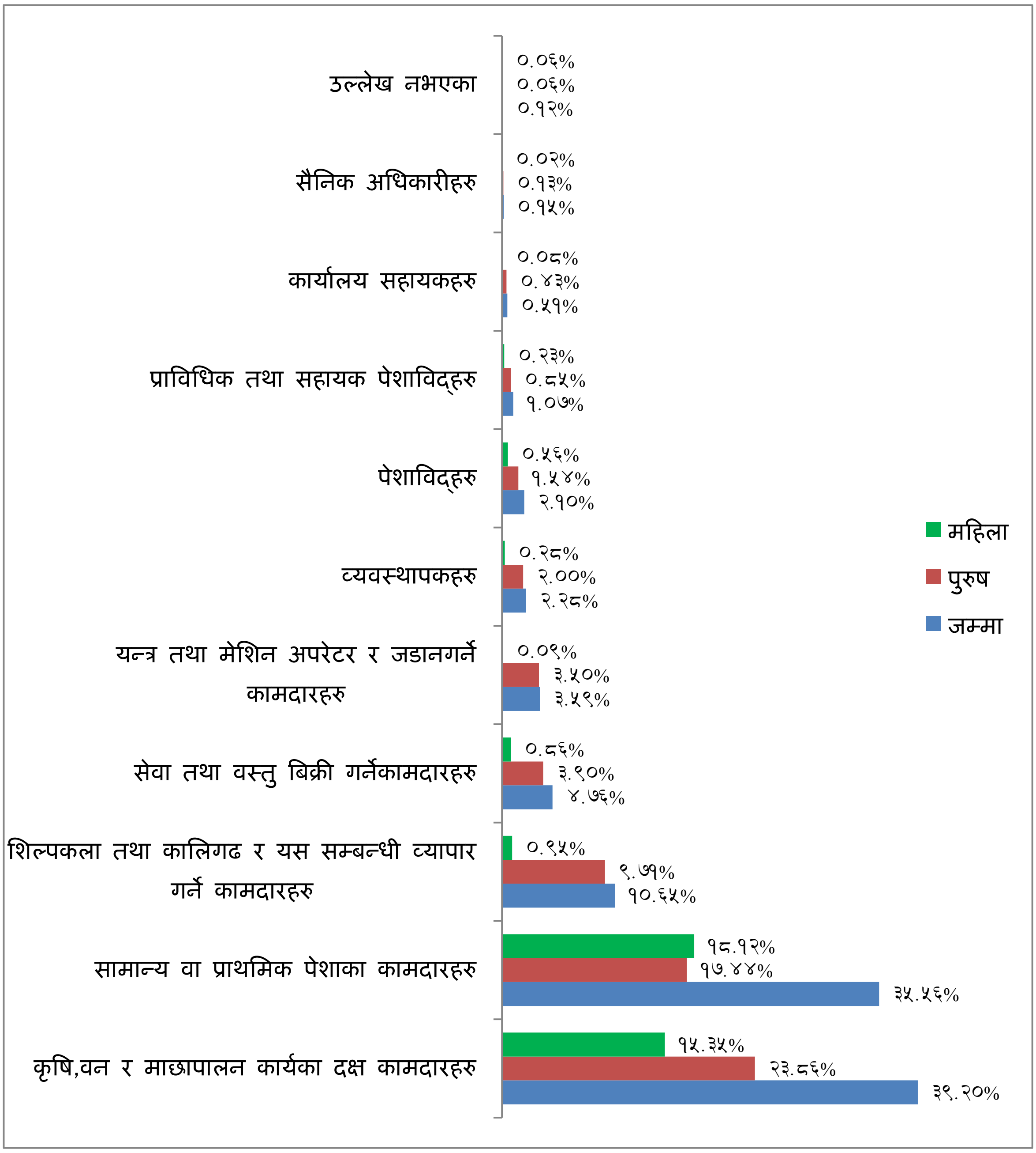

करिव ७४.७६ प्रतिशत जनसङ्ख्या कृषि र प्राथमिक पेशामै अल्भिएको हुँदा अर्थतन्त्रको जग कमजोर छ। प्राविधिक र व्यवस्थापकीय पेशामा १-२ प्रतिशत मात्र जनसङ्ख्या हुनुले आधुनिक अर्थतन्त्र तर्फको संक्रमण निकै सुस्त छ। कामदारहरूलाई "दक्ष" बनाउन व्यावसायिक तथा सीपमूलक तालिमको आवश्यकता छ। महिलाहरूलाई प्राथमिक पेशाबाट सीपयुक्त र प्राविधिक पेशातर्फ आकर्षित गर्न विशेष कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ। शिल्पकला र कालिगढ क्षेत्र (१०.६५ प्रतिशत) लाई लघु उद्यमसँग जोडेर स्थानीय उत्पादन प्रवर्द्धन गर्न सकिने देखिन्छ।

तालिका नं. ७.३५ : औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न जनशक्ति

क्षेत्र	प्रतिष्ठानको सङ्ख्या	सङ्लग्न जनशक्ति
कृषि, वन तथा माछापालन	३०	८५
औद्योगिक उत्पादन	१२२	१,५८७
खानी तथा उत्खनन्, विद्युत, ग्याँस, पानीको आपूर्ति तथा निर्माण	४	१८
थोक तथा खुद्रा व्यापार	६९२	१,५४७
यातायात तथा भण्डारण, सूचना तथा सञ्चार	३	१२
आवास तथा भोजन सेवा सम्वन्धी क्रियाकलापहरू	१३१	२८७
वित्तीय तथा विमासम्वन्धी क्रियाकलाप	८	३८
शिक्षा	४१	४६५
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यका क्रियाकलाप	९	४१
घरजग्गा कारोवार, पेशागत वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलाप, प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलाप, कला मनोञ्जन तथा मनोविनोद अन्य सेवाहरू	८६	१८०
कुल प्रतिष्ठान सङ्ख्या	**१,१२६**	**४,२६०**

स्रोत : आर्थिक गणना २०७५

चार्ट नं. ७.१२ : गाउँपालिकाको प्रतिष्ठान विवरण र सङ्लग्न जनशक्ति

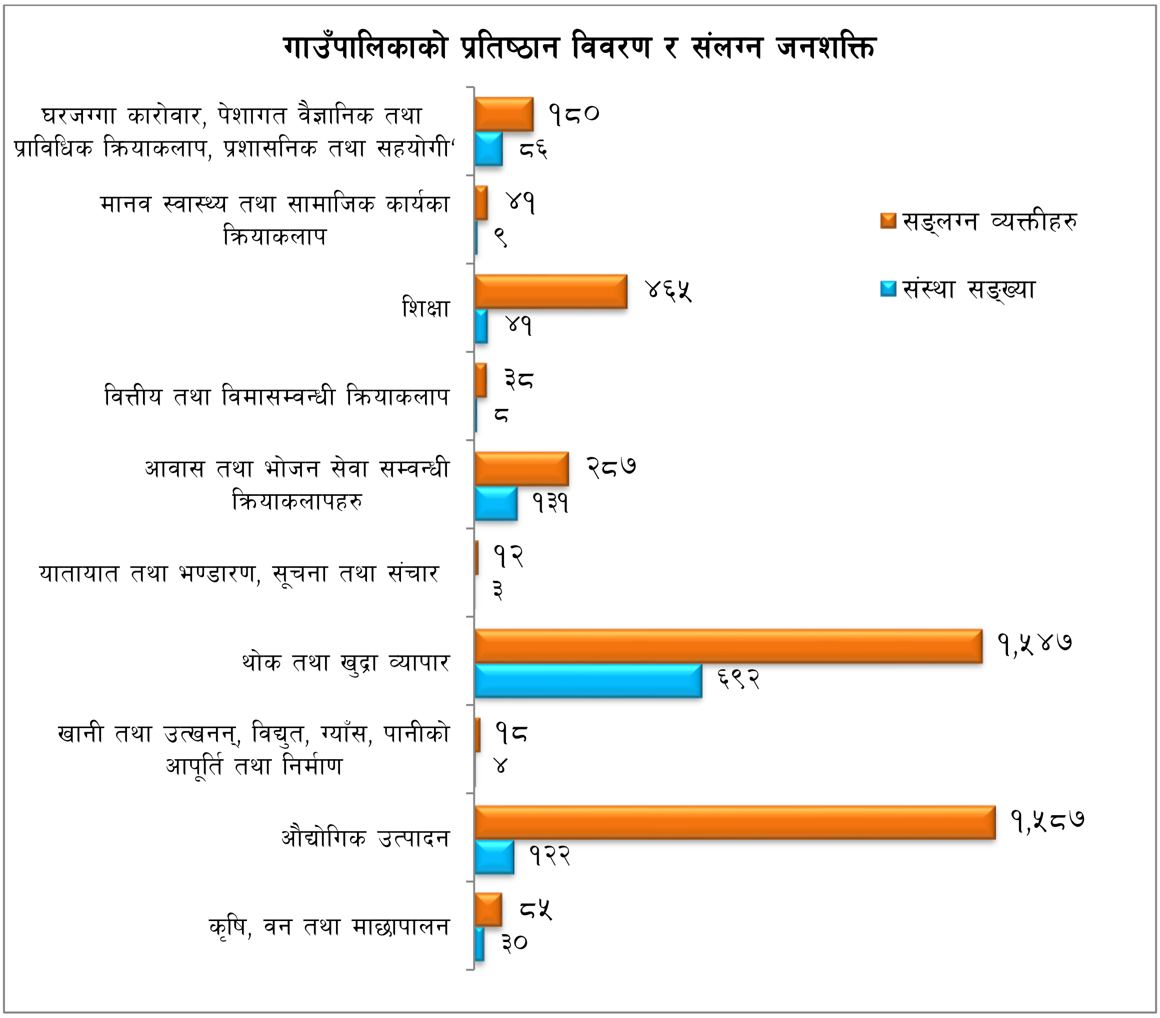

तालिका नं. ७.३६ : औद्योगिक वर्गीकरणको खण्ड अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार

सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार	प्रतिष्ठानको सङ्ख्या	सङ्लग्न जनशक्ति
१ जना सङ्लग्न भएको प्रतिष्ठानहरू	३०९	३०९
२ जना सङ्लग्न भएको प्रतिष्ठानहरू	५२९	१,०५८
३-९ जना सङ्लग्न भएको प्रतिष्ठानहरू	२४७	१,००२
१० जना तथा धेरै सङ्लग्न भएको प्रतिष्ठानहरू	४१	१,८९१
जम्मा	**१,१२६**	**४,२६०**

स्रोत : आर्थिक गणना २०७५

चार्ट नं. ७.१३ : औद्योगिक वर्गीकरणको खण्ड अनुसार प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार

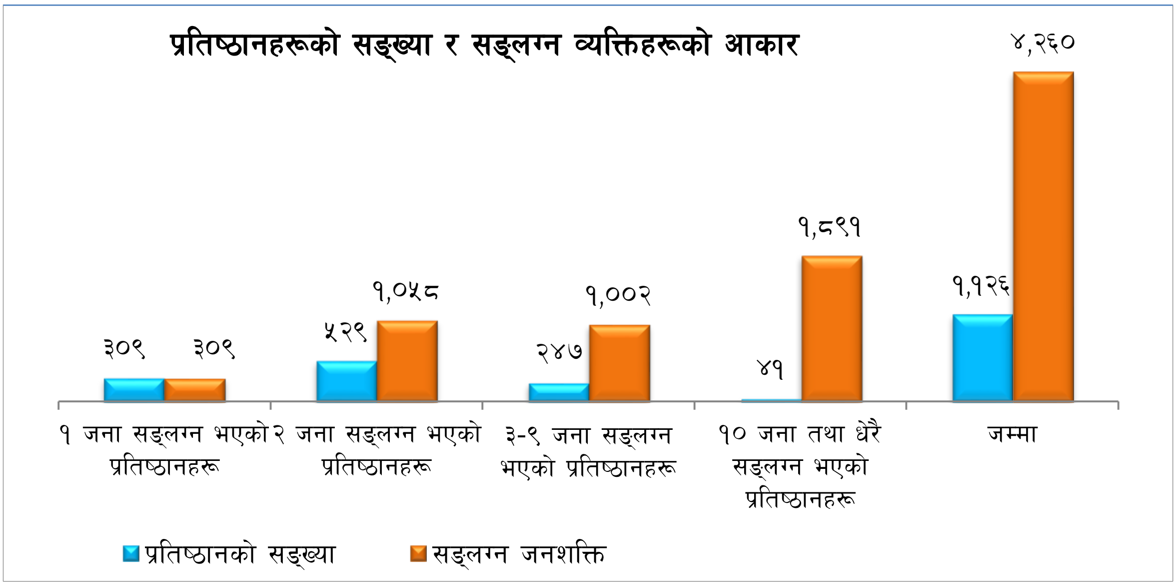

तालिका नं. ७.३७ : प्रतिष्ठानहरूको सङ्ख्या र सङ्लग्न व्यक्तिहरूको आकार अनुसार रुपन्देहीका छिमेकी गाउँपालिकासँग तुलना

स्थानीय तह	प्रतिष्ठान	सङ्लग्न व्यक्ति	प्रति प्रतिष्ठान	महिला प्रतिशत
रोहिणी गाउँपालिका	१,१२६	४,२६०	३.७८	२१.२४%
सैनामैना नगरपालिका	२,४२८	६,७६०	२.७८	३६.२१%
गैडहवा गाउँपालिका	१,१८१	२,५५८	२.१७	२५.९२%
तिलोत्तमा नगरपालिका	५,१६३	२०,०८२	३.८९	३४.२७%

स्रोत : आर्थिक गणना २०७५

रोहिणी गाउँपालिकामा प्रति प्रतिष्ठान सङ्लग्नता (३.७८) तुलनात्मक रूपमा राम्रो छ । यसले ठूला प्रतिष्ठान वा उत्पादनमूलक उद्यम रहेको संकेत गर्दछ । तर महिला सङ्लग्नता (२१.२४ प्रतिशत) छिमेकी तिलोत्तमा (३४.२७ प्रतिशत) र सैनामैना (३६.२१ प्रतिशत) भन्दा उल्लेखनीय रूपमा कम छ । यो सुधारको ठूलो अवसर हो ।

तालिका नं. ७.३८ : उद्योग सम्भाव्यता विश्लेषण

उद्योग क्षेत्र	सम्भाव्यता	आधार	प्राथमिकता
कृषि प्रशोधन उद्योग	अत्यन्त उच्च	धान, तरकारी, तेलहन उत्पादन	★★★★★
दुग्ध प्रशोधन/डेरी	उच्च	पशुपालन परम्परा	★★★★
पशु आहार उद्योग	उच्च	बाखा/गाई पालन	★★★★
बाँस/जैविक उत्पादन	मध्यम	स्थानीय कच्चा माल	★★★
हस्तकला/बुनाइ	मध्यम	महिला सहभागिता	★★★
कोल्ड स्टोरेज	उच्च	तरकारी संरक्षण	★★★★
पोल्ट्री फार्म	उच्च	बजार माग	★★★★

कृषि प्रशोधन उद्योग (Agro–processing) सबैभन्दा उच्च प्राथमिकताको क्षेत्र हो । धान, तरकारी र तेलहनको स्थानीय उत्पादनलाई मूल्य थपेर बेच्ने उद्योग स्थापना गर्दा किसानको आम्दानी उल्लेखनीय बढ्न सक्छ । गाउँपालिकाले 'व्यवसाय दर्ता ऐन २०८१' जारी गरेको छ, यसले उद्योग-व्यवसाय दर्तालाई व्यवस्थित गर्ने र राजस्व बढाउने उद्देश्य राखेको छ । लुम्बिनी औद्योगिक क्षेत्र (भैरहवा) नजिक हुनाले सहयोगी उद्योगहरू (Ancillary Industries) स्थापना गर्ने सम्भाव्यता उच्च छ ।

तालिका नं. ७.३९ : आर्थिक विकासका लागि प्राथमिक सुझावहरू

प्राथमिकता	सुझाव	अपेक्षित प्रतिफल	समयसीमा
१	कृषि प्रशोधन उद्योग – धान/तरकारी/तेलहन	किसान आय वृद्धि, रोजगार	अल्पकालीन
२	विद्युत पहुँच विस्तार – सबै वडामा	उद्योग सञ्चालन	अल्पकालीन
३	कालोपत्रे सडक – मुख्य बजार केन्द्र	ढुवानी लागत घटाउ	मध्यकालीन
४	महिला उद्यम कोष – लघु ऋण सहित	महिला सशक्तिकरण	अल्पकालीन
५	कोल्ड स्टोरेज – तरकारी संरक्षण	मूल्य थप, अपव्यय घटाउ	मध्यकालीन
६	व्यवसाय दर्ता प्रोत्साहन – सरलीकरण	राजस्व वृद्धि	अल्पकालीन
७	उद्यमिता तालिम – युवा र महिला	नयाँ उद्यम स्थापना	अल्पकालीन
८	सहकारी सुदृढीकरण – ऋण परिचालन	पुँजी पहुँच	मध्यकालीन

चुनौती र अवसरहरू

चुनौती: दक्ष जनशक्तिको अभाव, विद्युत आपूर्तिको अनियमितता, र भारतीय बजारसँगको खुला सीमाका कारण स्थानीय साना व्यापारीहरूले भोग्नुपरेको प्रतिस्पर्धा ।

अवसर: भैरहवामा रहेको गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ) को निकटताले गर्दा निर्यातजन्य साना उद्योग स्थापनाको ठूलो अवसर छ ।

रोहिणी गाउँपालिकाको आर्थिक आधार कृषिबाट क्रमशः व्यापार र सेवा क्षेत्रतर्फ रूपान्तरण हुँदै गरेको देखिन्छ । पालिकाभित्र रहेका करिब ११ सय भन्दा बढी आर्थिक प्रतिष्ठानहरूले स्थानीयस्तरमा रोजगारी सिर्जनामा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् । विशेष गरी धकधई जस्ता बजार केन्द्रहरू व्यापारिक 'हब' को रूपमा विकास भइरहेका छन् । आगामी दिनमा उद्योगहरूलाई कर छुट र सहुलियत मार्फत प्रोत्साहन गर्ने, कृषि प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गर्ने र महिला उद्यमीहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिने नीति लिइएमा पालिकाको दिगो आर्थिक विकास सम्भव देखिन्छ ।

७.४ सहकारी र वित्तीय सेवा

वित्तीय परिचालन विकास र सेवा प्रवाहको अपरिहार्य आधारशीला हो । नेपालको संविधानले सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने, सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गरी राष्ट्रिय विकासमा अत्याधिक परिचालन गर्ने नीति लिएको छ । संविधानले सहकारी संस्थालाई स्थानीयतहको अधिकार सूचीमा राखेको छ भने स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले सहकारी सम्वन्धी नीति, कानून, मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन र नियमन गर्ने, आफ्नो क्षेत्रभित्र सहकारीको दर्ता अनुमति, खारेजी र परिचालन, सहकारी संस्थाको क्षमता विकास, ऋण तथा सहकारी संस्थाको मापदण्ड निर्धारण र नियमन लगायत सहकारीताको प्रवर्द्धन सम्वन्धी महत्वपूर्ण अधिकार दिएको छ । गाउँपालिकाका तर्फबाट कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय, महिला, दलित, अपाङ्ग, असहाय तथा जेष्ठ नागरिकहरूका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गर्ने वित्तीय तथा सहकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था रहेको छ । कृषि सहकारीहरू सञ्चालनमा रहेको र वित्तीय सेवामा पहुँच सहज रहेको छ । त्यसैगरी, गाउँपालिकाले कमजोर क्षमतामा सञ्चालित सहकारीहरूको एकीकरण कार्यमा सहजीकरण, स्थानीय नागरिकको क्रयशक्ति अभिवृद्धि र सहकारीका माध्यमबाट निरपेक्ष गरीबी घटाउन सहकारीको बिशेष कार्यक्रम सञ्चालनको नीति लिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई गाउँ बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आय मूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्त्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तीय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ । गाउँपालिकामा उद्योग व्यापार क्षेत्रमा लगानी गर्ने उद्देश्यका साथ बचत तथा ऋण, कृषि, बहुद्देश्यीय, दुग्ध, मत्स्य आदि प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूबाट कर्जा लगानी हुने गरेको छ । साथै नियमित रूपमा सदस्यहरूबाट बचत सङ्कलन पनि गर्दै आएको देखिन्छ । जसमा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था २, बहुउद्देश्यीय २, कृषि १७ गरी जम्मा २१ वटा सहकारी संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।

तालिका नं. ७.४० : सहकारी र वित्तीय सेवा

सूचक	एकाई	अवस्था
स्थानीय स्तरमा सञ्चालित सहकारी	सङ्ख्या	२१
वाणिज्य बैंक	सङ्ख्या	३
कृषि विकास बैंक (विशेष)	सङ्ख्या	१
विकास बैंक	सङ्ख्या	२
लघु वित्त संस्था	सङ्ख्या	८
सहकारीमा पहुँच (घरबाट ३० मिनेट भित्रको पैदल यात्रामा सहकारीमा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत	१००

स्रोत : गाउँपालिका सहकारी शाखा, २०८२

तालिका नं. ७.४१ :सहकारी संस्थाहरूको प्रकार र सङ्ख्या

सहकारी संस्थाको प्रकार	सङ्ख्या
कृषि सहकारी संस्था	१७
बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	२
बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था	२
जम्मा सहकारी संस्था	**२१**

स्रोत : गाउँपालिका सहकारी शाखा, २०८२

चार्ट नं. ७.१४ : सहकारी संस्थाहरूको प्रकार अनुसारको प्रतिशत

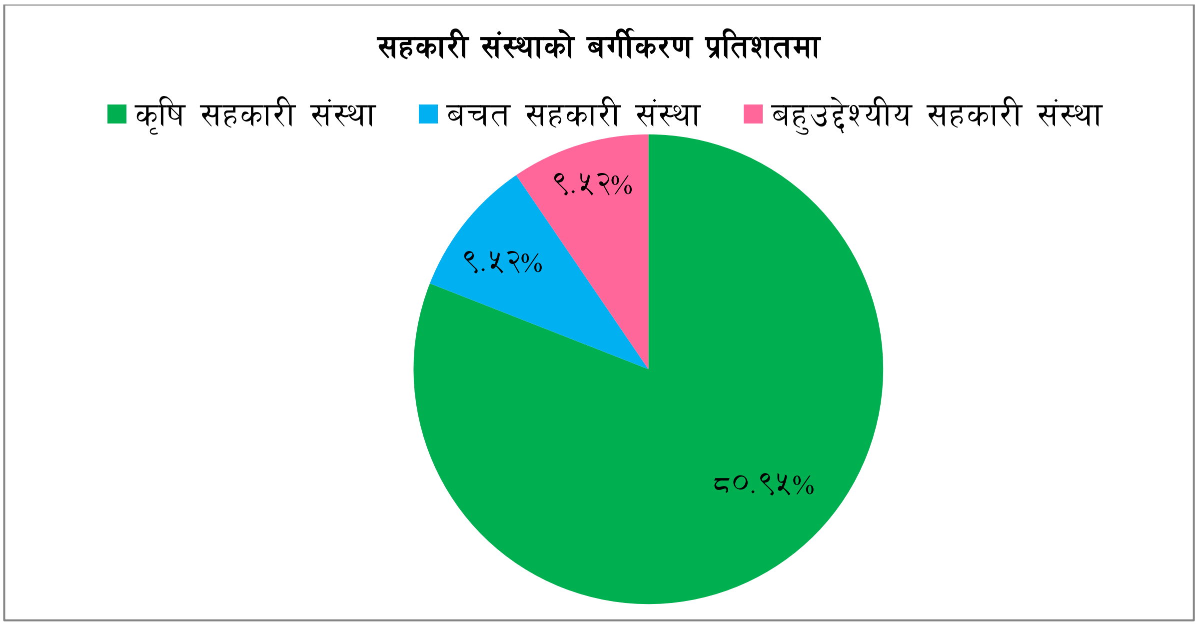

तालिका नं. ७.४२ : सहकारी संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	सहकारीको नाम	ठेगाना	प्रकार
१	रोहिणी कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	कृषि सहकारी
२	कदम महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-७	कृषि सहकारी
३	उपदान कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-४	कृषि सहकारी
४	त्रिदेवी बचत तथा कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	कृषि सहकारी
५	विराट कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-२	कृषि सहकारी
६	कोटहीमाई महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-५	कृषि सहकारी
७	धकधई सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	बचत तथा ऋण सहकारी
८	लक्ष्मी कृषक सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-४	कृषि सहकारी
९	संघर्ष बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-५	बचत तथा ऋण सहकारी
१०	ग्रामीण महिला उद्यम सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	बहूउद्देश्सीय सहकारी
११	आदित्य कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	कृषि सहकारी
१२	गहकिलो कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-१	कृषि सहकारी
१३	दैनिक कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-१	कृषि सहकारी
१४	उन्नत कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-१	कृषि सहकारी
१५	श्रीराम जानकी कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-३	कृषि सहकारी
१६	नमुना वहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-६	बहूउद्देश्सीय सहकारी
१७	शिवशक्ति कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-५	कृषि सहकारी
१८	महाव कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-४	कृषि सहकारी
१९	रहमत कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-७	कृषि सहकारी
२०	हरित क्रान्ति महिला कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-२	कृषि सहकारी
२१	जगदम्बा कृषि सहकारी संस्था लि.	रोहिणी-२	कृषि सहकारी

सहकारीको प्रकार	विशेषता	सेवा क्षेत्र
बचत तथा ऋण सहकारी	सदस्यका लागि बचत र कर्जा	कृषक, महिला, युवा
कृषि सहकारी	कृषि आदान र बजार सेवा	किसान सदस्य
महिला सहकारी	महिला उद्यम सहयोग	महिला सदस्य
दुग्ध उत्पादक सहकारी	दूध सङ्कलन र बिक्री	पशुपालक

रेमिट्यान्स अर्थतन्त्र

रेमिट्यान्स स्थानीय अर्थतन्त्रको एक ठूलो खम्बा हो । तर यो उपभोगमुखी छ, उत्पादनमुखी छैन । रेमिट्यान्सलाई स्थानीय लगानीमा रूपान्तरण गर्न उद्यमशीलता कार्यक्रम आवश्यक छ । सहकारी संस्थाहरू कृषि ऋण र बचत परिचालनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेका छन् । तिनको क्षमता बढाउँदा ग्रामीण वित्त पहुँच विस्तार गर्नु पर्दछ ।

तालिका नं. ७.४३ : रेमिट्यान्स अर्थतन्त्र

सूचक	अनुमान/तथ्याङ्क	विश्लेषण
अनुपस्थित जनसङ्ख्या (२०७८)	१,२११ (२.८०%)	वैदेशिक रोजगारी प्रमुख
अनुपस्थित पुरुष	१,१८० (कुल जनसङ्ख्याको (२.७२%)	बहुसंख्य खाडी देशमा
रेमिट्यान्स प्रभाव	उच्च	परिवार उपभोग, निर्माण, शिक्षा
स्थानीय लगानीमा रूपान्तरण	न्यून	उत्पादनशील लगानी कम
अनौपचारिक हुन्डी प्रणाली	सम्भाव्य	औपचारिक च्यानलमा ल्याउन आवश्यक

गाउँपालिकामा रहेका सहकारी तथा वित्तीय सेवा संस्थाहरूले स्थानीय स्तरमा बचत परिचालन, सुलभ ऋण प्रवाह तथा कृषि र साना उद्यम प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका छन् । यसले ग्रामीण आर्थिक गतिविधि विस्तार तथा वित्तीय पहुँच वृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ । गाउँपालिकामा वित्तीय सेवाको संरचना "पिरामिड" आकारको देखिन्छ, जहाँ सहर केन्द्रित भागमा बैंकहरू र ग्रामीण भागमा लघुवित्त तथा सहकारीहरूको बाहुल्यता छ । वित्तीय संस्थाहरूको संख्यामा वृद्धि भए तापनि वित्तीय साक्षरताको कमी र डिजिटल बैंकिङ्को न्यून प्रयोग मुख्य चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । अधिकांश वित्तीय कारोबार अझै पनि नगदमा आधारित छ ।

गाउँपालिकाको सबै राजस्व सङ्कलन, कर भुक्तानी र सेवा शुल्कलाई अनिवार्य रूपमा 'डिजिटल वालेट' वा बैंकमार्फत गर्ने गरी "क्यासलेस" प्रणाली अवलम्बन गर्नु पर्ने छ । प्रत्येक वडामा वर्षमा कम्तीमा एक पटक बैंकहरूसँगको समन्वयमा वित्तीय साक्षरता र बिमा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाले बैंकहरूसँग सम्झौता गरी युवा र महिला उद्यमीहरूका लागि ब्याज अनुदानको व्यवस्था गरी स्वरोजगार सिर्जना गर्न सक्नेछ । स्थानीय स्तरमा रहेका सहकारीहरूको प्रभावकारी नियमन र अनुगमन गरी बचतकर्ताको निक्षेप सुरक्षित गर्ने र तिनीहरूलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने गर्नु पर्दछ ।

७.५ पर्यटन

नेपालको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य तथा विश्वकै पवित्र तिर्थस्थल लुम्बिनीको निकटमा अवस्थित रोहिणी गाउँपालिका पर्यटन विकासको प्रचुर सम्भावना बोकेको क्षेत्र हो । गाउँपालिकामा केही पर्यटकीय क्षेत्र

भएपनि त्यसको प्रसार प्रचारको अभावमा ओझेलमा परिरहेको छ । गाउँपालिकामा पर्यटन सुचना केन्द्र समेत नहुँदा पर्यटन सम्बन्धी भएका गतिविधिहरूको सुचना प्राप्त हुन कठिन छ ।
आकर्षक वन तथा उद्यान क्षेत्र, एतिहासिक एवम धार्मिक सम्पदा, भौगोलिक अवस्थिति आदिको विस्तृत अध्ययनको आधारमा पर्यटन विकासका कार्यक्रममा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ । रोहिणी गाउँपालिका क्षेत्रलाई कृषि पर्यटनको रूपमा विकास गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना रहेको छ । गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतयाः कृषि, मत्स्यपालन, उद्योग, पर्यटन तथा सेवा जस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ । गाउँपालिकामा प्रमुख रूपमा रोहिणी नदी, सामुदायिक वन, स्थानीय धार्मिक मन्दिर तथा परम्परागत बस्तीहरू नै धार्मिक, पर्यटकीय र ऐतिहासिक सम्भावना भएका स्थलका रूपमा पाइन्छन् । गाउँपालिकामा धार्मिक, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्भावना भएका स्थलहरू स्थानीय स्तरमा अवस्थित छन् । यी स्थलहरूलाई पूर्वाधार विकास र संरक्षणमार्फत आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । थारू हस्तशिल्प, कृषि औजार, हस्तनिर्मित जडीबुटी, पकवान, स्थानीय कला र खाद्य संस्कृतिलार्य पर्यटनका साथ प्रवर्द्धन गर्न सकिने प्रवल सम्भावना रहेको छ । लुम्बिनी पर्यटकीय क्षेत्रको नजिक, लुम्बिनी अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल विस्तारसँगै जोडिएको यस गाउँपालिकामा धार्मिक एवं सांस्कृतिक स्थलहरू, आधुनिक ट्रेन्डमा आधारित पर्यटकीय आकर्षण र जातीय विविधता मार्फत समृद्धि र रोजगारी सिर्जना गर्ने क्षमता विद्यमान छ । यस्ता सम्भावनालाई योजना र प्रवर्द्धनमा ल्याउनु नै दीगो विकासको मार्ग हुनेछ । स्थानीय स्तरमा पर्यटन वस्तुको पहिचान गरी त्यसको प्रचार प्रसार, पर्यटकको औसत वसाई तथा खर्च वृद्धि गर्न जोड सहित पर्यटन विमाको अवधारणा विकास तथा कार्यान्वयनमा अग्रसर रहेको छ ।

तालिका नं. ७.४४ : पर्यटकीय स्थलहरूको विवरण

क्र.स.	स्थलको नाम	प्रकार	वडा नं./ठेगाना
१	रोहिणी नदी	प्राकृतिक/ऐतिहासिक	गाउँपालिका भित्रका विभिन्न वडा क्षेत्र
२	गौतम बुद्ध सामुदायिक वन	प्राकृतिक/पर्यटकीय	वडा नं. २
३	धकधई शिव मन्दिर	धार्मिक	वडा नं. ३, धकधई
४	पोखरभिन्डी दुर्गा मन्दिर	धार्मिक	वडा नं. ४, पोखरभिन्डी
५	खुरहुरिया पिकनिक क्षेत्र	पर्यटकीय/प्राकृतिक	वडा नं. ४
६	बगहा हनुमान मन्दिर	धार्मिक	वडा नं. ५, बगहा
७	स्थानीय पोखरी तथा ताल क्षेत्र	प्राकृतिक/पर्यटकीय	विभिन्न वडा
८	धकधई सांस्कृतिक क्षेत्र	सांस्कृतिक/ऐतिहासिक	वडा नं. ३
९	परम्परागत ग्रामीण बस्ती क्षेत्र	सांस्कृतिक/ग्रामीण पर्यटन	वडा नं. ५ र अन्य वडा

स्रोत : प्रोफाइल र स्थलगत अध्ययन, २०८२

यस गाउँपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरू रहेका छन् भने त्यस्तै मुस्लिम र क्रिस्चियन धर्म मान्ने मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाती र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । सांस्कृतिक रूपमा रोहिणी गाउँपालिका धार्मिक विविधताको प्रतीक हो, जहाँ हिन्दु, मुस्लिम र क्रिस्चियन समुदायहरू मिलेर बसोबास गर्दछन् । केवट, कहार, कुर्मी, धोबी, तेली, ब्राहमण (तराई), थारू, ब्राह्मण (पहाड), क्षेत्री, मधेसी, मुस्लिम, मगर आदि समुदायको मिश्रित बसोवास रहेको यस क्षेत्रमा हिन्दु, बुद्ध तथा मुस्लिम धर्मावलम्बी बीचको युगौं पुरानो सहिष्णुता रहेको छ । यहाँ विभिन्न

चाडपर्वहरू सामूहिक रूपमा मनाइन्छ, जसले सामुदायिक सद्भाव र सांस्कृतिक एकतालाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । गाउँपालिकामा विभिन्न संस्कृति, कला, भाषा भएका मानिसहरूको बसोबास रहेको छ । गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका जातजाति, धर्म र भाषाभाषी बोल्ने परिवारहरूको बसोबास रहेको छ । थारू समुदायले यस्तै, भुइँकला, वेदी, नाग, अष्टदल, ज्योति कला, टोटमवादी कला, गौरा (मूर्ति कला), गाँज (पुत्ला, देवीको प्रतीक पुत्ला), विजय सालको गिलाँस, काष्ठ कला, तेल हाल्ने चाडी, पाल्लो, कोशी, छाप्रो, ढकिया, डोको, नाम्लो, ढकिया, ढेरी, गिलाँसलगायत विभिन्न किसिमका कला, संस्कृतिहरू प्रचलनमा रहेका छन् । विद्यमान सबै कला, संस्कृतिको अध्ययन र संरक्षणको अभावका कारण कतिपय कला, संस्कृति, परम्परा अमूर्त र लोपोन्मुख अवस्थामा रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्दै आएका थारू समुदाय संस्कृतिले गाउँपालिकाको सांस्कृतिक पर्यटनलाई आकर्षण गरेको छ । गाउँपालिकामा ८.५० प्रतिशत थारू समुदायको बसोबास रहेको छ । थारू जातिसँग रहेको मौलिक सांस्कृतिक पक्ष र रैथाने आदिवासी ज्ञानको अभिलेखीकरण तथा संरक्षण आवश्यक छ । सांस्कृतिक पर्यटन आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरूको चासो र आकर्षण बन्न पुगेको छ । गाउँपालिकाको ग्रामीण पर्यटनलाई एकीकृत गर्ने क्रममा यस क्षेत्रमा थारू रेस्टुरेन्ट र भोजनालयको विकास गरी उनीहरूको विशिष्ट परिकार पस्कने प्रयास जरूरी छ । त्यसैगरी, उनीहरूको भेषभूषा, नाचगान, बाजा, गीत र खेलहरूको प्रदर्शन र प्रस्तुतीकरणको माध्यमबाट आन्तरिक र बाह्य पर्यटकलाई आकर्षित गर्न सकिन्छ ।

गाउँपालिकामा विशेष गरी प्राकृतिक वातावरण, सांस्कृतिक परम्परा तथा धार्मिक आस्थाका कारण स्थानीय तथा आन्तरिक पर्यटक आकर्षित हुने सम्भावना देखिन्छ । यद्यपि, यी स्थलहरूको व्यवस्थित संरक्षण तथा पूर्वाधार विकास पर्याप्त रूपमा हुन सकेको छैन । कतिपय धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरूमा आवश्यक संरचना, सूचना बोर्ड, सडक पहुँच, सरसफाई तथा प्रचार-प्रसारको अभाव देखिन्छ । यसका कारण ती स्थलहरूबाट अपेक्षित आर्थिक तथा सामाजिक लाभ प्राप्त हुन सकेको छैन । पर्यटन विकासकालागि गर्न सकिने आवश्यक पक्षहरु :

- धार्मिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरूको पहिचान, अभिलेखीकरण र नक्साङ्कन गर्ने ।
- ती स्थलहरूको संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरमा संरक्षण योजना तयार गर्ने ।
- प्रमुख स्थलहरूमा सडक पहुँच, खानेपानी, शौचालय, पार्किङ, विश्राम स्थल लगायत आधारभूत पर्यटन पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरूको नियमित सरसफाई र व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गर्ने ।
- पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि सूचना बोर्ड, संकेत चिन्ह तथा प्रचार-प्रसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- स्थानीय समुदायको सहभागितामा होमस्टे, ग्रामीण पर्यटन तथा सांस्कृतिक कार्यक्रम प्रवर्द्धन गर्ने ।
- धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल वरिपरि पर्यावरण संरक्षण र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गाउँपालिका, निजी क्षेत्र तथा समुदायबीच सहकार्यमा पर्यटन विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- पर्यटनसँग सम्बन्धित स्थानीय उत्पादन, हस्तकला तथा कृषि उत्पादनको बजार प्रवर्द्धन गर्ने ।
- दीर्घकालीन रूपमा पर्यटन गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

यदि यी स्थलहरूको संरक्षण, व्यवस्थापन र पर्यटन पूर्वाधार विकास योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाइयो भने स्थानीय आर्थिक गतिविधि विस्तार, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय उत्पादनको बजार विस्तार तथा गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक विकासमा सकारात्मक योगदान पुग्न सक्छ । त्यसैले धार्मिक, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदालाई पर्यटन स्रोतका रूपमा संरक्षण र विकास गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

परिच्छेद ८ : सामाजिक विकास

८.१ जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ

आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा राजनैतिक संरचना निर्माणमा जनसङ्ख्या तथा बसाईसराईको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहि आएको छ । प्रजनन् दर घट्दै जानु, औसत आयुमा वृद्धि हुनु, युवा जनशक्ति विदेशिनु, ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या बढ्दै जानु, शहरी क्षेत्रमा जनघनत्व बढ्नु आदिका कारणले जनसङ्ख्याको वितरणमा असमानता बढ्दै गएको पाइन्छ । रोहिणी गाउँपालिकामा बसाइँसराइ गरी आउने जनसङ्ख्या मुख्य रूपमा लुम्बिनी प्रदेशका पहाडी तथा छिमेकी जिल्लाहरू (जस्तै पाल्पा, गुल्मी, अर्घाखाँची, प्युठान, रोल्पा) बाट आउने प्रवृत्ति बढी देखिन्छ । साथै कपिलवस्तु, दाङ तथा नवलपरासी जस्ता तराईका जिल्लाबाट पनि केही जनसङ्ख्या बसाइँसराइ गरी आउने गरेको पाइन्छ । विगत एक दशकदेखि गाउँपालिकाबाट बसाईँसराइ भएर रूपन्देही जिल्ला भित्र, चितवन र काठमाडौं जानेको सङ्ख्या नगन्यमात्रामा रहेको देखिन्छ । भने केही भारतमा गएको र केही भारतबाट समेत यहाँ आएको देखिन्छ तर औपचारिक तथ्याङ्क भने नभएको पाइयो । यसरी बसाइँसराइले गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या संरचना, श्रम बजार तथा स्थानीय आर्थिक गतिविधिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने भएकाले यसको व्यवस्थित अभिलेखीकरण र विश्लेषण आवश्यक देखिन्छ ।

तथ्याङ्क विभाग २०७८ को जनगणना अनुसार गाउँपालिकाको कूल जनसङ्ख्या ४३ हजार ३ सय २७ रहेको छ। जुन २०६८ सालको जनसङ्ख्या ३७ हजार १ सय ७५ को तुलनामा ६ हजार १ सय ५२ ले बढी देखिन्छ। उक्त अवधिमा गाउँपालिकाको सरदर वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर १.४७ प्रतिशत भएको देखिन्छ। गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जम्मा जनसङ्ख्या मध्ये पुरूषको सङ्ख्या २१ हजार ८ सय ६५ (५०.४७ प्रतिशत) र महिलाको सङ्ख्या २१ हजार ४ सय ६२ (४९.५३ प्रतिशत) छ। जस अनुसार लैङ्गिक अनुपात १०१.९ हुन आउँछ सो अनुपात २०६८ (१००.६२) को तुलनामा केही बढी हो। यसले महिला स्वास्थ्य, जन्मदर र जीवित्वमा सुधार आएको संकेत दिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिका भित्र ७ हजार ५ सय २६ परिवारहरू बसोबास गरेको देखिएको छ। दश वर्ष अघि अर्थात वि.सं. २०६८ मा उक्त सङ्ख्या ५ हजार ६ सय ५७ थियो। यस प्रकार गाउँपालिकामा गत १० वर्ष भित्र जम्मा १ हजार ८ सय ६९ परिवारहरू (३३.०४ प्रतिशत) थप भएको देखिन्छ। घरधुरी सङ्ख्यामा ३३ प्रतिशत भन्दा बढी वृद्धि भएकोले एकल परिवार प्रणाली बढ्दो क्रममा रहेको र संयुक्त परिवार टुट्दै गएको देखिन्छ। गाउँपालिकामा औसत परिवार सङ्ख्या ५.७५७ कायम हुन आउँछ जुन २०६८ मा ६.५७ रहेको थियो। औसत परिवार आकार ६.५७ बाट घटेर ५.७५ पुग्नु सकारात्मक संकेत हो। यसले परिवार नियोजनको प्रभावकारिता र शिक्षाको पहुँच बढेको देखाउँछ। वडा अनुसार सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या (४ हजार ५ सय ५४ जना) भएको वडा नं. ५ र बढी जनसङ्ख्या (८ हजार ५ सय ८० जना) भएको वडा ३ नं. रहेको छ। वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धिदर अनुसार सबैभन्दा बढी (२.०१) वडा नं ३ र सबैभन्दा कम (०.२७) वडा नं. ७ मा रहेको छ। वडा अनुसार सबैभन्दा बढी औसत परिवार सङ्ख्या वडा नं १ मा ६.१७४ र कम वडा नं. ४ मा ५.४०५ रहेको छ। वडा ३ (धकधई) गाउँपालिकाको प्रशासनिक केन्द्र भएकोले व्यापारिक तथा सेवा क्षेत्रमा जनसङ्ख्या केन्द्रीभूत भएको छ। गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्या र घरधुरीको सङ्ख्या स्थानीय आर्थिक गतिविधि, सेवा माग तथा विकास योजनाको आधारका रूपमा महत्वपूर्ण रहेको देखिन्छ। जनसङ्ख्या वृद्धि दर, घनत्व तथा घरधुरीको आकारले स्थानीय पूर्वाधार, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीको आवश्यकतालाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने गर्दछ।

तालिका नं. ८.१ : वडागत आधारमा जनसङ्ख्याको विवरण

क्षेत्र	२०६८							२०७८							वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दर
	परिवार सङ्ख्या	जनसङ्ख्या			औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्त्व (वर्ग कि.मि.)	परिवार सङ्ख्या	जनसङ्ख्या			औसत परिवार आकार	लैङ्गिक अनुपात	जनघनत्त्व (वर्ग कि.मि.)	
		जम्मा	पुरूष	महिला					जम्मा	पुरूष	महिला				
रोहिणी गाउँपालिका	५,६५७	३७,१७५	१८,६४५	१८,५३०	६.५७२	१००.६	५७५	७,५२६	४३,३२७	२१,८६५	२१,४६२	५.७५७	१०१.९	६७०	१.४७
वडा नं.															
१	७०७	५,२२८	२,६६९	२,५५९	७.३९५	१०४.३	६३७	१,०३२	६,३७२	३,२२३	३,१४९	६.१७४	१०२.३	७७६	१.९
२	९३५	६,२२०	३,१०५	३,११५	६.६५२	९९.६८	५९४	१,२८८	७,५७८	३,८२८	३,७५०	५.८८४	१०२.१	७२४	१.९
३	१,१०४	६,९६५	३,४७८	३,४८७	६.३०९	९९.७४	५७५	१,५२७	८,५८०	४,३५५	४,२२५	५.६१९	१०३.१	७०८	२.०१
४	८५८	५,२२१	२,५६५	२,६५६	६.०८५	९६.५७	४८७	१,०९५	५,९१९	२,९५८	२,९६१	५.४०५	९९.९	५५२	१.२
५	६०५	४,११२	२,१४३	१,९६९	६.७९७	१०८.८	५८८	८३६	४,५५४	२,२८४	२,२७०	५.४४७	१००.६	६५२	०.९८
६	६७२	४,३४८	२,१३३	२,२१५	६.४७	९६.३	४९६	८८९	५,०९५	२,५४५	२,५५०	५.७३१	९९.८	५८२	१.५२
७	७७६	५,०८१	२,५५२	२,५२९	६.५४८	१००.९	६९०	८५९	५,२२९	२,६७२	२,५५७	६.०८७	१०४.५	७१०	०.२७

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ र २०७८

चार्ट नं. ८.१ : गाउँपालिकाको २०६८ र २०७८ को जनसङ्ख्या

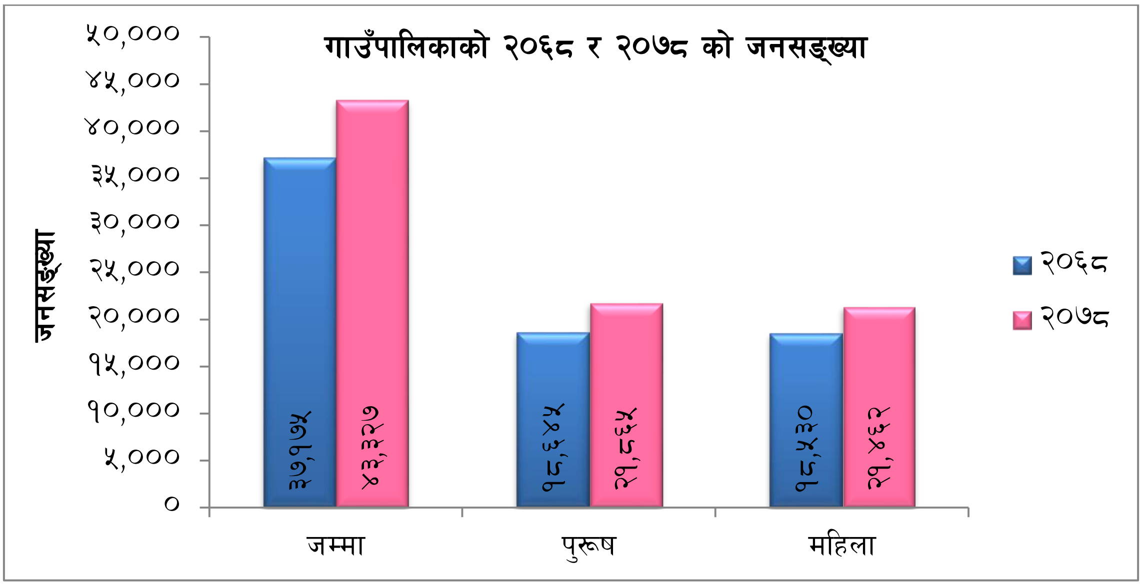

चार्ट नं. ८.२ : वडा अनुसार २०६८ र २०७८ को जनसङ्ख्या

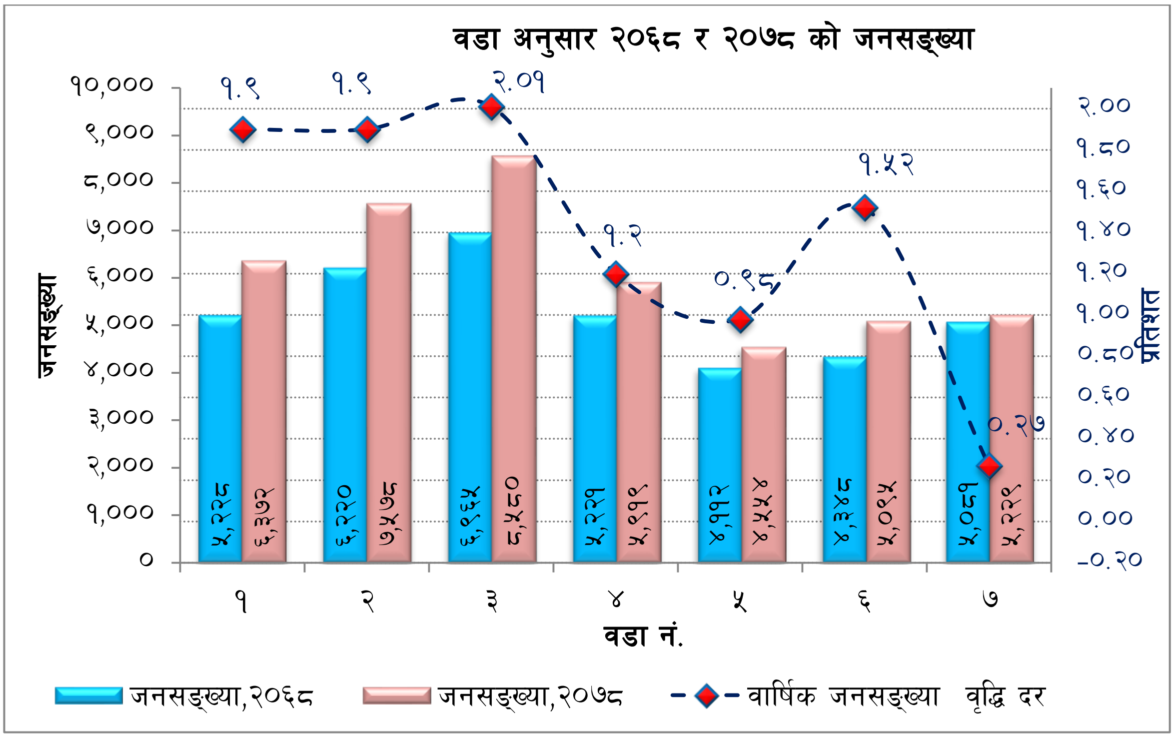

८.१.१ उमेर समूह अनुसार जनसङ्ख्याको संरचना

गाउँपालिकामा जनसङ्ख्याको उमेरगत संरचनालाई ५ वर्षको उमेर समूहमा विभाजन गरी अध्ययन गर्दा १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहमा कूल जनसङ्ख्याको सबैभन्दा बढी प्रतिशत (११.२६%) रहेको छ। जनसङ्ख्या ९ देखि १४ वर्ष उमेर समूहमा १०.५६% जनसङ्ख्या रहेको छ । पुरूषको हकमा कूल जनसङ्ख्याको सबैभन्दा धेरै १४ देखि १९ वर्ष उमेर समूहको (५.७२%) र महिलातर्फ कूल जनसङ्ख्याको सबैभन्दा धेरै १४ देखि १९ वर्ष उमेर समुहका (५.५४%) व्यक्तिहरू रहेको छ। उमेर समूह बढ्दै जाँदा जनसङ्ख्याको प्रतिशत पनि कम हुँदै गएको छ ।

चार्ट नं. ८.३ : गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या पिरामिड

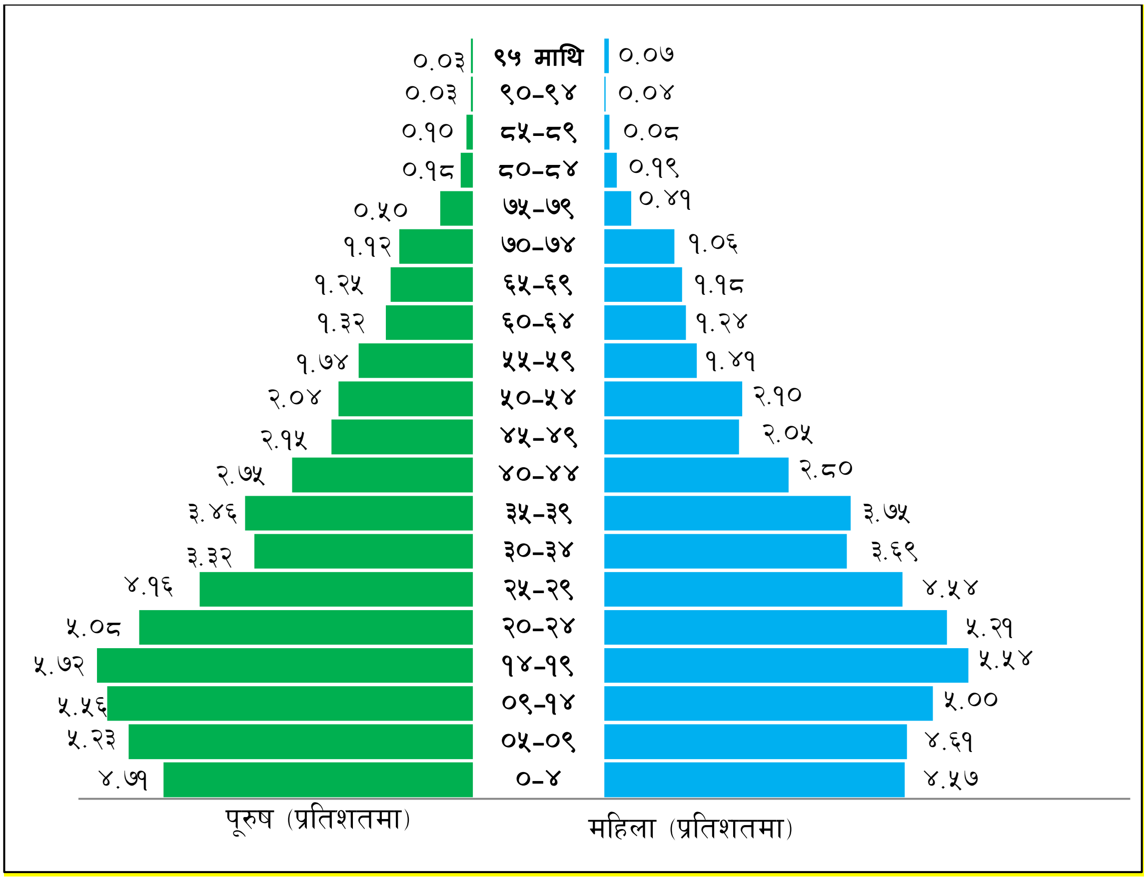

तालिका नं. ८.२ : गाउँपालिकाको उमेर समुह अनुसार जनसङ्ख्या

उमेरसमूह	जम्मा		पुरूष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
००-०४ वर्ष	४,०२०	९.२८%	२,०४०	४.७१%	१,९८०	४.५७%
०५-०९ वर्ष	४,२६४	९.८४%	२,२६८	५.२३%	१,९९६	४.६१%
१०-१४ वर्ष	४,५७६	१०.५६%	२,४१०	५.५६%	२,१६६	५.००%
१५-१९ वर्ष	४,८७७	११.२६%	२,४७८	५.७२%	२,३९९	५.५४%
२०-२४ वर्ष	४,४५८	१०.२९%	२,१९९	५.०८%	२,२५९	५.२१%
२५-२९ वर्ष	३,७६६	८.६९%	१,८०१	४.१६%	१,९६५	४.५४%
३०-३४ वर्ष	३,०३९	७.०१%	१,४४०	३.३२%	१,५९९	३.६९%
३५-३९ वर्ष	३,१२५	७.२१%	१,५०१	३.४६%	१,६२४	३.७५%
४०-४४ वर्ष	२,४०६	५.५५%	१,१९१	२.७५%	१,२१५	२.८०%
४५-४९ वर्ष	१,८२०	४.२०%	९३३	२.१५%	८८७	२.०५%
५०-५४ वर्ष	१,७९६	४.१५%	८८६	२.०४%	९१०	२.१०%
५५-५९ वर्ष	१,३६३	३.१५%	७५३	१.७४%	६१०	१.४१%
६०-६४ वर्ष	१,१११	२.५६%	५७४	१.३२%	५३७	१.२४%
६५-६९ वर्ष	१,०५४	२.४३%	५४२	१.२५%	५१२	१.१८%
७०-७४ वर्ष	९४७	२.१९%	४८६	१.१२%	४६१	१.०६%

उमेरसमूह	जम्मा		पुरूष		महिला	
	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
७५-७९ वर्ष	३९३	०.९१%	२१५	०.५०%	१७८	०.४१%
८०-८४ वर्ष	१६३	०.३८%	८०	०.१८%	८३	०.१९%
८५-८९ वर्ष	७७	०.१८%	४२	०.१०%	३५	०.०८%
९०-९४ वर्ष	२९	०.०७%	१३	०.०३%	१६	०.०४%
९५ वर्ष माथि	४३	०.१०%	१३	०.०३%	३०	०.०७%
जम्मा	४३,३२७	१००%	२१,८६५	५०.४७%	२१,४६२	४९.५३%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२०-३४ उमेर समूहमा महिला बाहुल्य देखिन्छ। पुरुषको वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्ति यसको प्रमुख कारण हो। यसले महिलामाथिको आर्थिक बोझ बढेको सामाजिक वास्तविकतालाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। ७० वर्ष माथि उमेर समूहमा पुरुष बाहुल्य देखिनु प्रारम्भिक नतिजा जस्तो भए पनि, यसको आर्थिक व्याख्या जटिल छ। उमेर समूहका आधारमा हेर्दा कार्यशील उमेर (१५-५९ वर्ष) को जनसङ्ख्या बढी भएमा श्रमशक्ति उपलब्धता उच्च रहने सम्भावना हुन्छ। बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिकको अनुपातले शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सुरक्षाको आवश्यकता निर्धारण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

८.१.२ गाउँपालिकामा जातजातिको अवस्था

गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार जातजातिको अवस्था हेर्दा प्रमुख १० वटा जातिले ७८.६२ प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा ओगटेको देखिन्छ जसमा मुसल्मान (२३.४८ प्रतिशत), यादव (१५.४० प्रतिशत), चमार/हरिजन/राम (११.०६) प्रतिशत, थारू (८.५० प्रतिशत), केवट (५.६७ प्रतिशत), कहार (३.३६ प्रतिशत), कुर्मी (३.११ प्रतिशत), धोबी (२.७७ प्रतिशत), तेली (२.७१ प्रतिशत), र ब्राहमण (तराई) (२.५६ प्रतिशत) रहेका छन्। यसैगरी कम सङ्ख्या हुने ५ जातिहरूमा धन्दि (१० जना), गुरूङ (१० जना), माली (११ जना), राउनियार (१४ जना) र सुन्डी (१४ जना) हुन्। विस्तृत विवरण तलको तालिका मा दिइएको छ।

तालिका नं. ८.३ : गाउँपालिकामा जातजाति अनुसारको जनसङ्ख्या

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
मुसल्मान	१०,१७३	२३.४८%	५,००५	११.५५%	५,१६८	११.९३%
यादव	६,६७२	१५.४०%	३,३८७	७.८२%	३,२८५	७.५८%
चमार/हरिजन/राम	४,७९१	११.०६%	२,४५५	५.६७%	२,३३६	५.३९%
थारू	३,६८३	८.५०%	१,८३१	४.२३%	१,८५२	४.२७%
केवट	२,४५६	५.६७%	१,२४९	२.८८%	१,२०७	२.७९%
कहार	१,४५४	३.३६%	७२७	१.६८%	७२७	१.६८%
कुर्मी	१,३४८	३.११%	६९८	१.६१%	६५०	१.५०%
धोबी	१,१९८	२.७७%	६१५	१.४२%	५८३	१.३५%
तेली	१,१७६	२.७१%	६००	१.३८%	५७६	१.३३%

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
ब्राहमण (तराई)	१,१११	२.५६%	५७९	१.३४%	५३२	१.२३%
दुसाध/पासवान/पासी	९८१	२.२६%	५०८	१.१७%	४७३	१.०९%
घर्ति/भुजेल	८६३	१.९९%	४३०	०.९९%	४३३	१.००%
कोइरी/कुस्वाहा	७८९	१.८२%	३८४	०.८९%	४०५	०.९३%
हजाम/ठाकुर	७३८	१.७०%	३७०	०.८५%	३६८	०.८५%
मल्लाह	७२९	१.६८%	३६१	०.८३%	३६८	०.८५%
राजभार	६८८	१.५९%	३४८	०.८०%	३४०	०.७८%
कुम्हार	५९६	१.३८%	३०७	०.७१%	२८९	०.६७%
कल्वार	५२६	१.२१%	२७७	०.६४%	२४९	०.५७%
बानियान	४९३	१.१४%	२५१	०.५८%	२४२	०.५६%
लोहार	३२५	०.७५%	१६६	०.३८%	१५९	०.३७%
क्षेत्री	२८४	०.६६%	१४२	०.३३%	१४२	०.३३%
धुनिआ	२६२	०.६०%	१३९	०.३२%	१२३	०.२८%
बाराई	२१६	०.५०%	१०७	०.२५%	१०९	०.२५%
खावास	१४७	०.३४%	७२	०.१७%	७५	०.१७%
बधाई/बधेई	१४२	०.३३%	८०	०.१८%	६२	०.१४%
बिदेशी	१३६	०.३१%	८४	०.१९%	५२	०.१२%
काठबानियान	१३०	०.३०%	७६	०.१८%	५४	०.१२%
नुनिया	१२३	०.२८%	६४	०.१५%	५९	०.१४%
गधेरी/भेदियार	१०८	०.२५%	५२	०.१२%	५६	०.१३%
विश्वकर्मा	१०६	०.२४%	४८	०.११%	५८	०.१३%
कानु	९५	०.२२%	५१	०.१२%	४४	०.१०%
नेवा : नेवार	८९	०.२१%	४२	०.१०%	४७	०.११%
सुनार	८६	०.२०%	४८	०.११%	३८	०.०९%
राजपुत	८१	०.१९%	४३	०.१०%	३८	०.०९%
सन्यासी/दशनामी	६९	०.१६%	३१	०.०७%	३८	०.०९%
ब्राह्मण (पहाड)	६२	०.१४%	३०	०.०७%	३२	०.०७%
लोध	५८	०.१३%	३०	०.०७%	२८	०.०६%
पथ्थरकट्टा/कुश्वादिया	५८	०.१३%	३१	०.०७%	२७	०.०६%
अन्य	५४	०.१२%	२६	०.०६%	२८	०.०६%
कुमाल	३९	०.०९%	१९	०.०४%	२०	०.०५%
मगर	३२	०.०७%	१९	०.०४%	१३	०.०३%
ठकुरी	३२	०.०७%	१४	०.०३%	१८	०.०४%
माझी	३०	०.०७%	१८	०.०४%	१२	०.०३%
बिन	२४	०.०६%	१२	०.०३%	१२	०.०३%
धन्कार/धरिकार	१५	०.०३%	७	०.०२%	८	०.०२%

जातजातिको नाम	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सुन्डी	१४	०.०३%	६	०.०१%	८	०.०२%
राउनियार	१४	०.०३%	९	०.०२%	५	०.०१%
माली	११	०.०३%	६	०.०१%	५	०.०१%
गुरूङ	१०	०.०२%	५	०.०१%	५	०.०१%
धन्दि	१०	०.०२%	६	०.०१%	४	०.०१%
सबै जाति	४३,३२७	१००%	२१,८६५	५०.४७%	२१,४६२	४९.५३%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.४ : गाउँपालिकामा रहेको प्रमुख १० जातजातिको जनसङ्ख्या प्रतिशत

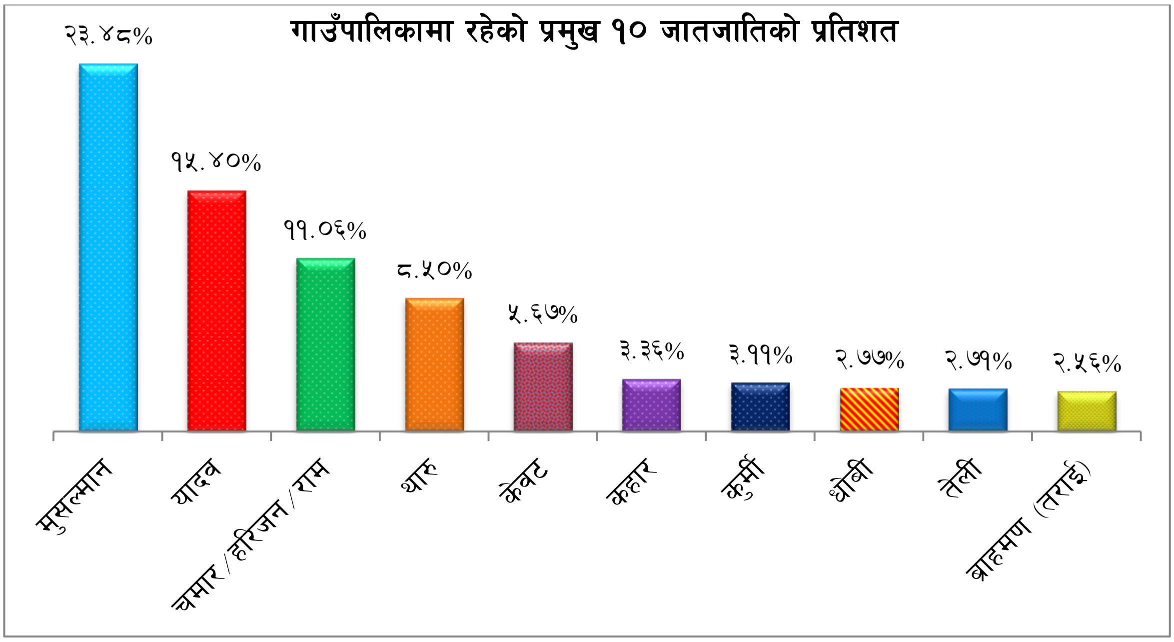

रोहिणी गाउँपालिका जातीय विविधताको उच्च घनत्व भएको क्षेत्र हो । ५० भन्दा बढी जात/जनजातिको उपस्थिति सामाजिक बहुलतालाई प्रतिबिम्बित गर्दछ । यो तराई क्षेत्रको विशेष विशेषता हो । यसले धार्मिक सहिष्णुता र समावेशी विकास नीतिको आवश्यकता दर्शाउँछ । दलित समुदाय (चमार + धोबी) जम्मा १३.८३ रहेको छ । यो समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक उत्थानका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू अत्यावश्यक छन् । थारु समुदाय (८.५०%) आदिवासी जनजातिको रूपमा परम्परागत जमिन अधिकार र सांस्कृतिक पहिचानको संरक्षणमा विशेष ध्यान आवश्यक छ ।

गाउँपालिकामा विभिन्न जातजातिको बसोबासले सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता झल्काउँछ । विभिन्न समुदायहरूको परम्परागत पेशा, सीप तथा सांस्कृतिक गतिविधिहरू स्थानीय अर्थतन्त्रसँग जोडिएका छन् । यसले सामाजिक समावेशीकरण तथा लक्षित विकास कार्यक्रम आवश्यक रहेको देखाउँछ ।

८.१.३ गाउँपालिकामा मातृभाषाको अवस्था

गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार मातृभाषाको अवस्था हेर्दा प्रमुख ५ वटा मातृभाषाले ९९.५० प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा ओगटेको देखिन्छ । जसमा भोजपुरी (६९.९० प्रतिशत),

अवधी (२२.९८ प्रतिशत), थारू (३.२८ प्रतिशत), नेपाली (२.३७ प्रतिशत) र उर्दु (०.९७ प्रतिशत) रहेका छन् । यसैगरी कम सङ्ख्यामा बोलिने मातृभाषामा सोनाह (२२ जना), नेवारी (४० जना), हिन्दी (१४० जना) र अन्य (१५ जना) हुन् । विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ८.४ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.४ : गाउँपालिकामा बोलिने मातृभाषा अनुसारको जनसङ्ख्या

मातृभाषा	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या		सङ्ख्या	प्रतिशत
भोजपुरी	३०,२८५	६९.९०%	१५,६२७	३६.०७%	१४,६५८	३३.८३%
अवधी	९,९५७	२२.९८%	४,६७१	१०.७८%	५,२८६	१२.२०%
थारू	१,४२१	३.२८%	७२२	१.६७%	६९९	१.६१%
नेपाली	१,०२८	२.३७%	५२०	१.२०%	५०८	१.१७%
उर्दु	४१९	०.९७%	१९९	०.४६%	२२०	०.५१%
हिन्दी	१४०	०.३२%	८६	०.२०%	५४	०.१२%
नेवारी	४०	०.०९%	२१	०.०५%	१९	०.०४%
सोनाह	२२	०.०५%	१२	०.०३%	१०	०.०२%
अन्य	१५	०.०३%	७	०.०२%	८	०.०२%
जम्मा	**४३,३२७**	**१००%**	**२१,८६५**	**५०.४७%**	**२१,४६२**	**४९.५३%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.५ : गाउँपालिकामा बोलिने प्रमुख मातृभाषाको जनसङ्ख्या प्रतिशत

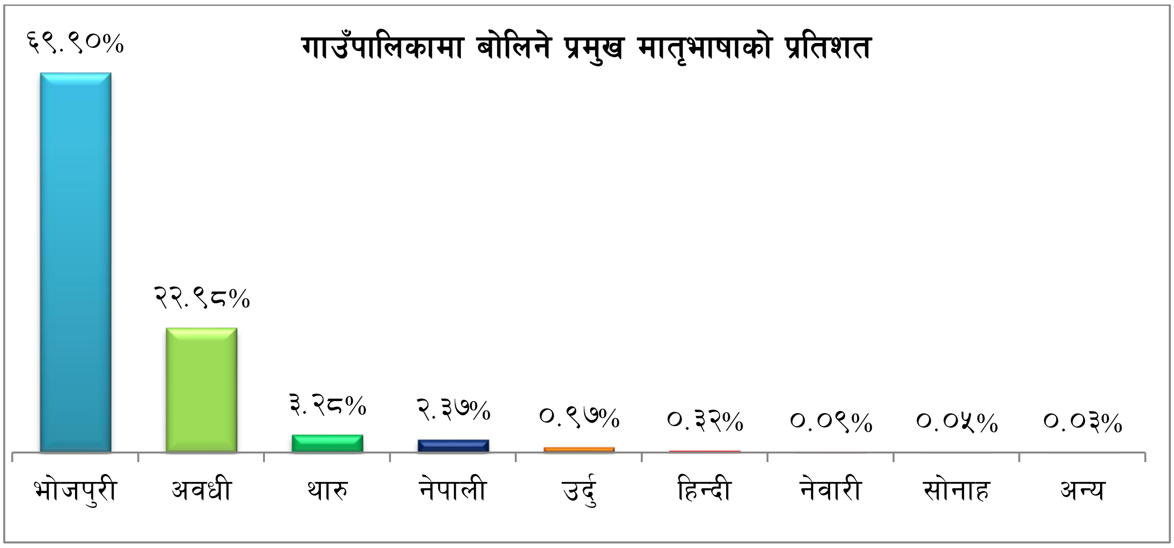

भोजपुरी भाषा ६९.९० जनसङ्ख्याको मातृभाषा हो । यसले यस क्षेत्रको सांस्कृतिक एकरूपता देखाउँछ तर साथसाथै बहुभाषिक शिक्षा (मातृभाषामा आधारित शिक्षा) को आवश्यकता पनि दर्शाउँछ । नेपाली भाषा सरकारी कामकाजको माध्यम भए पनि थोरै जनसङ्ख्या (२.३७ प्रतिशत) मात्रले मातृभाषाको रूपमा बोल्ने भएकाले सरकारी सेवामा भाषिक अवरोध हुन सक्छ । बहुभाषिक सरकारी सेवा आवश्यक छ । विद्यालयमा भोजपुरी माध्यमको प्रारम्भिक शिक्षाको सुनिश्चितताले बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि

सुधार गर्न सक्दछ । बहुभाषिकता स्थानीय सांस्कृतिक पहिचानको महत्वपूर्ण पक्ष हो र सामाजिक समावेशीकरणमा सकारात्मक भूमिका खेल्न सक्छ ।

८.१.४ गाउँपालिकामा धर्म सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार मानिने धर्म हेर्दा प्रमुख ४ वटा मान्ने गरेको देखिन्छन् । जसअनुसार हिन्दु (७५.५५ प्रतिशत), इस्लाम (२४.१५ प्रतिशत), क्रिस्चियन (०.१७ प्रतिशत) र बौद्ध (०.१३ प्रतिशत) रहेका छन् । विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ८.५ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.५ : गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या

धर्म	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
हिन्दू	३२,७३३	७५.५५%	१६,६४०	३८.४१%	१६,०९३	३७.१४%
इस्लाम	१०,४६३	२४.१५%	५,१५७	११.९०%	५,३०६	१२.२५%
क्रिस्चियन	७३	०.१७%	३८	०.०९%	३५	०.०८%
बुद्ध	५८	०.१३%	३०	०.०७%	२८	०.०६%
जम्मा	**४३३२७**	**१००%**	**२१८६५**	**५०.४७%**	**२१४६२**	**४९.५३%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.६ : गाउँपालिकामा धर्म अनुसारको जनसङ्ख्या प्रतिशत

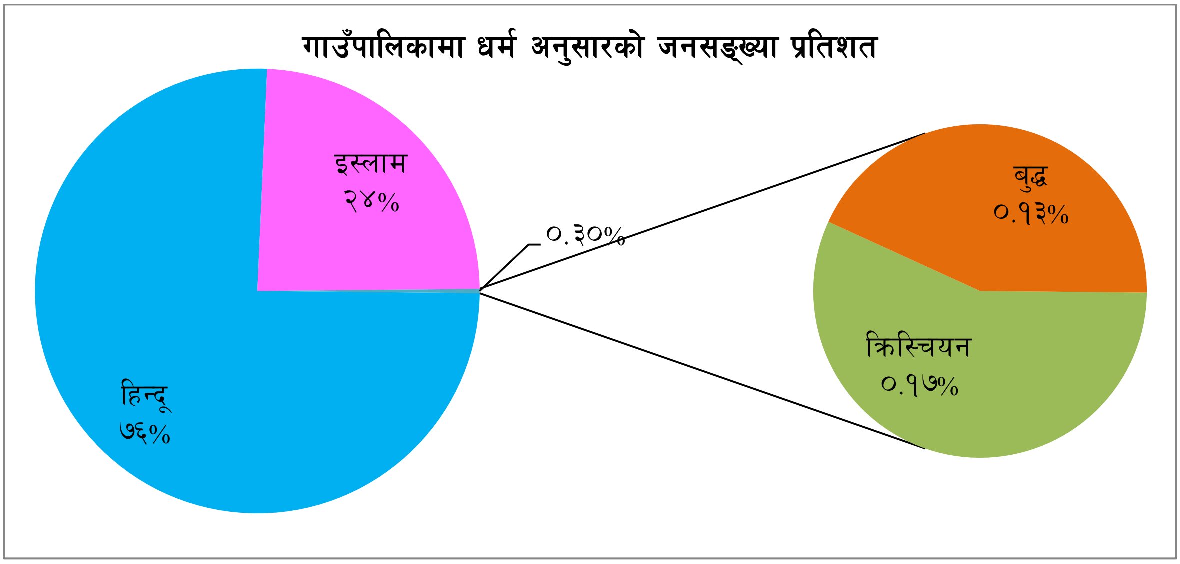

गाउँपालिकामा विभिन्न धर्म मान्ने समुदायहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । धार्मिक विविधताले सामाजिक सहिष्णुता तथा सांस्कृतिक सहअस्तित्वलाई बलियो बनाएको छ । हिन्दु र मुस्लिम समुदायको सहअस्तित्व यस क्षेत्रको पुरानो परम्परा हो । सामाजिक सद्भाव कायम राख्न अन्तरधार्मिक समन्वय र साझा उत्सव कार्यक्रमहरू महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन् । धार्मिक विविधतालाई सम्मान गर्ने समावेशी विकास नीति अनुसरण गर्दा सामाजिक एकता र दिगो विकास सम्भव हुन्छ । धार्मिक स्थलहरू स्थानीय स्तरमा सांस्कृतिक तथा धार्मिक पर्यटनको सम्भावनासँग पनि जोडिएका छन् ।

८.१.५ गाउँपालिकामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको विवरण

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसहितको सम्मानजनक जीवनयापनको अधिकारलाई कानूनले संरक्षण र प्रवर्द्धन गरेको छ । गाउँपालिकामा आ.व.

२०८२/८३ मा कायम गरिएका पूर्ण अपाङ्गता भएका ५४ जना र अति असक्त अपाङ्गता भएका १७९ जना व्यक्तिहरू रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा कुल जनसङ्ख्याको २.१० प्रतिशत हिस्सामा कुनै एक वा वढि प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ । शारीरिक तथा मानसिक अपाङ्गता भएका कुल व्यक्तिहरू मध्ये ४ सय ९३ पुरूष र बाँकी ४ सय १७ जना महिला रहेको देखिन्छ। २०७८ को नतिजा अनुसार ०.०८ प्रतिशतमा दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता, ०.११ प्रतिशतमा सुनाइसम्बन्धी अपाङ्गता, ०.०२ प्रतिशतमा श्रवण दृष्टिबिहिनता, ०.१० प्रतिशतमा मनोसामाजिक अपाङ्गता, ०.०९ प्रतिशतमा मानसिक अपाङ्गता, ०.०४ प्रतिशतमा बौद्धिक अपाङ्गता र ०.१६ प्रतिशतमा बहुअपाङ्गता भएको पाइएको छ । लैङ्गिकरूपमा हेर्दा पुरूषमा सबैभन्दा बढी शारीरिक अपाङ्गता ०.४४ प्रतिशत र महिलामा ०.३३ प्रतिशत न्यून दृष्टियुक्त अपाङ्गता देखिन्छ । गाउँपालिका अनुसार अपाङ्गता विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.६ : गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको अपाङ्गता विवरण

अपाङ्गताको अवस्था	जम्मा		पुरूष		महिला	
	जम्मा	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
शारीरिक अपाङ्गता	३१०	०.७२%	१९२	०.४४%	११८	०.२७%
न्यून दृष्टियुक्त	२७५	०.६३%	१३०	०.३०%	१४५	०.३३%
दृष्टिविहीन	३५	०.०८%	१७	०.०४%	१८	०.०४%
बहिरोपन	४८	०.११%	२४	०.०६%	२४	०.०६%
मनोसामाजिक अपाङ्गता	४३	०.१०%	२३	०.०५%	२०	०.०५%
न्यून श्रवणशक्ति	१०	०.०२%	३	०.०१%	७	०.०२%
बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	४१	०.०९%	२३	०.०५%	१८	०.०४%
मानसिक वा मनोसामाजिक	३९	०.०९%	२३	०.०५%	१६	०.०४%
बैद्धिक अपाङ्गता	१९	०.०४%	८	०.०२%	११	०.०३%
अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	५	०.०१%	२	०.००%	३	०.०१%
अटिजम्	१७	०.०४%	४	०.०१%	१३	०.०३%
बहुअपाङ्गता	६८	०.१६%	४४	०.१०%	२४	०.०६%
जम्मा अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या	९१०	२.१०%	४९३	१.१४%	४१७	०.९६%
अपाङ्गता नभएको जनसङ्ख्या	४२,४१७	९७.९०%	२१,३७२	४९.३३%	२१,०४५	४८.५७%
अवस्था नखुलेको जनसङ्ख्या	०	०.००%	०	०.००%	०	०.००%
जम्मा जनसङ्ख्या	४३,३२७	१००%	२१,८६५	५०.४७%	२१,४६२	४९.५३%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

गाउँपालिकामा विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको उपस्थिति रहेको देखिन्छ । तथ्याङ्कले स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र पोषण सुधार मार्फत रोकथाम गर्न सकिने प्रकारका अपाङ्गता अधिक रहेको संकेत दिन्छ । उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी तथा सामाजिक सहभागिता सुनिश्चित गर्न समावेशी नीति तथा कार्यक्रम आवश्यक देखिन्छ । अपाङ्गता व्यक्तिहरूको परिचयपत्र वितरण, सामाजिक सुरक्षा भत्ता र विशेष शिक्षाको व्यवस्था गर्नु गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा हुनुपर्दछ ।

चार्ट नं. ८.७ : गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसारको अपाङ्गता विवरण प्रतिशतमा

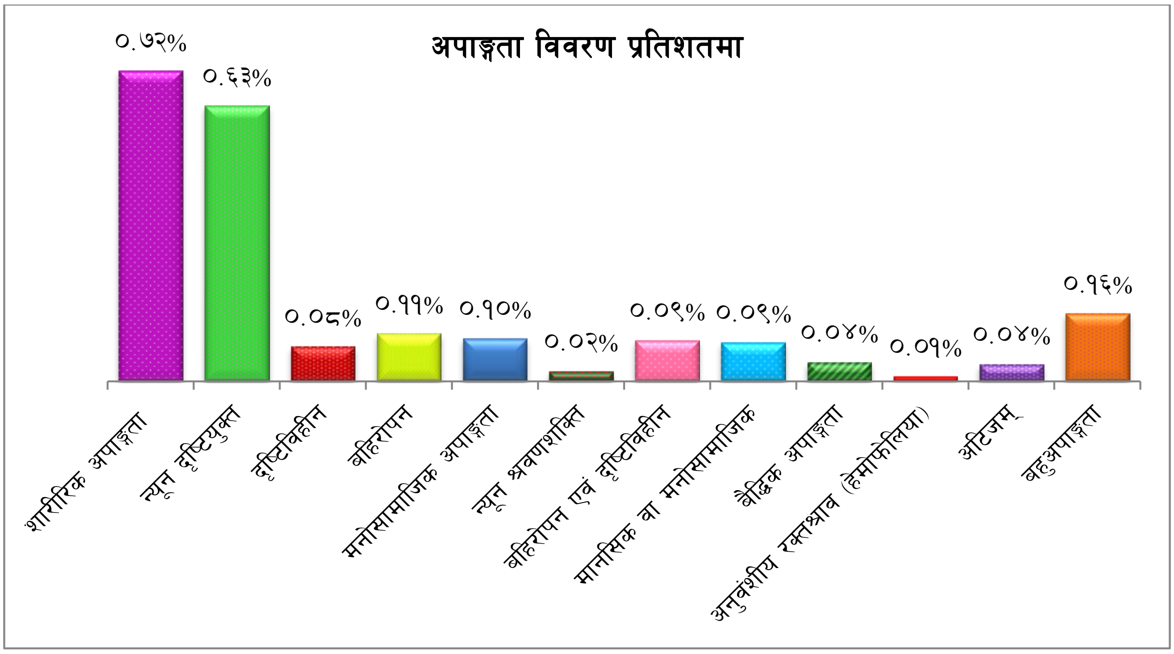

८.१.६ गाउँपालिकामा बसाईसराई सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार हाल अक्सर बसोबास गरिरहेको गाउँपालिकाबाट अर्को स्थानमा कहिल्यै पनि बसोबास नगरेको व्यक्तिहरू ७७.४१ प्रतिशत रहेका छन्। जसमध्ये कुल जनसङ्ख्याको पुरुष ४९.२० प्रतिशत र महिला २८.२१ प्रतिशत रहेका छन्। कुल जनसङ्ख्याको ६.६० प्रतिशत व्यक्तिहरू पछिल्लो पटक रूपन्देही जिल्लाको अर्को गाउँपालिका वा नगरपालिकाबाट, ४.८१ प्रतिशत जनसङ्ख्या अर्को जिल्लाबाट र ११.१८ प्रतिशत व्यक्तिहरू विदेशबाट बसाइँ सरेर हालको स्थानमा बसिरहेको देखिन्छ। विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ८.७ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.७ : गाउँपालिकाको पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

पुरूष/ महिला	जनसङ्ख्या	यस अघिको बसोबास										
		यहि गाउँ पालिका	अर्को पालिका				अर्को जिल्ला				विदेश
			जम्मा	गाउँ पालिका	नगर पालिका	नखुलेको	जम्मा	गाउँ पालिका	नगर पालिका	नखुलेको	
पुरूष	२१,८६५	२१,३१८	१८१	१४१	२७	१३	१५६	१२१	३१	४	२१०
प्रतिशत	५०.४७%	४९.२०%	०.४२%	०.३३%	०.०६%	०.०३%	०.३६%	०.२८%	०.०७%	०.०१%	०.४८%
महिला	२१,४६२	१२,२२३	२६७८	२१८०	३९८	१००	१९२९	१५६७	२७०	९२	४६३२
प्रतिशत	४९.५३%	२८.२१%	६.१८%	५.०३%	०.९२%	०.२३%	४.४५%	३.६२%	०.६२%	०.२१%	१०.६९%
जम्मा	४३,३२७	३३,५४१	२८५९	२३२१	४२५	११३	२०८५	१६८८	३०१	९६	४८४२
प्रतिशत	१००%	७७.४१%	६.६०%	५.३६%	०.९८%	०.२६%	४.८१%	३.९०%	०.६९%	०.२२%	११.१८%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.८ : गाउँपालिकाको पछिल्लो पटक बसाइँ सरेको स्थानको आधारमा जनसङ्ख्या प्रतिशतमा

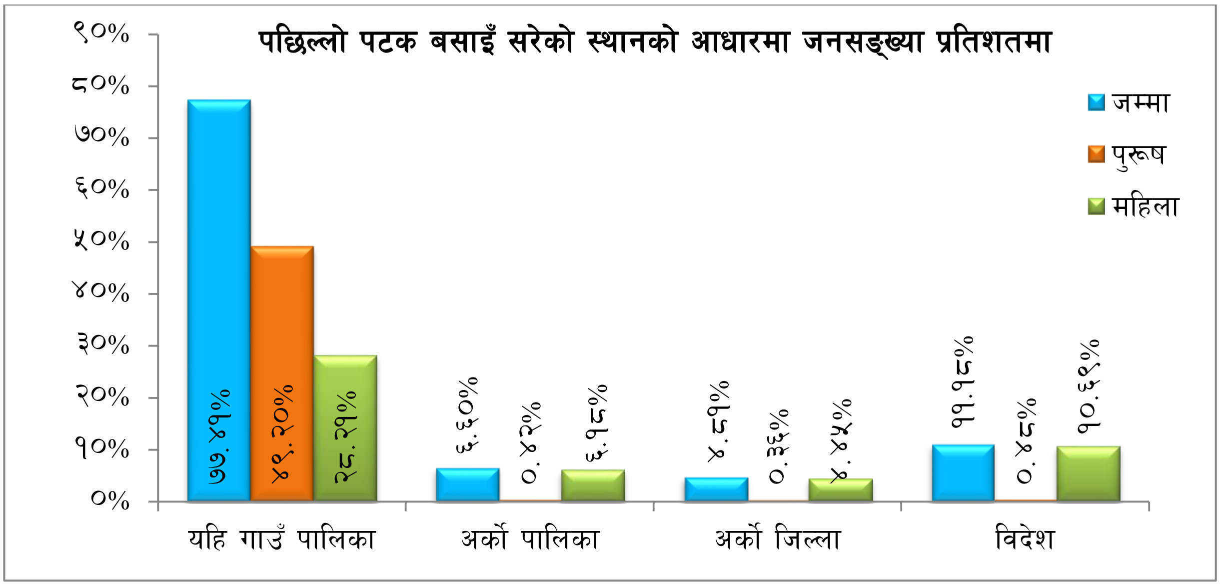

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकाका जम्मा जनसङ्ख्या मध्ये नेपालभित्र जन्मेका ८८.८१ प्रतिशत, विदेशमा जन्मेका ११.१७ प्रतिशत रहेका छन् । नेपाल भित्र जन्मेका मध्ये सोही जिल्लाको यहि पालिकामा जन्मेका कुल जनसङ्ख्याको ७७.५० प्रतिशत र अर्को पालिकामा जन्मेका ६.५० प्रतिशत छन् भने अर्को जिल्लामा जन्मेका ४.८१ प्रतिशत रहेका छन् । उल्लेखित जन्मस्थान हेर्दा पुरूष भन्दा महिलाको अर्को पालिका वा जिल्ला वा बिदेशमा जन्मेका बढी रहेका छन् । समग्रमा बसोबास गरेको भन्दा फरक गाउँपालिका वा नगरपालिका वा बिदेश जन्मस्थान हुने महिलाको सङ्ख्या पुरूषको तुलनामा अधिक रहेको छ । विस्तृत विवरण तालिका नं. ८.८ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.८ : गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या

पुरूष/ महिला	जम्मा जनसङ्ख्या	नेपाल भित्र जन्मेको	यहि जिल्लामा जन्मेको			अर्को जिल्लामा जन्मेको	बिदेशमा जन्मेको	जन्म स्थान नखुलेको
			जम्मा	यहि पालिकामा	अर्को पालिकामा			
जम्मा	४३,३२७	३८,४७९	३६,३९५	३३,५७७	२,८१८	२,०८४	४,८३९	९
प्रतिशत	१००%	८८.८१%	८४.००%	७७.५०%	६.५०%	४.८१%	११.१७%	०.०२%
पुरूष	२१८६५	२१,६५०	२१,४९९	२१,३२१	१७८	१५१	२०९	६
प्रतिशत	५०.४७%	४९.९७%	४९.६२%	४९.२१%	०.४१%	०.३५%	०.४८%	०.०१%
महिला	२१,४६२	१६,८२९	१४,८९६	१२,२५६	२,६४०	१,९३३	४,६३०	३
प्रतिशत	४९.५३%	३८.८४%	३४.३८%	२८.२९%	६.०९%	४.४६%	१०.६९%	०.०१%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.९ : गाउँपालिकाको जन्मस्थानको आधारमा जनसङ्ख्या प्रतिशतमा

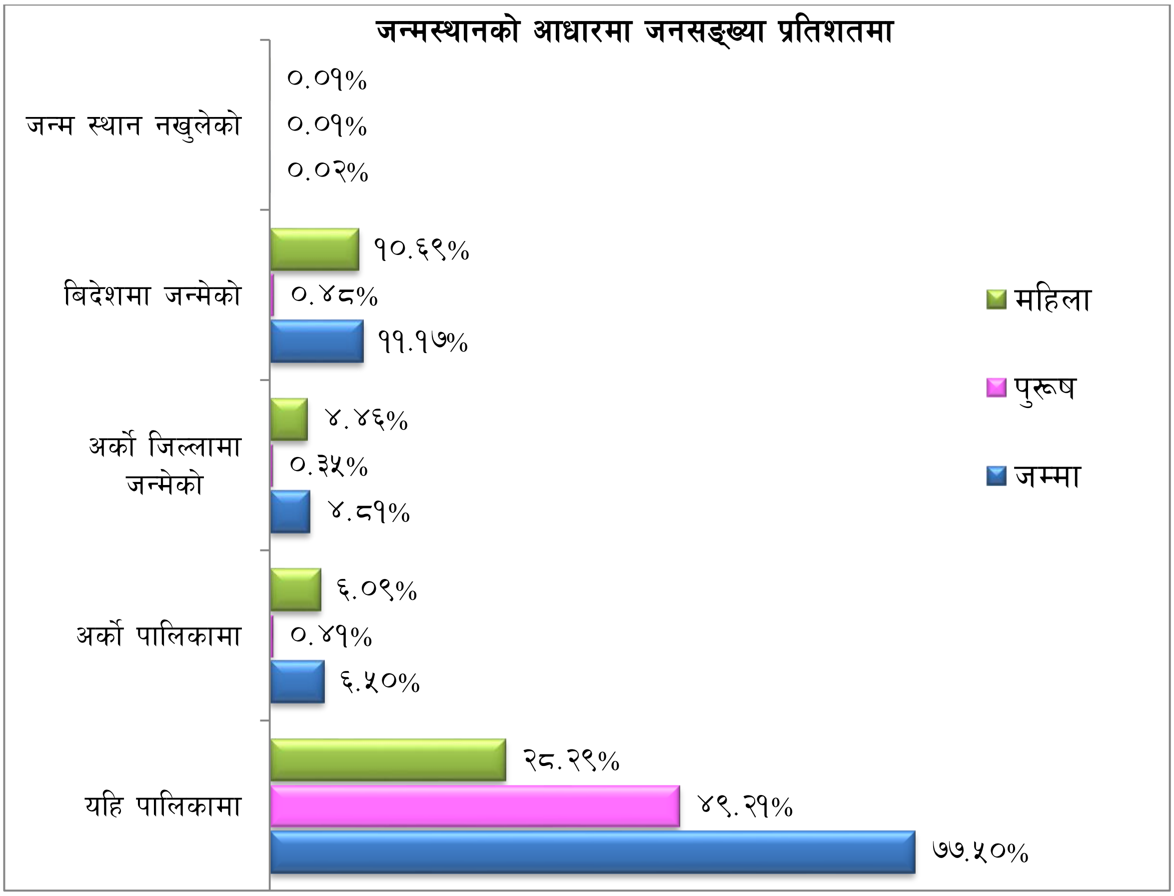

वैदेशीक रोजगारका लागि भारत, खाडी मुलुक, कोरिया, जापान, अमेरिकन र युरोपियन देशहरूमा जाने चलन बढ्दै गएको छ। यस्तो किसिमको वैदेशीक रोजगारले ग्रामीण जनताहरूको आर्थिक जीवन स्तरमा सकारात्मक प्रभाव पार्दै गएको छ। यस गाउँपालिकाका ७ हजार ५ सय २६ परिवार सङ्ख्या रहेकोमा कम्तिमा १ जना विदेश हुने परिवार १४.२४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। १ हजार ७२ परिवारहरू बाट १ हजार २ सय ११ जना सदस्य परिवारमा अनुपस्थित रही विदेशमा अक्सर बसोबास गरेको देखिन्छ, जसमध्ये पुरूष १ हजार १ एक सय ८० जना (२.७२ प्रतिशत) र महिला ३१ जना (०.०७ प्रतिशत) रहेका छन्।

तालिका नं. ८.९ : परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा अक्सर बसोवास गर्ने सङ्ख्या)

परिवार सङ्ख्या	कम्तिमा १ जना विदेश हुने परिवार सङ्ख्या	प्रतिशत	जम्मा जनसङ्ख्या	अनुपस्थित जनसङ्ख्या					
				जम्मा		पुरूष		महिला	
				सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
रोहिणी गाउँपालिका									
७,५२६	१,०७२	१४.२४%	४३,३२७	१,२११	२.८०%	१,१८०	२.७२%	३१	०.०७%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.१० : परिवारमा अनुपस्थित (विदेशमा अक्सर बसोवास गर्ने सङ्ख्या)

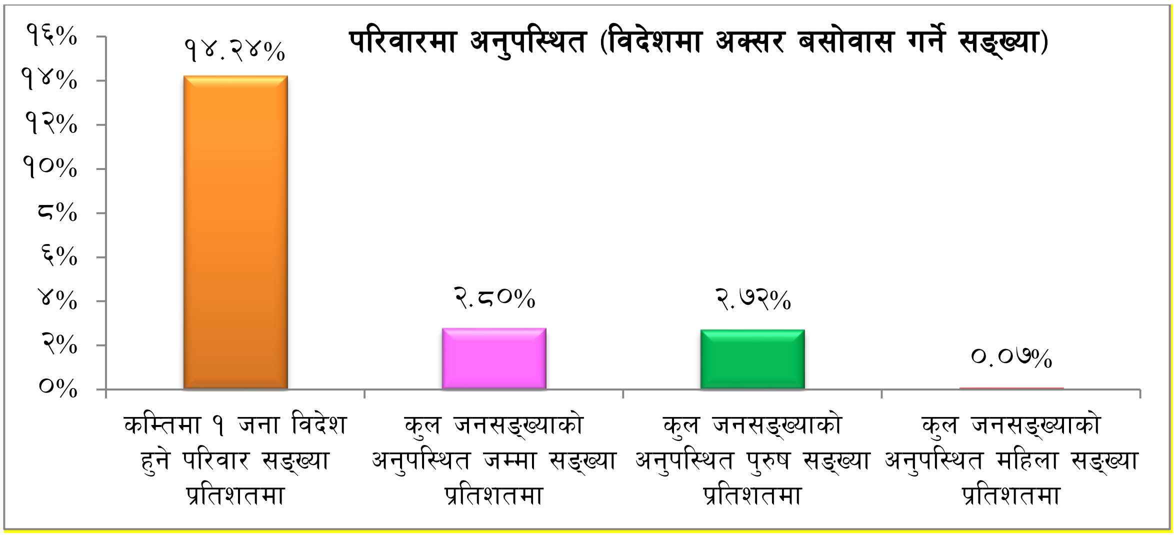

बसाईँसराइको प्रवृत्तिले जनसङ्ख्या संरचना तथा श्रम बजारमा परिवर्तन ल्याउँछ । गाउँपालिकामा पहाडी जिल्लाबाट आउने बसाईँसराइले जनसङ्ख्या वृद्धि तथा आर्थिक गतिविधिमा विस्तार ल्याएको देखिन्छ भने बाहिर जाने बसाईँसराइले श्रमशक्ति बाहिरिने प्रवृत्ति पनि देखाउन सक्छ । अनुपस्थित जनसङ्ख्यामा पुरुषको अनुपात अत्यन्त उच्च छ । यसले वैदेशिक रोजगारी तथा आन्तरिक बसाइसराइमा पुरुष प्रधानता स्पष्ट रूपमा देखाउँछ । कुल घरधुरीको १४.२४% मा कम्तीमा एक सदस्य अनुपस्थित छन् । यसले आर्थिक कारणले परिवार विच्छेद हुने सामाजिक समस्या उत्पन्न गर्दैछ । वैदेशिक रेमिट्यान्सले स्थानीय अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ तर दीर्घकालीन आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रका लागि स्थानीय रोजगार सिर्जना अपरिहार्य छ । पुरुष अनुपस्थितिले कृषि श्रमशक्तिमा कमी ल्याउँछ । यसले महिला कृषि श्रमिकको भूमिका महत्वपूर्ण बनाउँछ र महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम आवश्यक पार्दछ ।

८.१.७ गाउँपालिकामा बैवाहिक स्थितिको विवरण

कुनै पनि देशले विवाहका लागि कानूनमै न्युनतम उमेर तोकेको हुन्छ । उक्त उमेर नपुग्दै विवाह गरिन्छ भने त्यसलाई बालविवाहको रूपमा तथा कम उमेरमा गरेको विवाहका रूपमा लिने गरिन्छ । नेपालको मुलुकी देवानी संहिता २०७४ ले विवाह गर्दा महिला र पुरूषको उमेर बीस वर्ष नपुगी विवाहवारी गर्न नहुने कानूनी व्यवस्था गरेको छ । वर्तमान समयमा शिक्षाको प्रचारप्रसारका कारणले गर्दा व्यक्तिहरूमा विस्तारै चेतनामा अभिबृद्धि हुँदै आएको कारण वालविवाहको चलन घट्दै गइरहेको पाइन्छ । तापनि अझै केही स्थानहरूमा गलत सामाजिक परम्परा र मूल्य मान्यताका कारण नाबालक अवस्थामै विवाह गरिदिने चलन हालसम्म पनि रहेको देखिन्छ । आधुनिक सञ्चार र सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग गरी आफूखुसी वालविवाह गरेका घटनाहरू पनि सुन्नमा आउन थालेका छन् । राष्ट्रिय जनसाङ्खिक तथा स्वास्थ्य सर्भेक्षणअनुसार बाल विवाह गर्ने क्रममा १५ देखि १९ वर्षका किशोरीको प्रतिशत तुलनात्मक रूपमा बढ्दै गएको देखिन्छ । प्लान नेपाल लगायत अन्य संस्थाहरू मिलेर गरेको अध्ययन प्रतिवेदन सन् २०१२ अनुसार २६.७ प्रतिशत किशोरीहरू र ५.८ प्रतिशत किशोरहरूले बाल विवाह गरेको देखिन्छ । जुन २०७८ को जनसाङ्खिक तथा स्वास्थ्य सर्भेक्षण भन्दा घट्दो क्रममा देखिन्छ । गाउँपालिकामा पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित जनसङ्ख्या तल विवरणत्मक विशलेषण गरिएको छ ।

चार्ट नं. ८.११ : १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित जनसङ्ख्या प्रतिशत

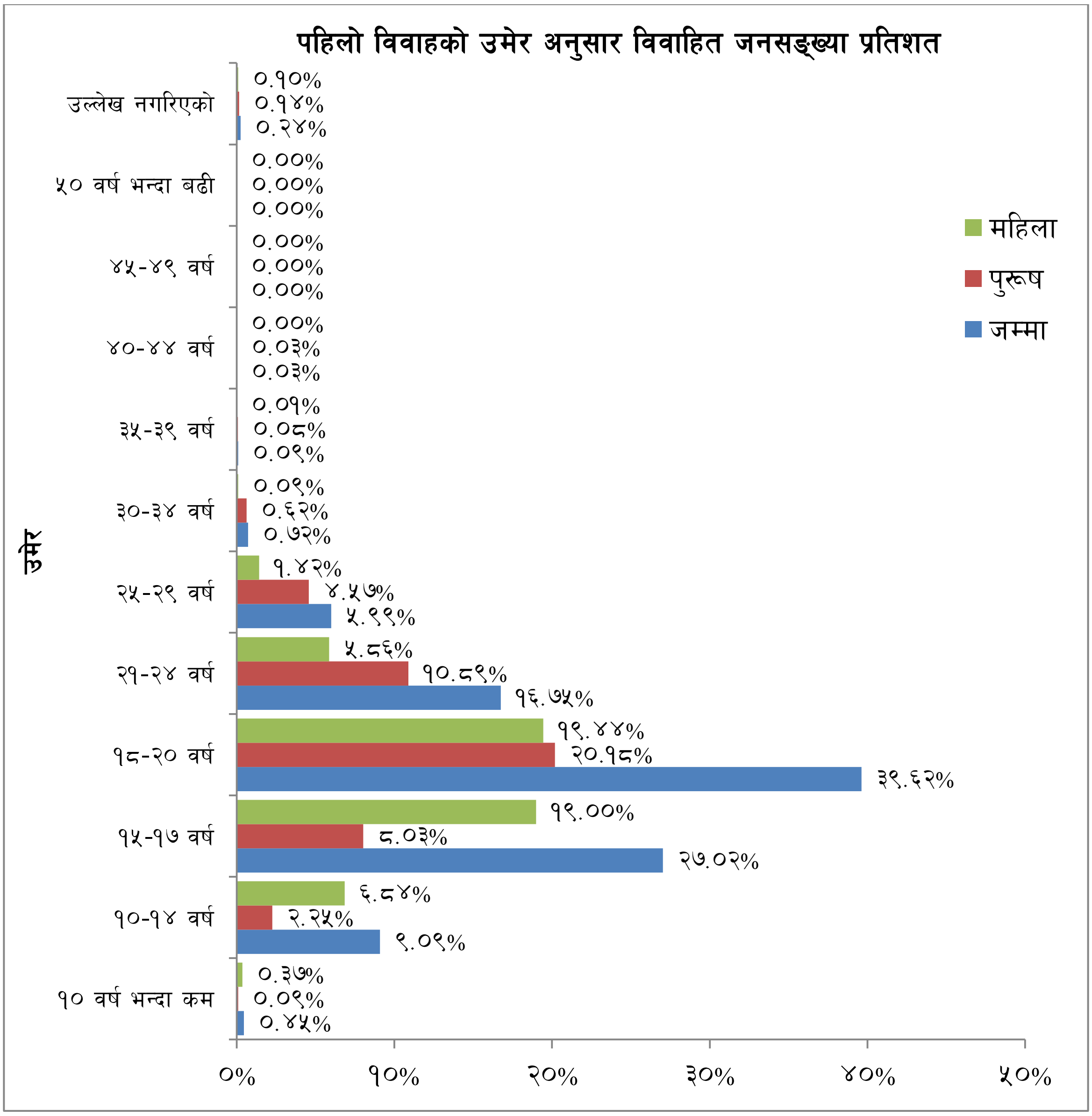

तालिका नं. ८.१० : १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित जनसङ्ख्या

पहिलो विवाहको उमेर	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१० वर्ष भन्दा कम	१०४	०.४५%	२०	०.०९%	८४	०.३७%
१०-१४ वर्ष	२,०८३	९.०९%	५१५	२.२५%	१,५६८	६.८४%
१५-१७ वर्ष	६,१९१	२७.०२%	१,८३९	८.०३%	४,३५२	१९.००%
१८-२० वर्ष	९,०७८	३९.६२%	४,६२३	२०.१८%	४,४५५	१९.४४%
२१-२४ वर्ष	३,८३७	१६.७५%	२,४९४	१०.८९%	१,३४३	५.८६%
२५-२९ वर्ष	१,३७२	५.९९%	१,०४६	४.५७%	३२६	१.४२%
३०-३४ वर्ष	१६४	०.७२%	१४३	०.६२%	२१	०.०९%
३५-३९ वर्ष	२१	०.०९%	१८	०.०८%	३	०.०१%

पहिलो विवाहको उमेर	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
४०-४४ वर्ष	६	०.०३%	६	०.०३%	-	०.००%
४५-४९ वर्ष	-	०.००%	-	०.००%	-	०.००%
५० वर्ष भन्दा बढी	-	०.००%	-	०.००%	-	०.००%
उल्लेख नगरिएको	५५	०.२४%	३३	०.१४%	२२	०.१०%
जम्मा	**२२,९११**	**१००%**	**१०,७३७**	**४६.८६%**	**१२,१७४**	**५३.१४%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका विवाहित व्यक्तिहरूको पहिलो विवाहको उमेर अनुसार विवाहित स्थितिको अवस्था देखाइएको छ । माथिको आँकडामा रोहिणी गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको उमेर समुहका व्यक्तिहरूमा गरिएको सर्वेक्षणमा कुल २२ हजार ९ सय ११ जना विवाहित मध्ये १० हजार ७ सय ३७ जना अर्थात ४६.८६ प्रतिशत पुरूष र १२ हजार १ सय ७४ जना अर्थात ५३.१४ प्रतिशत महिला छन् । यस गाउँपालिकामा कुल जनसङ्ख्याको ५२.८८ प्रतिशत विवाहित छन् । जसमा १० वर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह गर्नेको सङ्ख्या १०४ जना (०.४५ प्रतिशत), १०-१७ वर्ष उमेममा विवाह गर्नेको सङ्ख्या ८ हजार २ सय ७४ जना (३६.११ प्रतिशत) रहेको छ । १८-२० वर्ष उमेममा विवाह गर्नेको सङ्ख्या ९ हजार ७८ जना (३९.६२ प्रतिशत) रहेको छ । त्यस्तै २१-२४ वर्ष उमेममा विवाह गर्नेको सङ्ख्या ३ हजार ८ सय ३७ जना (१६.७५ प्रतिशत) रहेको छ ।

१० वर्षमाथिको उमेर समुहका व्यक्तिहरूमा गरिएको सर्वेक्षणमा कुल ३५ हजार ४३ जना मध्ये १२ हजार १ सय ३२ जना अर्थात (३४.६२ प्रतिशत) अविवाहित छन् भने यस गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको उमेर समुहको जनसङ्ख्याको ६०.६३ प्रतिशत विवाहित छन् । जसमा विधुवा/विधुर १ हजार ५ सय ४७ जना (४.४१ प्रतिशत), पारपाचुके भएका ३१ जना (०.०९ प्रतिशत) र छुट्टिएका ८८ जना (०.२५ प्रतिशत) रहेका छन् । गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण तल विवरणत्मक विशलेषण गरिएको छ ।

तालिका नं. ८.११ : १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण

वैवाहिक स्थिति	जम्मा		पुरूष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
अविवाहित	१२,१३२	३४.६२%	६,८२०	१९.४६%	५,३१२	१५.१६%
विवाहित	२१,२४५	६०.६३%	१०,१३७	२८.९३%	११,१०८	३१.७०%
एकल (विधुर/विधवा)	१,५४७	४.४१%	५४४	१.५५%	१,००३	२.८६%
पारपाचुके	३१	०.०९%	१२	०.०३%	१९	०.०५%
छुट्टिएको	८८	०.२५%	४४	०.१३%	४४	०.१३%
जम्मा सङ्ख्या	**३५,०४३**	**१००%**	**१७,५५७**	**५०.१०%**	**१७,४८६**	**४९.९०%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

विवाहित, अविवाहित, विधवा/विधुर तथा अन्य वैवाहिक अवस्थाको जनसङ्ख्या संरचनाले पारिवारिक संरचना, सामाजिक जिम्मेवारी तथा आर्थिक क्रियाकलापमा प्रभाव पार्छ । तराई क्षेत्रको परम्परा अनुसार बाल विवाहको प्रवृत्ति अझै पनि विद्यमान छ । यसले किशोरी गर्भावस्था, मातृ मृत्यु र शिक्षा छुटाउने समस्या निम्त्याउँछ । जागरण कार्यक्रम तीव्र पार्न आवश्यक छ । विधवा/विधुर अवस्थामा महिला बाहुल्य हुनुले पुरुष अपेक्षित आयु कम हुने र वैदेशिक काममा पुरुष जोखिम बढी हुने तथ्यलाई

दर्शाउँछ । एकल महिला र विधवाहरूका लागि सामाजिक सुरक्षा, सीप विकास र आय आर्जनका अवसरहरू प्राथमिकतामा राख्नुपर्दछ ।

चार्ट नं. ८.१२ : १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण प्रतिशत

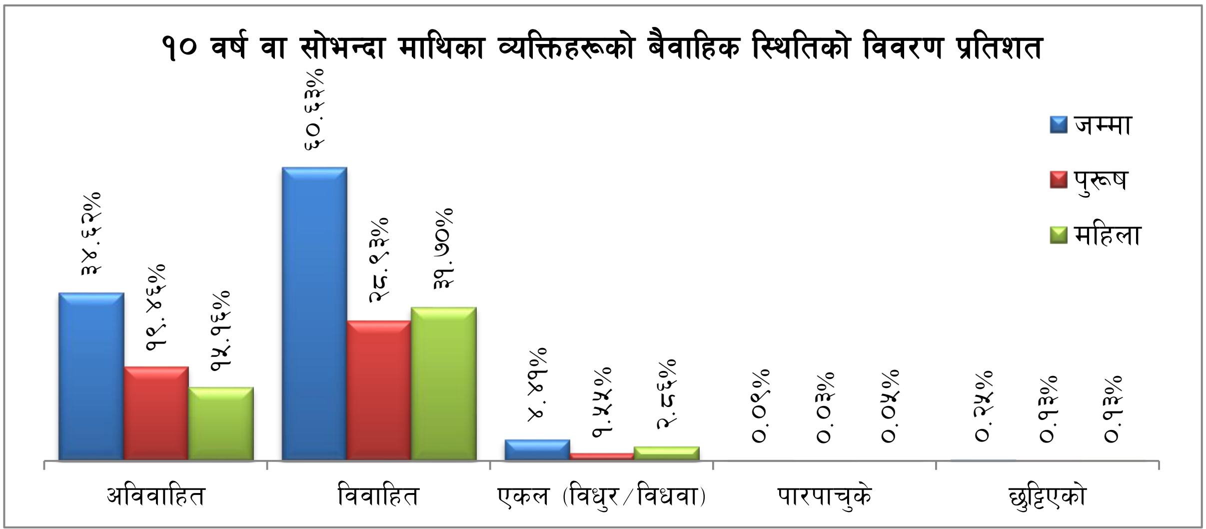

प्रस्तुत तथ्याङ्क अनुसार रोहिणी गाउँपालिकामा कार्यमूलक उमेर समूह (१५-५९ वर्ष) को बाहुल्यता रहेको देखिन्छ, जसले आर्थिक उत्पादनमा ठूलो अवसर प्रदान गर्दछ । यद्यपि, वैदेशिक रोजगारीमा बढ्दो निर्भरता र दक्ष जनशक्तिको अभाव चुनौतीपूर्ण छ ।

रोहिणी गाउँपालिकाको जनसांख्यिकीय संरचना विविध जातजाति, धर्म तथा भाषा समूहहरूको मिश्रणबाट बनेको छ । जातजाति र भाषिक विविधताले समृद्ध सांस्कृतिक पहिचान दिएको छ भने लैंगिक साक्षरता दरको खाडल पुर्न थप लगानीको आवश्यकता देखिन्छ । कार्यशील उमेर समूहको जनसङ्ख्या उल्लेखनीय रहेकाले स्थानीय स्तरमा श्रमशक्ति उपलब्धता पर्याप्त रहेको देखिन्छ । आगामी योजनाहरूमा युवा स्वरोजगार र समावेशी विकासलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ । बसाइँसराइका कारण जनसंख्या संरचनामा परिवर्तन आएको छ भने महिलाको सामाजिक तथा आर्थिक सहभागिता क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको पाइन्छ ।

तालिका नं. ८.१२ प्राथमिक नीतिगत सुझाव

प्राथमिकता	सुझाव	लक्षित समूह
१	युवा रोजगार – स्थानीय सीप विकास केन्द्र स्थापना	१५-३५ वर्ष
२	दलित उत्थान – छात्रवृत्ति, व्यावसायिक तालिम	दलित समुदाय
३	बाल विवाह अन्त्य – जागरण र कानून कार्यान्वयन	किशोरी
४	मातृभाषा शिक्षा – भोजपुरी माध्यम प्रारम्भिक शिक्षा	बालबालिका
५	अपांग परिचयपत्र र सामाजिक सुरक्षा विस्तार	अपाङ्गता व्यक्ति
६	महिला सशक्तिकरण – एकल महिला, विधवा सहयोग	महिला
७	स्वास्थ्य सेवा – मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य	प्रजनन उमेरका महिला
८	वृद्ध हेरचाह – सामाजिक सुरक्षा भत्ता समयमै वितरण	६५+ वर्ष

यस प्रकारको जनसङ्ख्यात्मक संरचनाले कृषि, व्यापार तथा सेवा क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधि विस्तार गर्ने सम्भावना देखिन्छ । साथै सामाजिक समावेशीकरण, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीका अवसर विस्तार गरी जनसङ्ख्यालाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

८.२ शिक्षा

शिक्षा विकास र मर्यादित एवम् परिष्कृत जीवन र सम्मानित रोजगारी तथा उद्यम विकासको आधार हो । नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । आधाभूत शिक्षामा पहँचु, आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा तथा माध्यामकि तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हक प्रत्याभूत गरेको छ । नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई आधारभूत र माध्यामिक शिक्षाको जिम्मेवारी दिएको छ । त्यसैगरी, सहश्राब्दी विकास लक्ष्यले पनि सबैले प्राथमिक शिक्षा अनिवार्य रूपमा पाउनुपर्ने कुरालाई अंगीकार गरेको छ । गाउँपालिकाको दिर्घकालिन बिकासको लागि शिक्षा बिकास महत्वपूर्ण क्षेत्र भएकोले "सर्वसुलभ, गुणस्तीय र जीवन उपयोगी शिक्षा" को सार्थक कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिका स्थापनाको सुरूका बर्षदेखि क्रमश सुधार हुँदै गएको छ । विद्यालयहरूको चुनौती तथा शैक्षिक स्तर सुधार हुँदै गएको र प्राविधिक बिषयको अध्यापन गर्न अवसर बृद्धि गरिदै लगिएको छ । आजका युवा राष्ट्रका भविष्य हुन् । हरेक क्षेत्रमा युवाको सहभागिता अभिबृद्धि गर्दै सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक क्षेत्रको विकासमा उनीहरूको भूमिका सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ । नेपालको संविधानले युवाहरूको सर्वाङ्गिण विकास, सशक्तिकरण र उनीहरूको उद्यमशीलताका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्ने कुरामा जोड दिएको छ । सामाजिक सूचकहरूमा रोहिणी गाउँपालिका अन्य पालिकाहरूमा मध्यम देखिन्छ । रूपन्देही जिल्लाका १६ स्थानीय निकायहरू मध्ये रोहिणी गाँउपालिका साक्षरता वृद्धिदरको हिसावले ११ औं स्थानमा रहेको पालिका हो । २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार गाउँपालिकामा साक्षरता ७२.३१ प्रतिशत रहेको छ । जसमा पुरूष साक्षरता ८२.९८ प्रतिशत र महिला साक्षरता ६१.४६ प्रतिशत रहेको छ । निरक्षर (पढ्न र लेख्न नजान्ने) २७.१२ प्रतिशत रहेको छ भने पुरूषको प्रतिशत १६.५३ र महिलाको प्रतिशत ३७.९० रहेको छ । विद्याथी सङ्ख्याको तुलनामा दरवन्दी न्यून भएका कारण आन्तरीक लगानी बढ्दो छ । आधारभूत तह तर्फ (कक्षा १-५) शिक्षक विद्याथी अनुपात १:२७ छ भने आधारभूत तह तर्फ (कक्षा ६-८) शिक्षक विद्याथी अनुपात १:९२, माध्यमिक तह तर्फ (कक्षा ९-१०) मा शिक्षक विद्याथी अनुपात १:७४ रहेको छ । यस गाउँपालिकामा ११ वटा मा.वि. मध्ये ३ वटा उच्च मा.वि.हरू (१ वटा धार्मिक उच्च मा.वि.), सामुदायिक मा.वि. ४ र संस्थागत मा.वि. ४ वटा सञ्चालनमा रहेका छन् । ४४ वटा बालविकास सहजकर्ता, ३८ वटा सामुदायिक विद्यालय (१ वटा प्राविधिक धार), १४ वटा धार्मिक, ८ वटा संस्थागत विद्यालय गरि शैक्षिक संस्थाहरूले शिक्षा दिइरहेका छन् । भौगोलिक सहजताका कारण रोहिणी गाउँपालिकालाई शिक्षाको केन्द्रको रूपमा विकास गर्न सक्ने अवसरहरू रहेका छन् । गाउँपालिकाको शिक्षा प्रणालीमा स्थानीय आवश्यकता सुहाउँदो शिक्षा ऐन, नियमावली र कार्यविधि बनाई त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिएको छ । विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न व्यवहारिक तथा रोजगारमुलक शिक्षा प्रणालीलाई अवलम्बन गर्ने, शिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रम लागु गर्ने, सबै विद्यालयहरूलाई सूचना र प्रविधियुक्त बनाउने र प्रत्येक वडामा नमूना विद्यालय सञ्चालन गर्ने नीति लिएको छ । विभिन्न भाषाभाषी रीतिरिवाज धर्म संस्कृतिहरूको अध्ययन र अनुसन्धान, संरक्षण विकास र त्यसको जर्गेना गर्ने कार्यलाई विशेष जोड दिइएको छ । गाउँपालिकामा रहेका मदरसालाई व्यवस्थित बनाई प्रभावकारी शिक्षा दिनु आजको आवश्यकत्ता रहेको छ । प्रविधिको उपयोगमा विस्तारले व्यापकता पाएको छ । केहि विद्यालयमा शौचालय निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ । सबै विद्यालयमा बालविकास देखि कक्षा पाँच सम्म दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ । आधारभूत र माध्यमिक तहको खुद भर्नादर क्रमशः ९४.४ र ८१.६ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको जम्मा बजेटको ३३.०५ प्रतिशत शिक्षामा विनियोजन भएको छ । गाउँपालिकाले शिक्षा

ऐन, २०७४ (पहिलो संशोधन २०७९) निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । (स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२)

तालिका नं. ८.१३ : सामुदायिक विद्यालयको वडागत वितरण

वडा नं.	आधारभूत	माध्यमिक	कक्षा १-३	कक्षा १-५	कक्षा १-८	कक्षा १-१०	कक्षा १-१२	प्राविधिक	जम्मा
१	–	१	–	–	–	–	–	१	२
२	–	–	–	२	–	–	–	–	२
३	–	–	–	२	–	–	०	–	२
४	२	–	–	१	१	–	१	–	५
५	–	–	–	–	–	–	१	–	१
६	–	२	–	–	–	–	–	–	२
७	–	१	१	–	–	–	–	–	२
जम्मा	२	४	१	५	१	–	२	१	१६

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

४ नं. वडा मा सबैभन्दा बढी (५ वटा) र ५ नं वडामा सबैभन्दा कम (१ वटा) सामुदायिक विद्यालय रहेका छन् । कुल १६ वटा सामुदायिक विद्यालयमध्ये ४ वटा माध्यमिक तहका, ५ वटा कक्षा १-५ सम्मका र १ वटा प्राविधिक धाराका रहेका छन् ।

तालिका नं. ८.१४ : संस्थागत विद्यालयको वडागत वितरण

वडा नं.	कक्षा १-५	कक्षा १-८	कक्षा १-१०	जम्मा
१	–	–	–	–
२	–	२	१	३
३	–	–	३	३
४	–	–	–	–
५	–	–	–	–
६	–	१	–	१
७	–	१	–	१
जम्मा	–	४	४	८

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

संस्थागत विद्यालयहरू मुख्यत: २, ३, ६ र ७ नं. वडामा केन्द्रित देखिन्छन् । १, ४ र ५ नं. वडामा संस्थागत विद्यालय नहुनु पहुँचको असमानताको सूचक हो ।

तालिका नं. ८.१५ : धार्मिक विद्यालयको वडागत वितरण

वडा नं.	कक्षा १-५	कक्षा १-८	कक्षा १-१०	कक्षा १-१२	जम्मा
१	३	–	–	१	४
२	२	–	–	–	२
३	१	२	–	–	३
४	२	–	–	–	२
५	–	–	–	–	–
६	१	–	–	–	१
७	१	–	–	–	२
जम्मा	१०	२	–	१	१४

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

धार्मिक विद्यालय (मदरसा समेत) गाउँपालिकामा १४ वटा रहेका छन् । यी विद्यालयहरूले मुस्लिम र अल्पसङ्ख्यक समुदायका बालबालिकाको शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन् ।

चार्ट नं. ८.१३ : वडागत विद्यालय सङ्ख्या

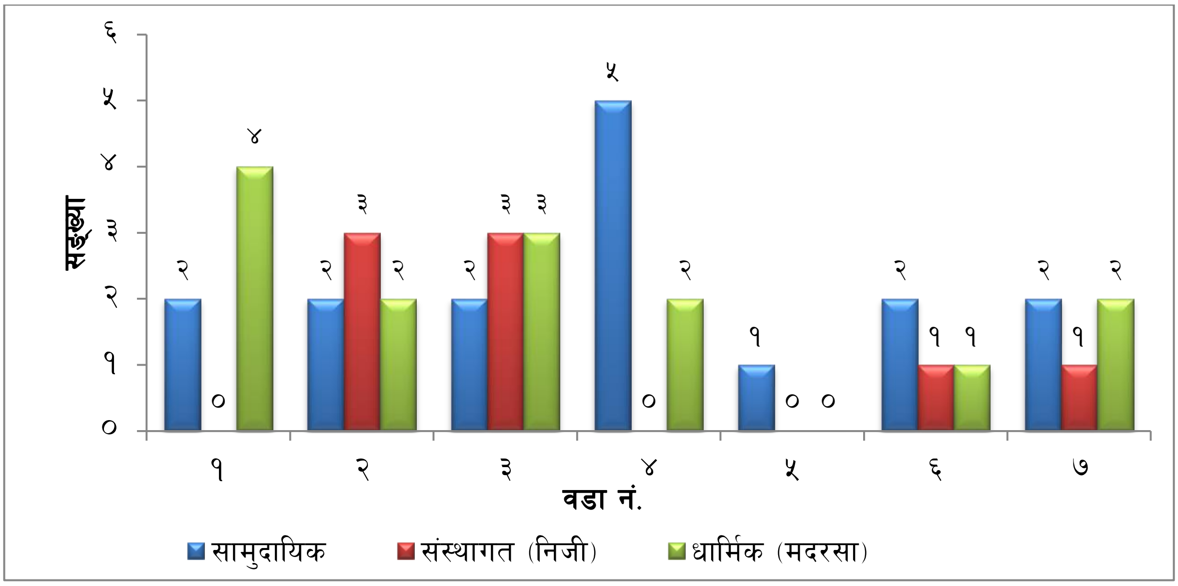

तालिका नं. ८.१६ : समग्र विद्यालय सङ्ख्या सारांश

विद्यालय प्रकार	सङ्ख्या	प्रतिशत	मुख्य वितरण क्षेत्र
सामुदायिक	१६	४२.११%	सबै वडामा (१ वटा प्राविधिक धारा १ नं. वडमा)
संस्थागत (निजी)	८	२१.०५%	वडा २, ३, ६, ७
धार्मिक (मदरसा)	१४	३६.८४%	वडा १, २, ३, ४
कुल जम्मा	३८	१००.००%	–

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

चार्ट नं. ८.१४ : विद्यालय तह अनुसार खुद भर्ना दर प्रतिशतमा

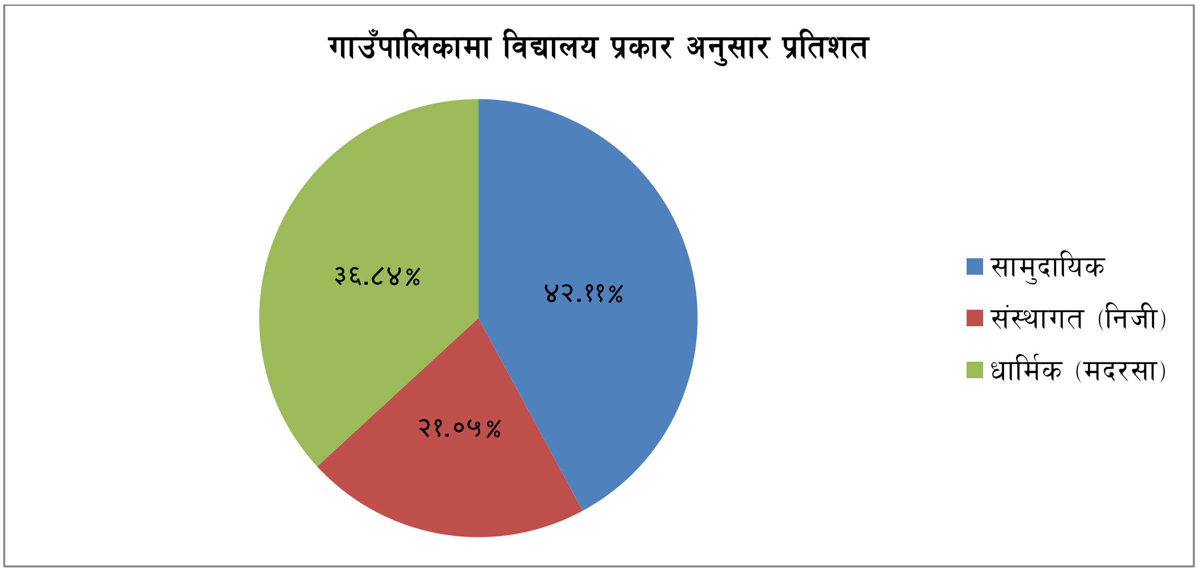

मुख्य अवलोकन – विद्यालय संरचना

- गाउँपालिकामा कुल ३८ वटा विद्यालय सञ्चालनमा छन् जसमध्ये सामुदायिक (४२.११%) र धार्मिक (३६.८४%) र संस्थागत (निजी) (२१.०५%) विद्यालयको प्रभुत्व छ।
- पक्की शौचालय भएका विद्यालय १२ र छात्रछात्राको अलग-अलग शौचालय भएका विद्यालय २२ प्रतिशत मात्र रहनु पूर्वाधार सुधारको तत्काल आवश्यकता दर्शाउँछ।
- अपाङ्गमैत्री शौचालय भएका विद्यालय केवल १ छ। समावेशी शिक्षाको प्रतिबद्धतामा गम्भीर चुनौती रहेको छ।
- विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय ७ वटा छन्। माध्यमिक तहका अधिकांश विद्यालयमा यो सुविधा उपलब्ध छैन।

तालिका नं. ८.१७ : तहगत विद्यार्थी सङ्ख्या (आ.व. २०८२)

विद्यालय प्रकार	बालविकास केन्द्र	कक्षा १-५	कक्षा ६-८	कक्षा ९-१२	जम्मा
सामुदायिक	७६०	२,२५९	१,८४७	१,४०९	६,२७५
संस्थागत	५९०	१,३९६	४७७	१९३	२,६५६
धार्मिक	४४६	९५५	१७१	२६	१,५९८
जम्मा	१,७९६	४,६१०	२,४९५	१,६२८	१०,५२९
प्रतिशत	१७.०%	४३.८%	२३.७%	१५.५%	१००%

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

कुल १०,५२९ विद्यार्थी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयमा अध्ययनरत छन्। सामुदायिक विद्यालयले ५९.६० प्रतिशत विद्यार्थी समेटेको छ भने संस्थागत विद्यालयमा २५.२३ प्रतिशत र धार्मिक विद्यालयमा १५.१७ प्रतिशत विद्यार्थी रहेका छन्।

तालिका नं. ८.१८ : भर्ना दर – प्रारम्भिक बालविकास तह

सूचक	मान	राष्ट्रिय/सन्दर्भ	अवस्था
कुल भर्ना दर (प्रारम्भिक बालविकास)	११४.१%	≈ ९०%	माथि ✓
खुद भर्ना दर (प्रारम्भिक बालविकास)	६८.३%	≈ ७५%	सुधार आवश्यक
बालविकासबाट कक्षा १ मा भर्ना	८३.३%	≈ ८०%	राम्रो ✓
लैङ्गिक समता सूचकाङ्क (प्रारम्भिक)	०.९१	१.०० = समान	सामान्य

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना दर ११४.१ प्रतिशतले दर्शाउँछ कि गाउँपालिकाभन्दा बाहिरका बालबालिका पनि यहाँका केन्द्रमा अध्ययन गर्न आउँछन् । यो सकारात्मक छ । तथापि खुद भर्ना दर ६८.३ प्रतिशत मात्र हुनु भने ३१.७ प्रतिशत लक्षित उमेर समूहका बालबालिका अझै बालविकास सेवाबाट वञ्चित रहेका छन् भन्ने देखाउँछ ।

तालिका नं. ८.१९ : आधारभूत तह (कक्षा १-८) भर्ना विश्लेषण

सूचक	कक्षा १-५	कक्षा १-८	सन्दर्भ
खुद भर्ना दर	९४.२%	९४.४%	राष्ट्रिय ≈ ९५%
कुल भर्ना दर	१२१.२%	११५.४%	सन्तोषजनक
लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	०.९९	१.०१	लगभग समान ✓
टिकाउ दर	–	९४.४%	उत्साहजनक
कक्षा १ कुल प्रवेशदर	१२८.७%	–	उच्च

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर ९४.२-९४.४ प्रतिशत रहेको छ जुन राष्ट्रिय औसतसँग तुलनीय छ । लैङ्गिक समता सूचकाङ्क १.०१ हुनु भनेको बालिकाको भर्ना बालकभन्दा सामान्यतः बराबर वा थोरै बढी छ – यो विशेष उपलब्धि हो ।

तालिका नं. ८.२० : माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) भर्ना विश्लेषण

सूचक	कक्षा ९-१०	कक्षा ११-१२	कक्षा ९-१२ जम्मा
खुद भर्ना दर	८१.६%	२५.०%	५१.१%
कुल भर्ना दर	९३.१%	३६.९%	६२.८%
लैङ्गिक समता सूचकाङ्क	१.०७	०.९२	१.०२
कक्षा १० उत्तीर्ण दर	६७.९%	–	–

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

कक्षा ११-१२ मा खुद भर्ना दर केवल २५ प्रतिशत मात्र देखिनुले ७५ प्रतिशत विद्यार्थी उच्च माध्यमिक शिक्षाबाट वञ्चित रहेको देखाउछ । यसमा नजिकका शहरहरु भैरहवा, बुटवल, काठमाण्डौं जस्ता शहरमा अध्ययन गर्न जानेको सङ्ख्या उच्च रहेको पनि जनाउदछ । कक्षा १० उत्तीर्ण दर ६७.९

प्रतिशत, झण्डै एक तिहाइ विद्यार्थी एसईई परीक्षामा सफल हुन सकेका छैनन् । कक्षा ९-१० को लैङ्गिक समता सूचक १.०७ (बालिका अग्रणी) भन्दा कक्षा ११-१२ मा ०.९२ मा झर्नु बालिकाको उच्च शिक्षा छाड्ने प्रवृत्ति दर्शाउँछ ।

तालिका नं. ८.२१ : कक्षा चढ्ने (Promotion) दर

तह	कक्षा चढ्ने दर	मूल्यांकन	सुधारको आवश्यकता
कक्षा १-५	६८.०%	कमजोर 🔴	उच्च – तत्काल हस्तक्षेप
कक्षा ६-८	७७.७%	मध्यम 🟡	सुधार आवश्यक
कक्षा ९-१०	९१.२%	राम्रो □	कायम राख्नुपर्ने
कक्षा ११-१२	तथ्याङ्क उपलब्ध छैन	–	अभिलेखीकरण आवश्यक

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

तालिका नं. ८.२२ : कक्षा दोहोर्याउने (Repetition) दर

तह	दोहोर्याउने दर	राष्ट्रिय लक्ष्य	अवस्था
कक्षा १-५	१६.३%	< १०%	उच्च 🔴
कक्षा ६-८	१५.१%	< ८%	उच्च 🔴
कक्षा ९-१०	४.२%	< ५%	लक्ष्यभित्र □

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

कक्षा १-८ सम्म दोहोर्याउने दर राष्ट्रिय लक्ष्यभन्दा उल्लेखनीय रूपले बढी छ । प्राथमिक तहमा १६.३ प्रतिशत दोहोर्याउने दरको अर्थ हो कि प्रत्येक ७ जना विद्यार्थीमध्ये १ जनाले कक्षा दोहोर्याउनुपर्ने अवस्था छ । यसले सिकाइ गुणस्तरमा गम्भीर सुधारको आवश्यकता औंल्याउँछ ।

तालिका नं. ८.२३ : कक्षा छाड्ने (Dropout) दर

तह	कक्षा छाड्ने दर	जोखिम स्तर	अनुमानित कारण
कक्षा १-५	१५.७%	उच्च 🔴	बालश्रम, गरिबी, दूरी
कक्षा ६-८	७.२%	मध्यम 🟡	पारिवारिक दबाब, सामाजिक कारण
कक्षा ९-१०	४.६%	सामान्य □	रोजगारमा जाने, विवाह

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

कक्षा १-५ मा १५.७ प्रतिशत कक्षा छाड्ने दर अत्यन्त उच्च छ । यसको प्रत्यक्ष प्रभाव दीर्घकालीन मानव पूँजीमा पर्दछ । गरिब परिवारका बालबालिका, दलित, जनजाति र अल्पसङ्ख्यक समुदायका बालबालिका कक्षा छाड्ने जोखिममा बढी हुने गर्दछन् ।

तालिका नं. ८.२४ : तहगत शिक्षक दरबन्दी (सामुदायिक)

क्र.सं.	तह	अस्थायी	स्थायी	जम्मा	राहत अनुदान	कुल जम्मा
१	बाल विकास केन्द्र	४४	–	४४	–	४४
२	प्राथमिक तह	१	५७	५८	२६	८४
३	निम्नमाध्यमिक	१	८	९	११	२०

क्र.सं.	तह	अस्थायी	स्थायी	जम्मा	राहत अनुदान	कुल जम्मा
४	माध्यमिक	१	९	१०	९	१९
५	उच्च माध्यमिक (पुरानो)	२	–	२	–	२
६	कार्यालय सहायक	८	–	८	–	८
७	कार्यालय सहयोग	१५	–	१५	–	१५
	कुल जम्मा					१९२

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

सामुदायिक विद्यालयमा कुल १९२ शिक्षक/कर्मचारी रहेका छन् । बालविकास सहजकर्ता (४४ जना) मध्ये सबै अस्थायी नियुक्तिमा छन् जुन सेवाको निरन्तरतामा जोखिम हो ।

तालिका नं. ८.२५ : विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात विश्लेषण

विद्यालय	विद्यार्थी	शिक्षक (जम्मा)	अनुपात	स्थिति
रामनरेश यादव आ.मा.वि., रोहिणी-३	१,६४९	२५	६६:१	अत्यधिक
पिपरहवा मा.वि., रोहिणी-५	५०९	१५	३४:१	बढी
पजरकट्टी मा.वि., रोहिणी-७	५११	१६	३२:१	बढी
छिपागढ मा.वि., रोहिणी-४	५४९	१०	५५:१	अत्यधिक
बगहा मा.वि., रोहिणी-१	५४०	१३	४२:१	उच्च
पोखरभिण्डी मा.वि., रोहिणी-२	५०८	१४	३६:१	बढी
बोदवार मा.वि., रोहिणी-६	३८३	११	३५:१	बढी
भविष्य उज्ज्वल आ.वि., रोहिणी-४	३४३	८	४३:१	उच्च
पशुपती मा.वि., रोहिणी-६	३५७	९	४०:१	उच्च
नवजीवन आ.वि., रोहिणी-४	१३१	७	१९:१	सामान्य
जनचेतना आ.वि., रोहिणी-३	१९६	८	२५:१	सामान्य
जनजागृति आ.वि., रोहिणी-४	१६२	४	४१:१	उच्च
सरस्वती प्रा.वि., रोहिणी-७	१६६	५	३३:१	बढी
राम प्रा.वि., रोहिणी-२	१५१	३	५०:१	अत्यधिक
त्रिवेणी प्रा.वि., रोहिणी-२	१२०	४	३०:१	बढी
मदरसा इस्लाम, रोहिणी-३	५६	१	५६:१	अत्यधिक
जम्मा/औसत	६,३३१	१५३	४१:१	उच्च

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

गाउँपालिकाको औसत विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात ४१:१ रहेको छ जुन नेपाल सरकारको मापदण्ड (३०:१) भन्दा उल्लेखनीय रूपले बढी छ । रामनरेश यादव आ.मा.वि. (६६:१) र मदरसा इस्लाम (५६:१) मा

अनुपात अत्यन्त चिन्ताजनक छ । राम प्रा.वि. र छिपागढ मा.वि.मा पनि अनुपात ५०:१ भन्दा बढी छ । शिक्षकको अपर्याप्तताले सिकाइको गुणस्तरमा प्रत्यक्ष नकारात्मक प्रभाव पर्दछ ।

तालिका नं. ८.२६ : प्रमुख शैक्षिक सूचकहरूको समग्र विश्लेषण

क्र.सं.	सूचक	रोहिणी गाउँपालिका	राष्ट्रिय/प्रदेश सन्दर्भ	अवस्था
१	साक्षरता दर (५+ वर्ष)	७२.३%	≈ ७६%	सुधार आवश्यक ●
२	प्रारम्भिक बालविकास कुल भर्ना दर	११४.१%	≈ ९०%	उत्कृष्ट □
३	प्रारम्भिक बालविकास खुद भर्ना दर	६८.३%	≈ ७५%	सुधार आवश्यक ●
४	आधारभूत तह (१-५) खुद भर्ना दर	९४.२%	≈ ९५%	राम्रो □
५	आधारभूत तह (१-८) खुद भर्ना दर	९४.४%	≈ ९४%	राम्रो □
६	माध्यमिक तह (९-१०) खुद भर्ना दर	८१.६%	≈ ८०%	राम्रो □
७	माध्यमिक तह (११-१२) खुद भर्ना दर	२५.०%	≈ ४५%	अत्यन्त न्यून ●
८	कक्षा १० उत्तीर्ण दर	६७.९%	≈ ७५%	सुधार आवश्यक ●
९	कक्षा छाड्ने दर (१-५)	१५.७%	? १०%	उच्च ●
१०	दोहोर्याउने दर (१-५)	१६.३%	? १०%	उच्च ●
११	लैङ्गिक समता – आधारभूत	१.०१	≈ १.०	समान □
१२	लैङ्गिक समता – ११-१२	०.९२	≈ १.०	बालिका पछि ●
१३	पक्की शौचालय भएका विद्यालय	१२	–	न्यून ●
१४	विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	७	–	सीमित
१५	अपाङ्गमैत्री शौचालय	१ वटा	–	अत्यन्त न्यून ●

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

<u>उपलब्धिका क्षेत्रहरू</u>

- आधारभूत तहको भर्ना दर (९४.२-९४.४%) राष्ट्रिय औसतसँग तुलनीय छ । यो गाउँपालिकाको प्राथमिक शिक्षाप्रतिको प्रतिबद्धताको प्रमाण हो ।
- लैङ्गिक समता सूचकाङ्क आधारभूत तहमा १.०१ रहनु (बालिका बराबर वा अगाडि) एक महत्त्वपूर्ण उपलब्धि हो जसले सकारात्मक सामाजिक परिवर्तन दर्शाउँछ ।
- प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना दर ११४.१ प्रतिशत रहनु, गाउँपालिका बाहिरका बालबालिका पनि आकर्षित हुनु केन्द्रहरूको गुणस्तरको संकेत हो ।
- माध्यमिक तह (९-१०) मा कक्षा चढ्ने दर ९१.२ प्रतिशत र दोहोर्याउने दर ४.२ प्रतिशत हुनु, मध्यम तहमा सिकाइ प्रभावकारिता राम्रो छ ।

- बालविकास सहजकर्ता ३२ जना र विद्यार्थी ६,३३१ हुनु, सामुदायिक विद्यालय नेटवर्कले व्यापक पहुँच सुनिश्चित गरेको छ ।

तालिका नं. ८.२७ : तुलनात्मक सन्दर्भ तथा विश्लेषण

सूचक	रोहिणी	लुम्बिनी प्रदेश (अनुमानित)	नेपाल राष्ट्रिय	फरक (रोहिणी-राष्ट्रिय)
साक्षरता दर	७२.३%	≈ ७८.१%	७६.२%	-३.९%
प्राथमिक खुद भर्ना (१-५)	९४.२%	≈ ९२%	९५%	-०.८%
माध्यमिक खुद भर्ना (९-१०)	८१.६%	≈ ७८%	८०%	+१.६%
उच्च माध्यमिक (११-१२) खुद भर्ना	२५.०%	≈ ३५%	४५%	-२०.०%
कक्षा छाड्ने दर (१-५)	१५.७%	≈ १२%	१०%	+५.७%
दोहोर्याउने दर (१-५)	१६.३%	≈ १२%	१०%	+६.३%
लैङ्गिक समता (आधारभूत)	१.०१	≈ १.०	१.०	+०.०१

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा शाखा, २०८२

माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा रोहिणी गाउँपालिकाको भर्ना दर राष्ट्रिय औसतभन्दा राम्रो (+१.६%) रहेको छ । यो एक उल्लेखनीय उपलब्धि हो । तथापि उच्च माध्यमिक तहमा भर्ना दर राष्ट्रिय औसतभन्दा २० प्रतिशतले न्यून हुनु गम्भीर चिन्ताको विषय हो ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका व्यक्तिहरूको शैक्षिक अवस्था सम्बन्धी विवरण सङ्कलन गरिएको थियो । जनगणनाको नतिजाले यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेरका कुल ३९ हजार ३ सय ७ जना जनसङ्ख्यामा २८ हजार ४ सय २३ जना पढ्न र लेख्न दुबै जान्ने देखाएको छ । यस अनुसार गाउँपालिकाको समग्र साक्षरता दर ७२.३१ प्रतिशत कायम हुन्छ । पुरूषको साक्षरता दर ८२.९८ प्रतिशत रहेको छ र महिलाको साक्षरता दर ६१.४६ प्रतिशत रहेको छ । वडा अनुसार हेर्दा सबैभन्दा बढी साक्षरता दर (७४.९२ प्रतिशत) वडा नं. २ मा र सबैभन्दा कम (६६.५४ प्रतिशत) वडा नं. ७ मा रहेको छ । अन्य विस्तृत विवरण तलको रेखाचित्र र तालिका नं. ८.२८ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.२८ : साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण

लिङ्ग	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या			नखुलेको	साक्षरता दर (% मा)
		पढ्न र लेख्न दुवै जानेको	पढ्नमात्र जानेको	पढ्नर लेख्न दुवै नजानेको		
रोहिणी गाउँपालिका						
जम्मा	३९३०७	२८४२३	२०८	१०६६०	१६	७२.३१%
पुरुष	१९८२५	१६४५०	८९	३२७७	९	८२.९८%
महिला	१९४८२	११९७३	११९	७३८३	७	६१.४६%
वडा नं. १						

लिङ्ग	५ वर्ष र सो भन्दा माथिको जनसङ्ख्या	जनसङ्ख्या			नखुलेको	साक्षरता दर (% मा)
		पढ्न र लेख्न दुवै जानेको	पढ्नमात्र जानेको	पढ्नर लेख्न दुवै नजानेको		
जम्मा	५७४४	४११०	४७	१५८३	४	७१.५५%
पुरुष	२९०५	२३४८	१२	५४४	१	८०.८३%
महिला	२८३९	१७६२	३५	१०३९	३	६२.०६%
वडा नं. २						
जम्मा	६८६३	५१४२	२	१७१७	२	७४.९२%
पुरुष	३४८४	२९६८	१	५१४	१	८५.१९%
महिला	३३७९	२१७४	१	१२०३	१	६४.३४%
वडा नं. ३						
जम्मा	७८३८	५७७६	८	२०५२	२	७३.६९%
पुरुष	३९५७	३३५१	१	६०३	२	८४.६९%
महिला	३८८१	२४२५	७	१४४९	०	६२.४८%
वडा नं. ४						
जम्मा	५४१६	४०५४	३३	१३२९	०	७४.८५%
पुरुष	२६९२	२३४०	१२	३४०	०	८६.९२%
महिला	२७२४	१७१४	२१	९८९	०	६२.९२%
वडा नं. ५						
जम्मा	४१३१	३०२०	९	१०९९	३	७३.११%
पुरुष	२०६३	१७११	४	३४७	१	८२.९४%
महिला	२०६८	१३०९	५	७५२	२	६३.३०%
वडा नं. ६						
जम्मा	४५८१	३१७१	४५	१३६४	१	६९.२२%
पुरुष	२२९०	१८२८	२३	४३९	०	७९.८३%
महिला	२२९१	१३४३	२२	९२५	१	५८.६२%
वडा नं. ७						
जम्मा	४७३४	३१५०	६४	१५१६	४	६६.५४%
पुरुष	२४३४	१९०४	३६	४९०	४	७८.२३%
महिला	२३००	१२४६	२८	१०२६	०	५४.१७%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.१५ : गाउँपालिका र वडागत २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा

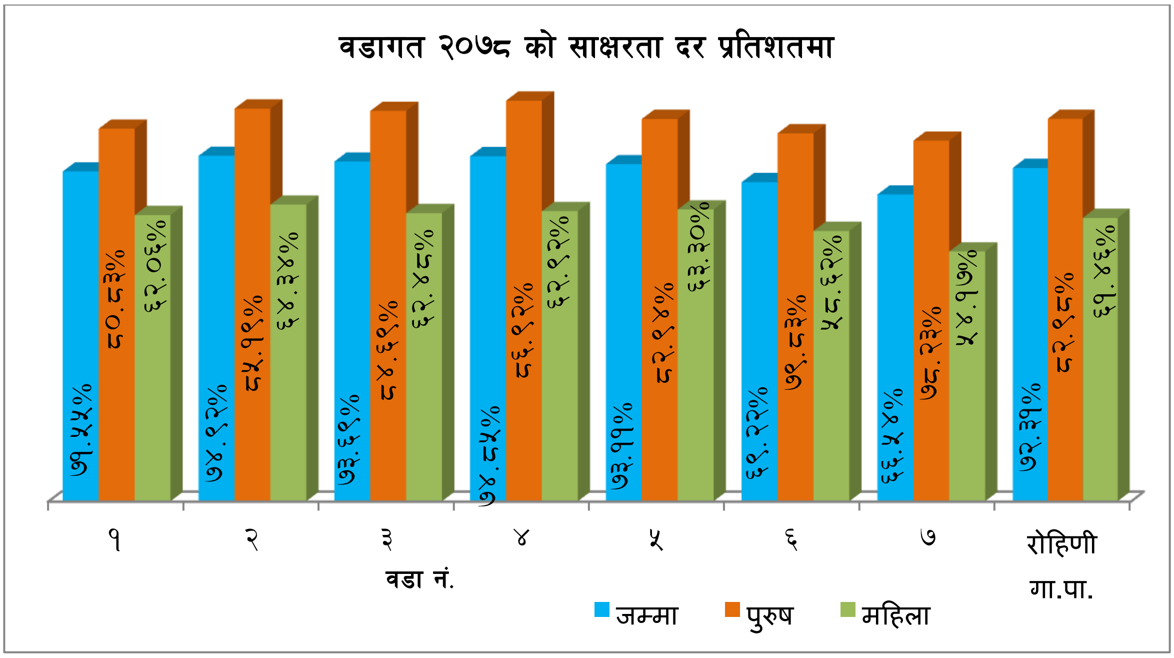

तालिका नं. ८.२९ : रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको २०७८ को साक्षरता दर सम्बन्धी विवरण

रूपन्देही जिल्लाका स्थानीय तह	जम्मा	पुरूष	महिला
सियारी गा.पा.	७८.८०%	८८.००%	७०.२०%
बुटवल उप महानगरपालिका	९१.३०%	९५.२०%	८७.६०%
तिलोत्तमा न.पा.	८८.१०%	९३.४०%	८३.३०%
देवदह न.पा.	८३.१०%	८९.७०%	७७.४०%
लुम्बिनी सांस्कृतिक न.पा.	७१.१०%	८०.६०%	६२.१०%
सिद्धार्थनगर न.पा.	८६.१०%	९२.५०%	७९.८०%
सैनामैना न.पा.	८४.९०%	९०.९०%	७९.८०%
ओमसतिया गा.पा.	७८.२०%	८६.७०%	७०.००%
कन्चन गा.पा.	८३.००%	८९.८०%	७७.६०%
कोटहीमाई गा.पा.	६८.७०%	७९.००%	५८.४०%
गैडहवा गा.पा.	७१.३०%	८२.००%	६०.९०%
मर्चवारी गा.पा.	६८.७०%	७९.२०%	५८.१०%
मायादेवी गा.पा.	७२.६०%	८१.२०%	६४.५०%
रोहिणी गा.पा.	७२.३०%	८३.००%	६१.५०%
सम्मरीमाई गा.पा.	६९.३०%	७८.००%	६०.७०%
शुद्धोधन गा.पा.	८१.२०%	८८.७०%	७४.२०%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.१६ : रूपन्देही जिल्लामा रहेका स्थानीय तहहरूको २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा

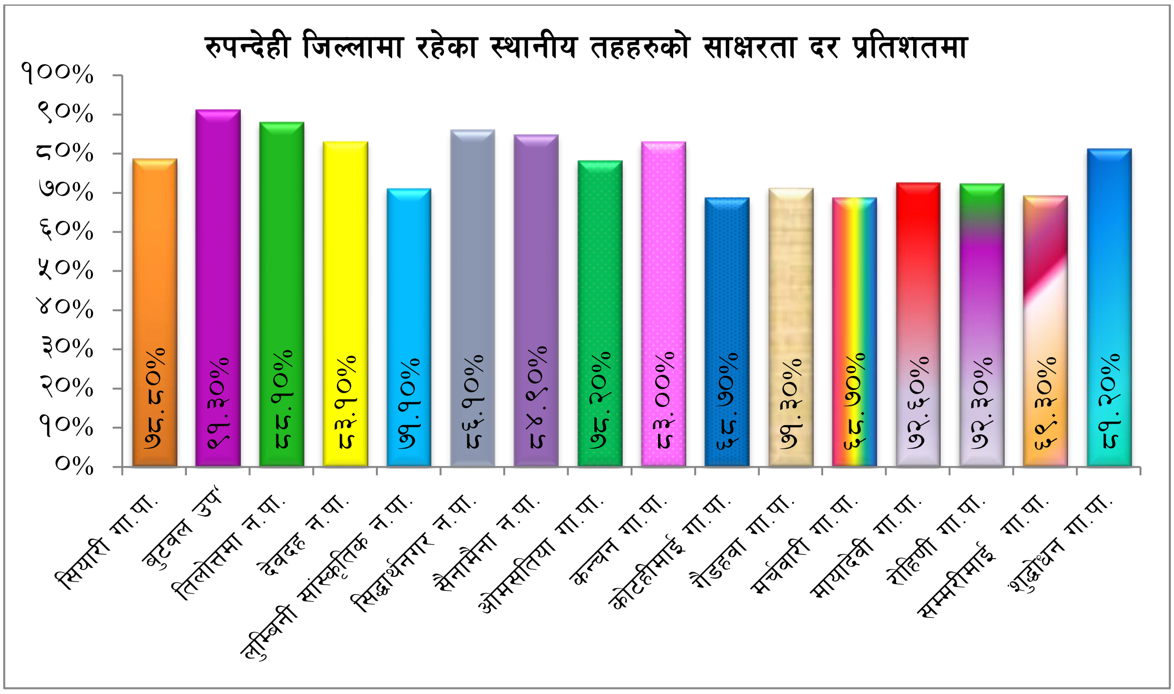

तालिका नं. ८.३० : रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्ला लुम्बिनी प्रदेश र नेपालको २०७८ को साक्षरता दर

विवरण	जम्मा	पुरूष	महिला
रोहिणी गा.पा.	७२.३१	८२.९८	६१.४६
रूपन्देही जिल्ला	८१.२	८८.४	७४.४
लुम्बिनी प्रदेश	७८.१	८५.२	७१.७
नेपाल	७६.२	८३.६	६९.४

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.१७ : रोहिणी गाउँपालिका, रूपन्देही जिल्ला लुम्बिनी प्रदेश र नेपालको २०७८ को साक्षरता दर प्रतिशतमा

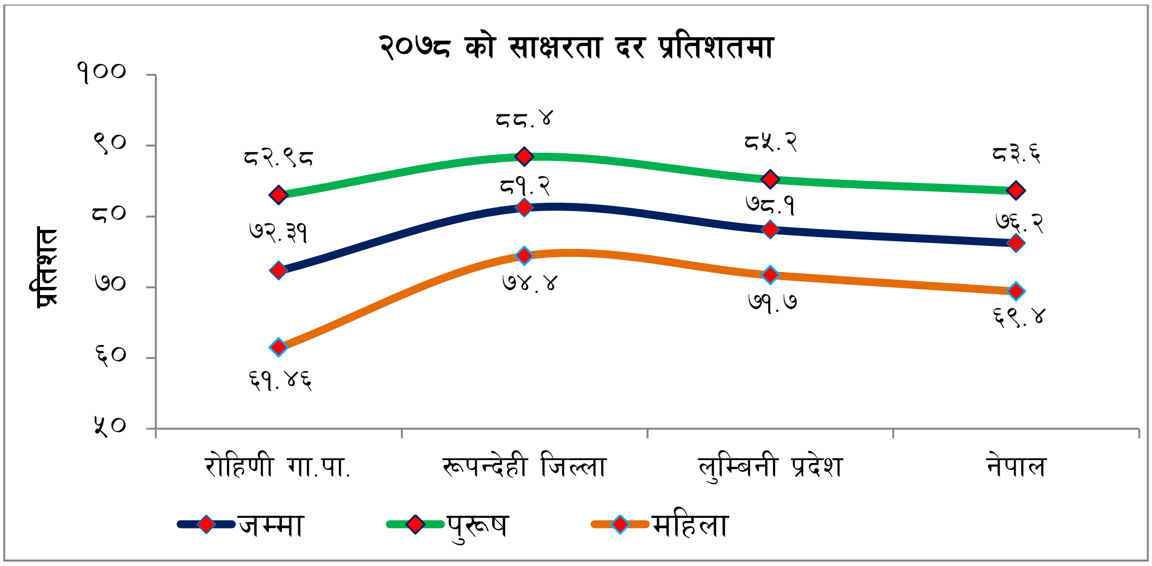

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ मा प्राप्त नतिजा अनुसार कुल साक्षर जनसङ्ख्याको सबैभन्दा बढी ३४.३२ प्रतिशत व्यक्तिहरूले प्राथमिक तह (कक्षा १ देखि ५ सम्म) मात्र उत्तीर्ण गरेका छन्। निम्न माध्यामिक तह (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) मात्र उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिहरू २३.८० प्रतिशत रहेका छन्। एस.एल.सी. वा सो सरह मात्र उत्तीर्ण गर्ने व्यक्तिहरू ५.०४ प्रतिशत देखिन्छन्। यसैगरी एस.एल.सी. भन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गर्नेहरू ११.४० प्रतिशत रहेका छन्। यस्तै १.९८ प्रतिशत व्यक्तिहरूले अनौपचारिक शिक्षा अध्ययन गरेको देखिएको छ।

प्राप्त नतिजाले गाउँपालिकाका ५ वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका साक्षर पुरूष र महिलाहरूले सबैभन्दा बढी सङ्ख्याले प्राथमिक तह मात्र उत्तीर्ण गरेका छन् जसमा पुरूष र महिला क्रमशः १८.६१ प्रतिशत र १५.७१ प्रतिशत रहेका छन्। दोस्रो ठुलो हिस्सा (२३.८० प्रतिशत) ले निम्नमाध्यामिक तहमात्र उत्तीर्ण गरेका छन्। एस.एल.सी. भन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गर्ने महिलाहरूको तुलनामा पुरूषहरूको प्रतिशत केही बढी रहेको छ। अनौपचारिक शिक्षामा महिलाहरूको प्रतिशत पुरूषको भन्दा धेरै रहेको छ। गाउँपालिकाको विस्तृत विवरण तालिका नं. ८.३१ मा दिइएको छ।

तालिका नं. ८.३१ : साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह

उत्तीर्णगरेको तह	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
पूर्व प्राथमिक तह	१९०५	६.५७%	१०७०	३.६९%	८३५	२.८८%
प्राथमिक तह ((१-५)	९९४५	३४.३२%	५३९२	१८.६१%	४५५३	१५.७१%
निम्न माध्यमिक तह (६-८)	६८९६	२३.८०%	४१००	१४.१५%	२७९६	९.६५%
माध्यमिक तह(९-१०)	४८९७	१६.९०%	३०१६	१०.४१%	१८८१	६.४९%
एस.एल.सि. वा सो सरह	१४५९	५.०४%	९००	३.११%	५५९	१.९३%
प्रमाणपत्र वा सो सरह	२५०६	८.६५%	१५१९	५.२४%	९८७	३.४१%
स्नातक वा सो सरह	५६०	१.९३%	३४०	१.१७%	२२०	०.७६%
स्नातकोत्तर वा सो सरह र माथि	२३६	०.८१%	१८१	०.६२%	५५	०.१९%
अन्य	६९	०.२४%	१४	०.०५%	५५	०.१९%
तह नभएको/ तह नखुलेको	३०२	१.०४%	११८	०.४१%	१८४	०.६३%
उल्लेख नभएको	२०२	०.७०%	१००	०.३५%	१०२	०.३५%
जम्मा	**२८९७७**	**१००%**	**१६७५०**	**५७.८०%**	**१२२२७**	**४२.२०%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.१८ : गाउँपालिकाका साक्षर जनसङ्ख्याले उत्तीर्ण गरेको तह प्रतिशतमा

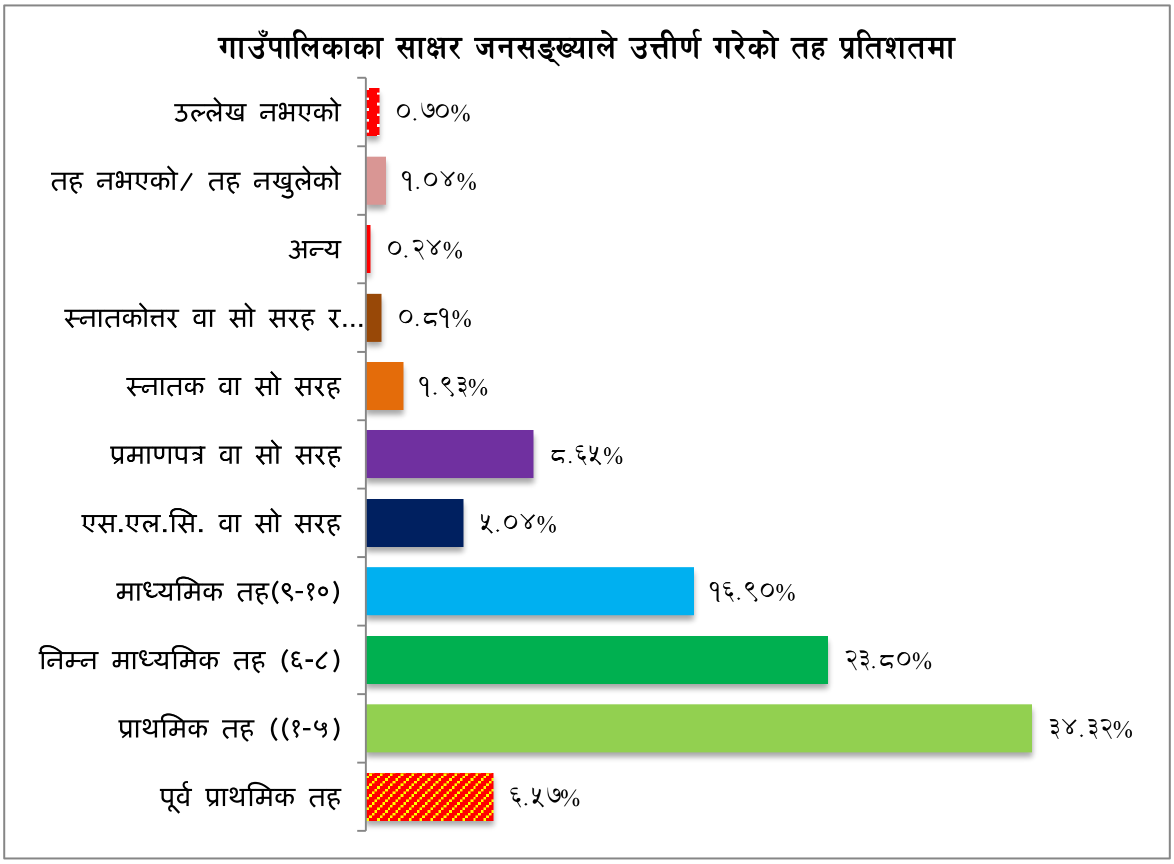

रोहिणी गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको समग्र चित्र मिश्रित प्रकारको देखिन्छ। एकातिर आधारभूत तहमा सन्तोषजनक भर्ना दर र लैङ्गिक समताको उत्साहजनक संकेत, अर्कातिर उच्च कक्षा छाड्ने दर, न्यून माध्यमिक भर्ना र पूर्वाधारको गम्भीर कमी रहेको देखिन्छ । आधारभूत तहको खुद भर्ना दर ९४.४प्रतिशत र लैङ्गिक समता सूचकाङ्क १.०१ रहेको छ । यी दुई सूचकले देखाउँछन् कि गाउँपालिकाले सबैका लागि प्राथमिक शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने दिशामा उल्लेखनीय सफलता पाएको छ। यो सफलतालाई माध्यमिक र उच्च माध्यमिक तहसम्म विस्तार गर्नु नै आगामी योजनाको मुख्य लक्ष्य हुनुपर्छ। उच्च माध्यमिक (कक्षा ११-१२) मा भर्ना दर २५ प्रतिशत मात्र हुनु, कक्षा छाड्ने दर १५.७ प्रतिशत, दोहोर्याउने दर १६.३ प्रतिशत र साक्षरता दर ७२.३ प्रतिशत रहेको छ । यी सूचकहरूले स्पष्ट संकेत दिन्छन् कि शिक्षाको गुणस्तर सुधार र पहुँच विस्तारमा थप लगानी र नीतिगत हस्तक्षेप अत्यावश्यक छ । शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात (औसत ४१:१) को समस्या समाधान नगरी गुणस्तरीय शिक्षाको सपना पूरा हुन सक्दैन । साथै, पूर्वाधार विकास (शौचालय, विज्ञान प्रयोगशाला, डिजिटल सुविधा) मा लगानी बढाउन तत्काल आवश्यक छ।

अन्तमा, धार्मिक विद्यालयहरूको एकीकरण र संस्थागत विद्यालयहरूको सहयोग सहित सबै प्रकारका विद्यालयहरूको समन्वित विकास नीति अपनाउनु नै रोहिणी गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रलाई राष्ट्रिय लक्ष्यसँग मिलाउने मूल मार्ग हो।

८.३ स्वास्थ्य

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। संविधानले आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाईको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको छ। नागरिकलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत सेवा उपलब्ध गराउनु राज्यको दायित्त्व हो । संविधानको भाग ३ को धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित नगर्ने उल्लेख गरेको छ। दिगो विकास लक्ष्य नं. २ मा खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र लक्ष्य नं. ३ मा सबै उमेरका मानिसहरूका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्ने कुरा उल्लिखित छ। नेपाल सरकार स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयको नीति अनुसार जिल्लामा स्वास्थ्य सेवाका योजना, कार्यक्रम सञ्चालन, अनुगमन गरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रदान गर्न मुख्य जिल्ला स्तरिय निकायका रूपमा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय रहेको छ । स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयले निर्धारण गरेको स्वास्थ्य नीति, कार्यक्रम र स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने यस कार्यालयका मूख्य जिम्मेवारी र दायित्व हो। यस कार्यालयले सरकारी स्वास्थ्य संस्था मार्फत स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनको अतिरिक्त स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अन्य गैर सरकारी स्वास्थ्य क्लिनिक, पोली क्लिनिक, अस्पतालहरूको समेत सञ्चालन अनुमति दिने, अनुगमन गर्ने र नियमन गर्ने कार्य समेत गर्ने गर्दछ। यस कार्यालयबाट मुख्यतः स्वास्थ्य चौकी, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइहरू मार्फत विरामी जाँच, नवजात शिशु तथा बाल रोगका एकीकृत व्यवस्थापन, पोषण कार्यक्रम, सुरक्षित मातृत्व, क्षयरोग, कुष्ठरोग, एच. आई.भी.एड्स कार्यक्रम जस्ता जनस्वास्थ्य कार्यक्रमहरू, खोप क्लिनिकबाट खोप सेवा, गाउँघर क्लिनिकबाट तोकिएका सेवाहरू तथा समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य जनचेतना तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका मार्फत प्रवाह गर्ने गरिन्छ । प्रा.स्वा. केन्द्र तथा जिल्ला अस्पतालहरूबाट उल्लिखित कार्यहरूका अतिरिक्त तोकिए बमोजिम अन्य सेवाहरू सम्पादन गरिन्छ। आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहलाई दिएकोछ। पछिल्ला वर्षहरूमा स्वास्थ्य चेतना र सेवाको विस्तार हुँदै गएको छ। स्वास्थ्य सेवाका सूचकका रूपमा रहेका अपेक्षित आयु, मातृ मृत्युदर र बाल मृत्युदरमा सुधार हुँदै गएको छ । गाउँपालिकामा अर्थराइटिस, दम, वाथ, कान पाक्ने, छाला, आँखा, ब्लड प्रेसर, पाईल्स पाठेघरको समस्या, महिलामा रक्तअल्पता, बालबालिकामा निमोनिया, कुपोषण, झाडापखाला र पानीजन्य रोगहरू बढि मात्रामा रहेका छन्। बहुसङ्ख्यक जनताले प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा लिन सफल भएका छन्। १ वटा ३ नं. वडामा गाउँपालिका स्तरको प्राथिमिक स्थास्थ्य केन्द्र साथै १, २, ४, ५ र ७ नं. वडामा स्वास्थ्य चौकी मार्फत स्वास्थ्य सेवा प्रदान भईरहेको छ । स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयको सर्भेक्षण अनुसार करिव आधाजति जनसङ्ख्याले गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट स्वास्थ्य सेवा लिएको देखिन्छ। आर्थिक स्थिति मजबुत भएका तथा पहुँचवाला व्यक्तिहरू मात्रैले यस किसिमको सेवा उपभोग गर्न सफल भएको पाइन्छ । गाउँपालिकाले निशुल्क स्वास्थ्य शिविरको व्यवस्था, खोप कार्यक्रमलाई व्यवस्थित बनाउने, मातृ तथा नवजात शिशु मृत्यू दर घटाउने, तथा ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाहरू तथा १५ देखि ४९ बर्षका महिलाको पोषण स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न परिवार नियोजन तथा खोप सेवा सबै स्वास्थ्य संस्थामा रहेको छ भने प्रसुती सेवा केन्द्र २ वटा रहेको छ। ठूला किसिमका रोगहरू लागेमा बुटवल, भैरहवा, पाल्पा, भरतपुर, काठमाडौं र भारतको लखनाउ, गोरखपुर, डिल्ली जानु पर्ने अवस्था रहेको छ। गाउँघर क्लिनिक तथा स्थानीय मेडिकलहरू पनि सञ्चालनमा आएका छन्। २२ वटा खोप केन्द्र, २१ वटा गाउँघर क्लिनिक, २ वटा बर्थिङ्ग सेन्टर र ९८ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका रहेका छन्। २

वटा एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालनमा रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थाको मापदण्ड बमोजिमको भवन भएको स्वास्थ्य संस्था २ वटा रहेका छन् । गाउँपालिकामा आधा घण्टाको दुरीमा स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको जनसङ्ख्या १०० प्रतिशत रहेको छ । श्वास्थ्य शाखाका अनुसार गाउँपालिकामा २५०० ग्रामभन्दा कम जन्म तौल भएका शिशु १९.६४ जना, स्थानिय स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने गर्भवती (१२.७१ प्रतिशत) भन्दा नजिकको भैरहवा अस्पतालमा प्रसुती गराउने धेरै रहेको छ । बहुक्षेत्रीय पोषण योजना कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ जसले बालबालिकामा पोषणमा सुधार हुदै आएको छ । व्यवहार परिवर्तनका लागि आवश्यक कार्यक्रम अधि सार्ने र स्वास्थ्य सेवालाई ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा अपाङ्ग मैत्री बनाउने कार्यकमहरू सञ्चालन गरेको छ । पछिल्ला दिनमा स्वास्थ्य तथा पोषणका क्षेत्रमा सकारात्मक सुधारहरू भएका छन् । प्रत्येक वडामा बर्थिङ्ग सेन्टर सहितको स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्था गर्ने नीति लिएको छ ।

पोषण : बहुक्षेत्रीय पोषण युनिसेफको सहयोगमा विगत आ.व. २०७५/७६ देखि २०७९/८० सम्म सञ्चालनमा रहेको थियो । गाउँपालिका स्तरीय एक वटा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति गठन भएको छ । भने सबै वडामा वडास्तरीय खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति गठन भएका छन् । सबै वडामा स्वस्थ आमा समूह समेत गठन भएका छन् । माध्यमिक विद्यालयमा किशोरकिशोरीहरूलाई अभिमुखिकरण कार्यक्रम, विद्यालय छाडेका किशोरकिशोरीहरूलाई प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम, साथै सुनौलो हजार दिनको कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरूद्वारा प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाहरू :

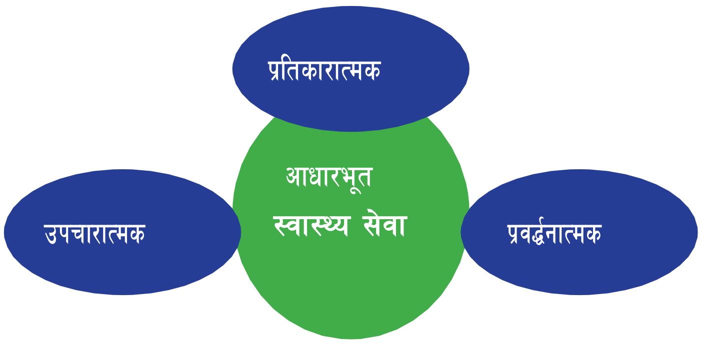

- आँखा, नाक, कान, घाँटी तथा मुख स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत सेवा
- सरूवा रोग तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण सेवा प्रजनन तथा यौन रोग सम्बन्धी सेवा
- परिवार नियोजन सेवा
- प्रयोगशाला जाँच परामर्श सेवा
- अत्यावश्यक औषधिहरू निःशुल्क वितरण हाडजोर्नी रोग विशेषज्ञ सेवा
- कुष्ठरोग तथा क्षयरोगको औषधि निःशुल्क वितरण बिरामीहरूका लागि बहिरङ्ग सेवा
- सामान्य घाउ चोटपटक व्यवस्थापन
- पोषण सम्बन्धी सेवा
- एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन सेवा
- मानसिक रोग सम्बन्धी उपचार तथा परामर्श सेवा
- सुरक्षित मातृत्व सेवा खोप सेवा
- गाउँ घर क्लिनिक सेवा

जनचेतनाको कमीले गर्दा विशेषगरी विपन्न वर्गका स्थानीयमा अझै पनि स्वास्थ्य समस्या लुकाउने समस्या कायम रहेको देखिन्छ । वालवालिकाको पोषण तथा नियमित तौल र स्वास्थ्य जाँचमा ध्यान

दिने गरिएको देखिदैन । गाउँपालिकामा स्वास्थ्य विमा कार्यक्रममा गाउँका बासिन्दाको पहुँच अत्यन्त न्युन रहेको छ ।

तालिका नं. ८.३२ : प्रमुख स्वास्थ्य सूचकहरूको तथ्याङ्क तथा विश्लेषण

सूचक	मापन इकाई	आ.व. २०७९/०८०	आ.व. २०८०/०८१	आ.व. २०८१/०८२ (फागुन मसान्त)
तथ्यांक अवधि	—	पूर्ण वर्ष	पूर्ण वर्ष	फागुन मसान्तसम्म
जनसंख्या आधार	जना	~४३,३२७	~४३,३२७	~४३,३२७
स्वास्थ्य संस्था संख्या	संख्या	३	३	२
खोप केन्द्र	संख्या	२२	२२	२२
घरघरी क्लिनिक	संख्या	२१	२१	२१
महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	जना	९८	९८	९८

मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य सूचकहरू

स्वास्थ्य सूचक	इकाई	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२ (फागुन)	प्रवृत्ति	विश्लेषण
अपेक्षित आयु (जन्मको बखत)	वर्ष	७०.३५	७०.६३	७१	☐ सुधार	राष्ट्रिय ~७१ सँग बराबर
पूर्ण खोप कभरेज	प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट	राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल
३० मि. भित्र स्वास्थ्य पहुँच	प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट	सवारी अनुमान
२५०० ग्रामभन्दा कम जन्म तौल	प्रतिशत	८.४१%	१०.७५%	१९.६४%	● बढ्दो चिन्ता	LBW वृद्धि गम्भीर
दक्ष प्रसूती (स्वास्थ्य संस्थामा)	प्रतिशत	२५%	२४.६१%	१२.७१%	● खराब	संस्थागत प्रसव न्यून
झाडापखाला संक्रमण दर (प्रति हजार)	प्रतिशत	२८१.६	२३४.७	११९	☐ सुधार	घट्दो राम्रो
श्वासप्रश्वास संक्रमण दर (प्रति हजार)	प्रतिशत	४५४	४१६	२६४	☐ सुधार	घट्दो राम्रो
भिटामिन A प्राप्त बालबालिका	प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट	पूर्ण कभरेज

स्वास्थ्य सूचक	इकाई	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२ (फागुन)	प्रवृत्ति	विश्लेषण
सबै खोप लिएका बालबालिका	प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट	लक्ष्य हासिल

गर्भावस्था तथा नवजात शिशु स्वास्थ्य

सूचक	इकाई	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२ (फागुन)	प्रवृत्ति	विश्लेषण
पहिलो ANC प्रोटोकल अनुसार	प्रतिशत	११०%	१०७%	५७%	● घट्दो	वर्ष अधुरो भएकाले कम
चार पटक ANC (प्रोटोकल)	प्रतिशत	११०%	१०७%	५७%	● घट्दो	वर्ष अधुरो भएकाले कम
तीन पटक PNC जाँच	प्रतिशत	६०%	६४%	२६%	● घट्दो	वर्ष अधुरो, वा चुनौती
१८० आइरन फोलिक एसिड लिने	प्रतिशत	५५.८४%	६३.६९%	४१.८४%	☐ सुधारोन्मुख	पूर्ण वर्षमा बढ्ने सम्भावना
२० वर्ष मुनि गर्भपतन सेवा	जना	०	०	०	☐ राम्रो	शून्य दर्ज
ANC प्रोत्साहन भत्ता लिने	प्रतिशत	७०%	६९.६%	४१.८४%	● घट्दो	वर्ष अधुरो
सुत्केरी भत्ता लिने	प्रतिशत	२५%	२५%	१३%	● घट्दो	कम दर चिन्ताजनक
दक्ष प्रसूती कर्मीबाट जन्मने	प्रतिशत	२५%	२५%	१३%	● न्यून	संस्थागत प्रसव धेरै कम
संस्थागत प्रसव	प्रतिशत	२५%	२४.६१%	१२.७१%	● न्यून	राष्ट्रिय ७७% भन्दा धेरै कम

नवजात शिशु पोषण तथा वृद्धि अनुगमन

सूचक	इकाई	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२ (फागुन)	प्रवृत्ति	विश्लेषण
०–२३ महिना नयाँ शिशु (कम तौल)	प्रतिशत	३%	२%	४%	●उतारचढाव	LBW दर निगरानी आवश्यक

सूचक	इकाई	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२ (फागुन)	प्रवृत्ति	विश्लेषण
दर्ता मध्ये औसत तौल लिएको पटक (१३ म.)	पटक	११.३३	१४.६४	१६.७३	☐ सुधार	अनुगमन बढ्दो राम्रो
पूर्ण स्तनपान (०–६ महिना)	प्रतिशत	७२.२७%	७९.२४%	६८.५६%	☐ राम्रो	बढ्दो प्रवृत्ति
०–११ महिना वृद्धि अनुगमन	प्रतिशत	५६%	७८.७७%	३३.७३%	☐ अस्थिर	वर्ष अपूरो प्रभाव
०–२३ महिना वृद्धि अनुगमन	प्रतिशत	६१.४४%	५३.५%	३३.७३%	● घट्दो	निरन्तर घट्नु चिन्ता
१२–२३ महिना वृद्धि अनुगमन	प्रतिशत	५.४१%	४.७३%	०%	● शून्य	यो वर्ग छुटेको
जन्मेको १ घण्टाभित्र स्तनपान	प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट	पूर्ण सफलता

रोहिणी गाउँपालिकाले स्वास्थ्य क्षेत्रमा केही अत्यन्त उल्लेखनीय उपलब्धि हासिल गरेको छ जुन राष्ट्रिय स्तरमा पनि उदाहरणीय छ। तीन वर्षसम्म खोप कभरेज १०० प्रतिशत, भिटामिन ए वितरण १०० प्रतिशत, र जन्मेको १ घण्टाभित्र स्तनपान सुरु गर्ने दर १०० प्रतिशत कायम रहनु असाधारण उपलब्धि हो ।

सफलताको क्षेत्र	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	मूल्यांकन
पूर्ण खोप कभरेज	१००%	१००%	१००%	☐ राष्ट्रिय मोडल
भिटामिन A वितरण	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट
जन्मेको १ घण्टाभित्र स्तनपान	१००%	१००%	१००%	☐ उत्कृष्ट
अपेक्षित आयु वृद्धि	७०.३५ वर्ष	७०.६३ वर्ष	७१ वर्ष	☐ सुधारदो
झाडापखाला दर घटाव	२८१.६/हजार	२३४.७/हजार	११९/हजार	☐ ५८% घटाव
श्वासप्रश्वास दर घटाव	४५४/हजार	४१६/हजार	२६४/हजार	☐ ४२% घटाव
पूर्ण स्तनपान (०–६ म.)	७२.२७%	७९.२४%	(बढ्दो)	☐ सुधारदो
आइरन फोलिक एसिड	५५.८४%	६३.६९%	(बढ्दो)	☐ सकारात्मक

संस्थागत प्रसव दर मात्र २४-२५ प्रतिशत रहनु राष्ट्रिय औसत (७७ प्रतिशत) भन्दा धेरै कम हो । जन्म तौल कम (LBW) हुने शिशुको दर बढेर १९.६४ प्रतिशत पुग्नु चिन्ताजनक छ । ११-२३ महिना उमेरको वृद्धि अनुगमन घट्दो र १२-२३ महिनाको समूहको शून्य हुनु कुपोषण जोखिमको संकेत हो ।

चिन्ताजनक सूचक	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	जोखिम स्तर	सुझाव
संस्थागत प्रसव दर	२५%	२४.६१%	१२.७१%	● उच्च	प्रसव प्रोत्साहन बढाउने
जन्म तौल कम (LBW)	८.४१%	१०.७५%	१९.६४%	● उच्च	गर्भावस्था पोषण सुधार
१२–२३ म. वृद्धि अनुगमन	५.४१%	४.७३%	०%	● शून्य	खोजी र दर्ता कार्यक्रम
सुत्केरी भत्ता लिने	२५%	२५%	१३%	● न्यून	जनचेतना बढाउने
PNC तीन पटक	६०%	६४%	२६%	● घट्दो	सुत्केरी अनुगमन बढाउने
आधारभूत स्वास्थ्य संस्था	३	३	२	● घटाव	पूर्ण सेवा सुनिश्चित

स्वास्थ्य संस्था तथा भौतिक पूर्वाधार

स्वास्थ्य पूर्वाधार	आ.व. २०७९/०८०	आ.व. २०८०/०८१	आ.व. २०८१/०८२	विश्लेषण
आधारभूत स्वास्थ्य संस्था (खानेपानी, शौचालय, प्रसूती वार्ड)	३	३	२	□ १ संस्था घट्यो
शौचालय सुविधा भएका	६	६	६	□ स्थिर
एम्बुलेन्स सेवा भएका	२	२	२	□ स्थिर
बर्थिङ सेन्टर संख्या	३	३	२	□ घटाव
खोपकेन्द्रको आफ्नै भवन	०	०	०	● शून्य
खोप केन्द्र (कुल)	२२	२२	२२	□ स्थिर
घर घरी क्लिनिक	२१	२१	२१	□ स्थिर

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

चार्ट नं. ८.१९ : खोप सेवा, भिटामिन ए तथा जुकाको औषधी र १ घण्टाभित्र स्तनपान प्राप्त गर्ने बालबालिकाहरूको प्रतिशत

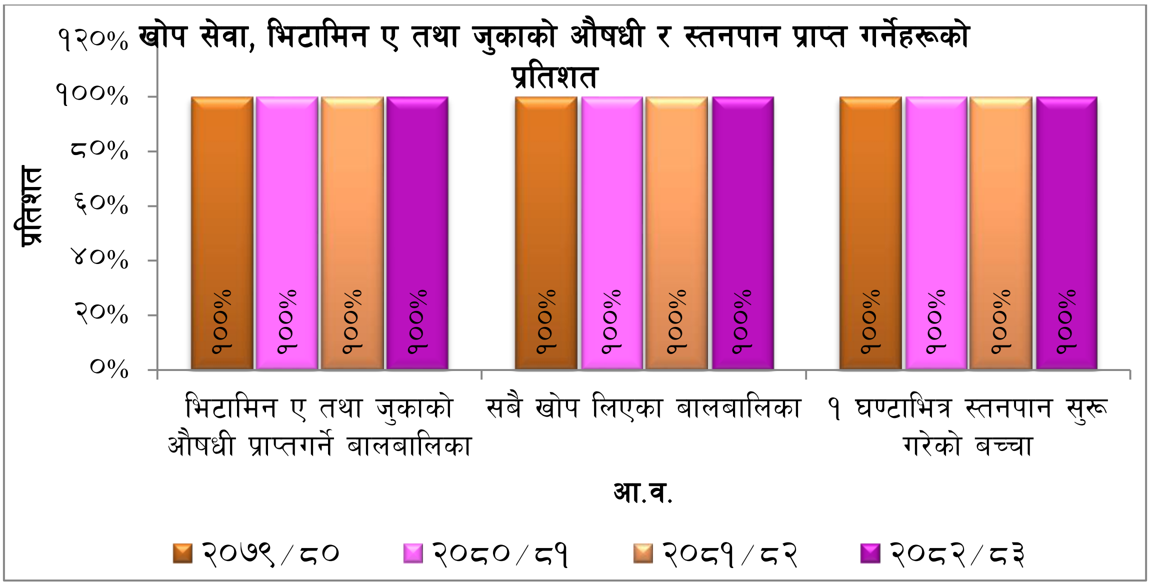

चार्ट नं. ८.२० : स्वास्थ्य संस्थामा दक्ष प्रसुती गराउने गर्भवती प्रतिशत

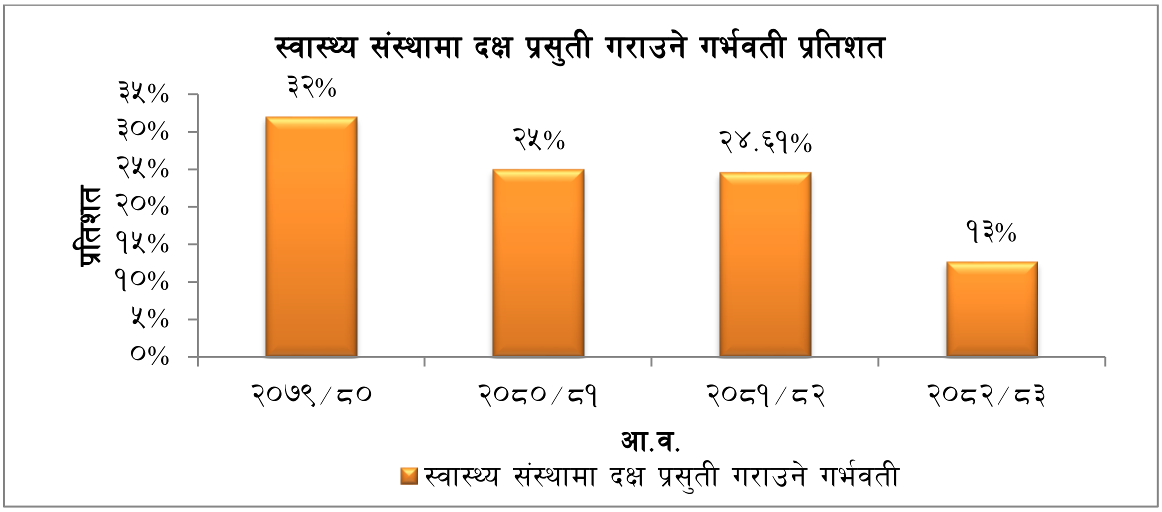

चार्ट नं. ८.२१ : परिवार योजना कार्यक्रमको प्रगतिको तुलनात्मक अवस्था प्रतिशत

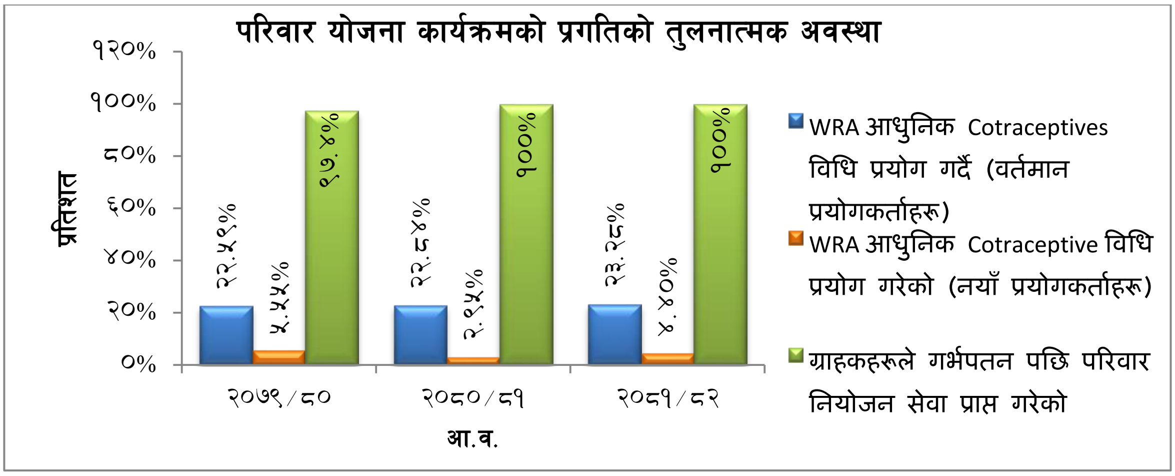

चार्ट नं. ८.२२ : पोषण कार्यक्रमको तुलनात्मक अवस्था प्रतिशत

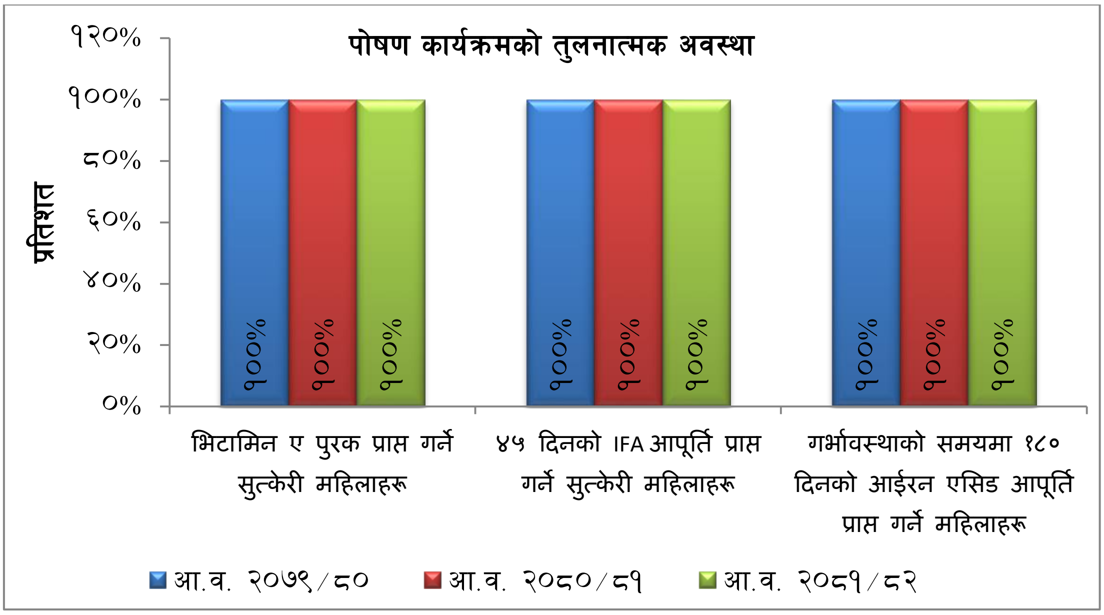

चार्ट नं. ८.२३ : जम्मा प्रसुतिको कम तौल भएको जिवित बच्चा प्रतिशत

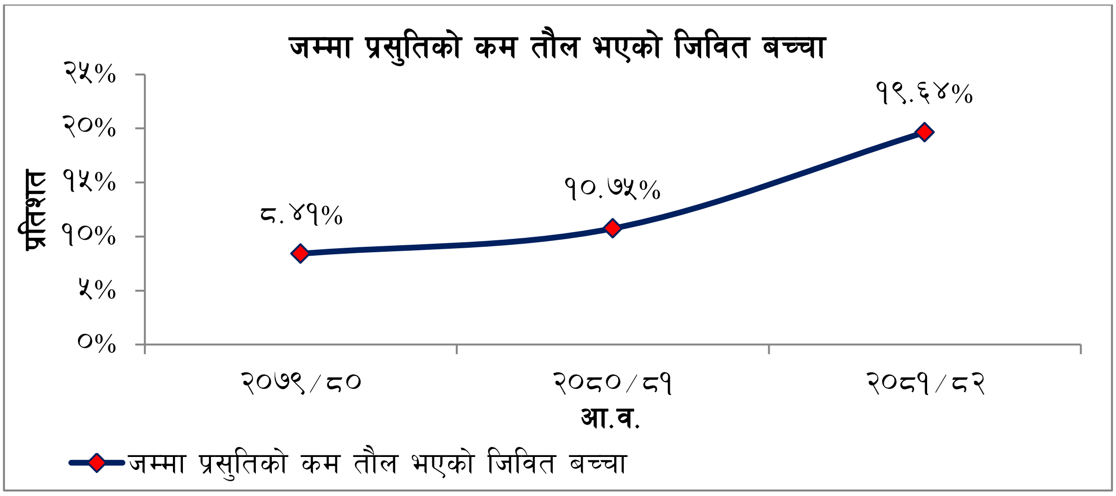

चार्ट नं. ८.२४ : झाडा पखाला र स्वाश प्रश्वासको संक्रमण दर (प्रति हजारमा)

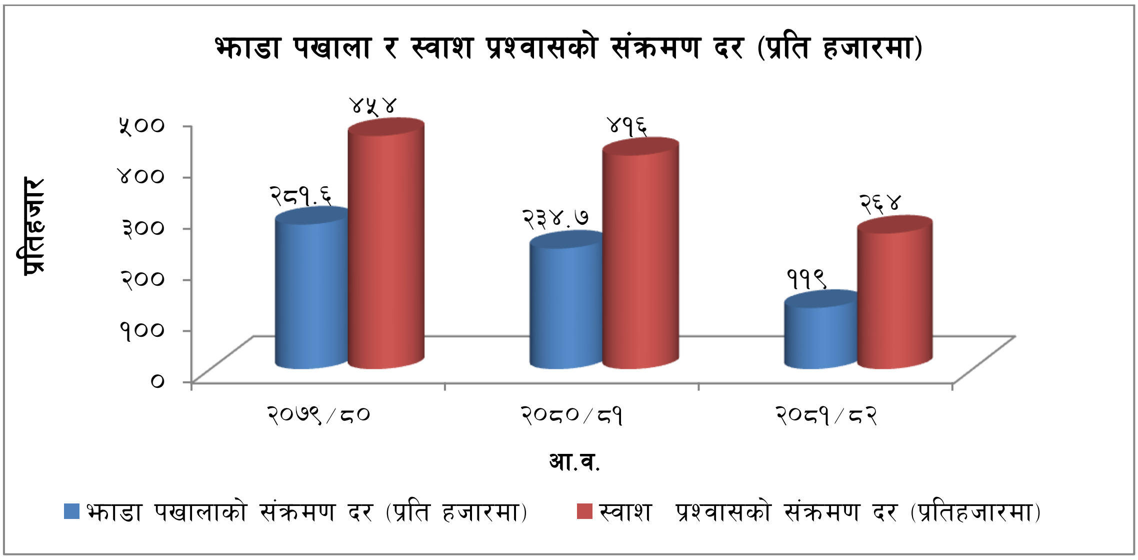

चार्ट नं. ८.२५ : प्रोटोकल अनुसार गर्भवतीले चेकजाँच गर्ने अवस्था प्रतिशत

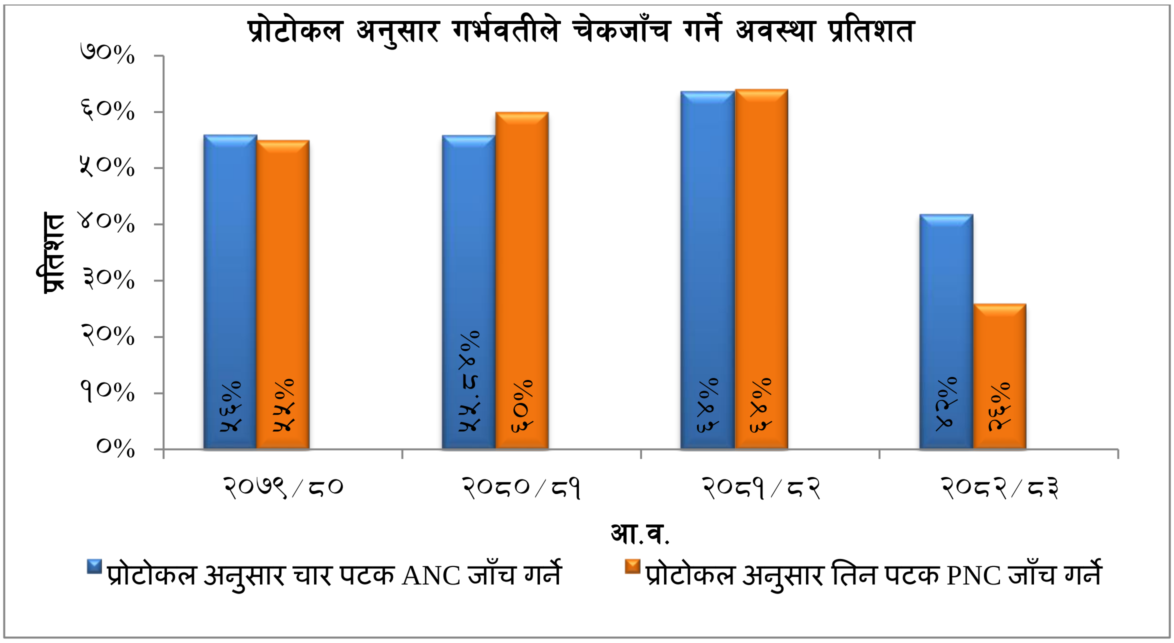

चार्ट नं. ८.२६ : बच्चाको तौल, पूर्णस्तनपान र वृद्धि अनुगमनको अवस्था प्रतिशत

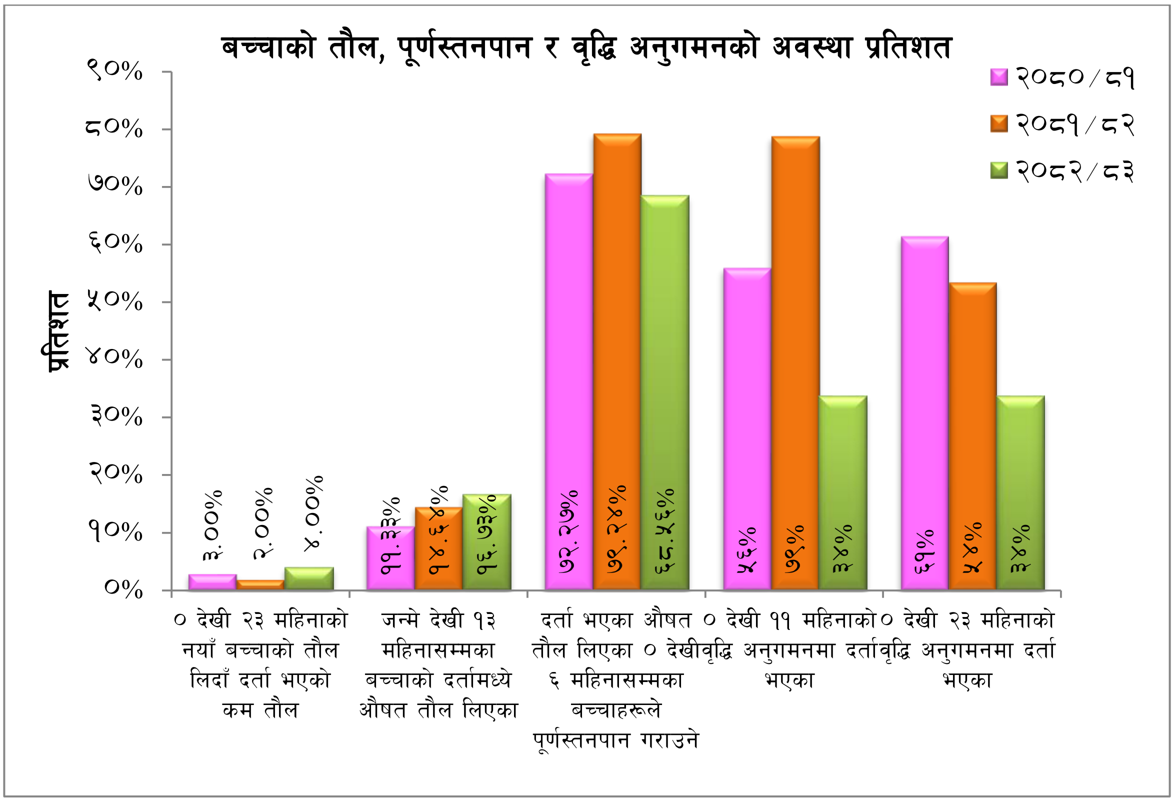

तालिका नं. ८.३३ : गाउँपालिकामा स्वास्थ्य संस्था अन्तर्गत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको विवरण

वडा नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका
१	बगाहा स्वास्थ्य चौकी	१७
२	पोखरभिण्डी स्वास्थ्य चौकी	१८
३	धकधई प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	१७
४	छिपागढ् स्वास्थ्य चौकी	१३
५	बोदबार स्वास्थ्य चौकी	१९
६		
७	पजरकट्टी स्वास्थ्य चौकी	१४
जम्मा		९८

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

चार्ट नं. ८.२७ : वडागत महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका विवरण

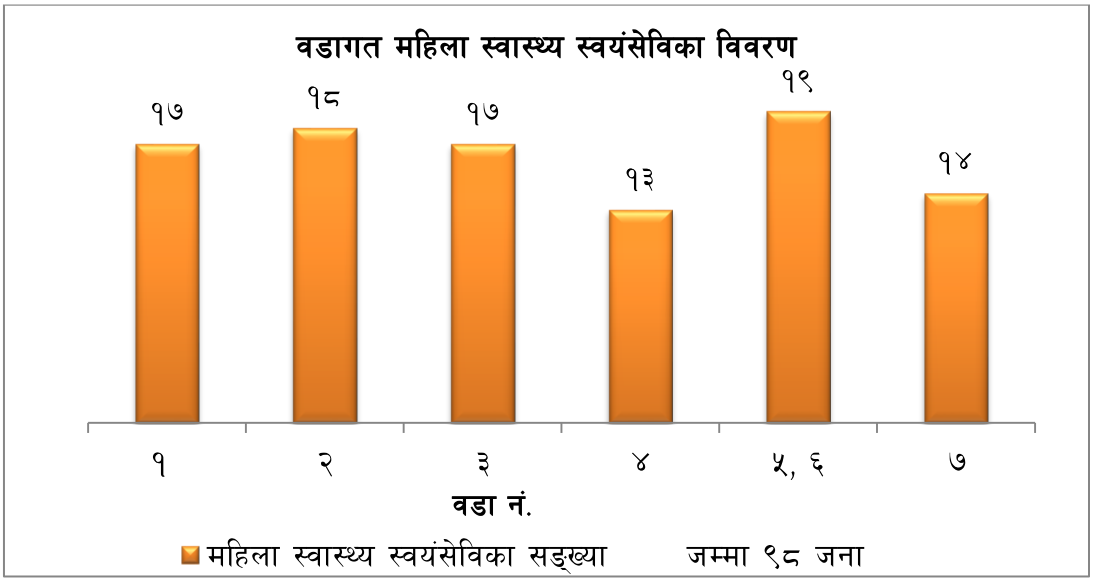

तालिका नं. ८.३४ : स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार, उपलब्ध सेवा लगायतको विवरण

विवरण	भएको सङ्ख्या	विवरण	जम्मा स्वास्थ्य संस्था सङ्ख्या
स्वास्थ्य संस्थाको मापदण्ड बमोजिमको भवन	२	सुरक्षित गर्भपतन सेवा साइट सङ्ख्या	१
खानेपानी सुबिधा भएको स्वास्थ्य संस्था	६	Implant सेवा साइट सङ्ख्या	६
शौचालय सुबिधा भएको स्वास्थ्य संस्था	६	IUCD सेवा साइट सङ्ख्या	२
बिद्युत सुबिधा सुबिधा भएको स्वास्थ्य संस्था	६	५ वटै परिवार नियोजनको सेवा भएको स्वास्थ्य संस्था सङ्ख्या	२
एम्बुलेन्स सेवा भएको स्वास्थ्य संस्था	२	डट्स सेन्टर सङ्ख्या	६
ल्यापटप वा कम्प्युटर भएको	६	CB-DOTS	०

विवरण	भएको सङ्ख्या	विवरण	जम्मा स्वास्थ्य संस्था सङ्ख्या
इन्टरनेट सुबिधा भएको	६	प्रयोगशाला सेवा सङ्ख्या	२
खोप केन्द्र सङ्ख्या	२२	माइक्रोस्कोपी सेन्टर सङ्ख्या	१
खोप केन्द्रको आफ्नै भवन	०	HTC साईट सङ्ख्या	०
गाउँघर क्लिनिक सङ्ख्या	२१	PMTCT साईट	०
गाउँघर क्लिनिकको आफ्नै भवन	०	CB-PMTCT साईट	६
बर्थिंग सेन्टर सङ्ख्या	२	किशोर किशोरी मैत्री साइट सङ्ख्या	१
MA साइट	१	OTC साईट सङ्ख्या	६

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

गाउँपालिकाको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणद्वारा तयार गरिएको दरबन्दी संरचना अनुरूप हाल गाउँपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत जनशक्तिको विवरण तालिका नं. ८.३५ मा देखाइएको छ ।

तालिका नं. ८.३५ : स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत जनशक्तिको विवरण

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरबन्दी	पूर्ति (दरबन्दी अनुसार)	रिक्त	करारबाट पूर्ति
१	मेडिकल अधिकृत	१	१	०	१
२	हे.अ./सि.अ.हे.व.	१८	१८	०	०
३	स्टाफ नर्स	१	१	०	०
४	अनमी	१२	१३	०	६
५	अहेव	६	६	०	३
६	ल्या.अ./ल्या.टे.	१	१	०	१
७	कार्यालय सहयोगी	०	०	०	६
जम्मा		३९	४०	०	१७

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

तालिका नं. ८.३६ : सरुवा रोग सम्बन्धी सेवाहरु

सुचक	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
Total Number of TB Caseses(PBC,PCD,EP)	५८	६२	७१
TB notification rate (all forms of TB)	१०९	१०९	१५९
TB treatment success rate	७९	९५	१००
Number of DR-TB patients	०	०	०
DR-TB treatment success rate	०	०	०
Number of new Leprosy cases	१७	७	१६
Prevalance Rate (per 10000 Population)	३.८४	१.५९	३.५९
Number of Disable Grate 2 patient New	०	०	१
Total number of people tested for HIV	७८२	७६८	७८८

सुचक	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
Total new HIV positive cases	०	०	०
Total number of people living with HIV	०	०	०
Total HIV positive cases under ART	।	।	।
Number of malaria cases	१	३	३
ABER		१.५	
Number of kala-azar cases	०	०	०
Number of new Dengue Cases	०	०	०
Number of Acute Flaccid Paralysis (AFP) cases	०	०	०
Number of Acute Encephalitis Syndrome (AES) cases	०	०	०
Number of individuals infected by intestinal protozoa	I	I	I
Number of patients treated for Upper Respiratory Tract Infection (URTI)	३३७२	३६३४	४२२८
Number of patients treated for Lower Respiratory Tract Infection (LRTI) Cases	१२७३	९९८	७८४
Number of new Measles Cases	०	०	०
Number of new Rubella Cases	०	०	०
Number of new Mumps Cases	०	०	०

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

तालिका नं. ८.३७ : नसर्ने रोग सम्बन्धी सेवाहरु

सुचक	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
Number of total Hypertension cases	३०६	३५०	४६३
Number of Diabetes Mellitus cases	२०९	२१४	५७८
Number of Cancer cases	०	०	०
Number of COPD cases	५८	१३	६२
Number of RTA cases	०	०	०
८ वटा कडा रोगहरुको सिफारिस प्रदान गरिएको सङ्ख्या			
Cancer	१४	१३	१८
Heart Disease	१६	९	१४
Kidney Disease	७	३	९
Spinal Injury	०	१	६
Head Injury	०	०	०
Alzheimer's	०	०	०
Parkinson's	०	०	०
Sickle cell anemia	०	०	०
मासिक रु. ५,००० पाउने Spinal injury, Cancer र Kidney Transplant को	२१	१७	४३

स्रोत : गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखा, २०८२

तालिका नं. ८.३८ : गणना सयमको बाह्र महिनामा मृत्यु भएको व्यक्तिको मृत्युको कारण

विवरण		जनसङ्ख्या/प्रतिशत					
		जम्मा	प्रतिशत	पुरूष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत
जम्मा मृत्यु		२३१	१००%	१२७	५४.९८%	१०४	४५.०२%
मृत्युको कारण	२२	९.५२%	१३	५.६३%	९	३.९०%	४.२८%
	८३	३५.९३%	४६	१९.९१%	३७	१६.०२%	१७.१३%
	२	०.८७%	२	०.८७%	०	०.००%	०.६१%
	१५	६.४९%	७	३.०३%	८	३.४६%	०.९२%
	१	०.४३%	०	०.००%	१	०.४३%	०.९२%
	३	१.३०%	१	०.४३%	२	०.८७%	०.००%
	४	१.७३%	१	०.४३%	३	१.३०%	२.४५%
	२४	१०.३९%	१६	६.९३%	८	३.४६%	४.२८%
	७४	३२.०३%	४१	१७.७५%	३३	१४.२९%	१२.२३%
	३	१.३०%	०	०.००%	३	१.३०%	०.३१%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.२८ : गणना सयमको बाह्र महिनामा मृत्यु भएको व्यक्तिको मृत्युको कारण

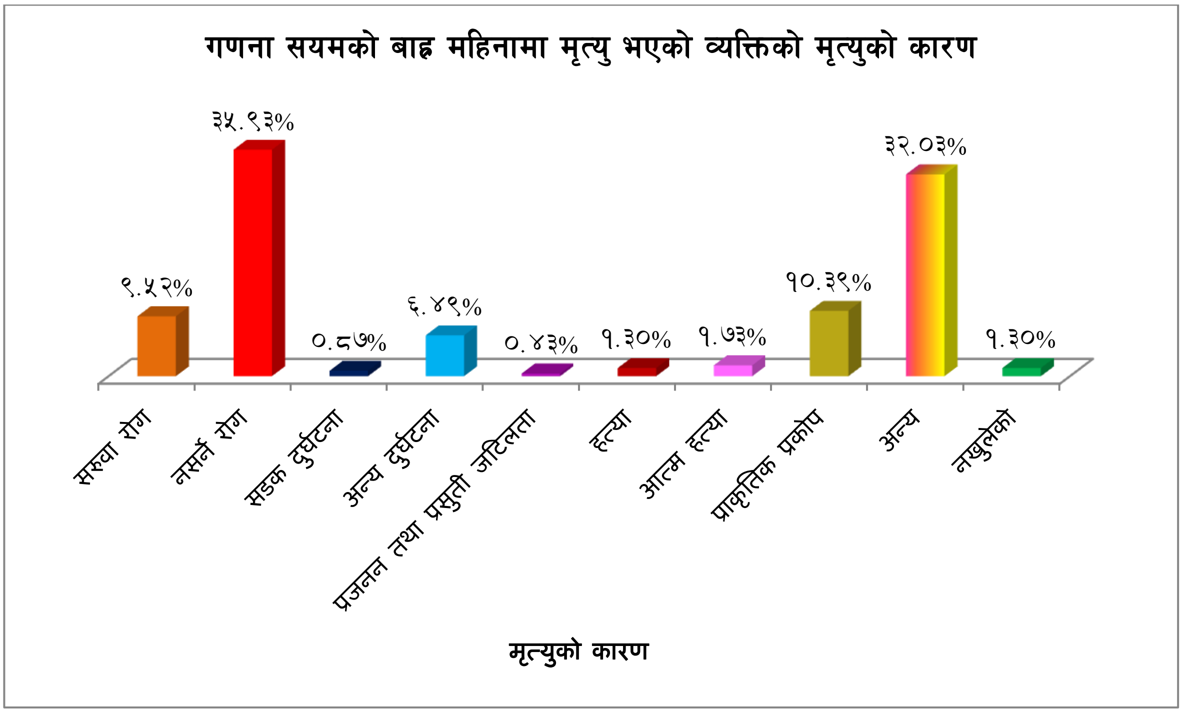

गाउँपालिकाले प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य केन्द्रहरू स्थापना गरी आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई नागरिकको घरदैलोसम्म पुऱ्याउनु पर्दछ । यसले गर्दा सामान्य उपचारका लागि भैरहवा वा बुटवल जानुपर्ने बाध्यता कम हुनेछ । "सुत्केरी भेटघाट" र "पोषण सुधार" जस्ता स्थानीय कार्यक्रमहरूले गर्दा मातृ मृत्युदर र शिशु मृत्युदरमा कमी आएको देखिन्छ । विशेष गरी विपन्न र दलित समुदायमा पोषणको स्तर सुधार गर्न पालिकाले थप लगानी गरिरहेको छ । सरकारले तोकेका आधारभूत औषधिहरू निःशुल्क वितरण हुनाले न्यून आय भएका परिवारलाई ठूलो राहत पुगेको छ । यद्यपि, विशेषज्ञ सेवा र आधुनिक प्रयोगशाला (Lab) को अझै अभाव देखिन्छ । महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको सक्रियताले खोप अभियान र परिवार नियोजनका साधनहरूबारे ग्रामीण क्षेत्रमा चेतना फैलाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ ।

१. खोप र भिटामिन ए वितरणमा गाउँपालिका राष्ट्रिय मोडल बनेको छ –यो उपलब्धि FCHV, स्वास्थ्य शाखा र स्थानीय सरकारको संयुक्त प्रयासको फल हो ।

२.संस्थागत प्रसव मात्र २४-२५ प्रतिशत रहनु आर्थिक दृष्टिले ठूलो क्षति हो – घरमा प्रसव हुँदा मातृ तथा नवजात मृत्युको जोखिम ७ गुणाले बढ्छ (विश्व स्वास्थ्य संगठन) ।

३. LBW दर बढेर १९.६४% पुग्नु – कम तौल शिशुको उपचारमा थप स्वास्थ्य खर्च, उत्पादन ह्रास र दीर्घकालीन मानव पुँजी नोक्सान हुन्छ ।

४. १२-२३ महिना उमेरको वृद्धि अनुगमन शून्य हुनु – यस उमेर समूहमा कुपोषण पत्ता नलागेमा दीर्घकालीन बौद्धिक विकास र उत्पादकतामा क्षति हुन्छ ।

५. FCHV कार्यक्रम लागत-प्रभावकारी हो – ९८ जना FCHV ले ४३,०००+ जनसङ्ख्यालाई सेवा दिन्छन्, यसले प्रति व्यक्ति स्वास्थ्य सेवा खर्च घटाउँछ ।

गाउँपालिकामा स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था सुधारोन्मुख रहेको छ । सबै वडामा आधारभूत स्वास्थ्य पहुँच पुग्नु र पूर्ण खोप सुनिश्चित हुनु पालिकाको ठूलो उपलब्धि हो । सुरक्षित मातृत्व र बाल पोषणका लागि सञ्चालित कार्यक्रमहरूले मानव विकास सूचकांकमा सकारात्मक प्रभाव पारेका छन् । आगामी दिनमा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने, थप ल्याब सेवा विस्तार गर्ने र कुपोषण विरुद्धको अभियानलाई अझ प्रभावकारी बनाई 'स्वस्थ रोहिणी' को लक्ष्य प्राप्त गर्न लगानी केन्द्रित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

८.३ खानेपानी र सरसफाई

पूर्ण सरसफाइका कार्यक्रमहरू सञ्चालनका लागि विशेष जोड दिइएको छ। खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा पछिल्ला दिनहरूमा उल्लेखनीय सुधार भएता पनि स्वच्छ खानेपानी पहुंच तथा व्यवस्थित सरसफाईका अभ्यास दिगो रूपमा स्थापित हुन सकेका छैनन । सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्थापनमा कठिनाई रहेको छ । शहरी तथा शहरउन्मुख क्षेत्रमा व्यवस्थित ढल निकासको कमी रहेको छ । खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा निजी तथा सामुदायिक क्षेत्रको योगदानमा कमी रहेको छ । गाउँपालिकाले सरसफाई अभियानमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने हिसावले स्वच्छ रोहिणी समृद्ध रोहिणी भन्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । खानेपानी आयोजनाको व्यवस्थापन उपभोक्ता समिति मार्फत हुने अभ्यास रहेको छ । आवश्यकता अनुरूप सार्वजनिक शौचालय निर्माण र सञ्चालनमा जोड दिने गरिएको छ । अधिकांश घरधुरीहरूमा सामुदायिक वा निजी नलजोडी खानेपानी पाइपलाइन सुविधा उपलब्ध छ । गाउँपालिकाभित्र ३ ओटा पाइप प्रणालीका खानेपानी वितरण संस्था रहेकाछन् । गाउँपालिका क्षेत्रमा भूमिगत पानी नै खानेपानीको स्रोतको रूपमा रहेको छ । धारा/पाइप (घरपरिसर

भित्र) खानेपानीको उपयोग गर्ने घरपरिवार जनगणना २०७८ अनुसार २ हजार २ सय २९ वा २९.६२ प्रतिशत घरपरिवार रहेको छ भने सार्वजनिक धाराबाट खानेपानी उपयोग गर्ने घरपरिवार १५.९६ प्रतिशत रहेको छ । ट्युववेल/हाते पम्प ५२.३९ प्रतिशत खानेपानीको उपयोग गर्ने परिवार रहेका छन् । खानेपानी योजना ३ वटा रहेका छन् । सार्वजनिक शौचालय रहेको देखिदैन् । सबै पक्कि घरपरिवारमा शौचालयको निर्माण भैसकेको छ । ठोस तथा तरलजन्य फोहोर व्यवस्थापनको लागि बैज्ञानिक तवरले ढल निकास तथा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण गरिएको छैन । घर, आँगन एवं विद्यालय, संघसंस्थाबाट निस्कने फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने वर्गिकरण गरि फोहोरको समुचीत व्यवस्थापन गरेको केहि मात्रामा पाइन्छ । गाउँ टोल, गाउँ एवं चौतारा आदि सार्वजनिक स्थानहरूको सरसफाईको लागि सरसफाई समिति गठन भएको छ । प्रत्येक बिद्यालय तथा सेवा प्रदायक संस्थाहरूमा शौचालय तथा खानेपानीको पूर्वाधार रहेको छ । समुदायमा आमा समूह, बाल क्लव जस्ता समूहहरू खानेपानी तथा सरसफाइको चेतना अभियानमा सहजिकरण गरिएको छ । सरकारी, नीजि र समुदायको त्रिपक्षीय सहकार्यमा आधारित खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम पूर्ण सरसफाईका सूचकहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने र स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई सम्वन्धी सचेतना तथा व्यवहार परिवर्तनबारे कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । खानेपानी र सरसफाईमा नमूना गाउँपालिका बनाउने लक्ष्यका साथ पूर्णसरसफाई कार्यमा प्रवर्द्धनात्मक र क्षमता विकासका कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ ।

तालिका नं. ८.३९ : खानेपानी सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

खानेपानीको प्रकार	कभरेज (अनुमानित प्रतिशत)	मुख्य स्रोत/प्रविधि	प्रयोगकर्ता क्षेत्र
आधारभूत खानेपानी पहुँच	करिब ५०%-६०%	ह्याण्डपम्प (ट्युबवेल), इनार	सबै ७ वडाहरू
पाइप प्रणाली	करिब ४५% -५०%	बोरिङ र ओभरहेड ट्याङ्की	धकधई, बोदवार, छिपागड बजार क्षेत्र
सुरक्षित/शुद्ध खानेपानी	करिब १५%-२०%	आर्सेनिक मुक्त र प्रशोधित पानी	संस्थागत र केही सहरी क्षेत्र
मुख्य आयोजनाहरू	३ वटा ठूला आयोजना	धकधई, बगौली र बोदवार खानेपानी	निर्माणाधीन र सञ्चालित

स्रोत : गाउँपालिका खानेपानी शाखा, २०८२

गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बासिन्दाहरूको खानेपानीको स्रोत भूमिगत पानी नै हो। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्राप्त नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाको प्राप्त नतिजा अनुसार गाउँपालिकामा कूल ७ हजार ५ सय २६ परिवार मध्ये खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र) प्रयोग गर्ने २९.६२ प्रतिशत र धारा/पाइप (घरपरिसर बाहिर) १५.९६ प्रतिशत, ट्युववेल/हाते पम्प ५२.३९ प्रतिशत, मूलधारा १.५१ प्रतिशत र जार/बोतल ०.०४ प्रतिशत परिवार रहेका छन्। बाँकी अन्य रहेका छन्। वडा अनुसार हेर्दा वडा नं. ५ र ६ सबैभन्दा बढी ट्युववेल/हातेपम्प तथा वडा नं. ७ र ४ मा धारा/पाइप (घरपरिसर भित्र) खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा प्रयोग गर्ने परिवार रहेको छन् । वडागत रूपमा विभिन्न खानेपानीको स्रोत प्रयोग गर्ने परिवार सङ्ख्या तालिकामा दिईएको छ।

तालिका नं. ८.४० : खानेपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या/ प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	पिउनेपानीको मुख्य स्रोत								
			धारा/पाइप (घर परिसर भित्र)	धारा/पाइप (घर परिसर बाहिर)	ट्युबवेल/हातेपम्प	ढाकिएको इनार/कुवा	खुला इनार/कुवा	मूलधारा	नदी/खोला	जार /बोतल	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	१२०	२४३	५८५	०	०	८३	०	१	०
	प्रतिशत	१००%	११.६३%	२३.५५%	५६.६९%	०.००%	०.००%	८.०४%	०.००%	०.१०%	०.००%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१८३	१४६	९४९	०	०	१	०	०	९
	प्रतिशत	१००%	१४.२१%	११.३४%	७३.६८%	०.००%	०.००%	०.०८%	०.००%	०.००%	०.७०%
३	सङ्ख्या	१,५२७	६२५	५४२	३१६	३	६	२९	०	२	४
	प्रतिशत	१००%	४०.९३%	३५.४९%	२०.६९%	०.२०%	०.३९%	१.९०%	०.००%	०.१३%	०.२६%
४	सङ्ख्या	१,०९५	६९६	१५३	२३९	०	०	०	०	०	७
	प्रतिशत	१००%	६३.५६%	१३.९७%	२१.८३%	०.००%	०.००%	०.००%	०.००%	०.००%	०.६४%
५	सङ्ख्या	८३६	४	६	८२३	०	०	१	०	०	२
	प्रतिशत	१००%	०.४८%	०.७२%	९८.४४%	०.००%	०.००%	०.१२%	०.००%	०.००%	०.२४%
६	सङ्ख्या	८८९	२१	१७	८४९	०	०	०	०	०	२
	प्रतिशत	१००%	२.३६%	१.९१%	९५.५०%	०.००%	०.००%	०.००%	०.००%	०.००%	०.२२%
७	सङ्ख्या	८५९	५८०	९४	१८२	०	१	०	०	०	२
	प्रतिशत	१००%	६७.५२%	१०.९४%	२१.१९%	०.००%	०.१२%	०.००%	०.००%	०.००%	०.२३%
रोहिणी गा.पा.	सङ्ख्या	७,५२६	२,२२९	१,२०१	३,९४३	३	७	११४	०	३	२६
	प्रतिशत	१००%	२९.६२%	१५.९६%	५२.३९%	०.०४%	०.०९%	१.५१%	०.००%	०.०४%	०.३५%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.२९ : गाउँपालिकामा खानीपानीको मुख्य स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा

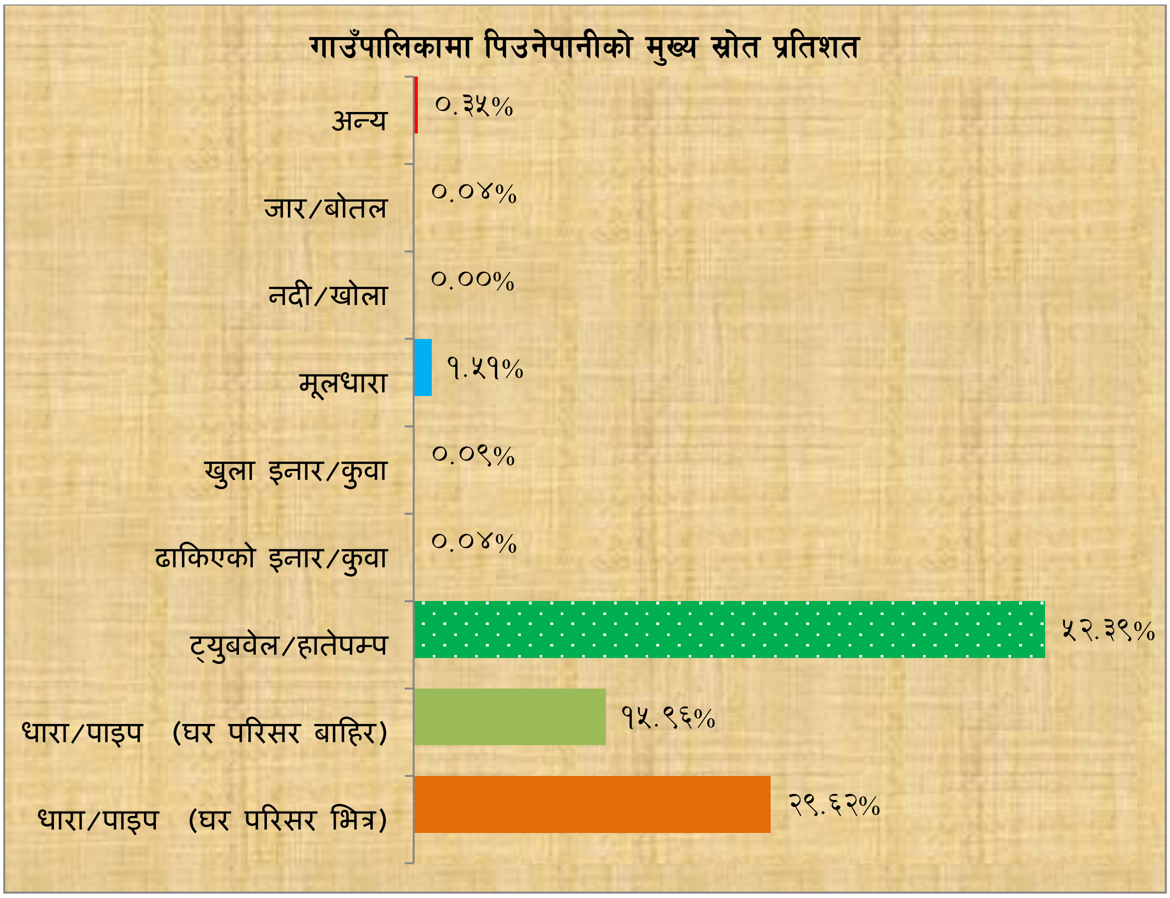

खानेपानीको गुणस्तर सबै ठाउँमा समान छैन । कतिपय क्षेत्रमा फलाम र आर्सेनिकको मात्रा बढी देखिएको छ । पानी शुद्धीकरणका लागि स्थानीय तथा सरकारी तहबाट प्रयास भइरहेको छ । गाउँपालिकाले विभिन्न खानेपानी आयोजना सञ्चालनमा ल्याएको छ । सामुदायिक खानेपानी योजना अन्तर्गत पानीको उचित वितरणका लागि काम भइरहेको छ । पानी शुद्धीकरणका लागि जनचेतना कार्यक्रम तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग भैरहेको छ। गाउँपालिकाले खानेपानीको अभाव समाधान गर्न दीर्घकालीन योजनाहरूमा जोड दिइरहेको छ । पानीका स्रोतको उचित व्यवस्थापन र गुणस्तरीय पानीको आपूर्ति स्थानीय समुदायको जीवनस्तर उकास्न महत्वपूर्ण हुनेछ।

तालिका नं. ८.४१ :सरसफाई सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

सरसफाइ सूचक	अवस्था	विवरण
खुल्ला दिसा मुक्त (ODF)	घोषणा भइसकेको	सबै घरधुरीमा आधारभूत शौचालयको पहुँच छ।
शौचालयको प्रकार	९४%फ्लस/पक्की/साधारण	प्राय: सबै घरमा खाल्डे वा फ्लस शौचालय छन् ।
फोहोरमैला व्यवस्थापन	प्रारम्भिक चरणमा	बजार क्षेत्र (वडा ३ र ५) मा सङ्कलन र व्यवस्थापन सुरु भएको ।
ढल निकास	मुख्य सडक किनारामा मात्र	धकधई जस्ता बजारमा नाला निर्माण भएको, भित्री भागमा अभाव ।

स्रोत : गाउँपालिका सरसफाई शाखा, २०८२

गाउँपालिकामा शौचालयको प्रयोग राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार कुल ७ हजार ५ सय २६ परिवारमध्ये अधिकांश ९४.८३ प्रतिशत परिवारले कुनै न कुनै प्रकारको शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ५.१७ प्रतिशत परिवारहरूसँग शौचालयको पहुँच नभएको देखिन्छ। जम्मा परिवारमध्ये ३.३७ प्रतिशत परिवारहरूले सार्वजनिक ढलमा जोडिएको फ्लस भएको, ३८.०९ प्रतिशत परिवारहरूले सेप्टिक ट्याङ्कमा जोडिएको फ्लस भएको, ५२.७५ प्रतिशतले साधारण शौचालय र ०.६१ प्रतिशतले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्ने गरेका छन्।

चार्ट नं. ८.३० : गाउँपालिकामा परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय प्रतिशतमा

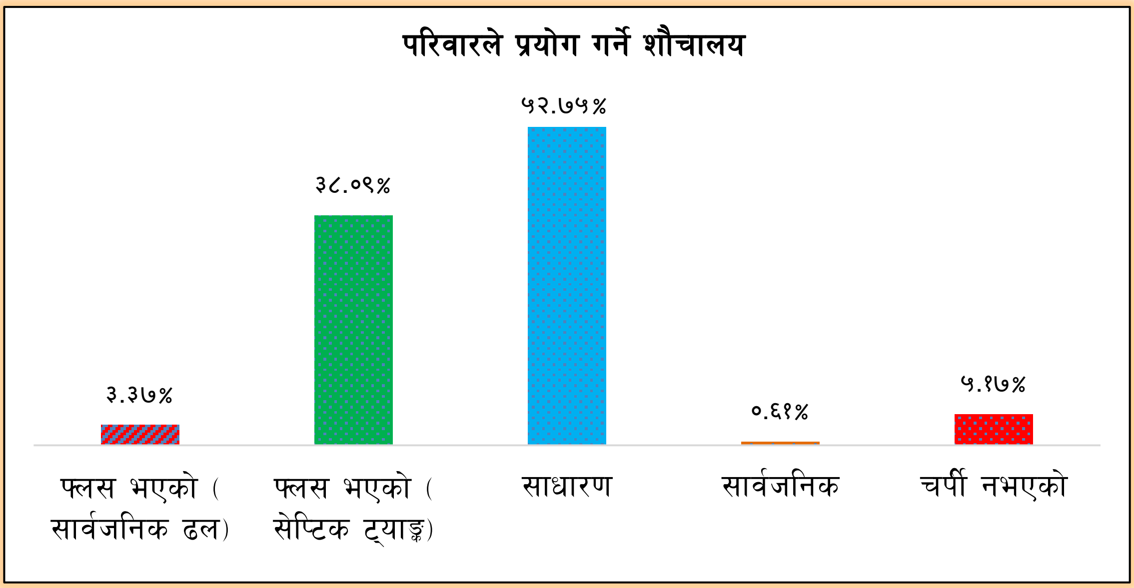

यस गाउँपालिकाको वडा अनुसार हेर्दा सेप्टिक ट्याङ्कमा जोडिएको फ्लस भएका शौचालय प्रयोग गर्ने सबैभन्दा बढी परिवार ३ नं. वडामा (११.९२ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम ६ नं. वडामा (०.२२ प्रतिशत) रहेका छन् । शौचालय नभएको परिवार सबैभन्दा बढी ६ नं. वडामा १०.१२ प्रतिशत र कम ७ नं. वडामा २.५६ प्रतिशत रहेका छन् । विभिन्न प्रकारका शौचालय प्रयोग गर्ने परिवारको वडागत विवरण तलको तालिका नं. ८.४२ मा दिइएको छ।

तालिका नं. ८.४२ : परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या /प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय				
			फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
१	सङ्ख्या	१,०३२	३	३५४	५८४	१	९०
	प्रतिशत	१००%	०.२९%	३४.३०%	५६.५९%	०.१०%	८.७२%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१८	६६०	५३८	२३	४९
	प्रतिशत	१००%	१.४०%	५१.२४%	४१.७७%	१.७९%	३.८०%
३	सङ्ख्या	१५२७	१८२	७९९	४८२	६	५८
	प्रतिशत	१००%	११.९२%	५२.३२%	३१.५७%	०.३९%	३.८०%

वडा नं.	सङ्ख्या /प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालय				
			फ्लस भएको (सार्वजनिक ढल)	फ्लस भएको (सेप्टिक ट्याङ्क)	साधारण	सार्वजनिक	चर्पी नभएको
४	सङ्ख्या	१,०९५	३४	३०२	७२८	०	३१
	प्रतिशत	१००%	३.११%	२७.५८%	६६.४८%	०.००%	२.८३%
५	सङ्ख्या	८३६	९	४२६	३४८	४	४९
	प्रतिशत	१००%	१.०८%	५०.९६%	४१.६३%	०.४८%	५.८६%
६	सङ्ख्या	८८९	२	१२८	६६७	२	९०
	प्रतिशत	१००%	०.२२%	१४.४०%	७५.०३%	०.२२%	१०.१२%
७	सङ्ख्या	८५९	६	१९८	६२३	१०	२२
	प्रतिशत	१००%	०.७०%	२३.०५%	७२.५३%	१.१६%	२.५६%
जम्मा	**सङ्ख्या**	**७,५२६**	**२५४**	**२,८६७**	**३,९७०**	**४६**	**३८९**
	प्रतिशत	**१००%**	**३.३७%**	**३८.०९%**	**५२.७५%**	**०.६१%**	**५.१७%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.३१ : गाउपालिकामा वडागत परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार अनुसार प्रतिशतमा

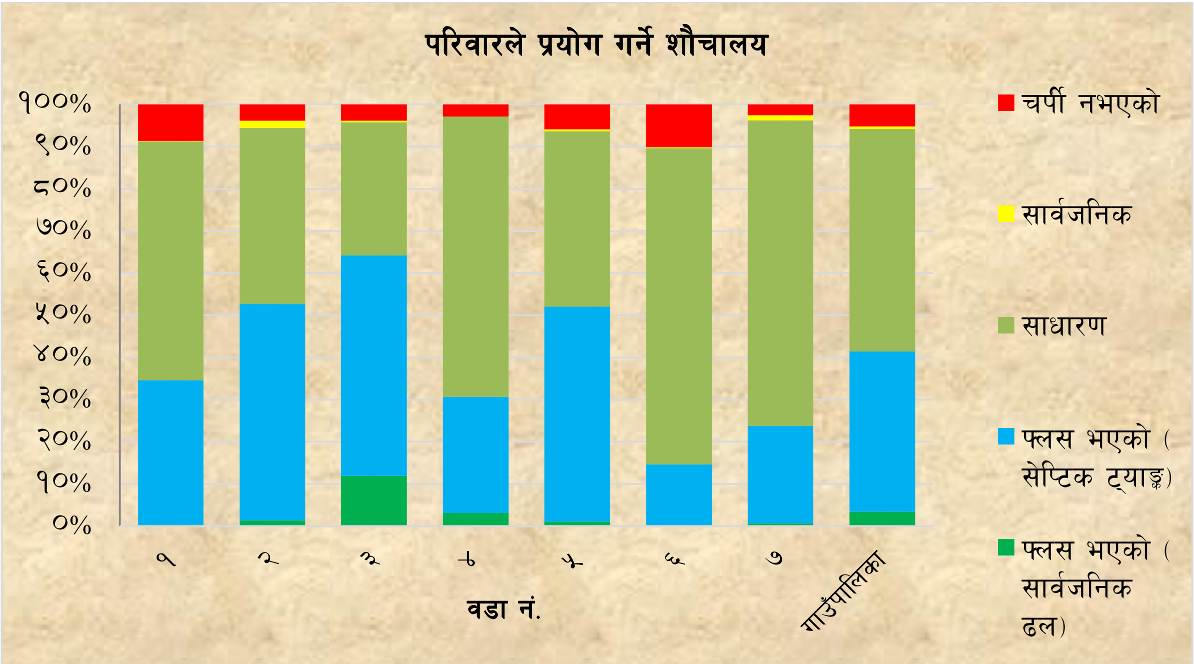

तराईको भू-भाग भएकाले रोहिणीका केही वडाहरूमा व्यक्तिगत ट्युबवेलको पानीमा आर्सेनिकको मात्रा हुन सक्ने जोखिम छ । त्यसैले, व्यक्तिगत स्रोतबाट सामुदायिक पाइप प्रणाली (Deep Boring) तर्फको रूपान्तरण अनिवार्य देखिन्छ । धकधई र छिपागड जस्ता बढ्दो सहरीकरण भएका क्षेत्रमा प्लास्टिकजन्य र व्यापारिक फोहोरको चाप बढ्दै गएको छ । यसको एकीकृत व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले लगानी बढाउनुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाले हाल धकधई र अन्य वडामा सञ्चालन गरेका खानेपानी आयोजनाहरूले 'एक घर, एक धारा' को लक्ष्य पछ्याइरहेका छन्, जसले महिलाहरूको पानी भर्ने समय

घटाउन मद्दत गरेको छ । खुल्ला दिसा मुक्त (ODF) घोषणा भए पनि ‘पूर्ण सरसफाइ’ का सूचकहरू जस्तैः साबुनपानीले हात धुने बानी, व्यक्तिगत स्वच्छता र गाउँको सरसफाइमा अझै सुधारको खाँचो छ ।

गाउँपालिकाका ७ वटै वडामा आधारभूत खानेपानीको पहुँच सन्तोषजनक रहे पनि शुद्ध र सुरक्षित खानेपानीको उपलब्धता अझै चुनौतीपूर्ण छ । हाल संचालित ३ वटा ठूला खानेपानी आयोजनाहरूले करिब ४५ प्रतिशत जनसङ्ख्यालाई पाइप प्रणालीमार्फत सेवा दिइरहेका छन् । गाउँपालिका खुल्ला दिसा मुक्त भइसकेको अवस्थामा अबको प्राथमिकता सुरक्षित फोहोरमैला विसर्जन र ढल निकासमा केन्द्रित हुनुपर्ने देखिन्छ । विशेष गरी आर्सेनिकको जोखिम कम गर्न ‘एक घर, एक धारा’ अभियानलाई वडा नं. १ देखि ७ सम्म नै सघन रूपमा लैजानु पर्ने देखिन्छ ।

८.४ युवा तथा खेलकुद

स्थानीय क्षेत्रको विकासको लागि युवा वर्गको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । युवा शक्तिको पहिचान र परिचालन गर्नसकेमा समग्र विकास प्रक्रियामा युवाले योगदान गर्न सक्छन् । संविधानको सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्वन्धी नीतिमा राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्न, युवाको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गर्दै व्यक्तित्व विकास गर्ने तथा राज्यको सर्वांगीण विकासमा योगदानका लागि उपयुक्त अवसर प्रदान गर्ने उल्लेख गरिएको छ । यसका साथै स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकूद तथा खेलाडीमा योजनाबद्ध लगानी गर्ने र खेलकूदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने भनिएको छ ।

गाउँपालिकामा १० वटा युवा क्लवहरू रहेका छन । खेलकुद तथा युवा सशक्तिकरणका अतिरिक्त सामाजिक कार्यमा पनि सङ्लग्न रहेको देखिन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसङ्ख्या १९ हजार ५ सय ५५ जना जसमा पुरूष ९ हजार ५ सय ८६ जना र महिला ९ हजार ९ सय ६९ जना रहेका छन् । युवा सशक्तीकरण, विकास र सहभागिताका लागि पूर्वाधार तयार गर्ने पक्षमा विशेष जोड दिएको छ । युवासँग सम्बन्धित कृषि तथा पशुपंक्षी र पर्यटन क्षेत्रमा लघु उद्यम अथवा लघु व्यवसाय विकास, रोजगारी र स्वरोजगार, सिलाइकटाई तालिम, युवाहरूलाई कम्प्युटर तालिम, एच.आइ.भी एड्स, लैङ्गिक हिंसा, लागूपदार्थ दुर्व्यसन तथा अन्य सामाजिक कुरीतिहरू विरूद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेका छन् । खेलकुदको विकासका लागि नीतिगत, संस्थागत तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण एवम् योजनावद्ध विकासमा जोड दिनु आवश्यक छ । गाउँपालिकाबाट हालसम्म राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय खेलकुदमा सहभागी नगन्य छ । क्रिकेट खेल प्रख्यात रहेको छ । व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासमा खेलकुदको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । खेलकुद मानवका लागि अभिन्न अङ्ग रहेकाले वर्तमान सन्दर्भमा सबैका लागि खेलकुद भन्ने अभियान सञ्चालन गरी समाजमा रहेका खेलाडी, खेल प्रशिक्षक, युवा, फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू सबैलाई खेलकुदको माध्यमबाट निरोगी एवम् अनुशासित तुल्याई गाउँपालिकालाई विकासको पथमा सङ्लग्न गराउनु अहिलेको प्रमुख आवश्यकता हो । **“स्वास्थ्यका लागि खेलकुद, राष्ट्रका लागि खेलकुद्”** भन्ने अभियानलाई सार्थकता दिन आवश्यक छ । खेलकुद तथा मनोरञ्जन सबै उमेरका मानिसहरूका लागि आवश्यक हुन्छ । विभिन्न अध्ययनहरूले पनि के देखाएका छन् भने स्वस्थ नागरिक, सामाजिक सम्बन्ध, मनोरञ्जन र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा राष्ट्रको परिचयमा खेलकूदको महत्व रहेको हुन्छ । खेलकूद् क्षेत्रको विकास मार्फत् पर्यटन

व्यवसायको प्रवर्धन गर्न सकिन्छ । गाउँपालिकाले युवा स्वरोजगारी तथा खेलकुद क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छ । युवा स्वरोजगारीका तालिम तथा प्रोत्साहनमुलक कार्यक्रमहरू हरेक वर्ष गाउँकार्यपालिका कार्यालयले सञ्चालन गर्ने गरेको छ ।

तालिका नं. ८.४३ : युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	अवस्था
१.	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा खेल क्षेत्रमा युवाहरूको आवद्धता	प्रतिशत	१००
२.	युवाक्लब, सञ्जाल तथा संस्था	सङ्ख्या	१०
३.	रोजगारीमा रहेका १५ देखि २४ उमेर समूहका युवाको अनुपात	प्रतिशत	२२.०६
४.	कवर्डहल तथा स्तरीय खेलकुद मैदान	सङ्ख्या	०
५.	गाउँपालिकामा सञ्चालित खेलकुद प्रतियोगिता	सङ्ख्या	७
६.	प्रदेश, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय खेलाडी	सङ्ख्या	३

स्रोत : गाउँपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, २०८२

गाउँपालिकामा पर्याप्त खेल मैदान र कभर्ड हलको अभावका कारण खेलाडीहरूले आफ्नो प्रतिभा राष्ट्रिय स्तरसम्म पुऱ्याउन चुनौती भोगिरहेका छन् । विद्यालय स्तरीय 'राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड' मार्फत केही उदीयमान खेलाडीहरू देखिएका छन् । यस्ता खेलाडीहरूलाई गाउँपालिकाले थप तालिम र छात्रवृत्ति प्रदान गर्नु आवश्यक देखिन्छ । यहाँको युवा जनशक्ति शारीरिक रूपमा सुगठित र खेलप्रति रुचि राख्ने खालको छ, जसले गर्दा लगानी बढाएमा भविष्यमा राष्ट्रिय खेलाडी उत्पादन हुने प्रवल सम्भावना छ ।

गाउँपालिकामा खेलकुद क्षेत्र उदीयमान अवस्थामा रहेको छ । यहाँ क्रिकेट, फुटबल र परम्परागत कुस्तीमा युवाहरूको आकर्षण बढी देखिए पनि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडीहरूको संख्या अझै न्यून छ । गाउँपालिकाले खेलकुद पूर्वाधारमा लगानी बढाउन र स्थानीय प्रतिभालाई प्रोत्साहन गर्न वार्षिक बजेटमा खेलकुद विकासका कार्यक्रमहरू समावेश गरेको छ । आगामी दिनमा खेलकुदलाई व्यावसायिक बनाउन र खेलाडीहरूको वृत्तिविकासमा ध्यान दिनु आर्थिक र सामाजिक दुवै दृष्टिकोणले आवश्यक देखिन्छ ।

८.५ महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्ति

गाउँपालिकामा रहेका सबै वर्ग वा समूहले विकासको प्रत्याभूति सुनिश्चित गर्न सकेमा मात्र विकास भएको मान्न सकिन्छ । संविधानमा लैङ्गिक समानता, समानुपातिक समावेशीकरण, सहभागिता र सामाजिक न्यायलाई लोककल्याणकारी राज्य व्यवस्था स्थापनाको एउटा आधारको रूपमा लिई सामाजिक र आर्थिक रूपले पिछडिएका लिङ्ग, वर्ण, वर्ग, समुदाय र क्षेत्रको नागरिकहरूको अधिकार संरक्षण गर्दै ती समूहहरूको विकास र सहभागिता बढाउन विशेष व्यवस्था गर्ने विषय उल्लेख गरिएको छ । संबैधानिक व्यवस्थाले महिला, बालबालिका र जेष्ठ नागरिकको विकासका लागि सबै तहका सरकारहरूले विशेष व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । लैगिक हिंसा, बाल विवाह तथा बहु विवाहका घटनामा कमी हुँदै गएको छ । लक्षित वर्गका लागि रोजगारी, सीप विकास र सहभागिताका विशेष अवसर सिर्जना हुने कार्यक्रम प्राथमिकतामा पर्ने गरेका छन् । गर्भवती महिलाहरूको नि:शुल्क वा न्यूनतम् शुल्कमा स्वास्थ्य परिक्षण गर्न तथा महिलाहरूमा देखिने स्तन क्यान्सर र पाठेघर क्यान्सरको अग्रीम पहिचान र न्यूनिकरणका लागि विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । महिलाहरूका लागि लघु उद्यम व्यवसाय

तालिम प्रदान गरी उद्यम व्यवसाय मार्फत आर्थिक रूपमा सबल बनाउनु पर्ने देखिन्छ । आर्थिक, सामाजिक, शैक्षिक तथा सांस्कृतिक सशक्तिकरण गर्दै गाउँपालिका विकासमा महिलाहरूको समान सहभागिता गराउन अझैपनि थप प्रोत्साहन गर्नुपर्ने देखिन्छ । सामाजिक क्षेत्रमा उदाहरणीय कार्य गर्ने आमा समूह, टोल विकास संस्था, महिला समन्वय समिति तथा महिला सम्बन्धी संघसंस्थालाई संस्थागत विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्नु पर्दछ । महिला तथा बालबालिकाका लागि सामुदायिक कार्यप्रक्रियालाई वडाहरूमा विस्तार गर्ने तथा सामाजिक परिचालन प्रवर्द्धन कार्यलाई निरन्तरता दिई लक्षित समूहतर्फ सबै समूह र वर्गको सहभागिता हुने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि समावेशी अवधारणा अनुरूप स्थानीय शासन र विकासमा महिलाको सङ्लग्नता वृद्धि गर्न विभिन्न क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू ल्याउनुपर्ने देखिन्छ ।

संविधानको भाग ३, धारा ३८ ले लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गरी महिलाका लागि पैतृक सम्पत्तिमा समान हक र प्रजनन सम्बन्धी हकको प्रत्याभूत र उनीहरूमाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य क्रियाकलापलाई दण्डनीय मानेको छ। २, ३, ५ र ७ नं. वडामा गरी ४ वटा महिला सहकारी संस्था दर्ता भई सञ्चालनमा आएका छन् । महिलाले नेतृत्व गरेका सहकारी संस्था ५ वटा रहेका छन् । गाउँपालिकामा कूल जनसङ्ख्याको ४९.५३ प्रतिशत महिलाले ओगटेको हुँदा महिलाहरूको सामाजिक तथा आर्थिक स्तरलाई विकासको महत्त्वपूर्ण सूचक मानिएको छ। समाजमा व्याप्त अन्ध विश्वास तथा रूढीवादी विचारधाराले गर्दा जनसहभागिता परिचालन कार्यमा अवरोध उत्पन्न हुन आएको छ। तसर्थ चौतर्फी विकास प्रक्रियामा देखापरेका समस्या तथा अवरोधहरूको क्रमशः निराकरण गरी विकास कार्यमा महिला सहभागिता बढाउने नीति रहेको छ।

बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको अधिकार, स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक संरक्षण, सुरक्षा तथा सशक्तीकरणमा लगानी गरी मानवीय पूँजी निर्माण गर्न सकिन्छ । संविधानको भाग ३ धारा ३९ मा बालबालिकालाई मौलिकहकको रूपमा स्थापित गरेको छ। बालबालिकाको अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक कानून र नीति तर्जुमा गरी सरोकारवाला निकायको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र सहकार्यमा विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न योजना केन्द्रित रहेको छ। कुनै पनि बालबालिकालाई जोखिमपुर्ण काममा लगाउन पाइदैन । तथापी सुरक्षित वातावरणमा नयाँ-नयाँ कुरा सिक्ने, जान्ने, पढ्ने, बुझ्ने उमेरमा नेपालका धेरै बालबालिकाहरू बालश्रमिकका रूपमा काम गर्न बाध्य छन् । १० वटा बालक्लव निर्माण भएका छन् । व्यक्तिगतरूपमा गाउँपालिकामा बालबालिकाको सहभागिता, सक्रियता र नेतृत्वमा गठन गरिएका बालक्लबहरूले बाल अधिकारसम्बन्धी चेतनामुलक कार्यहरू गरिरहेको छन् । बालक्लबहरूले सञ्चालन गरेका कार्यक्रमहरूमा (१) जन्मदर्ता प्रचारात्मक अभियान, (२) विद्यलाय भर्ना अभियान, (३) बालश्रम न्युनीकरण कार्यक्रम, (४) बालसहभागिता अभिबृद्धि कार्यक्रम, (५) बालबालिकालाई प्रदान गरिने खोप प्रचार कार्यक्रम, (६) निशुल्क शिक्षा प्रचारात्मक र प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रम, (७) भयरहित वातावरणमा शिक्षा पाउने अधिकारबारे प्रचारप्रसार, (८) वातावरणीय सुधार कार्यक्रम, (९) अभिभावक चेतनाशिक्षा कार्यक्रम र (१०) बालविवाह उन्मुलन सम्बन्धी प्रचारात्मक कार्यक्रम प्रमुख रहेका छन् ।

ज्येष्ठ नागरिक भएका व्यक्तिहरूलाई राज्यको संरक्षण आवश्यक पर्दछ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार यस रोहिणी गाउँपालिकामा ६० वर्ष उमेर नाघेका ७.५७ प्रतिशत (३,२७८ जना) बृद्धबृद्धाहरू रहेका छन् । शारीरिक अशक्तताका कारण परिवारजनहरूको समेत पर्याप्त हेरचाह नपुग्ने यो समुदायको सामाजिक अवस्था अत्यन्त कष्टप्रद रहेको छ । बृद्धहरूको मनोरञ्जनका लागि कुनै विशेष स्थल वा कार्यक्रमको निर्माण वा तयारी देखिदैंन । पश्चिमा संस्कृतिको प्रभावले हाम्रो संस्कृतिको मुल मर्म र बृद्धजन तथा नयाँपुस्ताबीचको पारस्परिक सुमधुर सम्बन्धलाई तहसनहस पार्ने खतरा बढ्दै

गएको छ । राज्यको तर्फबाट ६८ वर्ष माथिका सबै जेष्ठ नागरिकहरूलाई दिइने भनिएको बृद्ध भत्ता समेत सबैले पाउन सकेका छैनन् । यस गाउँपालिकामा अर्ध बृद्धावस्थाकै हाराहारिकोमा रहेको ६०-६४ वर्षको १.३२ प्रतिशत (५७४ जना), ६५-६९ वर्षका १.२५ प्रतिशत (५४२ जना) र ७० भन्दा माथि र थप बृद्ध नागरिकहरूको लागि समेत राज्यले कुनै विशेष कार्यक्रम ल्याएको छैन । यस स्थितिलाई कसरी सहज बनाउने र गाउँपालिका रहेका जेष्ठ नागरिकहरूको अमुल्य अनुभवबाट नयाँ पीढीले कसरी अनुभव र शिक्षा प्राप्त गर्ने भन्नेबारे अध्ययन र योजना बनाउनुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा २९६ दलित ज्येष्ठ नागरिक (६० वर्ष), २०५ एकल महिला ज्येष्ठ नागरिक (६० वर्ष) र अन्य ज्येष्ठ नागरिक २,१५४ जना (६८ वर्ष माथिका) ले सामाजिक सुरक्षा भत्ता लिने गरेका छन् । ६८ वर्ष माथिका ज्येष्ठ नागरिकले रू. ४ हजार, सबै दलित ज्येष्ठ नागरिकले रू. २,६६० र ज्येष्ठ नागरिक एकलले रू. २,६६० प्रति महिना सुविधा लिदै आएका छन् । ज्येष्ठ नागरिकहरूले बैङ्क मार्फत सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाउने गर्दछन् । आगामी दिनमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको जीवन सहज, सुरक्षित एवम् सम्मानित बनाई सामाजिक न्याय गर्नु पर्ने आजको आवश्यकता रहेको छ ।

संविधानको धारा १८ मा रहेको समानताको हक र ४२ मा रहेको सामाजिक न्यायको हक अन्तर्गत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार संरक्षणका लागि व्यवस्था गरेको छ। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसहितको सम्मानजनक जीवनयापनको अधिकारलाई कानूनले संरक्षण र प्रवर्द्धन गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले अपाङ्गमैत्री विद्यालय लगायत सुरक्षित, समावेशी र पहुँचयोग्य सार्वजनिक खुल्ला ठाँउहरूको विषय समावेश गरेको छ । नेपालले अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी महासन्धि, २००६, एसिया तथा प्रशान्त क्षेत्रको क्षेत्रीय रणनीति (२०१३-२०२२) र दिगो विकासका लक्ष्यहरू (२०१६-२०३०) लगायत अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार ७ हजार ५ सय २६ घरपरिवारमा ७ सय ४० घरपरिवारमा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका छन् । जसमा ९ सय १० जना अर्थात कुल जनसङ्ख्याको २.१० प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका छन् । सरकारले अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण निर्देशिका समेत जारी गरी वितरण गरिरहेको छ । अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण गर्नका लागि अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई अपाङ्गताका आधारमा शारिरिक अपाङ्गता, दृष्टिविहीन र न्युन दृष्टियुक्त, स्वरबोलाइ सम्बन्धी अपाङ्गता, सुस्त श्रवण र बहिरा, श्रवण दृष्टिविहिनता, मानसिक अपाङ्गता, बौद्धिक अपाङ्गता, बहु अपाङ्गता गरी सात किसिमले र गाम्भीर्यताका आधारमा तह क (रातो रङको परिचयपत्र), तह ख (नीलो रङको परिचयपत्र), तह ग पहेलो रङको परिचयपत्र र तह घ (सेतो रङको परिचयपत्र) गरी चार तहमा विभक्त गरी परिचय पत्र वितरण गर्ने कार्य सुरू गरिएको छ । हालसम्म यो समुदायको सामाजिक आर्थिक अवस्थामा परिवर्तन ल्याउन केही सामान्य आयमुलक र सिपमुलक तालिमहरू सञ्चालन गरिएता पनि यिनीहरूको आत्मविश्वासलाई बढाउन र समुदायबाट हुने गरेको उपेक्षाबाट मुक्त राख्न स्थानीय स्रोत साधान र निकायहरूमा यो समुदायको पहूँच पुऱ्याउन विभिन्न कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ८.४४ : महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	अवस्था
१.	महिला साक्षरता दर	प्रतिशत	६१.४६
२.	गाउँसभामा महिला सहभागिता	प्रतिशत	४०.५४

क्र.सं.	सूचक	एकाई	अवस्था
३.	कार्यपालिकामा महिला सहभागिता	प्रतिशत	३३.३३
४.	सहकारी क्षेत्रको नेतृत्वमा महिला सहभागिता	प्रतिशत	५
५.	गाँउसभामा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्त्व	प्रतिशत	४३.२४
६.	जमिन तथा सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्व भएका घरपरिवार	प्रतिशत	२१.०५
७.	लैङ्गिक अनुपात	पुरूष प्रति १०० महिला	१०१.९
८.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रममा आबद्ध जेष्ठ नागरिक	सङ्ख्या	२,०६५
९.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रममा आबद्ध बालबालिका	सङ्ख्या	३६५
१०.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रममा आबद्ध अपाङ्गता भएका व्यक्ति	सङ्ख्या	२३३
११.	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	प्रतिशत	२.१०
१२.	महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति	प्रतिशत	०.९६
१३.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रममा आबद्ध जनसङ्ख्या	प्रतिशत	३,७६०
१४.	महिला सहकारी संस्था	सङ्ख्या	४
१५.	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	६०.२

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८, गाउँपालिका महिला तथा बालबालिका शाखा, २०८२

गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्त्वको अवस्था हेर्दा कुल ७ हजार ५ सय २६ परिवार मध्ये घर र जग्गा दुबैमा महिलाको स्वामित्त्वमा भएका जम्मा ९.७० प्रतिशतमा रहेको देखिन्छ भने जग्गा मात्र भएको ८.८९ प्रतिशत, घर मात्र भएको २.४६ प्रतिशत रहेको छ । अझै पनि पुरूषको स्वामित्त्वमा ७६.७५ प्रतिशत घर, जग्गा रहेको छ । अन्य विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ८.४५ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ८.४५ : घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्त्वका अनुसार परिवार सङ्ख्या

स्वामित्त्वको अवस्था	सङ्ख्या	प्रतिशत
जम्मा परिवार सङ्ख्या	७,५२६	१००%
घर मात्र भएको	१८५	२.४६%
जग्गा मात्र भएको	६६९	८.८९%
घर र जग्गा दुवै भएको	७३०	९.७०%
घर र जग्गा दुवै नभएको	५,७७६	७६.७५%
उल्लेख नभएको	१६६	२.२१%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ८.३२ : गाउँपालिकामा घर, जग्गामा महिलाको स्वामित्त्व अनुसार परिवार प्रतिशतमा

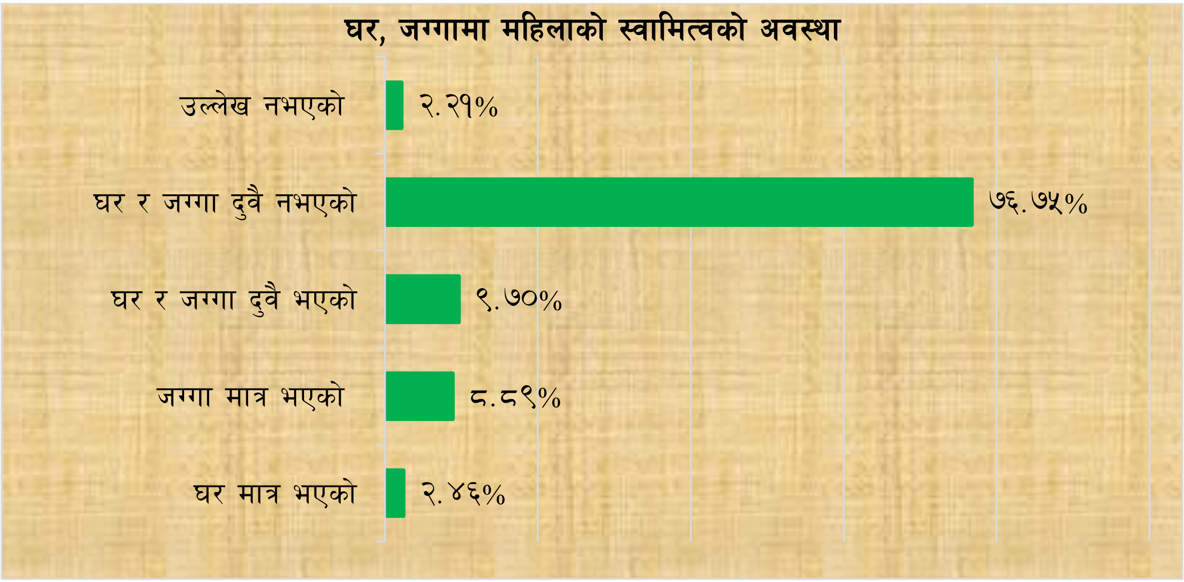

गाउँपालिकामा महिलाको जनसङ्ख्या करिब आधा भए पनि साक्षरता र आर्थिक क्रियाकलापमा सहभागिता अझै चुनौतीपूर्ण छ । यद्यपि, गाउँपालिकाले "अध्यक्ष बालिका बीमा कार्यक्रम" र "कक्षा ९ का छात्राहरूलाई साइकल वितरण" जस्ता योजना मार्फत शिक्षामा पहुँच बढाउने प्रयास गरेको छ । कूल जनसङ्ख्याको करिब ३० प्रतिशत हिस्सा बालबालिकाको हुनुले भविष्यको श्रम शक्तिको सम्भावना देखाउँछ । गाउँपालिकाले बालमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरू पूरा गर्न लगानी बढाएको छ, तर बालविवाह र विद्यालय छाड्ने दर नियन्त्रणमा थप काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । ज्येष्ठ नागरिकहरूका लागि गाउँपालिकाले "नियमित स्वास्थ्य परीक्षण" र "ज्येष्ठ नागरिक सम्मान" कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । उनीहरूको ज्ञान र अनुभवलाई स्थानीय विकासमा उपयोग गर्ने नीतिको अभाव देखिन्छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि परिचयपत्र वितरण र सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई सहज बनाइएको छ । तर, सार्वजनिक भवनहरू अझै पनि पूर्ण रूपमा "अपाङ्गतामैत्री" हुन सकेका छैनन् ।

गाउँपालिकाको सामाजिक बनोटमा महिला र बालबालिकाको हिस्सा ठूलो रहेको छ, जसलाई विकासको मुख्य प्रवाहमा ल्याउनु अनिवार्य छ । जनगणना २०७८ अनुसार ४३ हजार ३ सय २७ जनसङ्ख्या रहेको यस गाउँपालिकामा ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सामाजिक सुरक्षामा गाउँपालिकाले उल्लेख्य बजेट विनियोजन गरेको छ । छात्राहरूका लागि साइकल वितरण र बालिका बीमा जस्ता कार्यक्रमले सामाजिक रूपान्तरणमा सकारात्मक संकेत दिएका छन् । आगामी दिनमा यी लक्षित वर्गलाई सीपमूलक तालिम मार्फत आर्थिक उत्पादनसँग जोड्ने र हिंसा मुक्त समाज निर्माण गर्ने लक्ष्य राख्नु पर्ने देखिन्छ ।

८.६ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

संविधानले सामाजिक सुरक्षाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ । गाउँपालिकाको समावेशी विकास गर्न र दिगो विकास लक्ष्यका प्रमुख नतिजालाई सफल बनाउन सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणले महत्त्वपूर्ण योगदान गर्दछ । गाउँपालिकामा विद्यमान सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्रणालीलाई अझ सुदृढ, वित्तीय रूपले दिगो तथा प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक भएको छ । खाद्यान्न, पोषण, स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पशुपंक्षी लगायतका क्षेत्रमा सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका लक्षित कार्यक्रम सञ्चालित रहेका छन् । सङ्घीय सरकारले प्रदान गर्ने सामाजिक सुरक्षा भत्ता गाउँपालिकामा

पनि वितरण भएको छ । ज्येष्ठ नागरिक (६८ वर्ष माथि), ज्येष्ठ नागरिक दलित, ज्येष्ठ नागरिक एकल महिला, विधवा (आर्थिक सहायता भत्ता), क र ख वर्गको अपाङ्गता (आर्थिक सहायता) र पाँच वर्ष मुनिका दलित बालबालिकालाई (आर्थिक सहायता) वितरण गर्दै आइरहेको छ । गाउँपालिका भित्र रहेको लोपोन्मुख जाती पत्थरकट्टाको कुल जनसङ्ख्या ५८ जना रहेको छ । गाउँपालिकाबाट बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, एकल महिला, लोपोन्मुख जनजातिलगायतका व्यक्ति र समूहलाई नगद हस्तान्तरण वा भत्ता प्रदान गर्ने कार्यहरूलाई प्राथमिकताका साथ लागू गर्दागर्दैको समयमा पनि प्रदान गरिने सेवासुविधाहरूलाई अझ व्यवस्थित, समन्वित, न्यायपूर्ण, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउन जरूरी देखिएको छ । यसका लागि सम्बद्ध सबैले गाउँपालिकालाई सहयोग गर्न आवश्यक छ ।

तालिका नं. ८.४६ : सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७८/७९ अवस्था	आ.व. २०७९/८० अवस्था	आ.व. २०८०/८१ अवस्था	आ.व. २०८१/८२ अवस्था	आ.व. २०८२/८३ फागुन समान्तसम्मको अवस्था
१	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वित	प्रतिशत	६.७८%	७.६०%	८.९७%	९.०५%	८.८६%
२	जेष्ठ नागरिक भत्ता लिनेको	सङ्ख्या	२०१८	२२५०	२६२७	२६४८	२६५५
३	विधवा भत्ता लिनेको	सङ्ख्या	३२४	३५८	४६२	५०१	४३६
४	अपाङ्गता भत्ता	सङ्ख्या	१६३	२०३	२३७	२३१	२३३
५	बालबालिका भत्ता	सङ्ख्या	३३३	३६४	४२४	४०१	३७५
६	लोपोन्मुख जाति भत्ता		३०	४२	४७	५१	५१

स्रोत : गाउँपालिका सामाजिक सुरक्षा, संरक्षण तथा पञ्जीकरण शाखा, २०८२

चार्ट नं. ८.३३ : सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वित नागरिक आ.व. २०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्ममा

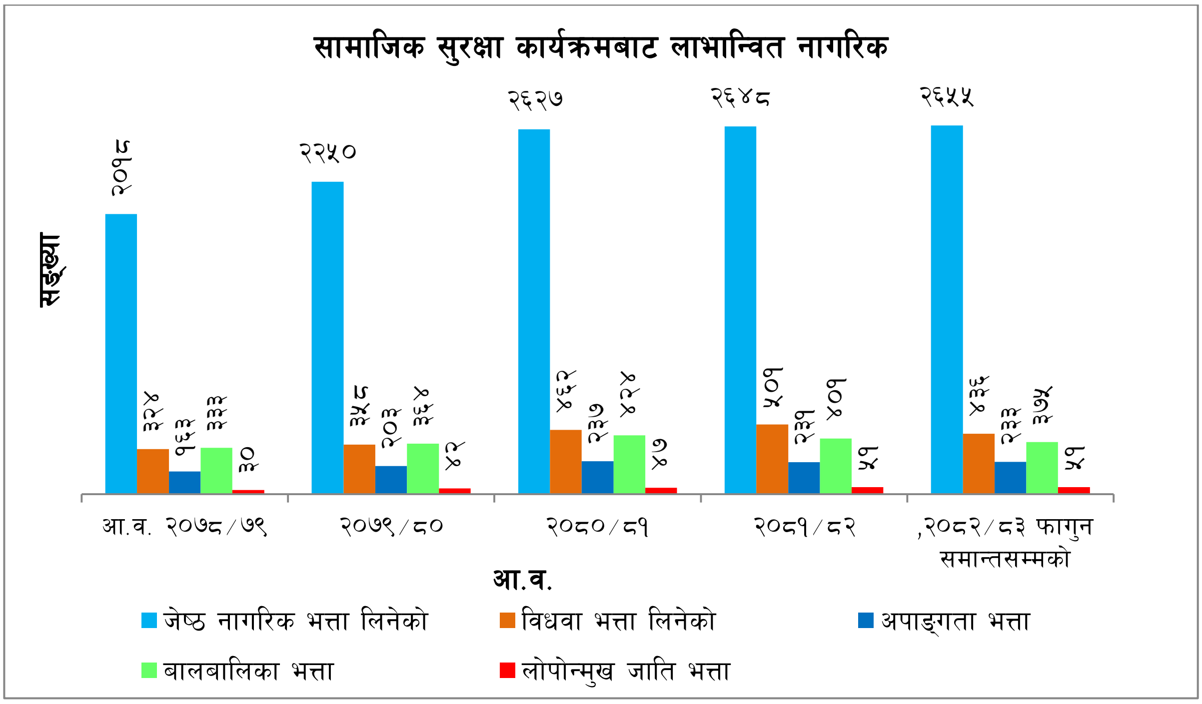

सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वित हुने कुल जनसङख्याको हिस्सा ६.७८ प्रतिशत बाट बढेर ८.८६ प्रतिशत पुग्नुले सरकारी सेवामा स्थानीयको पहुँच र पञ्जीकरण प्रणाली प्रभावकारी हुँदै गएको देखाउँछ । लाभग्राहीहरूको ठूलो हिस्सा जेष्ठ नागरिक भत्ता लिनेहरूको छ । यसले गाउँपालिकामा आश्रित जनसङ्ख्यामध्ये वृद्धवृद्धाहरूको सङ्ख्या र उनीहरूको संरक्षणमा राज्यको लगानी बढी रहेको सङ्केत गर्छ । अपाङ्गता, विधवा र लोपोन्मुख जातिलाई दिइने भत्ताले समाजका पिछडिएका र जोखिममा रहेका वर्गलाई मुख्यधारामा ल्याउन मद्दत पुर्याएको छ । बालबालिका भत्ता पाउनेको सङख्या पनि स्थिर वा बढ्दो हुनुले बाल पोषण र शिक्षामा टेवा पुगिरहेको बुझिन्छ ।

रोहिणी गाउँपालिकामा सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भइरहेको देखिन्छ । विगत चार वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा लाभग्राहीको सङ्ख्यामा क्रमिक वृद्धि भएको छ, जसले गर्दा गाउँपालिकाको सामाजिक सुरक्षाको कभरेज ८.८६ प्रतिशत पुगेको छ । विशेष गरी जेष्ठ नागरिक, विधवा र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पञ्जीकरणमा भएको बढोत्तरीले सामाजिक न्याय र कल्याणकारी राज्यको अवधारणालाई बल पुर्याएको छ । लोपोन्मुख जातिको पहिचान र संरक्षणमा भएको वृद्धिले गाउँपालिकाको सांस्कृतिक र सामाजिक विविधता संरक्षणमा योगदान पुगेको छ ।

परिच्छेद ९ : पूर्वाधार विकास

९.१ पूर्वाधार निर्माण तथा विकास

गाउँपालिकाको स्थापना कालदेखि ६ वटा फरक प्रशासनिक एकाईको रूपमा रहेका गाविसहरूको एकिकृत संरचना बनिसके पछि भैरहेका सबै खालका भौतिक पूर्वाधारको विकासलाई योजनाबद्ध एकिकृत संरचनामा जोड्दै बिगत ९ वर्षमा थप्रै कार्यहरू भैरहेका छन् । दिगो सन्तुलित, फराकिलो र समावेशी भौतिक पूर्वाधारको विकास बिना आर्थिक, सामाजिक विकास तथा गुणस्तरीय र सहज सेवा प्रवाह सुनिस्चित हुन सक्दैन । भौतिक पूर्वाधारको विकासले अन्तरआवद्धता र अन्तरसम्बन्ध विकास तथा विस्तार गरी सो मार्फत आर्थिक सामाजिक विकासको नतिजा हासिल गर्न प्रत्यक्ष योगदान पुर्याउदछ । गाउँपालिकामा भएको वस्ती विस्तारको गति यहाँको पूर्वाधार निर्माणको गति भन्दा तिव्र छ । गाउँपालिकामा भएका भौतिक संरचनाहरूमा सडक, भवन, ढल, पुल आदि निर्माण कार्यले तिव्र गति लिनुका साथै कतिपय थुप्रै ठुला आयोजनाहरू निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका छन् । यद्यपी गाउँपालिकामा हाल भौतिक पूर्वाधार खास गरी सडक विकासको अवस्था परिमाणात्मक हिसाबले सन्तोषजनक रहेको छ । टेण्डर भएका गाउँपालिकाका गौरवका आयोजनाहरू, वडा कार्यालय भवनहरू, सामुदायिक भवनहरू, पार्कहरू जस्ता ठुला योजनाहरूको निर्माण कार्य भईरहेको छ । गाउँपालिकाको जलवायुको आधारमा बसोबासको लागि उपयुक्त मानिएको छ । ग्रामीण क्षेत्रको सडकहरूको सञ्जाल समेत विकास भइसकेको, सिंचाई परियोजनाको नहर/कुलो निर्माणबाट नहर/कुलो प्रणालीसँगै सडक प्रणालीको समेत समानान्तर विकास भएको र शिक्षा, स्वास्थ्यजस्ता सुविधाहरू समेत अन्य गाउँपालिकाहरूको दाँजोमा सुलभ रहेको सन्दर्भमा गाउँपालिकाका शहरी क्षेत्रको वरपरमात्र नभई ग्रामीण क्षेत्रमा समेत बस्ती एवं बस्ती श्रृंखलाहरूको विकास तिब्ररूपमा भइरहेको छ । हुलाक, टेलीफोन, स्वास्थ्यचौकी र विद्यालयको पहुँचका साथसाथै आन्तरिक बस, अटो सेवाको सुगम यातायात सुविधा हुनाले पनि ग्रामीण बस्ती विकासका लागि योगदान पुऱ्याइरहेको पाइन्छ । यसका साथै गाउँपालिकाले आफ्नो आन्तरिक यातायात मार्गहरू बनाई सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा हाट बजारको व्यवस्थापन गर्ने काम भएता पनि स-साना व्यापारिक केन्द्रका रूपमा बस्तीहरूको विकास भइरहेको छ ।

यसको साथै कृषि, उद्योग, व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन लगायत सबै विषयगत क्षेत्रहरूको विकासको लागि आवश्यक न्यूनतम गुणस्तरीय र विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी अन्य विषयगत क्षेत्रको विकासमा तिब्रता दिइएको छ । पूर्वाधारको मात्रालाई हेर्दा गाउँपालिकाको हालको जनसङ्ख्या र जनसङ्ख्या बृद्धि दरलाई थेग्न सक्ने खालको नभए तापनि निराश भईहाल्नु पर्ने अवस्था भने छैन । गाउँपालिकामा खानेपानीको संकटग्रस्त अवस्था छैन । परम्परागत इनार, धारा तथा पानीका स्रोतहरू अझै पनि अस्तित्वमा छन् । गुम्सिँदो सहरी वातावरण भन्दा रोहिणी गाउँपालिकाको जनजीवन खुला, प्राकृतिक र गाउँले परिवेश झल्किने प्रकृतिको रहेको छ । गाउँपालिकामा पूर्वाधार व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड २०७२ को मापदण्डमा आधारित भई गाउँपालिकाले योजना तथा भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी स्विकृत गरेको छ । साथै गाउँपालिकामा यातायात गुरूयोजना अनुसार सडकको मापदण्ड तयार भई कार्यान्वयनमा रहेको छ र यसै अनुसार घरनक्शा पास र भवन तथा भौतिक विकास निर्माणको कार्य सञ्चालनमा रहेको छ । राष्ट्रिय भूउपयोग नीति २०७२ तथा राष्ट्रिय भूमि ऐन, २०७६ वमाजिम गाउँपालिकालाई कृषि क्षेत्र आवास क्षेत्र औद्योगिक तथा व्यवसायिक क्षेत्र संस्थागत क्षेत्र र सो क्षेत्रहरूको बिचमा ग्रीन वेल्टको अवधारणा सहितको भूउपयोग क्षेत्रको खाका गर्न जरूरी देखिएको छ । यसको आधारमा भूउपयोग

योजना र सो को आधारमा बस्ती विकास तथा भौतिक विकास गुरूयोजना तर्जुमा गरी वस्ती विकास तथा भौतिक निर्माणका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिएको छ । रोहिणी गाउँपालिका नेपालको औद्योगिक, पर्यटकीय, आवासीय र व्यापारिक केन्द्रको विकासोन्मुख रहेको छ ।

गाउँपालिकाका अधिकांश जमिन समथर र सडक तथा विद्युत् जस्ता पूर्वाधारको विकास भएकाले आवास र बस्ती विकासका लागि गाउँपालिकाक्षेत्र उपयुक्त रहेको छ । गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार जम्मा परिवार सङ्ख्या ७ हजार ५ सय २६ रहेकोमा जनघनत्व ६७० रहेको छ । पूर्व-पश्चिम हुलाकी राजमार्ग (भैरहवा-धकधई खण्ड) को सिधा पहुँचले व्यापारिक यातायात सहज बनाएको छ । बुटवल-सिद्धार्थनगर औद्योगिक क्षेत्रको निकटता औद्योगिक सेवा आपूर्तिमा सहायक छ । परम्परागत स्थानीय बस्तीहरू समेत यस क्षेत्रमा रहेका छन् । गाउँपालिकाको सबै वडा केन्द्र, प्रमुख बजार क्षेत्र र व्यापारिक स्थलहरूमा आधुनिक सुबिधा सम्पन्न आबास तथा बस्ती विकास हुँदै गएको छ । निजी घरहरू गाउँपालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार निर्माणको थालनी भएको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना अनुसार गाउँपालिकामा परिवारले आवासीय हैसियतमा प्रयोग गरिरहेको घरको स्वामित्व हेर्दा कुल ७ हजार ५ सय २६ परिवार मध्ये ९७.८२ प्रतिशत परिवारहरू आफ्नै स्वामित्त्वका आवासीय एकाइमा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ भने १.७३ प्रतिशत परिवारहरू भाडामा लिइएको आवासीय एकाइमा बसिरहेको देखिन्छ । जनगणना अनुसार ०.२० प्रतिशत परिवारहरू संस्थागत एकाइमा अर्थात् तिनीहरू कुनै संस्थाले प्रयोग गर्न दिईएको आवासीय एकाइमा र ०.२५ प्रतिशत परिवार अन्य प्रकारको स्वामित्वको एकाइमा बसोबास गरेको देखिन्छ ।

चार्ट नं. ९.१ : गाउँपालिकामा घरको स्वामित्त्व अनुसार परिवार प्रतिशतमा

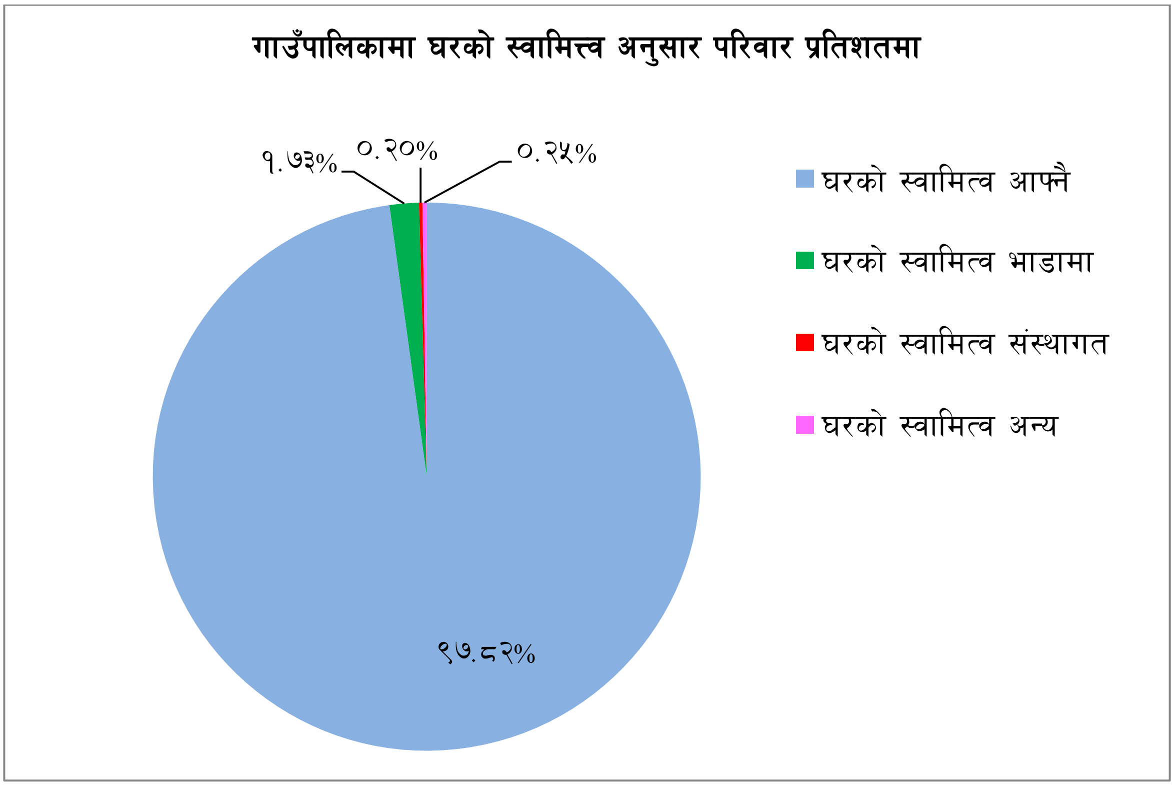

वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी ७ नं. वडामा ९९.१९ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ भने सबैभन्दा कम ३ नं. वडामा ९४.५६ प्रतिशत परिवार आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोबास गरिरहेको देखिन्छ । भाडामा बसोबास गर्ने परिवारको सङ्ख्या सबैभन्दा

बढी ३ नं. वडामा ५.०४ प्रतिशत छ भने सबैभन्दा कम ५ नं. वडामा ०.३६ प्रतिशत रहेको छ। अन्य विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ९.१ मा दिइएको छ।

तालिका नं. ९.१ : घरको स्वामित्व अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या /प्रतिशत	जम्मा परिवार संख्या	घरको स्वामित्व			
			आफ्नै	भाडामा	संस्थागत	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	१,०१५	११	४	२
	प्रतिशत	१००%	९८.३५%	१.०७%	०.३९%	०.१९%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१,२६५	१२	१	१०
	प्रतिशत	१००%	९८.२१%	०.९३%	०.०८%	०.७८%
३	सङ्ख्या	१,५२७	१,४४४	७७	३	३
	प्रतिशत	१००%	९४.५६%	५.०४%	०.२०%	०.२०%
४	सङ्ख्या	१,०९५	१,०८०	१३	१	१
	प्रतिशत	१००%	९८.६३%	१.१९%	०.०९%	०.०९%
५	सङ्ख्या	८३६	८२६	३	५	२
	प्रतिशत	१००%	९८.८०%	०.३६%	०.६०%	०.२४%
६	सङ्ख्या	८८९	८८०	९	(	(
	प्रतिशत	१००%	९८.९९%	१.०१%	०.००%	०.००%
७	सङ्ख्या	८५९	८५२	५	१	१
	प्रतिशत	१००%	९९.१९%	०.५८%	०.१२%	०.१२%
जम्मा	**सङ्ख्या**	**७,५२६**	**७,३६२**	**१३०**	**१५**	**१९**
	प्रतिशत	१००%	९७.८२%	१.७३%	०.२०%	०.२५%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ९.२ : वडा अनुसार घरको स्वामित्व आफ्नै भएका परिवार प्रतिशतमा

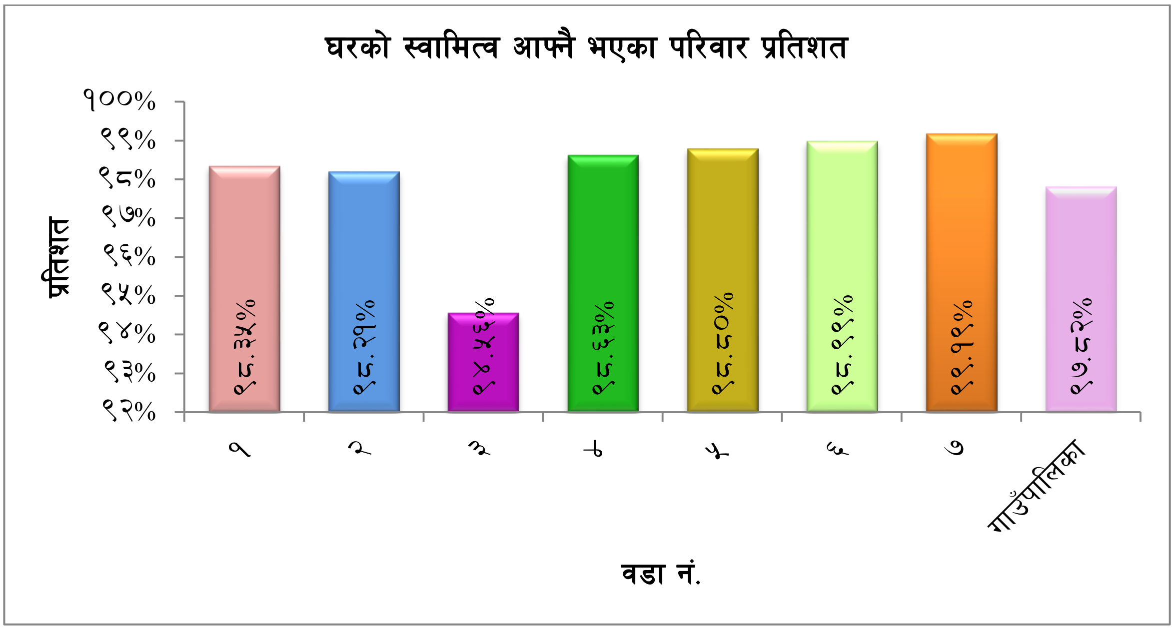

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा परिवारले प्रयोग गरिरहेको आवासीय एकाइहरू मध्ये ६०.२४ प्रतिशतको सिमेन्ट जडित ईंटा/ढुङ्गाबाट बनेको, २४.३६ प्रतिशतको ढलान पिल्लर सहितको, १०.२४ प्रतिशतको जग माटो जडित ईंटा/ढुङ्गाबाट बनेको, ४.०३ प्रतिशतको काठ/बाँसको खाँबो गाडिएको र १.१३ प्रतिशतको अन्य प्रकारको घरको जगको बनोट रहेको देखिएको छ।

चार्ट नं. ९.३ : गाउँपालिकामा घरको जग अनुसार परिवार प्रतिशतमा

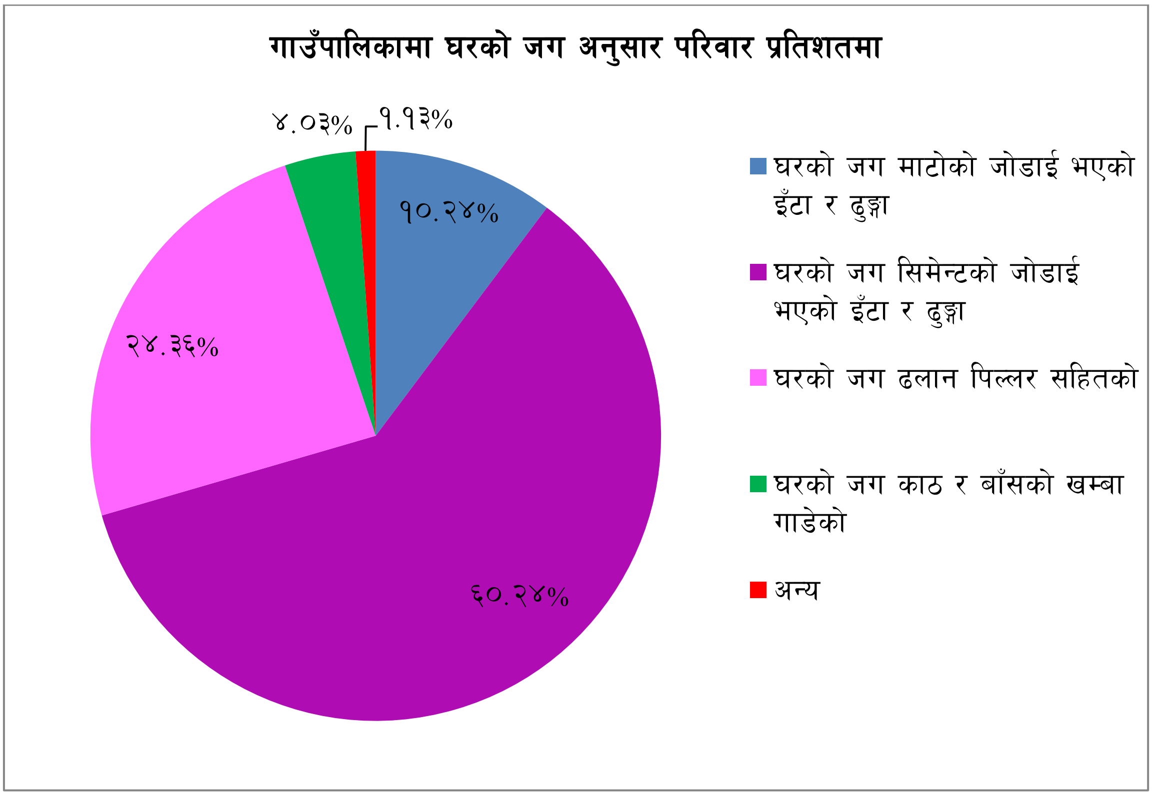

वडागत रूपमा सबैभन्दा बढी घरको जग ढलान पिल्लर सहितको ४ नं. वडामा ४८.८६ प्रतिशत परिवारको र सबैभन्दा कम २ नं. वडामा १०.०२ प्रतिशत परिवारको देखिन्छ । यसैगरी ५ नं. वडा मा अझैपनि ८.८५ प्रतिशत परिवारको घरको जग काठ/बाँसको खम्बा गाडेको देखिन्छ जुनअन्य वडामा पनि केहीमात्रा देख्न सकिन्छ । घरको जगको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या तालिका नं. ९.२ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ९.२ : प्रयोग गरेको घरको जगको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या /प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	घरको जग				
			माटोको जोडाई भएको ईँटा र ढुङ्गा	सिमेन्टको जोडाई भएको ईँटा र ढुङ्गा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ र बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	१६२	३३९	४९८	३१	२
	प्रतिशत	१००%	१५.७०%	३२.८५%	४८.२६%	३.००%	०.१९%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१०९	१,०००	१२९	४१	९
	प्रतिशत	१००%	८.४६%	७७.६४%	१०.०२%	३.१८%	०.७०%

वडा नं.	सङ्ख्या /प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	घरको जग				
			माटोको जोडाई भएको ईंटा र ढुङ्गा	सिमेन्टको जोडाई भएको ईंटा र ढुङ्गा	ढलान पिल्लर सहितको	काठ र बाँसको खम्बा गाडेको	अन्य
३	सङ्ख्या	१,५२७	८१	१,१६९	२३६	३२	९
	प्रतिशत	१००%	५.३०%	७६.५६%	१५.४६%	२.१०%	०.५९%
४	सङ्ख्या	१,०९५	१३५	३५५	५३५	३३	३७
	प्रतिशत	१००%	१२.३३%	३२.४२%	४८.८६%	३.०१%	३.३८%
५	सङ्ख्या	८३६	७१	५७०	९९	७४	२२
	प्रतिशत	१००%	८.४९%	६८.१८%	११.८४%	८.८५%	२.६३%
६	सङ्ख्या	८८९	१३६	६०१	९३	५४	५
	प्रतिशत	१००%	१५.३०%	६७.६०%	१०.४६%	६.०७%	०.५६%
७	सङ्ख्या	८५९	७७	५००	२४३	३८	१
	प्रतिशत	१००%	८.९६%	५८.२१%	२८.२९%	४.४२%	०.१२%
जम्मा	**सङ्ख्या**	७,५२६	७७१	४,५३४	१,८३३	३०३	८५
	प्रतिशत	१००%	१०.२४%	६०.२४%	२४.३६%	४.०३%	१.१३%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ९.४ : वडा अनुसार घरको जगको बनोट सिमेन्टको जोडाई भएको ईंटा, ढुङ्गा र ढलान पिल्लर सहितको भएको अनुसार परिवार प्रतिशत

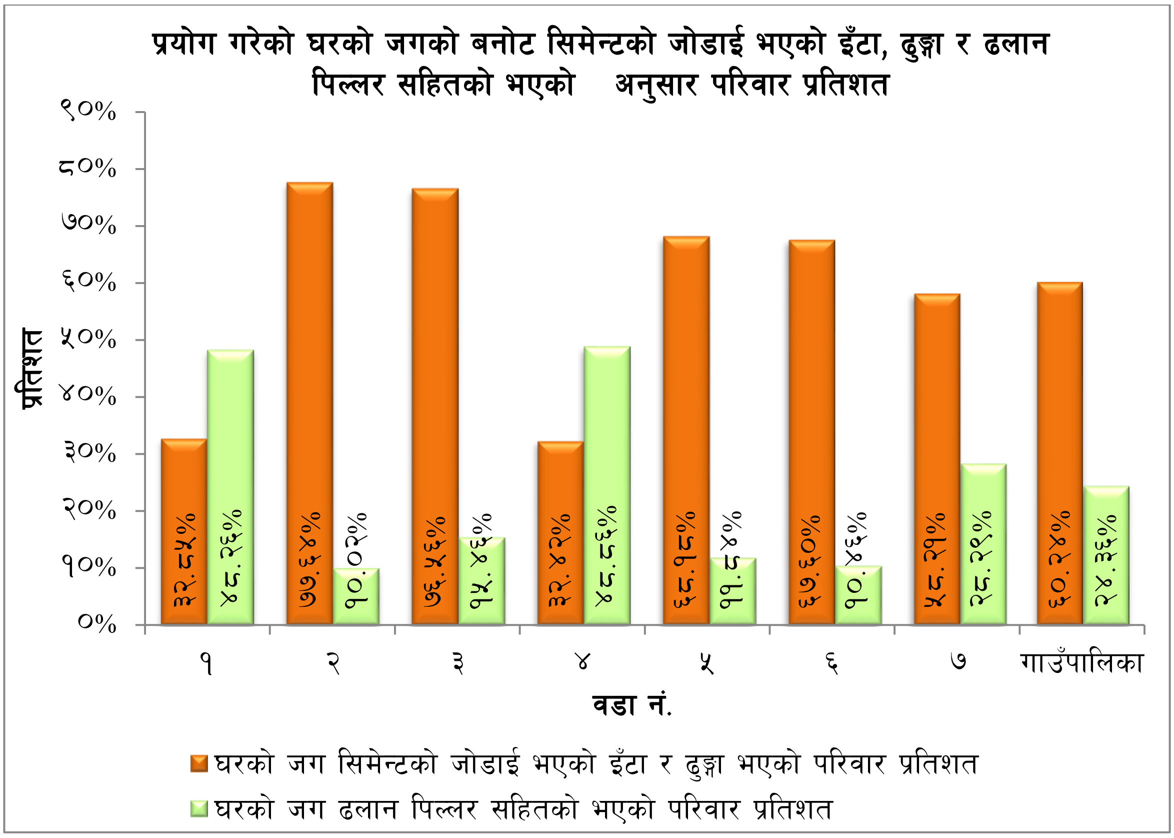

यस गाउँपालिकामा बस्ने परिवारले बसोबासकालागि प्रयोग गरिरहेका घरहरू मध्ये मुख्य रूपमा ७८.३६ प्रतिशतको सिमेन्ट/ढलानबाट, ३.८१ प्रतिशत खर/पराल/छ्वालीबाट, १३.१८ प्रतिशत परिवारको छाना जस्ता/टिन/च्यादरबाट, २.५० प्रतिशतको टायल/खपटा/झिँगटीबाट, १.६६ प्रतिशत ढुङ्गा/ स्लेट बाट बनेको देखिएको छ भने बाँकी अन्य सामग्रीको प्रयोगबाट घरको छानो बनेको देखिन्छ ।

चार्ट नं. ९.५ : गाउँपालिकामा घरको छानोको प्रकार अनुसार परिवार प्रतिशतमा

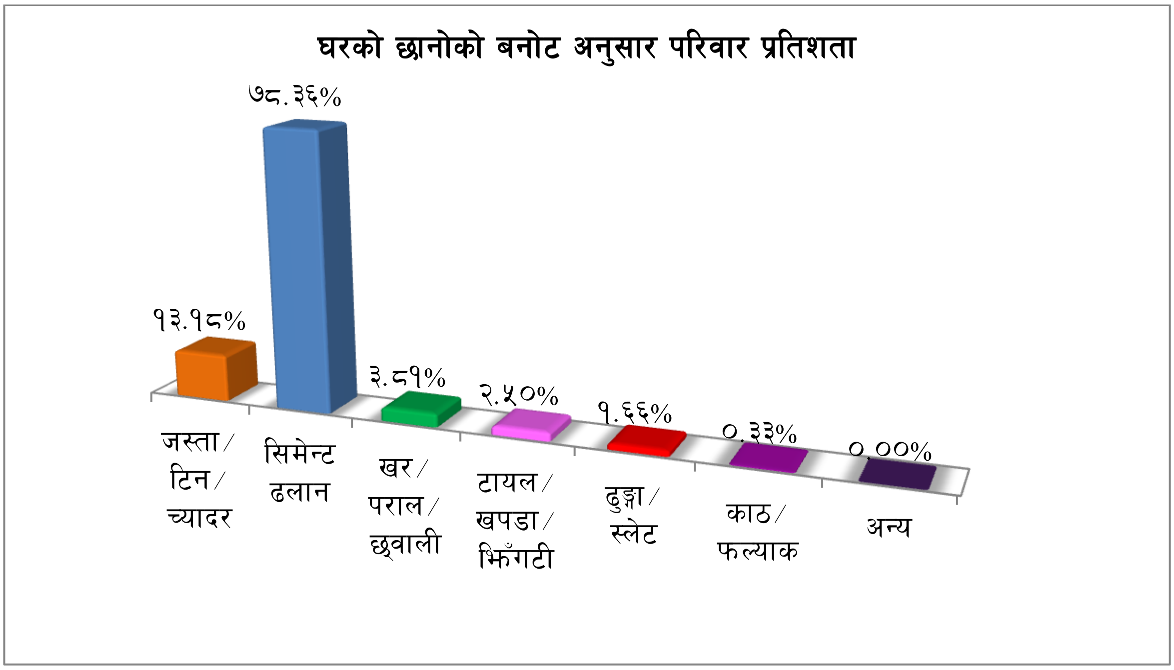

वडागत रूपमा हेर्दा घरको छाना सिमेन्ट ढलान भएका परिवार वडा नं २ मा सबैभन्दा बढी (८४.०१ प्रतिशत) र वडा नं. ६ मा सबै भन्दाकम (६७.९४ प्रतिशत) रहेका छन् । घरको छानाको बनोट अनुसारको परिवार सङ्ख्या तालिका नं. ९.३ मा दिईएको छ ।

तालिका नं. ९.३ : घरको छानाको बनोट अनुसार परिवारको सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या						
			जस्ता/टिन/च्यादर	सिमेन्ट ढलान	खर/पराल/छ्वाली	टायल/खपडा/झिँगटी	ढुङ्गा/स्लेट	काठ/फल्याक	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	१६७	८२१	३४	३	२	५	-
	प्रतिशत	१००%	१६.१८%	७९.५५%	३.२९%	०.२९%	०.१९%	०.४८%	०.००%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१४८	१,०८२	४४	१०	१	-	३
	प्रतिशत	१००%	११.४९%	८४.०१%	३.४२%	०.७८%	०.०८%	०.००%	०.२३%
३	सङ्ख्या	१,५२७	१०८	१,२४४	२६	२१	१२०	४	४
	प्रतिशत	१००%	७.०७%	८१.४७%	१.७०%	१.३८%	७.८६%	०.२६%	०.२६%
४	सङ्ख्या	१,०९५	१५७	८४३	३४	५८	-	२	१
	प्रतिशत	१००%	१४.३४%	७६.९९%	३.११%	५.३०%	०.००%	०.१८%	०.०९%

वडा नं.	सङ्ख्या/ प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	घरको छानोको बनोट अनुसार परिवार सङ्ख्या						
			जस्ता/ टिन/ च्यादर	सिमेन्ट ढलान	खर/ पराल/ छ्वाली	टायल/ खपडा/ झिँगटी	ढुङ्गा/ स्लेट	काठ/ फल्याक	अन्य
५	सङ्ख्या	८३६	१३५	५९१	६१	४५	–	३	१
	प्रतिशत	१००%	१६.१५%	७०.६९%	७.३०%	५.३८%	०.००%	०.३६%	०.१२%
६	सङ्ख्या	८८९	१७९	६०४	६१	४१	–	३	१
	प्रतिशत	१००%	२०.१३%	६७.९४%	६.८६%	४.६१%	०.००%	०.३४%	०.११%
७	सङ्ख्या	८५९	९८	७१२	२७	१०	२	८	२
	प्रतिशत	१००%	११.४१%	८२.८९%	३.१४%	१.१६%	०.२३%	०.९३%	०.२३%
जम्मा	**सङ्ख्या**	**७,५२६**	**९९२**	**५,८९७**	**२८७**	**१८८**	**१२५**	**२५**	**१२**
	प्रतिशत	१००%	१३.१८%	७८.३६%	३.८१%	२.५०%	१.६६%	०.३३%	०.१६%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

नागरिकको आधारभूत आवश्यकता भित्र आवास पर्दछ। संविधानले आवासलाई मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको छ । नेपाल सरकारको कार्यविस्तृतीकरण अनुसार सरकारी कार्यालयको भौतिक व्यवस्थापनको नियमन, सहरी विकास योजना तर्जुमा, पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, मर्मतसम्भार र आवास र भवन सम्बन्धी योजना, उपयुक्त भवन निर्माण प्रविधिको प्रवर्धन, राष्ट्रिय भवन संहिताको नियमन, कर्मचारी आवास, अस्पताल र विद्यालय निर्माण, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, गरिब, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित नीतिको नियमन, प्रदेश राजधानी र अन्तर स्थानीय सहरको विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, संयोजन र पूर्वाधार निर्माण प्रदेशको अधिकार क्षेत्रभित्र समावेश छ। सङ्घीय सहरी नीति, भवन ऐन र नियमावली, भवन संहिता, सहरी सडकको मापदण्ड, कर्मचारीहरूको कार्यकक्षको मापदण्डलाई नै यस गाउँपालिकाले पनि अनुसरण गर्दै आएको छ। त्यस्तै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार दफा ११ को छ मा स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धमा १३ बुँदामा प्रस्ट पारेको छ भने बुँदा नं. ९ मा सुरक्षित बस्ती विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन पर्दछ।

तालिका नं. ९.४ : शहरीकरणको स्थिति

वडा नं.	जनसङ्ख्या			जनसङ्ख्या			जनसङ्ख्या प्रतिशत		
	जम्मा	पुरूष	महिला	शहरी	अर्ध शहरी	ग्रामिण	शहरी	अर्ध शहरी	ग्रामिण
१	६३७२	३२२३	३१४९	०	६३७२	०	०	१००	०
२	७५७८	३८२८	३७५०	०	७५७८	०	०	१००	०
३	८५८०	४३५५	४२२५	०	८५८०	०	०	१००	०
४	५९१९	२९५८	२९६१	०	५९१९	०	०	१००	०
५	४५५४	२२८४	२२७०	०	४५५४	०	०	१००	०
६	५०९५	२५४५	२५५०	०	५०९५	०	०	१००	०
७	५२२९	२६७२	२५५७	०	५२२९	०	०	१००	०
जम्मा	४३३२७	२१८६५	२१४६२	०	४३३२७	०	०	१००	०

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

तालिका नं. ९.५ : पूर्वाधार निर्माण तथा विकास सम्बन्धी कार्य विवरण

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३ फागुन सम्म
१	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण संबन्धी दक्ष व्यक्ति	सङ्ख्या	३	३	३
२	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका आवास घर	प्रतिशत	५७.१४	२०	५०
३	आधारभूत पूर्वाधार सहितका व्यवस्थित बजार	सङ्ख्या	२	२	२
४	गरिब बस्तीहरूमा बसोबास गर्ने जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१८.९६	१८.९६	१८.९६
५	सुरक्षित घरहरूमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७८.१९	७८.१९	७८.१९
६	सुरक्षित सार्वजनिक यातायातको उपलब्धता	प्रतिशत	१००	१००	१००
७	घरवाट ३० मिनेटको पैदलयात्रामा पक्की सडकको पहुँच	प्रतिशत	१००	१००	१००

स्रोत : गाउँपालिका पूर्वाधार शाखा, २०८२

भैरहवा-परासी सडक खण्ड र धकधई बजार आसपासका क्षेत्रमा आधुनिक पक्की घरहरू निर्माण हुने क्रम तीव्र छ । यसले ग्रामीण अर्थतन्त्र बिस्तारै अर्ध-सहरी अर्थतन्त्रमा रूपान्तरण हुँदै गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाले राष्ट्रिय भवन आचारसंहिता लागू गरेसँगै नयाँ निर्माण हुने घरहरू भूकम्प प्रतिरोधी र योजनाबद्ध हुने क्रम सुरु भएको छ । कृषि योग्य जमिनको प्लटिङ र अव्यवस्थित बस्ती विकासले गर्दा भविष्यमा ढल निकास र सडक विस्तारमा समस्या आउन सक्ने देखिन्छ । केही पुराना बस्तीहरू अझै पनि वर्षायाममा डुबानको जोखिममा रहेका छन् । “जनता आवास कार्यक्रम” र पालिकाको आफ्नै लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरू मार्फत अति विपन्न परिवारहरूका लागि जस्तापाता वितरण र घर निर्माणमा सहयोग पुगिरहेको छ ।

गाउँपालिकामा आवासको अवस्था परम्परागत ढाँचाबाट आधुनिक पक्की संरचनातर्फ द्रुत गतिमा रूपान्तरण भइरहेको छ । कुल घरधुरीमध्ये करिब ५५ प्रतिशत घरहरू पक्की हुनुले नागरिकको आर्थिक अवस्थामा सुधार आएको सङ्केत गर्दछ । यद्यपि, खेतीयोग्य जमिनको संरक्षण गर्दै योजनाबद्ध बस्ती विकास गर्नु गाउँपालिकाको लागि मुख्य चुनौती रहेको छ । सुरक्षित र व्यवस्थित आवासका लागि भवन आचारसंहिताको कडाइका साथ पालना र विपन्नका लागि आवास सुनिश्चिततालाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ ।

९.२ सडक तथा यातायात

सडक तथा यातायातलाई पूर्वाधार विकासको मुख्य र महत्वपूर्ण सूचक मानिन्छ । भैरहवा-परासी सडक, पूर्व-पश्चिम हुलाकी राजमार्ग (भैरहवा-धकधई खण्ड) मार्फत जोडिएको छ, जसले यातायात र व्यापारलाई थप सघाउँछ । पूर्व-पश्चिम हुलाकी राजमार्ग (भैरहवा-धकधई खण्ड) हुदै लुम्बिनी र अन्तर्राष्ट्रिय गौतम बुद्ध विमानस्थलसम्मको सहज पहुँच रहेको छ । सबै वडाहरूमा सडक सञ्जाल तथा सार्वजनिक यातायातको सेवा उपलब्ध रहेको छ । मुख्य रूपमा अटो रिक्सा र बस नै सार्वजनिक सवारीका साधनहरू हुन । व्यवस्थित वसपार्क नहुँदा यातायात व्यवस्थापनमा समस्या रहेको देखिन्छ । यातायातको हिसावले गाउँपालिका सुगम नै मानिएको छ । यसले स्थानीयलाई रोजगारी र व्यवपार व्यवसाय समेत वृद्धि भएको छ । गाउँपालिका भित्रका अधिकांश मुख्य सडकहरू कालोपत्रे छन् भने

भित्री सडकहरू विस्तार तथा स्तरोन्नती तीव्र रूपमा भइरहेको छ । गाउँपालिका भित्रका सहायक सडकहरू कच्चि अवस्थामा रहेका हुनाले यस्ता सडकहरूमा बर्षातमा हिलो र खाल्डाखुल्डि बढ्ने हुँदा तथा हिउँदमा धुलो हुने हुँदा आवागमनमा नै अवरूद्ध हुने समस्याहरू देखिएका कारण यस्ता भित्री सडकहरू पनि धमाधम ग्राभेल तथा स्तरोन्नतीका काम भइरहेका छन् ।

यस गाउँपालिकाबाट देशका सबै मुख्य शहरी क्षेत्रहरूसम्म जोड्ने सडक सञ्जाल राम्रो रहेको छ । गाउँपालिकामा सिंचाइको व्यवस्था राम्रो भएकोले खाद्यान्न, कपास, ऊखु, परवल, आलु, तेलहन, दलहन, फलफूल, दुग्ध उत्पादन आदिको राम्रो उत्पादन भैरहेकोमा गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा सडकको सुविधा भएकाले उत्पादित वस्तुलाई बजारसम्म पुऱ्याउन सजिलो परेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा टेक्टर, गाडा, साइकल, ट्याक्सी, मोटरसाइकलहरूको समेत उपयोग गरिएको देखिन्छ । सडक यातायताको लागि आवश्यक विभिन्न पूर्वाधारहरू जस्तै सवारी सधान पार्किङ स्थल, बस स्टप, यात्रु प्रतिक्षालय, सडक बत्ती, पैदलयात्रीले सडक पार गर्ने जेब्रा क्रसिङ, सडक सङ्केत चिह्न, बसको अन्तिम बिसौनी सम्बन्धी सेवा सुविधाहरू व्यवस्थित रूपमा विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

सडक पूर्वाधारलाई आर्थिक विकासको मेरूदण्डको रूपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ । उपभोक्ता समिति परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि परिमार्जन तथा कार्यान्वयनको अभ्यास, उपभोक्ता समिति र ठेक्केदारलाई कामको गुणस्तरताका आधारमा प्रोत्साहन तथा दण्डित गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ । सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा सडक पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्य अगाडी बढाउन आवश्यक डि.पि.आर. तयार गर्ने कार्य प्राथमिकतामा रहेको छ । गाउँपालिकालाई छिमेकी पालिका, प्रदेश र राष्ट्रिय सडकसँग जोडिएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सडक र पैदलयात्रुहरूको सहज आवगमन गर्न संरचना निर्माण गर्दछ जसमा खानेपानी तथा सरसफाइ, स्वास्थ्य र शिक्षा, जल निकास प्रणाली र स्मार्ट पूर्वाधार : डिजिटल प्रविधि प्रयोग गरी स्मार्ट बत्ती, सीसीटीभी जडान र विद्युतीय सेवा व्यवस्थापन आदि पर्दछन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सवै सडक वाह्रै महिना नियमित रूपमा सञ्चालन योग्य छन् यद्यपि समथर भू-भौगोलिक अवस्थितिका कारण वर्षातको समयमा डुवानको समस्या छ । विद्यमान सडकहरूको स्तरोन्नति गर्नुपर्ने, विभिन्न होचा भ-ूभागका विभिन्न ठाँउमा कल्भर्ट पुलपुलेसा बनाउनका लागि स्रोत साधन परिचालन गर्नुपर्ने चुनौती देखिन्छ । संघ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरी बजेट सुनिश्चित, जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता सुनिश्चित, पूर्वाधार निर्माणमा वातावरणीय संरक्षणलाई ध्यान दिने, दीर्घकालीन पूर्वाधार योजना निर्माण गर्ने र निजी क्षेत्रलाई सहकार्यमा सामेल गराउने आदि जसले गर्दा गाउँपालिकामा स्थानीय पूर्वाधारको विकासले दिगो विकास र नागरिकहरूको जीवनस्तर सुधारमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ ।

तालिका नं. ९.६ : सडक तथा यातायात सम्बन्धी कार्य विवरण

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२
१	कंक्रिट सडक	कि.मि.	२.६२०	२.०४४
२	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	०.३९०	१.९२७
३	ग्राभेल सडक	कि.मि.	४.८५१	५.०७८
४	धुले सडक	कि.मि.	१.५२	०.७६०
५	सडक नालीको लम्बाई	कि.मि.	०.४५३	०.३८०
६	कल्भर्ट	सङ्ख्या		२

स्रोत : गाउँपालिका पूर्वाधार शाखा, २०८२

चार्ट नं. ९.६ : सडक तथा यातायात सम्बन्धी कार्य विवरण

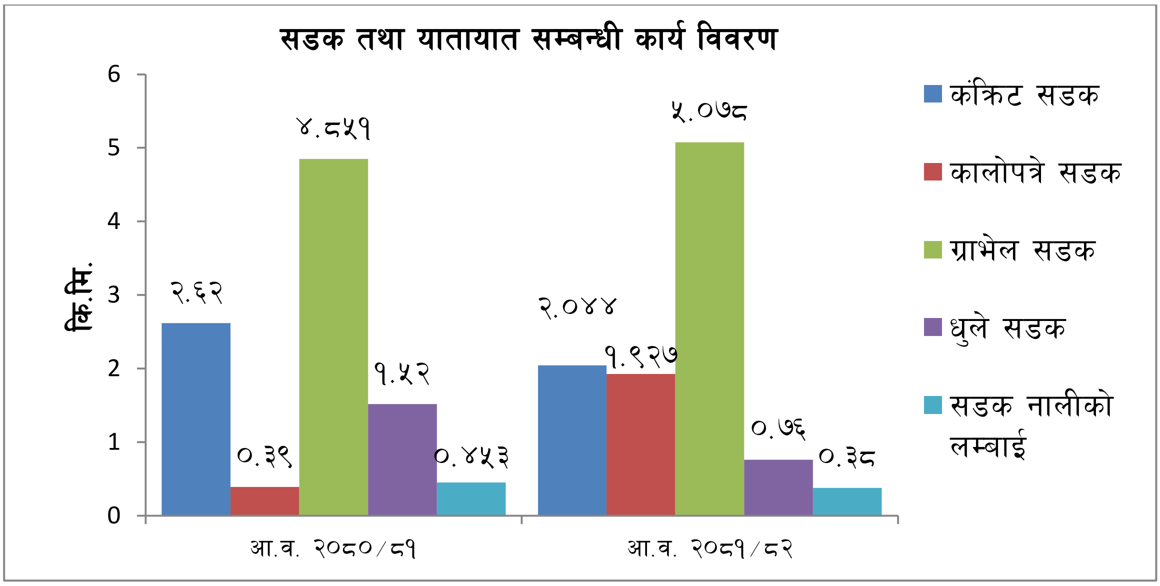

तालिका नं. ९.७ : सडक तथा यातायात विकास अवस्था

सडकको प्रकार	लम्बाई (अनुमानित किलोमिटर)	अवस्था/विवरण
कालोपत्रे सडक	५५ - ६५ कि.मि.	मुख्य प्रशासनिक केन्द्र र वडा जोड्ने सडकहरू
ग्राभेल सडक	१००+ कि.मि.	कृषि सडक र भित्री बस्ती जोड्ने सडकहरू
धुले/कच्ची सडक	४० - ५० कि.मि.	नयाँ ट्र्याक र खेतीपातीका लागि प्रयोग हुने
व्यवस्थित नालाको लम्बाई	५+ कि.मि	सरसफाई तथाा व्यवस्थित वस्ती विकास
पक्की पुल	२ वटा	आवागमनमा सहजता
रणनीतिक सडक	भैरहवा-परासी खण्ड	हुलाकी राजमार्ग र सहायक राजमार्गको पहुँच

स्रोत : गाउँपालिका पूर्वाधार शाखा, २०८२

तालिका नं. ९.८ : गाउँपालिका कार्यालय देखि मातहतका वडा कार्यालयहरू सम्मको दुरी

वडा नं.	वडा कार्यालयको स्थान	केन्द्र (धकधई) बाट दूरी (कि.मी.) (अनुमानित)	प्रमुख सडकको प्रकार	यात्रा समय (अनुमानित)
१	बगाहा	~६ कि.मी. (उत्तर)	कालोपत्रे / ग्राभेल	२० - २५ मिनेट
२	पोखरभिण्डी	~४ कि.मी. (उत्तरपश्चिम)	कालोपत्रे	५ - ८ मिनेट
३	धकधई	० कि.मी.(गाउँपालिका केन्द्रमै छ)	कालोपत्रे (बजार क्षेत्र)	२ - ४ मिनेट
४	छिपागड	~५ कि.मी. (दक्षिणपूर्व)	कालोपत्रे	१५ - २० मिनेट
५	बोदबार	~७ कि.मी. (दक्षिण)	कालोपत्रे / ग्राभेल	२५ - ३० मिनेट
६	ललितपुर	~६ कि.मी. (दक्षिण)	कालोपत्रे	२० - २५ मिनेट
७	पजरकट्टी	~८ कि.मी. (दक्षिण)	कालोपत्रे / केही कच्ची	३० - ४० मिनेट

स्रोत : गाउँपालिका पूर्वाधार शाखा, २०८२

तालिका नं. ९.९ : गाउँपालिकामा रहेका मुख्य सडकहरूको विवरण

क्र.स.	सडकको नाम	विवरण
१	राष्ट्रिय राजमार्ग	पूर्व-पश्चिम हुलाकी सडक (भैरहवा-धकधई खण्ड)
२	जिल्ला सडक	परासी सडक (नवलपरासी जोड्ने)
३	गाउँपालिका सडक	धकधई-बगाहा, धकधई-पजरकट्टी, धकधई-पोखरभिण्डी, धकधई-छिपागढ, बोदवार जोड्ने सडकहरू
४	सीमा पहुँच	रोहिणी गाउँपालिकादेखि लुम्बिनी साँस्कृतिक नगरपालिका सम्मको करिब १२ किलोमिटर खुला सिमाना भारतसँग जोडिएको छ

स्रोत : गाउँपालिका पूर्वाधार शाखा, २०८२

सिद्धार्थ राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गको सामीप्यताले गर्दा गाउँपालकाका उत्पादनहरू (विशेष गरी कृषि र पशुजन्य) भैरहवा, बुटवल र परासी जस्ता ठूला बजारसम्म पुग्न सहज भएको छ । यसले स्थानीय व्यापारिक केन्द्रहरू जस्तै धकधई र बोदवार को विकासमा मद्दत पुर्याएको छ । मुख्यमन्त्री ग्रामीण सडक आयोजना र पालिकाको आफ्नै लगानीमा खेत-खेतसम्म सडक पुर्याउने लक्ष्य राखिएको छ । यसले ढुवानी लागत घटाउन सहयोग गरेको छ । यहाँको यातायात मुख्यतया निजी (मोटरसाइकल/साइकल) र सार्वजनिक बस/जीपमा आधारित छ । कृषि क्षेत्रमा ट्याक्टर र ट्रलीको प्रयोग उच्च छ । वर्षायाममा केही भित्री कच्ची सडकहरू हिलाम्मे हुने र कल्भर्ट/पुलको अभावले गर्दा आवागमनमा समस्या हुने गरेको देखिन्छ । ग्रामीण क्षेत्रमा व्यवस्थित सार्वजनिक यातायातको अझै कमी छ ।

गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा यातायात पूर्वाधारले मेरुदण्डको काम गरेको छ । हुलाकी राजमार्ग र भैरहवा-परासी सडकले गर्दा यस क्षेत्रको कनेक्टिभिटी बलियो छ । पछिल्ला वर्षहरूमा कालोपत्रे सडकको विस्तारमा भएको प्रगतिले स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा सुधार ल्याएको छ । आगामी दिनमा कच्ची सडकहरूको स्तरोन्नति र रणनीतिक पुलहरूको निर्माणलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ ताकि सबै वडाका नागरिकहरूले बाह्रै महिना सहज यातायात सेवा पाउन सकून् ।

९.३ विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जा

गाउँपालिकामा घरायसी ऊर्जाको मुख्य स्रोत एल.पि.ग्यास रहेको छ । लगभग शत्प्रतिशत घरपरिवारले राष्ट्रिय प्रसारण लाईनबाट वितरित विद्युत सेवा उपयोग गरिरहेको देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रका विभिन्न स्थानहरूमा सोलार तथा विद्युतिय स्ट्रीट लाइट रहेको छ । विभिन्न चोकमा सडक बत्ती जडान गरिएको छ । सबै वडाहरूमा विद्युत मर्मत संभार, महसूल असुली तथा विद्युतीकरण योजनाको कार्यान्वयन नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गर्दै आएको छ । एल.पि. ग्यास को प्रयोग बढ्दै गई ऊर्जामा परनिर्भरता बढेको छ । गाउँपालिकामा करीव ९६.७२ प्रतिशत घरधुरीले बत्ती बाल्ने प्रयोजनका लागि विद्युतीय उर्जाको उपयोगको अभ्यास रहेका, पछिल्ला दिनमा खाना पकाउने उर्जाको स्रोतका रूपमा दाउरा र गैठाको उपयोगमा कमी आएको छ भने आयातित उर्जामा निर्भरता बढेको छ । गाउँपालिकाका अधिकांश वडा र बस्तीमा बिद्युत बिस्तार भएको छ । बिद्युत बिस्तारका कारण ग्रामिण क्षेत्रमा उद्यमशिलता र पेशा, व्यवसाय बिस्तार, पम्पसेटमार्फत सिचाई गर्न सहज भएको छ । वैकल्पिक उर्जाको वर्तमान स्थिति र जनताले यस क्षेत्रमा देखाएको आकर्षणलाई हेर्दा वैकल्पिक उर्जाको क्षेत्रमा ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । तराईको क्षेत्र भएकोले गोबरग्याँसको लागि उपर्युक्त तापक्रम रहेको र

पशुहरूबाट प्राप्त गोबरलाई पूर्णरूपमा प्रयोग गर्न सके वन अतिक्रमण रोकिनुको साथै महिलाहरूको स्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक असर समेत न्यून हुने हुँदा यसको लोकप्रियतामा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ। गाउँपालिकाले परम्परागत उर्जामा निर्भर परिवारलाई अनुदान सहितको बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगमा प्रोत्साहन गरिरहेको छ । आधुनिक पूर्वाधार र सेवाहरू विस्तार गर्दै जाने क्रममा विद्युत सेवाको पहुँचलाई प्राथमिकता दिइएको छ । यहाँ विद्युत सेवा उपलब्धता, वितरण, र व्यवस्थापनमा मिश्रित स्थिति देखिन्छ। आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र परम्परागत व्यवहारलाई परिवर्तन गरी उत्पादनलाई वृद्धि गर्न सकिन्छ। उर्जा विकासबाट साना तथा घरेलु र ठूला उद्योग स्थापना तथा सञ्चलनमा सहजता भै औद्योगिक विकास गर्न सहज हुनेछ। फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि ठोस फोहरको प्रशोधनबाट मिथेन ग्याँस उत्पादन गरी विक्री गर्ने सम्भावना रहेको छ । गाउँपालिकाको शहरी तथा व्यापारिक क्षेत्रमा विद्युत पोलहरू पुराना रहेको तारहरू यत्रतत्र छरिएर रहेको र विद्युत लाईनलाई हालसम्म भूमिगत रूपमा प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन । ग्रामीण क्षेत्रहरूमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन, सिंचाईको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थिफेजको विद्युत लाईनको कमी रहेको छ । गाउँपालिकाको प्रमुख सडक, चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक बत्तीको सुविधा प्रयाप्त उपलब्ध हुन सकेको छैन । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाले गाउँपालिकामा कुल परिवारमध्ये आधा भन्दा बढी (६१.४८ प्रतिशत) परिवारले खाना पकाउन अक्सर एल.पि.ग्याँस प्रयोग गर्ने गरेको देखाएको छ। खाना पकाउन अक्सर काठ/दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार ३३.०७ प्रतिशत रहेको छ। गुइँठा र गोरहा प्रयोग गर्ने परिवार ४.७६ प्रतिशत र बायोग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार ०.१२ प्रतिशत रहेको छ भने बाँकी अन्य रहेको छ। वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो तथा स्वस्थ उर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून रहेको देखिन्छ।

चार्ट नं.९.७ : गाउँपालिकामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार प्रतिशतमा

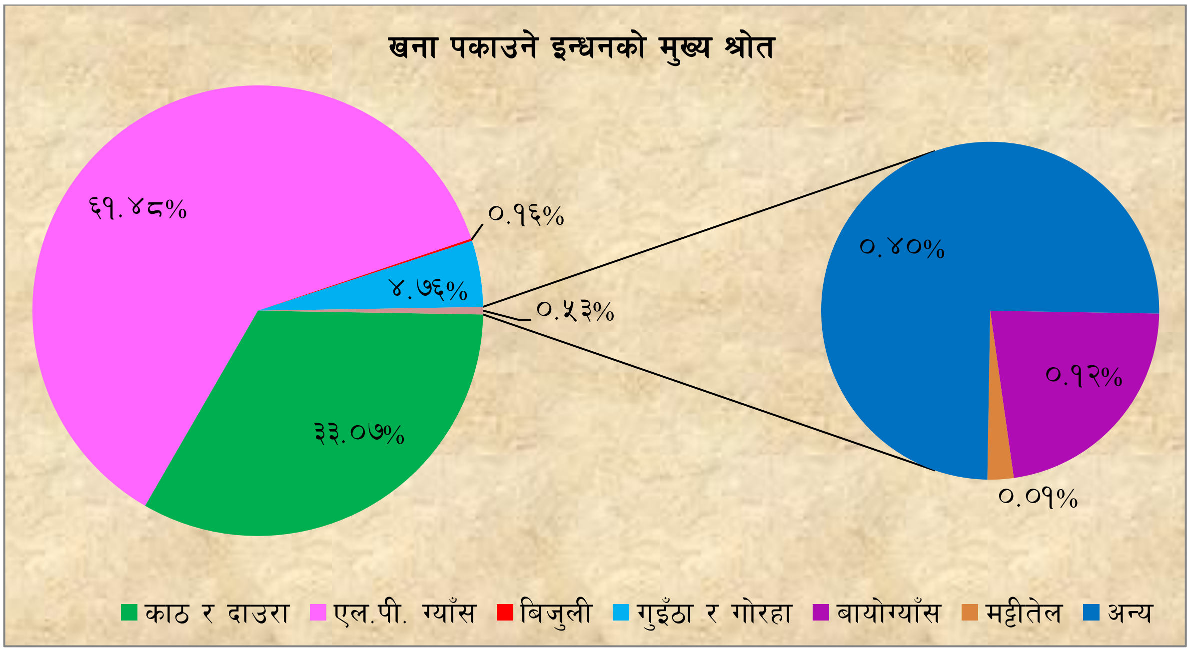

वडामा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन हेर्दा सबैभन्दा बढी एल.पि.ग्याँस प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशत ३ नं. वडामा (७४.५९ प्रतिशत) र कम ६ नं. वडामा (४९.६१ प्रतिशत) रहेका छन् । यसै गरी खाना पकाउन अक्सर काठ दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा सबैभन्दा बढी १ नं. वडामा र कम ५ नं. वडामा रहेको छन् । खाना बनाउन अक्सर प्रयोग गरिएको इन्धन अनुसारको परिवार सङ्ख्या तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका नं.९.१० : परिवारमा खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धन अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या / प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	खना पकाउने इन्धनको मुख्य श्रोत						
			काठ/दाउरा	एल.पी. ग्याँस	बिजुली	गुइँठा/गोरहा	बायोग्याँस	मट्टीतेल	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	४८९	५३४	१	६	१	१	-
	प्रतिशत	१००%	४७.३८%	५१.७४%	०.१०%	०.५८%	०.१०%	०.१०%	०.००%
२	सङ्ख्या	१,२८८	४०८	८३१	३	४६	-	-	-
	प्रतिशत	१००%	३१.६८%	६४.५२%	०.२३%	३.५७%	०.००%	०.००%	०.००%
३	सङ्ख्या	१,५२७	३७०	१,१३९	-	१५	-	-	३
	प्रतिशत	१००%	२४.२३%	७४.५९%	०.००%	०.९८%	०.००%	०.००%	०.२०%
४	सङ्ख्या	१,०९५	४३६	६४०	१	१३	३	-	२
	प्रतिशत	१००%	३९.८२%	५८.४५%	०.०९%	१.१९%	०.२७%	०.००%	०.१८%
५	सङ्ख्या	८३६	१९८	५२३	२	९४	२	-	१७
	प्रतिशत	१००%	२३.६८%	६२.५६%	०.२४%	११.२४%	०.२४%	०.००%	२.०३%
६	सङ्ख्या	८८९	२६८	४४१	२	१७१	१	-	६
	प्रतिशत	१००%	३०.१५%	४९.६१%	०.२२%	१९.२४%	०.११%	०.००%	०.६७%
७	सङ्ख्या	८५९	३२०	५१९	३	१३	२	-	२
	प्रतिशत	१००%	३७.२५%	६०.४२%	०.३५%	१.५१%	०.२३%	०.००%	०.२३%
जम्मा	सङ्ख्या	७,५२६	२,४८९	४,६२७	१२	३५८	९	१	३०
	प्रतिशत	१००%	३३.०७%	६१.४८%	०.१६%	४.७६%	०.१२%	०.०१%	०.४०%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ९.८ : गाउँपालिकामा वडागत खाना पकाउन अक्सर प्रयोग गरिने इन्धनअनुसार परिवार प्रतिशतमा

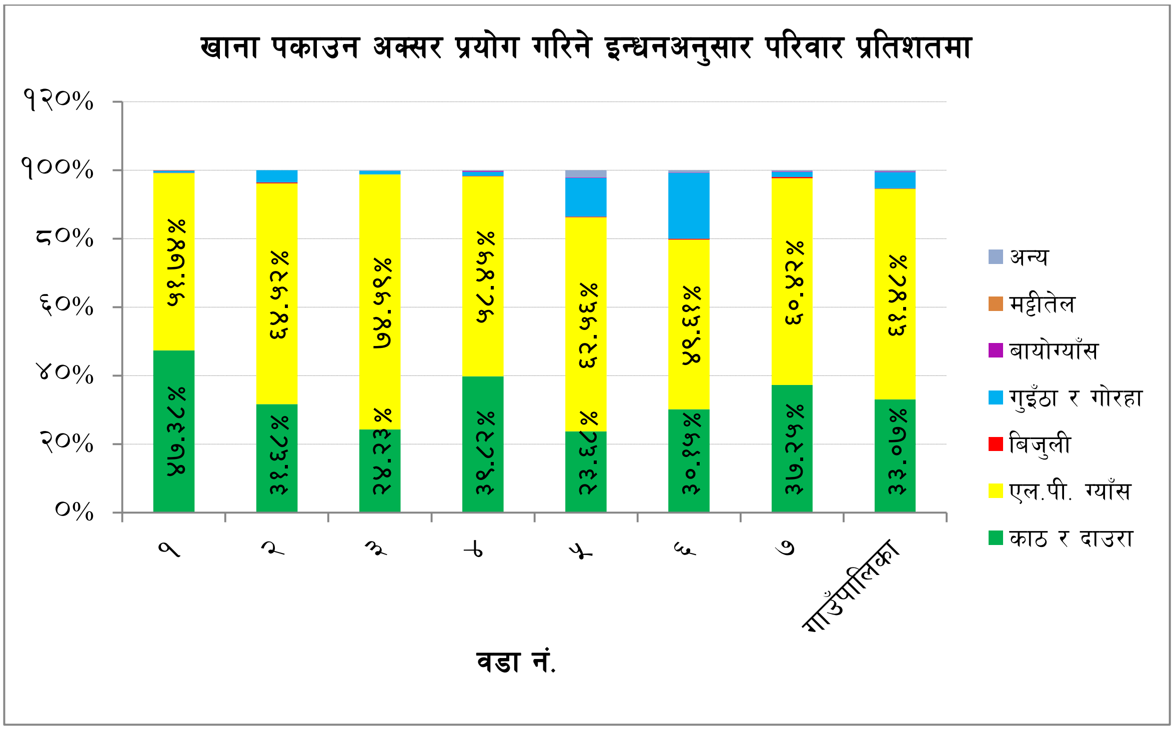

गाउँपालिकाका धेरै जसो (९६.७२ प्रतिशत) परिवारहरूले आफू बसोबास गरेको घर/आवासीय एकाइमा बत्ती बाल्नका लागि अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ। बत्ती बाल्नका लागि अक्सर अन्य इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार न्युन रहेको छ। वडागत विस्तृत विवरण तलको तालिका नं. ९.११ मा दिइएको छ ।

चार्ट नं. ९.९ : गाउँपालिकामा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा

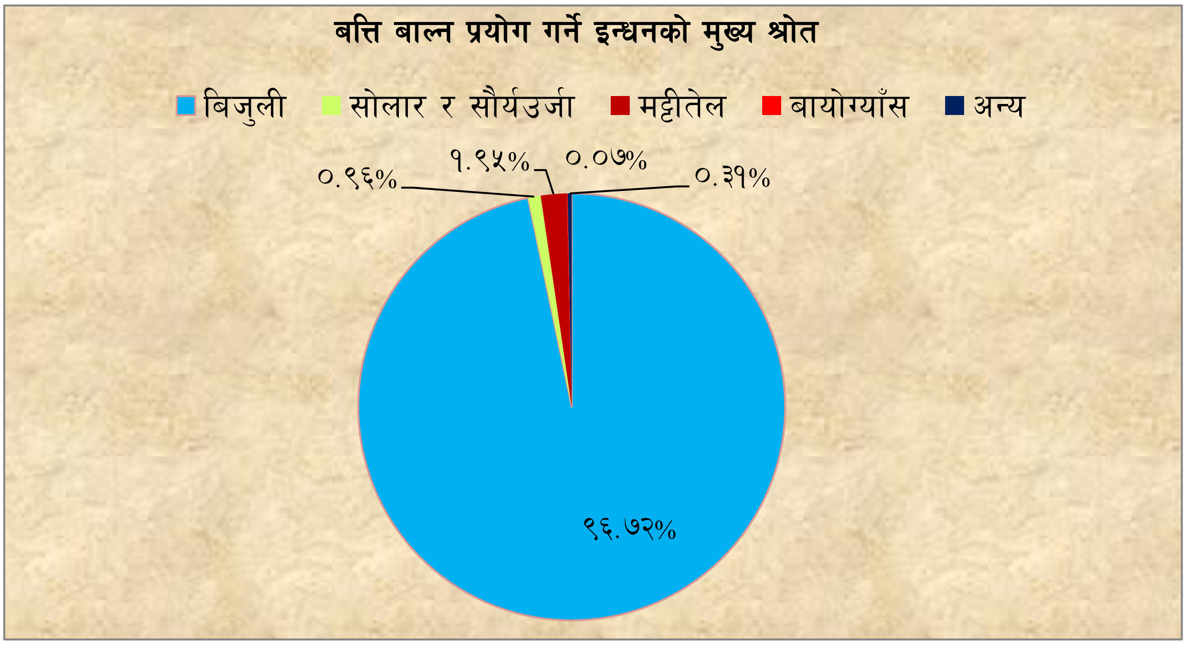

तालिका नं. ९.११ : परिवारमा बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या/प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	बत्ति बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनको मुख्य श्रोत				
			बिजुली	सोलार/सौर्यउर्जा	मट्टीतेल	बायोग्याँस	अन्य
१	सङ्ख्या	१,०३२	९८७	१४	२९	-	२
	प्रतिशत	१००%	९५.६४%	१.३६%	२.८१%	०.००%	०.१९%
२	सङ्ख्या	१,२८८	१,२६०	७	१७	२	२
	प्रतिशत	१००%	९७.८३%	०.५४%	१.३२%	०.१६%	०.१६%
३	सङ्ख्या	१,५२७	१,४९१	१६	७	-	१३
	प्रतिशत	१००%	९७.६४%	१.०५%	०.४६%	०.००%	०.८५%
४	सङ्ख्या	१,०९५	१,०७५	१	१८	-	१
	प्रतिशत	१००%	९८.१७%	०.०९%	१.६४%	०.००%	०.०९%
५	सङ्ख्या	८३६	७९५	११	२६	-	४
	प्रतिशत	१००%	९५.१०%	१.३२%	३.११%	०.००%	०.४८%
६	सङ्ख्या	८८९	८४७	१३	२६	३	-
	प्रतिशत	१००%	९५.२८%	१.४६%	२.९२%	०.३४%	०.००%
७	सङ्ख्या	८५९	८२४	१०	२४	-	१
	प्रतिशत	१००%	९५.९३%	१.१६%	२.७९%	०.००%	०.१२%
जम्मा	**सङ्ख्या**	७,५२६	७,२७९	७२	१४७	५	२३
	प्रतिशत	**१००%**	**९६.७२%**	**०.९६%**	**१.९५%**	**०.०७%**	**०.३१%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ९.१० : गाउँपालिकामा वडागत बत्ती बाल्न अक्सर प्रयोग गरिने स्रोत अनुसार परिवार प्रतिशतमा

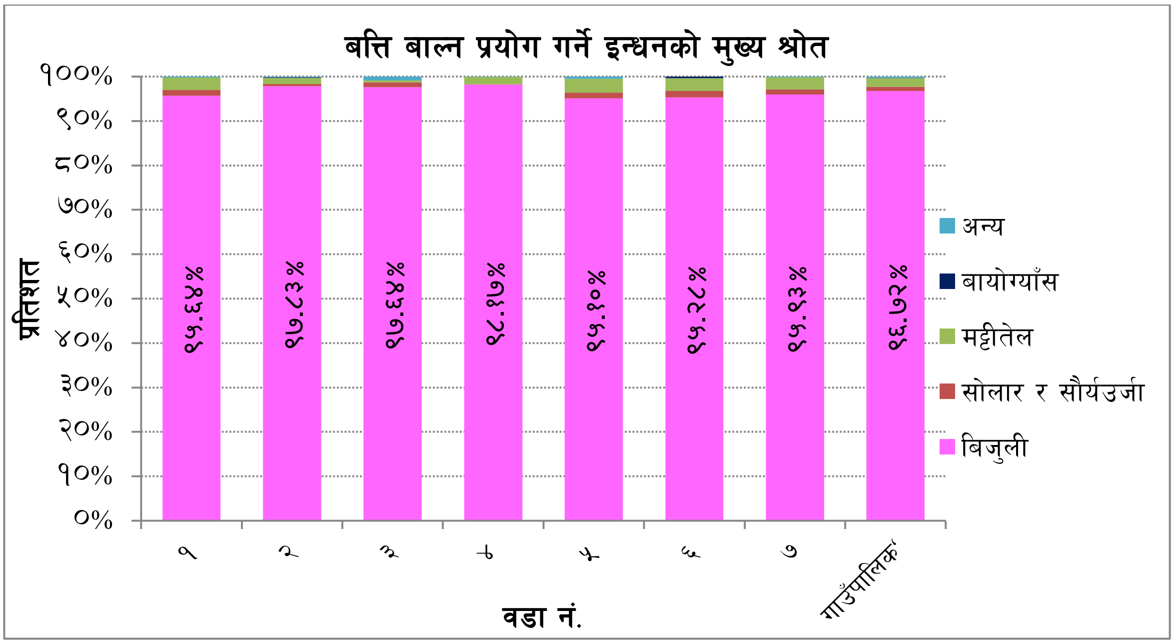

भैरहवा-परासी औद्योगिक कोरिडोरको नजिक भएकाले यस गाउँपालिकामा विद्युतको माग घरायसी प्रयोजनका लागि मात्र नभई व्यावसायिक र औद्योगिक प्रयोजनका लागि पनि उच्च छ । सिँचाइका लागि स्यालो ट्युबवेलहरूमा विद्युतीय मोटरको प्रयोग बढ्दै गएकाले डिजेलको खपत घट्दो क्रममा छ । यसले कृषि लागत घटाउन मद्दत गरेको छ । तराईको भू-भाग भएकाले यहाँ सौर्य ऊर्जाको प्रचुर सम्भावना छ । गाउँपालिकाले सार्वजनिक स्थल र विद्यालयहरूमा "सोलार स्ट्रिट लाइट" जस्ता कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिन थालेको छ । दाउराको प्रयोगलाई विस्थापित गरी 'इलेक्ट्रिक कुकिङ' लाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइएमा यसले महिलाको स्वास्थ्य र वातावरणमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा विद्युतीकरणको पहुँच आधारभूत रूपमा पूर्णताको दिशामा रहेको छ । राष्ट्रिय प्रसारण लाइनको विस्तारले गर्दा ९७ प्रतिशतभन्दा बढी घरधुरीमा बिजुली पुगेको छ, जसले स्थानीय उद्योग र कृषिको यान्त्रिकीकरणमा ठूलो टेवा पुऱ्याएको छ । खाना पकाउने इन्धनमा एल.पी. ग्यास र दाउराको बाहुल्यता रहे तापनि वैकल्पिक ऊर्जाका रूपमा सौर्य ऊर्जाको प्रयोग क्रमिक रूपमा बढ्दै छ । आगामी दिनमा विद्युत् आपूर्तिको गुणस्तर सुधार र नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धनमा लगानी बढाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

९.४ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि

सूचना तथा सञ्चार लोकतन्त्रका आधारस्तम्भ हुन् भने यिनले नागरिकको सूचना पाउने अधिकारलाई प्रत्याभूत गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाह, मानवअधिकार संरक्षण, सुशासन, कायम गर्न मद्दत गर्दछन् । साथै सरकारलाई जिम्मेवारी जनमुखी र जनउत्तरदायी बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका हुन्छन् । गाउँपालिका क्षेत्रमा हुलाक, टेलिफोन, कम्प्युटर, टेलिभिजन, इन्टरनेट जस्ता आधुनिक सञ्चार तथा सूचनाका साधनहरूको उपलब्धता रहेको छ । गाउँपालिकामा ल्याण्डलाइन, सिडिएमए, एडिएसएल, मोबाइल, आदि सेवा नेपाल टेलिकम, एनसेलजस्ता कम्पनीहरूले उपलब्ध गराएको देखिन्छ । गाउँपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेल दुवैको 4G Network उपलब्ध रहेको छ । गाउँपालिकामा NCell, NTC आदि कम्पनीहरूले इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउँदै आइरहेका छन् भने डिसहोम लगायतका विभिन्न केवल नेटवर्कद्वारा गाउँपालिका बासीहरूले मनोरन्जनात्मक कार्यक्रमहरू हेर्ने गरेको पाइन्छ ।

गाउँपालिकामा सूचना र सञ्चार क्षेत्रलाई सुधार गर्दै जनतालाई प्रभावकारी सेवा पुर्‍याउन विभिन्न कदमहरू चालिएका छन् । गाउँपालिकाले आफ्नो वेबसाइट र मोबाइल एप्लिकेसन मार्फत जनतालाई सेवासुविधा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । कर तिर्ने, प्रमाणपत्र आवेदन, जग्गा नापी, र अन्य प्रशासनिक कामहरू अनलाइनबाट गर्न सकिन्छ । नागरिक वडापत्र, जन्मदर्ता, मृत्यु दर्ता र अन्य सेवा डिजिटल माध्यमबाट खाल्ने गरिएको छ । सूचना बोर्ड, एफएम रेडियो, र सामाजिक सञ्जालमार्फत गाउँपालिकाका कार्यक्रम र नीतिहरूको जानकारी सार्वजनिक गरिन्छ । गाउँपालिकाले स्थानीय बासिन्दालाई सूचना प्रविधिमा दक्ष बनाउन तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । वडा स्तरमा, विद्यालय र सार्वजनिक पुस्तकालयहरूमा कम्प्युटर र इन्टरनेट पहुँच विस्तार गरिएको छ । सूचना र सञ्चार सुविधा सुधारसँगै गाउँपालिकाले नागरिक जीवनलाई थप सरल, सुविधाजनक र आधुनिक बनाउन ठूलो योगदान पुर्याउँदै आएको छ ।

सबै घरपरिवारमा मोबाइल सेवा पुगेको छ। गाउँपालिकामा आधा शताब्दीदेखि सञ्चार क्षेत्रमा सेवा पुर्‍याइरहेको हुलाक सेवा हाल गाउँपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा कार्यरत छन् । हुलाक कार्यालयहरूबाट गाउँपालिका भित्र र गाउँपालिका बाहिर एवम् विदेशमा समेत हुलाक सेवा प्रदान गरिरहेको छ । हुलाक सेवा अन्तर्गत साधारण चिठीपत्रहरू, रजिष्ट्री पत्रहरू, बिमा पुलिन्दा, धनादेश सेवा र बचत सेवाहरू सञ्चालित छन् । नेपाल टेलिकमको दुरसञ्चार सेवा सिद्धार्थनगर र भैरहवा कार्यालयबाट सेवा केन्द्र एवं कस्टमर सपोर्ट नियमित रूपमा सञ्चालनमा रहेको छ । वडा कार्यालय तथा गाँउ वस्तीहरूमा इन्टरनेट सेवा विस्तार भैरहेको छ । गाउँपालिकाले सूचना प्रविधि प्रवर्द्धन तथा विस्तार गरी सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउने र गाउँपालिकामा पेपरलेस कारोबारलाई प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिएको छ । गाउँपालिकामा २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनामा २.५१ प्रतिशत परिवारहरूमा उल्लिखित कुनै पनि साधन/सुविधाहरू उपलब्ध नभएको पाइयो भने ९७.४९ प्रतिशत परिवारमा कम्तिमा एक किसिमको साधन/सुविधा उपलब्ध भएको पाइएको छ। साधारण मोबाइल फोन हुने र स्मार्ट मोबाइल फोन हुने परिवारको सङ्ख्या क्रमशः ८२.२३ प्रतिशत र ६६.५० प्रतिशत देखिएको छ। नतिजा अनुसार ५१.७१ प्रतिशतमा टेलिभिजन, १६.१५ प्रतिशतमा इन्टरनेट सुविधा, ८८.१६ प्रतिशतमा साइकल उपलब्ध रहेको देखिन्छ। यसैगरी वडामा कुनै पनि साधारण सुविधा उपलब्ध नभएको परिवार सबैभन्दा बढी वडा नं. ७ मा ५.०१ प्रतिशत र कम वडा नं. १ मा १.३६ प्रतिशत रहेको छ । अन्य विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

चार्ट नं. ९.११ : वडा अनुसार कुनै पनि साधारण सुविधा उपलब्ध नभएको परिवार प्रतिशतमा

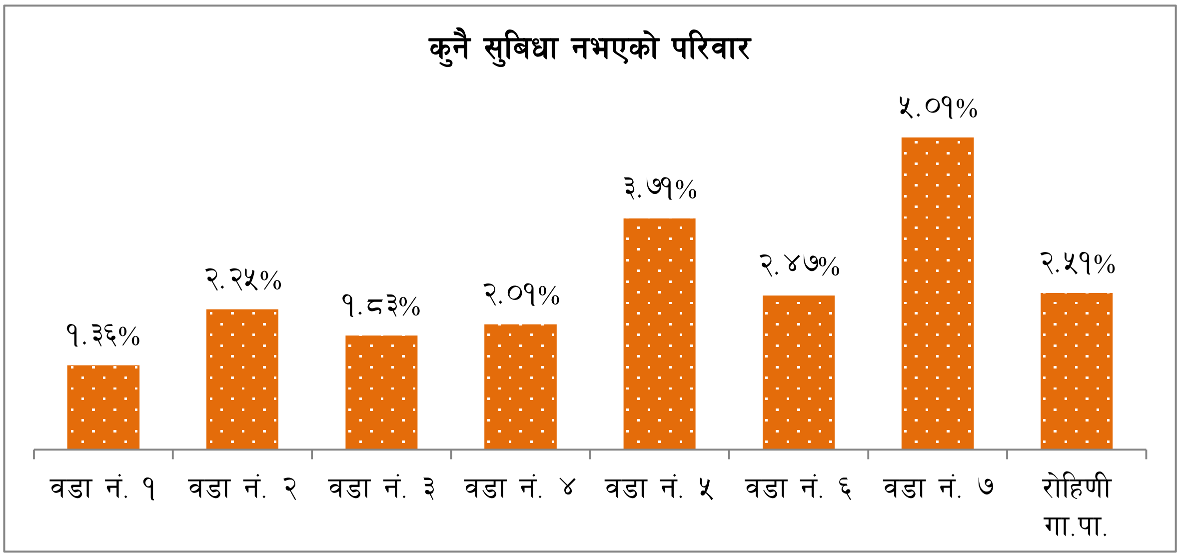

चार्ट नं. ९.१२ : गाउँपालिकामा परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधा प्रतिशतमा

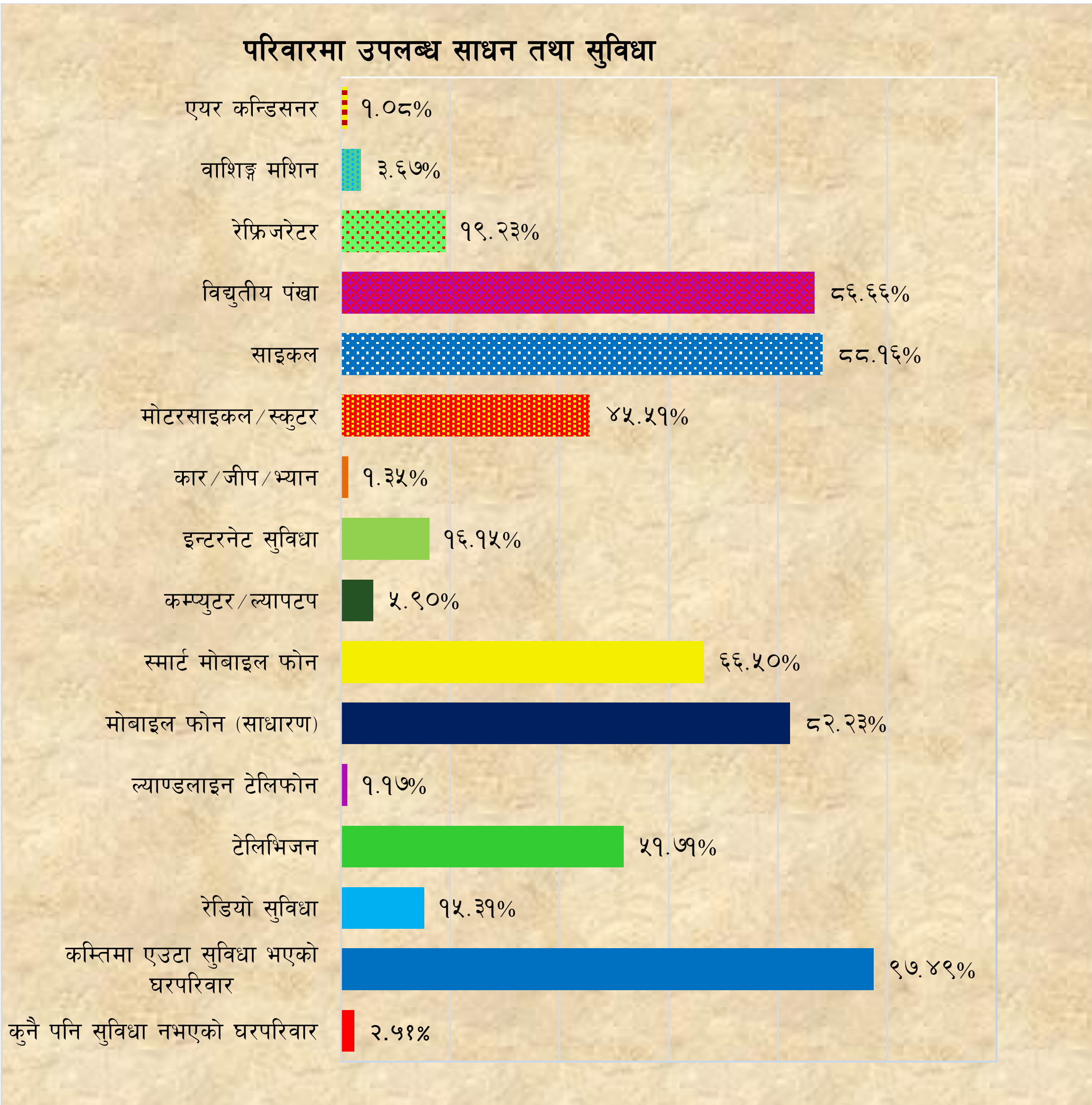

चार्ट नं. ९.१३ : वडा अनुसार इन्टरनेटको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा

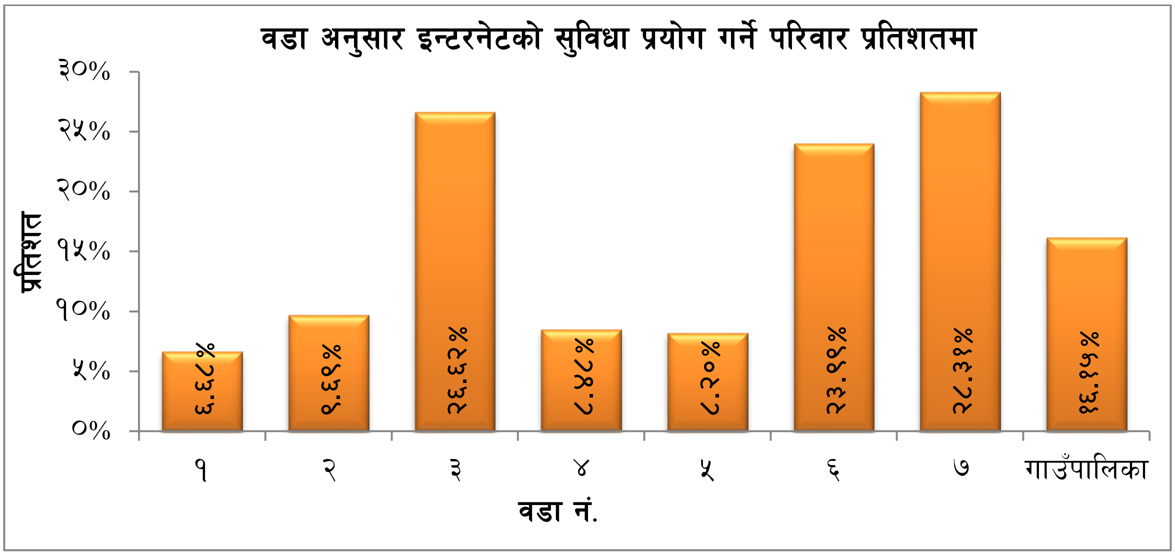

तालिका नं. ९.१२ : घरायसी साधन/सुविधा अनुसारको परिवार सङ्ख्या

वडा नं.	सङ्ख्या / प्रतिशत	जम्मा परिवार सङ्ख्या	परिवारमा उपलब्ध साधन तथा सुविधा															
			कुनै पनि सुविधा नभएको घरपरिवार	कम्तिमा एउटा सुविधा भएको घरपरिवार	रेडियो सुविधा	टेलिभिजन	ल्याण्डलाइन टेलिफोन	मोबाइल फोन (साधारण)	स्मार्ट मोबाइल फोन	कम्प्युटर/ ल्यापटप	इन्टरनेट सुविधा	कार/जीप /भ्यान	मोटरसाइकल/स्कुटर	साइकल	विद्युतीय पंखा	रेफ्रिजेरेटर	वाशिङ्ग मशिन	एयर कन्डिसनर
१	सङ्ख्या	१,०३२	१४	१,०१८	२८	५३७	५	७४६	७५०	४६	६८	११	४३२	८९४	८९२	२६०	७२	१७
	प्रतिशत	१००%	१.३६%	९८.६४%	२.७५%	५२.७५%	०.४९%	७३.२८%	७३.६७%	४.५२%	६.६८%	१.०८%	४२.४४%	८७.८२%	८७.६२%	२५.५४%	७.०७%	१.६७%
२	सङ्ख्या	१,२८८	२९	१,२५९	२४५	५९१	४८	१,०३०	९८५	६२	१२२	१४	५७४	१,१४४	१,०९३	१८९	४४	४
	प्रतिशत	१००%	२.२५%	९७.७५%	१९.४६%	४६.९४%	३.८१%	८१.८१%	७८.२४%	४.९२%	९.६९%	१.११%	४५.५९%	९०.८७%	८६.८१%	१५.०१%	३.४९%	०.३२%
३	सङ्ख्या	१,५२७	२८	१,४९९	१३०	९३१	२१	१,२२६	१,०५९	१८४	३९९	३६	७५१	१,२२६	१,३१६	४४४	८३	२८
	प्रतिशत	१००%	१.८३%	९८.१७%	८.६७%	६२.११%	१.४०%	८१.७९%	७०.६५%	१२.२७%	२६.६२%	२.४०%	५०.१०%	८१.७९%	८७.७९%	२९.६२%	५.५४%	१.८७%
४	सङ्ख्या	१,०९५	२२	१,०७३	१२५	५७३	४	९२३	६४३	८१	९१	२४	४७४	९४८	९७४	१८७	२१	१९
	प्रतिशत	१००%	२.०१%	९७.९९%	११.६५%	५३.४०%	०.३७%	८६.०२%	५९.९३%	७.५५%	८.४८%	२.२४%	४४.१८%	८८.३५%	९०.७७%	१७.४३%	१.९६%	१.७७%
५	सङ्ख्या	८३६	३१	८०५	३५	३९३	३	६८४	४२१	२०	६६	५	३६१	७३५	६८०	७०	७	१०
	प्रतिशत	१००%	३.७१%	९६.२९%	४.३५%	४८.८२%	०.३७%	८४.९७%	५२.३०%	२.४८%	८.२०%	०.६२%	४४.८४%	९१.३०%	८४.४७%	८.७०%	०.८७%	१.२४%
६	सङ्ख्या	८८९	२२	८६७	२७६	३४९	१	७४९	५८०	२६	२०८	१	३५७	७७३	७२८	१२३	१८	१
	प्रतिशत	१००%	२.४७%	९७.५३%	३१.८३%	४०.२५%	०.१२%	८६.३९%	६६.९०%	३.००%	२३.९९%	०.१२%	४१.१८%	८९.१६%	८३.९७%	१४.१९%	२.०८%	०.१२%
७	सङ्ख्या	८५९	४३	८१६	२८४	४२०	४	६७५	४४१	१४	२३१	८	३९०	७४८	६७५	१३८	२४	(
	प्रतिशत	१००%	५.०१%	९४.९९%	३४.८०%	५१.४७%	०.४९%	८२.७२%	५४.०४%	१.७२%	२८.३१%	०.९८%	४७.७९%	९१.६७%	८२.७२%	१६.९१%	२.९४%	०.००%
जम्मा	**सङ्ख्या**	**७,५२६**	**१८९**	**७,३३७**	**१,१२३**	**३,७९४**	**८६**	**६,०३३**	**४,८७९**	**४३३**	**१,१८५**	**९९**	**३,३३९**	**६,४६८**	**६,३५८**	**१,४११**	**२६९**	**७९**
	प्रतिशत	**१००%**	**२.५१%**	**९७.४९%**	**१५.३१%**	**५१.७१%**	**१.१७%**	**८२.२३%**	**६६.५०%**	**५.९०%**	**१६.१५%**	**१.३५%**	**४५.५१%**	**८८.१६%**	**८६.६६%**	**१९.२३%**	**३.६७%**	**१.०८%**

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ९.१४ : वडा अनुसार मोबाइल फोनको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा

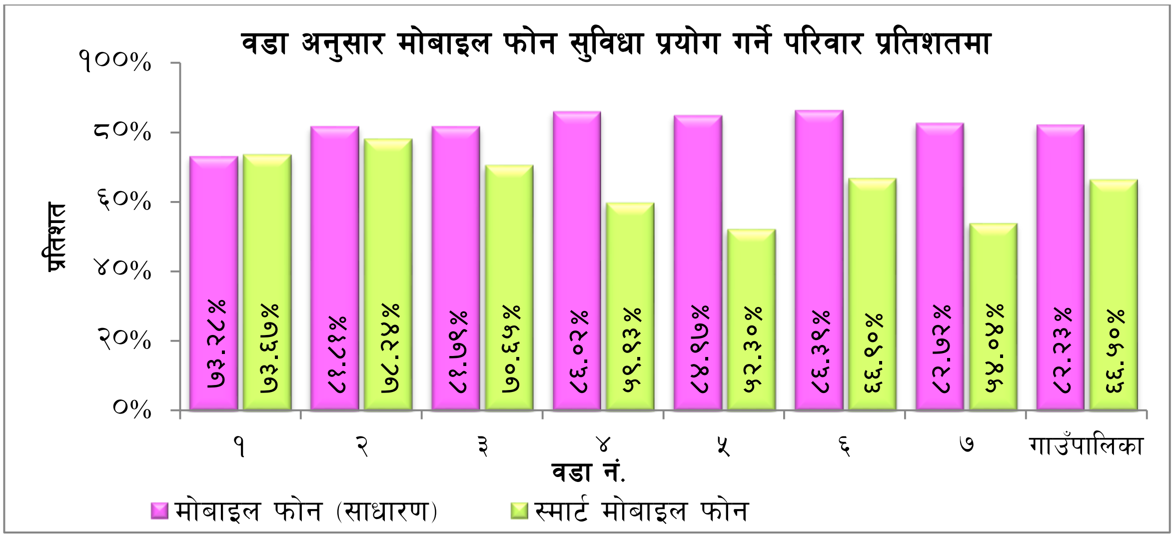

चार्ट नं. ९.१५ : वडा अनुसार मोबाइल फोनको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार प्रतिशतमा

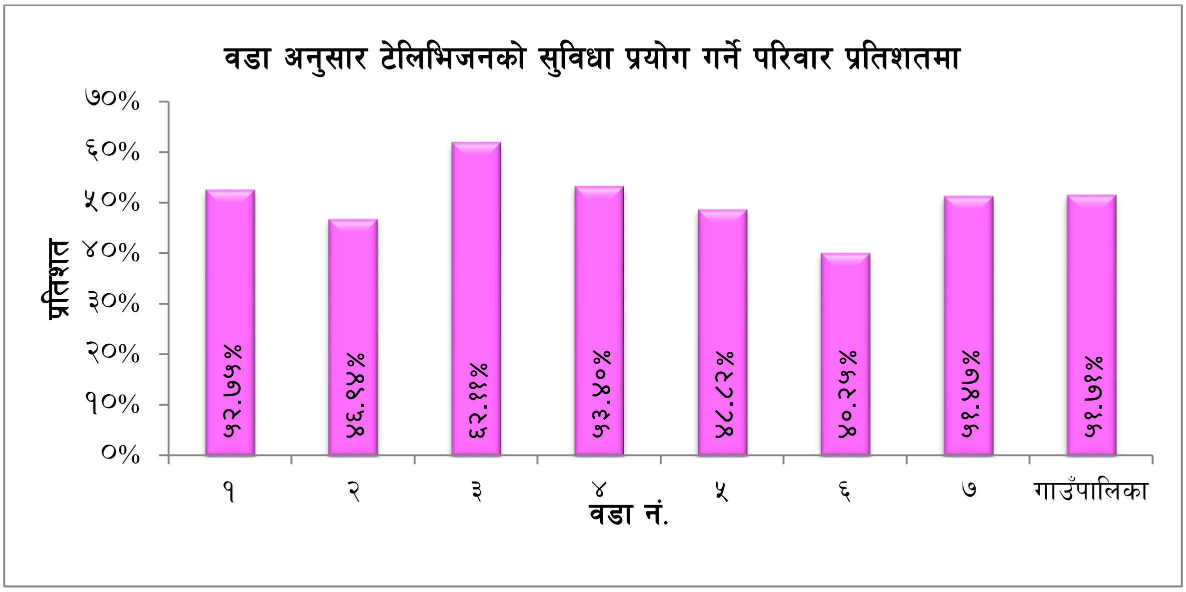

गाउँपालिकामा सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको विकास उत्साहजनक देखिएको छ । आधारभूत मोबाइल र इन्टरनेटको पहुँचले नागरिकको जीवनस्तर र कार्यशैलीमा परिवर्तन ल्याएको छ । गाउँपालिकाले ई-गभर्नेन्सका माध्यमबाट सरकारी सेवालाई प्रविधिमैत्री बनाउन सफल भएको छ, जसले सुशासनमा टेवा पुऱ्याएको छ । आगामी दिनमा डिजिटल साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने र सबै वडामा उच्च गतिको इन्टरनेट विस्तार गरी 'डिजिटल रोहिणी' को अवधारणालाई मूर्त रूप दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

परिच्छेद १० : वन तथा वातावरण

१०.१ वन तथा वनस्पति सम्पदा

वन क्षेत्र प्राकृतिक सम्पदा हो र यसले आवश्यक मात्रामा ऊर्जा, काठ, दाउरा, लगायतका निर्माण सामग्री, औषधीजन्य जडीबुटी, पशु आहार, जलाधर, पर्यटन र वातावरणीय सन्तुलनमा विशिष्ट योगदान पुर्याएको हुन्छ। वन जङ्गल र जैविक विविधताको उचित उपयोग, व्यवस्थापन र संरक्षणबाट रोजगारी सिर्जना, आय आर्जनमा सहयोग र उद्यमशीलता प्रदान गरी राष्ट्रलाई समृद्धिको दिशातर्फ डोर्याउन विशेष योगदान खेलेको हुन्छ।

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। उल्लिखित संवैधानिक व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकारबाट राष्ट्रिय वन नीति २०७५ र राष्ट्रिय वातावरण नीति र राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६ र वन ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण ऐन् २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ र गाउँपालिकाले वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७७ लगायतका नीति ऐन र नियम जारी भएका छन्। उपरोक्त नीति तथा कानूनको उद्देश्य स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने प्रत्येक नागरिकको मौलिक अधिकारको संरक्षण गर्न, वातावरणीय प्रदुषणबाट हुने क्षति वापत पीडितलाई प्रदुषकबाट अतिपूर्ति उपलब्ध गराउन वातावरण र विकास बीच समुचित सन्तुलन कायम गर्न, प्रकृति वातावरण र जैविक विविधतामा पर्ने प्रतिकुल वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने तथा जलवायु परिवर्तनको चुनौतीलाई सामाना गर्ने रहेको छ।

गाउँपालिकामा वनले ओगटेको क्षेत्रफल २७.८९ हेक्टर अर्थात ०.४३२ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकामा रोहिणी कम्युनिटी फरेस्ट, गौतम बुद्ध कम्युनिटी फरेस्ट गरी दुई वटा सामुदायिक वन कार्यक्षेत्र सञ्चालनमा छन्। जुन राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन तथा निजी वन क्षेत्रको रूपमा रहेको छ। आगामी दिनमा डढेलो नियन्त्रण समूहलाई थप सक्रिय बनाउनु पर्ने देखिन्छ। वनस्पतिमा : साल, खयर, करम, जामुन, आँप, सिमल, सिसौं, अमला पाइने गर्दछन्। स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, रोहिणी गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि २०७६ र रोहिणी गाउँपालिका विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन २०७५ निमार्ण गरी कार्यान्वयनमा रहेको छ। वन, जैविक विविधता, भू-संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्दै त्यसको दिगो उपयोग र जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरी जीविकोपार्जनका अवसरहरू वृद्धिका अभ्यासहरू भएका छन्।

नयाँ वा पुरानो सडक विस्तारका क्षेत्रमा किनारामा पर्याप्त बोट विरूवाहरू लगाउन सकिएको छैन भने कतिपय ठाउँमा लगाएको भए पनि त्यसको संरक्षण हुन सकिराखेको छैन। एक वडा एक हरित उद्यान पार्क निर्माण, पालिकाका खाली ठाउँमा हरित पार्क निर्माण गर्ने सडकको दाँयाबाँया क्षेत्रमा सडकको मापदण्ड अनुसार विभिन्न जातको बोट विरूवा लगाउने व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने आवश्यक रहेको छ। गाउँपालिकामा वन क्षेत्रको हिस्सा सीमित रहे तापनि यसले स्थानीय पारिस्थितिकीय प्रणालीमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। सामुदायिक र निजी वनका माध्यमबाट काठ र दाउरामा आत्मनिर्भरता बढ्दै गएको छ। कृषि वनलाई व्यावसायिक रूपमा अगाडि बढाउँदा किसानहरूको अतिरिक्त आम्दानीको स्रोत सिर्जना भएको छ। आगामी दिनमा रोहिणी नदी किनारको संरक्षण र 'हरियाली पालिका' को अवधारणा अनुरूप सडक किनारा र खाली सार्वजनिक जग्गामा सघन वृक्षारोपणलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने देखिन्छ।

१०.२ जडीबुटी र जैविक विविधता

स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन, सिमसार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थ, फोहरमैला व्यवस्थापन साथै प्रकोप व्यवस्थापन पर्दछन् । यी विषयहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि स्थानीय सरकारले अन्य संयन्त्रहरूसंग सहकार्य र समन्वय गर्न जरूरी हुन्छ । जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय सरकारको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षण र जडिबुटीको दिगो उपयोगका लागि नीतिहरू र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्न सक्छन् । यसका लागि, स्थानीय समुदायको सहभागिता, परम्परागत ज्ञानको संरक्षण र प्रवर्द्धन, र स्थानीय स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्छ । उष्ण प्रदेशीय हावापानी भएको यस गाउँपालिकाको वन क्षेत्रमा थुप्रै प्रजातिका मिश्रित वन पाईन्छ । हावापानी, भौगोलिक अवस्थिति तथा प्रजातिको आधारमा यस गाउँपालिकामा विभिन्न किसिमका वनहरू जस्तै सालको वन, तराई हार्डउड, खयर सिसौं, चिरपाईन मिश्रत वन र झाडी बुट्यान रहेका छन् । गाउँपालिकामा जडीबुटीका प्रजातिहरू : बोझो, गुर्जो, तितेपाति, सतावर, तुलसी, कुरिलो, अमला, हर्रो, बर्रो, बेल, कालो जीरा, घिउकुमारी, पत्थरचट्टा, असुरो, सर्वगन्ध, खजुरपात, विजयसाल, नागबेली आदि पाइने गर्दछन् । जनावरहरूमा : बँदेल, स्याल, फयाउरो, चितुवा, सालक, वनढाडे, वनमुसा, वनविरालो, खरायो, मलसाप्रो, चित्तल, बाँदर र निलगाई पाइने गर्दछन् । पन्क्षींमा : कोइली, मैना, सुगा, ढुकुर, लुइँचे, गौथली, काग, भँगेरा, मयुर, हुटिट्याउँ, हुचिल, जुरेली, भद्रायो, चिल, बाज, कोटेरा, ठेउवा, बट्टाइ, चिबे, भ्याकुर, फिस्टो, रूपी, गिद्ध, धनेश, कालिज, लाटोकोसेरो, चमेरो, हाँस, परेवा, कुखुरा, तित्रा, धोबी चरो, हाडफोरूवा, कन्याङकुरूङ, भद्राई, सारस पाइने गर्दछ । विभिन्न घिस्रने जन्तुहरू गोमन, गनग्वाली, हरहरे, करेत, सिरिसे, धामन, हरेउ, ढोडिया, सुनगोहोरो, छेपारो, अजिँगर, भित्ती, सर्प, गड्यौला, जुका, अन्य किटपतङ्ग आदिलाई बासस्थान प्रदान गर्दै संरक्षित गरेको छ । यद्यपी वनजङ्गल अतिक्रमणका कारण प्रकृती प्रदत्त यी जैविक र वनस्पतीय अमुल्य वन सम्पदाहरूको विस्थापन र विनाशको क्रम तिव्ररूपले बढ्दै गइरहेको छ । वर्षेनी वन क्षेत्र फडानी भई चुरे क्षेत्र नाङ्गा डाँडामा परिणत हुँदै जानु र अन्य वन क्षेत्र कृषियोग्य भुभागमा परिणत हुनु तथा वन्यजन्तुहरूको वासस्थान एवं वन्य प्रजातीमा ह्रास हुनु जैविक विविधता संरक्षणका निमित्त विकराल चुनौतीका रूपमा देखिएको छ । गाउँपालिकामा संरक्षित पानी पोखरी, नदी नियन्त्रण, भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र उकासबाट संरक्षित जमिनको पहिचान भएको छ ।

१०.३ जलाधार तथा भू-संरक्षण

जलस्रोतको रूपमा रोहिणी नदी र यसका सहायक खोलाहरु यस गाउँपालिकाको प्रमुख जलाधारीय स्रोत हो । नदी, पोखरी, ताल र सिमसार क्षेत्रहरू रहेको गाउँपालिकामा भूमिगत जलस्रोतको सहज उपलब्धता रहेको छ । जलाधार संरक्षण सम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ । गाउँपालिकामा जल उत्पन्न प्रकोपबाट वार्षिक जनसमुदाय प्रभावित भएका छन् । जलाधार तथा उपजलाधार क्षेत्रहरू र तिनको संवेदनशीलताको पहिचान तथा नक्साङ्कन गर्ने, जनसहभागितामा जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने, पानीका स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने जस्ता कार्यका लागि क्षमता विकास गर्ने तर्फ आवधिक योजनाको विशेष जोड रहको छ । स्थानीयबासीले करिब ४,०४६.४ हेक्टर जमिनमा सिँचाइ गर्दै आएका छन् । गाउँपालिकामा संरक्षित ताल तथा पोखरी ९० वटा रहेका छन् ।

रोहिणी गाउँपालिका तराई जलवायु क्षेत्रमा पर्दछ । मनसुन (जुन-सेप्टेम्बर) मा अधिकांश वर्षा हुन्छ । जलवायु परिवर्तनको प्रभावले वर्षाको ढाँचामा परिवर्तन, अतिवृष्टि र खण्डग्रस्तको घटना बढेको छ ।

तालिका नं. १०.१ : जलवायु सूचक विवरण

जलवायु सूचक	तथ्यांक/विवरण
वार्षिक औसत वर्षा (रुपन्देही)	१,४०० - १,८०० मिमी
मनसुन अवधि	जुन - सेप्टेम्बर (कुल वर्षाको ~८०%)
शुष्क अवधि	नोभेम्बर - मार्च
औसत तापक्रम (न्यून)	~१०°C (जाडो)
औसत तापक्रम (अधिकतम)	~३८°C (गर्मी)
जोखिम	बाढी, नदी कटान, अतिवृष्टि, खण्डग्रस्त

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका,२०८२

जलाधार र भू-संरक्षण प्रत्यक्ष रूपमा गाउँपालिकाको कृषि राजस्व, खाद्य सुरक्षा र दिगो विकाससँग जोडिएको छ । यस क्षेत्रमा लगानी गर्दा दीर्घकालमा कृषि उत्पादकता वृद्धि, विपद क्षति न्यूनीकरण र जलस्रोत सुदृढीकरणमार्फत गाउँपालिकाको आर्थिक जग बलियो हुन्छ ।

तालिका नं. १०.२ : जलाधार र भू-संरक्षणको अवस्था

विषयक्षेत्र	वर्तमान अवस्था	तत्काल आवश्यकता	दीर्घकालीन लक्ष्य
जलस्रोत संरक्षण	न्यून-मध्यम	जलसंग्रह पोखरी निर्माण	एकीकृत जल व्यवस्थापन
वन संरक्षण	मध्यम	वन क्षेत्र विस्तार	कुल क्षेत्रको २५% वन
नदी तटबन्ध	अपर्याप्त	बायोइन्जिनियरिङ तटबन्ध	दीर्घकालीन नदी नियन्त्रण
भू-क्षय नियन्त्रण	प्रारम्भिक	वनस्पति आवरण बढाउने	शून्य भू-क्षय लक्ष्य
खानेपानी/सिंचाइ	आंशिक	स्रोत संरक्षण	दिगो सिंचाइ प्रणाली

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका,२०८२

गाउँपालिका तराई क्षेत्रमा अवस्थित भए पनि चुरे पहाडबाट उद्गम भई आउने नदीहरूले बाढी, नदी कटान र बालुवा/गेग्राको थुप्रो थप्ने समस्याहरू सिर्जना गर्छन् । यो क्षेत्रमा निम्न प्रकारका भू-संरक्षण चुनौतीहरू विद्यमान छन् :

तालिका नं. १०.३ : विद्यमान भू-संरक्षण चुनौतीहरू

समस्याको प्रकार	प्रभावित क्षेत्र	गम्भीरता	प्रमुख कारण
नदी कटान	रोहिणी नदी किनार	उच्च	वर्षाकालीन प्रवाह वृद्धि, वन विनाश
बाढी र जलप्लावन	दक्षिणी सिमाना वडाहरू	उच्च	मनसुन अतिवृष्टि, चुरे क्षरण
माटोको क्षरण	कृषि भूमि	मध्यम	वर्षाको प्रहार, आवरण विनाश
बालुवा/ढुङ्गा थुप्रो	नदी किनारी खेतबारी	मध्यम-उच्च	उजाड चुरे क्षेत्रबाट बहाव
भूमिगत जल ह्रास	सम्पूर्ण क्षेत्र	मध्यम	वर्षाको अनियमितता, ट्युबवेल बढाव
जमिन उर्वरता ह्रास	कृषि भूमि	मध्यम	माटो क्षरण, रासायनिक उपयोग

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका,२०८२

तालिका नं. १०.४ : जलाधार ह्रास र भू-क्षयको आर्थिक प्रभाव मूल्याङ्कन

आर्थिक प्रभाव क्षेत्र	वार्षिक अनुमानित क्षति	प्रकृति
कृषि उत्पादन हानि (बाढी)	उल्लेखनीय (वडावार भिन्न)	प्रत्यक्ष
सिंचाइ पूर्वाधार क्षति	मध्यम	प्रत्यक्ष
सडक/पुल क्षति	उल्लेखनीय	प्रत्यक्ष
जमिन क्षरणबाट उर्वरता ह्रास	दीर्घकालीन	अप्रत्यक्ष
बालुवा उत्खनन् राजस्व ह्रास	न्यून-मध्यम	अप्रत्यक्ष
विस्थापन/आवास क्षति	छिटपुट	सामाजिक

वर्षायाममा रोहिणी नदीमा आउने बाढीले वर्षेनी खेतीयोग्य जमिन कटान गर्ने गरेको छ । यसले गर्दा किसानको उत्पादकत्व र आर्थिक अवस्थामा प्रत्यक्ष असर पुग्ने देखिन्छ । यहाँको सिँचाइ र खानेपानीको मुख्य स्रोत भूमिगत जल नै हो । जलाधार संरक्षण नहुँदा पानीको सतह घट्दै जाने जोखिम रहन्छ । त्यसैले पोखरी र सिमसारको संरक्षण अनिवार्य छ । नदी तटीय क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जलचरको संरक्षणले पारिस्थितिकीय सन्तुलन मिलाउनुका साथै पर्या-पर्यटनको सम्भावनालाई पनि जीवित राखेको छ । गाउँपालिकाको दिगो आर्थिक विकासका लागि जलाधार र भू-संरक्षण आधारभूत आवश्यकता हो । रोहिणी नदीले निम्त्याउने कटान नियन्त्रण गर्न तटबन्ध र वृक्षारोपण जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । भूमिगत जलको दिगो उपयोगका लागि परम्परागत पोखरीहरूको संरक्षण र पुनरुत्थानमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ । जलाधार व्यवस्थापनलाई कृषि र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी लैजाँदा प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम कम भई स्थानीय अर्थतन्त्रमा स्थिरता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१०.४ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

गाउँपालिकाले वातावरण संरक्षणमा धेरै कार्य गर्न बाँकी रहेको देखिन्छ । प्लास्टिकको व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपमा नगर्दा यसले खोलानालालाई प्रदुषित गरिरहेको छ भने ढलको व्यवस्थापन प्रभावकारी नहुँदा वातावरणमा प्रत्यक्ष असर पारिरहेको छ । उद्योग कलकारखानामा प्रयोग हुने रासायनिक पदार्थ, कृषिमा अत्यधिक विषादि तथा रासायनिक मल, प्लास्टिक तथा प्लास्टिकजन्य पदार्थको प्रयोग, जथाभावी विसर्जन आदि कारणले गाउँपालिकामा जल तथा जमिन प्रदूषित भएको छ । जल तथा वायुको गुणस्तरमा क्षय भएको यथेष्ठ अनुभव गर्न सकिन्छ । जनचेतना र उचित कानून व्यवस्थाको अभावमा वातावरण प्रदूषण प्रमुख चुनौतीका रूपमा देखापरेको छ । वातावरण संरक्षणमा संस्थागत, समुदाय तथा व्यक्तिगत तहमा चेतना र प्रतिबद्धताको अभाव रहेको पाइन्छ । वातावरण संरक्षको लागि टोलविकास संस्थाहरूलाई परिचालन तथा तिनिहरूको क्षमता विकास गर्ने आवश्यक छ । प्रत्येक टोल विकास संस्थाहरूलाई वातावरण संरक्षणमा गर्ने आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्था सहित परिचालन गर्ने विषयहरू नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरिनु पर्दछ । धकधई र वरपरका क्षेत्रमा व्यापारिक गतिविधि बढ्दा प्लास्टिकजन्य फोहोरको मात्रा बढेको छ । यसलाई समयमै व्यवस्थापन नगर्दा ढल निकास अवरुद्ध हुने र प्रदूषण बढ्ने जोखिम छ । ग्रामीण वडाहरूमा कृषिजन्य फोहोर (पराल, भुस आदि) लाई कम्पोस्ट मल बनाउने वा ऊर्जाका रूपमा प्रयोग गर्ने सम्भावना प्रशस्त छ, जसले रासायनिक मलको निर्भरता घटाउन सक्छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र उत्सर्जन हुने फोहोरको दिगो व्यवस्थापनको लागि फोहोरमैलाको प्रकृतिको पहिचान गर्दै फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनका लागि कार्यहरू अगाडी बढेका छन् । फोहोर व्यवस्थापनको लागि जनचेतना कार्यहरू, पोखरी तथा सडक सरसफाईका अभियान जस्ता कार्यक्रम गाउँपालिकाले अगाडी बडाएको छ ।

सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित बनाउन वडा स्तरमा फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा अनुगमन समिति गठन भएको छ । ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापनको लागि बैज्ञानिक तवरले ढल निकास तथा ल्यान्डफिल साइटको निर्माण गरिएको छैन् । ल्याण्डफिल्ड साइटको सम्भाव्यता अध्ययन र वातावरणीय अध्ययन गर्नु आवश्यकत्ता देखिन्छ । घर, आँगन एवं विद्यालय, संघसंस्थाबाट निस्कने फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने वर्गिकरण गरि ती फोहोरको समुचीत व्यवस्थापन भने गरेको पाइन्छ । गाउँ टोल, गाउँ एवं चौतारा आदि सार्वजनिक स्थानहरूको सरसफाईको लागि सरसफाई समिति गठन भएका छन् । वातावरण व्यवस्थापन एक जटिल र बहुआयामिक विषय भएकाले यसको व्यवस्थापनमा प्रत्येक व्यक्ति र सरोकारवाला निकायको सहयोग र सहकार्य हुनु आवश्यक छ । वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न फोहोरमैलाको असर न्यूनीकरण गर्दै हरित विकासको अवधारणालाई अवलम्वन गरिनेछ । गाउँपालिका भित्र पुराना गाडीहरू सञ्चालनलाई निरूत्साहित गर्ने नीति लिइने छ भने विद्युतीय गाडी सञ्चालनमा प्राथमिकता दिईएको छ । गैसस र समुदायसँग समन्वय गरी पूर्णसरसफाई अभियान सञ्चालन गरिएको छ । प्लाष्टिकजन्य सामग्री लगायत वातावरण प्रदुषित गर्ने दैनिक प्रयोगका सामग्रीको प्रयोगलाई निरूत्साहित गर्न पहल गरिएको छ । गोवर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतीय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रूपमा अनुकूल प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिने कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् ।

गाउँपालिकाले बजार क्षेत्रमा फोहोर संकलनका प्रारम्भिक कार्यहरू सुरु भए तापनि वैज्ञानिक विसर्जनका लागि पूर्वाधार निर्माण गर्न बाँकी छ । गाउँपालिकालाई स्वच्छ र हरित बनाउन 'फोहोरबाट मोहोर' को अवधारणा अनुरूप कुहिने फोहोरबाट प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्ने र प्लास्टिकजन्य फोहोरको पुनः प्रयोग गर्ने नीति लिनु आवश्यक छ । आगामी वर्षहरूमा एकीकृत फोहोरमैला व्यवस्थापन केन्द्रको स्थापना र जनचेतना अभिवृद्धिमा लगानी बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।

१०.५ जलवायु परिवर्तन

जलवायु परिवर्तन विश्वव्यापी रूपमा देखापरेको एक गम्भीर समस्या हो । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन अनुसन्धानले नेपाल विश्वमा नै जलवायु परिवर्तनबाट हुने असरको उच्च जोखिममा रहेको देखिएको छ । विशेषगरी रोहिणी गाउँपालिकाका सन्दर्भमा मध्य पहाडी क्षेत्रको वनविनास खोलानालाहरूबाट गिट्टी बालुवाको दोहन नै बिपद् तथा जलवायु परिवर्तनको उच्च जोखिमको कारक रहेको छ । गाउँपालिकाको एकल प्रयासले मात्र जलवायु परिवर्तनको असरलाई रोक्न नसकिने हुँदा जलवायु परिवर्तनलाई आत्मसात गर्दै यसको अनुकुलनको तयारी अवस्थामा रहनुको विकल्प छैन । परम्परागत कृषि पेसामा आश्रित रोहिणी गाउँपालिकाका गरिब परिवार जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट बढी प्रभावित भएका छन् । वन कार्यालय मार्फत वृक्षारोपण हुँदै आएको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण कृषि तथा पशुपंक्षी, जलस्रोत, वन-जङ्गल तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, खानेपानी, सिँचाई, बसोवास साथै पूर्वाधारमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न थालेको छ । जल तथा मौसम विज्ञान विभागको अध्ययनले गर्मी हुने दिनको सङ्ख्यामा वृद्धि, जाडो हुने दिनको सङ्ख्यामा कमी र तापको मात्रामा केही परिवर्तन आएको देखाएको छ । गाउँपालिकाका जनताले पनि अति वर्षा, खडेरी, अति गर्मी र अति चिसोका घटनाहरू वृद्धि भएको महसुस गरेका छन् । गाउँपालिकामा वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यको सुरूवात भएको छ । जलवायु परिवर्तनको विषय समग्र विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्दै योजना, कार्यक्रम र बजेटबिच तालमेल मिलाउन आवश्यक छ । जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरणमा अन्तर सरकार साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ ।

परिच्छेद ११ : सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

११.१ विपद् व्यवस्थापन

गाउँपालिका विभिन्न प्रकृति तथा मानव सिर्जित प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण जस्ता कार्य पर्दछन् । विपत् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने अवस्था सिर्जना गर्नु आवश्यक रहेको छ । स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना, रोहिणी गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि २०७६ र रोहिणी गाउँपालिका विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन २०७५ निमार्ण गरी कार्यान्वयनमा रहेको छ । वडा स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरी कार्यान्वनमा रहेको छ । विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरण कोष रहेको, जोखिमपूर्ण क्षेत्रहरू पहिचान गर्ने, विपद् पूर्व तयारी, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम, तथा आपतकालीन सामग्रीहरूको भण्डारणको व्यवस्था मिलाइएको छ । कमजोर भौगर्भिक बनोट, मौसमी विषमता, अव्यवस्थित पूर्वाधार विकास, जोखिमका दृष्टिले असंवेदनशील विकास निर्माण र सञ्चालन, जलवायु परिवर्तनका दृष्टिले उच्च सङ्कटासन्न मुलुक हुनु आदि कारणले नेपाल प्राकृतिक तथा गैरप्रकृतिक प्रकोपजन्य विपद्को उच्च जोखिममा रहेको मुलुकमा पर्दछ । भूवनोटको हिसाबले तराई मधेस क्षेत्रमा पर्ने गाउँपालिका भएकोले विशेषतः बर्षेनी बाढी, डुबान, आगलागी, शीतलहर, सर्पदंश जस्ता घटनाहरू घट्ने गरेका छन् । गाउँपालिकामा वर्षा याममा कटान र डुवानको समस्या रहेको छ । अत्याधिक वर्षा भएमा पानी निकासको समस्याले धेरै ठाउँमा डुबान हुने गरेको छ । जलवायु परिवर्तनको कारण हुने खडेरी, उच्च वर्षा, बालीनालीमा रोगको प्रकोप, स्वास्थ्यमा समस्या महामारी रूप लिने जस्ता विपद्हरू पनि गाउँपालिकामा देखिएका छन् ।

तालिका नं. ११.१ : विपद्को वर्तमान अवस्था

विपद्को प्रकार	प्रभावित क्षेत्र (वडाहरू)	मुख्य जोखिम र असर
बाढी र कटान	वडा नं. ४, ५, ६ र ७	रोहिणी नदीको बहावले गर्दा बर्षामा खेतीयोग्य जमिन कटान र डुबान ।
शीतलहर/लु	सबै ७ वडाहरू	चिसो र तातो हावाका कारण कृषि बाली र मानवीय स्वास्थ्यमा असर ।
आगलागी	विशेष गरी कच्ची बस्तीहरू	गर्मी मौसममा हुने आगलागीले धनजनको क्षति।
निलो गाई/जंगली जनावर	वन क्षेत्र नजिकका बस्ती	बालीनालीमा हुने नोक्सानी ।

स्रोत : गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा २०८२

बाढी र डुबानका कारण वर्षेनी सयौं बिघा जमिनको धान र अन्य बाली नष्ट हुने गरेको छ, जसले गाउँपालिकाको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा नकारात्मक असर पार्छ । गाउँपालिकाले 'विपद् व्यवस्थापन कोष' खडा गरेको छ र 'विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना' निर्माण गरेको छ । यद्यपि, स्रोत र साधनको अभावले गर्दा तत्काल उद्धार र दीर्घकालीन पुनर्स्थापनामा चुनौती देखिन्छ । रोहिणी नदीको नियन्त्रणका लागि गरिएका पक्की तटबन्ध र वृक्षारोपणले केही हदसम्म जोखिम कम गरे पनि पूर्ण समाधानका लागि ठूला आयोजनाहरूको आवश्यकता छ । गाउँपालिकाले स्थानीय विपद् व्यवस्थापन

समिति मार्फत राहत र उद्धारका कार्यहरू गर्दै आएको छ । आगामी दिनमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि पूर्व सूचना प्रणालीको सुदृढीकरण, नदी नियन्त्रणका लागि गुरुयोजना निर्माण र जलवायु अनुकूलित कृषिलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

११.२ मानव संसाधन विकास

गाउँपालिकामा स्थायी, अस्थायी, करार र ज्यालादारीमा कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । जसले गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा प्रवाह सहज बनाउन भूमिका खेल्दछन् । विकासको साधन र साध्यका रूपमा मानव संसाधनलाई हेर्ने गरिएको छ । गाउँपालिकाको सम्भावनालाई समृद्धिमा बदल्न, बजारको मागअनुसार रोजगारीको सिर्जना गर्दै संविधान प्रदत्त रोजगारीको हकको प्रत्याभूत गर्न र दिगो विकासको सम्मानजनक रोजगारीको लक्ष्य पूरा गर्न मानव संशाधनको विकास अपरिहार्य छ । यसले मानवमा शिक्षा र सिपको विकास गरी उत्पादन र रोजगारीसँग जोड्दछ । निजी क्षेत्र, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रका लागि पनि मानव संसाधनको प्रमुख भूमिका हुन्छ । यसले बजारको आवश्यकता र जनशक्तिको उपलब्धतामा सन्तुलन ल्याई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिका साथै बेरोजगारी समस्या समाधानमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुग्दछ । यहाँका लागि विकासका सम्भावित क्षेत्रहरूमा कृषि, उद्योग, पूर्वाधार विकास, स्वास्थ्य, शिक्षा, अध्ययन, अनुसन्धान पर्दछन् ।

तालिका नं. ११.२ : मानव संसाधन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	अवस्था
१.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत मानव संसाधन	सङ्ख्या	११३
२.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (प्रशासन)	सङ्ख्या	२१
३.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (स्वास्थ्य)	सङ्ख्या	४०
४.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (प्राविधिक इन्जिनियर)	सङ्ख्या	५
५.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (कृषी)	सङ्ख्या	२
६.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (पशु तथा मत्स्य)	सङ्ख्या	१
७.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत स्थायीकर्मचारी (शिक्षा)	सङ्ख्या	२
८.	गाउँपालिका कार्यालयमा कार्यरत करार तथा ज्यालादारी कर्मचारी	सङ्ख्या	४२
९.	वडा र गाउँपालिका तहमा जवाफदेही, सहभागितामूलक र प्रतिनिधिमूलक निर्णयको अभ्यास	प्रतिशत	१००
१०.	मासिक रूपमा वडाको आम्दानी र खर्च सार्वजनिक गर्ने वडाहरू	प्रतिशत	१००

स्रोत : गाउँपालिका प्रशासन शाखा २०८२

तालिका नं. ११.३ : गाउँपालिकाका जनशक्ति रहेका शाखा विवरण

क्र.सं.	शाखा/इकाइ	प्रमुख कार्य / भूमिका
१	प्रशासन शाखा - प्रमुख प्रशासनिक अधिकृत	प्रशासन, कर्मचारी व्यवस्थापन, सेवा वितरण समन्वय, कार्यालय संचालन, सरकारी पत्राचार, नीति कार्यान्वयन
२	लेखा शाखा	बजेट व्यवस्थापन, भुक्तानी, लेखा परीक्षण तयारी, वित्तीय अभिलेख, राजश्व लेखा
३	आन्तरिक प्रशासन शाखा / शहरीकरण शाखा	आन्तरिक समन्वय, संगठनात्मक व्यवस्थापन, भवन अनुमति, शहरी योजना, जग्गा विकास
४	युवा शिक्षा तथा खेलकुद विकास शाखा	युवा कार्यक्रम, खेलकुद विकास, तालिम, विद्यालय-समुदाय गतिविधि समन्वय
५	कृषि विकास शाखा	कृषि तालिम, बिउ/सिँचाइ सहजीकरण, कृषक दर्ता, प्रविधि हस्तान्तरण
६	पशु सेवा शाखा	पशु उपचार, खोप कार्यक्रम, पशुपालन प्रवर्द्धन, रोग नियन्त्रण
७	घर नक्सा / प्राविधिक शाखा	घर नक्सा पास, भवन मापदण्ड, फिल्ड निरीक्षण, इन्जिनियरिङ् सेवा
८	वन, वातावरण तथा पूर्वाधार विकास शाखा	वृक्षारोपण, वातावरण व्यवस्थापन, प्रदूषण नियन्त्रण, सडक/पूर्वाधार परियोजना
९	योजना शाखा	पाँच वर्षे योजना, वार्षिक कार्यक्रम योजना, अनुगमन, मूल्यांकन
१०	सम्पत्ति व्यवस्थापन शाखा	सरकारी सम्पत्ति अभिलेख, संरक्षण, भौतिक सम्पदा दर्ता
११	प्रशासकीय योजना तथा अनुगमन शाखा	सबै कार्यक्रमको अनुगमन, प्रगति प्रतिवेदन, कार्यसम्पादन विश्लेषण
१२	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा	खानेपानी योजना, सरसफाई अभियान, ध्बक्ज कार्यक्रम
१३	सामाजिक शाखा	सामाजिक सुरक्षा, दलित/महिला/अपाङ्गता सेवा, समुदाय समन्वय
१४	राजस्व शाखा	कर संकलन, कर निर्धारण, दर्ता-सिफारिस, राजस्व अभिलेख
१५	स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्य कार्यक्रम, खोप, मातृ-शिशु स्वास्थ्य, सार्वजनिक स्वास्थ्य
१६	सूचना प्रविधि शाखा	वेबसाइट, :क्ष्क, ई-गभर्नेन्स, सूचना प्रणाली, डिजिटलाइजेशन
१७	प्रशासन शाखा (उप-कार्य)	सेवा प्रवाह, नापजाँच, अभिलेख व्यवस्थापन, सार्वजनिक सेवा सुविधा
१८	महिला तथा बालबालिका शाखा	बाल संरक्षण, लैङ्गिक समानता, महिला सशक्तिकरण, लिङ्गमा आधारित हिंसा (GBV) रोकथाम
१९	न्यायिक समिति शाखा	विवाद समाधान, मध्यस्थता, कानुनी सहायता
२०	निगमित शाखा	सरसफाई, वातावरण सरुवा, नगर स्तरीय प्रशासनिक काम
२१	वडा कार्यालयहरू (१-७)	स्थानीय सेवा, सिफारिस, सामाजिक सुरक्षा वितरण, स्थानीय समस्या समाधान
२२	कृषि क्षेत्रका कर्मचारीहरू	कृषि प्रवर्द्धन, किसान सेवा, प्राविधिक सहयोग

तालिका नं. ११.४ : मानव संसाधन विकासका प्रमुख बाधाहरू

बाधाको क्षेत्र	मुख्य समस्या	जोखिम स्तर
शिक्षा	साक्षरता न्यून, छात्रा ड्रपआउट, गुणस्तर कमजोर	● उच्च
स्वास्थ्य	पैदल पहुँच १५ मि. भित्र केवल ९%, कुपोषण उच्च	● उच्च
रोजगारी	कृषिमा अत्याधिक निर्भरता, सीप विकास अपर्याप्त	● मध्यम-उच्च
लैंगिक असमानता	महिला साक्षरता कम, बाल विवाह, GBV	● उच्च
सामाजिक बहिष्करण	दलित, थारु, मधेसीको न्यून पहुँच	● उच्च
डिजिटल अन्तर	ICT पहुँच र साक्षरता अत्यन्त सीमित	● मध्यम
बैदेशिक श्रम पलायन	युवाशक्ति गाउँ छोड्ने प्रवृत्ति	● मध्यम
जलवायु भूलकम्प जोखिम	विपद्का कारण मानव पुँजी क्षति	● ध्यानाकर्षण

गाउँपालिकामा माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्नेहरूको सङ्ख्या राम्रो भए तापनि उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा पहुँच कम छ । यसले गर्दा स्थानीय युवाहरू दक्ष कामको सट्टा अदक्ष श्रमका लागि वैदेशिक रोजगारी वा छिमेकी सहरहरूमा निर्भर हुनुपर्ने अवस्था छ । महिला साक्षरता र आर्थिक क्रियाकलापमा महिलाको सहभागिता क्रमिक रूपमा बढ्दै गएको छ, तर निर्णायक तहमा अझै पनि मानव संसाधनको विकास हुन बाँकी देखिन्छ । स्वस्थ जनशक्ति नै आर्थिक विकासको आधार हो । गाउँपालिकाले मातृ-शिशु स्वास्थ्य र पोषणमा लगानी बढाएकाले भविष्यमा उत्पादक जनशक्ति तयार हुने आधार स्तम्भ खडा भएको छ ।

गाउँपालिकाको मानव संसाधन विकासको अवस्था सुधारोन्मुख छ । साक्षरता दर र विद्यालय भर्ना दरमा भएको प्रगति सकारात्मक पक्ष हो । यद्यपि, श्रम बजारको माग अनुरूपको प्राविधिक र व्यावसायिक सीपयुक्त जनशक्तिको अभाव अझै खड्किएको छ । आगामी दिनमा गुणस्तरीय शिक्षा, सीप विकास तालिम र युवा उद्यमशीलतालाई केन्द्रमा राखेर लगानी बढाउनु आवश्यक छ ताकि स्थानीय जनशक्तिलाई गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा प्रत्यक्ष जोड्न सकियोस् ।

११.३ शान्ति तथा सुव्यवस्था

शान्ति र सुव्यवस्था कायम गर्नु स्थानीय सरकारको मूल दायित्त्व हो । गाउँपालिकाले प्रभावकारी प्रणाली, सशक्त समन्वय, जनसहभागिता र समुदाय-केन्द्रित कार्यक्रम, वडास्तरमा शान्ति समिति गठन, विद्यालय, समुदाय तथा युवा क्लबसँग सहकार्य गरी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन, लैंगिक हिंसा विरूद्ध शून्य सहनशीलता नीति अवलम्बन, प्रहरीसँग समन्वयमा समुदाय-प्रहरी साझेदारी कार्यक्रम प्रारम्भ, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, बाढी नियन्त्रण, राहत तथा उद्धारका तयारी योजनाहरू आदि पहलहरू दीर्घकालीन स्थायित्वका अपरिहार्य छ । एक जना सुरक्षा गार्ड मार्फत कार्यालयको सुरक्षा हुँदै आएको छ । रोहिणी गाउँपालिका धकधईमा इलाका प्रहरी कार्यालय रहेको छ । यो इलाका प्रहरी कार्यालय मुख्यत : बढ्दो बजारिकरण, आर्थिक गतिविधि र सुरक्षा मागलाई सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले स्थापना गरिएको हो । भारतीय सिमानासँग जोडिएका कारण यस गाउँपालिकामा सीमापार अपराध र अवैध ओसारपसार नियन्त्रण गर्नु मुख्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ । यसका लागि सशस्त्र प्रहरी बल र नेपाल प्रहरीको समन्वयमा गस्ती बढाइएको छ । गाउँपालिकाको न्यायिक समितिले सानातिना देवानी मुद्दाहरू (जग्गा विवाद, पारिवारिक झगडा) स्थानीय स्तरमै मिलाउने गरेकाले अदालती झन्झट कम भएको छ र सामाजिक न्यायमा नागरिकको पहुँच बढेको छ । गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाति, धर्म र

समुदायबीच मेलमिलाप रहेको देखिन्छ । थोरै विवादहरू भए तापनि तिनको समाधान सामुदायिक स्तरमै मिल्ने चलन छ, जसले शान्तिपूर्ण सहअस्तित्वलाई प्रवर्द्धन गरेको छ । गाउँपालिकाको आसपासमा नेपाल प्रहरीको इलाका प्रहरी कार्यालय वा प्रहरी चौकीहरू छन्, जसले नियमित गस्ती, जनचेतना तथा कानून कार्यान्वयनमा सक्रियता देखाउँछन् । प्रहरीको सक्रियता तुलनात्मक रूपमा पर्याप्त भए पनि, केही ठाउँहरूमा जनशक्तिको अभाव र संसाधनको कमी महसुस भएको देखिन्छ । गाउँपालिकामा गम्भीर प्रकृतिका आपराधिक क्रियाकलापहरू (हत्या, अपहरण, डकैती) न्यून रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ । सामान्य घरेलु हिंसा, मद्यपानबाट हुने झैझगडा, स-साना चोरीका घटना भने कहिलेकाहीँ हुने गरेका छन् । गाउँपालिकाको शान्ति तथा सुव्यवस्थाको अवस्था सामान्य रूपले सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ । केही चुनौतीहरू (जस्तै, युवामा बढ्दो बेरोजगारी, मद्यपानजन्य झैझगडा) रहेको भए तापनि, स्थानीय तह, सुरक्षा निकाय र समुदायको सहकार्यबाट समाधान सम्भव देखिन्छ ।

गाउँपालिकामा शान्ति तथा सुव्यवस्थाको अवस्था सन्तोषजनक रहेको छ । प्रहरी र प्रशासनको सक्रियताका कारण गम्भीर प्रकृतिका अपराधहरू नियन्त्रणमा छन् । सीमावर्ती संवेदनशीलतालाई ध्यानमा राख्दै सुरक्षा गस्ती र सचेतनालाई प्राथमिकता दिइएको छ । सुरक्षित वातावरणले गर्दा स्थानीय बजार र लगानीकर्ताहरूमा आत्मविश्वास बढेको छ । आगामी दिनमा सीसीटीभी (CCTV) जडान र 'डिजिटल निगरानी' मार्फत सुरक्षा व्यवस्थालाई अझै आधुनिक बनाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

११.४ प्रशासकीय सुशासन

प्रशासनिक सुशासन भन्ने कुरा कुनै पनि स्थानीय तहको सशक्त, प्रभावकारी र जवाफदेही प्रणालीको आधारशिला हो । नागरिकको सेवा पहुँच, पारदर्शिता, सहभागिता, कानूनको पालना, र भ्रष्टाचार विरूद्धको प्रतिबद्धताका माध्यमबाट प्रशासनिक सुशासन सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । गाउँपालिकाले नीति, बजेट, सार्वजनिक खरिद तथा कार्यक्रमहरूको विवरण जनस्तरसम्म पुर्याउने काममा सुधार आवश्यक छ । सूचना प्रवाह पारदर्शी बनाउन वेबसाइट तथा सूचना पाटीमार्फत बजेट र खर्च विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै, जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कार्यप्रदर्शन मूल्याङ्कन गरी उनीहरूलाई प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्न बाध्य बनाउने व्यवस्था गर्नु जरूरी छ । प्रमाणपत्र, सिफारिस, दर्ता, कर सङ्कलनजस्ता नागरिक सेवाहरूलाई सरल, समयमै र नागरिकमैत्री बनाउने उपायस्वरूप एकीकृत सेवा केन्द्र को स्थापना, सेवा मापदण्डको निर्धारण तथा अनलाइन सेवा प्रवाह प्रणालीलाई विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । सूचना प्रविधिको प्रयोगमार्फत प्रशासनिक कार्यलाई थप दक्ष र पारदर्शी बनाउन सकिन्छ । डिजिटल अभिलेख व्यवस्थापन, इ-हाजिरी, कर प्रणालीलाई अनलाइन माध्यमबाट सुलभ बनाउने, मोबाइल एप्स तथा वेबसाइटमार्फत नागरिक गुनासो समाधान प्रणाली सञ्चालन गर्ने अभ्यास शुरू गर्न सकिन्छ । योजना तर्जुमा, बजेट निर्माण, नीति निर्माणमा महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, युवाहरूको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरी समावेशी सुशासन प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ । नियमित वडास्तरीय गोष्ठी, सार्वजनिक सुनुवाई तथा सामाजिक लेखा परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरी नागरिक सहभागिता बढाउन सकिन्छ । प्रशासनिक सुधारको लागि दक्ष, इमानदार र प्रेरित कर्मचारी अत्यावश्यक हुन्छन् । गाउँपालिकाले कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न प्राविधिक तथा नेतृत्व विकास तालिम सञ्चालन गर्नुपर्छ । साथै, कार्यसम्पादनमा आधारित पदोन्नति तथा पुरस्कार प्रणाली लागू गरेर प्रेरणा दिने व्यवस्था गर्नु जरूरी छ । गाउँपालिकाले सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले विभिन्न प्रयासहरू थालेको भएतापनि अझ सुधार गर्न सकिने अवसरहरू विद्यमान छन् । गाउँपालिकाले प्रशासनिक सुशासनको अझ प्रभावकारी सुधारका लागि ठोस रणनीति र प्रतिबद्धता आवश्यक छ । पारदर्शिता, जवाफदेहिता, डिजिटल सेवा विस्तार, समावेशी सहभागिता र कर्मचारी क्षमतामा आधारित सुधार

कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकेमा गाउँपालिकाले नागरिकमा विश्वासको वातावरण निर्माण गर्दै समृद्ध र न्यायपूर्ण स्थानीय शासनतर्फ अघि बढ्न सक्छ ।

११.५ कानून तथा न्याय

संविधानको धारा २१७ को उपधारा (१) बमोजिम अधिकार क्षेत्र भित्रका विवाद निरूपण गर्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाको उपाध्यक्षको संयोजकत्त्वमा तीन सदस्यीय न्यायिक समिति रहने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। जग्गा विवाद, घरेलु हिंसा, बाटोघाटो विवाद, कुलाको पानी बाँडफाँड तथा उपयोग, अर्काको बाली नोक्सानी, चरन घाँस, दाउरा, मजदुरी नदिएको, पशुपंक्षी हराएको वा पाएको, ज्येष्ठ नागरिकको पालनपोषण तथा हेरचाह नगरेको, नाबालक छोराछोरी, पति, पत्नीलाई इज्जत अनुसार खानलाउन वा शिक्षा नदिएको, व्यक्तिको घर जग्गा, सम्पत्तिलाई असर पर्नेगरी रूख लगाएको, कुटपिट, गालीबेइज्जती, लुटपिट लगायतका मुद्दा हेर्ने अधिकार दिएको छ। सकेसम्म मौखिक मिलापत्र गराउने नभए, सम्बन्धित ठाउँमा जान सिफारिस गरिएको छ। न्यायिक समितिलाई एक वटा वकिलको आवश्यकता रहेको छ। न्यायिक समितिको क्षमता विकासका लागि बजेट व्यवस्थापन न्यून विनियोजन गरेको छ । ७ वटा वडाबाट १४ जना मेलमिलापकर्ता छनौट गरी तालिम प्रदान गर्न आवश्यक देखिएको छ । नेपालको संविधानको अनुसुची ८ मा स्थानीय तहका २२ वटा एकल अधिकारका विषयहरू र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका १५ वटा साझा अधिकारकाका विषयहरू उल्लेख गरिएको छ। यि विषयहरूलाई कार्यान्वयन गर्नेको लागि गाउँपालिकाले ऐन, कानून, नियावली, कार्यविधि, मार्गनिर्देशन, कार्यप्रणाली जस्ता विषयहरू बनाई कार्यान्वय गर्न आवश्यक हुन्छ। स्थानीय तहलाई स्थानीय सरकारकै रूपमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले व्यवस्था गरिसकेको छ । जनताप्रति जवाफदेही हुने गरी जनतालाई सेवा प्रवाह पारदर्शी र प्रभावकारी रूपमा पुऱ्याउन गाउँपालिकाले आफ्नो ऐन, कानून कार्यविधिहरू बनाउन आवश्यक रहेको छ । सो अनुसार गाउँपालिकाले तयार गरेका ऐन, नियम, कार्यविधि, मापदण्डहरू तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११.५ : न्यायिक समितिमा विवाद दर्ता र फर्छ्यौटको अवस्था

आ.व.	गत वर्षको बाँकी विवाद	यस वर्ष थप विवाद दर्ता सङ्ख्या	जम्मा विवाद दर्ता	फर्छ्यौट सङ्ख्या	फर्छ्यौट गर्न बाँकी	मुद्धाको प्रकार
२०८०/८१	६८	१०२	१७०	१५७	१३	जग्गा विवाद, जग्गा खिचोला, पानी निकास, कुटपिट, पती पत्नी विचको सम्बन्ध, अंश सम्बन्धमा, लेनदेन, सार्वजनिक जग्गाकुलो खिचोला सम्बन्धी विवाद
२०८१/८२	१३	१०७	१२०	११०	१०	
२०८२/८३ फागुन मसान्त सम्म	१०	४५	५५	४३	१२	

स्रोत : गाउँपालिका न्यायिक समिति, २०८२

चार्ट नं. ११.१ : न्यायिक समितिमा विवाद दर्ता र फर्छौटको अवस्था

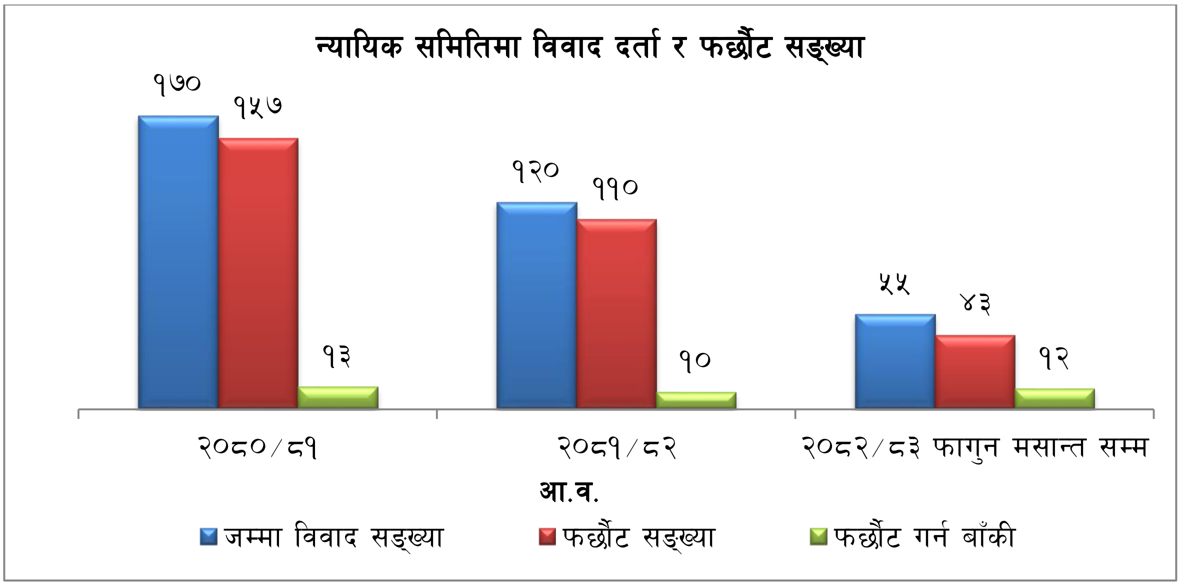

तालिका नं. ११.६ : नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	अवस्था
१.	गाउँपालिकाले स्वीकृत गरेका कानून तथा नीति		
२.	ऐन	विषय	२७
३.	नियम, विनियम तथा विधेयक	सङ्ख्या	१
४.	कार्यविधि	सङ्ख्या	३४
५.	नियमावली	सङ्ख्या	६
६.	मार्गदर्शन	सङ्ख्या	१
७.	निर्देशिका	सङ्ख्या	४
८.	मापदण्ड	सङ्ख्या	०
९.	आचार संहिता	सङ्ख्या	१
१०.	योजना	सङ्ख्या	५
११.	प्रकाशन	सङ्ख्या	२
१२.	स्थानीय कानून, नीति तथा योजना प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यम (सञ्चार, सूचना पाटी, अन्तरक्रिया, लिखित प्रतिक्रिया, सुभाव पेटिका, सामाजिक सञ्जाल आदि)	सङ्ख्या	४

स्रोत : गाउँपालिका सुचना तथा प्राविधिक शाखा २०८२

तालिका नं. ११.७ : गाउँपालिकामा भएका ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	विषय	ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण	कैफियत
१	२०७४/७५	ऐन	सहकारी ऐन, २०७४	ऐन ८ वटा
२	२०७४/७५	ऐन	पूर्वाधार व्यवस्थापन ऐन, २०७४	
३	२०७४/७५	ऐन	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७४	
४	२०७४/७५	ऐन	स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७४	
५	२०७४/७५	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन,२०७४	
६	२०७४/७५	ऐन	प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४	

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	विषय	ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण	कैफियत
७	२०७४/७५	ऐन	शिक्षा ऐन, २०७४	
८	२०७४/७५	ऐन	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७४	
९	२०७४/७५	कार्यविधि	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धि कार्यविधि , २०७५	कार्यविधि ३ वटा
१०	२०७४/७५	कार्यविधि	गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४	
११	२०७४/७५	कार्यविधि	गाँउसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४	
१२	२०७४/७५	नियमावली	स्थानीय तहको कार्यविभाजन नियमावली, २०७४	नियमावली ३ वटा
१३	२०७४/७५	नियमावली	गाउँ कार्यपालिकाको (कार्यसम्पादन) नियमावली, २०७४	
१४	२०७४/७५	नियमावली	गाउँ कार्यपालिकाको बैठक सञ्चालन सम्बन्धी नियमावली, २०७४	
१५	२०७५/७६	ऐन	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन , २०७५	ऐन ३ वटा
१६	२०७५/७६	ऐन	अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) ऐन, २०७५	
१७	२०७५/७६	ऐन	आर्थिक ऐन, २०७५	
१८	२०७५/७६	कार्यविधि	"घ" वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	कार्यविधि ७ वटा
१९	२०७५/७६	कार्यविधि	गाउँ कार्यपालिकाको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यवधि, २०७४	
२०	२०७५/७६	कार्यविधि	करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
२१	२०७५/७६	कार्यविधि	उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
२२	२०७५/७६	कार्यविधि	"घ" वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
२३	२०७५/७६	कार्यविधि	करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
२४	२०७५/७६	कार्यविधि	उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
२५	२०७५/७६	नियमावली	कार्यविभाजन नियमावली, २०७४	नियमावली ३ वटा
२६	२०७५/७६	नियमावली	गाउँ कार्यपालिकाको (कार्यसम्पादन) नियमावली, २०७४	
२७	२०७५/७६	नियमावली	गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४	
२८	२०७५/७६	आचारसंहिता	रोहिणी गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७५	आचारसंहिता १ वटा
२९	२०७६/७७	ऐन	विनियोजन ऐन, २०७६	ऐन २ वटा
३०	२०७६/७७	ऐन	आर्थिक ऐन, २०७६	

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	विषय	ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण	कैफियत
३१	२०७६/७७	कार्यविधि	विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि २०७६	कार्यविधि १ वटा
३२	२०७७/७८	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकाको स्थानीय तहमा वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७७	ऐन ३ वटा
३३	२०७७/७८	ऐन	आर्थिक ऐन २०७७ मा संशोधन	
३४	२०७७/७८	ऐन	आर्थिक ऐन, २०७७	
३५	२०७७/७८	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिका मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८	कार्यविधि ६ वटा
३६	२०७७/७८	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
३७	२०७७/७८	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
३८	२०७७/७८	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
३९	२०७७/७८	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण कार्यविधि, २०७७	
४०	२०७७/७८	कार्यविधि	“घ” वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ मा संशोधन	
४१	२०७७/७८	निर्देशिका	रोहिणी गाउँपालिकाको मानव बेचविखन पीडित / प्रभावितहरुको उद्धार, स्वदेश फिर्ती तथा पुनर्स्थापना कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७७	निर्देशिका २ वटा
४२	२०७७/७८	निर्देशिका	एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन निर्देशिका, २०७७	
४३	२०७८/७९	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकाको विनियोजन ऐन, २०७८	ऐन ३ वटा
४४	२०७८/७९	ऐन	आर्थिक ऐन २०७८	
४५	२०७८/७९	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकाको स्थानीय तहका कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी ऐन, २०७८	
४६	२०७८/७९	कार्यविधि	कर्मचारी आन्तरिक पर्यटन काज कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७८	कार्यविधि ५ वटा
४७	२०७८/७९	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिका मेलमिलाप केन्द्र सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८	
४८	२०७८/७९	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिको कार्य सञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
४९	२०७८/७९	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
५०	२०७८/७९	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८	
५१	२०७९/८०	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकामा साविक स्थानीय निकायवाट समायोजन भएका स्थायी कर्मचारीहरुलाई प्रोत्साहन सुविधा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन,२०७९	ऐन २ वटा
५२	२०७९/८०	ऐन	आर्थिक ऐन २०७९	
५३	२०७९/८०	निर्देशिका	रोहिणी गाउँपालिकाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिका २०७९	निर्देशिका १ वटा

क्र.सं.	आर्थिक वर्ष	विषय	ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको विवरण	कैफियत
५४	२०७९/८०	विधेयक	विनियोजन विधेयक २०७९	विधेयक १ वटा
५५	२०८०/८१	ऐन	खानेपानी तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०८०	ऐन ३ वटा
५६	२०८०/८१	ऐन	खानेपानी तथा सरसफाई र स्वच्छता सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको एन,२०७८	
५७	२०८०/८१	ऐन	आर्थिक ऐन २०८०	
५८	२०८०/८१	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिका खाद्य सुरक्षा र पोषणका लागि कृषि क्षेत्रको प्राथमिकीकरण कार्यक्रम संचालन कार्यविधि २०८०	कार्यविधि ८ वटा
५९	२०८०/८१	कार्यविधि	गाउँपालिका अध्यक्ष वालिका संरक्षण अभियान संचालन कार्यबिधी २०८० पहिलो संशोधन	
६०	२०८०/८१	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको मर्मत सम्भार कार्यविधि २०८०	
६१	२०८०/८१	कार्यविधि	विद्युतीय तथा अटो रिक्सा संचालन, व्यवस्थापन तथा नियमन सम्बन्धी कार्यविधि २०८०	
६२	२०८०/८१	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको नगरप्रहरी संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०८०	
६३	२०८०/८१	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको माटो उत्खनन् सम्बन्धी कार्यविधि,२०७९	
६४	२०८०/८१	कार्यविधि	स्थानीय-तहमा-कृषि-स्नातक-प्राविधिक-परिचालन-कार्यविधि-२०७९	
६५	२०८०/८१	कार्यविधि	गाउँपालिका अध्यक्ष वालिका विमा योजना संचालन कार्यविधि, २०८०	
६६	२०८०/८१	निर्देशिका	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिका,२०८०	निर्देशिका १ वटा
६७	२०८०/८१	निति	रोहिणी गाँउपालिकाको जलवायु परिवर्तन नीति, २०८०	निति १ वटा
६८	२०८१/८२	ऐन	रोहिणी गाउँपालिकाको व्यवसाय दर्ता ऐन, २०८१	ऐन २ वटा
६९	२०८१/८२	ऐन	आर्थिक ऐन २०८१	
७०	२०८१/८२	कार्यविधि	घ वर्गको निमार्ण व्यवसायी इजाजत पत्र सम्बन्धी कार्याबिधि २०७५ मा दोश्रो संशोधन।	कार्यविधि २ वटा
७१	२०८१/८२	कार्यविधि	विद्यालय तथा शैक्षिक संस्थाहरुमा अनुदान वितरण सम्बन्धी कार्यविधि-२०८२	
७२	,२०८२/८३	ऐन	आर्थिक ऐन २०८२	ऐन १ वटा
७३	,२०८२/८३	मार्गदर्शन	बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्राथमिकता, मापदण्ड र मार्गदर्शन २०८२/८३	मार्गदर्शन १ वटा
७४	,२०८२/८३	कार्यविधि	पुराना भवनको नक्सा पास नियमित वा अभिलेखिकरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०८२	कार्यविधि २ वटा
७५	,२०८२/८३	कार्यविधि	रोहिणी गाउँपालिकाको माटो उत्खनन सम्बन्धी कार्यविधि(पहिलो संशोधन),२०८२	

स्रोत : गाउँपालिका सुचना तथा प्राविधिक शाखा २०८२

तालिका नं. ११.८ : गाउँपालिकामा भएका ऐन, नीति, कार्यविधिहरूको सङ्ख्या

आ.व.	ऐन	विधेयक	कार्यविधि	नियमावली	निर्देशिका	निति	मापदण्ड	मार्गदर्शन	आचार संहिता	जम्मा
२०७४/७५	८	०	३	३	०	०	०	0	०	१४
२०७५/७६	३	०	७	३	०	०	0	0	१	१४
२०७६/७७	२	०	१	०	०	०	०	0	०	३
२०७७/७८	३	०	६	०	२	०	०	0	०	११
२०७८/७९	३	०	५	०	०	०	०	0	०	८
२०७९/८०	२	१	०	०	१	०	०	0	०	४
२०८०/८१	३	०	८	०	१	१	०	०	०	१३
२०८१/८२	२	०	२	०	०	०	०	०	०	४
,२०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म	१	०	२	०	०	०	०	१	०	४
जम्मा	२७	१	३४	६	४	१	०	१	१	७५

स्रोत : गाउँपालिका सुचना तथा प्राविधिक शाखा २०८२

गाउँपालिकाले सुरुवातका वर्षहरू (२०७४/७५ र २०७५/७६) मा आधारभूत ऐन र नियमावली निर्माणमा बढी जोड दिएको देखिन्छ । पछिल्ला वर्षहरूमा कार्यविधिको सङ्ख्या बढ्नुले गाउँपालिका कार्यान्वयनको चरणमा बढी केन्द्रित भएको संकेत गर्छ । ३४ वटा कार्यविधि निर्माण हुनुले विभिन्न विकास निर्माण, सामाजिक सुरक्षा र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित बनाउन गाउँपालिकाले कानुनी जग बलियो बनाउँदै लगेको देखिन्छ । कानुनहरूको निर्माणले स्थानीय स्तरमा हुने विवाद निरूपण र न्याय सम्पादनका लागि न्यायिक समितिलाई कानुनी आधार प्रदान गरेको छ ।

गाउँपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालनका लागि आवश्यक कानुनी पूर्वाधार निर्माणमा उल्लेखनीय प्रगति गरेको छ । आ.व. २०८२/८३ को फागुनसम्म कुल ७५ वटा ऐन, नियम र कार्यविधिहरू जारी भएका छन् । यसले गाउँपालिकाको प्रशासनिक कार्य प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउनुका साथै स्थानीय स्तरमा सुशासन र न्यायको प्रत्याभूति गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ । आगामी दिनमा निर्माण भएका कानुनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन र समयानुकूल परिमार्जनमा ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

११.६ वित्तीय सुशासन

वित्तीय सुशासन भनेको स्थानीय सरकारको आय-व्यय, योजना तर्जुमा, बजेट निर्माण, कार्यान्वयन, लेखापरीक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया पारदर्शी, जवाफदेही, कानूनी र प्रभावकारी बनाउने प्रणाली हो । यसले गाउँपालिकाको आर्थिक व्यवस्थापनलाई उत्तरदायी बनाउँछ, भ्रष्टाचार घटाउँछ, स्रोतको दिगो उपयोग सुनिश्चित गर्छ र जनविश्वास बढाउँछ । सरकारको वित्तीय स्रोतहरूको पारदर्शी, उत्तरदायी र कुशल व्यवस्थापन वित्तीय सुशासन हो । वित्तीय सुशासनले वित्तीय प्रणालीको स्थिरता, विश्वासनीयता र स्थायित्व सुनिश्चित गर्दछ । स्थानीय तहले विभिन्न शीर्षकबाट प्राप्त वित्तीय स्रोतको पारदर्शी रूपमा परिचलान गरिनु पर्दछ । गाउँपालिकाले वार्षिक बजेट निर्माण, स्रोत परिचालन तथा योजनाको कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिएको छ । यद्यपि बजेट खर्चको अनुपात, योजनाको कार्यान्वयन

दक्षता, आन्तरिक लेखा प्रणालीको पारदर्शिता, र नागरिक सहभागिता पक्षमा अझ सुधारको खाँचो देखिन्छ । गाउँपालिकाले त्रैमासिक रूपमा वित्तीय विवरणहरू आफ्नो वेभसाइटमा सबैको पहुँच हुने गरी राखेको छ । साथै आवश्यक वित्तीय योजनाहरू समेत सार्वजनिक गर्दै आएको छ । वित्तीय अनुशासन कायम गर्नको लागि आर्थिक ऐनको व्यवस्था र खर्चको कार्यविधि अनुसार खर्च गर्ने प्रणाली रहेको छ । ऐन, कानून, कार्यविधि भित्र रहेर नै बजेटका शीर्षकहरूमा खर्च गरिदै आएको छ । न्यून वित्तीय स्रोतबाट अधिकतम लाभ प्राप्त गर्ने कार्यमा गाउँपालिका क्रियाशिल रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाले वित्तीय अनुशासन र जनमुखी बजेट अभ्यास आरम्भ गरे तापनि अझ संस्थागत सुधार र प्रविधिको प्रयोगमार्फत वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र परिणाममुखी ल्याउन सकिन्छ । स्थानीय स्रोत वृद्धि, खर्चको दक्षता, लेखा परीक्षणको सशक्तीकरण र नागरिक सहभागिता मार्फत मात्र दिगो वित्तीय सुशासन सम्भव छ ।

तालिका नं. ११.९ : वित्तीय सुशासन सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०८१/२०८२
१.	कुल आम्दानी आन्तरिक आयको हिस्सा	प्रतिशत	२.७८
२.	प्रतिव्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रू.हजार	१३.५८
३.	वार्षिक आन्तरिक आय रकम	रू.लाखमा	१५३.३६
४.	कुल वार्षिक बजेट	रू.लाखमा	५८८३.७
५.	मासिक रूपमा वडाको आम्दानी र खर्च सार्वजनिक गर्ने वडाहरू	प्रतिशत	१००

स्रोत : गाउँपालिका, लेखा शाखा तथा राजश्व शाखा

गाउँपालिकाले आर्थिक कारोबारलाई पारदर्शी बनाउन सङ्घीय सरकारको 'सूत्र' (SuTRA) प्रणाली पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरेको छ । योजना तर्जुमादेखि कार्यान्वयनसम्म नागरिकको सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ । बेरुजु फर्स्यौटलाई प्राथमिकता दिइएको छ, जसले आर्थिक अनुशासन कायम गर्न मद्दत पुऱ्याएको छ । गाउँपालिकाले वित्तीय सुशासनका क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगति गरेको छ । सूचना प्रविधिको प्रयोग र नियमित लेखापरीक्षणका कारण आर्थिक पारदर्शितामा सुधार आएको छ । बेरुजु न्यूनिकरण र आन्तरिक राजस्व वृद्धि गाउँपालिकाका मुख्य उपलब्धि हुन् । आगामी दिनमा खरिद प्रक्रियालाई अझै प्रतिस्पर्धी बनाउने र सार्वजनिक सम्पत्तिको अभिलेखीकरणलाई व्यवस्थित गर्दै वित्तीय अनुशासनलाई थप सुदृढ बनाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

११.७ गरिबी निवारण

दिगो विकासको लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा गरिबीको दरलाई शून्यमा झार्ने लक्ष्य लिएको छ । गरिवी निवारण संघ, प्रदेश र स्थानीय तहकै साझा विषय भएकाले तीनै तहको सरकारको समन्वय, सहकार्यमा गरिबीको दर घटाउनु जरूरी रहेको छ । गरिबी निवारण गर्ने गाउँपालिकाको प्रमुख दायित्व भए पनि यो एक अन्तरसम्बन्धित विषय भएकोले यसका लागि प्रत्येक अङ्गहरूको भूमिका अपरिहार्य रहन्छ । गरिबी निवारण प्रयासलाई निरन्तरता दिँदै गरिब र धनीबिचको असमानता घटाउनु र आर्थिक समृद्धि प्राप्त गर्नु आजको आवश्यकता हो । आर्थिक र सामाजिक शक्तिको रूपमा रहेको श्रमशक्तिलाई दक्ष र व्यवसायिक बनाउने, स्थानीय तहमा नै रोजगारी अभिवृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्नु गाउँपालिकाको जिम्मेवारी रहेको छ । खाद्य, स्वास्थ्य, शिक्षा, रोजगारी, आवास, सामाजिक सुरक्षा लगायत आधारभूत सेवामा समान पहुँचको सुनिश्चितता नै गरिबी निवारणको मूल मन्त्र हो । गाउँपालिका गरिबी निवारणलाई प्राथमिकतामा राखी विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको भए तापनि अझ दीर्घकालीन, प्रभावकारी र समन्वित प्रयासको खाँचो देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रको ठूलो हिस्सा

विपन्न समुदाय, दैनिक ज्यालादारीमा आश्रित श्रमिक, सीमान्तकृत वर्ग, महिला, दलित र मधेसी समुदायद्वारा बसोबास गरिएको छ । यहाँ शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सीपको पहुँचमा असमानता तथा सामाजिक संरचनाबाट सृजित आर्थिक अवसरको अभावले गरीबीलाई जटिल बनाएको छ । गाउँपालिकाले निःशुल्क स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रममा विपन्न वर्गको समावेश, सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण (जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता, विधवा, एकल महिला), सीप विकास तालिम महिलाहरू, बेरोजगार युवाहरूलाई रोजगारी, रोजगारी कार्यक्रम अन्तर्गत अस्थायी काम सिर्जना, बालबालिकालाई पोषण, पोशाक, छात्रवृत्ति वितरण, आवास निर्माण सहयोग आदि कार्यक्रम मार्फत गरिबी निवारणमा पहल गरेकोछ । गरिबी निवारण केवल सहायता वितरण वा भत्ता केन्द्रित कार्यक्रम मात्र होइन । यो समग्र सामाजिक-आर्थिक रूपान्तरणको प्रक्रिया हो । गाउँपालिकाले आधारभूत तहमा उल्लेखनीय पहल गरे तापनि, दिगो समाधानका लागि दीर्घकालीन रणनीति, अन्तरसंस्थागत समन्वय, प्रविधिको प्रयोग र नागरिक सहभागिता अनिवार्य छ । समावेशी विकासको मार्ग हुँदै सशक्त गरिबी निवारण सम्भव छ ।

तालिका नं. ११.१० : सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण

वडा नं.	जम्मा जन सङ्ख्या	धन सम्पत्तिको पाँच तह (सङ्ख्या)					धन सम्पत्तिको पाँच तह (प्रतिशत)				
		सबै भन्दा गरिव	अलि कति गरिव	मध्यम वर्ग	अलि कति धनी	सवै भन्दा धनी	सबै भन्दा गरिव	अलि कति गरिव	मध्यम वर्ग	अलि कति धनी	सवै भन्दा धनी
१	६,३७२	४५०	६८२	२,१४१	२,०९५	१,००४	७.०६	१०.७	३३.६	३२.८८	१५.७६
२	७,५७८	३०३	६२१	२,८५६	२,६९३	१,१०५	४	८.१९	३७.६९	३५.५४	१४.५८
३	८,५८०	१२८	४०३	२,५९६	३,२९६	२,१५७	१.४९	४.७	३०.२६	३८.४१	२५.१४
४	५,९१९	४३७	६४६	२,४२०	१,७२८	६८८	७.३८	१०.९१	४०.८९	२९.१९	११.६२
५	४,५५४	३७९	५४६	२,००८	१,३१६	३०५	८.३२	११.९९	४४.०९	२८.९	६.७
६	५,०९५	५५५	७६६	१,७७३	१,४८९	५१२	१०.८९	१५.०३	३४.८	२९.२२	१०.०५
७	५,२२९	२३१	६०७	१,९८७	१,९८१	४२३	४.४२	११.६१	३८	३७.८८	८.०९
जम्मा	४३,३२७	२,४८३	४,२७१	१५,७८१	१४,५९८	६,१९४	५.७३	९.८६	३६.४२	३३.६९	१४.३

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ११.२ : सम्पन्नताको वर्गीकरणअनुसार परिवारको वितरण प्रतिशत

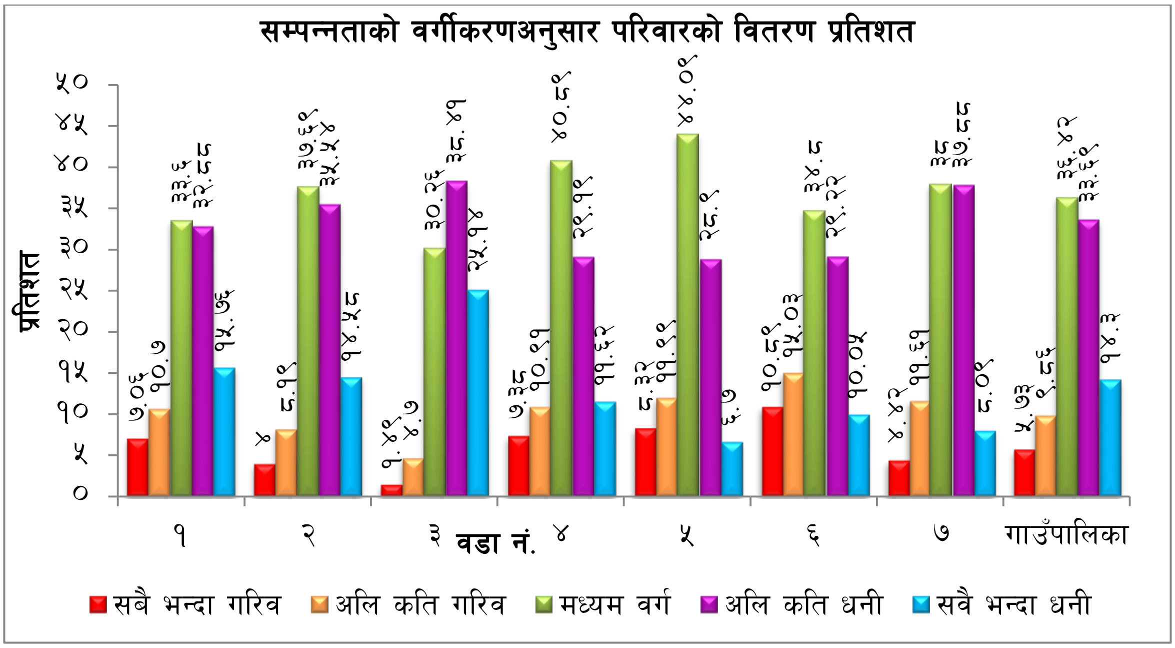

गाउँपालिकामा मध्यम र अलि कति धनी वर्गको सङ्ख्या सबैभन्दा बढी (करिब ७० प्रतिशत) छ । यसले रोहिणीमा आर्थिक रूपमा सक्रिय र उदीयमान जनसङ्ख्याको बाहुल्यता रहेको देखाउँछ । करिब १५.५९ प्रतिशत परिवार (सबैभन्दा गरिब र अलि कति गरिब) गरिबीको रेखा मुनि वा नजिक रहेका छन् । वडागत रूपमा हेर्दा, वडा नं. ६ मा सबैभन्दा बढी गरिबी (१०.८९ प्रतिशत सबैभन्दा गरिब) देखिन्छ भने वडा नं. ३ मा सबैभन्दा कम (१.४९ प्रतिशत) छ । वडा नं. ३ मा सबैभन्दा धनी वर्गको प्रतिशत उच्च (२५.१४ प्रतिशत) हुनुले यस क्षेत्रमा व्यावसायिक र औद्योगिक गतिविधि बढी रहेको संकेत गर्छ ।

यूएनडिपी (UNDP) को मानव विकास सूचकाङ्कमा तीन आयाम समावेश छन् (१) दीर्घ तथा स्वस्थ जीवन, (२) ज्ञान (शिक्षा), र (३) जीवनस्तर (प्रतिव्यक्ति आय) । लुम्बिनी प्रदेशको HDI ०.५६ रहेको छ जो नेपालको राष्ट्रिय औसतभन्दा तल छ र देशमा चौथो स्थानमा छ ।

तालिका नं. ११.११ : मानव विकास सूचकाङ्क (HDI) स्थिति

HDI आयाम	रोहिणी (अनुमानित स्थिति)	लुम्बिनी प्रदेश	नेपाल राष्ट्रिय
जीवन प्रत्याशा	~६७–७० वर्ष	~६९ वर्ष	~७१ वर्ष
शिक्षा सूचकाङ्क	न्यून–मध्यम	कमजोर (साक्षरता ६६%)	मध्यम
प्रतिव्यक्ति आय (अनुमान)	रु. ८०,०००–१,२०,०००/वर्ष	राष्ट्रिय औसतभन्दा कम	~रु. १,८०,०००
समग्र HDI (अनुमानित)	~०.५०–०.५४	०.५६ (२०१९)	~०.५९
HDI तुलनात्मक स्थिति	लुम्बिनी औसतभन्दा कम	राष्ट्रिय चौथो	विश्वमा १४३औँ

गाउँपालिकामा गरिबीको अवस्था सन्तुलित देखिन्छ, जहाँ आधाभन्दा बढी जनसङ्ख्या मध्यम वा सोभन्दा माथिल्लो आर्थिक तहमा रहेका छन् । यद्यपि, १५.५९ प्रतिशत जनसङ्ख्या अझै पनि गरिबीको जोखिममा रहेकाले लक्षित गरिबी निवारण कार्यक्रमहरू आवश्यक देखिन्छ । विशेष गरी वडा नं. ६ जस्ता क्षेत्रमा विशेष आर्थिक प्याकेज र सीपमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी उनीहरूको जीवनस्तर सुधार्न आवश्यक छ । समग्रमा, मध्यम वर्गको ठूलो हिस्साले गाउँपालिकामा लगानी र बजार विस्तारको प्रशस्त सम्भावना रहेको पुष्टि गर्दछ ।

११.८ श्रम तथा रोजगार

श्रम तथा रोजगारीका क्षेत्रमा स्थानीय तहको भूमिकाले केवल आर्थिक विकास मात्र होइन, सामाजिक न्याय र आत्मनिर्भर समाज निर्माणमा समेत महत्त्वपूर्ण योगदान पुर्याउँछ । गाउँपालिकामा पहिलो समस्याको रूपमा व्याप्त बेरोजगारी र अर्ध-बेरोजगारीलाई हटाउनु हो । दोस्रो समस्या, श्रम शक्तिको गुणस्तरमा विकास गर्नु हो । कृषि, पशुपंक्षी र पर्यटनलाई विशेष जोड दिइएको हुँदा रोजगारका अवसरहरू बढाउनको लागि स्थानीय, निजी र स्वयंसेवी सङ्गठनहरूबाट साधन परिचालन गर्न जरूरी देखिन्छ । ग्रामीण रोजगारी प्रवर्द्धनका लागि घरेलु उद्योगको विकास गर्न सकिने प्रशस्त आधारहरू रहेका छन् । वैदेशिक रोजगारी तथा सरकारी सेवाको रोजगारीमा आकर्षण उच्च रहेको छ । प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत एक जना रोजगार संयोजकमार्फत बेरोजगारहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य भइरहेको छ । १ सय दिनको रोजगारीका लागि गत आ.व. वर्षमा ५५ जना छनौट भएका थिए भने, सूचीकृत बेरोजगार गत आ.व.मा २३३ जना र चालु आ.व.मा १८४ जना रहेका छन् । गाउँपालिकाको ठूलो जनसङ्ख्या कृषि, निर्माण, साना व्यवसाय र वैदेशिक रोजगारीमा सङ्लग्न छ । धेरैजसो श्रमिक असङ्गठित क्षेत्रमा कार्यरत छन् र सीप अभाव, न्यून पारिश्रमिक, रोजगारीको अनिश्चितता तथा सामाजिक सुरक्षा नहुनु प्रमुख समस्या हो । वैदेशिक रोजगारी जाने युवाको सङ्ख्या उच्च भए तापनि त्यहाँ पनि श्रमिक शोषण, जोखिमयुक्त कार्य र न्यून आम्दानी देखिन्छ । श्रम तथा रोजगारी क्षेत्रको सुदृढीकरण स्थानीय तहमा समृद्धिको आधार हो । गाउँपालिकाले श्रमिकमैत्री

कार्यक्रमहरू थालेको भए पनि दीर्घकालीन रणनीति, श्रम अधिकारको संरक्षण, रोजगारी सिर्जना र सामाजिक सुरक्षा विस्तार गर्न अझ गम्भीर पहल आवश्यक छ । सीपयुक्त श्रमिक र उत्पादनशील रोजगारी मार्फत सामाजिक सुरक्षा, समुन्नत गाउँपालिका बनाउन आत्मसात गर्नुपर्ने समय आएको छ ।

तालिका नं. ११.१२ : श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी विभिन्न सूचकको अवस्था

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१.	रोजगारी सिर्जना गर्न सञ्चालित आयोजना	सङ्ख्या	नेपाल सरकार र विश्व बैंक	नेपाल सरकार र विश्व बैंक	नेपाल सरकार र विश्व बैंक	नेपाल सरकार र विश्व बैंक	नेपाल सरकार र विश्व बैंक
२.	सुचीकृत बेरोजगार	सङ्ख्या	१९९	२९८	२२६	२३३	१८४
	सुचीकृत बेरोजगार पुरूष	सङ्ख्या	७४	९६	६१	५४	२८
	सुचीकृत बेरोजगार महिला	सङ्ख्या	१२५	२०२	१६५	१७९	१५६
३.	रोजगारीमा छनौट व्यक्ति	सङ्ख्या	७२	५३	६३	५५	
४.	कृषि, उद्योग एवम् पूर्वाधार जस्ता क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	प्रतिशत	७०+				
५.	वैदेशिक रोजगारीमा जाने	प्रतिशत	३+				

रोजगारी क्षेत्र	अनुमानित सहभागिता	लिंग विशेषता	मुख्य समस्या
कृषि तथा पशुपालन	~६५–७०%	महिला बढी संलग्न	न्यून उत्पादकता, मौसमी
निर्माण/श्रम (अनौपचारिक)	~१०–१५%	पुरुष बढी	असुरक्षित, अनियमित
व्यापार/सेवा क्षेत्र	~५–८%	पुरुष बढी	सीमित बजार
बैदेशिक रोजगारी	~१०–१५% घरधुरी	पुरुष बहुल	दक्षताको अभाव
सरकारी/संगठित क्षेत्र	~२–३%	पुरुष बढी	सीमित सिट
बेरोजगार (खोजिरहेका)	~१०–१५% (युवा)	युवा पुरुष/महिला	सीप मिसमेच

स्रोत : गाउँपालिका श्रम तथा रोजगार शाखा, २०८२

गाउँपालिकामा १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहको बाहुल्यता छ, जो आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसङ्ख्या मानिन्छ । यहाँको ठूलो हिस्सा अझै पनि कृषि र पशुपालनमा आश्रित छ । यद्यपि, वैदेशिक रोजगारी र स्थानीय व्यापारमा सङ्लग्न हुनेहरूको सङ्ख्या पनि बढ्दो छ । सिद्धार्थ राजमार्ग र भैरहवा-परासी कोरिडोरको नजिक भएकाले निर्माण र उद्योग क्षेत्रमा पनि स्थानीय श्रमिकहरूको सहभागिता देखिन्छ ।

११.९ सामाजिक न्याय, समावेशीकरण र समानता

स्थानीय तहको विकासको मूल आत्मा भनेको सामाजिक न्याय, समावेशीकरण र समानताको सुनिश्चितता हो । राज्यको सेवा, स्रोत र अवसरहरूमा सबै वर्ग, समुदाय, लिङ्ग र भौगोलिक क्षेत्रको समान पहुँच कायम नगरीकन समृद्धि सम्भव छैन । गाउँपालिकाले पछिल्लो समय सामाजिक

समावेशीकरणका केही सकारात्मक पहलहरू अघि सारेको छ, जस्तै : वडा र गाउँपालिकास्तरमा योजना छनोटमा दलित, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहको सहभागिता, महिला उद्यम सहायता, दलित बस्तीमा पूर्वाधार निर्माण, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सहायक उपकरण वितरण, दलित र पिछडिएका वर्गका बालबालिकालाई छात्रवृत्ति तथा पोषण कार्यक्रम, समावेशी नियुक्ति र प्रतिनिधित्व, वडा समिति तथा उपभोक्ता समितिमा विविध समुदायको सहभागिता, अपाङ्गता परिचयपत्र, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, स्वास्थ्य बीमा जस्ता सेवामा पहुँच विस्तार आदि । यद्यपि केही समावेशी कार्यक्रम अघि बढाइएका छन् तर व्यवहारमा सामाजिक असमानता अझै विद्यमान छ । विशेष गरी महिला, मुस्लिम समुदाय, दलित र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी तथा निर्णय प्रक्रियामा पहुँच अपेक्षाकृत न्यून छ । सीमान्तकृत समुदायले सेवाप्रवाहमा विभेद महसुस गर्ने अवस्था पनि देखिन्छ । सामाजिक न्याय, समावेशीकरण र समानता नीतिको केन्द्रमा राखेर मात्र समाज रूपान्तरण सम्भव हुन्छ । गाउँपालिकाले यस दिशामा थालनी गरिसकेको छ, तर त्यसलाई अझ संस्थागत, प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउँदै जान आवश्यक छ । सबैका लागि समान अवसर, सम्मान र सेवा भन्ने मूलमन्त्रलाई व्यवहारमा उतार्न आवश्यक छ ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ का अनुसार गाउँपालिकामा भाषिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, जातजातिगत, धार्मिक विविधताको समिश्रण रहेको छ । यहाँ नेपालीका साथै भोजपुरी, अवधी, थारू, उर्दु, नेवारी हिन्दी लगायतका भाषाभाषिका मानिसहरूको बसोबास रहेको छ । यहाँ ७५.५५ प्रतिशत हिन्दू, २४.१५ प्रतिशत इस्लाम, ०.१७ प्रतिशत क्रिस्चियन र ०.१३ प्रतिशत बुद्ध धर्म मान्ने गरेका छन् । यहाँका करिब ६९.९० प्रतिशत जनसङ्ख्याको मातृभाषा भोजपुरी रहेको छ भने अवधी २२.९८ प्रतिशत र थारू ३.२८ प्रतिशत भाषा मातृभाषा हुने जनसङ्ख्या रहेका छन् र बाँकी अन्य रहेका छन् । यहाँ सबैभन्दा बढी करिब २३.४८ प्रतिशत मुसल्मान, करिव १५.४० प्रतिशत यादव र करिब ११.०६ प्रतिशत चमार/हरिजन/राम जातिका छन् । साथै गाउँपालिकामा रहेका ४९ जातजातिमध्ये बाँकी विभिन्न जातिका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँका कुल जनसङ्ख्यामध्ये २.१० प्रतिशत अपाङ्गता भएका व्यक्ति रहेका छन् भने लोपोन्मुख तथा अल्पसङ्ख्यक समुदायको पनि बसोबास रहेको छ ।

११.१० तथ्याङ्क व्यवस्थापन

तथ्याङ्क नीति तथा योजना तर्जुमाको आधार हो । संविधानले गाउँपालिका तथ्याङ्क लाई स्थानीय सरकारको एकल अधिकारमा राखेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ च मा स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय तथ्याङ्क समबन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, आधारभूत तथ्याङ्क सङ्कलन र व्यवस्थापन, जन्म, मृत्यु, विवाह, सम्बन्ध विच्छेद, बसाइँसराई दर्ता र पारिवारिक लगतको अभिलेख तथा पञ्जकिरण व्यवस्थापन, सूचना तथा सञ्चार, प्रविधियुक्त आधारभूत तथ्याङ्कको सङ्कलन र व्यवस्थापन, स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख सङ्कलन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने व्यवस्था गरेको छ । गाउँपालिकाले पार्श्वचित्र, २०७६/७७ मा तयार गरेको छ तर पूनरावलोकन भने गरेको छैन । पार्श्वचित्रलाई अद्यावधिक गर्ने र यसलाई डिजिटलाइजेसनतिर लाने कुरामा गाउँपालिका प्रयासरत रहेको छ । गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटीमार्फत् सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भइरहेको छ । गाउपालिका स्तरीय आयोजना वैंक निर्माणका लागि अग्रसरता लिइएको छ । लाभलागत विश्लेषणका आधारमा योजनाको छनौट तथा कार्यान्वयन हुने गरेको छ । सङ्घीय ऐन तथा स्थानीय कार्यविधि अनुसार वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमाको प्रकृया अवलम्बन गरी स्थानीय वस्तुगत विवरण, तथ्याङ्क र आवश्यकताको आधारमा योजना तर्जुमाको अभ्यास रहेको छ । स्थानीय

शासनमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन केवल प्राविधिक प्रक्रिया होइन; यो सुशासन, पारदर्शिता र समावेशी विकासको आधार हो । रोहिणी गाउँपालिकाले यो क्षेत्रमा केही थालनी गरिसकेको छ, तर डिजिटल रूपान्तरण, नियमित अद्यावधिक र नागरिकमैत्री पहुँचमा अझ ठोस पहल आवश्यक छ । डाटामा आधारित योजना, पारदर्शी सेवा र समावेशी निर्णयलाई संस्थागत गर्नुपर्ने छ ।

११.११ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

योजना तर्जुमा भनेको विकासको संरचित प्रक्रिया हो, जसले नागरिकका आवश्यकताहरूलाई पहिचान गरी त्यसको समाधानका लागि लक्षित कार्यक्रम, बजेट, स्रोत र कार्यप्रणाली तयार गर्छ । स्थानीय तहले गर्ने योजनाको तर्जुमा प्रक्रिया प्रभावकारी, समावेशी र तथ्याङ्कमा आधारित हुन आवश्यक हुन्छ । यसबाट सामाजिक न्याय, समावेशी विकास र स्रोतको न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको तथ्याङ्कीय अधिकार स्पष्ट गरेको छ। योजना तर्जुमा ७ चरणमा पूरा गर्नुपर्ने कानूनी मान्यता रहेको छ । नेपालमा प्रथम योजना वि.सं.२०१३ देखि योजनाबद्ध विकास सुरू भई आव २०८१/०८२ देखि २०८५/०८६ सम्म सोह्रौं योजना सुरू भएको छ । संविधानले स्थानीय तहलाई आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषयमा वार्षिक बजेट बनाउने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । सोहि अनुसार रोहिणी गाउँपालिकाले पनि आ.व. २०७९/८० देखि २०८३/८४ सम्मलाई प्रथम आवधिक योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा छ । गाउँपालिकाको विकास नीति तर्जुमा गर्ने काम जति महत्त्वपूर्ण हुन्छ त्यति नै महत्त्वपूर्ण विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको विश्लेषण गर्ने काम हुन्छ। गाउँपालिकाको नीति निर्माण, आवधिक योजना, अध्ययन र अनुसन्धानमा सबै भन्दा पहिला आवश्यक पर्ने कुरा तथ्याङ्क रहेको हुन्छ। सहि तथ्याङ्कले राम्रो नीति, नियम र भविष्यको योजना बनाउन ठूलो सहयोग पुर्‍याउँछ। गाउँपालिका स्थापना भएपछि प्राथमिक तथ्याङ्क सङ्कलन भएको छैन। वि.सं. २०७८ को तथ्याङ्कको भरमा योजना निर्माण भईरहेका छ। गाउापालिकाको आवधिक योजना पनि २०७८ को जनगणना र प्राथमिक तथा द्वितीय तथ्याङ्कको आधारमा तयार गरिएको छ । गाउँपालिकाले योजना तर्जुमा प्रक्रियामा जनसहभागिता बढाउने प्रयास गरेको छ । वडा तहमा अन्तरक्रिया, दलित र महिला समुहसँगको छलफल तथा प्राथमिकताको आधारमा योजना छनोट भइरहेको छ । यद्यपि, अझै पनि तथ्याङ्कको प्रयोग सीमित छ, बजेट स्रोतमा सीमितता हुँदा योजना कटौती हुने, समावेशी दृष्टिकोण पूर्णरूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको, दीर्घकालीन योजना कार्यान्वयनको अभाव देखिन्छ ।

योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रभावकारी, समावेशी, पारदर्शी र तथ्याङ्कमा आधारित हुन जरूरी छ । गाउँपालिकाले सामुदायिक सहभागिता र आवश्यकता पहिचानमा केही राम्रो अभ्यास सुरू गरिसकेको छ । स्रोतको अधिकतम उपयोग, तथ्याङ्कमूलक निर्णय, दीर्घकालीन दृष्टिकोण र समावेशीकरणमा बल दिँदै योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रणालीलाई अझ मजबुत बनाउनु पर्दछ ।

११.१२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

गाउँपालिकामा उपप्रमुखको संयोजकत्त्वमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन हुँदै आएको छ । अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जुन आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ । अनुगमनले योजनाको कार्यान्वयनको निरन्तर निरीक्षण गर्छ भने मूल्याङ्कनले योजनाको गुणस्तर, प्रभाव, लागत-लाभ तथा स्थायित्वको मूल्याङ्कन गर्छ । यी दुई प्रक्रिया सुशासन, पारदर्शिता, जवाफदेहिता र नागरिक विश्वासको मेरूदण्ड हुन् । यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई आयोजनालाई सही बाटोमा हिडाउनु हो । मूल्याङ्कन भनेको कार्यान्वयनको चरणमा रहेका वा सम्पन्न भएका नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको

सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, दिगोपना तथा प्रभावहरूकाबोरमा आन्तरिक तथा बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट गरिने कार्य हो । अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यको प्रगति प्रतिवेदन तयार हुने गरेको छ । वडास्तरीय योजना निरीक्षण हुने गरेको छ । सामाजिक लेखा परीक्षण गर्ने गरिएको छ । गाउँपालिकाले बजार अनुगमन निर्देशिका बनाएको छ । स्थानीय तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकासका लागि प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७५ तयार भएको छ। आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरी पृष्ठपोषणका आधारमा आगामी योजना तर्जुमा गर्ने पद्धतिलाई संस्थागत गर्न सकिएको अवस्था देखिदैन ।

प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीले सुशासन, समावेशी विकास र दीर्घकालीन प्रभाव ल्याउँछ । M&E लाई केवल एक प्रक्रिया नभई विकासको गतिको इञ्जिनका रूपमा लिने दृष्टिकोण आवश्यक छ । त्यसका लागि डिजिटल प्रविधिको प्रयोग, सशक्त मानव संसाधन, नागरिक सहभागिता र नियमित मूल्याङ्कन अभ्यास अनिवार्य छ ।

११.१३ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको (LISA) नतिजा

स्थानीय तहको कार्यप्रकृया तथा उपलब्धीको वारेमा लेखाजोखा गरी सबल र दुर्वल पक्षहरूको पहिचान गर्न र स्थानीय तहको विचमा तुलनायोग्य सूचकहरूको तर्जुमा गरी प्रतिस्पर्धात्मक सुधारमा अग्रसर गराई स्थानीय तहलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ८० को प्रयोजनको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तह संस्थागत स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि २०७७ (पहिलो संसोधन २०७८ पौष १८) जारी गरेको छ । यस सन्दर्भमा गाउँपालिकाले पाँच आर्थिक वर्षमा (२०७६/७७, २०७७/७८, २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/०८१) मा संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन सम्पन्न गरेको छ । यसबाट निर्धारित सूचकहरूमा गाउँपालिकाले कमिक रूपमा प्रगति गर्दै गएको देखिन्छ । पाँच आर्थिक वर्षको प्रगति उन्मुख विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११.१३ : संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको (LISA) नतिजा

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	अंक भार	आ.व. २०७६/७७		आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१	
			प्राप्तांक	प्रतिशत	प्राप्तांक	प्रतिशत	प्राप्तांक	प्रतिशत	प्राप्तांक	प्रतिशत	प्राप्तांक	प्रतिशत
१	शासकीय प्रवन्ध	९	६.५	७२.२२%	६.५	७२.२२%	७	७७.७८%	७	७७.७८%	७	७७.७८%
२	संगठन तथा प्रशासन	८	४.७५	५९.३८%	५	६२.५०%	५	६२.५०%	५.२५	६५.६३%	५	६२.५०%
३	वार्षिक वजेट तथा योजना तर्जुमा व्यवस्थापन	११	४	३६.३६%	४.५	४०.९१%	४.७५	४३.१८%	४.५	४०.९१%	३	२७.२७%
४	वित्तिय एवम् आर्थिक व्यवस्थापन	११	५.२५	४७.७३%	७	६३.६४%	८	७२.७३%	७.७५	७०.४५%	६.५	५९.०९%
५	सार्वजनिक सेवा प्रवाह	१६	८.२५	५१.५६%	९.२५	५७.८१%	९	५६.२५%	११	६८.७५%	१०.२५	६४.०६%
६	न्यायिक कार्यसम्पादन	७	५.५	७८.५७%	४.५	६४.२९%	६.५	९२.८६%	६	८५.७१%	५.५	७८.५७%
७	भौतिक पूर्वाधार	१३	३	२३.०८%	५	३८.४६%	५.५	४२.३१%	४	३०.७७%	५.७५	४४.२३%
८	सामाजिक समावेशीकरण	१०	४	४०.००%	४	४०.००%	५	५०.००%	५.५	५५.००%	५	५०.००%
९	वातावरण संरक्षण तथा विपद व्यवस्थापन	९	३	३३.३३%	२.५	२७.७८%	२	२२.२२%	२	२२.२२%	३	३३.३३%
१०	सहकार्य र समन्वय	६	२.२५	३७.५०%	२.५	४१.६७%	१	१६.६७%	२	३३.३३%	३	५०.००%
	कुल जम्मा	**१००**	**४६.५**	**४६.५०%**	**५०.७५**	**५०.७५%**	**५३.७५**	**५३.७५%**	**५५**	**५५.००%**	**५४**	**५४.००%**

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

चार्ट नं. ११.३ : संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको (LISA) नतिजा प्रतिशत

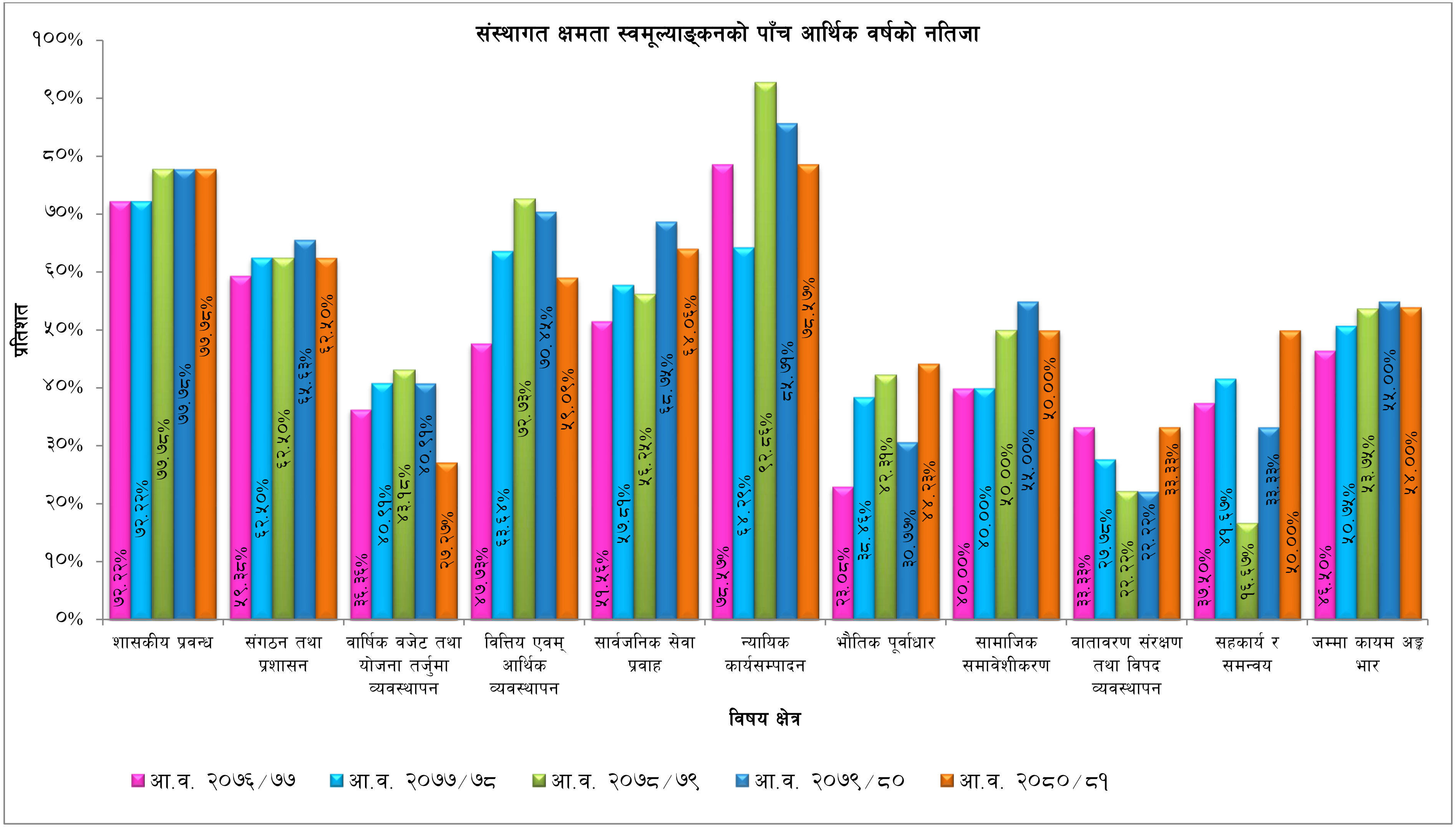

तालिका नं. ११.१४ : रूपन्देही जिल्लाका स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (LISA) नतिजा

क्र.सं.	स्थानीय तह	जम्मा कायम अङ्क भार				
		आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८	आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
१	बुटवल उपमहानगरपालिका	८६.२५%	९०.५०%	९४.७५%	९४.२५%	९६.००%
२	देवदह नगरपालिका	४०.५०%	५५.५०%	६२.२५%	७४.५०%	९५.२५%
३	गैडहवा गाउँपालिका	३३.५०%	५५.००%	६६.५०%	८०.००%	७६.००%
४	कन्चन गाउँपालिका	४५.२५%	५५.५०%	५५.५०%	७३.२५%	८८.००%
५	कोटहीमाई गाउँपालिका	४०%	५१.५०%	६०.७५%	४५.७५%	६०.००%
६	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	५३.२५%	४९.५०%	७२.५०%	८२.२५%	८३.२५%
७	मर्चवारी गाउँपालिका	२२.५०%	५४.७५%	५१.७५%	४५.२५%	७७.५०%
८	मायादेवी गाउँपालिका	५३%	५७.००%	६७.५०%	८८.५०%	८१.७५%
९	ओमसतिया गाउँपालिका	४५.७५%	५८.२५%	६८.२५%	७१.००%	७२.७५%
१०	रोहिणी गाउँपालिका	४६.५०%	५०.७५%	५३.७५%	५५.००%	५४.००%
११	सैनामैना नगरपालिका	५८.७५%	७३.००%	७५.२५%	८२.५०%	८६.७५%
१२	सम्मरीमाई गाउँपालिका	५४.५०%	-	८४.००%	७७.००%	७७.७५%
१३	सिद्धार्थनगर नगरपालिका	७७.५०%	८१.७५%	८३.००%	८५.५०%	९१.७५%
१४	सियारी गाउँपालिका	५४.२५%	६०.५०%	७०.००%	८८.५०%	९३.७५%
१५	शुद्धोधन गाउँपालिका	४६.७५%	८०.२५%	५१.२५%	६७.२५%	९०.२५%
१६	तिलोत्तमा नगरापालिका	८२.२५%	८९.००%	९५.७५%	९७.००%	९७.२५%

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

चार्ट नं. ११.४ : रूपन्देही जिल्लाका स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (LISA) नतिजा

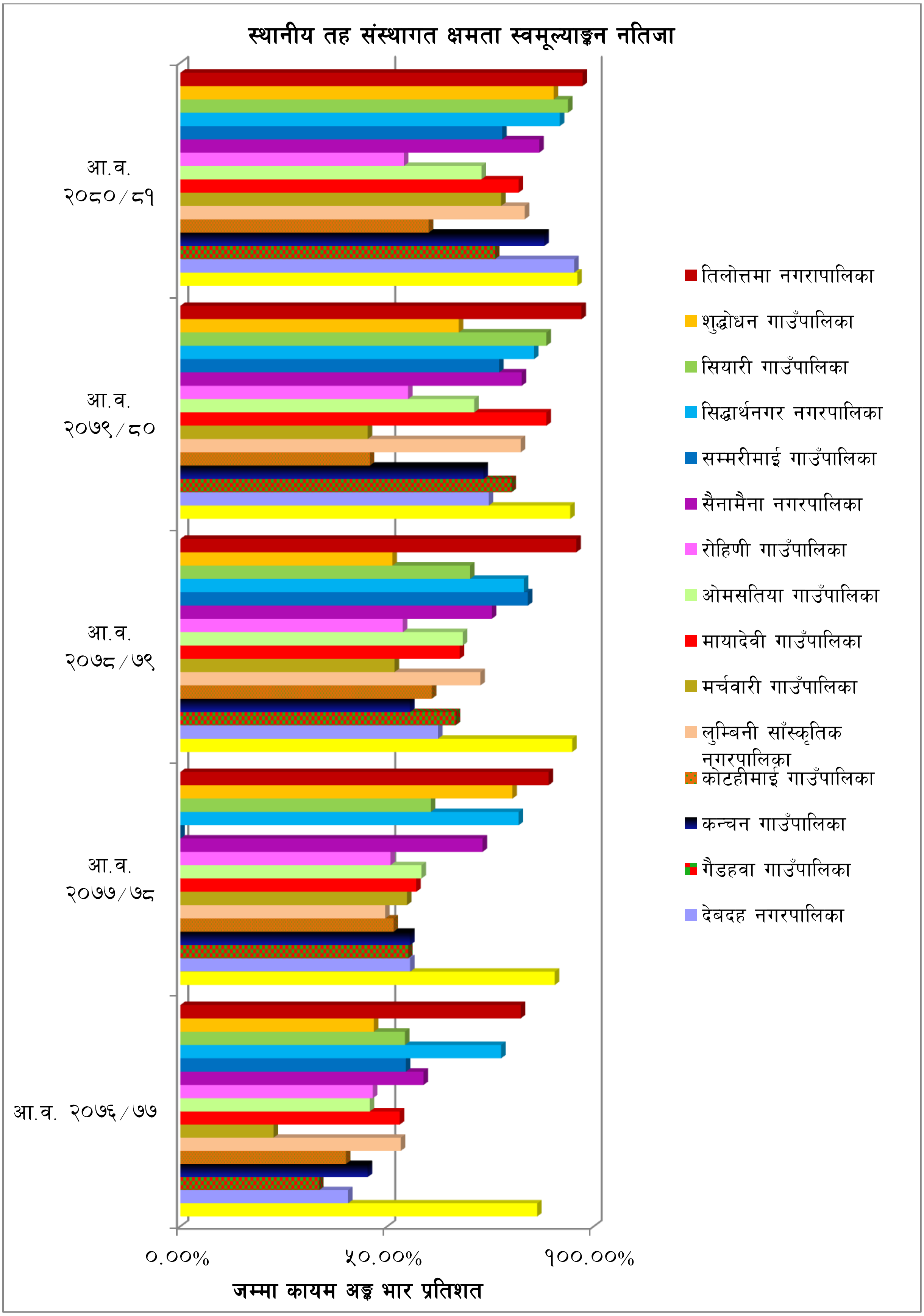

तालिका नं. ११.१५ : संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको अवस्था

आर्थिक वर्ष	जम्मा प्राप्त अङ्क प्रतिशतमा	समग्र स्थिति प्रतिशतमा	प्रक्रियागत स्थिति प्रतिशतमा	परिणात्मक स्थिति प्रतिशतमा
आ.व. २०७६/७७	४६.५०%	५९.५२%	३६.७६%	४७.७८%
आ.व. २०७७/७८	५०.७५%	६०.७१%	४१.१८%	५३.३३%
आ.व. २०७८/७९	५३.७५%	६३.१०%	४८.५३%	५३.३३%
आ.व. २०७९/८०	५५.००%	६४.२९%	४८.५३%	५५.५६%
आ.व. २०८०/८१	५४.००%	५९.५२%	५०.००%	५४.४४%

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

चार्ट नं. ११.५ : संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको पाँच आर्थिक वर्षको अवस्था

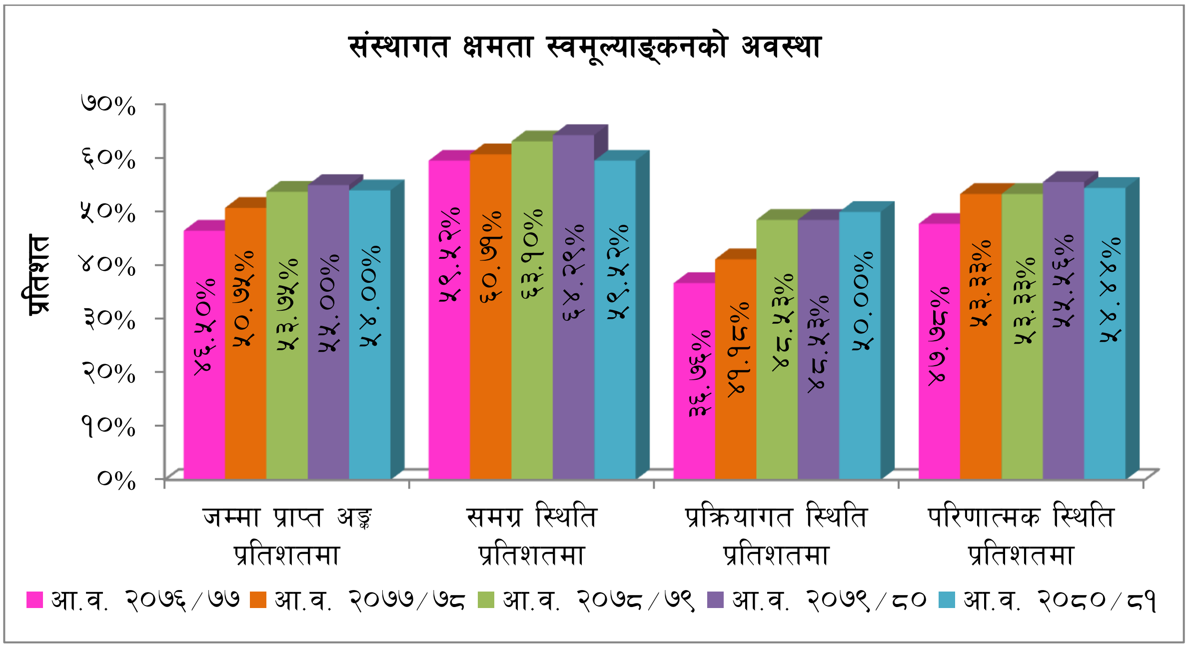

चार्ट नं. ११.६ : संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको शीर्षकगत आ.व. २०८०/८१ अवस्था

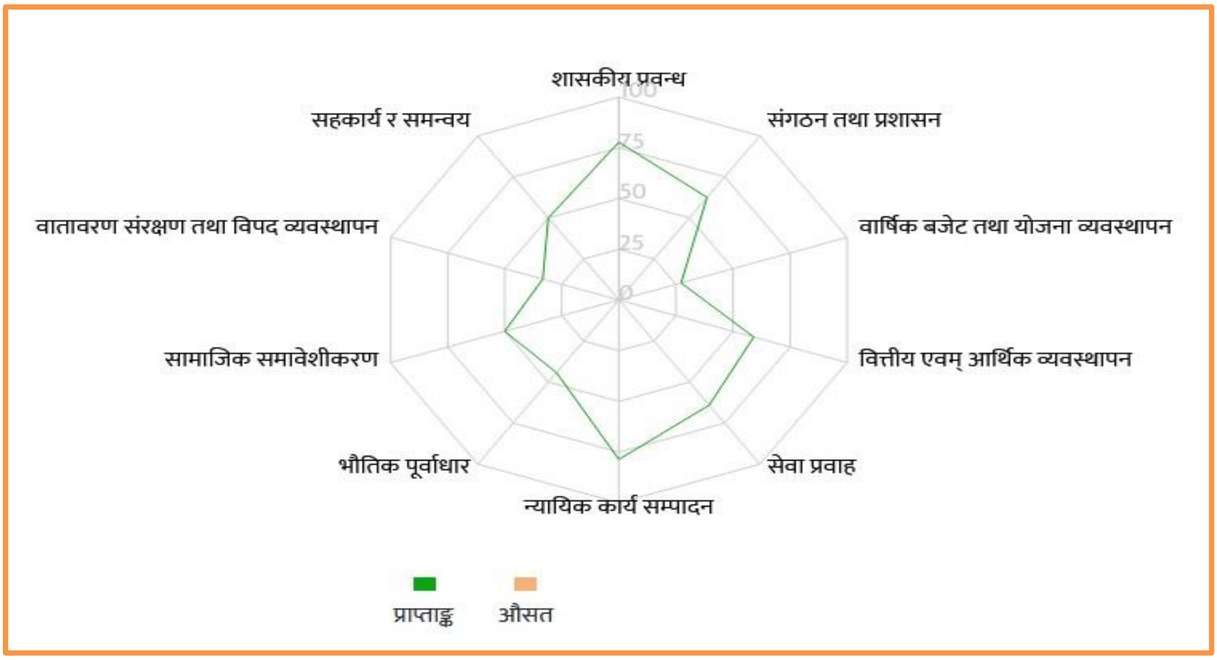

११.१४ वित्तीय सुशासन जोखिम मुल्याङ्कन

वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन भनेको स्थानीय तहको आर्थिक गतिविधिहरूमा हुने सम्भावित जोखिमहरूको पहिचान, विश्लेषण, र व्यवस्थापनको प्रक्रिया हो । यसको उद्देश्य स्रोतको प्रभावकारी उपयोग, पारदर्शिता, र वित्तीय स्थायित्व कायम गर्नु हो । स्थानीय तहको वित्तीय प्रणाली व्यवस्थित, पारदर्शी, विधिसम्मत र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय वित्त व्यवस्थापनका सम्भावित जोखिमका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी यसको लेखाजोखाको माध्यमबाट स्थानीय तहको वित्तीय सुशासनलाई संस्थागत गर्न वान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ८० को प्रयोजनको लागि सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७७ तर्जुमा गरेको छ । स्थानीय तहमा वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनले वित्तीय अनुशासन, पारदर्शिता, र जवाफदेहितालाई मजबुत बनाउँदै दीर्घकालीन विकासका लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ । यसले आर्थिक निर्णय प्रक्रियामा स्पष्टता र स्थायित्व सुनिश्चित गर्न मद्दत पुर्याउँछ । गाउँपालिकाले आ.व २०७८/७९ दखि आ.व २०८०/८१ सम्ममा गरेको वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको नतिजाबाट समेत गाउँपालिका वित्तीय सुशासन तर्फ प्रगति उन्मुख भएको देखिन्छ ।

तालिका नं. ११.१६ : वित्तीय सुशासन लेखाजोखाको वर्गीकरण

अङ्कभार	मुल्याङ्कन
४० सम्म	उच्च जोखिम
४१ देखि ८० सम्म	मध्यम जोखिम
८१ भन्दा माथि	न्यून जोखिम

तालिका नं. ११.१७ : वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको नतिजा

आर्थिक वर्ष	जम्मा प्राप्ताङ्क	योजना बजेट तथा कार्यक्रम व्यवस्थापन	कार्यान्वयन क्षमता तथा व्यवस्थापन	लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन	अनुगमन मूल्याङ्कन तथा लेखा परिक्षण	राजस्व व्यवस्थापन
आ.व. २०७८/७९	५१	११.५	१५.५	१२	५	७
आ.व. २०७९/८०	५८.५	१५.५	१७	११	६	९
आ.व. २०८०/८१	५३	१३	१९	१०	५	६

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

चार्ट नं. ११.७ : वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको नतिजा

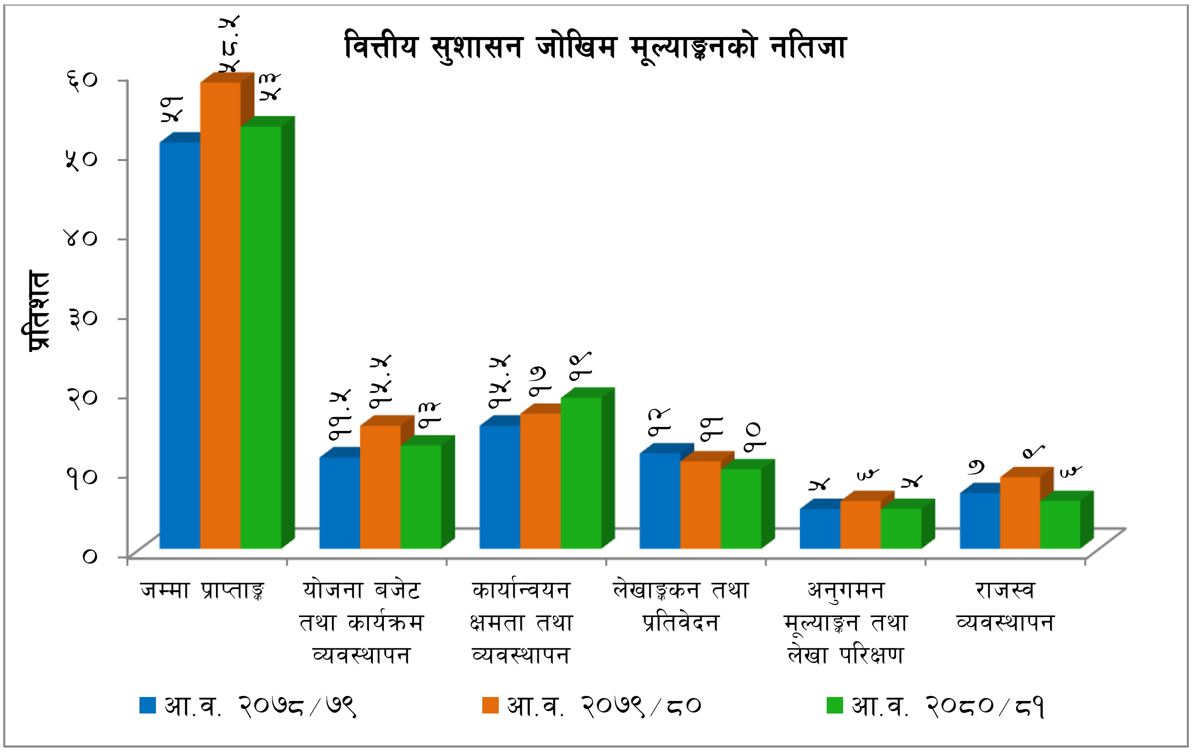

आर्थिक वर्ष २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/८१ का वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन नतिजा अनुसार गाउँपालिकाले क्रमशः ५१, ५८.५ र ५३ अंक प्राप्त गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको समग्र वित्तीय प्रदर्शनमा स्थिरता देखिँदैन् । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा राम्रो प्रगति देखिए पनि पछिल्लो वर्ष ५.५ अंकले स्कोर घट्नुले कार्यसम्पादनमा केही चुनौतीहरू थपिएको संकेत गर्छ ।

योजना, बजेट तथा कार्यक्रम व्यवस्थापन सूचकमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा उल्लेखनीय सुधार देखिएको छ । यसको अर्थ योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन तथा कार्यक्रम व्यवस्थापनमा संस्थागत प्रक्रिया बलियो हुँदै गएको थियो । तर आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा केही गिरावट देखिएकाले योजना कार्यान्वयन र बजेट अनुशासनमा अझ सुधार आवश्यक देखिन्छ ।

कार्यान्वयन क्षमता तथा सम्पत्ति व्यवस्थापन सूचकमा सुधार देखिएको छ । यसले विकास आयोजना कार्यान्वयन, सम्पत्ति अभिलेखीकरण तथा मर्मतसम्भार व्यवस्थापनमा केही सुधार देखिएको संकेत गर्दछ । यसले गाउँपालिकाको बजेट खर्च गर्ने क्षमता र योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रशासनिक दक्षतामा वृद्धि भएको देखाउँछ ।

लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन सूचकमा क्रमशः गिरावट देखिएको छ । यसले लेखा प्रणाली, वित्तीय प्रतिवेदन समयमै तयार गर्ने, तथा अभिलेख व्यवस्थापनमा सुधारको आवश्यकता रहेको देखाउँछ ।

अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा परीक्षण सूचकमा स्थिर अवस्था देखिन्छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली सञ्चालन भइरहेको भए पनि अनुगमन संयन्त्र कमजोर हुनु, बेरुजु फछ्र्यौटमा ढिलाइ हुनु वा आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रभावकारी नहुनु जस्ता कारण देखिएकोले यसलाई अझ प्रभावकारी बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

राजस्व व्यवस्थापन सूचकमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा राजस्व संकलन तथा व्यवस्थापनमा सुधार देखिए पनि आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा पुनः कमी आएको छ । यसले आन्तरिक स्रोत परिचालन, कर दायरा विस्तार तथा राजस्व प्रशासन सुदृढीकरणमा थप प्रयास आवश्यक रहेको देखाउँछ ।

समग्रमा हेर्दा, गाउँपालिकामा वित्तीय सुशासनको अवस्था मध्यम स्तरको देखिन्छ । केही क्षेत्रमा सुधारका संकेत भए पनि लेखाङ्कन प्रणाली, सम्पत्ति व्यवस्थापन, राजस्व सङ्कलन तथा अनुगमन प्रणालीमा थप सुदृढीकरण आवश्यक देखिन्छ । यदि योजना निर्माण, वित्तीय पारदर्शिता, नियमित अनुगमन तथा राजस्व प्रशासनलाई थप प्रभावकारी बनाइयो भने भविष्यमा वित्तीय सुशासनको स्तर अझ सुधार हुन सक्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. ११.१८ : स्थानीय तह अनुसार वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको अवस्था

क्र.सं.	स्थानीय तह	जम्मा प्राप्ताङ्क		
		आ.व. २०७८/७९	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१
१	बुटवल उपमहानगरपालिका	७४	८०.५	-
२	देवदह नगरपालिका	५०.५	६३.५	८४
३	गैडहवा गाउँपालिका	५८	७४	-
४	कन्चन गाउँपालिका	५८	७५.५	७०
५	कोटहीमाई गाउँपालिका	६९.५	४७	४८.५
६	लुम्बिनी सांस्कृतिक नगरपालिका	७३	६७.५	४५.५
७	मर्चवारी गाउँपालिका	४३	५३.५	-
८	मायादेवी गाउँपालिका	६९	६५.५	७२
९	ओमसतिया गाउँपालिका	७२	५४.५	-
१०	रोहिणी गाउँपालिका	५१	५८.५	५३
११	सैनामैना नगरपालिका	८१	८४.५	८१
१२	सम्मरीमाई गाउँपालिका	६५.५	४०.५	४०.५
१३	सिद्धार्थनगर नगरपालिका	७०	७४.५	७९.५
१४	सियारी गाउँपालिका	५७	७५.५	८४
१५	शुद्धोधन गाउँपालिका	५८	५५.५	७७
१६	तिलोत्तमा नगरापालिका	८०	८५.५	८५.५

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

चार्ट नं. ११.८ : वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन विषयक्षेत्रगत आ.व. २०८०/८१ अवस्था

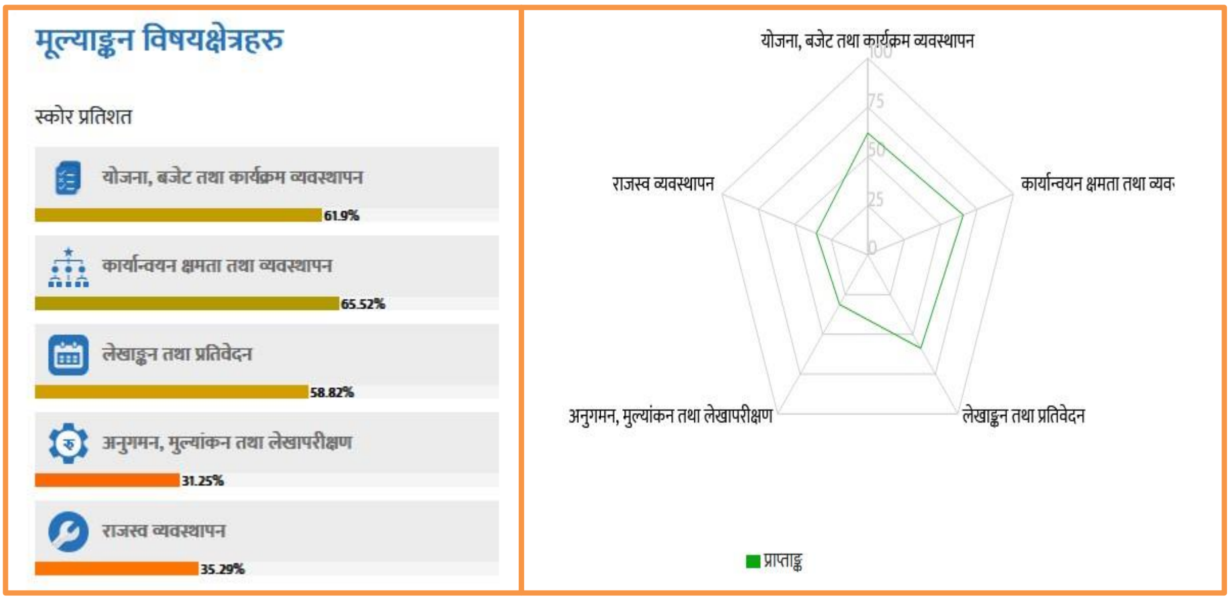

चार्ट नं. ११.९ : वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको श्रेणी सूचकाङ्क

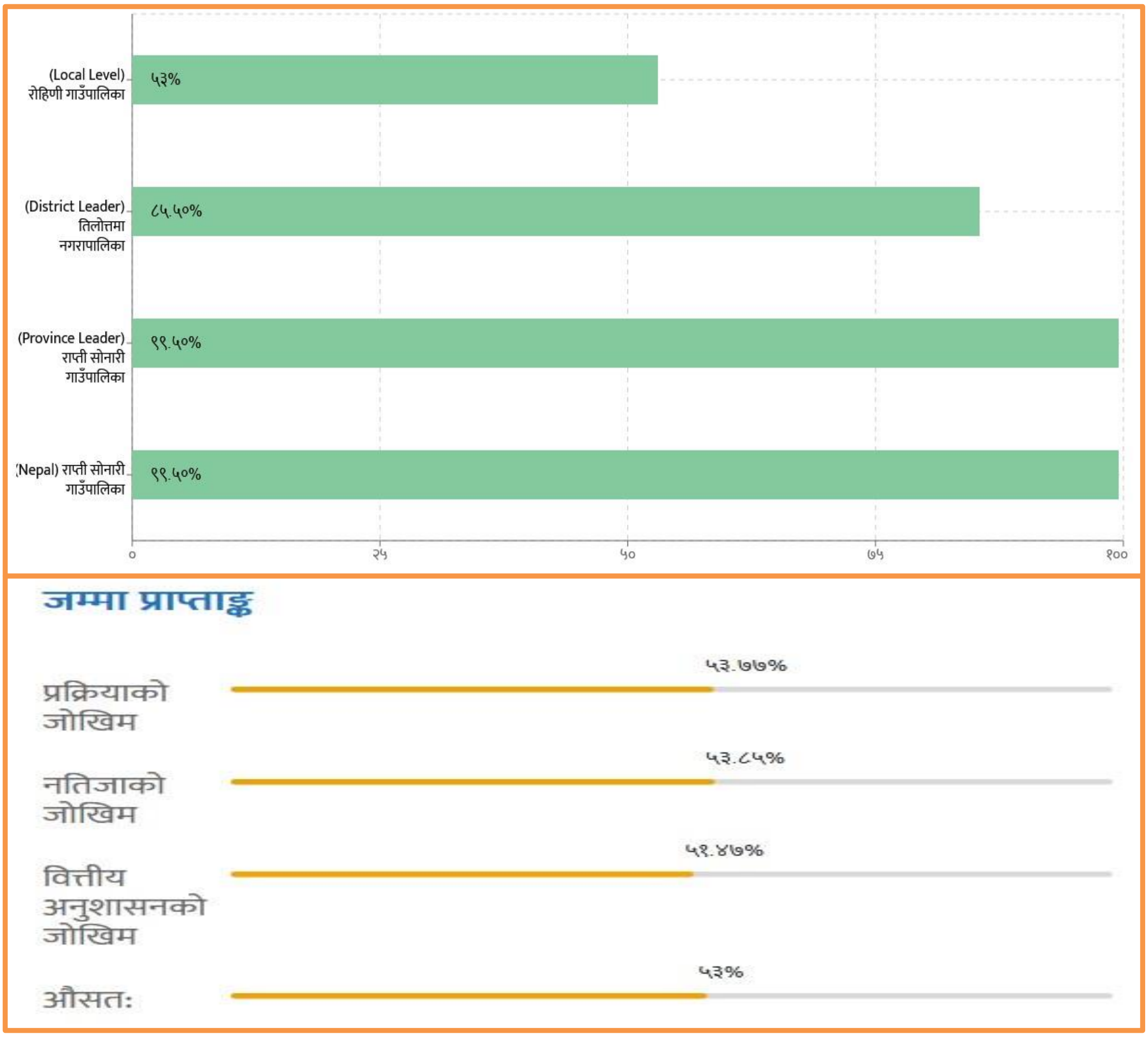

चार्ट नं. ११.१० : स्थानीय तह अनुसार वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कनको अवस्था

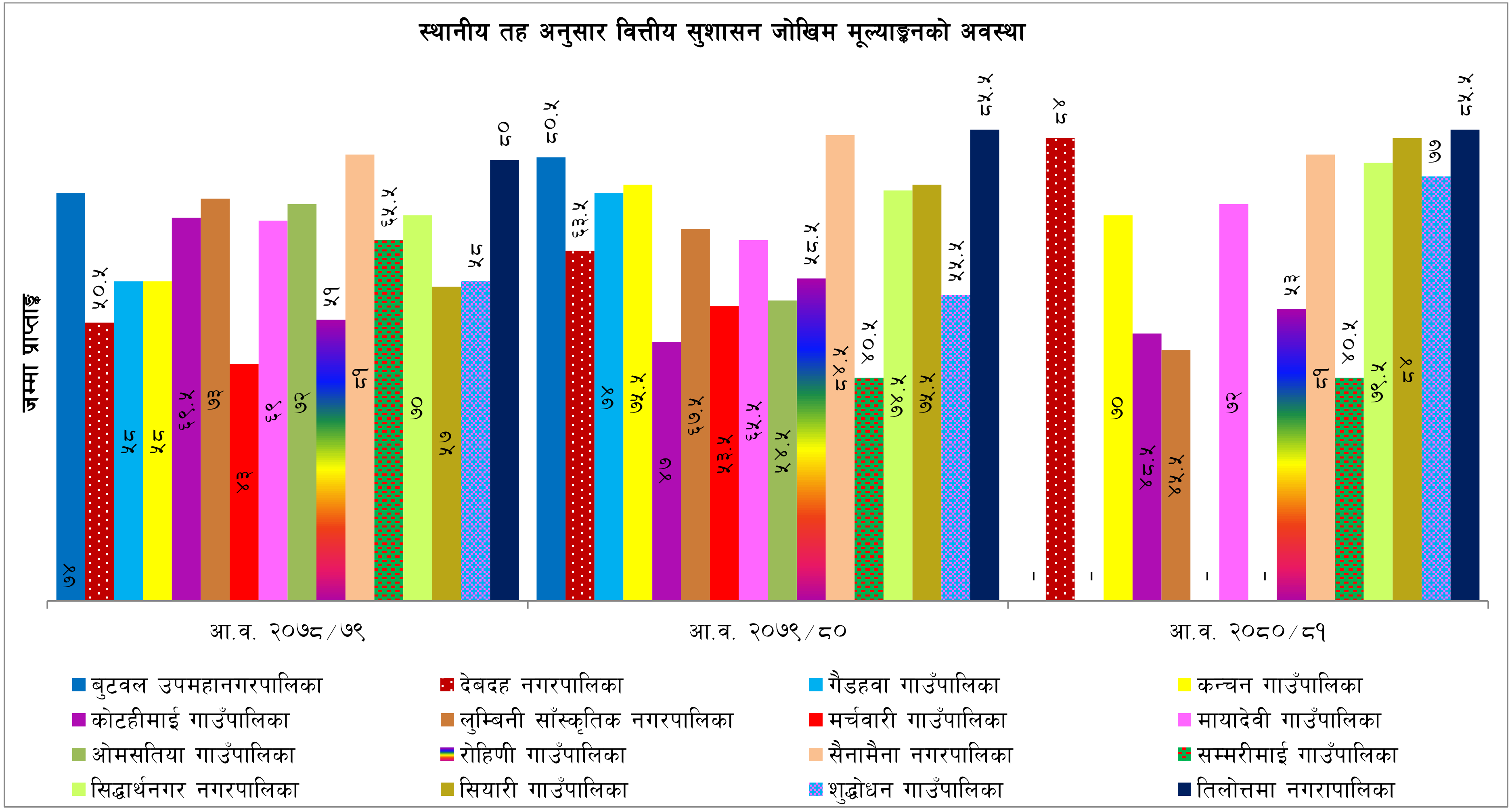

११.१५ वडा कार्यालय

२०७३ फागुन २७ गते संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले ६ वटा साबिक गाउँ विकास समितिहरूलाई मिलाएर रोहिणी गाउँपालिकाको गठन गरेको थियो । यी ६ साबिक गाविसहरूलाई ७ वटा नयाँ वडाहरूमा पुनर्संरचना गरिएको छ । स्थानीय तहको सबैभन्दा तल्लो प्रशासनिक इकाई वडा हो । प्रत्येक वडामा

- १ जना वडा अध्यक्ष
- २ जना खुला वडा सदस्य
- १ जना महिला सदस्य
- १ जना दलित महिला सदस्य

समेतको ५ सदस्यीय वडा समिति गठन हुन्छ । वडा समितिले स्थानीय स्तरमा जनप्रतिनिधित्व गर्दै विकास र प्रशासनिक कार्य सञ्चालन गर्दछ । प्रत्येक वडा कार्यालयमा सामान्यतया निम्न कर्मचारीहरू हुन्छ :

- वडा सचिव
- कार्यालय सहयोगी
- सामाजिक परिचालक (केही कार्यक्रमहरूमा)
- प्राविधिक कर्मचारी (आवश्यकता अनुसार)

वडा कार्यालय स्थानीय सरकारको नागरिकसँग प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहने सेवा केन्द्र हो । वडा कार्यालयबाट स्थानीय जनतालाई प्रत्यक्ष सेवा प्रभाव हुने हुँदा यसको संस्थागत विकासको पाटो पनि सवल हुन अत्यन्त नै आवश्यक छ । वडा कार्यालय भनेको स्थानीय तहको सानो प्रशासनिक एकाइ हो, जसले स्थानीय जनताको आवश्यकता, माग, र विकासलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न सेवा, सुविधा, र प्रशासनिक कार्यहरू सञ्चालन गर्छ । यसको मुख्य भूमिकाहरू निम्नानुसार छन् :

१. प्रशासनिक भूमिका

- नागरिकताको सिफारिस, जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइँसराइ प्रमाणपत्र जारी गर्नु ।
- जग्गा नामसारी, लालपुर्जा सिफारिस ।
- स्थानीय कानून कार्यान्वयन ।
- मतदाता दर्ता र चुनाव व्यवस्थापनमा सहयोग ।

२. विकासात्मक भूमिका

- सडक, नाला, पुल, खानेपानी, र बिजुली जस्ता पूर्वाधार विकास ।
- कृषि, सिँचाइ, र पशुपालन प्रवर्द्धन ।
- विद्यालय सुधार, छात्रवृत्ति वितरण, पुस्तकालय स्थापना ।
- स्वास्थ्य चौकी, खोप कार्यक्रम, सरसफाई अभियान ।

३. सामाजिक भूमिका

- महिला सशक्तिकरण, युवा तथा बालबालिका संरक्षण ।
- अपाङ्गता सेवा, सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण ।
- सामाजिक न्याय र समावेशीकरण ।

- सांस्कृतिक तथा धार्मिक गतिविधि संरक्षण ।

४. वित्तीय भूमिका

- स्थानीय कर सङ्कलन (घर बहाल कर, व्यवसाय कर) ।
- बजेट निर्माण र खर्च व्यवस्थापन ।
- लेखा परीक्षण र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्नु ।
- आर्थिक अनुदान तथा सहायता व्यवस्थापन ।

५. सामुदायिक सहभागिता

- वडावासीहरूसँग समन्वय, सूचना आदानप्रदान ।
- सामुदायिक विकास परियोजना सञ्चालन ।
- स्थानीय मुद्दामा छलफल, सुझाव, र निर्णय ।

६. संकट व्यवस्थापन

- विपद् व्यवस्थापन, उद्धार, र पुनर्स्थापना ।
- संकटमा परेका परिवारलाई राहत वितरण ।
- स्वास्थ्य आपतकालिन सेवा ।

७. सुशासन प्रवर्द्धन

- पारदर्शिता, जवाफदेहिता, र वित्तीय अनुशासन ।
- सेवा प्रवाहमा सरलता र शीघ्रता ।
- स्थानीय सरोकारवालासँग समन्वय ।

८. अन्य भूमिका

- सूचना तथा जनसंपर्क ।
- डेटा व्यवस्थापन र रिपोर्टिङ्ग ।
- वातावरणीय संरक्षण र हरित विकास ।

वडागत खर्चको उचित व्यवस्थापनले विकासलाई समावेशी, पारदर्शी, र दिगो बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्न सक्छ । स्रोतको अधिकतम उपयोग र पारदर्शी प्रणालीको स्थापना मार्फत मात्र समृद्ध वडा र समग्र गाउँपालिका निर्माण सम्भव छ ।

तालिका नं. ११.१९ : वडा, वडागत क्षेत्रफल, जनसङ्ख्या र निर्वाचन क्षेत्र सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	साविकको गा.वि.स.को वडा नं.	क्षेत्रफल (वकिमि)	परिवार सङ्ख्या	जनसङ्ख्या	औसत परिवार आकार	जनघनत्व	वार्षिक जनसङ्ख्या वृद्धि दर	प्रतिनिधि सभा निर्वाचन क्षेत्र	प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्र
१	बगाहा (१-९)	८.२१	१,०३२	६,३७२	६.१७४	७७६	१.९	रूपन्देही क्षेत्र नं. १	१ (क)
२	पोखरभिण्डी (१-९)	१०.४७	१,२८८	७,५७८	५.८८४	७२४	१.९		
३	धकधई (१-९)	१२.१२	१,५२७	८,५८०	५.६१९	७०८	२.०१		
४	छिपागढ (१-९)	१०.७२	१,०९५	५,९१९	५.४०५	५५२	१.२०		१ (ख)
५	बोधबार (३-७)	६.९९	८३६	४,५५४	५.४४७	६५२	०.९८		
६	बोधबार (१, २, ८ र ९)	८.७६	८८९	५,०९५	५.७३१	५८२	१.५२		
७	पजरकट्टी (१-९)	७.३६	८५९	५,२२९	६.०८७	७१०	०.२७		

स्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७५, राष्ट्रिय जनगणना २०७८, निर्वाचन आयोग नेपाल

११.१६ टोल विकास संस्था

विकासका गतिविधिहरूमा स्थानीय जनताको सहभागिता र स्थानीय जनताद्वारा नै अनुगमन गर्ने उद्देश्य टोल विकास संस्थाहरू प्रत्येक वडाको टोलमा गठन गरिएको हुन्छ । योजना तर्जुमा प्रक्रियामा पनि यिनहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । गाउँपालिका तथा वडा तहका कार्यक्रमहरू टोल स्तरमा सञ्चालन गर्न यिनीहरूको सहजिकरण महत्वपूर्ण हुन्छ । सोही अनुसार गाउँपालिकाले विभिन्न वडाहरूमा टोल विकास संस्थाहरू गठन गरेको छ । सामान्यतया टोल विकास समितिमा :

- अध्यक्ष
- उपाध्यक्ष
- सचिव
- कोषाध्यक्ष
- सदस्यहरू

मिलेर ७-११ सदस्यीय समिति गठन गरिन्छ । टोल विकास समितिको मुख्य काम समुदायस्तरका समस्या पहिचान गर्ने, स्थानीय विकास योजनामा सहभागिता जनाउने, सरसफाइ तथा वातावरण व्यवस्थापन, सामाजिक कार्यक्रम सञ्चालन, वडा कार्यालयसँग समन्वय गर्ने आदि रहेको छ । स्थानीय विकास र समुदाय सहभागिता सुनिश्चित गर्न प्रत्येक वडामा टोल विकास समितिहरू गठन गरिएको छ जसले स्थानीय स्तरका विकास कार्यक्रम, सरसफाई, सामाजिक समन्वय तथा योजना कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउने काम गर्छ ।

तालिका नं. ११.२० : वस्तीको वडागत विवरण

वडा नं.	वस्तीको नाम
१	साविकको गा.वि.स. बगाहा (१-९) अन्तर्गतका वस्तीहरू (बगाहा सुड्डु लोहार टोल, आसपासका कृषि बस्तीहरू)
२	पोखरभिण्डी (१-९) अन्तर्गतका वस्तीहरू (पोखरभिण्डी, खुरहुरिया, आसपासका ग्रामीण बस्तीहरू)
३	धकधई (१-९) अन्तर्गतका वस्तीहरू (धकधई, बैकुण्ठपुर, लक्ष्मीपुर (दशहर टोल), कदमहवा, अडरिया टोल)
४	छिपागढ (१-९) अन्तर्गतका वस्तीहरू (तरकुलहा, पकडिहवा, सेमरहवा)
५	बोधबार (३-७) अन्तर्गतका वस्तीहरू (बोदबार, सीमावती कृषि बस्तीहरू)
६	बोधबार (१, २, ८ र ९)अन्तर्गतका वस्तीहरू (धकधई-बोदबार क्षेत्रका बस्तीहरू : धकधई आसपास, गाउँब्लक क्षेत्र)
७	पजरकट्टी (१-९) अन्तर्गतका वस्तीहरू (पजरकट्टी, सीमावती कृषि बस्तीहरू)

स्रोत : गाउँपालिका वस्तुस्थिती विवरण

११.१७ व्यक्तिगत घटना दर्ता

गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ताको विवरण अध्यावधिक राख्ने गरिएको छ । जन्म दर्ता, मृत्यु दर्ता, विवाह दर्ता, सम्बन्ध विच्छेद, बसाईसराई जस्ता विषयहरू व्यक्तिगत घटना दर्तामा समावेश गरिएको छ ।

तालिका नं. ११.२१ : व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण वर्ष २०८० देखि २०८२ फागुन मसान्तसम्म

वर्ष	जन्मदर्ता	मृत्युदर्ता	विवाहदर्ता	सम्बन्ध विच्छेद	बसाईसराई
२०८०	३००	४४	५६	१	२

वर्ष	जन्मदर्ता	मृत्युदर्ता	विवाहदर्ता	सम्बन्ध विच्छेद	बसाईसराई
२०८१	२५७	४९	४९	०	१
२०८२ फागुन मसान्तसम्म	२०१	२७	३७	०	६

स्रोत : गाउँपालिका सामाजिक सुरक्षा, संरक्षण तथा पञ्जीकरण शाखा, २०८२

चार्ट नं. ११.११ : व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण वर्ष २०८० देखि २०८२ फागुन मसान्तसम्म

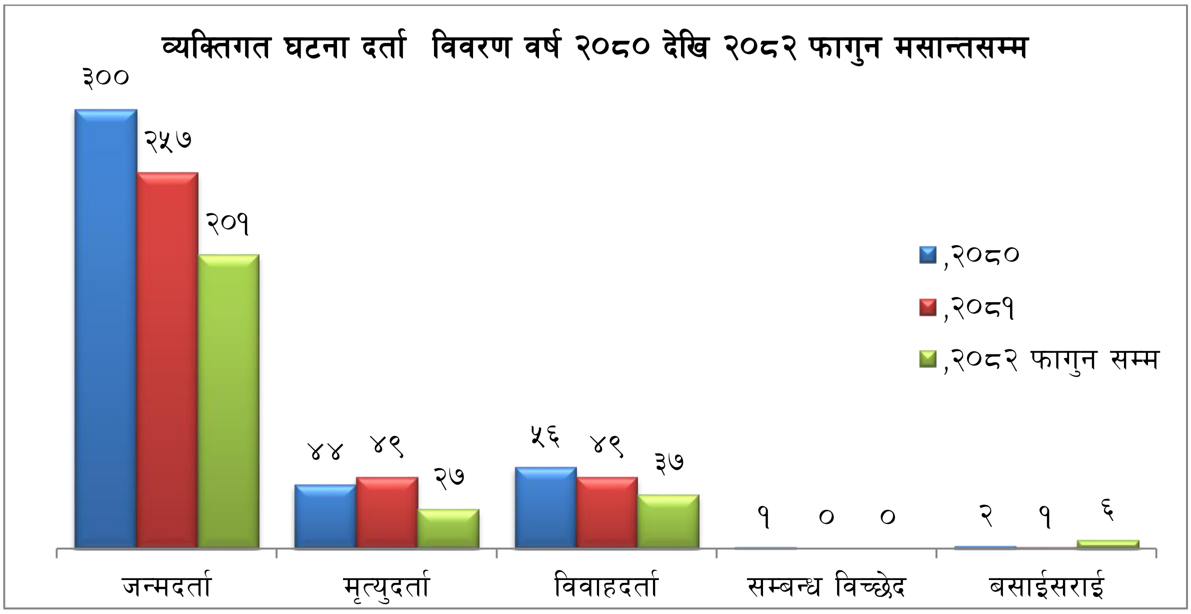

वि.सं. २०६८ देखि २०७८ सम्मको जनगणना अनुसार, रोहिणी गाउँपालिकाको जनसङ्ख्या ३७ हजार १ सय ७५ बाट ४३ हजार ३ सय २७ पुगेको छ । यद्यपि, यो वृद्धिदर अघिल्ला दशकहरूभन्दा कम छ, जसले जन्मदरमा कमी आएको संकेत दिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रबाट ठूलो सङ्ख्यामा वैदेशिक रोजगारी वा अन्य ठाउँतर्फको आन्तरिक बसाइँसराइ, प्रवासी परिवारले जन्म स्थानमा होइन, नयाँ बसोबासको स्थानमा जन्म दर्ता गराउने सम्भावना, समग्र जन्मदरमा गिरावट आउनु, परिवार नियोजनको उपयोग, शिक्षाको प्रभाव र सन्तान सङ्ख्याको नियन्त्रणमा सचेतना बढ्नु जन्म दर्ता घट्नुको मुख्य कारण हुन सक्छ । जन्म दर्ता, मृत्यु दर्ता, विवाह दर्ता, सम्बन्ध विच्छेद, बसाईसराई दर्ता गराउनेको सङ्ख्या घट्नु बहुआयामिक कारणहरूको परिणाम हो । जनचेतना, सेवा पहुँच, प्रवास, महामारी जस्ता कारकले संयुक्त प्रभाव पार्न सक्छन् । गाउँपालिकाले सूचनाको प्रवाह, दर्ता प्रणालीको सहजता, र पहुँच विस्तारमार्फत यो अवस्थालाई सुधार गर्न सक्नेछ ।

तालिका नं. ११.२२ : गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ताको वर्तमान अवस्था

घटनाको प्रकार	दर्ताको अवस्था	विवरण
जन्म दर्ता	उच्च प्राथमिकता	सरकारी सेवा र विद्यालय भर्नाका लागि अनिवार्य भएकाले दर्ता दर उत्साहजनक छ ।
मृत्यु दर्ता	मध्यम	प्राय: हकवालाले सम्पत्ति हस्तान्तरण वा सामाजिक सुरक्षा भत्ता बन्द गर्न मात्र दर्ता गर्ने चलन छ ।
विवाह दर्ता	बढ्दो क्रम	कानुनी सहजता र विदेश भ्रमण/राहदानीका लागि दर्ता गर्ने सङ्ख्या बढ्दो छ ।

घटनाको प्रकार	दर्ताको अवस्था	विवरण
बसाइँसराइ	आन्तरिक चाल	तराईको सुगम क्षेत्र भएकाले भित्रिने क्रम बाहिरिने भन्दा बढी देखिन्छ ।
सम्बन्ध विच्छेद	न्यून	समाजमा यसको सङ्ख्या कम भए पनि दर्ता प्रक्रियामा कानुनी चेतना बढ्दै छ ।

गाउँपालिका क्षेत्रबाट रोजगारी वा अन्य ठाउँबाट आन्तरिक बसाइँसराईका कारण गाउँपालिका क्षेत्रमा जानेको भन्दा आउनेको बसाइँसराई सङ्ख्या धेरै देखिन्छ । रोहिणी गाउँपालिकामा बसाइँसराई "जाने" भन्दा "आउने" दर बढ्नुको कारण केही सकारात्मक सामाजिक-आर्थिक परिवर्तनहरूलाई संकेत गर्छ । सामान्यतया नेपालका ग्रामीण क्षेत्रमा विदेश जाने वा सहरतिर बसाइँसराइ हुने प्रवृत्ति बढी देखिन्छ । रोहिणी गाउँपालिका भारतसँगको सीमाक्षेत्र नजिकै भएको, रोजगार वा उद्यमका अवसरहरू विस्तार, पूर्वाधार सुधार, बुटवल, भैरहवा जस्ता औधोगिक र व्यापारिक शहरहरूको निकट रहेको र शिक्षा, स्वास्थ्य, व्यापार, सस्तो बासस्थान, यातायात सहजता जस्ता कारणले मानिसहरू यहाँ आउँछन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकाका ५ वर्ष वा सो भन्दा मुनिका बालबालिका कुल ४ हजार ९ सय ४४ जना बालबालिका मध्ये ६०.१५ प्रतिशतले जन्मदर्ता गरेका छन् भने ३९.८५ प्रतिशतले जन्मदर्ता गरेका छैनन् । धेरै अभिभावकहरू जन्मदर्ताको महत्त्वबारे अनविज्ञ छन् विशेष गरी सीमान्तकृत समुदायहरूमा यो समस्या बढी देखिन्छ । जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू सञ्चालन, प्रशासनिक लचीलोपन, अनलाइन दर्ता प्रणालीको विकास र विस्तारले प्रक्रिया सहज बनाउने, स्थानीय सरकारको सक्रियता आदि क्रियाकलापले जन्मदर्ता दर बढाउन सकिन्छ ।

वडागत रूपमा हेर्दा ४ नं. वडामा ६८.६३ प्रतिशत भन्दा बढीले जन्मदर्ता गरेको देखिन्छ भने अन्य वडामा सो भन्दा कम प्रतिशतले जन्मदर्ता गरेको तथ्याङ्कले देखाएको छ । सबैभन्दाकम २ नं. वडामा ४७.५४ प्रतिशतले मात्र जन्मदर्ता गरेको देखिन्छ । वडागत विस्तृत विवरण तलको तालिका ११.२३ मा दिइएको छ ।

तालिका नं. ११.२३ : जन्मदर्ता सम्बन्धि विवरण

जन्मदर्ता गरेको/नगरेको	५वर्ष वा सो भन्दा कम उमेरका बालबालिका					
	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
रोहिणी गाउँपालिका						
जम्मा	४९४४	१००%	२५६४	१००%	२३८०	१००%
जन्मदर्ता गरेको	२९७४	६०.१५%	१५९३	६२.१३%	१३८१	५८.०३%
जन्मदर्ता नगरेको	१९७०	३९.८५%	९७१	३७.८७%	९९९	४१.९७%
१ नं. वडा						
जम्मा	७६९	१००%	४०६	१००%	३६३	१००%
जन्मदर्ता गरेको	४१५	५३.९७%	२३७	५८.३७%	१७८	४९.०४%
जन्मदर्ता नगरेको	३५४	४६.०३%	१६९	४१.६३%	१८५	५०.९६%
२ नं. वडा						
जम्मा	८७३	१००%	४४१	१००%	४३२	१००%
जन्मदर्ता गरेको	४१५	४७.५४%	२१६	४८.९८%	१९९	४६.०६%
जन्मदर्ता नगरेको	४५८	५२.४६%	२२५	५१.०२%	२३३	५३.९४%

जन्मदर्ता गरेको/नगरेको	५वर्ष वा सो भन्दा कम उमेरका बालबालिका					
	जम्मा		पुरुष		महिला	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
३ नं. वडा						
जम्मा	९११	१००%	४९७	१००%	४१४	१००%
जन्मदर्ता गरेको	६०७	६६.६३%	३४४	६९.२२%	२६३	६३.५३%
जन्मदर्ता नगरेको	३०४	३३.३७%	१५३	३०.७८%	१५१	३६.४७%
४ नं. वडा						
जम्मा	६१२	१००%	३२७	१००%	२८५	१००%
जन्मदर्ता गरेको	४२०	६८.६३%	२२०	६७.२८%	२००	७०.१८%
जन्मदर्ता नगरेको	१९२	३१.३७%	१०७	३२.७२%	८५	२९.८२%
५ नं. वडा						
जम्मा	५३०	१००%	२६८	१००%	२६२	१००%
जन्मदर्ता गरेको	३३५	६३.२१%	१८२	६७.९१%	१५३	५८.४०%
जन्मदर्ता नगरेको	१९५	३६.७९%	८६	३२.०९%	१०९	४१.६०%
६ नं. वडा						
जम्मा	६२०	१००%	३०८	१००%	३१२	१००%
जन्मदर्ता गरेको	३८३	६१.७७%	१८२	५९.०९%	२०१	६४.४२%
जन्मदर्ता नगरेको	२३७	३८.२३%	१२६	४०.९१%	१११	३५.५८%
७ नं. वडा						
जम्मा	६२९	१००%	३१७	१००%	३१२	१००%
जन्मदर्ता गरेको	३९९	६३.४३%	२१२	६६.८८%	१८७	५९.९४%
जन्मदर्ता नगरेको	२३०	३६.५७%	१०५	३३.१२%	१२५	४०.०६%

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चार्ट नं. ११.१२ : वडा अनुसार जन्मदर्ता नगर्नेको प्रतिशत

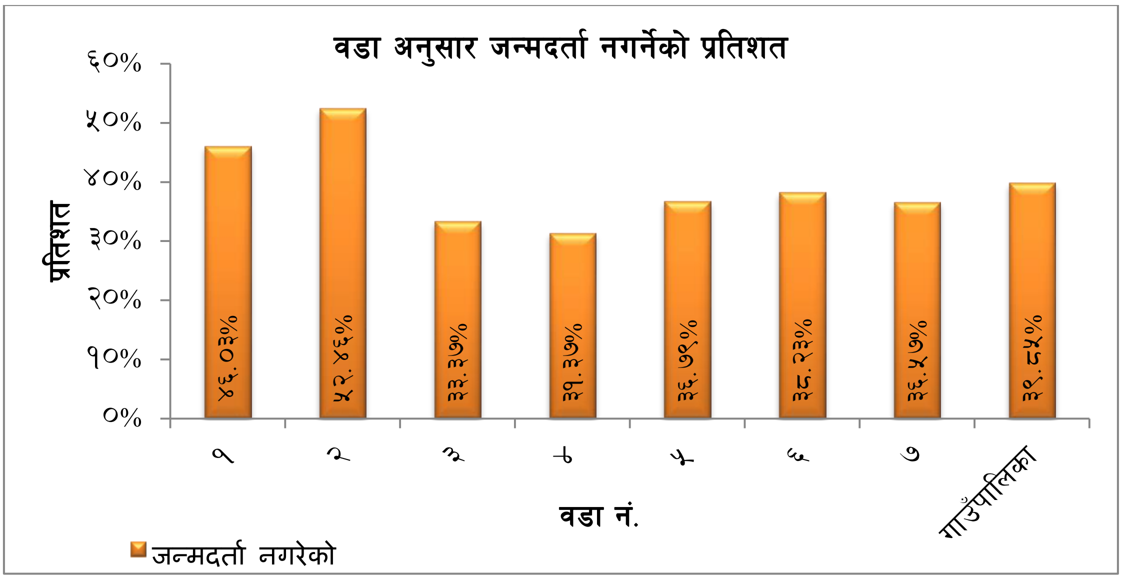

गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना दर्ता प्रणाली पूर्ण रूपमा प्रविधिमैत्री बनेको छ । अनलाइन प्रणालीको सफल कार्यान्वयनले गर्दा नागरिकका महत्वपूर्ण घटनाहरूको अभिलेख सुरक्षित र व्यवस्थित भएको छ । जन्म र विवाह दर्तामा देखिएको प्रगतिले गाउँपालिकाको चेतनास्तर वृद्धि भएको सङ्केत गर्छ । आगामी दिनमा ३५ दिनभित्रै घटना दर्ता गर्ने बानी बसाल्न वडास्तरमा अभियान सञ्चालन गरी पञ्जीकरण कार्यलाई शतप्रतिशत पुऱ्याउनु आवश्यक छ ।

११.१८ बालमैत्री स्थानीय शासन

स्थानीय तहका संरचनामा परिवर्तन भए संगै बाल सहभागिताका संरचनाहरू समेत परिमार्जन हुने कुराको सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र अर्थपूर्ण बाल सहभागिता जस्ता बाल अधिकारका सवाललाई स्थानीय तहको नीति, संरचना, प्रणाली र कार्य प्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति नै बालमैत्री स्थानीय शासन हो । गाउँपालिकाले बालमैत्री स्थानीय शासनका माध्यमबाट बाल अधिकारका सूचकहरू पुरा गर्न बालमैत्री गाउँपालिका बनाउने तर्फ अघि बढने लक्ष्य राखेको छ ।

११.१९ सामाजिक परीक्षण, जाचँपास तथा फरफारक

सामाजिक परीक्षणको अभ्यास यस गाउँपालिकामा भईरहेको छ । गत आर्थिक वर्षसम्म सम्पन्न भएका सबै आयोजनाको जाँचपास फरफारक गर्ने भईसकेको छ । गाउँपालिकाले सुशासन प्रर्बधन गर्नको लागि जवाफदेही, पारदर्शी र परिणाममुखी शासकीय व्यवस्था र सार्वजनिक सेवाहरूमा सबै गाउँपालिकावासीको पहुँचको दीर्घकालीन सोचसहित गाउँपालिकाको सुशासन प्रवर्द्धन गर्नका लागि प्रमुख प्रशासकीय भवनमा विद्युतीय नागरिक वडापत्र र अन्य वडा कार्यालयहरूमा देखिने गरी नागरिक वडापत्र राखी त्यसको क्रमश कार्यान्वयन भईरहेको छ । सार्वजनिक सुनाई, सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक परीक्षण प्रणालीको उपयोग मार्फत सेवा प्रवाह सुशासनको प्रत्याभूत गरिएको छ । गुनासो पेटिका, वेवसाइट, फेसबुक र हेल्लो सरकार जस्ता कार्यक्रमबाट जनसरोकारका विषयहरू सम्बोधन तथा सार्वजनिक गर्ने काम भईरहेको छ ।

११.२० बैंकिङ् सेवा

बैंकिङ् सेवा भनेको नागरिक, उद्यमी, व्यवसायी तथा स्थानीय सरकारबीचको वित्तीय सम्बन्धको आधार हो । यो सेवा केवल पैसाको लेनदेनमा सीमित नभई बचत, ऋण, बीमा, डिजिटल भुक्तानी, वित्तीय साक्षरता, र आर्थिक समावेशीकरणमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । बैंकिङ् सेवा प्रभावकारी भएमा आर्थिक समृद्धि, रोजगारी सिर्जना, गरिबी निवारण र दीगो विकासका लक्ष्यहरू (SDGs) प्राप्त गर्न सम्भव हुन्छ । गाउँपालिकामा बैंकिङ् सेवा केही हदसम्म विस्तार भए पनि अझै सुधारको आवश्यकता छ । सीमित शाखाहरू, विशेष गरी ग्रामीण क्षेत्रमा बैंकहरूको उपस्थिति न्यून, डिजिटल बैंकिङ्को प्रयोग : Mobile Banking, e-Banking प्रयोगकर्ता न्यून, नागरिकहरूमा वित्तीय जानकारी सीमित, साना व्यवसायी र कृषकहरूको लागि ऋणमा पहुँच कठिन, इन्टरनेटको पहुँच र डिजिटल संरचनामा कमजोरी आदि रहेका छन् ।

बैंकिङ् सेवा केवल वित्तीय लेनदेनको माध्यम नभई स्थानीय अर्थतन्त्रको मेरूदण्ड हो । डिजिटल वित्तीय सेवा, सरल ऋण प्रक्रिया, वित्तीय साक्षरता र ग्रामीण क्षेत्रमा पहुँच बढाएर मात्र सशक्त बैंकिङ् प्रणाली निर्माण गर्न सकिन्छ । गाउँपालिकाले वित्तीय समावेशीकरणमा बल दिएर दिगो विकास, रोजगारी सिर्जना, आर्थिक समावेशीकरणमा वृद्धि, गरिबी न्यूनीकरण, स्थानीय व्यवसायको विकास, नयाँ रोजगारी सिर्जना, समग्र आर्थिक वृद्धिमा योगदान, बजेट पारदर्शिता र वित्तीय जवाफदेहिता बढ्ने र नागरिक समृद्धिमा योगदान पुर्याउन सक्छ ।

तालिका नं. ११.२४ : बैंक तथा लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	:बैंक तथा लघुवित्त वित्तीय संस्था	संस्थाको प्रकार	शाखा कार्यालय	ATM
१.	एनआईसी एशिया बैंक लिमिटेड (NIC)	वाणिज्य बैंक	रोहिणी गा.पा.-२, पोखरभिण्डी	✔
२.	प्रभु बैंक (Prabhu)	वाणिज्य बैंक	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	✔
३.	ग्लोबल आई एम ई बैंक (GBIL)	वाणिज्य बैंक	रोहिणी गा.पा.-१, बगाहा, (SEZ) भैरहवा	✔
४.	कृषि विकास बैंक लिमिटेड (ADBL)	वाणिज्य बैंक (विशेष)	धकधई (विशेष)	
५.	महालक्ष्मी विकास बैंक (MHL)	विकास बैंक	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	✔
६.	शाईन रेसुंगा डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेड (Shine)	विकास बैंक	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	✔
७.	निर्धन उत्थान बैंक लिमिटेड (NUB)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	
८.	मेरो माइक्रोफाइनान्स वित्तीय संस्था लि. (MERO)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-२, बैकुण्ठपुर	
९.	महिला लघुवित्त बित्तीय संस्था (MLS)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	
१०.	स्वाभिमान लघुवित्त बित्तीय संस्था (SWB)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	
११.	मिरमिरे लघुवित्त बित्तीय संस्था लि. (MIR)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	
१२.	उन्नति लघुवित्त वित्तीय संस्था लि.(UNT)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-६	
१३.	फर्वाड माइक्रोफाइनान्स लघुवित्त वित्तीय संस्था लिमिटेड (FWD)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-३, धकधई	
१४.	सूर्योदय वोमी लघुवित्त वित्तीय संस्था लि. .(SUR)	लघुवित्त वित्तीय संस्था	रोहिणी गा.पा.-४, सेमरहवा	

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

तालिका नं. ११.२५ : वित्तीय सेवाको भौगोलिक वितरण

वडा नं.	क्षेत्र	बाणिज्य बैंक	विकास बैंक	लघुवित्त	कुल संस्था
वडा १	बगाहा (SEZ)	Global IME Bank	—	—	१
वडा २	पोखरभिण्डी/बैकुण्ठपुर	NIC Asia Bank	—	Mero Microfinance	२
वडा ३	धकधई (केन्द्र)	NIC Asia, Prabhu Bank	Mahalaxmi, Shine Resunga	Nirdhan, Mahila, Mirmire, Swabhimaan, Forward	९
वडा ४	सेमरहवा/छिपागढ	—	—	Suryodaya Womi	१
वडा ५	बोदवार	—	—	—	–
वडा ६	–	—	—	Unnati Laghubitta	१
वडा ७	पजरकट्टी	—	—	—	–
	ADBL (सबै वडा)	ADBL (विशेष)	—	—	१

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

बाणिज्य बैंकहरू वित्तीय प्रणालीको मूल स्तम्भ हुन् । यिनीहरूले कृषि, व्यापार, उद्योग र उपभोक्ता कर्जामार्फत स्थानीय अर्थतन्त्रलाई उर्जाशील बनाउँछन् । रोहिणी गाउँपालिकामा ३ वटा बाणिज्य बैंक शाखाहरू रहेका छन् जसले सम्पूर्ण वित्तीय सेवा प्रदान गर्दछन् ।

कृषि विकास बैंक लिमिटेड (ADBL) नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्वमा रहेको विशेष प्रकृतिको वित्तीय संस्था हो । यसले मुख्यत: कृषि क्षेत्रमा सहुलियत ब्याजदरमा कर्जा प्रदान गर्दछ ।

२ वटा विकास बैंकहरूले ग्रामीण क्षेत्रमा औपचारिक वित्तीय पहुँच विस्तार गर्ने महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छन् । साना व्यवसायी, कृषक र महिला उद्यमीलाई सहुलियत दरमा कर्जा प्रदान गर्नु यिनीहरूको प्रमुख उद्देश्य हो ।

गाउँपालिकाको ७० प्रतिशत जनसङ्ख्या कृषिमा आश्रित र अधिकांश महिलाहरू परम्परागत बैंकिङ सेवाको पहुँचबाहिर छन् । लघुवित्त संस्थाहरूले महिला समूह मार्फत बचत परिचालन र उत्पादनमूलक कर्जा प्रवाह गरी ग्रामीण उद्यमशीलतालाई उत्साहित गर्दछन् । यस क्षेत्रमा ८ वटा संस्थाको उपस्थितिले वित्तीय पहुँचमा सकारात्मक सुधार आएको देखाउँछ ।

तालिका नं. ११.२६ : गाउँपालिकामा वाणिज्य बैंक तथा लघुवित्त संस्थाहरू सम्मको पहुँच विन्दु (स्थान) सम्बन्धी विवरण

बैंक तथा वर्ग	पहुँच विन्दु (स्थान)	
	स्थान	प्रतिशत
वाणिज्य बैंकहरू (क वर्ग) (कृषि विकास बैंक- विशेष सहित)	४	२८.५७%
विकास बैंकहरू (ख वर्ग)	२	१४.२९%
लघुवित्त संस्थाहरू (घ वर्ग)	८	५७.१४%
जम्मा	१४	१००.००%
ATM - (NIC, Prabhu, GBIL, MHL, Shine)	५	

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

चार्ट नं. ११.१३ : गाउँपालिकामा वाणिज्य बैंक तथा लघुवित्त संस्थाहरू सम्मको पहुँच विन्दु (स्थान) सम्बन्धी विवरण प्रतिशतमा

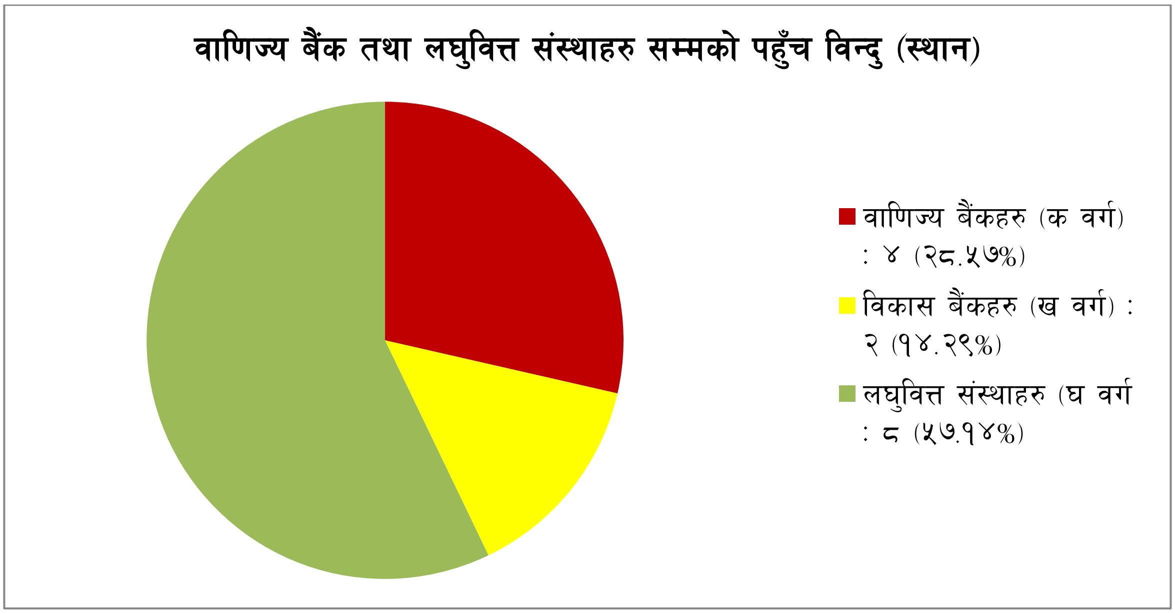

गाउँपालिकाका अहिले करिब ५-१० प्रतिशत घरधुरी बैदेशिक रोजगारीमा आश्रित छन् । रेमिट्यान्स प्राप्तिका लागि स्थानीय बैंकहरूमा पेमेन्ट एजेन्ट काम गर्दछन् ।

तालिका नं. ११.२७ : गाउँपालिकामा स्थानीय बैंकहरू मार्फत रेमिट्यान्स सेवा

रेमिट्यान्स प्रदायक	सम्बद्ध बैंक	सेवा उपलब्धता
IME Remittance	Global IME Bank	(SEZ) भैरहवा शाखामा उपलब्ध
Western Union	NIC Asia Bank	धकधई शाखामा उपलब्ध
MoneyGram	Prabhu Bank	धकधई शाखामा उपलब्ध
Himal Remit	Global IME Bank	उपलब्ध
Prabhu Money Transfer	Prabhu Bank	उपलब्ध
Mahalaxmi Remit	Mahalaxmi Bikas Bank	उपलब्ध
Various (मोबाइल मार्फत)	सबै बैंक	IME Pay, eSewa मार्फत

नेपाल राष्ट्र बैंकको डिजिटल भुक्तानी नीति अनुसार रोहिणी गाउँपालिकामा पनि डिजिटल वित्तीय सेवाको विस्तार भइरहेको छ । मोबाइल बैंकिङ, QR Code भुक्तानी र Digital Wallet सेवाहरू उपलब्ध छन् ।

तालिका नं. ११.२८ : गाउँपालिकामा उपलब्ध डिजिटल वित्तीय सेवाहरु

डिजिटल सेवा	उपलब्ध प्रदायक	विशेषता
मोबाइल बैंकिङ	NIC Asia, Prabhu, Global IME, Mahalaxmi	खाता व्यवस्थापन, फण्ड ट्रान्सफर
Connect IPS	सबै बैंक	Instant Fund Transfer
QR Code भुक्तानी	सबै बैंक र PSP	FONEPAY, SIFO, SCT QR
eSewa / Khalti	एजेन्ट मार्फत	Digital Wallet, Utility Payment
IME Pay	एजेन्ट मार्फत	रेमिट्यान्स, Recharge
Branchless Banking	ADBL, केही लघुवित्त	एजेन्ट बैंकिङ
RTGS/SWIFT	बाणिज्य बैंकहरू	ठूला लेनदेन
Debit/Credit Card	बाणिज्य बैंकहरू	VISA, Mastercard, SCT

तालिका नं. ११.२९ : वित्तीय समावेशिता विश्लेषण

सूचक	अवस्था	मूल्याङ्कन
वित्तीय संस्था प्रतिव्यक्ति	~१ संस्था प्रति ३,५०० जनसङ्ख्या	● मध्यम
ATM उपलब्धता	धकधई केन्द्रित, वडा ५ र ७ शून्य	● असमान
महिला लक्षित सेवा	८ लघुवित्तले महिला समूहसँग काम	□ सकारात्मक
कृषि वित्त	ADBL + कृषि कर्जा सुविधा	□ उपलब्ध
डिजिटल सेवा	मोबाइल बैंकिङ सबैमा	□ सकारात्मक
दूरदराज पहुँच	वडा ५,७ मा शून्य संस्था	● गम्भीर
लघुवित्त घनत्व	धकधईमा उच्च, अन्यत्र न्यून	● असमान
रेमिट्यान्स सेवा	सबै बैंकमा उपलब्ध	□ राम्रो

तालिका नं. ११.३० : गाउँपालिकामा वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग आ.व. २०७४/७५ देखि आ. व. २०८२/८३ पुष सम्म

वित्तीय सेवा / आ.व.	Credit Card		Debit Card		Prepaid Card		Internet Banking		Mobile Banking	
	दर्ता भएका प्रयोगकर्ता	सक्रिय प्रयोगकर्ता	दर्ता भएका प्रयोगकर्ता	सक्रिय प्रयोगकर्ता	दर्ता भएका प्रयोगकर्ता	सक्रिय प्रयोगकर्ता	दर्ता भएका प्रयोगकर्ता	सक्रिय प्रयोगकर्ता	दर्ता भएका प्रयोगकर्ता	सक्रिय प्रयोगकर्ता
२०७४/७५	०	०	१,१३०	१,०८४	०	०	७९	७९	१,०९९	१,०९७
२०७५/७६	७	३	१,७७९	१,३७६	०	०	६३	४५	३,४९३	२,४९२
२०७६/७७	९	३	२,७४८	१,१८८	०	०	७८	७०	६,०४४	३,२३०
२०७७/७८	९	४	३,६७२	२,५५०	०	०	९५	७५	७,९५८	५,४५०
२०७८/७९	१२	७	४,९८६	३,३९३	२	२	११२	८१	११,०६५	७,९४४
२०७९/८०	३४	१७	६,९४१	४,९१८	६	५	१४५	८०	१४,६१९	१०,३८१
२०८०/८१	३७	१२	८,६९७	७,२३८	८	७	१४९	८२	१७,४५३	१२,०२६
२०८१/८२	३८	१४	७,२४२	५,६६६	१६	१५	१६१	९१	२०,१३९	१४,०६७
२०८२/८३ पुष मसान्तसम्म	३७	११	७,४९९	५,८५५	१७	१४	१४८	५२	२१,०८०	१५,०५५

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

चार्ट नं. ११.१४ : गाउँपालिकामा वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग आ. व. २०८१/८२ फागुन सम्मको विवरण

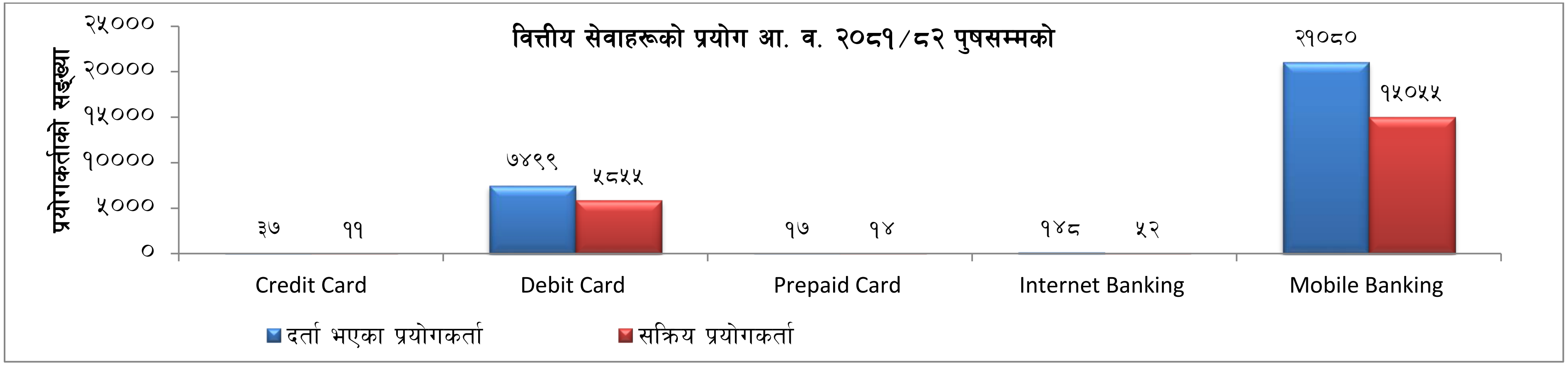

तालिका नं. ११.३१ : गाउँपालिकामा दर्ता भएका बचत खाता र सक्रिय खाता सम्बन्धी विवरण

विवरण / आ.व.		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३ पुष मसान्त सम्म
जम्मा जनसङ्ख्या		४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७	४३,३२७
दर्ता भएका बचत खाता	सङ्ख्या	५,६५१	६,१३४	१५,४८७	१८,७६९	२४,९६३	३०,३६५	३४,१३८	३७,८१९	३९,९०४
	प्रतिशत	१३.०४%	१४.१६%	३५.७४%	४३.३२%	५७.६२%	७०.०८%	७८.७९%	८७.२९%	९२.10%
जम्मा सक्रिय बचत खाता	सङ्ख्या	५,५३४	६,१३४	१४,००७	१६,५५२	२१,०१५	२५,४३२	२७,८५४	२८,३०४	२७,५२२
	प्रतिशत	९७.९३%	१००%	९०.४४%	८८.१९%	८४.१८%	८३.७५%	८१.५९%	७४.८४%	६८.९७%
बचत सक्रिय पुरूष खाता	सङ्ख्या	३,०२१	३,७२८	७,४१०	९,२७९	११,६८८	१४,०१३	१५,४२५	१५,८८०	१५,३३५
	प्रतिशत	५४.५९%	६०.७८%	५२.९०%	५६.०६%	५५.६२%	५५.१०%	५५.३८%	५६.११%	५५.७२%
बचत सक्रिय महिला खाता	सङ्ख्या	२,५१३	२,४०६	६,५९७	७,२७३	९,३२७	११,४१९	१२,४२९	१२,४२४	१२,१८७
	प्रतिशत	४५.४१%	३९.२२%	४७.१०%	४३.९४%	४४.३८%	४४.९०%	४४.६२%	४३.८९%	४४.२८%

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७२

तालिका नं. ११.३२: गाउँपालिका अन्तर्गत बैंक तथा वित्तीय संस्थामा निक्षेप परिचालन र कर्जा प्रवाह

आ.व.	निक्षेप			कर्जा		
	बाणिज्य बैंक	विकास बैंक	जम्मा	बाणिज्य बैंक	विकास बैंक	जम्मा
२०७४/७५	१६,०१,३८,१२३	१६,८०,०४,६३५	३२,८१,४२,७५९	१,२९,७१,४९,३०२	१६,०५,६५,३६७	१,४५,७७,१४,६६८
२०७५/७६	१६,२२,६५,७९०	२०,५३,५३,९६२	३६,७६,१९,७५३	८६,५०,९५,२५६	२१,६४,७५,०७१	१,०८,१५,७०,३२८
२०७६/७७	१०,५६,४१,६९१	२२,९३,१३,६९९	३३,४९,५५,३९०	५७,६४,६३,६३१	२२,८२,२१,०५१	८०,४६,८४,६८१
२०७७/७८	३१,८६,७०,५८३	२३,७५,८७,३९९	५५,६२,५७,९८२	१,४४,१९,२९,२११	१७,०६,६९,२८३	१,६१,२५,९८,४९४
२०७८/७९	३०,५१,१४,३७७	३१,१८,७२,४९३	६१,६९,८६,८७०	१,५८,७५,८१,८३९	४१,७६,९६,९७४	२,००,५२,७८,८१३
२०७९/८०	३०,०७,३५,१८६	३२,९४,४९,७९०	६३,०१,८४,९७६	१,६०,८७,६८,७३७	४७,९२,४५,७४६	२,०८,८०,१४,४८३
२०८०/८१	३९,४६,८७,९५९	४०,४३,८७,८९४	७९,९०,७५,८५३	१,७९,२८,५५,३०३	५३,५४,६५,५५७	२,३२,८३,२०,८६०
२०८१/८२	५५,३५,१५,६६३	५४,५०,२२,९००	१,०९,८५,३८,५६३	१,९१,१२,२५,१९५	५३,९१,४९,६३२	२,४५,०३,७४,८२७
२०८२/८३ पुष सम्म	१,८३,५९,२०,७३७	५२,९९,१७,०६८	२,३६,५८,३७,८०५	७१,२९,७३,४०३	६१,५६,०१,८९१	१,३२,८५,७५,२९४

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

तालिका नं. ११.३३ : गाउँपालिकाभित्र वित्तीय संस्था मार्फत बचत तथा कर्जा (ऋण) सम्बन्धी विवरण

आ.व.	जम्मा बचत खाताहरू	जम्मा बचत रकम	औसत बचत प्रति बचत खाता	जम्मा कर्जा (ऋण) रकम
२०७४/७५	५,६५१	३२,८१,४२,७५९	५८,०६८	१,४५,७७,१४,६६८
२०७५/७६	६,१३४	३६,७६,१९,७५३	५९,९३१	१,०८,१५,७०,३२८
२०७६/७७	१५,४८७	३३,४९,५५,३९०	२१,६२८	८०,४६,८४,६८१.३१
२०७७/७८	१८,७६९	५५,६२,५७,९८२	२९,६३७	१,६१,२५,९८,४९४
२०७८/७९	२४,९६३	६१,६९,८६,८७०	२४,७१६	२,००,५२,७८,८१३
२०७९/८०	३०,३६५	६३,०१,८४,९७६	२०,७५४	२,०८,८०,१४,४८३
२०८०/८१	३४,१३८	७९,९०,७५,८५३	२३,४०७	२,३२,८३,२०,८६०
२०८१/८२	३७,८१९	१,०९,८५,३८,५६३	२९,०४७	२,४५,०३,७४,८२७
२०८२/८३ पुष मसान्तसम्म	३९,९०४	२,३६,५८,३७,८०५	५९,२८८	१,३२,८५,७५,२९४

स्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक, २०८२

चार्ट नं. ११.१५ : गाउँपालिकामा वित्तीय संस्था मार्फत बचत तथा कर्जा (ऋण) सम्बन्धी विवरण

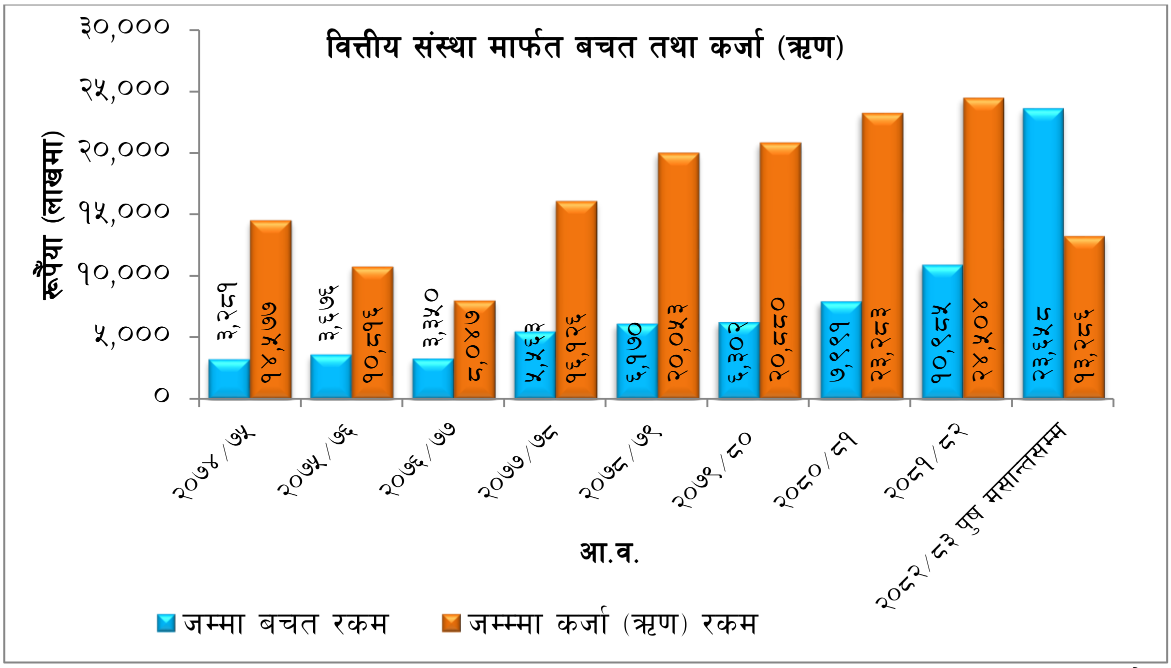

रोहिणी गाउँपालिकामा वित्तीय पहुँचको अवस्था सबल रहेको छ । हाल गाउँपालिकामा ४ वाणिज्य बैंक (कृषि विकास बैंक सहित), २ विकास बैंक र ८ लघुवित्त गरी कुल १४ वटा वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वडा नं. १ (बगाहा) मा ग्लोबल आइएमई बैंकको उपस्थिति विशेष आर्थिक क्षेत्रको औद्योगिक गतिविधिलाई लक्षित गरेको देखिन्छ । वडा नं. ३ (धकधई) मुख्य वित्तीय केन्द्रको रूपमा स्थापित भएको छ भने कृषि विकास बैंकले गाउँपालिकाभरि विशेष सेवा प्रदान गरिरहेको छ । यसले सहुलियतपूर्ण कृषि कर्जा प्रवाहमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । ८ वटा लघुवित्त संस्थाहरूको उपस्थिति (विशेष गरी वडा २, ४ र ६ मा) ले तल्लो तहका नागरिक र महिलाहरूमा लघु-उद्यमशीलता विकास गर्न मद्दत पुऱ्याएको छ । लघुवित्तहरूको बाहुल्यताले ग्रामीण भेगमा वित्तीय समावेशीकरण बढाएको छ । आगामी दिनमा बैंकिङ सेवा नपुगेका वडाहरू (५ र ७) मा शाखा विस्तार गर्न र सहुलियतपूर्ण कर्जालाई थप सरल बनाउन नीतिगत पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद १२ : क्षेत्रगत समस्या र चुनौती

१२.१ आर्थिक क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू

गाउँपालिकाका बासिन्दाहरू मुख्यतः कृषि, व्यापार र साना उद्यममा निर्भर छन् । यद्यपि, आधुनिक आर्थिक संरचनामा प्रवेश गर्ने क्रममा विभिन्न समस्या र चुनौतीहरूको सामना गर्नु परिरहेको छ । स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम् प्रयोग गरी आर्थिक विकासका कार्यक्रमहरू प्रयाप्त मात्रामा सञ्चालन हुन नसक्नु, रोजगारी सृजना गर्ने उद्योग, कलकारखाना लगायत अन्य अवसरको लागि योजनाबद्ध प्रयास प्रभावकारी नहुनु, आर्थिक विकासका केही क्रियाकलापहरू अघि सारेतापनि योजनाबद्व रूपमा सञ्चालन हुन सकेका नसक्नु, आर्थिक विकासको लागि स्थानीय स्रोत साधनको समुचित प्रयोग गर्दै स्थानीय वातावरण सुहाउँदो कार्यक्रमहरूको विकास र परिचालन नहुनु, उत्पादनशील क्षेत्रमा पर्याप्त लगानीको कमी र उपलब्ध स्रोतहरूको सीमितताले आर्थिक गतिविधिहरूलाई सीमित बनाएको छ, यसले स्थानीय उद्यमशीलता र उद्योगहरूको विकासमा बाधा पुर्याएको, सीपविकास, तालिम, लघुउद्यम तथा आय आर्जनका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी भएको नहुनु, आम्दानीको अवसर सृजना हुने तिर विशेष ध्यान नपुगेको, ठूलो मात्रमा खेतियोग्य जमिनको खण्डीकरण हुनु, खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाईको पर्याप्तता नहुनु, कृषि, पशुपंछी तथा माछापालन क्षेत्रमा आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरणमा अगाडि बढ्न नसक्नु, चिस्यान केन्द्र र सङ्कलन केन्द्र जस्ता भौतिक पूर्वाधारको कमी, कृषि र पशुपंक्षी उपज प्रशोधनको अभाव, चक्लाबन्दी नहुनु, कृषि सहकारीहरू भएतापनि कृषि ऋणमार्फत उत्पादनमूलक लगानीका कमि हुनु, सार्वजनिक जग्गाहरूको अभिलेख र यसको बैज्ञानीक प्रयोग हुन नसक्नु, किसानहरूले समयमा नै उन्नत जातको विउ तथा कृषि मलको अभाव समय समयमा भोग्नु र उत्पादित कृषि उत्पादनको उचित मूल्य प्राप्त गर्न नसक्नु, कृषि क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् । यसै गरी सिँचाई क्षेत्रमा थोपा सिँचाई, प्लास्टिक पोखरीहरू प्रयोगमा कमि हुन, सिँचाईको स्रोतहरू सुक्दै जानु, गाउँपालिकाको पर्यटक विकासको सोच भएतापनि पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि कुनै रणनीतिक योजना तर्जुमा नहुनु, पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना समेत गाउँपालिकामा नहुनु, अति न्यून बजेट पर्यटन क्षेत्रको विकासमा विनियोजना हुनु, धार्मिक पर्यटन, कृषि पर्यटन जस्ता विषयहरूलाई गाउँपालिकाले आफ्नो योजनाहरूमा प्राथामिकतामा नराख्नु यसका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

स्थानीय स्तरमा रोजगारीको समस्याले वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृति उच्च हुनु, जसले गर्दा स्थानीय स्तरमा युवा जनशक्तिको अभाव हुदै जानु एउटा प्रमुख समस्या रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त हुने आम्दानी समेत उत्पादन क्षेत्रमा प्रयोग हुनु नसक्नु, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा समाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा जटिलताले कार्यक्रमहरू एकिकृत रूपमा सञ्चालन हुन नसक्नु, सीमान्तीकृत क्षेत्रहरूमा यातायातको अभाव, सीपयुक्त रोजगारको कमी, वित्तीय पहुँच र समावेशीकरणको कमी, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सीमित पहुँच, ग्रामीण क्षेत्रमा वित्तीय साक्षरताको अभाव आदि समस्याको रूपमा रहेका छन् । साथै आधुनिक प्राविधिक ज्ञानको कमी, सिँचाईको अभाव, मल र बीउको कमी, जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक प्रकोपहरूको जोखिम, साना उद्योग तथा उद्यममा समस्या, लगानीको कमी, कच्चा पदार्थको अभाव, बजार पहुँच र प्रतिस्पर्धा गर्न कठिनाई, स्थानीय आयस्रोतको सीमितता, स्थानीय कर सङ्कलन प्रणाली कमजोर, वैदेशिक रोजगारमा निर्भरता, सहकारी संस्थाहरूलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि छुट्टै शाखा नहुनु, नीतिगत सुधार र प्रशासनिक क्षमताको अभाव जस्ता समस्या तथा चुनौतीहरूको सामना गर्नु परेको छ ।

वर्तमान समयमा सहकारी, लघुवित्त र बैकिङ्ग क्षेत्रहरू समस्यामा जुधिरहेका छन् । आर्थिक मन्दीका कारण आन्तरिक अर्थतन्त्र चलायमान हुन सकिरहेको छैन । सहकारी क्षेत्र यसबाट झन समस्यामा परिरहेको छ । गाउँपालिकाबाट नियमित सहकारी क्षेत्रमा अनुगमन नहुनु, सहकारी क्षेत्रमा कति खराब ऋण छ त्यसको एकिन तथ्यांक उपलब्ध हुन सकेको छैन । ऋणीहरूले ऋण लिएतापनि त्यसको उपयोग प्रभावकारी नहुँदा वित्तीय संस्थाहरू समस्यामा परिरहेका छन् । घरजग्गामा आएको शिथिलता, उद्योग क्षेत्रको उत्पादनमा आएको ह्रास, निर्माण क्षेत्रको नकरात्मक आर्थिक वृद्धिदरले यस गाउँपालिकाका उद्योग व्यापारीहरूलाई समस्यामा पारिरहेको छ भने गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतमा समेत असर पारेको छ ।

१२.२ सामाजिक क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू

यहाँका बासिन्दाहरू विभिन्न जातीय, धार्मिक, र सांस्कृतिक समूहबाट बनेका छन्, जसले सामाजिक विविधताको धरोहर कायम राखेको छ । यद्यपि, पछिल्लो समयमा सामाजिक संरचनामा देखा परेका समस्याहरूले दिगो सामाजिक विकासलाई चुनौती दिएको छ । सामाजिक क्षेत्र भित्र पर्ने स्वास्थ्य क्षेत्रमा गाउँपालिकामा सामान्य उपचार वाहेक जटिल स्वास्थ्य समस्या पर्दा बुटवल, भैरहवा, भरतपुर, पाल्पा वा काठमाडौं नै जानु पर्ने अवस्था छ । स्वास्थ्य संस्थामा पर्याप्त पूर्वाधारको अभाव, पर्याप्त उपकरण र औषधिहरू उपलब्धतामा कमि, जिवनशैलीको कारण नसर्ने रोगको विस्तार, स्वास्थ्य विमा अझै पनि धैरै घरपरिवार सङ्लग्न हुन नसकिरहेको अवस्था रहेको छ । यसैगरी दुर्घटना तथा विपद्जन्य स्वास्थ्य समस्याहरू विध्यमान रहेका छन् । शिक्षा क्षेत्रमा हेर्दा शिक्षक दरबन्दी कम हुनु, शिक्षामा राजनितीकरण प्रभाव, दलित आदिवासी जनजातिको बालबालिकाका भर्नादर न्यून हुनु, मदरसाको व्यवस्थापन कमजोर रहनु, सामुदायिक विद्यालयमा बालबालिकाहरूको शैक्षिक प्रगतिवारे अभिभावकहरूको चासो कम हुनु, विद्यालय छाड्ने प्रवृत्ति उच्च हुनु, विषयगत शिक्षकका अभाव, आधुनिक सूचना प्रविधिहरूको उच्च प्रयोग हुन नसक्नु प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन् । रोजगारीयुक्त शिक्षाको अभावमा शिक्षित बेरोजगार बढ्दै जानु, सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तरियता र भौतिक अवस्था कमजोर रहनु र फर्निचर तथा अन्य शैक्षिक सामग्रीको अभाव रहेको, गुणस्तरीय शिक्षण संस्थानहरूको अभाव र आर्थिक समस्याका कारण धेरै बालबालिका विद्यालय बाहिर रहनु, जसले दीर्घकालीन रूपमा मानव संसाधनको विकासमा बाधा पुर्याएको, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि पर्याप्त मात्रामा बजेटको अभाव अन्य समस्याको रूपमा रहेका छन् । खानेपानी र सरसफाइतर्फका प्रमुख समस्यामा ढल निकासका कामहरू योजनाबद्ध रूपमा अगाडि बढाउन नसक्नु, अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु, निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरूको मर्मत संभारको लागि वित्त व्यवस्थापन गर्नु एउटा प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेको छ । फोहोरको व्यस्थापन गर्न तिर चासो नहुनु, महिला हिंसाको घटनाहरू गाउँपालिकामा विध्यमान रहनु, लैगिंक विभेद र हिंसालाई प्रोत्साहन गर्ने खालका सामाजिक संरचना, सोच, मुल्यमान्यता र परम्परा कायम रहनु, एकल महिला र अशक्त महिलाहरू आर्थिक रूपमा शशक्तीकरण हुनु नसक्नु, हिंसा पिडित महिलाहरूलाई पूर्णरूपमा संरक्षण र पुर्नस्थापन गर्न नसक्नु, गाउँपालिकाले नीति तथा कार्यक्रमहरूमा समावेशिका विषयहरू समावेश गरेतापनि कार्यान्वयन पक्षमा प्रभावकारीता हुन नसक्नु, ज्येष्ठ नागरिहरूको ज्ञान, सिप र अनुभवको उपयोग र नयाँ पीढिमा हस्तान्तरणको वातावरण सिर्जना नहुनु, जेष्ठ नागरिकहरूमा उचित सम्मानको अभाव हुनु मुख्य समस्याको रूपमा रहेका छन् । यसै गरी अपाङ्गता मैत्री शिक्षाको अभाव, अपाङ्गताहरू विभिन्न स्रोत तथा साधनहरूमा उनीहरू पहुँच र नियन्त्रणको अभाव, सामाजिक विभेदहरू कायम हुनु समस्या तथा चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

धार्मिक तथा पुरातात्त्विक महत्त्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धनमा न्यून ध्यान जानु, युवाहरू मादकपदार्थको लतमा पर्नु, युवाहरूले पर्याप्त अवसर नपाउँदा वार्षिक रूपमा विदेशिरहनु परिरहेको, बजारको माग अनुसार युवा जनशक्ति तयार नहुनु, युवाहरू विकृति विसंगती तिर बढ्दै जाने युवा क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् । गाउँपालिकामा खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमि हुनु, खेलकुदलाई जिविकोपार्जनसगँ जोड्न नसक्नु, खेलकुदका क्षेत्रमा पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्न नसक्नु खेलकुद क्षेत्रमा प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।
सबै वर्ग, जाति, र धर्मका व्यक्तिहरूलाई समान अवसर दिनु, गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच वृद्धि, महिलाको आर्थिक सशक्तिकरण र निर्णय प्रक्रियामा समावेशीकरण, स्थानीय परम्परा र सांस्कृतिक धरोहरको संरक्षण, प्रविधिमा पहुँच, ज्ञान, र उपयोगितामा सुधार, धार्मिक, जातीय, र सांस्कृतिक सद्भावको प्रवर्द्धन गर्नु मुख्य चुनैती रहेका छन् ।

१२.३ पूर्वाधार क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू

दिगो आर्थिक, सामाजिक, र भौतिक विकासका लागि सुदृढ पूर्वाधारको आवश्यकता छ । यद्यपि, हालसम्म पूर्वाधार विकासका क्षेत्रमा धेरै समस्या र चुनौतीहरू रहेका छन् । यसले समग्र आर्थिक विकासलाई प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित गरिरहेको छ । दीर्घकालीन सोंच, सम्भाव्यता र प्राथमिकताको आधारमा योजनाबद्ध रूपमा सञ्चालन गर्न कठिनाइ हुनु, सडकहरूमा यातायातका साधन लगाएत अन्य गतिविधिहरू र पार्किङ् अव्यवस्थित हुनु, जसले यातायात र आवागमनमा कठिनाइ उत्पन्न हुनु, ग्रामीण क्षेत्रहरूमा सडकको कमी र मर्मत अभाव, खानेपानीको आपूर्ती नियमित र पर्याप्त हुन नसक्नु, स्वच्छ पिउने पानीको कमी, जलस्रोतहरूको प्रदूषण र अव्यवस्थित निकास, फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली कमजोर, नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतहरूको प्रयोग कमी, अत्याधुनिक उपकरण र जनशक्तिको कमी, आपतकालीन स्वास्थ्य सेवाको सीमितता, विद्यालयहरूको प्रयाप्त शैक्षिक पूर्वाधार नहुनु, विद्यालय भवन, पुस्तकालय, र प्रयोगशाला सुविधाको अभाव, डिजिटल शिक्षामा पहुँचको कमी, पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक बजेटको अभाव, बहुउद्देश्यीय सिँचाइ आयोजनाहरू निर्माण हुन नसक्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट नहुनु, भू-उपयोगको योजना प्रभावकारी नहुनु, पूर्वाधार विकासमा प्रमुख सरोकारवाला निकायहरूबिच समन्वय नहुनु, गाउँपालिकामा तथ्याङ्कको भरपर्दो स्रोत प्रयाप्त नहुनु, पोखरी, ताल र नदीको पानीलाई उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सरसफाइमा जनचेतनाको कमी हुनु, सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षणमा न्यून ध्यान पुग्नु आदि ।
गाउँपालिकामा दिगो पूर्वाधार विकासका लागि ठोस योजना, पर्याप्त बजेट, र प्रभावकारी कार्यान्वयन आवश्यक छ । यसका लागि संघीय, प्रदेश, र स्थानीय सरकारबीच समन्वयको आवश्यकता रहेको छ । साथै, निजी क्षेत्र र जनसहभागिता पनि अनिवार्य छ ।

१२.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू

विभिन्न प्राकृतिक र मानवजन्य विपद्को उच्च जोखिममा रहेको क्षेत्र हो । यहाँका बासिन्दाहरू हरेक वर्ष बाढी, आगलागी, हावाहुरी, र महामारीजस्ता विपद्को सामना गरिरहेका छन् । प्रभावकारी वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि ठोस योजना र पर्याप्त बजेटको आवश्यकता रहेको छ । पुरानो तथा नयाँ सडकका छेउछाउमा वृक्षारोपणका कार्य अझ पुरा हुन सकेको छैन । स्थानीय खोलानाला तथा नदीमा विस्तारै प्रदुषणको समस्या देखिन थालेको छ । प्राकृतिक विपद्को अर्को पक्ष डुवान पनि हो । गाउँपालिको अधिकांश भूभाग डुवानको समस्या रहेको छ । वर्षायामामा ठूलो पानी परेमा पानीको निकासको अभावमा यहाँ डुवानको समस्या हुने गरेको छ । वातावरण प्रदुषणको एक

प्रमुख कारण मध्य मानव क्रियाकलाप पनि हो । प्लास्टिक र सिसा जन्य फोहोरको मात्रा बढ्दै गएको छ । ग्रामणी क्षेत्रमा भएका कच्ची सडकको वरिपरिका घरमा धुँवा, धुलो र वर्षायाममा हिलोको समस्या रहेको छ । फोहोर व्यवस्थापनका नाममा फोहोरहरू खोलाखोल्साका होचा भागमा अनियन्त्रित तरिकाले फाल्ने प्रवृत्ति देखिन्छ । विपद् पूर्व तयारी, न्यूनिकरण तथा प्रतिकार्यका लागि समुदायस्तरमा ज्ञान, सीपको कमि रहेको छ । विपद् भईहाले समुदायलाई राख्ने आश्रयस्थलको कमि रहेको छ । गाउँपालिकाले विपद् कोषको व्यवस्था गरिएता पनि पर्याप्त रकम विनियोजन हुन सकिराखेको छैन । आगलागी जस्ता विपद् व्यवस्थापनको लागि गाउँपालिकामा पर्याप्त स्रोत साधनको अभाव रहेको छ । रोगको महामारी फैलिएमा त्यसको आवश्यक व्यवस्थापन गर्न स्रोत साधनको कमि रहेको छ । जलवायु परिवर्तनले पारेका प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्ने यथेष्ठ कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छैनन् । गाउँपालिकाका मुख्य बजारहरूमा नाली तथा ढलको उचित व्यवस्थापन नहुदा वातावरणमा प्रतिकूल असर परेको छ ।

खुल्ला क्षेत्रहरू अतिक्रमण हुनु, खेतीमा विषादीको बढ्दो प्रयोग हुनु, प्रयाप्त सार्वजनिक शौचालयहरूको निर्माण नहुनु, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमा जनचेतनाको कमी हुनु, पर्याप्त वन क्षेत्र नभएको र भएका वनलाई समेत आम्दानीको स्रोतमा रूपान्तरण गर्न नसक्नु, वातावरण संरक्षण गर्न र वृक्षारोपणमा स्थानीयको चासो न्यून रहनु, फोहरमैलाको ल्याणडफिल साइडको व्यवस्थापन नभएको, जोखिममा पर्ने समुदायको पहिचान र सुरक्षा कमजोर, आपतकालीन स्वास्थ्य सेवाको सीमितता, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति क्रियाशिल नहुनु, नियमित विपद् पूर्वतयारी र अभ्यास कार्यक्रम नहुनु, डिजिटल चेतना र सूचना प्रवाह प्रणाली सुदृढीकरण नहुनु, बहुउपयोगी संरचना निर्माण र वातावरणीय संरक्षणमा कमी आदि विपद् व्यवस्थापनका समस्या तथा चुनौतीहरू रहेका छन् ।

वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनमा सुधार गर्नका लागि स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारबीच समन्वय, पर्याप्त बजेट, र प्रभावकारी नीति निर्माण अत्यन्त आवश्यक छ । दीर्घकालीन दृष्टिकोण र समुदायको सक्रिय सहभागिता बिना सुरक्षित र समृद्ध गाउँपालिका निर्माण असम्भव छ ।

१२.५ संस्थागत सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धीत क्षेत्रको समस्या तथा चुनौतीहरू

स्थानीय शासन प्रणालीलाई सुदृढ गर्नका लागि संस्थागत सुशासन र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यद्यपि, हालसम्म संस्थागत क्षमता अभाव, प्रशासनिक जटिलता, र समन्वयको कमीले सुशासन कायम गर्न चुनौती बनाइरहेको छ । गाउँपालिकाले आवश्यक ऐन, कानून र कार्यविधि तयार गरेको छ तर कार्यान्वयन फितलो रहेको छ । घुम्ती सेवाहरू नियमित रूपमा हुन सकिराखेको छैन । कर्मचारीहरू क्षमता विकासका कार्यहरूको क्षमता विकासको योजना तर्जुमा नहुनु, लैगिंक तथा समावेशिकरणको रणनीतिहरू तय नहुन, वार्षिक रूपमा लैगिंक तथा सामाजिक परीक्षण नहुनु, कर्मचारीहरूको सरूवा भइरहुनु, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली प्रभावकारी नहुन जस्ता सुशासनका समस्या देखिन्छ । क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र कार्यान्वयन नहुनु, वडाहरूमा पूर्वाधारको अभावको कार्यसञ्चालनमा प्रभाव पर्नु, योजनाको आधारमा बजेट नभई बजेटका आधारमा योजना बन्नु, वितरणमूखि योजना बढि हुनु, पूँजीगत खर्च कम हुनुले सुशासनको क्षेत्रलाई अझ प्रभावकारी बनाउने गाउँपालिकालाई अवरोध खडा गरिरहेको छ ।

गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरूमा आवश्यक जनशक्ति र बजेटको अभाव हुनु, राजस्व सङ्कलनका सीमित स्रोतहरू हुनु, योजनाबद्ध विकासको थालनी हुन नसक्नु, सङ्घीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा बढी निर्भरता हुँदा दीर्घकालीन आर्थिक स्थिरता चुनौतीपूर्ण हुनु, सरोकारवाला निकायहरूबिच विकासका कार्यमा समन्वयको कमी हुनु, निर्णय प्रक्रियामा जनसहभागिता कम हुनु र सूचना प्रवाह प्रभावकारी

हुन नसक्नु, निर्माणाधीन आयोजनाहरूको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन हुन नसक्नु, नागरिक वडापत्रबारे सेवाग्राही अनभिज्ञ हुनु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा ढिलाइ, संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारबीच समन्वयको अभाव, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज र स्थानीय निकायबीच सहकार्यको कमी, विकास साझेदारी र अन्तरक्रियामा कमजोरी, स्थानीय तहलाई दिइएको अधिकारको सही प्रयोग नहुनाले सेवा प्रवाहमा समस्या आउनु आदि समस्या तथा चुनौतीहरू रहेका छन् ।
संस्थागत सुशासन सुदृढीकरणका लागि क्षमता निर्माण, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, र समन्वयमा सुधार आवश्यक छ । यसका लागि स्पष्ट नीतिहरू, प्रभावकारी नेतृत्व, र निरन्तर मूल्याङ्कन अनिवार्य हुनेछ ।

तालिका नं. १२.१ : SWOT विश्लेषण – रोहिणी गाउँपालिका

शक्ति (Strengths)	कमजोरी (Weaknesses)
□ खोप कभरेज १००% (तीन वर्ष लगातार) □ FCHV ९८ जना – स्थिर सेवा □ भैरहवा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल नजिक □ लुम्बिनी सँगको पर्यटन सम्भावना □ रोजगार शाखा मार्फत PMEP सञ्चालित □ स्थानीय सरकार सक्रिय, ७ वटा शाखा □ झाडापखाला दर ५८% ले घटाव □ १५ वित्तीय संस्था उपस्थित	● संस्थागत प्रसव २४.६१% – धेरै न्यून ● साक्षरता दर राष्ट्रिय औसतभन्दा कम ● वडा ५,७ मा वित्त/स्वास्थ्य/सडक शून्य ● LBW दर बढ्दो (१९.६४%) ● कार्यान्वयन क्षमताको कमी ● स्रोत जुटाउने क्षमता सीमित
अवसर (Opportunities)	**खतरा (Threats)**
□ भैरहवा SEZ – औद्योगिक रोजगारी □ पर्यटन विकास – धार्मिक/कृषि □ डिजिटल अर्थतन्त्रमा प्रवेश □ प्रदेश र संघीय अनुदान □ जनसांख्यिकीय लाभांश – युवाशक्ति □ कृषि व्यावसायीकरणको ठूलो सम्भावना	□ जलवायु परिवर्तन – बाढी, खडेरी □ युवाशक्तिको पलायन (वैदेशिक) □ आर्थिक मन्दीले सहकारी/लघुवित्तमा असर □ भारतसँग खुला सिमाना – तस्करी, सुरक्षा □ जनसंख्या वृद्धि र सेवा माग वृद्धि □ राजनीतिक अस्थिरताको असर

आर्थिक सर्वेक्षणको मुख्य सन्देशहरू

१. **कृषि क्षेत्र संरचनात्मक परिवर्तन आवश्यक:** खण्डीकरण, सिँचाइ अभाव, र बजार पहुँचको कमी हटाउन सिँचाइ विस्तार, चक्लाबन्दी र कृषि प्रशोधन केन्द्र स्थापना तत्काल प्राथमिकतामा राख्नु पर्छ ।

२. **संस्थागत प्रसव दर (२४.६१%) को नाटकीय वृद्धि:** राष्ट्रिय औसत (७७%) सँग तुलना गर्दा रोहिणीमा प्रत्येक वर्ष सयौं महिला असुरक्षित प्रसव गरिरहेका छन् । यो मातृ मृत्युको उच्च जोखिम हो र आर्थिक उत्पादकतामा सिधै असर गर्छ ।

३. **LBW बढेर १९.६४% पुग्नु दीर्घकालीन मानव पुँजी संकट:** कम तौल शिशुले भविष्यमा कम बौद्धिक क्षमता र कम उत्पादकताको जोखिम बोक्छ । यो आर्थिक हानिको परोक्ष लागत हो ।

४. **वडा ५ र ७ को तिहरो बहिष्करण:** यी वडामा वित्तीय संस्था, स्वास्थ्य संस्था र राम्रो सडक तीनैको अभाव छ । यो सेवा असमानता तत्काल सम्बोधन गर्नु पर्छ ।

५. **वैदेशिक रोजगारबाट आउने रेमिट्यान्स** (पारिवारिक आयको ~२०-३५ प्रतिशत) उत्पादनमूलक लगानीमा नजाँदा दीर्घकालीन आर्थिक विकास कमजोर हुन्छ ।

६. **सुशासन सुदृढीकरणले** सेवा प्रवाह, बजेट उपयोग र जनविश्वासमा प्रत्यक्ष असर गर्छ । कार्यान्वयन क्षमता बढाउनु आर्थिक सर्वेक्षणको मुख्य सिफारिश हो ।

तालिका नं. १२.२ : आर्थिक सर्वेक्षणको मुख्य सुझाव/योजना

प्राथमिकता	कार्यक्षेत्र	मुख्य कार्य	कार्यान्वयनकर्ता	समय
P1	संस्थागत प्रसव	प्रोत्साहन भत्ता वृद्धि, बर्थिङ सेन्टर सुधार	स्वास्थ्य शाखा + DPHO	०–१ वर्ष
P1	LBW न्यूनीकरण	गर्भावस्था पोषण, ANC सुदृढ	स्वास्थ्य, महिला शाखा	०–१ वर्ष
P1	कृषि आधुनिकीकरण	सिँचाइ, बजार, कोल्ड स्टोर	कृषि शाखा + ADBL	१–३ वर्ष
P1	वित्तीय पहुँच	वडा ५,७ मा ब्रान्चलेस बैंकिङ	गाउँपालिका + NRB	०–१ वर्ष
P2	शिक्षा गुणस्तर	शिक्षक तालिम, डिजिटल कक्षा	शिक्षा शाखा	१–३ वर्ष
P2	पर्यटन रणनीति	पर्यटन सूचना केन्द्र, योजना	योजना शाखा	१–२ वर्ष
P2	फोहोर व्यवस्थापन	ल्यान्डफिल साइट स्थापना	गाउँपालिका	१–२ वर्ष
P3	सुशासन	GESI परीक्षण, क्षमता विकास	सबै शाखा	चलिरहने

अनुसूची-१ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको आयका स्रोत अनुसार आम्दानी

क.सं.	बजेटका स्रोतहरु	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी फागुन मसान्तसम्म
क	राजस्व तथा अनुदान	५८,८७,०६,२६०	५८,४६,१५,४२६	६४,९८,९३,०००	६३,६४,८२,६०४	७०,५१,३१,०००	६३,६८,९३,९४०	५६,२१,९१,०००	५१,९५,२४,८४८	५८,८३,७०,०००	५५,२१,२८,१२७	५९,५७,००,०००	३४,२१,२७,०८०
१	नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण												
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	१२,२६,००,०००	१२,२६,००,०००	१२,९३,००,०००	१२,९३,००,०००	१३,६९,००,०००	१२,६६,३२,५००	११,९४,००,०००	११,१०,४२,०००	१२,२१,००,०००	११,२०,३८,९६०	११,६६,००,०००	५,८३,००,०००
	शसर्त चालु	२१,३३,०३,३५०	२१,३३,०३,३५०	१८,०७,६३,०००	१८,०२,६३,०००	१९,८०,८६,०००	१९,४९,३५,०००	२०,०५,७९,०००	१९,७५,८३,०००	२०,४३,१६,०००	२०,२५,००,१००	२०,५७,००,०००	१३,२२,६८,०००
	शसर्त पूँजीगत	-	-	२,७४,००,०००	२,७४,००,०००	२,६०,५०,०००	२,६०,५०,०००	३५,००,०००	३५,००,०००	४,००,००,०००	३,९६,१६,०००	५,६८,००,०००	३,७२,१६,०००
	समपुरक अनुदान	८८,००,०००	८८,००,०००	९७,००,०००	९७,००,०००	७०,००,०००	१५,२०,०००	५०,००,०००	-	६५,००,०००	४०,७०,२९०	५०,००,०००	१०,७०,०००
	विशेष अनुदान	-	-	१,३३,००,०००	१,३३,००,०००	१,३७,००,०००	१,२४,५२,६८५	१,१५,००,०००	-	१,२५,००,०००	५७,६८,३७२	२,५५,००,०००	७२,१५,३१८
	राजश्व बाँडफाँड	८,००,१३,९१०	७,३१,३५,६८४	८,०५,७७,०००	८,४९,४२,६१९	१०,७६,१०,०००	८,६९,८३,१५५	१०,५६,४४,६००	९,५९,०६,६२६	१०,१५,००,०००	९,१३,२८,४५७	१०,१८,९३,११६	५,१९,८०,४४३
	जम्मा	४२,४७,१७,२६०	४१,७८,३९,०३४	४४,१०,४०,०००	४४,४९,०५,६१९	४८,९३,४६,०००	४४,८५,७३,३४०	४४,५६,२३,६००	४०,८०,३१,६२६	४८,६९,१६,०००	४५,५३,२२,१७९	५१,१४,९३,११६	२८,८०,४९,७६१
२	प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण												
	वित्तीय समानीकरण अनुदान	५४,७०,०००	५४,७०,०००	६१,१३,०००	६१,१३,०००	७५,७७,०००	७५,७७,०००	८७,५३,०००	६५,६४,७५०	८४,११,०००	८४,११,०००	८०,९०,०००	४०,४५,०००

क.सं.	बजेटका स्रोतहरु	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी फागुन मसान्तसम्म
	शसर्त अनुदान चालु	१,४८,५०,०००	१,४८,५०,०००	८५,४४,०००	८५,४४,०००	१,३०,००,०००	१,३०,००,०००	३१,५०,०००	२५,२०,०००	-	-	१०,००,०००	३,३०,०००
	शसर्त अनदान पूँजीगत	-	-	-	-	-	-	८०,००,०००	६४,००,०००	९५,००,०००	५१,६४,२९४	४५,००,०००	१४,८५,०००
	समपुरक अनुदान	१,५०,००,०००	१,१२,५०,०००	१,५०,००,०००	१,५०,००,०००	१,५०,००,०००	१,०५,७६,१६८	१,००,००,०००	८०,००,०००	७०,००,०००	६७,१७,९०३	७५,००,०००	२४,७५,०००
	विशेष अनुदान	६०,००,०००	६०,००,०००	६०,००,०००	६०,००,०००	६०,००,०००	६०,००,०००	-	-	२०,००,०००	९,३५,४९९	१५,००,०००	४,९५,०००
	राजश्व बाँडफाँड	१,०२,६९,०००	२,००,४३,०८६	१,९१,९६,०००	२,६१,४५,०४१	७०,०८,०००	६१,५०,६९४	४४,६३,७१५	६२,७१,४०२	४२,०३,०००	६६,३२,५०७	९८,०४,०००	४४,४०,७५४
	जम्मा	**५,१५,८९,०००**	**५,७६,१३,०८६**	**५,४८,५३,०००**	**६,१८,०२,०४१**	**४,८५,८५,०००**	**४,३३,०३,८६२**	**३,४३,६६,७१५**	**२,९७,५६,१५२**	**३,११,१४,०००**	**२,७८,६१,२०३**	**३,२३,९४,०००**	**१,३२,७०,७५४**
४	आन्तरिक आय	६०,००,०००	१,१२,०२,६०१	७७,००,०००	१,४३,५५,१०१	१,१०,००,०००	१,४५,०१,०५३	१,५२,००,६८५	१,७८,८१,७३९	१,६१,४०,०००	१,५३,३५,५०९	१,१६,१२,८८४	९७,९३,२४१
	सडक बोर्ड - आन्तरिक श्रोत	६,००,०००	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	आन्तरिक राजस्व बाँडफाँड	-	२३,५५,७१६	-	-	२२,००,०००	-	-	-	१,००,००,०००	१,५६,८८,०९८	८०,००,०००	४९,१५,२१६
	अन्य विविध आय	-	-	६०,००,०००	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	जन सहभागिता- आन्तरिक	१८,००,०००	१२,६०,९८५	२७,००,०००	१७,३३,३२०	२५,००,०००	२७,९७,६१५	३०,००,०००	१५,७४,९८५	-	-	-	-

क.सं.	बजेटका स्रोतहरु	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी	अनुमानित आय	कुल आम्दानी फागुन मसान्तसम्म
	श्रोत												
	जिल्ला समन्वय समिति-आन्तरिक श्रोत	२,४०,००,०००	-	२,४०,००,०००	-	२,४०,००,०००	-	२,४०,००,०००	१,६८,००,०००	७२,००,०००	-	७२,००,०००	-
	जम्मा	३,२४,००,०००	१,४८,१९,३०२	४,०४,००,०००	१,६०,८८,४२१	३,९७,००,०००	१,७२,९८,६६८	४,२२,००,६८५	३,६२,५६,७२४	३,३३,४०,०००	३,१०,२३,६०६	२,६८,१२,८८४	१,४७,०८,४५७
५	**बैंक मौज्दात**	८,००,००,०००	९,४३,४४,००५	११,३६,००,०००	११,३६,८६,५२२	१२,७५,००,०००	१२,७७,१८,०७०	४,००,००,०००	४,५४,८०,३४६	३,७०,००,०००	३,७९,२१,१३८	२,५०,००,०००	२,६०,९८,१०८
	नगद							-	-	-	-	-	-
	बैंक	८,००,००,०००	९,४३,४४,००५	११,३६,००,०००	११,३६,८६,५२२	१२,७५,००,०००	१२,७७,१८,०७०	४,००,००,०००	४,५४,८०,३४६	३,७०,००,०००	३,७९,२१,१३८	२,५०,००,०००	२,६०,९८,१०८
६	**ऋृण**	-	-	-	-	-	-	-	-			-	-
ख	**कुल खर्च**	५८,८७,०६,२६०	४२,७१,८७,४५९	६४,९८,९३,०००	४५,९८,९८,५६३	७०,५१,३१,०००	५६,१४,०३,१८९	५६,२१,९१,०००	४४,७६,४४,००१	५८,८३,७०,०००	४८,८१,५३,२५३	५९,५७,००,०००	२३,८५,८६,६८९
१	चालू खर्च	३७,७४,९०,६९६	३०,५१,५०,६८०	३७,४१,३५,०००	३०,९०,५३,०६१	४४,०६,२८,०००	३७,८१,५१,९५०	३८,४४,८६,०००	३२,३०,५२,४५०	४०,२८,०२,०७०	३३,३६,७५,८४७	४०,७५,९५,०००	१९,७८,३३,३०९
२	पूँजीगत खर्च	२१,१२,१५,५६४	१२,२०,३६,७७९	२७,५७,५८,०००	१५,०८,४५,५०२	२६,४५,०३,०००	१८,३२,५१,२३९	१७,७७,०५,०००	१२,४५,९१,५५१	१८,५५,६७,९३०	१५,४४,७७,४०६	१८,८१,०५,०००	४,०७,५३,३८०
	जम्मा	५८,८७,०६,२६०	४२,७१,८७,४५९	६४,९८,९३,०००	४५,९८,९८,५६३	७०,५१,३१,०००	५६,१४,०३,१८९	५६,२१,९१,०००	४४,७६,४४,००१	५८,८३,७०,०००	४८,८१,५३,२५३	५९,५७,००,०००	२३,८५,८६,६८९
ग	बचत (वा ()	-	१५,७४,२७,९६८	-	१७,६५,८४,०४१	-	७,५४,९०,७५१	-	७,१८,८०,८४८	-	६,३९,७४,८७४	-	१०,३५,४०,३९१

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका, लेखा शाखा, २०८२

अनुसूची-२ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको चालुगत खर्च अन्तर्गत क्षेत्रगत बजेट तथा खर्च

क्र.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च फागुन मसान्त सम्म
१	**आर्थिक विकास**	**२,७६,८८,३५०**	**२,०६,२०,२९२**	**२,३४,१९,०००**	**१,६६,०५,७८६**	**२,७०,२०,०००**	**१,८०,९५,४१२**	**२,२६,००,०००**	**६४,५०,०८९**	**२,१३,८२,०००**	**१,१३,९६,५५१**	**३,८०,०५,०००**	**१,३०,९९,७३३**
१.१	कृषि	१,९०,३८,३५०	१,५२,५३,२१२	१,६१,२५,०००	१,०८,७३,१८८	१,९३,७०,०००	१,१३,०३,७७४	१,८८,५०,०००	३९,६३,८८९	१,७५,१०,०००	७७,८१,३२७	१,५१,९५,०००	३४,०९,१९४
१.२	उद्योग	२५,००,०००	६,५८,०६०	३३,००,०००	२४,२८,५४३	३४,००,०००	२९,७६,९३८	१२,००,०००	१०,४२,७०७	१३,००,०००	११,५९,८०४	३७,६०,०००	१५,३५,५९३
१.३	सहकारी	-	-	२,००,०००	१,५०,०००	७,५०,०००	७,४७,३१५	२,५०,०००	२,३९,७१५	४,००,०००	३,९९,६६१	१,००,०००	-
१.४	पर्यटन	-	-	-	-			-	-	-	-		
१.५	वन	-	-	-	-			-	-	-	-		
१.६	पशुपन्छी विकास	३५,५०,०००	२४,९५,३७३	३३,९४,०००	२९,५४,०५५	३०,००,०००	२६,७४,२५०	१३,००,०००	११,११,७७८	१९,७२,०००	१९,५५,७५९	१,७२,९५,०००	७२,७४,४५५
१.७	जलस्रोत तथा सिँचाई	४,००,०००	४,००,०००	४,००,०००	२,००,०००	१,००,०००	-	१०,००,०००	९२,०००	५०,०००	५०,०००	३०,०००	-
१.८	भूमि व्यवस्था	२१,००,०००	१७,१३,६४७	-	-	२,००,०००	१,९४,८२०	-	-	१,००,०००	-	१६,२५,०००	८,८०,४९१
१.९	वाणिज्य तथा वित्तीय क्षेत्र	१,००,०००	१,००,०००	-	-	२,००,०००	१,९८,३१५	-	-	५०,०००	५०,०००	-	-
२	**सामाजिक विकास**	**२३,३७,२८,५००**	**१९,१३,६२,५१९**	**२३,२६,२०,०००**	**१९,५४,४७,४२८**	**२६,३०,५६,०००**	**२३,७१,३१,६६५**	**२५,५१,९९,०००**	**२२,२६,९९,४३४**	**२२,५९,२९,०७०**	**१८,९९,७५,०१५**	**२२,२९,६०,०००**	**११,१३,५३,०११**
२.१	शिक्षा	१४,१८,३४,०००	१२,२५,१७,५५७	१४,२७,६५,०००	१२,९७,३४,८१७	१७,४७,२१,०००	१५,६४,६९,६७१	१७,५८,०१,०००	१४,९२,११,३८९	१८,४३,७१,०००	१५,३१,४२,७००	१८,४९,७०,०००	१०,२६,४२,७६९
२.२	स्वास्थ्य	५,८७,९५,०००	४,६४,६४,४०३	५,३५,८३,०००	४,०९,११,३६०	५,६२,६०,०००	५,१८,३९,१७४	४,९३,५५,०००	४,५९,०५,८७४	१,४१,७८,९०४	१,१६,३८,६७२	१,६८,१०,०००	३२,८६,७७९
२.३	खानेपानी तथा सरसफाई	३०,३०,०००	१५,८४,७३८	२,००,०००	२,००,०००	११,७५,०००	११,६७,५७०	६,४०,०००	६,१५,०७२	७,४४,०००	७,३४,२२०	४,१५,०००	१,३३,०००
२.४	भाषा तथा संस्कृति	२७,८७,५००	१६,७०,१३५	२८,७१,०००	२७,७८,४८८	६४,००,०००	६३,०३,९०९	२४,३८,०००	२३,१२,५२८	७२,८६,०००	६६,५८,६५७	५६,१५,०००	२८,४३,१२६

क्र.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	**खर्च**	**विनियोजन**	**खर्च**	**विनियोजन**	**खर्च**	**विनियोजन**	**खर्च**	**विनियोजन**	**खर्च**	**विनियोजन**	**खर्च फागुन मसान्त सम्म**
२.५	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	५६,७५,०००	४८,७६,५६०	१,५६,१०,०००	८८,६१,०९७	१,११,८७,०००	८९,३३,०३४	१,३३,१२,०००	१,२८,०४,५२९	६६,३०,०००	६५,३३,०२४	१६,७५,०००	३,२६,५००
२.६	युवा तथा खेलकुद	३५,००,०००	२८,९९,७३६	३७,५०,०००	२२,११,६२९	४४,७०,०००	४३,२८,४४५	१६,००,०००	१५,९५,८५९	२५,००,०००	२४,५६,२२२	१८,५०,०००	५०,०००
२.७	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१,८१,०७,०००	१,१३,४९,३९०	१,३८,४१,०००	१,०७,५०,०३७	८८,४३,०००	८०,८९,८६२	१,२०,५३,०००	१,०२,५४,१८२	१,०२,१९,१६६	८८,११,५२०	१,१६,२५,०००	२०,७०,८३७
३	**पूर्वाधार विकास**	**१९,०२,५००**	**१७,३७,६६५**	**५,५०,०००**	**४,५०,०००**	**-**	**-**	**-**	**-**	**२,००,०००**	**२,००,०००**	**७,००,०००**	**-**
३.१	यातायात पूर्वाधार	९,१२,५००	९,१२,५००	५,५०,०००	४,५०,०००	-	-	-	-	-	-	-	-
३.२	भवन, आवास तथा सहरी विकास	९,९०,०००	८,२५,१६५	-	-	-	-	-	-	-	-	७,००,०००	-
३.३	उर्जा	-	-	-	-	-	-	-	-	२,००,०००	२,००,०००	-	-
३.४	सम्पदा पूर्वाधार	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
४	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र**	**२,९९,३६,०००**	**२,८०,२९,४१५**	**१,७४,४६,०००**	**१,०६,१४,७१४**	**३,५८,७२,०००**	**२,८४,०२,८९६**	**१,१६,१७,०००**	**१,०४,७०,३९०**	**१,४१,११,०००**	**१,१८,६४,०५२**	**७९,६०,०००**	**३९,५३,४०८**
४.१	विपद व्यवस्थापन	९०,४०,०००	८८,३२,३०६	६०,५०,०००	१९,४७,८१३	७२,००,०००	६१,६३,७२२	१७,४५,०००	१६,३६,१४२	२४,५०,०००	२१,६३,१६५	२९,००,०००	२४,९६,३९९
४.२	मानब संशाधन विकास	२४,००,०००	२२,७४,६०८	१८,००,०००	१३,६७,७७२	७५,०००	-	-	-	-	-	१६,७५,०००	-
४.३	शान्ति तथा सुव्यवस्था	३३,५८,०००	३१,४९,४३३	१०,२५,०००	६,३९,२२२	५,५०,०००	५,५०,०००	१२,२५,०००	१२,०६,३५०	१३,९०,०००	११,१५,५३६	१०,७५,०००	३,६४,३७९

क्र.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च फागुन मसान्त सम्म
४.४	कानुन तथा न्याय	४,००,०००	३,४९,५५३	१०,००,०००	५,७०,१३२	४,००,०००	१,००,०००	१,५०,०००	१,५०,०००	९,७०,०००	८,२२,८५१	१०,००,०००	४,१३,५५०
४.५	शासन प्रणाली	-	-	३,६०,०००	३,०९,५००	१०,००,०००	९,९५,१९१	१२,४०,०००	८,९४,१०२	४९,६१,०००	४०,२६,१४१	३,५०,०००	१,०९,५५१
४.६	श्रम तथा रोजगारी	-	-	३,००,०००	२,९८,७६७	५२,५७,०००	४३,७१,३९०	२५,०००	२५,०००	-	-	-	-
४.७	प्रशासकीय सुशासन	६५,२५,०००	६४,०३,४१४	४,००,०००	३,९९,९९९	१,२२,७५,०००	८७,०१,३२२	१५,६२,०००	१४,२२,६१८	१२,२०,०००	११,३८,८१३	-	-
४.८	वित्तीय सुशासन	७,००,०००	६,९७,९९०	५,००,०००	२,६१,०५५	२५,०००	२३,०००	-	-	३,००,०००	२,५४,४९०	-	-
४.९	तथ्याङ्क प्रणाली	५,८८,०००	१,९१,४८७	२२,५०,०००	१७,७७,७२४	२४,००,०००	२१,३९,०८०	२६,००,०००	२३,९८,६९३	७,५०,०००	६,३६,२२५	४,८०,०००	४,७३,४२४
४.१०	योजना तर्जुमार कार्यन्वयन	४८,५५,०००	४३,६१,६२५	३०,२५,०००	२४,११,९२५	३५,८०,०००	२९,६२,१०२	२०,४६,०००	१९,६६,२८५	१३,५०,०००	११,४५,२०५	२,३०,०००	९६,१०५
४.११	गरिबी निवारण	१३,७५,०००	१३,६८,५५९	-	-	४,००,०००	-	-	-	-	-	२,५०,०००	-
४.१२	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१,७५,०००	१,१५,०००	२,३६,०००	१,३२,४६०	१६,१०,०००	१५,७२,१२५	५,००,०००	२,५०,०००	२,२०,०००	१,८६,६२६	-	-
४.१३	वातावरण तथा जलवायु	५,२०,०००	२,८५,४४०	५,००,०००	४,९८,३४५	११,००,०००	८,२४,९६४	५,२४,०००	५,२१,२००	५,००,०००	३,७५,०००	-	-
५	**कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक**	**८,४२,३५,३४६**	**६,३४,००,७८९**	**१०,०१,००,०००**	**८,५९,३५,१३३**	**११,४६,८०,०००**	**९,४५,२१,९७७**	**९,५०,७०,०००**	**८,३४,३२,५३७**	**१४,११,८०,०००**	**१२,०२,४०,२२९**	**१३,७९,७०,०००**	**६,९४,२७,१५७**
	कुल जम्मा	३७,७४,९०,६९६	३०,५१,५०,६८०	३७,४१,३५,०००	३०,१०,५३,०६१	४४,०६,२८,०००	३७,८१,५१,९५०	३८,४४,८६,०००	३२,३०,५२,४५०	४०,२८,०२,०७०	३३,३६,७५,८४७	४०,७५,९५,०००	१९,७८,३३,३०९

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका, लेखा शाखा, २०८२

अनुसूची-३ : आ.व. २०७७/७८ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्मको पूँजीगत खर्च अन्तर्गत क्षेत्रगत बजेट तथा खर्च

क्र.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च फागुन मसान्तसम्म
१	**आर्थिक विकास**	२,१०,५४,५६४	१,५९,०५,९५३	९२,२५,०००	७३,९६,२९६	९८,३०,०००	७५,९०,६७३	१,००,००,०००	८९,३३,०२३	८१,८०,०००	७०,६२,७३१	२,२३,३५,०००	३३,८०,८७२
१.१	कृषि	६१,७९,५६४	३८,६७,४६१	२१,२५,०००	१९,९२,३११	११,८०,०००	२,७९,६००	१८,५०,०००	१३,४९,१५७	३९,५०,०००	२९,८९,७७५	१,६४,९०,०००	३२,३०,८७२
१.२	उद्योग	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	२,६५,०००	-
१.३	जलस्रोत तथा सिँचाई	५८,००,०००	५३,४८,६६७	६२,००,०००	४७,६९,०२४	८०,००,०००	६७,३६,०७३	७१,५०,०००	६५,८४,०६६	४२,३०,०००	४०,७२,९५६	५५,८०,०००	१,५०,०००
१.४	भूमि व्यवस्था	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
१.५	सहकारी	-	-	९,००,०००	६,३४,९६१	६,५०,०००	५,७५,०००	१०,००,०००	९,९९,८००	-	-	-	-
१.६	पर्यटन	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
१.७	वाणिज्य तथा वित्तीय क्षेत्र	९०,७५,०००	६६,८९,८२५	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
१.८	वन	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
१.९	पशुपन्छी विकास	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
२	**सामाजिक विकास**	१,६०,४९,०००	१,४२,१९,५३९	७,५८,९३,०००	५,८८,२१,९७५	५,३९,५५,०००	४,४७,३६,७३४	२,५१,३०,०००	१,८५,९१,३८२	६,२०,५५,०००	५,७१,६३,६५७	७,६४,४०,०००	१,४१,४९,७६७
२.१	शिक्षा	९३,००,०००	८६,९३,८३४	३,९८,५७,०००	३,४८,५३,७०५	२,१९,५०,०००	२,१२,०८,३५६	४०,९०,०००	२६,९७,८८४	१,३७,४५,०००	१,१४,१६,८६१	१,१८,९०,०००	२,६३,३२३
२.२	स्वास्थ्य	-	-	१,०१,२५,०००	७१,८८,६०९	३५,००,०००	२७,५४,०६२	१,४५,००,०००	१,०६,२७,६७३	३,२५,२०,०००	३,२५,१९,४५५	५,५०,००,०००	१,३८,७७,८४३
२.३	खानेपानी तथा सरसफाई	३०,००,०००	२६,७५,२५०	९३,५०,०००	६३,३९,१८४	१,०८,००,०००	७९,२५,२२९	४९,९०,०००	३८,३१,५२३	५५,५०,०००	४३,६३,५७८	३९,५०,०००	-
२.४	भाषा तथा संस्कृति	३५,६०,०००	२६,६१,४५५	१,५२,८६,०००	१,०१,०१,२१६	१,४२,८०,०००	१,०५,९०,०९२	३,००,०००	२,९४,३३४	८९,९०,०००	७६,४४,७९२	४५,००,०००	८,६०१
२.५	लैंगिक समानता तथा	-	-	७५,०००	७४,८६२	१,२५,०००	१,२५,०००	८,००,०००	७,७८,९६५	२,००,०००	१,८०,३८२	२,५०,०००	-

क.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च फागुन मसान्तसम्म
	सामाजिक समावेशीकरण												
२.६	युवा तथा खेलकुद	-	-	-	-	११,५०,०००	४,१२,२२९	-	-	५,००,०००	४,९९,०८३	-	-
२.७	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१,८९,०००	१,८९,०००	१२,००,०००	२,६४,३९९	२१,५०,०००	१७,२१,७६६	४,५०,०००	३,६१,००३	५,५०,०००	५,३९,५०६	८,५०,०००	-
३	**पूर्वाधार विकास**	**१६,६८,६५,०००**	**८,६६,३५,०३८**	**१८,०५,२५,०००**	**७,७९,३९,९४१**	**१७,९७,१३,०००**	**११,४४,२३,१५१**	**१३,३८,०५,०००**	**९,०५,५५,९८०**	**१०,९८,१८,०००**	**८,५४,५१,२६१**	**८,६२,८०,०००**	**२,१९,३९,१८३**
३.१	यातायात पूर्वाधार	९,५४,९०,०००	६,०४,०४,९१२	१२,५२,००,०००	६,२५,४३,१९९	१०,४८,४३,०००	८,२०,७०,३५१	६,३१,२५,०००	३,३७,७७,७६९	५,२२,७५,०००	४,११,८७,१३९	३,८०,८०,०००	७,४१,७०६
३.२	भवन, आवास तथा सहरी विकास	६,७४,७५,०००	२,३०,९५,९८९	५,२०,००,०००	१,२६,६३,८५५	६,५४,१०,०००	२,३७,५४,३६४	६,७६,००,०००	५,५३,६८,१९२	५,३३,९८,०००	४,०३,९८,५३९	३,३२,७०,०००	२,०६,८३,६९६
३.३	उर्जा	२०,२५,०००	१४,४०,३२९	३२,५०,०००	२६,५९,४२८	९४,६०,०००	८५,९८,४३६	२७,३०,०००	११,१७,५६७	४१,४५,०००	३८,६५,५८३	७०,३०,०००	५,१३,७८१
३.४	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
३.५	पुननिर्माण	४,००,०००	३,००,०००	-	-	-	-	२,५०,०००	२,५०,०००	-	-	-	-
३.६	सम्पदा पूर्वाधार	१४,७५,०००	१३,९३,८०८	७५,०००	७३,४५९	-	-	१,००,०००	४२,४५२	-	-	७९,००,०००	-
४	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र**	**३१,१७,०००**	**२५,४६,७६६**	**३५,७५,०००**	**१२,५६,०४४**	**१,४०,२५,०००**	**१,०८,९६,८७२**	**४५,२०,०००**	**३७,४१,७८३**	**२१,१४,९३०**	**१९,००,६२७**	**५,००,०००**	**-**
४.१	विपद व्यवस्थापन	-	-	१०,००,०००	-	३३,००,०००	८,६०,८७१	२८,००,०००	२३,०९,६३५	१,००,०००	-	-	-
४.२	मानब संशाधन विकास	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
४.३	शान्ति तथा सुव्यवस्था	४२,०००	३६,७३२	५०,०००	५०,०००	-	-	३,२०,०००	३,०६,१४२	४,२०,०००	४,१९,८८७	-	-

क्र.सं.	क्षेत्र/उप क्षेत्र	आ.व. २०७७/७८		आ.व. २०७८/७९		आ.व. २०७९/८०		आ.व. २०८०/८१		आ.व. २०८१/८२		आ.व. २०८२/८३	
		विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च	विनियोजन	खर्च फागुन मसान्तसम्म
४.४	कानुन तथा न्याय	५०,०००	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
४.५	श्रम तथा रोजगारी	–	–	–	–	३,००,०००	३,००,०००	–	–	१,४९,९३०	१,४९,६८७	–	–
४.६	प्रशासकीय सुशासन	२,२५,०००	२,२३,५८७	५,००,०००	४,९४,९४०	३८,७५,०००	३२,६७,७५९	१३,००,०००	१०,२६,००७	४,२०,०००	४,१९,१८७	–	–
४.७	वित्तीय सुशासन	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
४.८	तथ्याङ्क प्रणाली	–	–	५,००,०००	१,५०,०००	–	–	–	–	–	–	–	–
४.९	शासन प्रणाली	–	–	५,२५,०००	७३,२६०	५,५०,०००	५,५०,०००	१,००,०००	९९,९९९	८,७५,०००	८,१६,४९५	–	–
४.१०	गरिबी निवारण	–	–	–	–	–	–	–	–	१,५०,०००	९५,३७१	–	–
४.११	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयन	२३,००,०००	१७,८७,४२०	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
४.१२	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	–	–	–	–	६०,००,०००	५९,१८,२४२	–	–	–	–	–	–
४.१३	वातावरण तथा जलवायु	५,००,०००	४,९९,०२७	१०,००,०००	४,८७,८४४	–	–	–	–	–	–	५,००,०००	–
५	**कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक**	**४१,३०,०००**	**२७,२९,४८३**	**६५,४०,०००**	**५४,३१,२४६**	**६९,८०,०००**	**५६,०३,८०९**	**४२,५०,०००**	**२७,६९,३८३**	**३४,००,०००**	**२८,९९,१३०**	**२५,५०,०००**	**१२,८३,५५८**
	कुल जम्मा	**२१,१२,१५,५६४**	**१२,२०,३६,७७९**	**२७,५७,५८,०००**	**१५,०८,४५,५०२**	**२६,४५,०३,०००**	**१८,३२,५१,२३९**	**१७,७७,०५,०००**	**१२,४५,४१,५५१**	**१८,५५,६७,६३०**	**१५,४४,७७,४०३**	**१८,८१,०५,०००**	**४,०७,५३,३८०**

स्रोत : रोहिणी गाउँपालिका, लेखा शाखा, २०८२

अनुसूची-४ : गाउँपालिकामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण आ.व. २०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण २०७८/७९																			
लाभान्वित नागरिक	पहिलो त्रैमासिक				दोस्रो त्रैमासिक				तेस्रो त्रैमासिक				चौंथो त्रैमासिक				जम्मा कायम रकम	जम्मा वितरण रकम
	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम		
जेष्ठ नागरिक भत्ता	२,२५९	२,४१,९४,३३७	२,१६९	२,३२,९८,५७२	२,३२८	२,४९,४०,६८४	२,२०८	२,३७,८८,४२३	२,४००	२,५८,२९,८३१	२,२८३	२,४६,४९,४२०	२,४६७	२,६९,२८,३४०	२,०१८	२,२१,२१,१९३	१०,१८,९३,१९२	९,३८,५७,६०८
विधवा भत्ता	३८३	३०,०२,१६५	३७०	२९,१९,७०५	३९१	३०,६९,६४०	३७९	२९,८९,८४०	४०४	३१,६५,४००	३९०	३०,८८,२६०	४१३	३२,७७,१२०	३२४	२५,७७,५४०	१,२५,१४,३२५	१,१५,७५,३४५
अपाङ्गता भत्ता	२१६	१६,५४,६६२	२०३	१५,४७,९९६	२२५	१७,३५,०१७	२०९	१६,१६,२१६	२२७	१७,३३,९३०	२१४	१६,३९,३५८	२२८	१७,७१,८२६	१६३	१२,७३,०७६	६८,९५,४३५	६०,७६,६४६
बालबालिका भत्ता	३५७	५,४५,२६५	२७८	४,३७,९३१	४१०	६,२४,३९१	३३४	५,१४,६७६	४२६	६,५५,३५९	३२३	५,०५,३५२	४३४	६,८३,५८६	३३३	५,२९,१०६	२५,०८,६०२	१९,८७,०६५
लोपोन्मुख जाति भत्ता	४४	५,२६,६८०	४३	५,१४,७१०	४५	५,३४,६६०	४४	५,२६,६८०	४५	५,३८,६५०	४१	४,९०,७७०	४७	५,५४,६१०	३०	३,५९,१००	२१,५४,६००	१८,९१,२६०
जम्मा	३,२५९	२,९९,२३,१०९	३,०६३	२,८७,१८,९१४	३,३९९	३,०९,०४,३९२	३,१७४	२,९४,३५,८३५	३,५०२	३,१९,२३,१७०	३,२५१	३,०३,७३,१६०	३,५८९	३,३२,१५,४८२	२,८६८	२,६८,६०,०१५	१२,५९,६६,१५३	११,५३,८७,९२४

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण २०७९/८०																		
लाभान्वित नागरिक	पहिलो त्रैमासिक				दोस्रो त्रैमासिक				तेस्रो त्रैमासिक				चौँथो त्रैमासिक				जम्मा कायम रकम	जम्मा वितरण रकम
	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम		
जेष्ठ नागरिक भत्ता	२,५१७	२,७२,३२,७५८	३२८	३४,५८,७६०	२,५८१	२,८९,७६,१७०	२,१०७	२,३६,२७,७७०	२,६४२	२,९५,४५,५२२	३४४	३८,४०,१७८	२,६७९	३,०१,२२,२७१	२,२५०	२,५२,८९,८१४	११,५८,७६,७२१	५,६२,१६,५२२
विधवा भत्ता	४०९	३२,२१,९४६	६०	४,६५,५००	४२०	३३,३२,९८०	३५२	२७,९८,३२०	४३१	३३,९९,४८०	६४	५,०२,७४०	४३२	३४,२०,७६०	३५८	२८,३५,५६०	१,३३,७५,१६६	६६,०२,१२०
अपाङ्गता भत्ता	२२६	१६,९१,२२८	२८	२,०३,७५६	२२९	१७,७०,४९६	१८४	१४,२०,९७२	२३३	१७,९१,७७६	२८	२,१२,२६८	२३४	१८,००,५५४	२०३	१५,७३,१२४	७०,५४,०५४	३४,१०,१२०
बालबालिका भत्ता	३४१	५,४३,१८९	४५	६७,०३२	३७८	२३,९४०	३६०	५,७७,९२७	४१६	६,४१,९४३	५०	७३,५१७	४४०	६,९३,५२४	३६४	५,६८,०४२	१९,०२,५९६	१२,८६,५१८
लोपोन्मुख जाति भत्ता	४६	५,५०,६२०	-	-	४६	११,२९,०७९	४६	५,५०,६२०	४६	५,५०,६२०	-	-	४६	५,५०,६२०	४२	५,०२,७४०	२७,८०,९३९	१०,५३,३६०
जम्मा	**३,५३९**	**३,३२,३९,७४१**	**४६१**	**४१,९५,०४८**	**३,६५४**	**३,५२,३२,६६५**	**३,०४९**	**२,८९,७५,६०९**	**३,७६८**	**३,५९,२९,३४१**	**४८६**	**४६,२८,७०३**	**३,८३१**	**३,६५,८७,७२९**	**३,२१७**	**३,०७,६९,२८०**	**१४,०९,८९,४७६**	**६,८५,६८,६४०**

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण २०८०/८१

लाभान्वित नागरिक		जेष्ठ नागरिक भत्ता	विधवा भत्ता	अपाङ्गता भत्ता	बालबालिका भत्ता	लोपोन्मुख जाति भत्ता	जम्मा
पहिलो त्रैमासिक	कायम सङ्ख्या	२,५९६	४३३	२२३	४३०	४६	**३,७२८**
	कायम रकम	२,९१,२९,८६७	३४,०९,०५६	१६,७८,१९४	६,८१,४८१	५,५०,६२०	**३,५४,४९,२१८**
	वितरण सङ्ख्या	१,८१६	३१३	१५९	३६२	४५	**२,६९५**
	वितरण रकम	२,०३,५७,६६०	२४,६३,१६०	११,९४,०७४	५,७४,५१४	५,३८,६५०	**२,५१,२८,०५८**
दोस्रो त्रैमासिक	कायम सङ्ख्या	२,५९६	४३३	२२७	४०२	४४	**३,७०२**
	कायम रकम	२,९१,८३,८८७	३४,२६,०८०	१७,४०,१७२	६,४४,६६५	५,२६,६८०	**३,५५,२१,४८४**
	वितरण सङ्ख्या	२,५८४	४३३	२२७	४००	४४	**३,६८८**
	वितरण रकम	२,९०,८१,३६०	३४,२६,०८०	१७,४०,१७२	६,२०,७२५	५,२६,६८०	**३,५३,९५,०१७**
तेस्रो त्रैमासिक	कायम सङ्ख्या	२,६४५	४५२	२३४	४२०	४८	**३,७९९**
	कायम रकम	२,९६,७९,२७१	३५,७२,३८०	१७,७१,४५९	६,४२,८६२	५,७४,५६०	**३,६२,४०,५३२**
	वितरण सङ्ख्या	२,६२८	४५०	२३३	४२०	४७	**३,७७८**
	वितरण रकम	२,९४,९०,१८८	३५,५६,४२०	१७,७०,४९६	६,४२,८६२	५,६२,५९०	**३,६०,२२,५५६**
चौथो त्रैमासिक	कायम सङ्ख्या	२,६७१	४६२	२३८	४२४	४८	**३,८४३**
	कायम रकम	३,००,८७,३२७	३६,६८,१४०	१८,११,१५१	६,५९,५५३	५,७४,५६०	**३,६८,००,७३१**
	वितरण सङ्ख्या	२,६२७	४६२	२३७	४२४	४७	**३,७९७**
	वितरण रकम	२,९६,११,८४४	३६,६८,१४०	१८,०४,७६७	६,५९,५५३	५,६२,५९०	**३,६३,०६,८९४**
जम्मा कायम रकम		११,८०,८०,३५२	१,४०,७५,६५६	७०,००,९७६	२६,२८,५६१	२२,२६,४२०	**१४,४०,११,९६५**
जम्मा वितरण रकम		१०,८५,४१,०५२	१,३१,१३,८००	६५,०९,५०९	२४,९७,६५४	२१,९०,५१०	**१३,२८,५२,५२५**

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण २०८१/८२

लाभान्वित नागरिक	पहिलो त्रैमासिक				दोस्रो त्रैमासिक				तेस्रो त्रैमासिक				चौथो त्रैमासिक				जम्मा कायम रकम	जम्मा वितरण रकम
	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम		
जेष्ठ नागरिक भत्ता	२,५६४	२,८८,६०,५७२	२,५६३	२,८८,५२,५९२	२,६३९	२,९५,४०,४६१	२,६३०	२,९४,५०,३२८	६६३	२,९९,३६,०६०	२,६४०	२,९६,९२,६१३	२,६७७	३,०२,९७,२३७	२,६४८	३,००,०२,६९७	११,८६,३४,३३०	११,७९,९८,२३०
विधवा भत्ता	४६४	३६,८१,४४०	४६४	३६,८१,४४०	४७३	३७,३७,३००	४७३	३७,३७,३००	४९०	३८,८६,२६०	४९०	३८,८६,२६०	५०१	३९,७१,३८०	५०१	३९,७१,३८०	१,५२,७६,३८०	१,५२,७६,३८०
अपाङ्गता भत्ता	२३०	१७,४१,५०२	२२४	१७,३५,११८	२३५	१७,७८,४१४	२३४	१७,७५,०८९	२३५	१७,८५,९४२	२३३	१७,७३,६८८	२३१	१७,६७,०५५	२३१	१७,६७,०५५	७०,७२,९१३	७०,५०,९५०
बालबालिका भत्ता	३८५	५,९०,७२६	३८५	५,९०,७२६	३९९	५,९२,६३५	३९९	५,९२,६३५	४०३	६,१४,००६	४०३	६,१४,००६	४०१	६,२१,७५१	४०१	६,२१,७५१	२४,१९,११८	२४,१९,११८
लोपोन्मुख जाति भत्ता	५०	५,९०,५२०	५०	५,९०,५२०	५०	५,९०,५२०	५०	५,९०,५२०	५१	६,१०,४७०	५१	६,१०,४७०	५१	६,१०,४७०	५१	६,१०,४७०	२४,०१,९८०	२४,०१,९८०
जम्मा	**३,६९३**	**३,५४,६४,७६०**	**३,६८६**	**३,५४,५०,३९६**	**३,७९६**	**३,६२,३९,३३०**	**३,७८६**	**३,६१,४५,८७२**	**१,८४२**	**३,६८,३२,७३८**	**३,८१७**	**३,६५,७७,०३७**	**३,८६१**	**३,७२,६७,८९३**	**३,८३२**	**३,६९,७३,३५३**	**१४,५८,०४,७२१**	**१४,५१,४६,६५८**

सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको विवरण आ.व. २०८२/८३ फागुन मसान्तसम्म																		
लाभान्वित नागरिक	पहिलो त्रैमासिक				दोस्रो त्रैमासिक				तेस्रो त्रैमासिक				चौथो त्रैमासिक				जम्मा कायम रकम	जम्मा वितरण रकम
	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम	कायम सङ्ख्या	कायम रकम	वितरण सङ्ख्या	वितरण रकम		
जेष्ठ नागरिक भत्ता	२,६३५	२,९६,८८,०९८	२,६३०	२,९६,२८,०९८	२,६५५	२,९८,८१,६६१	२,६५५	२,९७,८४,७२८	-	-	-	-	-	-	-	-	५,९५,६९,७५९	५,९४,१२,८२६
विधवा भत्ता	४५३	३५,९३,६६०	४५३	३५,९३,६६०	४३६	३४,६८,६४०	४३६	३४,६८,६४०	-	-	-	-	-	-	-	-	७०,६२,३००	७०,६२,३००
अपाङ्गता भत्ता	२३२	१७,७६,१३५	२३२	१७,७६,१३५	२३३	१७,८९,११६	२३३	१७,८९,११६	-	-	-	-	-	-	-	-	३५,६५,२५१	३५,६५,२५१
बालबालिका भत्ता	३७२	५,७७,८५६	३७२	५,७७,८५६	३७५	५,६५,६२४	३७५	५,६५,६२४	-	-	-	-	-	-	-	-	११,४३,४८०	११,४३,४८०
लोपोन्मुख जाति भत्ता	४८	५,७४,५६०	४८	५,७४,५६०	५१	६,१०,४७०	५१	६,१०,४७०	-	-	-	-	-	-	-	-	११,८५,०३०	११,८५,०३०
जम्मा	**३,७४०**	**३,६२,१०,३०९**	**३,७३५**	**३,६१,५०,३०९**	**३,७६०**	**३,६३,१५,५११**	**३,७५०**	**३,६२,१८,५७८**	-	-	-	-	-	-	-	-	**७,२५,२५,८२०**	**७,२३,६८,८८७**

स्रोत : गाउँपालिका सामाजिक सुरक्षा, संरक्षण तथा पञ्जीकरण शाखा,२०८२

रोहिणी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
रोहिणी-३ धकधई, रूपन्देही
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल
२०८२